

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

342

Dips. B. 176.

Impst. vid. 4° Jan. J. 15.

LIBRI CURIAE

in unum Volumen collecta

JOHANNIS CASPARI KHVNTZ

Illustrum & Excellentissimorum

ALBERTI SPOOR, Sculp.

ANNO MDCCLIV

✓
VLRICI OBRECHTI
ACADEMICA

in unum Volumen collecta
DISSERTATIONES,
ORATIONES, PROGRAM-
MATA &c.

complexum,
CUM PRÆFATIONE
JOHANNIS CASPARI KHVNIJ,
Historiarum & Eloquentiæ Prof. Publ.
Et Indicibus necessariis.

ARGENTORATI,
Sumptibus ALBERTI SPOOR, Bibliop.

ANNO M DCC IV.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

*Collectionem publi-
cationemq; eorum,
quæ à Summi in li-
teris Viri ingenio cu-
raque profecta, aut
expolita industria
hic tibi, Lector benevole, sistuntur,
& debitus ipsius memoriae per uni-*

):(2 ver-

PRÆFATIO

---

versum orbem literatum cultus, & commune in promovendis rei literariae incrementis officium quodammodo efflagitaverunt. Nam sicuti maxima Viri per omnes Reipublicæ civilis & Literariæ partes merita in Aulis, Curiiis, Academiis, admiratione, veneratione, elogiis suo quisq; modo prosequuntur; ita quantum eorum, qui huic curæ incubuerunt, ferebant partes, hac quâlicunq; opella ad perpetuitatem Obrechtiani nominis non esse nihil actum confidimus. Representatur enim in hoc quantumvis exiguo volumine idea vastissimæ illius

lius & per omnes rei literariæ partes diffusæ eruditionis è selectu tractatuque gravissimorum ex omni genere argumentorum enitescens. Civilis certe Prudentiæ specimina, ad cuius culmen sese enixum ipso postea maximarum rerum tractatu ostendit, tum per totum hoc opus sparguntur, tum ex iis maxime Dissertationibus elucent, in quibus principis in arte regnandi populi consilia statusque publicus expenduntur. Ex omni verò Historiæ genere, literariæ, civilis, sacræ, profanæ, domesticæ, externæ, recentis, antiquæ, ea delecta prostant ar-

gumenta, eo eruditionis apparatu tractata, ut facile appareat, nihil ei ad summum in hoc genere fastigium defuisse. Idem dicas, si ad eas Dissertationes oculum animumque converteris, quæ magnam hujus voluminis partem faciunt, in quibus de illo jure agitur, quod universam hominum societatem, bellique & pacis inter gentes officia dirigit, quo status Imperij Romano Germanici publicus continetur, aut privatæ civium stabiliuntur fortunæ & dijudicantur controversiæ. Adeò, ad quodcunque te vertas argumentum, principis in illo disciplinæ genere

*genere imaginem deprehendas ;
quam præterea ubique ille, qui non
nisi rarissimæ eruditionis viros co-
mitatur, accitus ex antiquitate
Græca Romanaque, omni denique
Philologiæ Polymathiæque genere
splendor mirifice exornat. Jam
verò de Eloquentia quid dicemus?
in qua per omnes dicendi chara-
cteres ad summa illum artis perve-
nisse luculentis in hoc ipso volumi-
ne speciminibus ostenditur: sive in
argumento philosophico ipsa mate-
riæ gravitas & profunda docendi
ratio elegantiam suavitatemque styli
esset temperanda; sive in cathedra
Ora-*

*Oratoria auditorum animi præter
argumenti raritatem & utilita-
tem splendidiori insuper sermonis
apparatu essent demulcendi; siue
denique in magnorum Principum
Regumque fatis virtutibusque ce-
lebrandis sublimitate styli cum ipso
laudandorum fastigio esset conten-
dendum. Ex tanti ergo ingenij
doctrinæque monumentis ne quid-
quam periret, cum intercedere
quasi ipsæ Musæ viderentur, rem-
ntique non ingratham literato orbi
præstitam esse credi par est, tum di-
ligenti conquisitione tum collectio-
ne in unum Volumen eorum, quæ
per*

*per partes iam diu dispersa. plerisque
 certè erant peritura; nunc verò ex
 uno veluti promptuario non tantum
 uberrimam suppeditatura rerum
 copiam, sed perfectissima insuper
 eruditæ elegantisque tractationis
 in omni scribendi genere exempla.
 Id tamen intereà simul cautum est,
 ne objici huic fasciculo posset, quod
 de Notis Grotianis conquestam esse
 Illustris memoriæ Virum memini-
 mus, aliena & fugiente quidem ma-
 nu & tumultuaria opera exceptis,
 & sub ipsius nomine invito ipso pu-
 blicatis. Nihil enim hic exhibe-
 tur, quod non pro genuino ingenij
 ):( ):(sui*

sui factu ipse agnoverit, præter Dissertationem unam alteramve, (vix enim plures erunt) quas excludendas à reliquis visum non est; ipsius certè ductu consilioque directas iudicio & approbatione roboratas. Exhibentur autem eo ferè singula ordine, quem tempus ipsum, quo elaborata fuere, præfinivit. Itaque & ea, quæ juvenis inter cives Academicos degens scripsèrat, reliquis præmittuntur. Neque verò hæc ipsa à nobis omissa non esse quisquam, qui Obrechtum benè noverit, mirabitur. Quod enim Longinus olim dixerat, Odyssæam Homericam

*cam Iliadi postponens, quoniam il-
lam jam senex poëta scripsisset,
ἀλλὰ γῆρας διηγῆμαι, γῆρας δ' ὄμως Ὀμήρου,
cum senectutis illud opus appello,
Homeri tamen esse senectutem scito,
idem de juventute Obrechtii valet,*

— — primordia cuius

Vix pauci meruere senes.

Vale Lector, & his feliciter frueri.

ORDO MATERIARUM,

quæ hoc Volumine continentur.

DISSERTATIONES.

- I. De Communione,
sub Præsidio D. JACOBI SCHALLERI habita Argent. d. 5. April. 1664.
- II. De Principiis Civilis Prudentiæ,
sub Præsidio. M. JOH. PAULI FELVINGERI habita Altdorff. d.
24. Maji 1665.
- III. De in Integrum Restitutionibus, in Pandectarum lib. IV.
tit. I.
sub Præsidio D. GOTHOF. STÖSSERI habita Argent. d. 31. Dec. 1666.
- IV. De Restitutione Fideicommissorum, & Imputatione Prælegatorum in Quartam Trebellianicam. ad l. Titia Testamenti 86. d. ad Legem Falcidiam.
Inauguralis, habita Argent. m. Decemb. 1667.
- V. De Vexillo Imperiali,
Resp. CHRISTOPH. JOSEPHO VON LOB, Argent. 13. Novemb. 1673.
- VI. De Legibus Agrariis Populi Romani,
Resp. JOH. GEORG. LUDOV. ZOLLMANN, 10. Octobr. 1674.
- VII. Sponsor Pacis,
Resp. JOH. FERD. STAUFFER ab Unterach, 18. Martii 1675.
- VIII. De Ratione Belli, vulgo, Raison de Guerre,
Resp. MAGNO HERMANNO FUCHS, 17. April. 1675.
- IX. De Censu Augusti,
Resp. MICHAELE FÖRTSCH, m. Majo 1675.
- X. De Reservato Ecclesiastico, vom Geistlichen Vorbehalt,
Resp. JOH. JACOBO SALTZMANNO, d. 1. Julii 1675.
- XI. De Abdicatione Caroli V. Imperatoris,
Resp. JOH. CHRISTOPH. ARTOPOEO, d. 3. Mart. 1676.
- XII. De Electione Imperatoris Romano-Germanici,
Resp. JOH. GEORGIO GRAMBS, d. 6. Mart. 1676.
- XIII. De Philosophia Cælica,
Resp. JOH. CASPARO KHUN, d. 9. Mart. 1676.

XIV. De

ORDO MATERIARUM.

- XIV. De Unitate Reipublicæ in S. Romano Imperio,
Resp. JOH. GEORGIO KULPIS, d. 13. Mart. 1676.
- XV. De Vera Philosophiæ Origine,
Resp. JOH. JACOBO HEZEL, d. 16. Mart. 1676.
- XVI. De Imperii Germanici ejusque Statuum Fœderibus;
Resp. JOH. ULRICO FRID, d. 27. Mart. 1676.
- XVII. De Clenodiis S. Rom. Imperiis,
Resp. JOH. DIETERICO STORCK, d. 2. April. 1677.
- XVIII. De Legione Fulminatrice M. Antonini Philos.
Resp. JOH. NICOLAO HARDTSCHMIDT, d. 5. April. 1677.
- XIX. Hostis Dedititius,
Resp. JOH. CAROLO STROHM, die 16. Maji 1677.
- XX. De Extraordinariis Populi Romani Imperiis,
Resp. LEOPOLDO PLAPPERT, d. 16. Octob. 1677.
- XXI. Sacra Termini,
Resp. JOH. FRIDERICO TRIER, d. 19. Mart. 1674.
- XXII. De Tribunicia Cæsarum Romanorum Potestate;
Resp. JOH. JACOBO HENRICI, d. 2. Mart. 1678.
- XXIII. De Circumventione in Contractibus licita,
Resp. JOANNE AUGUSTINO CLAUDIO LE LABOUREUR, d. 23. Dec.
1682.
- XXIV. De Expeditione Romana,
Resp. PHILIPPO THEODORICO BERNHOLD, d. 23. Jun. 1679.

EPISTOLÆ.

- I. De Nummo Domitiani Iſiaco,
ad ELIAM BRACKENHOFFERUM, Reip. Argent. XVvirum, scripta
d. 4. Febr. 1675.
- II. Sacrum Apollinare,
ad Illustres ejus in Argentoratensium Universitate Præfides, scripta
Basileæ 30. Maji 1666.

ORATIONES.

- I. Laudatio Funeris Serenissimi Principis AUGUSTI FRIDERICI
Ducis Brunſvicenſis & Luneburgenſis &c. &c.
habita d. 3. Jan. 1677.

);(:(3

II. Pa-

ORDO MATERIARUM.

28. II. Panegyricus LUDOVICO XIV. Galliarum & Navarræ Regi ob
Natum ex Serenissimo Delphino Nepotem dictus,
d. 20. Aug. 1682.
29. III. De Ufu Juris Civilis in decidendis Controversiis Publicis,
cum Doctor Juris renunciaretur, habita d. 16. April. 1682.
30. IV. De Connexione Juris Privati & Publici,
cum Professionem Institutionum Imperial. & Juris Publici auspicaretur,
habita d. 23. April. 1682.

PROGRAMMATA.

31. I. Ad funus DN. INNOCENTII SIGEFRIIDI à LÜTTICHAU &c.
script. d. 25. Nov. 1676.
32. II. Ad funus DN. PHILIPPI JACOBI WURMSSERI, à Vendenheim,
Reip. Argent. Prætoris ac XIIIviri,
scr. d. 14. Decemb. 1676.
33. III. Ad funus DN. PHILIPPI ALBERTI BERNHOLDI, Reip. Argent.
Prætoris & XIIIviri,
scr. d. 25. Jan. 1677.
34. IV. Ad funus DN. JOH. ULRICI MEYGERI, Judicii Tutelar
Actuarii,
script. d. 31. Jan. 1677.
35. V. Ad funus DN. JOH. JACOBI FRIDII, JC. Reip. Argent. Syn-
dici & Consilarii,
scr. d. 12. Mart. 1677.
36. VI. Ad Renunciationem Rectoratus Academici,
script. d. 31. Maji 1677.
37. VII. Ad Doctoratum Philosophicum,
script. 21. April. 1679.

CARMEN

38. Ad funus DN. JACOBI VINDINGII, Equitis Dani,
script. Arg. 7. Cal. Septembr. 1681.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

39. In M. T. Ciceronis Somnium Scipionis,
ad JOH. JACOBUM FRIDIUM, Reip. Argent. Syndicum, ann. 1666.

DISSERTA- TIONES.

DISSERTATIO I.
DE
COMMUNIONE.

PROOEMIUM.

Ostquam DEUS Ter Opti-

mus Maximus, quinque dierum inter-
vallo, mirandam hujus mundi, & quæ
eo continentur, opus absolvisset; Sexta
denique die Rectorem, qui his omni-
bus præflet, efficacibus hisce verbis:

Faciamus hominem: creavit. Exceptit opus Gen. 1. v. 26
hoc creationis, societatis institutio;

Dixit enim DEUS (ut *Moyſes Gen. 2. v. 18. ait.*) *Non est bonum, ho-*
minem esse solum: Et *adjunxit ei auxilium quod cum eo esset*: Hinc
prima illa societas conjugalis, quam mox patria secuta est: Ex Gen. 4. v. 1.
his, una domus; communia omnia; Idque fuit principium ur-
bis, & quasi seminarium Reipubl. Proxima enim à dome-
stica societate, fuit civilis: Hujus institutorem Cainum Sacra
literæ nominant. Ille, cum fraterno sanguine patrium solum Gen. 4. v. 17
maculasset, *abiit à facie Jehova in terram Nodi, & adificavit civi-*
tatem, quam vocavit de nomine filij sui Chanoc. Hæc de origine
societatis è sacris præmitti, commodum visum est, ut eo facili-
or ad tractationem *communione*, quam exercitii Academici
loco proponimus, daretur aditus.

Agnoverunt hanc divinitus emissam vocem: *Non esse bo-*
num, hominem solum esse, Saniores Ethnicorum Philosophi:
Agnoverunt insuper, *homini naturâ inesse appetitum societatis*, non Arist. 1.
ut aliis plerisq; animantibus, sed excellentem; Neq; *cujuscunq; societate*. Pol. 1. & 2.

Sub Praef.
D. Jacobi
Schalleri
P.P.
Arg. 5. Apr.
1664.

ris, sed rationi, qua præcellit homo, convenientis: i. e. bene compositæ rebusque necessariis instructæ. Agnoverunt: Naturam, vi rationis, hominem conciliare homini, & ad orationis, & ad vitæ societatem; Tum impellere, ut hominum carus, & celebrari inter se, & à se obiri velit. Hinc non immerito, de investigandis iis, quibus, quas natura constituit, societates, commode conserventur, solliciti fuère.

l. i. Offic. *Oprime autem, cum sanioribus inquit Cicero, societas hominum conjunctioq; servabitur, si ut quisq; erit conjunctissimus, ita in eum benignitatis plurimum conferetur.* Hic est ille, qui ex virtute proficiscitur, communionis modus, omnibus societatibus tam necessarius; quam extrema ejus exitiosa. Qua de re infra.

Egregia plane est, quam de hac materia Cicero l. i. Offic. instituit, disputatio; Cujus postea, ubi prius quædam, ad accuratorem communionis Philosophiam pertinentia, annotaverimus, uberior fiet mentio. His duobus capitibus subnectemus: 1. Disquisitionem historicam, de absoluta omnium rerum communiõne. An data sit unquam; vel detur nostro tempore talis, quæ proprietatem excludat, communiõ? 2. Politicam: An possibilis sit, tum, an durare, deniq; an in bene constituta Republ. tolerari talis communiõ possit? Tandem non abs re visum est, ob summam societatis cum communiõne necessitudinem, appendicis loco, originem societatis à natura repetere, & sententiam Thoma Hobbes ad solidioris Philosophiæ regulas examinare.

CAPUT I.

Superfluum nobis hic videtur, multas vocabuli (*communionis scil.*) significationes, ex Lexicographis præsertim, huc congerere; Sufficiet huic nostro scopo Ciceronianas quasdam annotasse. Ille vel pro *universa societate humana, communitatem*, seu *communionem* ponit; Et quidem familiare ipsi est his vocabulis *ἐκ κοινότητος* uti, eaque sine discrimine ferè permutare. Vel deinde vocabulo *communionis* sæpius utitur pro *Republica* quadam; Ita lib. i. in Verrem Orat. 6. *Pro quaestore vero, inquit, quomodo iste commune Miliadum vexarit?* Ad quæ verba vide, quæ annotavit Cl. Gorbhofredus lit. m. Tum denique specialiori signi-

ficatu

Scata *communio* est id, quo aliquid nemini soli, ut proprium, adhaeret. Hæc est illa *communio*, quæ munit, & ut ita dicam, communiat omnes societatis humanæ gradus, si ad naturam, è qua proficiscitur, accesserit virtutis & rationis temperamentum: Sed antequam ulterius progrediamur, verbo faciendâ est mentio explicationis Cl. Dn. Freinshemij ad locum *Flori* 2. 16. num. 7. Ibi *Florus*, postquam Corinthi everisionem à Romanis factam enarrasset, ad monstrandam urbis illius opulentiam: *Æris*, inquit, *auri, argentiq; vena in commune fluxere.* Commodissime hæc explicat Dn. Freinshemius, *in commune* hic esse, *in unum*: Germanice diceremus, *untereinander.*

Introduxit itaque, cum prima & simplicissima illa societate, quæ conjugalis est, DEUS Ter Optimus Maximus, communionem fere absolutam; Dedit enim Adamo & Evæ jus possidendi omnia, ita tamen, ut his uterentur communiter. Primam hanc societatem, mox patria secuta est; Ex his duabus jam una domus, *communia omnia*: Quomodo autem omnia in hac societate communia fuerint, infra paulò uberius explicabitur: *Domesticam hanc societatem, secuta sunt fratrum conjunctiones; Post consobrinorum, sobrinorumq;: Hi, cum una domo capi jam non possent, in alias domos, tanquam in colonias exivere. Secuta conubia & affinitates; Ex quibus etiam plures propinqui; Hæc propagatio & soboles, origo fuit Rerumpubl.* His gradibus DEUS altera vice ad civilis societatis institutionem progressus est. Sed non sufficiebat, societates has instituisse, requirebatur medium, quod propemodum collapsuras arctius colligaret, & conservaret imposterum. Elegit DEUS communionem: Hanc voluit commune omnium societatum vinculum esse, ita ut sine hac, ne ulla quidem earum subsistere & ne tantillum durare possit. Hancque societati indidit naturam, ut, ubi societas, ibi cõmunio: De simplicioribus illis societatibus postea, ubi ad locum Ciceronianum perventum erit, aliquid dicetur: Quanta in civili societate ejus sit necessitas, ostendit *Aristoteles* l. 2. *pol. cap. 1. & seqq.* & Cicero infinitis locis, quæ huc congerere nil attinet. Necessè itaque est, *aut cives omnes omnium rerum esse participes ac socios, aut nullius, aut quorundam esse, quorundam non; Jam, ut nullius quidem rei inter eos sit communio, fieri non posse, in promptu est:*

Communione enim sublata in Republ. tolli Rempubl. ipsam necesse est. Indidit autem DEUS homini duos stimulos, *rationem, & orationem*; Uterque dum ad societatem impellit, impellit ad communionem; Ratio vero ut societatem semper eligit præstantissimam, ita quoque convenientem tanta societate communionis modum præscribit; Impellit inquam ad communionem, sed non qualemcunque; consideratque prius objecta veræ communionis, eorumque naturam; De quibus nunc agendum.

Monstrat itaque ratio justitiæ munus esse, ut quis communibus utatur pro communibus, privatis ut suis; Nescit enim hic disponere inscia virtutis simplicitas. Cum autem communionis objectum sint res potissimum, antequam ulterius progrediamur, generalia quædam de rebus ipsis præfari lubet.

Sunt itaque *res*, primo, vel *sacra*, vel *profana*; *Illa* quo ad proprietatem ita nullius sunt, ut, quam diu in eo statu maneant, nullo modo alicujus fieri possint; *Usus* tamen earum communis est. Qua de re amplius vide, quæ *Clariss. Dn. D. Biccus* annotavit *Aur. sect. 2. §. 12.* *Res autem profana, seu qua humani juris sunt*, ex mente *Ciceronis*, vel sunt *publica*, vel *privata*; In utrisque communio suo modo locum habet; Cætera, quæ de rebus huc faciunt, in ipsa speciali tractatione jam occurrent. Diximus modo, *rationem & virtutem* in communionem dispensanda plane necessariam esse: Hinc frustra sunt, ut infra patebit, qui ex simplicitate & charitate eximia verum communionis modum deducere conantur. Stimulus naturalis, & omnibus animantibus communis, simplex illa & virtutis expers charitas est; Impellit quidem quàm maximè ad communionem: Et quidem ita, ut fræno potius, quam calcaribus hîc opus sit; Adhibet frænum *ratio*, & appetitum naturalem inhibet, ne ad indignam humanam societatem communionem feratur. Dictum enim est supra; humanam naturam, quæ sola rationis particeps est, nobilissimam societatum eligere; Hinc eadem natura dignum tanta societate communionis modum efficit; Hominique, nisi naturam suam suppressere velit, quod in quibusdam Americæ incolis accidisse videmus, impunitæ communionis, ad justitiæ normam exactæ, appetitum. Monstrat autem

autem hæc iustitiæ norma *non omnia, sed quadam tantum publica*, (utitur hic vocabulo *publici* in latiore, ita ut & communia sub se comprehendat, significatu, ut mox clarius apparebit) quædam vero *privata*. De privatis postea, ubi prius publicorum naturam explicaverimus, agendi locus erit.

Sunt autem publica vel *naturali jure communia*, vel *jure gentium publica*, vel denique *universitatis*. De omnibus specialiter aliquid edisserendum.

Jure naturali communia dicimus ea, quæ non ex conventionem aliqua, aut dispositione civilis societatis, sed natura in communem omnium hominum usum producta sunt. Enumeratio harum rerum passim in *JCorum* commentariis ad *Tir. Inf. de Rer. divis.* occurrit. Tum quoque apud *Poetas & Philosophos* veteres egregia hujus loci *Philosophia* reperitur: Ita apud *Ovid. l. 6. Fab. 4. metamorph.*

———— *Usus communis aquarum est:*

Nec solem proprium, natura, nec aëra fecit,

Nec renes undas, ad publica munera veni.

Et apud *Ennium*, loco *Ciceroni* l. i. *Offic.* laudato. & apud alios; *Quorum* loca *Grorius* annotavit *Mar. liber. cap. 5.* Quæ tamen cum cautione legenda sunt; Ex ignorantia enim *Sacrarum* literarum, familiare fuit *Ethnicis*, in describenda *communio-*nis origine, ad fabulas confugere, & sic facile iis à vero elabi contigit, qua de re infra.

Est autem natura eorum, quæ naturali jure communia sunt, duplex: *Vel* enim ita comparata sunt, ut nullo modo quoad proprietatem occupari possint, ut est aër: *Vel* deinde talis quorundam est conditio, ut à quovis, qui ea nondum occupata offenderit, in proprietatem redigi possint. Ea autem, quæ jam occupata sunt, *vel* sunt occupata à populo quodam, & sic dicuntur publica, *vel* à civitate quadam, & hæc universitatis, ut jam semel dictum est, vocantur: *Vel* denique à privato.

Ea qua publica sunt, facta sunt publica, *vel* ex justa populi alicujus eorum, quæ jure naturali communia erant, & occupari poterant, occupatione: Et horum usus semper omnibus, ut exemplo mox declarabitur, communis manet. *Vel* ex trans-

latione rerum privatarum, in communem alicujus populi usum; Tale quid est *Ærarium*, vel *Fiscus* populi alicujus: Horum usus soli populo, ad quem spectant, communis est. Idem de eis, quæ universitatis sunt, dixeris; Sunt enim universitatis ea, quæ sic ad civitatem pertinent, ut publica ad populum. Quomodo autem usus eorum, quæ naturali jure communia fuerant, communis maneat, exemplo forte melius poterit declarari: Sed prius notandum: Res esse *nonnullas*, quarum usus in abusu consistit; De quibus *vid. Grot. mar. lib. cap. 5.* Alias vero perpetuo usu constare: Exemplo sit aqua profluens: Hæc pro diversis circumstantiis varie considerari potest: 1. Considerata per se & absque forma fluminis, ad ea referri potest; quæ ita comparata esse diximus, ut nec à populo, nec à quocumque alio in proprietatem redigi possint. 2. Considerata in forma fluminis, loco nondum occupato, ad alteram speciem eorum quæ naturali jure communia sunt, refertur: Quæ nimirum primo occupanti ita cedunt, ut alterum ab occupatione eorum quoad proprietatem arcere possit, quoad usum juste nequeat. Hinc 3. Considerata in territorio vel populi vel civitatis alicujus proprio, vel publica, vel universitatis dicitur: Hic populus vel civitas, quæ ita territorium occupavit, fluminis proprietatem ita sibi acquisivit, ut quemvis ab occupatione ejus quoad possessionem arcere possit, ab usu non possit; Nisi quis usum ejus perpetuum & quasi suum proprium, ultra quam si, & quousque possidet, sibi vindicare vellet.

Cæterum quomodo civitas quædam peregrinis jus civitatis denegare possit, usum non possit, *vid. Cic. l. 3. Offic.* Cum de facultate hic nobis sermo est, volumus intelligi facultatem justam.

Sed cum hæc ex jure civili & praxi hodierna potissimum definienda sint, solidior hujus rei explicatio peti potest è commentariis plurimorum *Amplissimorum Jurisconsultorum ad Tit. Inst. de Rer. divis.* Et ut supra jam indicavimus, *Grot. mar. lib. cap. 5. & J. B. 2. & 3. seqq.* Cujus tamen tractatio plurimis erroribus laborat, quos annotavit *Clariss. Dn. Bæclerus in not. ad hunc. loc.*

CAPUT II.

Distinxiſimus ſupra res, quæ humani juris ſunt, in *publicas & privatas*: Hactenus de publicis actum eſt: Cum autem dictum ſit, communionem in utriſque ſuo modo locum habere; Videndum nunc erit, quis in privatis, quæ Cicero publicis oppoſuit, communionis locus ſit?

[*Sunt autem aliæ privata, quæ ſingulorum ſunt: Nos generaliſiſimo ſignificatu privata hic dicimus ea, quæ vel ad plures, vel ad ſingulos, ita proprie pertinent, ut alium, poſſeſſores ab eorum occupacione, quoad poſſeſſionem & uſum, jure ſuo utentes arcere poſſint. Eſt enim dominium poteſtas diſponendi de re noſtra.*]

Hic ante omnia obſervandum eſt, dominium eſſe juris naturalis præceptivi; Hinc Cic. l. i. Offic. *Quod cuiq; juſte obrigit, id quiſq; teneat.* Tale nimirum eſt jus domini ſtriſtum, ut quis habeat poteſtatem diſponendi de re ſua. Temperant hoc jus beneficentiæ regulæ: Nam *non ita claudenda eſt res familiaris, ut eam benignitas aperire non poſſit; Nec tamen etiam ita reſeranda, ut pateat omnibus; modus itaq; adhibendus eſt.* Cic. 2. Off.

Egregie in hac matèria verſatus eſt Cicero l. i. Offic. c. 16. quem etiam hoc capite, ut ſupra dictum eſt, ducem ſequi placeat.

Modus itaque in privatis diſponendis adhibendus eſt: Primò omnibus communicanda ſunt, quæ ſine detrimento poſſunt commodari; Preſcribit hoc natura, ut homo homini, quicumq; ſit, conſultum velit: Non tamen omnibus eodem modo; admittit gradus beneficentiæ: *Absurdum ex hac parte eſt, quod quidam dicunt, parenti ſe aut fratri nihil detrectaturos commodi ſui cauſa; Aliam rationem eſſe civium reliquorum: Hi ſibi nihil juris, & nullam ſocietatem, communis utilitatis cauſa ſtatuant eſſe cum civibus; Hacq; ſententia omnem ſocietatem diſtrahit civitatis; Qui autem civium rationem dicunt eſſe habendam, externorum negant, hi dirimunt communem humani generis ſocietatem.* Verum tamen ex alia parte eſt, majorem cum patre & fratre, quam cum concive, majorem cum civi, quam cum extero rerum ſervandam communionem; Opti-

ma

ma illa est societatis constitutio, si ut quisq; est conjunctissimus, ita in eum benignitatis plurimum conferatur.

In latissime itaque patente societate, quæ est hominum inter homines, omnium eorum, quæ ad communem hominum usum natura generis, est servanda communitas: Ita, ut quæ descripta sunt legibus & jure civili, hæc ita teneantur, ut sit constitutum; E quibus ipsis cætera sic observentur, ut in Græcorum proverbio est: AMICORUM ESSE OMNIA COMMUNIA. Hinc enumerationem communium ex mente Ennii, cujus valde studiosus erat, Cicero subjungit. Huic enumerationi addit, regulam in omnibus beneficiis observandam: Ut nimirum iis sint utilia, qui accipiunt, danti non molesta; Ita, cum alteri lumen accenderis, tibi nihilominus ut luceat, faciendum est: Hæc de primo gradu Cicero.

Omnino ita est: Naturale hoc præceptum est: In omnibus, quæ sine detrimento possunt commodari, servandam communionem; Appetit homo societatem, non propter se tantum (ut falso quidam autumant) sed propter alium quoque. Ille, qui jussit esse, vigere, florere in humano genere societatem, jussit eandem proximi, quam sui ipsius habere rationem. Non tollit cura, quam quisque sibi suisque quàm maxime debet, curam aliorum. Sed de his appendicis loco fusius alii-
Cic. l. i. Off. quantum agere constituimus. *Utendum est itaque suis, & semper aliquid ad communem utilitatem afferendum. Cum enim, quæ in terris gignuntur, ad usum hominum creata sint, homines autem hominum causa generati, ut ipsi inter se alius alij prodesse possent; In hoc naturam debemus ducem sequi, & communes utilitates in medium afferre; Quin imo necesse est, secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Hanc communionem non extero, multominus civi denegandam, & civilis, & totius humanæ societatis regulis præcipi, supra modo diximus. Ita nimirum temperatur æquitate naturali jus dominii strictum; Ita refertur beneficentia, quod claudit justa occupatio.*

Unde partim petantur, quæ jure civili de hac re constituta sunt, superiori capite aliquantum indicavimus.

Græci illius proverbii inferius paulo, ubi ad societatem, quam similitudo morum conjungit, tum quam beneficia colligant, perventum erit, commodius mentio fieri poterit.

Ad

Ad primum Versum Ennij adde, quæ *id. Cic. infra l. 3. off.* nempe in egregia illa *de dolo malo* disputatione habet.

Discedit ab hac infinitate Cicero ad propiores societatis humanæ gradus; Quos breviter percurremus.

Propior itaq; est ejusdem Lingue, Gentis, Nationis societas; Hinc major etiam rerum communicatio inter eos, qui tali nexu colligantur, servanda est.

Ita interius est, ejusdem esse civitatis: De vero communionis modo in civitate plane necessario, jam supra aliquid dictum est, & infra adhuc dicitur. Add. egregia prorsus disputatio *Platonis l. 5. de LL. & Arist. l. 2. pol. c. 1. & seqq.*

Arctior vero colligatio societatis domestica: In hac communia omnia; Non tamen propria nulla.

Sed omnium societatum nulla præstantior, nulla firmitior, quam cum viri boni moribus, similes sunt familiaritate conjuncti. Ita: *Magna quoq; illa communitas est, qua conficitur ex beneficiis &c.* Cum enim benevolentiam longe lateq; diffusam vir sapiens in aliquem pari virtute præditum contulit, tum illud efficitur, quod quibusdam incredibile videatur, ut nihilo sese plus, quam alterum diligat. Hinc Græco illi proverbio: *Omnia Amicorum esse communia*: locus: Egregie sæpius de hoc proverbio multis aliis locis philosophatus est Cicero. Commode quoque ea, quæ hîc de amicitia habentur, illustrari possent ex *Lelio & Platonis Lyfide & al.* Ea vero quæ de ampre in Patriam disseruntur, ex *Oras. Caril. & Epist. ad familiares*; Sed hæc, ut dixi, breviter percurrenda erant. Cæterum egregio parallelismo his congruunt ea, quæ *l. 1. c. 8. Off. Cic. habet*: Ubi inquit: *Quoniam non nobis solum nati sumus, ortusq; nostri partem patria vindicat, partem parentes, partem amici*; *Communes utilitates in medium afferre debemus, mutatione officiorum dando, accipiendo*: Tum *artibus, tum opera, tum facultatibus devincire hominum inter homines societatem*. Et *lib. 3. Off. Societas est, (quod etsi sæpe dictum est, dicendum tamen est sæpius) latissime quidem qua pateat, hominum inter homines*: *Interior eorum, qui ejusdem gentis sunt*; *Propior eorum, qui ejusdem civitatis, &c.*

Mutant autem sæpe Circumstantiæ, temporis præsertim, gradus, ordinemque hujus communicationis. Quod exem-

B

plo

Cic. l. 1. de LL.

plo illustrat Cicero. *Vicinum nimirum citius adjuveris in frugibus percipiendis, quam aut fratrem aut familiarem; At si lis in iudicio sit, propinquum potius & amicum, quam vicinum defenderis.*

Non tacuit in hac tractatione locum Philosophiæ Cicero, ad quem hæc materia pertineat, cum eam reposuit in officio capiendum, censendum, iudicandumque, quæ Græce καθήκον & Philosophi appellant: Quid autem sub his intelligatur, vid. quæ annotavit Doctiss. Dn. Bœclerus in *dissertat. de Relig. Mandati.*

Cæterum ad objecta communionis aliàs etiam referri solent animalia viva, quæ dividuntur in *rationalia, & irrationalia.* De illis, scil. hominibus, cum quæritur? *An homo inter alios quosdam communis esse possit?* Si de jure naturali proprie loqui velis, negamus. Hæc, nempe bruta, distingui solent in animalia *fera & mansueta*: Illa, jure naturali omnibus communia sunt: Hæc, plerumque privata: In Turcia tamen canes, qui ad mansueta alias referuntur, communes esse, nec proprios dominos habere, refert *Busebuius Epist. Turc. 3. p. m. 132.*

CAPUT III.

HActenus de communionis objectis & eorum natura actum est; Restant nunc adhuc quæstiones, quas supra proposuimus, hoc capite explanandæ.

1. *An fuerit unquam talis, quæ excludat proprietatem, omnium rerum communio?* Hujus quæstionis tractationem ita partiemur, ut primo disquiramus: An tempore Protoplastorum, vel ante, vel post diluvium statim, talis vigerit rerum communio? 2. Quid de primitivæ Ecclesiæ & Americanorum; Tum denique Essenorum, Anabaptistarum & hodiernorum quorundam Monachorum communionem sentiendum sit, exponamus.

Primum quod attinet; Id pernegamus: Mira est hîc (ut mox in quæstione, an possibilis sit talis communio & demonstrabimus) affirmantium confusio: Probari debebat eorum sententia ex Sacris literis; Probatur ex Ethnicis; Qui veram rerum originem ignorantes, ad fabulas confugere; Hinc aurea Saturni ætas: *Cujus ædem Sacram, Romani ararium esse voluerunt,*

*Macrobius.
li. Saturni.
na. c. 8.*

vunt, quod tempore, quo is incoluit Italiam, fertur, in ejus finibus nullum furtum fuisse commissum, aut quia sub ipso nihil erat cuiusq; privatum &c. Et infinita alia, quæ hic referre nil attinet. Frustra itaque horum autoritas obtenditur, quos ipsos talium rerum ignaros fuisse, certo constat. 2. Non semper ita explicanda esse hæc Ethnicorum loca, ut Grotius explicavit, jam Lactantius monuit: Cum lib. 5. c. 5. inquit: *Locum Virgilij:*

Ne signare quidem, aut partiri limite campum, Fas erat, &c. Ita accipi oportere, non ut existimemus, nihil omnino tum fuisse privati; Sed more poëtico figuratum: Ut intelligamus, tam liberales fuisse homines, ut nasæ sibi fruges non includerent: Et quæ sequuntur: Adde Taubmannum ad eund. loc. Virgil.

Certior nobis dux est *Scriptura Sacra*, quæ jam in domestica societate privatum rerum dominium incepisse monstrat; Constat ex hac quidem, fuisse à Deo datum Protoplastis Dominium commune hominum, quasi pro indiviso possidentium, quatenus Protoplasti humani generis personam, ut ita dicam, sustinebant: Sed hoc dominium non magis tollit dominium privatum, quam si dicam, populus est dominus harum illarumve terrarum, ergo nulla res in illis terris, privato aliquorum, ut alicujus dominio subiecta est.

*Gen. 4. v. 3.
& 4.
Ch. Bæccle-
rus not. ad
Gros. l. B.
2. 2. 2. &c.*

Ita etiam post diluvium, Dominium istud commune Deus contulit humano generi per Noachum instaurando; sed nullo modo excludens dominium privatum.

Quid de primitivæ Ecclesiæ communiione sentiendum sit, monstravêre passim Theologi, cum Anabaptistarum argumenta examinant: Vid. prolixè de hac re disputantem *Christian. Matthiam syst. pol. l. 1. sect. 6.*

Adducuntur quoque in exemplum talis communiõnis *Americani*; sed valde incongrue; Posito enim (nondum tamen concessio) exclusam fuisse apud eos proprietatem; Sane exclusa fuit apud eosdem communiõ; Nisi inter bruta communiõnem esse, quis velit asserere.

Quam ridicula sit hodiernorum quorundam monachorum proprietatis exclusio, passim quoque à *Theologis* monstratum est; præsertim *Clariss. Dn. D. Schallero*, in opere, quod de *paupertate Monachorum* inscripsit.

Ex his ponimus: *Nec fuisse unquam, nec esse ullibi talem, quæ proprietatem excludat, communionem.* His sequentibus probaturi, *nec possibilem esse.*

Sunt *societas & communio; Communio & proprietas*, tam arcto vinculo naturâ colligatæ, ut sine *societate communio*, sine *communione societas*, sine *propriete communio* nunquam esse, imo ne fingi possit. Falsissimum est, ad distinctionem domini paulatim ventum esse; Cum hæc distinctio domini jam à prima rerum creatione nunquam defuerit, nec deesse potuerit.

Tractari alias hæc quæstio de possibilitate hujus communionis pro diverso generis humani statu solet: Vel quatenus consideratur homo, ut in statu innocentia, quem vocant, constitutus; Vel ut post lapsum; A primo plane abhorret talis communio.

Fuit homo creatus ad imaginem Dei, in omni sanctitate & justitia: Quid magis tali statui conveniebat, quam rectæ rationi consentaneus ordo possidendi res, quarum dominium humano generi Deus contulerat. Indita insuper & insculpta fuit ante lapsum, hominum mentibus, quæ post lapsum promulgata est, divina illa lex de abstinentia alieni: Hinc firmum argumentum: Ubi abstinentia alieni præcipitur; Ibi dominium rerum & proprietas constituitur; Furtum autem nullum est, ubi nihil proprii; Alienum nihil est, ubi omnia communia. Alieno autem abstinere, inter prima naturæ præcepta est, ante quæ nihil inter homines fuit.

In statu hominis post lapsum, ne animo quidem concipi potest talis communio. Finge omnia communia esse; Apparebit in hac communione, omnia quoque cuius propria esse; Quicquid denique afferetur, videbitur ad id accedere, non id esse; & apparebit, aliud dici, aliud probari. Falsum jam supra diximus esse, paulatim ad distinctionem dominiorum perventum esse. Falsum quoque est, initium ejus distinctionis naturam monstrasse tantum; Falsum itidem est, suasisse modo; Sed præcepit; Est enim dominium juris naturalis præceptivi.

Hinc apparet, puto, quam absurdum sit, quod quidam dicant, durare potuisse talem communionem; Si aut in magna

gna quadam simplicitate perstitissent homines, aut vixissent inter se in mutua quadam eximia charitate: Non præsupponam, quemquam tam absurdum fore, qui hæc ad statum innocentiae applicare conabitur. Hinc itaque de statu hominis post lapsum, circa hæc, disputandum erit: Quæ simplicitas fuerit hominum post lapsum, ex *prioribus capitibus Geneseos* & ad ea *commentatoribus* satis apparet. Sed ponam iterum, fuisse talem primorum hominum simplicitatem, non tamen statim sequetur, Ergo fuit inter eos talis communio; multominus inferri poterit, statum huic sine proprietate tamdiu duraturum fuisse, quamdiu homines perstitissent in eximia simplicitate; Exemplum est in contrarium illud ipsum, quod *Grotius* citat, *Americanorum*; Hi sane vixerunt in simplicitate plusquam summa; Nec tamen defuit apud eos dominiorum distinctio; Ut ex præcipuis rerum Americanarum scriptoribus apparet. Vid. *Joh. Leri* per totam *Historiam navigationis sua in Brasiliam*.

Quod autem de charitate dicitur, id multominus huc referri potest.

1. Enim nondum probatum est, defuisse inter primos homines charitatem.

2. Ideone ergo defuit illa communio, quia defecit charitas? Minime gentium: Sed ideo defuit (si unquam fuit) ut vera charitas locum haberet, ut vigere, exerceri, elucescere posset. Quomodo in omnimoda illa communiōe quisquam alius charitatis nomine mihi quicquam concedere poterit, cum mihi æque ac illi in omnia jus sit?

Hæc de excludente proprietatem communiōe annotasse sufficiat; Quod enim alteram quæstionem: an in Republica tolerari possit? attinet; Cum negativa per se jam certissima sit, hoc tantum addimus: Nullam in bene constituta societate, multominus republica, communiōem, nisi quæ ex virtute sc. liberalitate proficiscitur, nec subsistere, nec durare, nec tolerari posse. De *Platonica* communiōe actum est *Aristot.* (2. *Pol.* 1. & 2.) & *Bodin.* (1. *de Rep.* 2.) quorum etiam argumenta huc repeti debent. Atque hinc certatim objectus error *Platoni* à *Theologis* & *Philosophis* veteribus. Neque defuerunt aliqui, qui

Platonem excusatum, imo & defensum irent. Hincque sapius, potissimum vero à defendentium parte, graviter erratum est: Plurimi enim hanc sententiam (cum tamen ob ambiguum *Platonis* in his libris scribendi genus adhuc incerti essent, an *Plato* hæc revera statuisset) ut *Platonis*, ut iustam, ut utilem, ut bonam, recipere, fovere, defendere ausi, talem rempublicam, in qua omnia essent communia, reproducendam suaserunt; Ita unam, ita concordem reddi civitatem, clamitantes: Horum vero sententiam retulisse, est refutasse. Hinc liberior adversariis, *Platonem* accusandi, repræhendendi, quin & calumniandi occasio, obtendentes Aristotelicam præsertim autoritatem; Qui tamen ipse in tota librorum de republica examinatione nunquam *Platoni* hanc sententiam adscribit, sed potius *Socrati*, quem illius opinionis fautorem fuisse ex *Aristophane* jam constat: Ita etiam plurimi Patrum in hac materia, non tam contra *Platonem*, quam *Socratem*, disputant. Hinc *Bodinus* l. 1. de Rep. cap. 2. inquit: *Ab opinione tam absurda Plato sponte discessit, & eam, quam ipse Socrati adscripserat, Rempubl. facile passus est aboleri, ut suam moderare tueretur.* Cæterum excusantium argumenta refert *Gassendus* in *Philos. moral.* scil. quod *Plato* ipse (*lib. de Rep. 5.*) fateatur, talem remp. fingi potius, quam dari; Deinde quod l. 4. 6. 7. de Legg. ferat bonas leges de matrimonio, jure dotium, divortio, educatione liberorum, &c. Sublata penitus illa communione: & seqq. Nos in medium relinquentes illam quæstionem, hoc putamus ab initio definiendum, quid de ambigua illa ratione disquirendi sentiendum sit.

Verus itaque communionis modus est, quem natura præscribit, ratio temperat, hunc denique virtus conservat. Hic quàm in bene constituta republica necessarius sit, per se apparet. Naturæ, rationis, & virtutis munus est, non nudæ & ferinæ simplicitatis, communionis modum eligere, constituere, conservare. Charitate virtus excitatur, virtus regulis continetur, regulæ virtutis modum in communione, quem supra exposuimus, præscribunt. Ex hoc communionis modo rite observato arctior nascitur concordia animorum; Quæ efficit, ut singulorum utilitas & felicitas sit utilitas & felicitas omnium

omnium communis. Quæ quam necessario attendi debeat in omni republica, ex Tacito apparet: *Ubi enim singuli inter se digladiantur, & sua tantum agunt, facile omnes possunt conveniri: econtra vero quod singulis deest, ab omnibus petendum, sic ut ex eo Respubl. nascatur, quæ una quidem, sed omnium, & ita omnium ut interea etiam sit singulorum.* Hoc medio, non inordinatâ illa confusione verius, quam communione, efficitur Respublica, quæ sit concors, quæque quam maxime una.

Ita nobis sufficiat comunionem (incondita licet methodo) delineasse: Unicum, quod est de Majestate & Imperio, adjicimus.

1. De Majestate quæri solet: An majestas possit dividi in partes subjectivas, seu, an jura majestatis partitum, i. e. hoc jus penes illum, aliud penes alium &c. reſidere, & hoc modo majestas communis fieri possit? Quod affirmamus: *Vid. Grot. de I. B. & P. 1. 3. 12. Lampad. de Rep. Rom. Germ. part. 1. th. 60. & 61. Cl. Dn. Felwinger. in dissert. de Rep. mixt. 2.* Quod ad Imperium attinet: Exemplo potest esse comunionis Imperii, triumviratus Oligarchicus Romanorum; Primo *Julij Caesaris, Pompeij & Crassi*: Tum *Augusti, Ansonij & Lepidi*: Cum nimirum orbis Imperium societate trium Principum occupatum est. Hinc *Lucanus l. 1. ait:*

*Quid miscere jvas vires, orbemq; tenere
In medio, &c.*

Cæterum egregia est Philosophia *Flori* de causis, cur tales societates instituantur, sive, unde plerumque tales oligarchiæ abruptæ species nascantur?

Quantum ad progressum harum societatum attinet, notandum est, non esse diuturnas: Nam, ut ex *Ennio Cicero* refert, *Nulla sancta societas, nec fides regni est.* Et *Lucanus* egregio l. 1. *Offic.* parallelismo ait:

*Nulla fides regni sociis, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit.*

Nam ex æquali potentia æmulatio, inde mutua cædes. Hinc *Victor Julius* Oligarchiam (Quæ Tyrannide deterior, plerumque Tyrannide, tanquam extremo remedio, rarius monarchia

*Arist. 4.
Pol. 5. & 6.
5. Pol. 3. 6.
3. 6. Pol. 6.*

Plato de
Rep. 3.

chia civili, emendatur) in Tyrannidem vertit; Quam postea Augustus in veram monarchiam transmutavit; Quamque sic egit industrie, ut & Julius regnum jure adeptus videretur.

APPENDIX.

ARCTISSIMO cum communione societatem civilem colligam tam esse vinculo, supra dictum est: Non parum itaque lucis tractationi de communione accessurum speravimus, si societatis institutionem ex altioribus paulo principiis repetierimus: Initium in proœmio jam factum est: Ubi à simplicissima societatum conjugali, ad civilem usque, quoad institutionem earum, ex SS. literarum documentis progressi sumus: Ibidem, ut jam cœpimus, monstraturi eramus, quomodo à natura hæc institutio repeti possit; Nisi prævidissemus confusionem (quam & hic vix, ob nimiam rerum occurrentium, mentionemque ad minimum postulantium molem, effugere poterimus) statim brevitati, quam proœmii ratio postulat, sese immitturam; placuit igitur ea, quæ ibi adjici poterant, huc reservare, & appendicis loco, quomodo à natura deduci debeat societas civilis, paucis demonstrare.

lib. 1. Offic.
cap. 44.

Agendum autem est, primo de societate in genere, antequam ad civilem societatem progrediamur. *Falsum est hic, inquit Cicero, quod dicitur à quibusdam, propter necessitatem vite, quod ea quæ natura desideraret, consequi sine aliis, atq. efficere non possemus, ideoque istam esse cum hominibus societatem & comanditatem: Quod si omnia nobis, quæ ad victum cultumq. pertinent, quasi virgula divina (ut ajunt) suppeditarentur, tum optimo quisque ingenio, negotiis omnibus omissis, totum se in cognitione & scientia collocaret; Non est ita, nam & solitudinem fugeret, & socium studij quereret: Tum docere, tum discere vellet, tum audire, tum dicere: Per naturam autem omnibus animantibus communem, hominibus inest, appetere societatem, fugere solitudinem; His refutantur, qui indigentiam & necessitatem solam originem societatum demonstrandæ adhibent.*

Disquisitum est à plurimis, siquæ quædam hypothese, quis foret status generis humani extra societatem constituti: constitit fere

fere inter omnes, fore bellum; Hoc bellum provenire ex fictio quodam jure, quod in eo statu vigeret, omnium in omnia; Dum enim quilibet in omnia sibi jus esse prætendat, futuram fuisse vitam ferinam potius, quam humanam, & quasi perpetuo bello, inter contentiones & rixas, infestam confusamque. Hic autem status, quia, ut per se apparet, naturali juri plane adversatur, quippe qui mox secum totum genus humanum in ruinam tracturus esset, falso, nisi ex hypothese sermo sit, naturalis dicitur. *Ducit naturalis ratio ad societatem*, adeoque ad concordiam pacemque, sine qua societas nulla est; Ut autem hæc societas recte constitueretur, necesse fuit, unumquemque de jure illo suo, quod hypothesis rerum communium modo prætendebat, cedere, donec dominiorum juriumque distinctio emergeret. Qua de re vid. loca *Arist. & Bodin.* communionem *Platoniam* impugnantiam, supra cap. III. citata.

Accedit ad naturam appetentem indigentia invitans; Hinc homo, qui, *solus ex animantibus, justum ab injusto, utile à noxio, discernere, idq; discrimen oratione explicare potest*, ad hunc mutæ indigentia defectum, quam natura machinata est, collatis sociorum viribus, officiisque explendum, modumque societati, quæ humana sit, ac civilis, imponendum, legibus ac jure, adeoque certo imperandi parendique ordine opus esse animadvertit: Ita naturæ appetenti, indigentia invitanti, accedit ratio ordinans; Quæ tria semper conjungenda sunt, cum de societate civili, quomodo à natura repeti debeat, sermo sit; Sic enim *homo appetit societatem, non ut alia pleraq; animantia, sed excellentem, & præ rationi, qua præcellit homo, convenientem*. Ita homo est dicendus ζῷον πολιτικόν, animal aptum natum ad societatem: *Hancq; societatem communicantem, qui refugit, aut Deus, aut fera est.*

Minus accurate verlatum est, & quasi novatorem in hac Philosophia egit, vir alias magni ingenii, *Thomas Hobbes* in libro, quod *Elementa de Civitate* inscripsit, sub titulo *Libertatis* cap. 1. & 2. potissimum, 1. Planè falsum & absurdum ei videtur hoc axioma, *Hominem esse animal ad societatem civilem aptum natum*; Falsòq; hoc fundamentum ita plerosq; superadificare doctrinam civilem, putat, tanquam ad conservationem pacis, & totius generis humani regimen nihil aliud opus esset, quam ut homines in pacta & conditio-

C

neq

*Aristot. 1.
Pol. 2.*

*vid. Arist.
1. Pol. 1. &
2.*

*Cic. 1. Off.
16.*

*Arist. loc.
& supr. cit.*

Arist. ibid.

nes quasdam, quas ipsi jam tum leges appellant, consentirent; Hancque errorem à nimis levi natura humana contemplatione ortum esse, ait: Addit ad hæc in glossa, quam huic §. addidit. *Se non negare, homines alterum alterius congressum natura cogente appetere: Societates autem civiles non esse meros congressus, sed fœdera, quibus faciendis fides & pacta necessaria sunt. Hinc manifestum esse, omnes homines, (cum sint nati infantes) ad societatem ineptos esse natos: permultos etiam (fortasse plurimos) vel morbo animi, vel defectu disciplina, per omnem vitam ineptos manere: Et sic ad societatem hominum aptum, non naturâ, sed disciplina factum esse. Hæc, inquam, minus accurate & philosophice, nimis vero confuse, posita sunt.*

Primo enim, si falsum est, ad conservationem pacis & totius generis humani regimen nihil aliud opus esse, quam ut homines in pacta & conditiones quasdam, quæ leges appellantur, consentirent; Quomodo procedet definitio, quando definit societates civiles per fœdera, ad quæ facienda fides & pacta sufficientiant: Nam si ad societatem civilem fides & pacta tantum necessaria sunt; (Ad conservationem autem pacis & totius generis humani regimen nihil aliud opus est, ut & revera est, quam societas civilis) clara inde erit consequentia: Ad conservationem pacis, &c. sufficere leges, sub quibus hæc fides & pacta comprehenduntur.

Secundo: In præfatione ad Lectorem nihil aliud requirit *Hobbius* ad constitutionem civilis societatis, quam, *ut ingenia hominum coercerentur, metu potentia alicujus communis*: Jam autem, quo alio modo hoc fieri poterit, nisi conditionibus illis & pactis, quas leges appellamus? *Sunt enim leges nihil aliud, quam minus mixta præcepta.*

Porro, quod axioma illud attinet, quod *Hobbius* tam absurdum videtur: Plane 1. Superfluum est, quod in glossa de mero congressu, colloquiis mutuis, & solitudine molesta adjicitur: Nam vocabulum *solitudo* statim, hic de civili societate sermonem esse, monstrat: Deinde, quod *Hobbius* tam verum videtur, *homini per naturam humanam, sive quatenus est homo, solitudinem perpetuam molestam esse*, id accurate & Philosophice loquendo (quod semper intendit *Hobbius*) falsum plane est; Non enim, qua homo, seu per humanam naturam, sed qua animal & natura

turâ omnibus animantibus communi, fugit solitudinem, petit societatem: Per humanam autem naturam, cum qua semper conjungi debet ratio, appetit non qualemcunque societatem, sed ordinatam & civilem: Et familiare quidem est *Hobbio*, contra veterum præstantissimorum Philosophorum monita, confundere naturam humanam cum natura omnibus animantibus communi, ut Lector facile per totam hanc tractationem animadvertet. Hinc & illud, quando dicit: *eos qui vel morbo animi, vel defectu disciplina, per omnem vitam ad societatem civilem inepti manent, habere humanam naturam, non concedi potest: Qui enim non potest res suas communicare, aut societatem contrahere cum aliis, aut qui non eget communicatione, propterea, quod ipse suis pollet opibus, suisque bonis contentus est, nihil præterea desiderans, nulla pars civitatis est* *ὡςτε ἢ θήλειον, ἢ θηρὶς. Itaque aut fera, aut Deus est.*

Cic. 1. Offic.
cap. 6.

Arist. 1. 2.
Pol. 2.

Minus accuratum est, quod de infantibus dicitur: *Ubi ait manifestum esse, omnes homines (cum nati sint infantes) ad societatem ineptos natos esse: Et hominem ad societatem aptum, non naturâ, sed disciplinâ factum esse.* Quis enim hoc unquam dixit, hominem ita natum esse, ut societati ineundæ statim sit idoneus? Ergo ne idem erit, hominem aptum natum, vel aptum naturâ esse ad societatem, & hominem ita natum esse, ut societati ineundæ statim sit idoneus? Nequaquam: ita non enim talis statim à potentia ad actum datur argumentatio. Ideo ne igitur aptus natura non est homo ad societatem, excellenter sic dictam, quia disciplinâ demum societati ineundæ fit idoneus? Nec hoc ita procedit: Sed, quia homo disciplinâ idoneus ad ineundam societatem fieri potest, necessario adest naturalis aptitudo, sine qua disciplina hoc loco parum proficeret: Ita videmus, hominem naturâ aptum esse ad orationem, non ut, quam primum nascitur, loqui possit, sed suo tempore; Et præterea, licet natura ad participandum alium ab alio, communicandumque inter omnes, civiles nos fecerit; Tantam tamen esse corruptelam male consuetudinis novimus; ut ab ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati, exorianturque, & confirmantur vitia contraria, nisi disciplina & imperio in ordinem redigatur humana societas.

C 2

II. Putat

Cap. 1. §. 2.
p. m. 7. & 3. II. Putat itaque Hobbes, societatem oriri, non quod natura aliter fieri nequeat, sed homines societate naturæ tantum ex accidente gaudere. Cujus sententiæ probationem statim subnectit, quæ variis nævis laborat.

I. Valde incongruè affert aliarum societatum exempla, cum tamen in additionibus postea concedat, homines alias societates natura cogente appetere; debebat enim meminisse, hic de civili societate, ut in eadem additione postea monuit, sermonem esse.

II. Parum accurata & Philosophica est explicatio phrasæ, amare hominem naturaliter, per amare, ut hominem: Longe enim laus illud patet, quam hoc: e. g. Amo peregrinum, seu eum, cum quo mihi nulla gentis, linguæ, nationis, &c. conjunctio est, ut hominem; Et amo eundem naturaliter; Patrem vero, fratrem, propinquum, concivem, &c. amo naturaliter, philosophice tamen loquendo, non amo ut hominem, sed ut hoc vel illo conjunctionis gradu mihi colligatum. Qua de re vid. locum Ciceronis supra c. II. citatum. Hinc non sequitur, homo hominem amat naturaliter; Ergo Unusquisq, unumquemq, amabit, ut aequè hominem: Sed potius ita: Homo hominem amat naturaliter, ergo servat gradus benevolentia, quos humana natura præscribit. Quod autem homo hominem amet ut hominem, universaliter (prout Hobbes loquitur) loquendo, id falsum est, nec ex hac sententia, quod nimirum homo naturâ cogente ad societatem civilem feratur, legitime deduci poterit.

III. Quando Hobbius inquit: Non socios igitur, sed ab illis honore vel commodo affici naturâ quarimus. Hæc primario, illos secundario appetimus; Id quoque falsum est: Quærimus quidem, dum solitudinem fugimus, ut molestam, ex congressu jucunditatem, dum aliqua re egemus, ex socio commodum; Nec unquam à natura appetente, indigentia, quam natura machinata est, invitans, ut supra dictum est, in origine societatis inquirenda, sejungenda est; quod autem homines naturâ commodum suum primario, societatem vero secundario appetant, id concedi non potest: Natura enim indigentiam machinata est, ut dum illa (natura) trudit ad societatem, hæc accedat & alliciat: Et falsum hoc est principium, ex quo hæc deducit Hobbius: Nempe. Quo consilio homines congregentur, ex iis apparere, quæ faciunt congregari: Ut enim apum ex ami-

vic. 1. Offic.
44

na non fingendorum favorum causa congregantur, sed cum congregabilia naturâ sint, fingunt favos: Sic homines, ac multo etiam magis natura congregari adhibent agendi cogitandiq. solertiam. Ita etiam cum natura sint congregabiles homines, accedit hæc cura sui; Accedit, inquam; non enim primarius finis est verarum societatum propria, sed communis omnium felicitas. Hincque longe alia secutura fuisset conclusio, si exempla societatum, ad quas *naturâ humanâ*, non ab *affectibus omni animanti infiris*, ferimur, allata fuissent. Ita *Hobbium* incidisse, videmus in id, quod in aliis reprehenderat; Error nimirum ejus à nimis levi naturæ humanæ contemplatione ortus est. Natura enim humana & incorrupta societatem civilem efficit, cujus finis primarius, non propria cujusvis, sed communis felicitas est. Cætera, quæ de mutuo metu, de bello à natura proficiscente, dicuntur, facile Lector ex his, quæ dicta sunt hæctenus, si nimirum probe distinxerit naturam humanam, ab ea, quam cum omnibus animantibus communem habemus, tum corruptam ab incorrupta corriget. Plura enim huc addere, appendicis ratio non permittit.

Hæc de origine societatis adficienda videbantur, ut aliquid lucis afferant eis, quæ de communione annotavimus. In qua materia accuratius versatus est *Hobbius*, quam in repetenda origine societatis, nisi quod & ibi confusionem naturarum vix effugere potuit.

Cæterum, si quæ Lector benevolus minus sufficienter explicata offenderit, meminerit instituti, cætera temporis, ætati, ingenio condonet, quæ ne ad delineationem quidem accuratiorem methodum eligere passa sunt. DEO interim

O. M. sit Laus, Honor &
Gloria.

DISSERTATIO II.
DE
**PRINCIPIIS CIVILIS
PRUDENTIÆ.**

I.

Sub Præf.
M. Joh.
Pauli Fel-
vvingeri,
P. P.
Altd. 24.
Maj. 1665.

Propositio, vel per se vera, vel ex suis Principiis, iisque certis, demonstrata, parit illam, qua distinguimur à brutis, scientiam; Ad id quod adest, quodque præsens est, se accommodare, tantum, quantum sensu moventur, solent etiam bellæ, quæ sentiunt etiam, sed paululum admodum præteritum aut futurum; Videre totius vitæ cursum & ad eam delegendam præparare res necessarias, & necessarium est homini, & proprium; Rationis hæc res est, cujus particeps per eam consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumque prægressus & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, rebusque præsentibus adjungit, atque annectit futuras: Ita alia ex aliis, omnia ex principiis deducuntur, tanquam fundamentis, beneficio bonæ Analyseos, quæ, quantum negligitur, tantum aberratur à fundamento, quod ut malum & turpe ducimus; Ita eum sine ulla hæsitacione dicimus prudentissimum & sapientissimum, qui maxime perspicit, quid in re quaque verissimum sit, quique acutissime & celerrime potest & videre & explicare rationem; quod tamen aliter fieri nequit, nisi procedendo per singulos causarum nexus Analyseos beneficio ad id, ubi ratio quiescat, quod Principium dicimus, licet imum & ultimum; Fundamentum, licet summum sit & primum.

II. Possunt esse plures propositiones, seu effata, quæ, si demonstrando per singula eamus, ex uno Principio fluant, uno fundamento nitantur: Possunt constitui fundamenta plura, & poni principia, quæ unum tantum rectificent effatum; Sive unum, sive plura enuntiata, vel ex uno vel ex pluribus principiis legitima demonstrationis norma certificaveris, habebis unam eandemque Scientiam, nisi respectu rerum objectarum

Starum distingui dixeris: Et generalissima quidem primo distinctione in *Theoreticam* & *Practicam*.

III. Non ibimus jam per singula. Nihil enim hoc loco intendimus aliud, quam ut qualiscunque ratio constaret Indicis, quem Dissertatio nostra sortita est, quo amplius spectant, quæ sequuntur. Inter eas disciplinas, quæ ad actiones vitæ publice privatimque, in genere *πεπρατων*, quocunque nomine pertinent, & ratione humana, non revelatione divina, repertæ sunt, Civilem Prudentiam potissimum Scientiæ nomen mereri, & sic certis constantibusque actionum & consiliorum regulis niti, statuerunt Viri Eruditi, eritque locus infra disquirendi hæc talia. Utor, dum hæc dico, vocabulo omnibus, significatu veteribus potissimum usurpari solito. *Civilis Prudentia*; disciplinæ scil. illius, quæ in publicis simul & privatis officiis excellit, civitatesque & rempublicam constanter & fortiter, & peritè administrat. Brevius, quæ in officiis capiendis, censendis judicandisque, quæ Græcè *καθ' ἑνα* Philosophi appellant, versatur. In ipsa nativitate studiorum civilium tractatio de vita & moribus conjungebatur quidem, sed ad Ethicem referebatur; Mox tamen agnoverunt alii, & monstrarunt rationibus, non Ethici, sed Politici hæc argumenti esse; Inde nata aliis occasio, constituendi specialem locum, tractationi de moribus: disciplinam, quæ versatur in his, dixerunt Ethicam; Aliam disciplinam statuendi, quæ circa civilem societatem & rempublicam versatur; Hæc ipsis est Politica specialis: Aliam attribuendi vitæ privatæ, quam æconomicen nominarunt. Has, velut distinctas specie, sub communi quodam genere comprehendendi, dixerunt amplius; Hocque esse Politicam generaliore, civilem philosophiam, seu, quod idem est, civilem prudentiam. Non litigabimus cum illo, qui ad solum genus hæc referet omnia; Parum enim aut nihil faceret ad nostrum institutum; Hoc modo nunc si obtineamus, satis est: Necessario requiri artem quandam, quæ, quomodo tam publica quam privata officia in republica constanter, & fortiter, & peritè capienda, censenda judicandaque, præscribat: Non Ethicem, non æconomicen huc pertinere; Ea itaque *Civili Prudentiæ* relinquenda.

IV. Con-

IV. Conqueruntur passim Viri Docti de studiis civilibus præpostere tractari solitis, neglectis eorum fundamentis, sublatis Principiis, negata, vel certe non eo, quo debebat modo, adstructa Scientiæ Politicæ certitudine; Prædicunt pericula, portendunt damna, non literas modo in barbariem, quod ex contemptu cæterarum disciplinarum fieri solet, sed domos, vicos, pagos, civitates, totum denique genus humanum in exitium præcipitatura. Potuissent hæc in partem commendationis adhiberi tractationi, quam aggressi sumus; si aut aliis humeris sustineretur, aut alio tempore ad minimum nobis suscepta esset hæc res: Nobis certe, quicquid ad commendandum tam nobile argumentum quocunque nomine facere posset, reprehensionem pareret. Locum tam arduæ, tam profundæ, intricatæ, periculosæ, inquisitionis, promitti, suscipique in Dissertationis argumentum, à Juvene, qui tamen in generalissimis hic ἀπειρος, temeritas videri poterit major, quam ut eam juvenilis impetus excusare posset. Quoties insuper suggererat illud suum Poëta:

Sumire materiam, vestru, qui scribitu, equam

Viribus: & versate diu

Memor esse poteram, debebam certe, quantum abessem ab utroque; Illud non paucis, hoc iis notum est, quos rerum mearum conditio, & sic occasio horum conatum latere non potuit. Erit aliquando locus hæc amplius significandi. Potissima interim instituti ratio est, hucque conatus mei, ut omnes, ita & hi tendunt, ut ostenderem Mæcenatibus, me solidiorem disciplinarum tractationem, licet consequi nequeam, sectari pro viribus; Huic rei si satisfecerim, abunde est, bene est: Illis, quibus temeritas est tam innoxium propositum, modestia tractationis forte nos excusabit aliquomodo. Fateor, nihil verius esse illo Magni in judicando Viri judicio: Ut ut capere possit civilia juvenus, judicare tamen de iis eam non posse. Quæ confessio, uti spero, facilem apud Benevolam Lectorem veniam consequetur.

V. Patebit instituti ratio amplius ex partita propositione hujus loci, quem quinque capitibus placet includere: Agemus primo de Principiorum requisitis generatim, ubi eundo
per

per singula disquiri poterit, an & quomodo in civili prudentia locum habeant. II. De distinctione Principiorum in Communia & Propria; quod exemplis applicando ad rem præsentem illustrabitur. III. De Constitutione sive modo constituendi Principia civilis prudentiæ. IV. De applicatione ad vitam actusque civiles. V. De comparatione studiorum Veterum Recentiorumque circa hanc rem.

CAPUT I.

De

Requisitis Principiorum, quomodo in Civili Prudentia locum habeant?

I.

Omne fundamentum est sustentationis gratia; Nihil præsidii ab invalido vagoque sustentaculo, rei, quæ superædificanda est; Inde essentiale requisitum fundamentorum, ut sint certa, solida, firma: Et; Nihil in ædificio nisi fundamenta, sine fundamentis solidum, firmum, certumque est, ab his singulæ ædificii partes, in quarum quamque peculiari vi infundunt soliditatem suam, necessàrio repetunt, referuntque ad illa. Si jacienda mihi sumissem ingenti illi vitæ Civilis ædificio fundamenta; subtruxissem sine dubio Veram quandam Prudentiam, quæ in unamquamque actionum humanarum, quæ revera dixeris partes hujus ædificii integrales, ita per nexus cæterarum partium immitteret vim suam, ut firmæ stabilesque sine dubio dicerentur; Fecerunt hoc alii; Negarunt alii, actiones humanas certis firmisque regulis niti, & sic ad earum normam examinari instituique posse vel debere; Inde majori cura inquisitum est in hanc rem ab Eruditis: Summa quæstionis hæc fuit: An vita civilis, cum constet ex actionibus humanis, certis constantibus harum actionum consiliorumque regulis nitatur, & sic rerum civilium detur Scientia? Inde alia quæstio: Sint ne illæ actionum regulæ ex se certæ, an verò ex aliis principiis demonstrari debeant, possintve? Constabat inter omnes: ut singulæ actiones, eæque omnes, suam certitudinem in se haberent,

D

berent,

berent, id quidem fieri non posse; Si tamen ex principiis quibusdam infallibilibus adhibita veræ & genuinæ analyseos regula demonstrari posset earum veritas sive certitudo in futura etiam valitura, cætera in aperto esse: Hoc vero difficultate laborare maxima & probatione indigere.

II. Sunt Principia, ex quibus, tanquam causis & quidem necessariis, necessario fluit id quod demonstratur: Ita ut appareat, quod sæpius jam dictum est, requiri hic infallibilitatem non Principiorum tantum, sed necessitatem etiam consequentiæ sive consecutionis ex principiis eorum, quæ demonstrantur: Non potest hæc connexio, ideoque nec usus principiorum, & sic nec scientia, locum habere, nisi in rebus eodem semper se modo habentibus, æternis, ac universalibus; Non attigissem inter requisita Principiorum hanc connexionem, quippe quæ ad ea jam spectare videtur, quæ sunt extra principia, & fundamentis quasi superstruuntur, sive ex iis surgunt, nisi animadvertissem, hanc rem partem vere essentialem esse principiorum: Non est Principium, ex quo nihil deducitur, Fundamentum non est, cui nihil superædificatur; Sit Fundamentum solidum solidè constitutum? Sint Principia certissima, verissimaque; Non cohæreant partes secum invicem & cum fundamento, non fluant ex Principio vel mediate vel immediate propositiones, non magis validum erit ædificium certave scientia, ac si in certis fundamentis cætera egregia connexione superstruantur, aut ex probabilibus tantum principiis reliqua probe itidem connexa deducantur; Unica si intervenit vera exceptio: Hoc potest aliter atque aliter contingere: Redditur intellectus noster dubius, fitque ex Scientia *Opinæ* sive opinio.

III. Hæc sunt necessaria, quæ quidem hic nobis attendenda sunt principiorum requisita; Hæc qui civili Prudentiæ tribuerit, multum habebit operæ & laboris: Faciamus tamen ingenii exercendi causa periculum: Sicut pars Philosophiæ, quæ in cognitione versatur, quid verum, quid falsum sit, considerat, ita quæ activa est, quid bonum, quid malum sit, scrutatur: Illique finis est veri cognitio, hujus boni adeptio. Linquamus illam, in hac tendunt omnes nostræ actiones ad hanc metam, ut adipiscantur quod bonum est, effugiant quod malum

malum : Hoc primum actionum humanarum principium : *Bona esse appetenda, mala vero fugienda, iisdem forte modis, qui negaret, excipiendus esset, quibus ille, qui ignem negaret, ure- re: In hoc tamen intellectus noster, ob imperfectionem suam, vacillat, quando ulterius quæritur, quid bonum sit, quid malum, sive quando applicatio hujus Principii ad actiones incipit. Qua in re ita procedi potest amplius: Natura boni non rationis tantum ductu axioma, sed singularium omnium experientia hanc observationem nobis suppeditat: Quicquid est bonum, illud esse honestum & utile: & vice versa: Item: Quicquid est malum, illud est turpe & noxium; & contra. Offert se hic alia difficultas; Sicut id quidem verissimum est: Omnem actionem & utilem & honestam esse bonam, ideoque appetendam, & omnem turpem & noxiam, malam esse & fugiendam: Ita dubitatum est; an non daretur actio, quæ utilis nec tamen honesta, honesta, nec utilis; Et sic deinceps; Id est: cum utilitate visa est pugnare honestas. Vera tamen utrorumque naturæ explicatione adhibita, apparebit non male Socratem solitum execrari eos, qui primum hæc natura coherentia, opinione distraxissent: Spectat huc totus Liber III. Officiorum Ciceronis: Sicut certe omne honestum utile esse; & naturalis lex dictavit Ethnicis, & Christianos non sinit dubitare *promulgatum verbum*; Ita: Misera fuerit prudentia, quæ dubitet recte fiant, quæcunque publice aut privatim agenda veniunt. Non tamen omnis Distinctio hic tollenda, sed ita hæc tractanda, ut distincta appareat hæc esse, non diversa, ex Stoicorum præceptione. Properandum nunc esset ad specialiora, nisi infra peculiare caput huic rei destinatum esset. Quod hoc capite intendimus, præstitum ut puto abunde est, & generaliter monstratum qualicumque specimine, Prima Principia Civilis prudentiæ esse certa, & usque ad applicationem singularium coherere,*

CAPUT II.

De

*Distinctione Principiorum in Communia
& Propria, addita applicatione in rem
presentem.*

I.

PRæceptio illa, ne in probanda vel demonstranda aliqua re committatur μεταβασις εις άλλο γένος, non tollit distinctionem illam Principiorum in *Communia* & *Propria*; Est nimirum hæc μεταβασις talis transitus, in quo ex principio verissimo quidem, peregrino tamen demonstratur affectio de subiecto *diverso, ac opposito*. Plurimum absunt ab hoc vitio ea quæ dicam, quæque alia occasione demonstrari possent amplius: Effatum, quod in Scientia quadam demonstrandum est, non ex iis tantum principiis, quæ Scientiæ, in qua demonstratio fit, propria, domestica, & vernacula sunt, sed iis etiam, quæ vel omnibus, vel pluribus scientiis communia sunt, demonstrari posse: Non dico jam absolvi his principiis demonstrationem, licet & hoc fiat interdum, sed ita tamen inchoari, ut ad causam proximam, per quam demum vera scientia fit, facili & brevi viâ perveniat. Si quærat, cur nunc tonet, cur fulminet? tu si respondeas, quia Deus ita voluit, nihil demonstraveris, nec sciendi fidem extinxeris; At si pergas ab hoc principio, eundo per singulos ordinationis divinæ nexus, facile pervenies ad proximam causam, unde immediate & necessario sequetur: Ergo nunc tonat, fulminat.

II. Licet Civilis Prudentiæ limites satis amplos dedimus, fieri tamen non potest, quin interdum ad aliarum disciplinarum principia, modo, quo jam diximus, confugiat: Universalissima primo, qualia Prima Philosophia sive Metaphysica suppeditat; Inde ea potissimum, quæ ex Theologia qua theoretica, qua practica, hauriuntur. Sumatur in exemplum inquisitio juris naturæ, ex sapientia & ordinatione divina deducenda; Aut commendetur pietas Principi; Res fiet luce clarior.

Non

Non patitur angustia hujus loci uberiorem mentionem amplifsimorum fructuum, quos infundit in hanc Civilem Philosophiam Scriptura Sacra: Sufficit, occasione data, breviter proponere, quæ conferre nobiscum volentibus amplius in ipso congressu poterunt illustrari: Totam doctrinam Civilem, quatenus ad vitam sociale bene beateque vivendam refertur, accurate in scriptis utriusque Testamenti copioseque traditam: Quicquid gravitati politicæ tractationis pristinæ, appropinquantibus finiendi scepri Judaici temporibus, humanarum traditionum mole detractum sit, id omne Summi atque unci Prophetæ JESU CHRISTI doctrina resarcitum esse, hancque, Scripturis novo Testamento comprehensis, totam doctrinam Civilem repurgatam, atque fundamentis idoneis constabilitam esse. Commendari meruit hic tanquam specimena egregium hujus rei, Dissertatio peculiaris *Clariss. Dn. D. Schalleri*, qua Bonum Principem ex Sacris potissimum literis delineavit.

CAPUT III.

De

Constitutione sive modo constituendi Fundamenta Civilis Prudentiæ.

I.

Non permittit angustia temporis immorari generalioribus hoc capite; Et per se quidem clarum est: Fundamenta solida ut solide constituentur, debere firmo proposito sive constanti destinatione scopi, tum justo spatio mensuraque constitui. Vix obtinebitur alias, quod supra requisivimus, ut imis summa cohæreant; Si aut nullo consilio, aut nulla ratione habita eorum, quæ struenda sunt, jaciuntur fundamenta; quæ cum mole non respondeant superædificatis, totum secum in ruinam trahant ædificium, necesse est.

II. Quantum præsidii sperare debeat ab hac nobilioris scopi destinatione, qui civilis prudentiæ fundamenta constituenda sibi fumeret, vix potest quinquam latere. Meminisse debet Architectus, Civilem Prudentiam struendam sumi,

D 3

unice

unice hac intentione: *Ut adipiscamur per eam bonum, effugiamus malum.* Finem hunc, ut semper in oculis & mente habeat, tanquam primum Principium cæterarum partium omnium constituet, unde omnes actiones specialissimæ etiam proficiuntur, & ad hoc tandem referuntur. Hoc sine constituto, amplius apparebit, quam late explicanda sint, quæ supra generaliter, & in unum fere contractata, fundamenta proposita sunt, donec tandem actiones incipiant surgere, quæ tandem consummant hoc ædificium; Quod jam apparebit amplius,

CAPUT IV.

De

Applicatione Fundamentorum ad vitam actusq; Civiles.

I.

Breviores fuimus in præcedentibus, ut hoc Caput, quo præcipuus rei totius usus referri debet, liceret aliquantò diffundere amplius; Quæ insuper in Præcedentibus omittenda fuerunt, illa forte hîc, assumptâ viâ *ἡμῶν τῆς ἀρχῆς*, commodiorem locum inventent. Tum demum quiescit intellectus, & perfecta fit scientia, quando id, quod probandum erat, demonstratum est per causas necessario inter se, & cum *primo principio*, cohærentes, ut jam dictum est supra: Quod in civilibus ita locum habere potest; Si demonstretur necessitas alicujus actionis civilis ex immediata & necessaria connexionē cum causâ proxima, & hæc causâ iterum ex alia, eodem connexionis modo, & sic deinceps, donec tandem ad Principium aliquod, cujus veritas vel ex se radiat, vel per experimenta sufficienter adstructa est, perveniatur, Tum certitudo hujus actionis non in præsens tantum patet, sed necessitas in futurum etiam valet, non ad dijudicanda modò ex re præsentī futura, sed ad conformandas potissimum actiones, ad scopum similem dirigendos, Redibimus ordine eo, ubi substitimus in superioribus.

II. Fit inquisitio in rationem eventus felicissimi, qui in hac vel illa Republica contigit; Statim quæret intellectus noster:

AN

An necessitate immutabili, an forte, an vero adgubernantibus prudentiæ consiliorumque regulis, ex earundem nexu ita acciderint, quæ acciderunt, & consecuta fuerint, ut stantibus illis non potuissent aliter evenire? Ut posterius hoc adstruatur, ex una parte substernit Historia fundamentum seu principium experimentale: nunquam evenisse felicem eventum in vita civili, nisi honestæ, & cum judicio adhibitæ causæ, præcesserint. Confirmat hoc inductione similibum, seu exemplorum copia; Convertit eodem modo hæc, ut præbet: Ubicumque honestæ causæ cum judicio adhibeantur consilii, ibi bonos & felices eventus sequi. Non contenta est his ratio humana, sed amplius inquit in vim hujus consecutionis necessariæ. Hic jam opus est illa, de qua superiore capite dixi, fundamentorum explicacione, ut ostendatur: *Honestatem sive virtutem* inter fundamenta prima nominasse *civilis prudentiæ*, generale id esse; Distinxisse virtutem in *Pietatem & Probicatem*: *Pietatem in sensu & cultu commendasse*, id quidem propius jam ad actum accedere; Sed ut victuro robore hæc civilem actum sustinerent, *Fatum & Conscientiam* hic inferi debere, quorum respectu pietas hic est *Pietas*, ut sic dicam, id est, in vitam civilem valet, transferturque. Nil dicam de cæteris, nec enim patitur angustia hujus loci, hoc tamen merebatur non omitti, quod in summam fere contrahere potest potissima, quæ de hac re dici possent alias: *Actionibus humanis quatenus inesse certitudinem, quatenus per Prudentiam proficiuntur à virtute; Sicque quatenus respondent ordinationi Divina; Nam si de Omnipotentia velis loqui, Sol aliquando non movetur, grave non descendit; Amplius: Quod DEUS ita fecit, & facit, id per Historia narrationem, & ratiocinationem humanam, Sapientem certo posse intelligere. Civilem saltem Prudentiam hæc tam ex aliis quam ex suis Principiis certo demonstrare posse: Quicquid hic erratur, eorum nihil Civili Prudentia tribuendum:*

III. Hanc nimirum in discretionem honestorum & turpium, utilium & noxiorum, certissimam fore, nisi obstarent: *Humana natura imbecillitas & depravatio: Falsa species & similitudo vitiorum, virtutes imitantium; Mutatio & variatio, quæ in ipsa honesti natura accidit; Et quæ sunt alia, quæ non desunt etiam illis scientiis, quæ firmissimis aliis nisi firmissime principis dicuntur.*

IV. Ad-

IV. *Adversus hæc impedimenta tamen esse remedia non parum firma, quorum sparsim in præcedentibus mentionem fecimus: 1. Naturalem prudentiam, qua licet in paucis, talis, qualis hic requiritur, reperiatur, non tamen in nullis, & perficitur hæc amplius institutione & usu. 2. Historiam pragmaticam, cujus hac in re usus alibi etiam patet; 3. Philosophiam, Eruditionem, & Doctrinam. 4. Theologiam, sine qua civilis vita infelix. Illustrabuntur hæc data occasione amplius, nunc enim tempore excludimur.*

CAPUT V.

De

Studiis Veterum & Recentiorum circa hanc rem.

I.

Non parum quoque adjuta est hæc res Magnorum virorum laboribus, qui cordate, graviter, subtiliter de hac re sæpius philosophati sunt, & gravitatem scientiæ civilis, doctrina, studio, opere, adversus Scepticorum nonnullorum calumnias propugnarunt.

II. Non intelligo, dum hæc dico, Adamum aut Noachum aliquem, quibus sincerioris vitæ regula adversus impiam Caini sectam defendenda fuit, & defensa est, non quidem literis proditis operibus, sed ipsa vitæ institutione, exemplo, autoritate, ita ut agendo potius, quam docendo politicam exercerent. Possunt hæc commodius eo loco, ubi de Sacris monumentis sermo est, memorari: Sed eos, primò, qui post Legislatorum occupationes, inter Ethnicos monumentis literis conscriptis, vitæ publicè privatimque regendæ præcepta idoneis fundamentis constabularunt: Huc pertinent antiquissimorum Poëtarum nomina: Osiridis, Homeri, quique ad horum ævum geniumque propius accedunt. Inde à Socrate præcipua Philosophorum sors, quorum tractationes, non tantum ex professo Politica argumenta præferentes, sed eæ etiam, quæ de *Fato*, de *summo hominis bono*, de *virtutibus*, agunt, licet in his plerumque ἠθικώτεροι sint, quam πολιτικώτεροι, huic referri debent.

III. Post

III. Post Scholasticorum labores, hoc & superiore seculo susceperunt vindicandam, adversus imperitorum cavillationes, *Civilis Prudentia* certitudinem, tam in quaestione juris, quam consilii, magna ingenia: *Grotius, Lipsius, Illustrissimus Marinius, Conringius, Bæclerus, Weichelius, Feldenus, Puffendorffius*, & qui ab his laudantur; Item alii. Quorum, ut & omnium eorum, quibus rei literariæ incrementum cordi est, conatibus faveat Deus! Cujus ope, quod in laudem & gloriam divini Ejus nominis vergat! nostri instituti finem attigimus. Sicut enim perfectioris tractationis laudem nunquam sibi affectavit hæc Dissertatio; Ita, spero, ampla satis, his quæ dicta sunt, materia data est, & occasio Commilitonibus exercendi una nobiscum ingenia, & publice conferendi studia.

Corollariorum, quæ annexi alias solent his exercitationibus, loco, proponemus Paradoxa Stoicorum, Ciceroni peculiari opusculo illustrata.

DISSERTATIO III.

SPECIMEN SIVE DESIGNATIO COMMENTATIONIS SYNTHETICÆ

In

PANDECTARUM LIB. IV. TIT. L

DE

IN INTEGRUM

RESTITUTIONIBUS.

Cohærentia tractationis Imperatorie, tum cum antecedentibus, tum inter se, summam ostensa: Limites nostra dissertationi positi & asserti.

Debet humana vita, sicut prima suæ conservationis semina, Divinæ cuidam ordinationis dispositioni, quæ mirabili, quicquid hic universus vel ipse est, vel in se conti-

E

Sub. Praef.
D. Gotheok
Stöckeri
P.P.
Argent. 31.
Decembr.
1666.

net, contextus ordine, & ordinis congruentia composuit ad invicem atque colligavit: Ita potissima felicitatis instrumenta illi ordini, quem inter Imperantes parentisque à Deo omnis ordinis auctore, indita hominum animis & aliquoties postea repetita lege fundatum, nihil æque ad connectenda inter se cohibendaque civilis confociationis membra, vel roborare, vel etiam formare aptum est, quam juris in Republica semel constituti singulis reddendi, exercendæque & administrandæ justitiæ potestas. Hujus enim ut industrie, ut laboriosæ, ut graviter exercitiæ elogium, primam apud prudentissimum quemque Principium virtutum laudumque partem sive obtineret, sive faceret: exemplis animadversum erat, Divinitatis potissimum inter homines speciem referre; satis ad obviandum litibus justitia, oppressis auxilio, criminibus pœna, auctoritate, satis virtute, satis prudentia esse instructum.

Scilicet sunt gradus, est graduum series ordoque, quibus ad perfectam erga Summum in terris Imperium, & ejus in unaquaque civitate sedem, reverentiam omnis obsequii civilis gloria proficiscitur. Quæ primum quidem ad Majestatis sanctitatem horrore pio suspiciens, in DEI vicaria, Divini solet Imperii imaginem deprehendere, characterem agnoscere, normam venerari. Promulgantur dehinc à suprema potestate leges, constituuntur jura: hinc vero jam exserit se Solis hujus fulgor; & sive ad solatium innocentiae gratiosus, sive ad improbitatis terrorem efficax, utramque solennioris in se venerationis, sed adhuc velut è longinquo, complet. Creantur Magistratus: & cum his non efficaciter tantum ad sustinendum Imperii onus partitur suas cùras Majestas; sed eorum ope, tanquam per intermedium lumen, civium & lenius oculis allucet, & facilius animis illabitur; suæque authoritatis vim, inter eos, quocunque opus est, alieno ministerio demissa, nihil imminuto splendore inviolatam conservat. Ordinantur judicia: & in singula tum demum publici corporis membra, qui univèrsam sustineant validius, à supremo culmine salutaris vigoris radii distribuuntur.

Hæc tam arcta copulata necessitudine, vinculisque ad invicem contexta, ut non paucis confusionis hæcenus sive speciem

ciem præbuerint, sive argumentum; cætera quidem, quæ seorsim ratio commendat, quæ prudentia instruat, quæ industria tueatur, in tempore & loco aliis ostensum est. Judiciariam virtutem, ut ordinata judiciorum dispositione, & disposito industrie munitoque ordine pleramque partem intelligamus absolvi: Infelici eorum confusione, tot, ab omni ævi memoria, gentes, tot Imperia, tot civitates turbata, & sæpius interversæ tranquillitatis publicæ documenta fuere. Hæcque ratio potuit esse & causa sollicitudinis, qua redigendo intra certos limites distribuendoque judiciarii Processus ordini, & olim, cum solo adhuc fori usu omnis Jurisprudentia censeretur, Prudentissimorum quorumque Legislatorum curæ, & postquam in peculiaris disciplinæ modum invaluit, doctissimorum Virorum ingenia; Denique ubi in partem Principalium curarum propius recepta est, tot memorabiliter insignes Cæsareæ provisiones incubuere. Quo scilicet nomine præcipuæ merito plerisque commendationis laudem mereri visum est, quod Veterum de Jure Prudentum sententias, Imperialis confirmationis auctoritate roboratas, elegantè contextu serieque, non ad perfectæ modo disciplinæ præscriptum exquisita; sed vitæ civilis, & publici actus usum formata, Pandectarum opus continet.

Patuit ejus, quod dico, tum evidenter passim ratio, tum ibi præsertim præclarè specimen; quando in distinctione memorabilis operis, *πυθίας*, ut cum Philosopho loquar, & introductionis loco, ea tradita sunt, quæ in Jurisprudentiæ forique limine nosci atque observari, non exquisitoris tantum scientiæ, sed ipsa præprimis administrandæ justitiæ ratio palam flagitabat. Non sufficisset, inquam, fundamenta, quibus superstrui, non fontes, unde deduci, non instrumenta, quibus administrari, quicquid est Legalis *περγυλασίας*, fas est, tradita perspectaque habere: postquam in rem præsentem, & fori usum paranda via, & remotis obstaculis, munienda fuit.

Etiam ubi legitimus Judex, solennisve litigantium consensus tribunalium fores patefecit; Etiam ubi dispulsa ad appropinquantis Justitiæ splendorem calumnia, vel turpi fuga Judiciariæ Themidi locum, vel impudentis pervicaciæ pœnas dedit: non pauca tamen supersunt, quibus ad turbandum in medio

curfu legitimum in iudicio agendi procedendique ordinem, humani vel casus patent, vel imbecillitas sufficit, vel malitia modum invenit. Nisi turbamentis hſce, à quibus vix ulla iudicarii processus pars immunis esset, Legislatoriæ fuisset prudentiæ cautio, statim inter ipsa Iudicii Præparamenta occurrere. quæ, postquam præmuniendis ordinatæ in foro disceptationis finibus destinata semel sunt; nihil sine idonea provisione relinquere debuerunt, quod tam nobili scopo ullatenus vel ab initio, vel postea posset obsistere.

Nondum enim ego quidem rationem idoneam reperio, cur alia, quam *restituenda litis* occasione, loco, quem obtinet, positus dici debeat, possitque titulus, quem dissertationi nostræ indicem præfiximus. Quibus enim dissentienti abhinc causam, concepta generaliter (ex communi id quidem hypothesis, cujus intellectum inferius pervestigabimus) vel extensa in sequentibus ad alia, Imperatoria hujus argumenti pertractatio præbuit: multum illi, si sua ipsis exempla reddantur, haud dubie sudabunt operæ, ut sedes suas aliis tueantur titulis; quos

Præfat. in pro subjecti ratione suo certog, loco posiros, latius tamen sese porragere,
Scr. Pand. tracto eò adsumrog, vicino affiniq, tractatu; & generaliter aliquando;
 & Cod. & exemplis in re præsentis haud unis (è propinquis sunt de Pactis, de Transactionibus, de Procuratoribus, de Capise minutis) in Manuali Juris Doctissimus Jacobus Gothofredus observandum commendavit.

Et spectant ad commendationem quidem, & interpretationem præparandam, præcipue Edictorum aliquot, quibus Prætor varie hominibus vel lapsis, vel circumscriptis statuerat subveniendum, ea, quæ Libri Digestorum quarti titulum primum sibi vindicant.

1. 1. 2. Hujus ut auxilii, quæ omni erat commendatione sublimior, evidentèr saltem pateret utilitas; ejus summam proposuisse argumentum: Ut manifesta fieret æquitas; recensuisse causas & fundamenta: Ut declararetur forma; induxisse cognitionem causæ: Ut capax nosceretur singularis beneficii subiectum; non ad eos id tantum omnes, quos in integrum Prætor se restitutum pollicetur, sed horum quoque successores extendisse: Ut res tota appareret illustrius, perciperetur distinctius;

Minctius; obscuritatem exemplis, distinctione confusionem exclusisse: Id vero palam ita in hac parte conditores Jurisprudentiæ declarat versatos esse; ut & argumenti abunde genio satisfecisse, & ordini, in similibus præclaro sibi successu servari solito, accurate servuisse, non obscure & animadverti pariter, & prædicari possint.

Nobis vero, sicut argumenti subtiliter profundi, sed evidenter eminente pensata cognitionis utilitate, investigationis difficultas, in ulteriorem disquisitionem hunc, quem dixi, locum; Ita late fusi amplitudo styli intra certos terminos coërendi studium commendavit: Et haud dubia denique Imperatoriæ tractationis suffragatio, solam, quæ cognitione & officio Magistratus absolvitur, *litis amissa restitutionem* huic exercitationi subjecit.

Hanc enim, si excellenter loquaris, præ aliis, *In integrum restitutionis* nomen tueri, multæ rationes sunt, quibus adducor credere, me hæcenus non sine fundamento sensisse. Inquis: Tituli utique, cujus hæc paginæ interpretationem profitentur, inscriptio eminenter, contenta generaliter concepta sunt. Jureconsulti, quorum in eo vel condendo sententiis Imperator usus est, vel interpretando posthac industria claruit, quoties de *restitutionibus in integrum* absolute pronuntiant, generaliter & loquuntur, & cupiunt intelligi. Dicit *Ulpianus*: *Prætores sub hoc titulo plurifariam hominibus vel lapsis, vel circumscriptis subvenire.* l. 1. h. ti.
Modestinus: *omnes in integrum restitutiones causa cognita à Prætoe promitti.* l. 3. Non obloquor: Cum titulo tamen; ne quis auctoritate forte abutatur doctissimi *Gothofredi*, cujus testimonio, *Manual.*
sicut hic, ita in Edicto quoque Perpetuo, generalis erat: ita res habet: *Jur. Ser.*
 Concluserat in *Edicto Perpetuo Iulianus*, annotante etiam *Duaren.*
no, sub hac *de in integrum restitutionibus* rubrica; quicquid Prætorii decreti tres tituli sequentes, ob commentariorum postea *Comm. in*
 molem, uti nunc sunt, discreti, continent. Ad eam itaque cum *h. l. c. 1.*
 commentaretur *Ulpianus*, ejusque utilitatem palam adstrueret; non debuit *Verus Glossator* adeo decipi, ut nota quidem alias, & *Gl. ad l. 1.*
 usita, sed hic perperam adhibita, loquendi intelligendique *ff. de in int. rest.*
 figura, pro contentis sub titulo, tituli inscriptionem haberet, & nescio quod nobis Edictum fingeret, deque amissi jactura con-

quereretur. Secuta vero postmodum à collectoribus, ut dixi, discriminatio, non passa est certe titulum, ut antea, generalem esse; sub quo, licet communia primo quædam, & generalia præparandæ ad secutura intelligentiæ, Jurisconsultorum Veterum, de *restitutione integri*, cujus illis non ex objectis, sed causarum differentia; species discriminare mos fuit, effata complexa sit; In tali tamen mox exemplo substitit, quo vix aliis speciebus apud quosdam, velin hoc argumento nomen, vel in tractatione locus relinqueretur. Quod suo quidem loco amplius patebit.

Quod si de cætero, nec uno eodemque modo, nec proprie satis & accurate usurpata, generis & speciei forte nomina offendant: An novum est vel veræ rationi minus conveniens, Jctos, pro diversâ subjectaque prædicandi ratione, de specie generaliter loqui? An novum, pro considerandæ varietate, eandem rem, & speciei locum, & generis obtinere? Genus & speciem, id est, res diversas, eadem voce notare? An novum, partem à parte latiori, ut à genere speciem discerni? Ut nemo, qui rei penitius momenta scrutari operæ pretium facturum erit, miraturus adeo sit; quæ verbis à me discrepes, cui reipsa velim omnino tecum convenire. Dum tu, communium restitutionibus in integrum causarum, & requisitorum generalitatem huic, de quo sermo nobis est, titulo vindicas; cujus ei controversiam movere, mihi quidem hæcenus in mentem non venit. Ego singularitatem objecti exemplique assero; quæ undequaque plana est. Tu late se porrigentem, extendique aptum ejus usum objicis; quem ultro profiteor: Mihi, ut, quo primario & ordinario spectaret, animadverterem; tum cætera palam, tum legis præsertim sextæ dispositio, quæ non aliter, quam incidenter, & extra tractationis, certe contextus ordinem, captum in adeunda hæreditate complexa est; argumenta subministravit. Ubi denique ad significationem vocis ventum est; ego in eminentiorem acceptionem analogi immota, & expedita veri sensus investigandi interpretandique norma, intentus sum: Tu nominis multa complexi vim & sonum urges: Cui extra hujus disputationis aleam contradicere, mihi animus fuit nunquam.

Nomen

Nomen: Definitio: Fundamenta In integrum restitutionis, ex suis fontibus, per naturalem causarum consecutionem, in rem presentem deducta.

Quis enim negare vel auderet ipse, vel negantem sustineret alium, quod omnis hactenus loquendi ratio & usus, Imperatoria insuper autoritate, haud semel, nec uno loco, in publicarum formularum solennitatem roboratus obtinuit? Ut restitui, & additamento, ad augendam significationis vim efficaci, in integrum restitui dicatur, quicquid vel generatim humana industria, vel concessa à suprema potestate gratia, vel quævis alia juris aut æquitatis ratio, in eum statum, quo quacunque casu exciderat, reponit.

Quæ legibus, & quo loco, de singulis provisâ sunt, indicantur alii: Multorum, sicut industriam superavit, ita locum subeat hac vice, *Collegij Juridici Argentoratensis* in illam rem ad h. t. ff. 1. 1. §. 1. & 2. Commentatio. Sed cætera quidem, quæ sua peculiaria, in quæ transeunt, nomina sortiuntur, sub hoc nihil aliud, quam generaliter venire, per se clarum est: Ipsius etiam Judicii, litisque restitutio, quam rotundius suo ore, feliciterque, una *παλιν* Herodian. l. 7. c. 6. *δικίας* voce Græci exprimunt, simpliciter & nude posita, nullam hujus rei distinctam noticiam vel pollicetur, vel exhibet. Po. l. 33. ff. de Re *Pollex* retulit: Verum eam quoque dum nominamus, haud Jud. l. 3. §. 9. l. 7. ff. de jur. ffc. l. 6. C. Onom. VIII. 6. difficulter fieri potest, ut alius merum Magistratus officium loquatur, alius peculiaris actionis beneficium, quorum utroque perficitur, prout hanc rem distinctius, quam ab aliis præstitum erat, in *Rebus Quotidianis*, Magnum quondam *Academix nostræ* Sec. 5. th. 161. lii. RR. decus,

decus, *Gregorius Biccini p.m.* annotavit; intelligat. Ex his, quæ actione peragitur, restitutio, suis formulis dignoscitur: quæ iudicis officio contenta est, cum aliud, quo censeretur, nomen non habeat, satis rationis fuit, ut generali hæc tenetur, sed excel- lenter intellectu, insigniretur. Hincque Collegii *Argentoratensis* observatio: *Sæpe per restitutionem in integrum significari restitucio- nem solam minorum*: haud dubie, quod ex edicto pro iis introducto, nulla propria actio, vel cautio proficiscitur: Hinc *Pauli de Castro* testi- monium: *Restitutiones ex causa metus vel doli, in statusis appella- tione restitucianis in integrum non venire*: Hinc *Sfortia Oddi* senten- tia: *Restitucianes ex causis, quas modo nominavi, proprie restitutionis in integrum species non esse*. Hinc prolixa *Barcoli*, adversus *Marti- ni Sillani*, veteris glossatoris, assertionem, qui restitutionem actionem esse defenderat, disputatio; Hinc *Johannis Maurinij*, pro *Barcola*, defensio: *Restitucionem totam à cognitione Magistratus pendere*: intelligenda potissimum est, atque interpretanda.

Erit itaque, quateus in hujus dissertationis argumentum nobis venit, *in integrum restitutio, remedium Prætoris extraordina- rium, quod per iudicis officium, amissam actionem in pristinum statum, ex justa causa, reponit*,

Nempe, vel in agendi jure, actionis exercitium, vel in hoc, agendi jus amittitur; quorum ita unum in alterius consequen- tiam intextum est, ut neutrum sine altero intelligi possit resti- tuendum, Amisisti tua vel simplicitate, vel metu ab altero tibi illato, vel alterius dolo, rem; Nulla tibi de jure civili, ad eam repetendam, actio competit; De simplicitate tua tute conque- rere; metu alteri cessisti, non electio tibi; Dolo victus es, non omnis consensus impeditus ablatiisque est; Jus civile non nisi dominis rem vindicare permittit. E contrario: Deservisti so- lennitates judiciarii processus; Exempla sunt: Non respon- disti præconis, in iudicio te citantis, voci: Vel in intentione li- tis plus, quam tibi debebatur, petisti: Juris communis rigore, quem nulla mitigare exceptio satis efficax est, & formulis, & actione, in pœnam præsumptæ aut negligentis, aut contumaciae, excidis. Valde frustra naturalis æquitatis inelamaturus præsidium; nisi à iudicis officio, ex præscripto Prætoris, cujus munus est, *adjuvare, vel supplere, vel corrigere Jus Civile*, id sibi aucto-

arg. l. 2. §. 5. ff. de O. l. ad b. t. ff. th. 2. fm. per l. 28. ff. de dol. mal. l. 50. §. 5. in fin. ff. de Leg. 3. l. 24. §. ult. ff. de minor. In rubr. C. de in In- tegr. rest. min. De restit. in integr. Pars. 1. quæst. 1. art. 16. in l. 16. ff. de minor. De rest. in integr. c. 11.

auctoritatem mutaretur. Ut ex parte jam patere possit, quo nomine *extraordinarium*, in integrum restitutio, *remedium* dici, vel commendari potissimum mereatur.

l. 16. pr. ff. de mino. l. 3. C. si ad. vof. lib.

Scilicet jura generaliter constituuntur; haud exinde modica judicariæ virtutis, & Imperatoriæ justitiæ portio est; ad æquitatis ea, & publicæ utilitatis normam, pro circumstantiarum varietate, moderari: Quarum altera commendari, altera fundari debet, quicquid in usitato juris tonore venit immutandum: Altera immutando juri consilium primario, altera immutato fundamentum præstat: Altera introducendum noviter decori: Altera introductum justii ratione instruit: Quanquam enim utriusque non possit mutua inter se necessitudo & opera denegari; cum cautione tamen intelligendum est, quod ad *Ulpiani* commendationem restitutionis in integrum, Vir summus, *Jacobus Cujacius* notat: *Utilitatem Parentem esse equitatis*: Ne, deducto ad suas consequentias hoc principio, eorum reproducat opinionio, quos *Hugo Grotius*, in *Prolegomenis* notis & memorabilis operis, confutandos suscepit. Ad singulorum quidem *utilitatem primario & evidenter*; quorum alterum privati juris commune, alterum noviter introducti necessarium requisitum fuerat; & ad conservandam illam, quam inter homines natura cognationem, ut alterum alteri insidiari nefas sit, consociis, eximie: quod Prætor lætis præsidio, remedio circumscriptis, lapsis auxilio subvenit: Verum tanquam ex æquitatis naturalis principis, præceptisque oriundum & dimetiendum, pertingit. Hæc, cum secundum juris communis dispositionem, & severioris Philosophiæ decreta, ea, quæ à voluntate metu coacta proficiscuntur, quatenus non penitus, & per meram violentiam exclusâ voluntas, ad ultimam censetur actus specificationem cum electione, adeoque cum ratione concurrere; spontaneorum censum & estimationem subeunt; In alterius præmium alienum meum verti; & quod manifesta consecutionis vis infert, alteri per alterum iniquam conditionem inferri, non patiuntur: Hæc, cum juris stricti rigor, ad ipsa facta, non ad ea, quæ facta circumstant, intentus, in eorum, quos alieno dolo, vel errore proprio, vel ætatis imbecillitate, in judicium, sive dum agunt, sive dum conveniuntur, capi labique, vel absentia sua, aut aliena, rem amittere

Commens. ad l. 1. ff. de in ins. restit. de Jur. Bell. & Pac. §. 4. l. de l. & l. l. 2. ff. de const. Princ. l. 3. ff. de l. & l.

l. 21. §. 5. ff. quod met. l. 14. §. 6. ff. eod. l. 74. de R. l.

l. 7. §. 4. ff. de min.

contingit, sive auxilium furdus est, sive etiam condemnationem & pœnam armatur: *Ut cuiquam tucrosa malitia, vel sua sit damnosa simplicitas, non permittunt: Hæc fragili & infirmo iudicio, multisq; captionibus supposito, multorum insidiis exposito minoris ætatis consilio, auxilium, & adversus captiones opitulationem præstant: Hæc non sinunt committi, ut cuiquam absentia iusta damno, vel in alterius præjudicium compendio sit. Hæc omnibus deniq; modis id agunt, ne cuius ex alieno factò deterior causa fiat.* Ex his itaque, si quæ opus rescissione habent, rescinduntur acta, si quæ redintegratione, redintegrantur lites; si quæ restauratione, *restaurantur eremodicia.* De quibus huc non exscribo, quæ erudite in corollario, ad foceri sui *Francisci Polesi Historiam Fori Romani, Philippus Broidæus* confignavit.

l. 1. pr. ff. de dol. mal.
l. 1. pr. ff. de minor.
l. 22. §. 1.
l. 29. ff. ex quib. caus. l. 1. pr. ff. de alienat.
jud. mut. l. 7. §. ult. ff. de min. add. not. Gorbosfr. h. 1. §. 3.

Juris in restitutionibus in integrum dicendi forma: Potestas penes quem? Restitutio à quo peti possit? Ubi, & intra quod tempus, & quomodo debeat? Restitutionis tum petita, tum impetrata effectus.

Atque ita quidem se habent, quæ generaliter hactenus nobis, de Restitutionum causis, sub acumen styli venere. Multi autem de cætero *casus evenire possunt, qui restitutionis auxilium desiderent, nec singularim enumerari poterunt; Ut multa intelligantur iudicis æquitati, cuius hæc tota res cognitioni permissa est, relinquenda. Huic adeo potestas erat, ex bono & equo secundum cuiusq; rei, de qua actum erat, naturam, negotium moderari. Ut non ex Imperatorie tantum potestatis auctoritate, sed iudicanti concessa lenitate, præscripta legum (secundum quæ is, qui agens, & in intentione sua plus complexus, quam ad eum persinebat, causa ceciderat, non facile in integrum à Prætorè restituebatur) Claudius reliquerit: quando is, qui apud privatos iudices plus perendo formula excidissent, actiones restituit: Ut BONUM scilicet erat & EQUUM; quas voces, ut inter solennes hujus iudicii formulas referam, præter adducta modo loca, & Viri Magni, Barnabæ Brissomy*

l. 26. §. 9. ff. ex quib. caus. maj.
§. 31. fin. l. de Act.
§. 33. l. de Act.
Sust. Claud. cap. 14.
Normul. soh. l. 5.

Briffonij auctoritatem, accuratissimus *Terentianæ* locutionis genius me movet :

— *Quod se absente* (inquit advocatorum unus ad *Demiphonem*) *Phorm. II.*
hic filius 4, 19.

egit, restitui in integrum equam est & bonum.

Cognitionis itaq; res, non ordinarij judicij eras, ut Suetonij memorabilem locum meum faciam, restitutionem in integrum perpendere; cujus æquitas non ex causarum tantum sollicita inquisitione resultat, sed diligenti singularum circumstantiarum ponderatione, varie tum temperatur, tum instruitur. Harum investigatio, cum in hoc judicio, omnis cognitioni causæ inclusa sit, superfluum fuerit, commendare judicaturæ cognitionis diligentiam; quam & alias plurimum in quibusvis judiciis momenti obtinere, & quotidianæ testantur experientiæ exempla, & idoneo loco, petitis è reconditoris eruditionis fontibus rationum fundamentis, solidissime demonstravit *Illustris Bæclerus: Diss. de Jud.* sub cujus Viri auspiciis atque ductu, palam sibi gratulantur mæxæ meæ, quod illis ex infantia datum est, in qualecunque juvenutis robur assurgere.

Singula persequi, quæ in hujus causæ cognitionem vel naturaliter veniunt, vel à conditoribus juris expresse relata sunt, molestum opinor foret; quæ autem ad instituti nostri argumentum eminentius & propius faciunt, non sunt prætereunda. In causa cognitione versatur, inquit *Ulpianus, num forte alia actio l. 16. pr. ff.* possit competere, citra in integrum restitutionem: Nam si communi *de min.* auxilio & mero jure quis mutatus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium. An non exinde in causæ cognitione quoque versabitur, numei, cui contra decipientem se in lite, de dolo malo actio *l. 7. §. 2. ff.* competeret, restitui lis possit? Et boni Prætoris est, potius restituere *de in. rest.* licet, ut & ratio, & æquitas postulabit: quam actionem famosam constituere, ad quam tunc demum descendendum est, cum remedium locus esse non potest. Quæ cum legibus ita provisæ sint, satis valido robore nituntur adversus ea, quæ pro *Cecinna* *Cicero* in defensionem inducit: Si quis mihi hoc judex recuperatorve dicat: Potuisti enim leviori actione consilgere: Potuisti ad tuum jus faciliore & commodiore judicio pervenire: Quare aut muta actionem, aut noli mihi instare ut judicem: Tamen is aut timidior videatur, quam forem,

aut cupidior, quam sapientem judicem esse æquum est, si aut mihi præscribas, quemadmodum jus meum persequar, aut ipse id, quod ad se delatum sit, non audeat judicare. Nam si, quod sequitur, non posse levior acturo actio aliqua demonstrari, res ex se plana est.

- l. 5. ff. de in
int. Venit in circumstantiarum disceptationem amplius: Nemo videtur exclusus, quem Prætor in integrum se restitutum pollicetur: Quid hujus successor? quid fidejussor? quid si minor à curatore, l. 13. pr. ff. de min. absens a procuratore defensus? quid si omnes hi, probata etiam l. ult. ff. de causæ justitia, pro re vel summa minima in præjudicium majoris? quid si minor, adversus minorem, singulare hoc & extraordinarium remedium postulent? Decidunt leges marginali spatio ascriptæ; & declarant magno numero & labore commentatores. Illud vero extra ordinem annotandum, quod causarum quodammodo veritatem attingit: Regulare id quidem est: Is qui vim ab altero passus est, dolove deceptus, in ejus à quo vis, à quo dolus adhibitus, præjudicium restituitur. Quid vero, si in re vis sit? si dolus à tertio quodam proflexerit? Non mea, inquit **Conr. IV. 8.** apud Senecam Patrem, contra patronum libertus, sed aliena vis fuit: Respondetur pro patrono: Æque dignus est pena, qui ipse vim adhibet, ut qui ab alio admota, ad lucrum suum uritur. Rhetoricus nimirum hic color est: Aliter & veræ rationi convenientius, l. 9. §. 1. ff. Ulpianus: licet vim factam à quocumque, prætor in Edicto complectatur; quod mos. **cod.** eleganter tamen Pomponius ait; si quo magis te de vi hostium, vel latronum, vel populi tuerer, vel liberarem; aliquid à te accepero, vel te obligavero; non debere me hoc edicto teneri; nisi ipse hanc tibi vim summisi: Caterum si alienus sum à vi, teneri me non debere: ego enim opera potius mea mercedem accepisse videor. Cum quibus in ipso fortasse conflictu occasio se offeret, ut concilientur, quæ **l. 4. §. 6 ff. cod.** mox ex eodem Ulpiano in speciem pugnantia referuntur. Quæ autem jam in examen ipsius causarum justitiæ veritatisque deducuntur, manifestiora sunt, quam ut sollicitam inquisitionem hic requirant, & diffusa latius, quam ut harum se pagellarum angustiis includi patiantur. Judicantisque dehinc partes locum obtinent, quem cognitis, quæ cognoscenda, perpensis, quæ perpendenda, ponderatis, quæ ponderanda fuerant, ex sui jurisdictionis officio statueri convenit.

Res

Res intricatæ ut plurimum arbitrationis, & iudicatu difficili, ratio fuit, ut non omnibus promiscue magistratibus permittatur; sed talem iudicem requireret, qui proprium tribunal, & jurisdictionem cum administratione haberet: Ratio fuit, ut alicubi sibi Princeps reservaret huius auxiliij distribuendi jus, & ejus, quoties opus esset, exercendi potestatem delegatis ad id denuo concederet. Ratio fuit, ut hinc excluderentur Magistratus municipales; arbitri compromissarii; iudices pedanei; De quibus tamen intellecta male constitutionis Imperatoris dispositio nonnullis dubitandi argumenta subministravit. In cujus rei disquisitione, multorum iterum, quorum nomina cumulare mihi mos non est, loco sint, quæ Collegium Argenteratense præclare perscutum est, & erudite enodavit.

Coram tali itaque iudice, quem leges probavere, comparere facultas erit eis, qui vel directe, vel indirecte læsos se sentiunt, nullo ætatis, dignitatis, sexus impedimento: Sive compareant ipsi, sive per procuratorem, cui speciale mandatum concessere, postulent, non magis interest, quam si pater aut alius pro eis, quorum patrimonii administrationem habet, interveniat.

Si præsertim, quem leges comprobant iudicem, forum com- petens, id est, ejus, de cuius præiudicio agitur, designet. An pugnant canones, qui Ecclesiam eximunt? Felicissime rem expedivit consulti- simus Brandmyllerus, cujus viri nomen nunquam sine hono- ris præfatione calamum, nunquam sine veneratione recorda- tio, animum meum, qui aliquando inter tanti Doctoris disci- pulos, quanquam impar & nullatenus tantæ fortunæ beneficiis dignus, locum obtinui, subire debet. An forum ex domicilij loco, an res sita æstimandum? Distincte agunt acutissimus Bachovius ad Treutl. & doctissimus Wissenbachius in disputacionibus; quos non exscribo. Ad tempus potius petendæ restitutionis progredi- endum est, quod ex anno utili in quadriennium continuum muta- tum, à quo currere incipiat, & quousque currat, inter interpre- tes dubium hæctenus terminum habet. Illud ad suum locum, quem alias, ubi per otium & subsidia facultas erit, accuratius perveſtigare, pro ingenii tenuitate conabimur, spectat; quod Divus Antoninus Marcio Aviro Prætori rescripsit: Ei contra quem mo- te promissatum sit, quod præconi cæcanti non responderit; si confestim

l. ult. C. ub. & ap. quom.
Robuff. de ressit. & relevam.
s. 12. & 1099.
l. 26. s. 1. ff. ad munda.
l. ult. C. ub. & ap. quom.
Lib. 4. Tit. 8. sb. 7. add.
sb. 21. 22. 23. ibid.
C. I. A. 17. s. 14. & 1099.
l. 2. C. ub. & petens. quom.
Manud. ad J. C. & Can. verb. Resit. in in- regr. eccles.
ad Diss. 12. sb. 1. l. 5. de Diss. 23. sb. 7. ad ff. l. 18. s. fin. l. 19. s. 39. ff. de min. C. I. A. 10. Resit. in in- regr. sb. 20.
l. 7. ff. de in- mo.

Pratorem pro tribunali sedentem adeat, restitratione subveniendum. quis est iste mos, secundum quem pronuntiatum est? Quale illud confestim? *Cum aliquo haud dubie temperamento temporis intelligendum.* Non est ætatis mæ nec ingenii, magnorum virorum errores notare: Non possum tamen hic loci, quin mirer, vix à quoquam hætenus, imo, quod ego quidem sciam, à nullo, insigni eruditissimi *Pollucii* loco hunc honorem habitum, ut ad explicationem legis, quam modo dixi, adhiberetur.

¶ *nom.*

l. 8. c. 6.

Ανιλαρχῆν, inquit ille, δὲ λέω, ὁποῦ τις μὴ παρών ἐν Δικαστηρίῳ καὶ ἀκηροῦχθεῖς, καὶ μὴ ὑπακούων, ἐρημίῳ ὄφλη. Ανιλαρχῆν ἣ ἐστὶν ὁμο μιλῶν ὑπαίθεχεν. εἰ ἣ μὴ τῆς ἀδείας ἐγγυεσθαι μὲν ὄφλη, καὶ ἀπὸ τοῦ λῶ. Restituti iudicium licebat, si quis absens in foro citatus, aut non exaudiens, deserti iudicij reus esset. Restituti autem intra duos menses fas erat; quod si non faceret, in multam scriptam condemnabatur, & ipse infamatus fiebat.

Dicitur in

Ann. sciths.

th. 161. list.

RR.

l. 17. ff. de

mir.

l. 5. form.

sol.

l. 10. C. in

ins. rest.

post. no

quid nov.

Apparebit hinc, coram legitimo iudice intra concessi temporis spatium, & porrecto supplicij libello, vel erroris proprii veniam, vel adversus adversarij circumventionem auxilium implorabit is, cui restitutione opus est; Sicut hæc ad discriminandam ab appellatione restitutionis petitionem, inter ejus solennia verba & leges observant; & exinde *Briffonius* annotavit.

Et, si post semel petitam restitutionem aliqua declarationem & pronuntiationem iudicis morentur, ne spretam aut derelictam suspicetur innocentiam; aut etiam in suum compendium tempore, quod inter sententiam & petitionem intercedit, utatur, jure, etiam ad executionem sententiæ impediendam valido, provisum est: ut omnia pendente restitutione, in suo statu sint maneatque, nec quicquam interea innovetur. quod peculiari commentario executus est *Robertus Lancelotus*.

Donec infecuta iudicis sententia, & sententiæ autoritate, efficiatur, ut recepto jure suo integro, is, cui subvenitur, nec de damno merito conqueri, nec de lucro gloriari possit.

COROLLARI LOCO EXAMINANDUM:

¶ *Præclare pro Caccinna Cicero: Non ea sola via est, inquit, que ad corpus nostrum, vitamque pervenit, sed etiam multo major ea, que, periculo*

periculo mortis injecto, formidine animum perterritum, loco saepe, & certo de statu demovet. Nondum tamen adducor credere: Majorem ideo vim adhiberi ei, cujus animus perterreatur, quam illi, cujus corpus vulneretur: Quia saucij saepe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedant, neq, eum relinquunt locum, quem statuerint defendere: Alij pellantur integri. Causæ hæc, non veræ rationi serviunt; in quibus, si legitimo argumentandi ordine contextuque utaris, vanissimi cujusque hominis metus non excusationem tantum, sed præfidium reperiet.

DISSERTATIO IV.

DE

RESTITUTIONE FIDEL-COMMISSORUM ET IMPUTATIONE PRÆLEGATORUM IN QUARTAM TREBELLIANICAM.

AD

L. TITIA TESTAMENTO. 86. D.

AD LEGEM FALCIDIAM.

L. LXXXVI. JULIANUS Lib. XL. ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ LIB. XLI. Τ. I. Digestor. L. LXXXVI.

Titia testamento suo Titium fratrem suum ex parte tertia heredem instituit; fideiq, ejus commisit, ut hereditatem, retenta quarta parte, Secundæ & Proculæ restituat. Eadem fratri quædam prædialia prælegavit. Quæro, an Titius ea, que prælegata sunt, etiam pro ea parte hereditatis,

ΕΝ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΜΕΤΕΝ ΤΗΝ ΑΔΕΛΦΕΥΣ ΜΕΤΕΝ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗΝ ΜΕΤΕΝ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΕΝ ΤΗΝ ΕΥΧΕΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΤΗΧΟΝΤΑ, ΤΩ Κληρονομίαν ἄλλοις ὑποκαταστήσει. ἐληγάθησαν ἢ αὐτῶ καὶ κτεράτα. Εἰς ἀλόκληρον τὰ κτήματα ἐπιχειροῦσι, λογιζόμεθα τὴν δωδεκάτην

Disp. In- aug. Arg. Decemb. 1667.

quædam

quam rogatus est restituere, an integra retinere debeat? Respondi, Titium legata integra retinere debere, sed in partem quartam impurari oportere duodecimam partem pradiorum. Sed si non esset adjectum, ut pars quarta deduceretur, totum trientem pradiorum legi Falcidia impurari oportere; quoniam contra sententiam matris familie Lex Falcidia induceretur.

αὐτῶν εἰς Φαλκίδιον. Ἐὶ μὴ πῶ μὴ Τίτιον αὐτῶν τῶν ἑξαέτων ἀδικοποιήσῃ, πὲρ τῆς πρὶ κτημάτων εἰς Φαλκίδιον λογίζεσθαι. πρὸς αὐτῆς γὰρ μὴ ὁ Φαλκίδιος ἀποπέμπεται.

Conspectus hujus Dissertationis.

I. Occasio nostræ scriptiōnis, & instituti ratio. II. Legis propositæ Auther. sedes (Edicti perpetui Digesta) Necessitas. usus. III. Paraphrasis, sensum legis summam exhibens; & ad promptiorem ejus intelligentiam accommodata assis hæreditarii distributio. IV. Partitio totius controversiæ in duo membra. V. Analogia juris, utriusque definitioni generaliter, pro defini-	tionis instrumento substructa. VI. De priorè Disputatiōnis membro, Rationes, quibus illud olim & hodiè ab utraque parte dubium fuisse, vel à Juliana decisum esse videri possit; ex aliorum hypothèsi: ex nostrâ. VII. De secundo eodem modo. VIII. Authores, qui legem isthanc variis in locis suis curis illustrarunt, per indicem con-

AD penitiorē legis istius intellectum, nobis ex ratione studiorum occasio nata est, ut quædam intra Dissertatiōnis Academicæ modum in publico proponeremus, non animo satisfaciendi materiæ; quod exquisitiōnis res & opus commentationis foret: sed institutis & mori per Universitatium plerasque solenni: ad cujus leges Jurisprudentiæ qualescunque nostros in ejus arte profectus inaugurare sumus auspiciati. nec in viribus nostris, sed vel veniæ fiducia, pro iis, quæ excusanda nobis exciderunt; vel gratiæ publicæ, si quæ hinc alia excitata forte aliunde industria, solidum quandoque lumen argumento, quod tractamus, affulserit.

Nobis

Nobis enim nec fas opinor, nec ratio fuerit, ut in re arbitrationis varie intricatæ, & dum summorum quorumque Jctorum judicia diverse trahit, non tamen in hunc diem ad liquidum usquequaque perducta, plus aliquid in hujus scriptio- nis principio, quam sollicitæ meditationis curam præstemus, Cui ne aliunde vitium fiat, antequam destinata componamus, quædam visum est ab historia legis nostræ, genioque simplici, & ex assis hæreditarii distributione, instrumenta meditandi præmittere; quibus argumenti propositi dignitas in majorem evidenciam, vel sensus, qui Legislatoris intentioni quam pro- xime convenire videatur, ab obscuritate vindicetur.

Authorem ejus *M. Salyium Julianum, sublimis autoritatis* II. *l. penult. C. de Cond. indeb. Spartian. in Juliano c. 1. ibique Casaub. l. 20. ff. de fideic. lib. l. 2. §. 18. C. de V. I. E. l. 5. C. de bon. qua lib.*
 & *Judicij* *JCrum*, non tam sanguis, in Imperatorem denique *Di- dum Julianum* demissus: quam quibus & pro sapia suæ, & *Cæsaræ* per pronepotem culmini non parum dignitatis & or- namenti contulit, *literarum & Jurisprudenciæ studia*, in ulti- mum vitæ momentum gloriose producta, ab Imperatoris *Adriani ævo* ad posteritatis memoriam, & nostra usque tem- pora celebrare. *Judicium hujus viri* in abstrusa solers, sub- tile in reconditis, & eloquentiæ facultas in diffusis expedita; ut aliquando per præclara tam prolixæ sapientiæ specimina *Justinianæ Jurisprudenciæ libris* exquisita *Edicti Perpetui* stru- ctura, & artificio admirandi operis exemplum, vel inter prima eruditionis antiquæ monumenta, pretium faceret: vigilante atque propitia pro Juris arte Providentia, illis potissimum tem- poribus explicata est; quibus movere iterum lacertos cœpit *Justitia*, locoque, quo temporum injuria pulsa fuerat, restitui, cum *Sacerdotes ejus, Consiliis moderandis, & in amicitiam Principum adhibiti*, per eminentissima quæque munerum pu- blicorum fastigia, Reip. decora promoverent.

Non est enim, ut reliqua sapientiæ studia, sola favoris au- gusti gratia contenta; sed ut efficaciter egregio publico saluta- re robur approbare queat, contractam ex interiore Auspicii Imperatorii commercio, majestatem, per omnia singulorum, actuum momenta, præsentem ubique circumferre amat juris administrandi tradendique prudentia.

G

Cujus

quam rogatus est restituere, an integra retinere debeat? Respondi, Titium legata integra retinere debere, sed in partem quartam imputari oportere duodecimam partem pradiorum. Sed si non esset adjectum, ut pars quarta deduceretur, totum triensem pradiorum legati Falcidia imputari oportere; quoniam contra sententiam patrisfamilie Lex Falcidia induceretur.

αὐτῶν εἰς Φαλκίδιον. Ἐὶ μὴ τι μὴ Τίτιον αὐτὸν τὴν ἕγχατο ἠδὲ καὶ τὴν ἑτέραν τὴν κτημάτων εἰς Φαλκίδιον λογίζεσθαι. πρὸς τὴν ἕγχατο μὴ ἰ Φαλκίδιον εἰσπίπτει.

Conspectus hujus Dissertationis.

I. Occasio nostrae scriptio- nis, & instituti ratio. II. Legis propositae Author. sedes (Edicti perpetui Digesta) Necessitas. usus. III. Paraphrasis, sensum legis summatim exhibens; & ad promptiorem ejus intelligentiam accommodata assis hereditarii distributio. IV. Partitio totius controversiae in duo membra. V. Analogia juris, utriusque definitioni generaliter, pro defini-	tionis instrumento substructa. VI. De priore Disputationis membro, Rationes, quibus illud olim & hodie ab utraque parte dubium fuisse, vel à Juliano decisum esse videri possit; ex aliorum hypothesi; ex nostra. VII. De secundo eodem modo. VIII. Authores, qui legem isthanc variis in locis suis curis illustrarunt, per indicem consignati.

AD penitentiorem legis istius intellectum, nobis ex ratione studiorum occasio nata est, ut quaedam intra Dissertationis Academicæ modum in publico proponeremus, non animo satisfaciendi materix; quod exquisitoris res & opus commentationis foret: sed institutis & mori per Universitatum plebsque solenni: ad cujus leges Jurisprudentiæ qualescunque nostros in ejus arte profectus inaugurare sumus auspicati. nec in viribus nostris, sed vel veniæ fiducia, pro iis, quæ excusanda nobis exciderunt; vel gratiæ publicæ, si quæ hinc alia excitata forte aliunde industria, solidum quandoque lumen argumento, quod tractamus, affulserit.

Nobis

Nobis enim nec fas opinor, nec ratio fuerit, ut in re arbitrationis varie intricatæ, & dum summorum quorumque Jctorum judicia diverse trahit, non tamen in hunc diem ad liquidum usquequaque perducta, plus aliquid in hujus scriptio- nis principio, quam sollicitæ meditationis curam præstemus. Cui ne aliunde vitium fiat, antequam destinata componamus, quædam visum est ab historia legis nostræ, genioque simplici, & ex assis hæreditarii distributione, instrumenta meditandi præmittere; quibus argumenti propositi dignitas in majorem evidentiam, vel sensus, qui Legislatoris intentioni quam proxime convenire videatur, ab obscuritate vindicetur.

Authorem ejus *M. Salvium Julianum, sublimis auctoritatis* II. *l. penult. C. de Cond. indob. Sporian. in Juliano c. 1. ibique Casaub. l. 20. ff. de fideic. lib. l. 2. §. 18. C. de V. I. E. l. 5. C. de bon. qua lib.*
 & *judicij Jctum*, non tam sanguis, in Imperatorem denique *Di- dium Julianum* demissus: quam quibus & prosapia suæ, & Cæsareo per pronepotem culmini non parum dignitatis & or- namenti contulit, *literarum & Jurisprudentiæ studia*, in ultimi- mum vitæ momentum gloriose producta, ab Imperatoris *Adriani* ævo ad posteritatis memoriam, & nostra usque tem- pora celebrare. *Judicium hujus viri in abstrusa solers, sub- tile in reconditis, & eloquentiæ facultas in diffusis expedita;* ut aliquando per præclara tam proluxæ sapientiæ specimina *Justinianæ Jurisprudentiæ libris exquisita Edicti Perpetui stru- ctura, & artificio admirandi operis exemplum, vel inter prima eruditionis antiquæ monumenta, pretium faceret: vigilante atque propitia pro Juris arte Providentia, illis potissimum tem- poribus explicata est; quibus movere iterum lacertos cœpit* *Justitia, locoque, quo temporum injuria pulsa fuerat, restitui,* cum Sacerdotes ejus, Consiliis moderandis, & in amicitiam Principum adhibiti, per eminentissima quæque munerum pu- blicorum fastigia, Reip. decora promoverent.

Non est enim, ut reliqua sapientiæ studia, sola favoris au- gusti gratia contenta; sed ut efficaciter egregio publico salutare robur approbare queat, contractam ex interiore Auspicii Imperatorii commercio, majestatem, per omnia singulorum, actuum momenta, præsentem ubique circumferre amat juris administrandi tradendique prudentia.

G

Cujus

Cujus in universum conditionem contextumque ingenio complecti, sicut eximium prorsus habetur & factu arduum: ita perspicaces oculos in immensam casuum humanorum varietatem, & quæ sæpius etiam aciem intentionis eludit, circumstantiarum inclinationem immergere: nec præsentem tantum actionum & rerum indolem geniumque sagacitate venari, eique illæsam justæ rectique normam accommodare; sed ad futura quoque provisu pertingere; aut sapienter provisâ, ordinate, & ad promptiores usus componere, sublimes semper sollicitudine, nec felici minus successu conati sunt antiquorum illi seculorum prudentes, quibus *fundare legibus Remp. & emendare judicis*, inter potissimas & demandatas à summa potestate curas constitutum fuit.

Aſcon. Padian. in orat. Ciceron. pro Cornel.

Cœptum ingens molimine, & pro civili consociatione salutare semper: Juliani præsertim ætate Herculem aliquem anhelabat, qui exundanti Oceano limites figeret. Cum quicquid antea vel ambitione Prætorum, in jure innovando, vel privatorum ad contentiones, & litigandi pruritu, & postquam hæc *Lege Cornelij Balbi Tribuni plebis*, intra perpetuam constantemque formulam, sed absque compositionis & ordinis cura, restricta recisâque essent; propter confusionem Jurisprudentia labis occultæ contraxerat, id omne paulatim, quanquam revirescente jam Imperii senectute, tranquillitatis tamen publicæ sæpe vel periculo luendum, vel expiandum impendio esset.

Quod me pene longius à propositi lege provexisset, ut ejus consilii generositatem, quo à *Juliano nostro Edictum perpetuum* in ordinatum corpus *digestum* est, boni ominis causa, vel adversus seculi nostri querelas, suscepissem prolixius extollendam: quibus, quam ipso malo fœdus, quoniam inulti passim obruimur. ex illo certe tempore, quo non tam ratio plerisque in questus, quam aliorum exemplum feroces fecit: & in varia exprobrandæ litium juxta huic ævo, & remediorum multitudini acumina, postquam semel fundus morbi detectus est, non adeo forte necessaria incendit. Cum satis aliunde causarum esset, ut quod ab indignatione spiritus fervidioris conciperetur, illud omne, pro suarum quisque facultatum & muneris

parte,

parte, in medicinam, atque adeo quietem Reipublicæ promovendam, converteret. Nam Augusta Culmina, quorum imprimis hic suffragatione & autoritate opus est, si casus tempusque ferret, quicquam à gloria majoribus suis, & Imperatorii solii majestate digna, vel consiliorum promptitudine descivisse: id vero suspicari, profanæ, & in publico declamare, impudentis haud dubie pridem censeri Philosophiæ cœptum est.

Sed erit aliud quandoque tempus, cum animus ab occupationum & adolescentiæ caligine emissus, liberiore calamo, quæ sæculo nondum prorsus bonorum exemplorum sterili, debentur vindiciæ, posteritatis conscientiæ, tam ab odio, quam obreſtationis vacuæ dedicabit,

Nunc enim exsequemur cœpta, quorum institutum non erit operosius arbitror illorum gratiæ comendandum, qui persuaderi sibi patientur; non fuisse futurum, ut Julianus, vir tam eminentis in Rep. dignationis, ingenium publicorum negotiorum actu in solidum acumen exercitum, argumento cuius, aut humili, aut præter necessitatem impenderet,

Nec minus enim, quam quod maximum pro civili consolatione operæ pretium ferre censendum est; abditos hominum sensus ad æquitatis & Justitiæ normam, publico iudicio & intelligentiæ subicere: quando in supremas voluntates, & novissimum spiritum incaute, vel cum à magis anxii & sollicitis emittuntur, intricatius plerumque desinunt. ad penetrandum semper ancipites, facilius etiam sagacissime curiosorum oculos & intellectum frustrari apti: cum, quod à *Pliny* temporibus *Plin. paneg.* Romanæ Reipublicæ gratulandum est, liberiori asserti cœlo, *34. l. 43. 6* pristinae servitutis indignitatem ipsa libertatis licentia ulciscerentur: & exinde suspensam ab ipsorum momentis juris constituti, vel constituendi formulam per infinitos ambages & circumstantias variarent.

Magni prope tumulum, & adversus præteritæ tyrannidis memoriam, cujus vix dominationem fuerant elapsi, efficacissimi solatii rem, intra honesti publicique moris leges, liberam in morte mentem testari, & ad neminis præscriptum de facultatibus suis disponere, cum cupide Romani cives essent amplexi, talis ex facto species contigit.

III.

Titia cum Lc. nummum in bonis haberet, quorum CL. prædia quædam implebant, in testamento ita scripserat: *Titius frater meus, Secundæ & Procula mihi ex aquis partibus hæredes sunt. Te fratrem meum Titium rogo; ut tuam hereditatis portionem, retenta quarta ejus parte, cohæredibus restituas. Tibi autem prædia mea prælego, quæ est media hereditate sumas habeas, præcipua.* Cum Testatrice mortua, cohæredibus ad invicem nec de hæreditate restituenda, nec de quartæ partis detractio, propter contributionem in ea faciendam conveniret: lisque hinc inter eos orta, & ad JCtos ex more delata esset: Julianus in duo capita quæstionis propositæ statum partitus, respondit: Titium, secundum ea quæ proponerentur, quoniam ex voluntate testatricis quartam portionis hæreditariæ partem detraheret, solius ejus quartæ partis commoda hæreditaria consequi, & onera sustinere: Reliqua vero, quæ ex hæreditate constitueret, quoad universale jus, & commodi incommodique hæreditarii continentiam, in cohæredes transferre. sub quibus quoniam & prædiorum triens eadem ratione transiret, quicquid eorum, præter quartam trientis partem, quæ univerforum prædiorum unciam unam constituit, ad hæredem Titium reverteretur, id à cohæredibus ad eum, & particulari propterea titulo, tanquam ad legatarium, redire: Ut adeo secundum voluntatem Titia, & jure certo, sola prædiorum duodecima, id est, trientis Titii quarta pars, hic loci quocunque nomine posset in disceptationem venire: Quam ideo non restitui debere, quod expresso Testatricis judicio restitutioni exempta esset: Quoniam autem apud heredem fiduciarium, Titium, hæreditario jure mansisset, in quartam Falcidiam, quæ ex reliquo triente deducenda esset, imputari, jus fasque esse; & exinde nihil hoc quidem casu restitui ex prælegatis oportere. Sicut econtra, si Titia fratrem suum Titium totum trientem, vel ultra ejus dodrantem alteri restituere rogasset; quanquam ex alia ratione prælegata prædia extra restitutionem fideicommissariam essent; Attamen voluntatem testatricis, detractio falcidiæ contrariam, totum prædiorum trientem oneribus hæreditariis & ita contributioni in quartam subjiceret.

Quædam

Quædam in his, & hereditatis potissimum distributione, arbitrarie vel passim obvia computationis, & observationis esse, nemo non videt. Sicut præter Jurisconsulti verba, forte non præter mentem, cohæredes Titio Secundam & Proculam assignavimus, ne ex reliqua hæreditate, nullis hæredibus scripta, novæ difficultates prodire habiles essent. Assen vero hæreditarium ad talem summam produximus, quæ leorsum in hæredum institutionem, & partes, tum prælegatis & utrorumque uncis congruenter sive responderet, sive sufficeret. Ut enim *Trientis Titii, qui ducentorum est, quarta pars æque ac totius hæreditatis duodecima, ad quinquaginta*; ita *prædiorum tam ex oriente, qui quinquaginta complectitur, quarta pars, quam ex universis prædiis uncia, ad duodecim recidet*. Nam ut *prælegata, ad centum quinquaginta*, modum legibus præfinitum extendere-
L. i. præf. ad
L. falc.

Erin his quidem, si quid dubii superest, melius illud publicæ disceptationi reservabitur. Cætera vero disputationis controversiæ moles, ex quo prudentum cœpit sententias distrahere, in duobus potissimum membris capitibusque in hunc diem subsedit. Nec constabat enim inter plerisque: *Quid omnino hæredis Titii fidei, ut Secunda & Procula restitueretur, commississe Testatrix deberet intelligi? Tum, quid ex iis, qua restituenda non forent, in Trebellianicam quartam oporteret imputari, & ita vel Titio, vel fideicommissariis hæredibus in hæreditate dividenda proficere?*

Utrumque variis interpretantium studiis ambiguum, celebrioris, quam certioris inquisitionis haberi meretur. Et, si explanationi eorum assurgimus, qui jus aliquod hinc singulare, neque cum reliqua legum analogia concordans eruere satagunt; præcipuo jam solidæ interpretationis instrumento excidimus, quod ex usitato totius Jurisprudentiæ contextu, solum forte nodum isthunc feliciter extricatum dare debuisset, potuissetque. Sed
V.
Bart. ad
h. l.
L. 10. ff. de
Legibus.
 enim nec singulare illud est, quod certæ, & expressæ, & aliunde
 ex juris communis regulis accitæ rationis fundamento nititur. & si cum maxime singulare illud omne esset, cui non per omnes circumstantias cætera legislationis Romanæ dispositio respondet: ad infimam paucitatem redigi necesse foret, quæ
arg. l. 1. §. 9.
C. de V. l. l.
 hucusque inter omnes juris communis nomine leges censeretur.

consueverunt. Intra cujus limites, exceptiones etiam ab usitatis regulis contineri, non video cur idonee dubitari possit.

VI.

Barc. ad h.l. & Dd. com. resuscitati Cujac. ad h.l. Arumao Disp. in ff. 17. sb. 14. Bachov. ad Trossl. Vol. II. disp. 14. sb. 3. l. B. & C.

Ad quas nimirum respexisse videntur, qui, ut prioris membri difficultatem sanarent, rationem intellectus ex verborum & scriptionis ordine, contra quam regulariter fieri debebat, eliciendam dijudicandamque arbitrabantur. Et totam illi quidem rem paucis confectam dedissent; si ut sibi satisfacerant, sic aliorum quoque judiciis momenta suæ distinctionis approbare, in promptu ipsis fuisset; cum, in fideicommissa cadere prælegata dicerent; si illa antecederent; non cadere, ubi sequerentur, Cujus rei pleraque sicut accuratius examen fortasse non adeo solide sustinent; ita in adversariorum argumentis vix omnia probaveris: sæpe rationem contextus & coheræntiam consequentiæ desideres. Regula quidem est, cujus non oportet auctoritatem temere in dubium vocare: *Ordinem intellectus non esse ex ordine & positione verborum dimetiendum*: sed quæ per idoneas limitationes facile, pro rei & negotii subiecti genio, se pateretur in adstrictiorem intellectum & ordinem redigi: si, quod ex adverso intentabatur, probatum satis

§. 34. l. de Legat.

l. 77. §. 12. ff. de Legat. II. Ant. Fab. 6. Conj. 4. 10. ex l. 77. §. 32. ff. de Legat. 2. Add. arg. l. 29. ff. de adim. & transfered. legat. & alibi passim. l. 16. C. de Fideic.

Cuius ad h. l. Arum. Disp. ad ff. 18. sb. 14. ex l. 3. §. 4. l. 78. §. 13. ff. ad SCt. Treb. l. 96. ff. de Legat. III.

efficaciter fuisset: *non potuisse testatricem illud videri voluisse adimere, quod nondum dederat.* Certe quidem ordo scripturae causam juris & voluntatis non impedit; Ubi de utroque nimirum satis aliunde constat; secus quando sit, illum voluntatis conjecturam, & per eam juris causam, haud raro in iis juvare, ubi, sicut in scholis loqui mos est, *sublationem prioris positio posterioris infert*, neque improbable adeo, nec novum est, Sicut infirma prorsus esset consequentia, quæ verborum figuris vim interpretandi voluntatem testantium adimeret; quod in fideicommissis major habetur voluntatis quam verborum ratio.

Nec enim, ut ad hypotheseos modo propositæ rationes aliqua pro ingenii captu philosophemur, valde ei vel tollendæ, vel asserendæ faciunt: sed ad illustrandam generaliter thesin, quæ huic loco subjacet, pertinent; quæ *de portione simpliciter restitui rogata, & eo quod ex hereditate ad heredem fiduciarium pervenit*, passim disputari solent: cum Testatrix expressis jam verbis rogaverit *hereditatem sive hereditatis portionem restitui*: extra quarum utramque prælegata haberi certi & indubitati juris est.

Cum

Cum autem, ut ad institutum propius accedamus, *res que* l. 1. §. 6. ff. Quod legator. l. 91. ff. ad L. Falc.
hæredi ex medio hereditatis prælegantur, duplici jure pro diversis partibus censerit necesse sit: altero, quo apud hæredem, in cuius portione jam per institutionem hæredis locum partemq, sortita fuerant, hereditario jure remanent: altero, quo in hæredem ex cohæredum partibus titulo legati conferuntur. & illa quidem omnia in fideicommissum cadant, hæc l. 18. §. 3. ff. ad SC. Trebell.
sola hæredi integra illibataq, conserventur. Hinc demum inextricabilis nodi implicari nexus incipiunt; nec potest non dubium fieri: qua computationis ratione, Titius prædiorum prælegatorum suum quoque trientem hereditarium, id est, eam partem, quam restituere inter ceteram hereditatem Secundæ & Proculæ rogatus est; adeoque in qua ex distributione hereditatis, *qua eadem totius & in partibus esse debet, ei hereditarium jus* §. 8. l. de Fid. hæ. & ib. not.
constitutum fuerat, integra retinere possit: ut juri tamen in contrarium allegato salva maneat auctoritas, & illibata in similes quandoque casus, firmas concludendi formulas production, efficacitas? Cui valde fallor, aut dissecando Alexandriensem adhibuisse, non sufficiebat, aut dixisse: *Furisconsultum nihil vel rationibus contrariis, vel legum auctoritate adversa commotum, existimasse & respondisse id, quod hæctenus nostra disceptationi argumentum præbuit.* Nec enim difficulter aut parum speciose regei ab altera parte posset: Non esse temere probandum isthunc morem, qui sine ratione Jctorum scriptis rationem abjudicaret, & principia, si non alibi semper, hic certe loci nec ruinosa, nec occulte substructa. Dici illud, non probari; Titium in triente prædiorum, in quo quidem hæres fuerat institutus, sed qui ei rursus fideicommissio ademptus est, in hunc effectum pro hærede haberi, ut ei jus in illo ex propria persona fundetur, & non tanquam à cohæredibus illum accepisse, sed velut à semetipso, vidèri possit. Nec enim alia ratione, quam qua jus hereditarium in eum per hæredis institutionem collatum esset: per fideicommissi onus, quoad solennes juris effectus, ad quartam usque rursus ablatum esse. Quod & in ratione contributionis in quartam, de qua mox erit agendum, ineunda, subtilissimo cuique approbatum, animadvertere obvium est.

Sed enim, sicut hæredi fideicommissario sola voluntate Testatrix, ante aditionem hereditatis, in hereditate fideicommissaria,

Bachovii
 h.c.

missaria, nullum efficax in tam sublimes effectus jus, vel subnasci potuit, vel constitui. Sic in aditione ipsa, temporis in hunc usum distingui momenta oportere: quin, *sicut res legata* 1.76. §.1. l. cum apud heredem remanet, *hereditario jure* in simili casu mansisse 93. ff. ad L. incelligitur, ita per hæredis institutionem prædia relicta, & re- Falc. l. 58. tenta esse, effectu, quem leges alibi signant, dici debeant: non- Treb. Faber. dum vidi quibus fundamentis adstrui, vidi quibus facili nego- 6. Copt. 4. tio everti queat.

15.
l. 28. in fin. Unica itaque forte prælegatorum natura & genius rei ex-
de her. inst. pediendæ sufficiet: quorum formulæ utiq; eo pertinent, ut hæ-
§. 3. I. do res legatum ex hæreditate præcipuum habere jubeatur. Sed enim
Fid. her. Go- leges, quæ de restituendo eo quod hæreditarium est, agunt,
vean. ad h. l. n. 3. & expressis verbis præceptiones & prælegata attingunt, & in
4. Brisson. nostra lege prælegatum cum legato promiscue usurpari, alijs
form. l. 7. animadversum est.
p. 667.

l. 91. ff. ad In tanto itaque sententiarum rationumque divortio,
L. Falc. cum nusquam satis firmiter liceat pedem figere; nobis, cum
bona magnorum Virorum gratia, à quorum decretis, non sine
ratione tamen, recedimus; *Juliano* solam & omnino, antiquam
Trebelliani *Scæti* formam, ejusque ad *Pegasianum* differentiam in
§. 6. l. de fi- oculis fuisse, integrum existimare fuerit: Cujus talis fuit pro-
deic. hered. visio; *ut heres, qui dodrantem vel dodranse minus; id est, qui vel*
Cribi Theo- *hereditatem, vel portionem hereditariam, retenta quarta ejus, aut*
philis para- *plus quarta parte, rogatus esset fideicommissario restituere, non ultra*
phr. Ulpi- *an. tit. de ratam, adeoq; quartam partem, hereditarius actionibus obligaretur, aut*
an. tit. de fideicom- *frui posset, que pro reliquo dodranse partibusq; fideicommissarius, & in*
miss. §. si eos competere- *Est autem non aliud, haud dubie, nec alibi*
quis, An- *momentum, quod hæreditarium à legati jure, i. e. universale à*
ton. Augu- *particulari secernat; quam quod ab hac commodi & incom-*
sin. de LL. *modi rerum illarum, quæ cujusque, cum moreretur, fuerant,*
p. 217. 214. *continentia derivatur.*

Manifesta prorfus res, & ad nostræ legis speciem accom-
modatu quam facilis, tam pene superflua. An enim alia Titii
voluntas fuit, cum fratrem ex triente institutum rogaret, *ut hæ-*
reditatem, retenta quarta parte, Secunda & Procula restitueret;
quam si rogasset, *ut restitueret hereditaria partu dodrantem?* Ut
adeo ratio deesse non amplius possit, cur prælegata prædia
Titius

Titius consequi jubeatur integra? quorum duo trientes, & do-
drans tertii, tanquam in legatarium à cohæredibus essent ei
conferendi; uncia vero reliqua quanquam universali & hære-
ditario jure, tamen propter expressam, & juris auctoritate ro-
boratam testatrix voluntatem, apud eum remaneret.

Sequens locus est de his, *quæ in quartam Falcidiam seu Tre-
bellianicam* (nam nulla est idonea satis ratio, quæ nos his termi-
nis promiscue uti vetet) *imputanda fuerint?* Quem, sicut & qui-
dam ex Digestorum Editoribus, solum sibi Βασικων compila-
tores attendendum putaverunt. Quorum institutum, sicut ul-
tra simplicem verborum interpretationem non pertingit: Ita
is, qui Glossæ ad istum locum concinnandæ occupatus fuit,
valde dubito, an vel mentem suam, vel rem quæ sub manibus
erat, satis explicasse cuiquam possit videri: dum isthæc ita de-
cisa esse arbitratur, uti decisa sunt; quod *jure stricto quoad unam
illam unciam inurite esset legatum: & propterea fiduciarius hæres illam
quartam trientis partem, hereditario jure habere videretur: quæ ex-
inde in quartam Falcidiam esset imputanda.* Τὸ καὶ ἀπέβησαν εἶπον,
(pergit) ἐπιδὴ ἔγνωσ βίβ. κή. τί. ε. διγ. λβ. φυλάτθεσθαι ἀξί. ἔ δι-
κασθὲ πὺ γνώμην ἔ ἀξθεμελί.ς ῥηταὶ τὰ πρὸ γμω.ς τῆς κληρονομί-
ας ἐάσθαι.

VII.

Quanquam enim propter ea, quæ nobis superius dicta
sunt, certum sit, *solam prædiorum duodecimam partem Titio velut
à seipso legari:* Revertitur tamen legatum illud, alias in se, & l. 110. §. 1. ff.
quoad jus particulare inutile, in jus hæreditarium, & formam *de Legat. 2.*
pristinam quam antea jam obtinebat, ideo, quoniam id heredi *conf. l. 17.*
à semetipso quidem, sed ex rebus hæreditariis, per consequen- *§. ult. l. 37.*
tiam tantum, & tacite relictum est; & propterea in ejus præju- *§. 11. eod.*
dicium non prorsus debuit annihilari. Sicut in re non multum *l. 34. §. 1. ff.*
dispari ad hanc rationem rescriptum est: *Expressa nocere, non l. 52. ff. de*
expressa non nocere. Nam si hæredi à seipso vel expresse, vel ex suis *Cond. &*
rebus legatum sit, adeo id fieri inutile, ut nec in contributio- *demonstr.*
nem venire possit: alibi constitutum est. Non autem, *quia ju- l. 30. §. 3. ff.*
lex contra strictum jus ultimas hominum voluntates ex officio suo & ad L. Falc.
aquitate rueri solet, cum hæredem, qui ex re certa institutus, adeo *l. 13. C. de*
que Legatarii loco habendus est, universali titulo, & jure, *Hæred. Inst.*
ditatem patitur occupare, *Quod vel tunc demum obtinet, l. 1. §. 4. ff.*
de Hæred.

H

cum *Inst.*

235. pr. §. 1. & seq. ff. de her. inst. cum cohæres alius nullus est; & exinde voluntas testatoris exitum alia via sortiri non potest. Vel si quando propter diversitatem circumstantiarum inter plures cohæredes illud admittitur, ad actionum hæreditariarum divisionem & communicationem principaliter spectat, & à nostro loco, ubi nemo vel ex re certa, vel secundum jus strictum inutiliter hæres nominatus est, diversissimæ considerationis haberi debet.

Hinc itaque rursus illa potius principia huic disquisitioni substernenda erunt, quæ antecedenti capite dictis robor & fundamentum præstiterunt. Sicut enim cum de prælegatis sub fideicommissis restituendis; ita cum de non restituendorum imputatione in quartam ex Pegasiano Scto detrahendam, agitur, duplex eorum jus attendendum est; *universale*, quod in hærede, tanquam in hærede, per hæredis institutionem & hæreditatis aditionem fundatum est, & remansit; *Particulare*, quod tanquam in legatarium à cohæredibus ei collatum est.

1. 22. pr. ff. ad L. Falc. 1. 47. ff. eod. Quorum *alterum* non minus quam in Falcidiam alibi, hic quoque Trebellianicæ quartæ imputandum, *alterum* eximendum est. Quapropter & solum illud, quod propriæ hic deliberationis est, & in disquisitionem isthanc tantum perducitur, si quacunque ratione non sit restituendum, in quartæ contributionem

1. 91. ff. ad L. Falcid. add 1. 30. §. 7. ff. eod. l. 63. §. 11. ff. ad Scto. Treb. l. 24. C. Fam. Treb. Coll. Jur. Arg. l. 35. Tit. 2. lib. 15. Bathov. 2. 24. 3. Bet C. Ans. Fab 6. Conj. 4. 11. Govean. ad b. l. num 9. Arimann disp. ad ff. 28. lib. 14. venit. Qua quidem in sententia, si nihil aliud, illius ad minimum legis eximie nobis favere provisionem arbitramur, quæ id *extra quartam* constituit, quod in prælegatis à cohæredibus accipitur. Cur exinde uncia prædiorum, quæ quartæ Falcidiæ immediate in triente Titii subjacet, ei imputanda, vel reliquus dodrans eximendus sit, nemini amplius vel obscurum esse, vel dubium poterit, nisi cui supra nobis probata assertaque, penitus vel negliguntur, vel displicent.

Quid? quod alias hærede Titio unciam illam non imputante, hæreditas restituenda, non tantum contra voluntatem Testatricis, sed etiam ultra quantitatem legibus definitam diminueretur; cum certe ad fideicommissarios dodrans ejus non esset perventurus.

Nec illud mirum cuiquam videri debet, quod iisdem principiis prælegata restituenda diximus, & imputanda: cum de ejus imputatione frustra quæretur, quod propterea, quoniam hæredi-

hæreditarium est, debet restitui. Nam tunc demum, quando *Vid. Gail. 5.*
 alia juris vel circumstantiarum ratio restitutionem etiam illius, *Obs. Præf.*
 quod alias videretur hæreditarium esse, impedit, ad imputa- *134. 6.*
 tionis quæstionem deveniri ultra confitemur, ubi denique jus,
 quod designavimus, certum & in obvio positum est.

At cum ad contrariæ speciei casum, & decisionem plane
 diversam descenditur, varie denuo ambigi potest; ob quam
 rationem consequentiæ Titium totum prædiorum trientem
 oporteret quartæ imputare; si totam hæreditatem restituere
 iustus, contra Testatricis voluntatem, dodrantem tantum in
 fideicommissarios hæredes transferret? Restituat certe partis
 hæreditariæ, & inde prædiorum quoque dodrantem, ut in utro-
 que deinceps fideicommissarius, quanquam non hæres sit, hæ-
 redis tamen loco habeatur, & ex ejus persona jus universale
 hæreditarium æstimetur. An istud efficere Testatricis volun-
 tas, vel propitia detrahenti quartam, vel adversa efficax est, ut
 vel uncia tantum prædiorum, vel totus triens fideicommissariis
 debeat proficere? Voluntas isthæc ultra quartam non exten- *Fab. 6.*
 ditur: Nec ejus hæc vis & effectus est, quod, principali nostræ *Conj. 4. 10.*
 legis casu, nihil aliud quartæ, quam uncia rerum prælegatarum *6. 14.*
 imputatur. Sed quod isthæc uncia sola hæreditario jure pe-
 nes Titium remansit,

Finge tamen propter sententiæ Titiaæ contrariam, sicut
 cætera trientis hæreditarij ad Secundam & Proculam abscessis-
 sent, ita hanc quoque non nisi particulari jure ad Titium esse re-
 versam. aut ex usitatis hucusque principijs ne illa quidem: aut
 si præsumatur Testatrix voluisse, ut Titius prælegatis in vicem *Gail. 2. Obs.*
 quartæ contentus esset; non triens duntaxat, sed quicquid est *135. 3. 6.*
 prædiorum prælegatorum, donec impleatur & compensetur *seq.*
 Falcidia, in eam computandum erit.

Nisi forte dicas, non debere ad id, ut ab hæreditariis trien-
 tis oneribus liberetur, Titio in fideicommissio fidem prodesse,
 quam non impleverit: adeoque juste & velut in pœnam præ-
 sumi totum trientem prædiorum hæreditario jure apud Titium
 substituisse, nec institutioni primæ quicquam, quoad incommoda
 hæreditaria, fideicommissio decedere fas jusque fuisse. quod
 incertioris indaginis, & coloratæ consequentiæ fore, nemo non
 videt.

Nec decuerit tamen accurate subtiliusque philosophaturum in eo subsistere, ut dicat, hæc adeo diversè non ob aliud obtinere, quam quoniam à Jcto ita responsum sit. cum nulli futurum sit verisimile, Julianum rationem absque consecutione propositurum fuisse, nedum ut illam exerto velui digito indicaret.

§. 6. l. de fidei. Hered.

Quæ frustra forte extra *Pegasiani Scti* pristinam constitutionem quaeritur, quod, ad similes nostro facto species directum, in eum, qui contra restantis iudicium quartam detrahit, hereditatis ejus omnia commoda aequè atq; incommoda; & cum his heredis non nomen duntaxat, sed jus & juris effectum transfert.

l. 2. §. 6. C. de V. l. E.

Sed istud utique à Justiniano abrogatum est, & illa sui parte, qua superest, in Trebellianum Sctum transfusum: An illud vero futurum esse, Julianus, cum tam longo ante tempore *Perpetui Edicti Digesta* componeret, per divinationem forte potuit animo præsumere; ut quod inde demum ab ævo Vespasiani Imperatoris, in recenti fori observantia usuque positum fuerat, Justiniani quandoque ætate, vel spongiam passurum esset, vel in aliam formam aliudque nomen migraturum? Quan-

§. 1. l. de fidei. Her.

l. 1. §. 16, 17, 20, 21. ff. ad Sct. Treb. §. 7. & 9. l. de fidei. Her.

quam nec incuria, vel absque ratione, Pandectarum Conditores in speciem admisere, quod nec tum in universum profus occiderat, cum detracto, nihil aliud, quam titulo, sub generali nomine legis Falcidiae, pristini juris auctoritatem in opere suo retinere. Quamquam si cum maxime uti nomen, ita tota res deinceps fuisset explosa; illi tamen, qui Julianum, cum hæc commentaretur, ea in hac materia scribere vel respondere potuisse, arbitraretur, quæ conditis Juris Justiniani libris respondenda scribendaque fuissent; valde vereor, ut hujus argumenti quicquam aut approbari satis, aut explicari denique possit.

VIII.

Sed nobis quidem accuratioris interpretationis uti subsidia, ita propositum hucusque longe fuit, quod in illorum curis requirendum erit, quorum solennis ad hoc argumentum industria eminuit; Jurisconsultorum celebris eruditionis & nominis: Præter *Glossatores*, *Bartoli ad nostram L. Alph. ad Barr. Alciat. ad L. 91. ff. ad L. Falc. Duaren. c. 8. ad L. Falc. & Disp. Annivers. l. 2. c. 10. Cujac. In Julian. ad h. l. & Obs. l. 7. c. 4. Govean. ad h. l. Ans. Fab. 6. Conj. 4. & 5. Donell. ad l. 16. C. de Fideicom. Ferret. ad h. l.*

Eachiq.

*Fachin. 5. Contr. 16. Pac. eniant. 6. 50. Gail. obs. Pract. II. 135. Coll. Jur. Arg. l. 35. Tit. 2. th. 15. Treutl. Vol. 2. Diss. 14. th. 3. Bachov. ad h.l. Aram. Diss. ad ff. 18. th. 14. & 15. Nōstra enim Academicæ collo-
cutionis institutis, tum temporis & ingenii angustix data sunt,
& ab aliis eo nomine condonari merentur, quo & nos non
laudem, quod ambitionis esset, sed, quod cuiusvis & hominis,
& honestatis amantis est, atrociora judicia deprecamur.*

ΠΑΡΕΡΓΟΝ.

CUM in casu legis nostræ quæreretur ratio, quæ duodecimam prædiorum partem, imputationi Pegasiana subiceret: Respondit Goveanus; illam duntaxat partem imputari, sine qua hæreditatis quartam hæres non retineret. Sed quid ille sibi velit tam obscuris verbis, ego plane, inquit Anton. Faber, non intelligo. Nam & non imputata illa parte duodecima, nonne Titius quartam ex illa ipsa hæreditate, quæ restituitur, retinere posset, atque ita plus quam totius hæreditatis quartam haberet? Procul quidem semper illius affectationis causas & studium habui, quæ magnorum Virorum laboribus, immaturos adolescentia profectus, in quibus pro experientia, ætatis & usus filia, nihil præter modestiam & excelsum nominum venerationem memorandum esse oportuerat, nihil pensi moderatig, habet velut ex adversum obrudere: Attamen Goveanus, dum legibus congruenter loquitur, vix poterit obscuritatis ullius vel accusari, vel cuiquam suspectus fieri. Non enim, sicut Falcidia Lex, ita Pegasianum quoque, Sæctum hæreditatem vetuit ultra quadrantem Legatus exhaurire, sed si esset exhausta, hæredi quartam, non vero plus quarta retinere permisit. Ad quod verba sua Goveano fuisse accommodanda, & interpretanda alio, mihi videor non sine ratione arbitrari. At enim non est absurdum, plus quam quartam hæredem retinere, cum & imputata illa duodecima, præcipuum & supra quartam habeat quadrantem, qui in prædiis prælegatis hæreditatio jure capitur, quique nec restituitur, nec imputatur. Sed aut falsissime nos aliiq, rationes nostras subduximus, aut hæres illum quadrantem non habet universa i jure, quod solum hic vel imputationem fundare, vel in universum debuit attendi.

DISSERTATIO V.

DE

VEXILLO IMPERIALI.

CAPUT I.

Vexilli Imperialis nomina in formulis solennibus: Gundfanon: Fano Imperatoris: Regis Bannerium: Bareociam: Baverium: Standait: Saxonis Grammatici lectio defensa: Bandum: Explicatus Stephani locus.

Resp.
Christoph.
Josepho
von Lob,
Argent. 13.
Novemb,
1673.

Vexillum Imperiale ex quo tempore bellis ac expeditionibus publicis Imperii Romano-Germanici solenni quodam atque præcipuo auspicio præfulsit, in constitutionum quoque communium, in diplomatum & privilegiorum, cæterorumque publicorum negotiorum & actuum formulis, elogio singulari atque eximio signari discernique consuevit. In quibus non sine peculiari charactere Styli curialis & practici nominari subinde videas *deß Römischen Reichs Sturm-Fahne, deß H. Römischen Reichs Renn-Fahne, deß Reichs Paner, deß H. Römischen Reichs Obrist Feldpanier.*

Evang.
lib. 5. c. 2.

Suntque appellationes istæ non hodie demum aut heri excogitatæ; quarum in vetustissimis gentis nostræ monumentis vestigia supersunt. Nam & ante octingentos jam circiter annos *Ostfridus Monachus Wissenburgenfis* primarium crucis vexillum nominaturus, *Gundfanon* expressit;

*Drag thu giloubi thu mir
Then Gundfanon anan thir.*

Comm. Lo-
thar. c. 2.
p. 10.

Et in diplomate suo, quod ex tabulis Gorziensibus probat, ducit *Chifferius*, ipse Imperator Otto II. *Fanonem Imperatoris* interpretatur *Imperiale vexillum*. Unde idonei se tueri exempli *Lib. 3, c. 72.* *authoritate potuit Leo Marsicanus*, qui in *Chronico Casinensi* totum *arcum*

aureum Imperialem fanonem nominavit. Quam usurpationem à significatione simplici, quo varium lintei genus veteribus Germanis *fano* notabat, defluxisse argumento sunt loca, quæ in *Glossario Codicis Legum Antiquarum* subnexo, copiosa eruditaque *voc. fano.* annotatione *Lindenbrogii* collegit. In quibus *Signa sine fanone* hoc sensu exaudienda sunt, quo in vetustis inscriptionibus *hastia pura sine vexillis*, & apud *Florum signa auro sericeisq; vexillis vibrantia* leguntur. *Inscr. Grut. p. 414. insc. 8, III, 11, 9.*

Baneria quoque & *Bannerij* in monumentis probatæ antiquitatis mentio occurrit. *Anonymus de vita Ludovici*: Illa die *faciebat antegardam Gaufridus de Rancone unus ex nobilioribus baronibus provincia Pictaviensis qui gerebat Regis BANERIAM.* Et addita interpretatione *Albertus Argentinenfis de Carolo IV. Rege tum Romanorum: Rex BANNERIUM suum, quod dicitur Sturinfahn, super turrim Ecclesie Spirensis consuevit: Et egressus civitatem cum sua gente armatus populo eum sequente cum BANNERIO ante castrum dictum Nova Curia, ipsum funditus destruxit. Idem qui & mox Helveticos sub BANNERIO Basiliensi consuetum iniisse memorat.* *ed. Pith. p. 144. A.C.M. CCC.XLIX. A.C. M. CCC. LI.*

Carocium autem & *Baverium* quæ in *Epistola Burchardi Notarii de Excidio Mediolanensi* ex discrepante Codicum lectione *Freherus* exhibet, genuina non sunt; sed alterum ex *Carocio*, alterum ex *Bannerio* corruptum. De *Banerio*, quæ dicta modo sunt, fidem faciunt: *Carocium* autem dictum fuisse *Mediolanensium vexillum* quod *Friderico I.* deditum est, præterquam quod aliunde satis constat, *Abbas Urspergensis* in ejusdem excidii descriptione autor est: *Egressi igitur scorsim nobiles & scorsim populares processerunt usq; ad Laudam: Plebei vero vexillum Sancti Ambrosii super carociam suam advexerant. Quæ ad Burchardi narrationem optime congruunt. Nam & is à populo Carocium advectum scribit: & in ejus summitate supereminuisse crucis effigiem, in cuius anteriore parte Beatus Ambrosius fuerit depictus.* *Script. Germ. rom. 1. p. 237. C. 76 A.C. 1162. p. 224.*

Atque hoc *Mediolanensium carocium* Germanis *Standais* vocatum idem *Burchardus* asserit. Quod auctoritatem haud mediocrem conciliat vulgatæ *Saxonis Grammatici* lectioni, *Scriptoris Burchardo* huic tantum non coævi: apud quem inter cætera *Rugiensium signa* memoratur *Stanisia magnitudine ac colore insignis*: nomine à *Standaisia* Germanorum, uti tum supererat *Lib. 14. Hist Dan. p. 221.*

erat adhuc multarum vocum Germanicarum cum sermone Septentrionalium populorum consensus, non multum abhorrente: cujus loco *Suantoviri* substituendum, emendatione & conjectura subtili equidem eruditaque, sed paulo violentiore Viri doctissimi *Henricus Ernstius* & *Stephanus Johannes Stephanus* opinabantur. Sed & *Scandalium* & *Scandardum* Franco-Gallis usurpari videas. *Rigord. de Gest. Philipp. Rex Philippus desuper corpora sanctorum duo scandalia decenter insignita propriis manibus accepit. Brito Armorican. Philippid.*

*Alex Otho Imperij declarans signa volensq;
Jam quasi promeriti rem pralibare trophae
Standardum adificat.*

voc. σημάω. *Bamberio*, ut eo revertamur, illud quoque vetustatis auctoritatem conciliat, quod *Banda* & *Panda* Romanis vexilla τὰ ἐσθῆρας σημαία, ut *Aurhor Etymologici Magni* loquitur, ante complura secula nominari consuevit, *Procopius in Gothicis* & exinde *Suidas, Paulus Diaconus in Heraclio, Warnesfridus in Longobardis, Scriptores rei militaris Græci* Latinique passim testantur. *Stephanus Byzantinus* coævus *Procopio* Scriptor *Βάνδορ* à Caribus ad Romanos deductum, utrobique victoriam significasse pronuntiat. Ἄλλω μὲν τ' ἵππων (inquit de Caribus) βάνδα ἢ τῶν νικῶν καλλῆσιν. ἐνθεν καὶ τῆς Ῥωμαίων βάνδορ τῶν νικῶν βάνδον. *Ala equum, banda victoriam illi designat, unde et apud Romanos bandum victoriam dicunt.* At vero interpretationem illam unde accepit? interrogat *Meursius*. Nec ego certo affirmaverim: conjicio tamen, Byzantinis *Labarum* ab elogio crucis, quod in cælo *Constantinus* viderat, ἐστὶν ἡ νικῆ in hoc signo victor eris: *νικῶ* id est *victoriam* appellatum, causam *Stephano* præbuisse, ut apud Romanos quoque *Labarum* à victoria *bandi*, ipsamque adeo victoriam à *βάνδα* Carum *banda* nomen tulisse suspicaretur. Firmat hanc conjecturam *crux ænea*, quam ad imitationem crucis in cælo visæ effictam & in *Artopolio Constantinopoli* statutam ab inscriptione *νικῆ* *Constantinum Magnum* νικῶ sive *νικῶ*, *Heraclium* ἀνίκητον vocasse *Nicephorus Callistus* memorat: Eodem haud dubie sensu, quo & vexillum crucis *Eusebius* subinde σωφῆ τρόπιον & τὸ σωτήριον τρόπιον atque ad hanc rem alicubi

not. ad Sax.
d. loc.
ed. Pith.
p. 186.
Lib. XI.
imis,

Lib. IV. &
de Bello
Vandalico
Lib. II.

ἐπὶ πάλ,
ν. Ἄλλω
Cauda.

Gloss. Gr.
Barb. voc.
βάνδ.

Hist. Eccles.
VII, 22.

alicubi propius τὸ *νικητικὸν ἑσπέραιον* nominat : pro quo *vexilla* *victricia* apud *Ambrosium*, & in Constitutione *Justiniani Imp.* signa *victricia* leguntur.

Ep. 29.
L. ult. c. 10.
686.

CAPUT II.

Aquila, signa, vexilla distincta ex mente Veterum. Vexillum, velum: non à velo dictum: Vexilla centuriarum: Sociorum: Tironum: Calonum: Veteranorum: Pratorianarum cohortium: Aquila primum signorum in Legione Romana: Sub Imperatoribus tamen vexilla prevaluere, Imagine Principum nominibusq; insignia: Labarum, ab effigie Imperatoris laureata, nomen; à Constantino Magno novam formam novumq; auspicium accepit. Σαυελίου Suida contra Grefseri emendationem defensum.

Vexilla à signis non distinguit recentior militia: neque in expeditionibus Imperii uluque militari *Aquila Imperialis* aliter quam in vexillis exhiberi solet. Indeque & in publicis monumentis *desß H. R. Reichs Paner*, *desß H. R. Reichs Fahne* & *desß H. R. Reichs Adler* promiscue nominantur. Apud Veteres ista, si non semper verbis, quod *Lazius* asserit, forma tamen & usu discernantur. Dilerte *Tacitus: Medium inter signa Orthonem milites vexillis circumdant. Suetonius de Nerone: Curuli residens apud Rostra triumphantis habitu inter signa militaria atq; vexilla. Nec aquilam signis annumerant, qui proprie loquuntur. Tacitus iterum: Legioni VII. abrepta quedam signa; ipsam Aquilam Arilius Verus servaverat. & de Artabano Suetonius: Transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Caesarumq; imagines adoravit. Sed de Aquilarum quidem signorumque forma post *Lipsium* agere nihil attinet: Qui vexilla etiam graphice describit: vela, quadra expansa ad hastam; qualia fere sunt vexilla templorum, quæ in lustratione & processibus anteferuntur. Extantque tales vexillorum figuræ passim expressæ è nummis & lapidibus.*

de Republ.
Rom. VII. 1.
1. H. 36. 1.
Ner. c. 13.

3. H. 22. 5.

Calig. c. 14.

de Mil.
Rom. IV. 5.

Non tamen hinc assentiendum Grammaticis fuerit, qui *vexillum à velo tractum*, contendunt. Ab usu quidem, quem *vehendis* navibus præstabant, translata ad exercitus *vexilla* constat: sed quæ nunc *vela* navium dicuntur, ea veteres *vexilla* nominabant: postea demum, *fuga lirera vastioris consuetudo elegans Latini sermonis velum admisit*: quod exemplis vocabulorum similitium Cicero confirmat.

Orator. ad Brut. c. 45.

Sicut autem in exercitu Romano Aquila Legiones, signa cohortes distinguebant: ita vexillis in Legione & cohorte, manipulis & centuriis discernendis, extra Legionem vero, promiscuus usus fuit. In Legione itaque, aquila una; signa pro cohortium; vexilla pro manipulorum & centuriarum numero plura fuere. *Tacitus* de militibus seditiosis tres Legiones miscere in unam agitantibus: *depulsi amulatione, qua sua quisq; Legioni eum honorem querebant, alio versunt, atq; una tres aquilas & signa cohortium locant. Idem* mox de manipulis earundem Legionum: *Interca Manipuli ante ceptam seditionem Nauporum missi, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt.* Plenius rem totam *Vegetius* expedit: *Primum signum totius legionis est Aquila, quam Aquilifer portat: Dracones etiam per singulas cohortes à Draconariis feruntur ad prælium. Sed antiqui, quia sciebant in acie commisso bello celeriter ordines aciesq; turbari, atq; confundi; ne hoc posset accidere, cohortes in centurias diviserunt, & singulis centuriis singula vexilla constituerunt, ita ut ex qua cohorte, vel quora essent centuria, in illo vexillo lireris esset ascriptum.* Ipsa res docet, *Vegetium* non de manipulis *mediae ætatis*, ut *Stewechio* visum, sed de antiquissimis loqui: quos ex instituto Romuli militibus centum constitisse *Lipsius* docet: quosque processu temporis subinde auctos & in novos ordines novasque partes distributos ad novissima usque tempora dirigi vexillis consuevisse, præter infinita aliorum testimonia, *Constantinus Porphyrogeneta in Tacitico, Mauricius in Strategico* passim confirmant.

Sed horum quidem ævo communia jam erant Legioni & cohortibus vexilla, quæ prius in Legione centuriis manipulisque fuerant propria. Neque enim subscribere doctissimo *Schelio* possum: qui *vexillum centuria & cohortis signum*: peculiariter tamen cohortis fuisse tradit: cum vexilla constet discernendis

in Hygin. p. 36.

uendis cohortibus non nisi extra ordinem adhibita. Testis lo-
cupletissimus iterum Tacitus: apud quem *adstentem concionem* 1. A. 34, 9.
Germanicus *discedere in manipulos jubet, sic melius audituros respon-*
sum; vexilla præferri, ut id saltem discerneret cohortes.

Extra Legionem *vexilla socium* passim videas memorari.
Livio præsertim: quem omnino fatendum est generaliter loqui,
quoties auxiliariis cohortibus attribuit *signa*: Legionario
militi propria: ut præter alia argumento est notabilis & veluti
perpetua distinctio, qua *subsignanum militem* ab *auxiliu* separant
scriptores. Tacitus de Vocula: *id solum, ut in tumultu, monuit,* 4. H. 33, 2,
subsignano milite mœdia firmare; auxilia passim circumfusa sunt.
Idem qui *ἐπιεργασίας* memorabili *subsignanum militem* & *grave le-*
gionum agmen alibi conjungit: postquam ab utroque Gallorum, 1. H. 70. 4.
Lusitanorum, Britannorumq; cohortes, vexilla Germanorum, alam Pe-
trinam discrevisset. *Germanicorum* inde *vexillationem* dixit *Sue-* Galb. c. 20.
tonius: duravitque hoc discrimen, quoad aliquid speciei hono-
risque Legioni Romanæ ex veteri militia superfuit, ut *equires*
Legionarij, quique in *vexillationibus* militabant, separatim nomi-
narentur. Ut indistincte accipiendum non sit, quod apud
Cedrenum *βυζανδαῖοι, δι' Ἑλληνῶν ἰππέων* explicatæ leguntur.
vid. *Veget. de Re mil. lib. 2. c. 1. lult. C. de his qui non implet. stip. Nor.*
Imper. Orient. c. 31. & seqq. Occident. cap. 26. & seqq. Add. Lips. de
Mil. Rom. lib. 4. dial. 5. Srewech. ad Veget. d. l. Scheffer. ad Mauris.
Strateg. lib. 2. c. 5,

Et invaluerat prorsus in regulam solennem, Romanæ mi-
litiæ observantia, ut non nisi qui pleno sacramento corpori Le-
gionis inserti essent, sub signis; cæteri, quos vel conditio vel
privilegium, justæ militiæ muniis exemisset, sub vexillis ducerentur.
Quemadmodum apud *Livium* sæpius supplementa exer-
citibus sub vexillo missa legimus: & *vexillum tironum* ex hoc
genere in *Suriam euntium interceptum à Pisone* memorat Tacitus. 2. A. 79, 9.
Accipitque hinc locum *Suetonij* illud de Augusto: *Libertino* Aug. c. 25.
litæ bis usus est: semel ad præsidium Coloniarum Illyricum contingen-
tium, iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis: eosq; servos adhuc viris
fæminisq; pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore
vexillo habuit, neq; aut commistos cum ingenuis aut eodem modo arma-
tos. Sub primore vexillo legi mallet Casaubonus: Sed instituto

Augusti haud dubie convenientius fuerit, si quos indignos judicaverat, ut cum ingenuis commiscerentur aut eodem modo armarentur, neque Legionibus insertos, neque sub signa distributos, sed sub eodem vexillo retentos existimemus, sub quo primum fuerant adlecti. Ut quos vilitas status à signis segregaverat, certa militaris disciplinae ordinisque cautio vexillis re-gendos addixisse censeatur.

Ex qua vilissimæ quoque & confusæ alias *calonum* turbæ data vexilla constat: ipsaque impedimenta etiam sub quibusdam

de Re Mil. signis ordinata. ut Vegetio notatum.
III. 6.

Sicut autem hos ab Aquilis signisque contemptus removerat, ita veteranum militem ad vexilla diuturnæ militiæ meritum redigebat. Sub quibus, dimissi jam exauctoratiq; & à Legionibus suis plerumq; divisi, interim retinebantur, donec agri & justa emeritorum stipendiorum præmia iis persolverentur. Unde nata seditiosis militibus querendi exprobran-

Tac. 1. A.

17.3.6. &

1. A. 26. 1.

2. A. 36. 4.

dique occasio: *ne dimissis quidem finem esse militiae, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre.* Neque tamen ultra his querelis profectum, quam ut nomine Principis rescriberetur: *missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari, qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo; caterorum immunes, nisi propulsandi hostis.* Estque de his inter eruditos quaesitum; an ad illos pertineret, quæ toties in veterum scriptis *vexillariorum* mentio occurrit? de qua re virorum doctissimorum *Turnebi, Lipsii, Salmasii, Schelij* nota, neque in hunc locum prolixius repetenda disputatio est.

Cæterum immunitatem à reliquis militiæ laboribus veterano militi concessam Prætorianis quoque cohortibus vindicat *Festus*: quibus itidem *vexillum* tribuit *Tacitus*. Et fuit fortasse Prætorianum vexillum, quale *Dioni* describitur: *Σημέριον πῆ ἰσὼν μεγάλων τοῖς ἰσίοις τοικόντων, καὶ Φοινικὰ γερσῖματ' ἐπ' αὐτοῖς περὶς δ' ἰλίωσιν τότε σεσῖν καὶ ἔ σεσπηγῆ σφῖω ἔ αὐπερὶ τοῖς ἐχόντων.* *Vexillum quoddam ex illis magnis, quæ puniceis literis noscendum exercitum summumq; ejus Imperatorem exhibebant.* Noscebatur autem in Prætoriano vexillo non nomine tantum Imperator sed effigie: qualis apud *Tacitum* *Galbæ* imago fuit, quam *vexillarius comitantis Imperatorem cohortis dereptam solo afflixit.*

voc. Praetor. cohort. 3. H. 21. 4. Lib. 40.

1. H. 41. 1.

Unde

Unde & crevisse paulatim vexillis imagine Principum insignibus venerationem existimo, ut in Legione, alterum ab Aquila, indeque in universo exercitu primarium auspicio & religione locum occuparent. Nam cum abdicatâ Romuli perti- *Plur. in vit. Rom.*
ca, inter alia signa militaria, aquila quoque, à Persis haud dubie ad Romanos translata, ordines anteiret, C. Marius eam in se- *Plin. H- cundo consulatu suo legionibus propriam dicavit: mansitque hinc, stor. Nas. X, 4.*
 etiam sub Imperatoribus, Aquila primum Imperij Legionumq; si- *Joseph. de Bell. Jud. l. 3.*
 gnum, à quo victoria omen caperetur, quoties in hostem esset moven- *Veget. de Re Mil. II, 6. Calig. c. 14. add. Vitell. c. 2.*
 dum. Imagines tamen Principum unâ adorabantur: Fuitque adeo usitatæ venerationis formula, ad quam illectum Artabanum Parthorum Regem Suetonius tradit: ut Aquilas & signa Romana Casarumq; imagines adoraret.

In qua licet verbis ac specie primus Aquilis honor tribuatur, haud dubie tamen interior atque sublimior cultus militaris publicæque venerationis character ad imagines Principum pertinuit; quas tanquam divina & præsentia signa Romanus exercitus venerabatur. Ex quo præsertim in morem vertit, ut imposita vexillis vel inde detracta Imperatoris effigies nomenque pro delati abrogative Imperii pignore haberetur: quod exempla Herodiano aliisque relata testantur: quæ satis copiosum hujus observationis argumentum exhibent. unde cum Salmasio *II, 6. & VIII, 1. in Lamprid. Sever. p. 210. ed. Paris. Herod. VIII, 6. VII, 6.*
 talia vexilla inter insignia Principatus σύμβολα τῆ βασιλείας jure optimo queas referre. Suffragante inprimis apparatus Imperatorii splendore, quo ipsa quidem vexilla purpurea, auro argenteoq; rigentia, imagines vero Principum σεφάνοις καὶ δάφνας κα- *Herod. VIII, 6.*
 κρομμύλαι coronis & lauro exornata describuntur. ὅπερ ἢ σύμβολον εἰς τὸ ἀγ-γνῶσαι τὰς βασιλικὰς εἰσὸν τὸν ἰδιωτικῶν. Quod erat insigne, quo effigies Principum à privatorum imaginibus dignoscebantur. ut immutata nonnihili Herodiani verba huc transferam.

Neque difficulter hinc moveor, ut existimem, etiam antequam à Constantino Magno vexilli Imperialis eminentia ad salutare crucis trophæum esset translata, vexillum præ cæteris magnitudine, splendore, & communi totius exercitus cultu reverentiaque eximium laureata Romani Principis effigie præfulsisse: & (si licet, in re contrariis magnorum virorum sententiis intricata, conjecturam ulterius producere) nominis quoque origi-

originem hinc fluxisse ; ut à regnatrice & venerabili lauro, *Laurum* primo Romanis, & inde familiari literarum permutatione flexuque *Labarum* diceretur. Quorum alteri non lucem duntaxat sed robur conciliat, quod passim Constantinus Magnus nihil aliud quam transformasse præcipuum Romanorum vexillum in signum crucis memoratur : τὸ ὀπισθητικὸν σύμβολον

Κ.Ε. lib. 1. τὸ ῥωμαίων ἀρχαῖς εἰς χεῖρῶν σημεῖον μετέβαλλον. ut *Sozomenus* loquitur. Apud quem præcesserat : ἐκέλευσεν εἰς σαυρῶν σύμβολον μετέσθαι τὸ πρὸς ῥωμαίους καλέμενον λάβωρον. σημεῖον ᾧ τῶν πλεμικῶν τῶν ἄλλων πρῶτον, καὶ ὅτι αἰεὶ ἔβασιλεύει ἡγεῖσθαι καὶ πρὸς οὐκ ἐκ νεώτερον πρὸς τὸν βασιλέα. *Fussit in symbolum crucis martare, id quod Romani Laborum vocabant : militare autem signum hoc erat præ cæteris honoratius : quippe quod & præcedere semper Imperatorum, & à militibus adorari consueverat.* Sequitur de Juliano Apo-

Lib. 5. c. 17. ἵσταται αὐτῶν ἐργασίαν εἰς τὸ πρῶτον ἡγεῖσθαι, τὸ κεῖθεν καὶ ῥωμαίων στυγμάτων, ὅπερ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ θεῶν προστάγματι εἰς σαυρῶν σύμβολον μετέσθαι. Ubi & in quibusvis aliis monumentis statuisque publicis imagini Imperatoris præter Martem & Mercurium, Jovem additum, εἶχε καὶ ἕνα πρὸς οὐρανὸν ἡγεῖσθαι, καὶ ἑφάνον καὶ ἀετρίδα τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας παρέχοντα : Tanquam apparentem de caelo, atq; Imperatori insignia Imperij coronam & purpuram porrigentem, Historicus recenset. *Alacrum* si cui nimis longe petatum videatur ; solabitur nos cum exemplum

Orat. in Juliana. I. Insignis Theologi *Gregorij Nazianzeni*, cujus τὸ λυτῆρον καμάρων (solutio Laborum) non minus, quam aliorum excogitata longo studio conjecturæ, à viris eruditis ut nimis longinquum pridem explosum est : cum quod ratio tamen & indicium superest, derivationem nostram neque vocabuli genio, neque usui temporum illorum, neque Romani Byzantique populi consuetudini refragari. Nam & in vetustis monumentis pro *Labaro Laurarum* positum reperiri *Stewechius* annotavit ; ne de permutatione istarum literarum *Scaliger* consignata excrībata : & imagines Imperatorias, quæ solenni pompa carimoniamque inter publicæ lætitiæ festiuitates subinde populis inhiantibus inferebantur, promiscue λαβάρια & λαυράκια Græco-Romanis dicta fuisset, multa nominum Scriptorumque congerie, si id nunc ageremus, posset demonstrari. Præter *Eclogas Basilicæ*, luculentum maxime

ad Veget.
III, 17.

Anim. in
Euseb. p. 112

ed noviss.
L. un. C.

Publ. lat.
vel conf.
nunt. vel
insin.

Lib. 16. tit.
17. c. 65.

maxime testimonium ex *Operato, Meursius*; & iisdem verbis ex *Glossar. Gr. Barb. voc. ad civitates vel regiones obvij adeunt populi, non cera perfusam tabulam, sed Imperatorem honorantes.* Quæ non penitus à *Labaro* nostro abhorrere, argumento est, quod indidem *Cujacius* descripsit: Sic *Regum Laurata Græcorum vulgus apud Constantinopolim vocat Imperiale signum.* Nomen autem *Lauratorum*, non ab eo, quod arte ac labore summo effigiata essent, ut post *Glossatorem de Imp. R. Nomicum Lindenbrogio Reliq. Observat. in Anm. Marcell. ad p. 113, visum est, neque à labris osculantium, quæ Jul. Casarius Bulergeri conjectura fuit, sed à Lauro defluxisse omnino verior Meursii sententia est.*

Cætera, quæ de *Labaro* copiose à multis & diligenter sunt annotata, in hunc locum colligere neque animus fert, neque hujus scripturæ institutum permittit. Illud tamen in hoc transcursu vel duobus verbis, nec sine veneratione Divinorum operum miraculorumque fuerit profitendum: Ab eo demum tempore, quo divinitus sibi præmonstratum cælestis militiæ symbolum in *Labaro* *Constantinus M.* expressit, *Vexillum Imperiale*, ut certa jam communis auspicii in exercitu Romano præcellentia notari consueverat, ita genuinam sanctioris prærogativæ notam æstimationemque meruisse. Formam ejus ex ipsius Imperatoris descriptione accurate præ cæteris *Eusebius de vir. Constant. l. 30.* & complures nummi expriment, quos *Cardinalis Baronius in Annalibus, Gresserus de Cruce Christi tom. 1. lib. 2. cap. 32. & seqq. & tom. 3. lib. 1. cap. 4. & seqq. Lipsius de cruce lib. 3. c. 15. Henricus Spelmanus in Aspilogia, & ex incomparabili cimeliarcho Amicus noster Carolus Patinus, publicaverunt.* Estque in primis plena profunda pietatis meditatio, qua Theologi Christiani apud *Sozomenum* tam sanctæ imaginis interpretationem ad nascentis, patientis, resurgentis Servatoris nostri, de inferno triumphum producant. Et, si licet ad reliqua respicere: cum præsentissimæ jam divinitatis vigore

*Christus purpureum gemmantis textus in auro
Signaret Labarum*

Quo

Glossar. Gr. Barb. voc. ad Lib. 12. Cod. iii. ult.

lib. 2. c. 12.

diç. loc.

Imp. Rom. Numism. sub nummis Constantinij. H. E. lib. 1. c. 3. Prudent. constr. Sym. 1, 487.

Quo non ascensura speraretur *virtus militum, fides exercituum, Gloria Romanorum?* quid auctoramento sanctius, quod robur Legionum, fiduciam cohortium, domino exercituum consecraverat? quid auspiciatus militia, quæ in Imperatore & supra Imperatorem, divinæ gratiæ symbolum, tesseram salutis, æternæ beatitudinis lauream venerabatur: quid augustius vexillo, quod cum Principis Sacrați majestate præsidium divinitatis, & familiarius quoddam interiusque DEI promulgabat commercium? quid gloriosius victoria, qua per Imperatorem Christus, Imperator per Christum, cum Christo, in Christo, DEI & divinitatis hostes terrebat, vincebāt, profligabat? Ipse certe haud segniter hanc Imperii sui temporumque felicitatem Prin-

de vis. Con-
stan. lib. I.
6. 31.

ceps triumphator agnovit: qui deinceps, *Eusebio* teste, τὰ τοῦ σωτηρίου σημεῖα, πάσης ἀντικειμένης, ἔκ πολεμίας διωξίμεως ἀμυντικῆς ἀξιοπαντός ἐχρήσθη. Ἐν ᾧ στρατοπέδων ἀπάντων ἠγεῖτο τὰ ταῦτα ὁμοιωμάτω, ὡς οὐδέ τιθεν. hoc salutarī signo, tanquā munitimento, adversus oppo-
sitās quorumvis hostium copias semper est usus; aliāq, ad ejus similitudinē expressa signa cunctis exercitiis præferri jussit.

Ad quæ ὁμοιωμάτω ἔλαβον commodius quam ad Labarum ipsum referri posse *σαυέλων* arbitror: εἰδὲ σημεῖα ἢ φλαμέλα. vexilli aut flamma speciem: ut *Suidas* interpretatur. Id, cum ignorare se, quid esset, ingenue *Lipsius de Mil. Rom. IV, s.* fuisse professus: *Gretserus saυέλων* potius legendum conjecit: quod tamen usitata *Suida* vocabulorum collocatio non admittit: præcedit enim *σωλοπερικλῶν*, sequitur *σαῦρα*: inter quæ, nisi omnia me fallunt, *σαυέλων* locum accipere non potest. Retinendum itaque *σαυέλων*: quo Græci studio lenioris elegantiorisque pronuntiationis uti maluerunt. quibus ex eadem ratione *σωρωτήρ* cuspis in ima parte hastæ præfixa, atque à Græcis ad Romanos translata ὡς *σωρωτήρ τις ἂν* ὡς δὲ τὸ *σαυρωτά* dictus est: ut *Etymologici Sylburgiani Scriptor* observavit,

voc.
σαυέλων.
ad Codin. de
offic. Const.
lib. 3. f. 1.
n. 19. Adde
Scheffer.
ad Maur.
Siraseg.
lib. 3. cap. 1.
Polyb. lib.
VI.
voc.
σωρωτήρ.

diligenter admodum copioseque collegit *Limnaeus Lib. 6. de I. P. c. 6. n. 114. & in Addit. rom. 1. cap. 14. n. 33. Add. Noris. Regn. Franc. lib. 1. cap. 11.*

Vulgò Imperatoria successorum Caroli Magni vexilla *Aquila nigra in campo aureo* insigniri describique videas: quod indistincte admitti non potest: cum *Henrici Aucupis, Imperatoris, signum maximum vocabulo effigieq; Angeli insignitum fuisse, Wirichindus* testetur: & ex eodem constet, Patris insignia filium quoque *Ottonem I. in primario vexillo retinuisse. In quinta Legione, inquit ille, qua erat maxima, qua & dicebatur regia, ipse Princeps vallatus lectis ex multis militum millibus, alacriq; juventute, coramq; eo Angelus, penes quem victoria, denso agmine circumseptus. Quæ verba Michaëlem Archangelum ἄγγελος ἐστὶν ἄγγελος, uti Græcis dicitur, haud obscure designant: Ut adeo characterem hunc Angeli Ottoniani, penes quem victoria, cum ex Wirichindo cætera describeret Abbas Urspergensis, non debuerit negligere.*

Annal. Lib. 1. p. 13. edit. Meib. lib. 3. p. 29.

Antiquam tamen & ante complura secula in Germanorum Imperatorum vexillis usurpatam Romanam Aquilam, nemo inficias iverit. Friderici certe I. vexillum nusquam reperias aliter signari. *Radevicus* in describendo exercitu, quo Mediolanum obsedit Fridericus, *circum Aquilam, ait, & signa alia, rubicines & cornicines: & Henricus Abbas, in Chronico Laurishamensi, sub Friderico Creman obsidente Imperialibus militasse Aquilis traditur: Quas in eadem obsidione etiam Guntherus Friderico tribuit:*

de Gest. Frider. lib. 1. c. 22. p. 39. edit. Freber. Ligurin. lib. 10.

-- -- *Sed nunc ubi regia signa
Casaris & Latias vento quatiente volucres
In campis volitare suis, ipsamq; verenda
Majestate suos hortantem ad bella maniplos
Aspiciunt.*

Bigurin. lib. 7. Regiam avem idem alibi vocaverat:

*At qua Casarea signum Latiale cohortis
Regia fulget avis:*

Philipp. lib. XI.

Hancque splendido postea & magnifico apparatu Otto IV. Imperator instruxit: cujus Standardum memorabili descriptione *Briso Armoricanus* illustratum exhibet:

Mon

*Mox Otho Imperij declarans signa volensq;
Jam quasi promeriti rem pralibare trophæi
Standardum adificat miroq; insignit honore:
Imperij ut fasces tanto illustrante paratu
Se dominatorem toties disputet orbis,
Erigit in carro palum, paloq; draconem
Implicat, ut possit procul hinc atq; inde videri,
Hauriat & ventos, cauda tumefactus & alis
Dentibus horrescens rictusq; patentis hiatu;
Quem super aurata volucer Jovis imminet ala,
Tota superficies cujus nitet aurea, solis
Æmula, quo jaëtat plus se splendoris habere.*

Erectum in carro palum, quem Brito memorat, Othonem ab Italis defumfisse opinor: Quorum carocium in Epistola Burcharði apud Freberum describitur curruß multiplici robore conceptus, *Tom. I. pag. 237.* ad pugnandum desuper satis aptatus, ferro fortissime ligatus; de cuius medio surrexit arbor proceræ ab imo usq; ad summum ferro nervis & funibus tenacissime circumtectæ. Adde plaustrum Florentinorum eodem fere modo constructum, quod exhibet Nicolaus Machiavellus Hist. Florent. lib. 2. p. 62. & crucem altissimam, quam in quodam plastro itidem erectam & rubro vexillo decoratam, contra Henricum IV. Imperatorem, Suevos in prælium deduxisse, Bertoldus Constantinensis autor est. Aquila vero, quanquam Imperii insigne etiam tum fuerit, prout tamen imminens draconi exhibebatur, vetustissimum Saxonum, ex quorum gente Otho descenderat, vexillum referebat. Testis rei Witichindus lib. I. Annal. & ex eo *p. 1.* Urspurgensis Abbas in Chronico. Hic arripiens signum (inquiunt de *p. 147.* Hathagasto) quod apud eos habebatur sacrum, leonis atq; draconis atq; desuper Aquilæ volantis insignitum effigie, ait. cum quibus insignibus etiamnum hodie Mathildem Augustam Henrici Aucupis conjugem in Monasterio Pælede in agro Eichsfeldensi conspici Meibomius annotat. Cæterum in describendo volatilis draconis rictus patentis hiatu, veteres imitatus est *de III. Conf. Honor. v. 138.* **ARMORICANUS** roster: **Claudianum** præcipue in illis:

K 2

h2

— — *hi picta draconum*

*Colla levant multusq; tumet per nubila serpens
Iratus simulante Noto, vivitq; receptis
Flatibus & vario mentitur sibila tractu:*

*Panegy.
Major.
v. 409.*

Vel, ad quem propius accessit, Sidonium Apollinarem, apud quem:

— — *jam textilis anguis*

*Discurrit per utramq; aciem, cui guttur adactis
Turgescit zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratae pictura famem; pannog; furorem
Aura facit, quoties crassatur vectile tergum
Flatibus & nimium jam non capis alvus inane.*

Infra quorum tamen efficaciam & spiritus facile nostrum ævi quo vixit genio coarctavit.

Cæterum ad tempora inde sequentia propius jam & solenniori applicatione spectat observatio, qua vexillum Imperiale in vexillum majus distinguit *Limneus*, quod peditatui, &

Adit. ad I. P. rom. l. 1. lib. 1. c. 14. n. 33. *minus*, quod equitatu adscribit: Alio penitus sensu usuque, quam quo vexilla *majora, minora*, & ab his *separata* ex *Leone Tacitico* aliusque *Höpingius* enumerat: *de jur. insign. c. 17 n. 318.*

Ad. Publ. rom. l. 1. lib. 3. c. 1. add. Lincur. Append. ad fascic. rom. por. A. C. 1403. de I. P. l. 1. c. 10 & seq. de jur. in sign. c. 6. n. 37 & seq. 318. de color. Aur. *Minus* sive equestre vexillum, desit *Heil. Reichs Renn- und Sturm-* *fahne* describitur apud *Hortlederum* in Actis investituræ *Serenifimi Principis Eberhardi Ducis Würtembergici, ein gelbe Fahnen mit einem schwarzen Adler*: & exhibetur in insignibus *Serenifimæ domus Würtembergicæ*. Sed *Aquila* in his uniceps est, quæ in vexillo *Imperiali* majore, cæterisque insignibus *Imperialibus*, iisdem quidem coloribus, sed *biceps* exprimitur: de quâ dicta prolixius aliis repetere, præter institutum fuerit: *Unicum* productis cumulatque apud *Limneum*, *Höpingium* aliosque, testimonium addidisse contenti erimus, *Nicolai Uproni, Canonici Sarisburiensis* ante ducentos amplius annos inter *Heraldicos* scriptores præcipui: cujus *lib. 3. de militari officio* hæc insignium *Imperialium* interpretatio extat: *Portabis Romanus Imperator unam Aquilam nigram, fissam & explanatam in campo aureo, habebit autem campum aureum eo quod aurum est metallum mitissimum ac nobilissimum: Aquilam fissam, quia Imperator in suis factis debet esse indiffe-*

indifferens ad utramque partem: & ille niger color in Aquila signat ferocitatem, pro eo quod Imperator non esset nimis mitis aut vecors. Quæ de nobilitate & eminentia coloris aurei hic traduntur, ea cum regulis artis Heraldicæ satis probe congruunt: neque ea quæ de Aquila hîsâ annotantur, post prolixas de Aquila bicipite & bicorpore disputationes inter Scriptores Juris Publici agitata, quenquam morari possunt. Nigrum vero colorem longè commodius ex eo quîs Imperiali Aquilæ vindicaverit, quod ex Bartolo repetit Petrus de Andlo aliique: in figura animalium & de insigni-
 alicarum rerum, cum ars imitesur naturam, illa insignia nobiliora esse,
 quæ magis appropinquant naturæ & proprietati rei, quam designant.

Præter hæc, aliud insuper vexillum Imperiale, præsertim in investitura feudorum regalium, subinde occurrit, rurum, quod sanguineum den Blut-Fahn vocant, ab omni armorum seu insignium pictura vacuum ac purum: ut in enarranda investituræ Electorali Mauritiî Ducis Saxonîæ Mameranus describit: quod & in investituræ Ducum Pomeraniæ prælatum, descriptio ejus solennitatis fidem facit, quæ & in Politicis Imperialibus à Goldasto, & à Crusio, in Annalibus Suevicis publicata extat: ubi promiscue vexillum puniceum Imperiale, vexillum Imperiale seu sanguineum, vexillum Imperij rubrum videas nominari. Franciscus Modius itidem in investitura Ducis Ferrariensis auspiciis Friderici III. Imp. celebrata, prælatum vexillum rubrum ex toto memorat: addita interpretatione: supremam Cæsaris & præsentem potestatem majestatemque, eo designatam fuisse. Quod tamen alij ad regalia; nonnulli Linur. ap-
 ad merum Imperium, quod investiendo conceditur, malun refer-
 re. vid. Hoping. de jur. insign. c. 17. n. 313.

Trahunt huc nonnulli Vexillum Sancti Georgij, quod & in Cerimoniali Romano Cæsaris vexillum nominatur. Formam describit Casparus à Lerch Reichs Ritterliche Adels Freyh. be. fundam. 1. n. 95. ubi & ratio translata ad vexillum militare hujus imaginis indagatur. Controversiam de jure gestandi hujus vexilli exhibet Limnaeus addit. ad J. P. rom. 1. ad VI. 3. 57 p. 71. & aliam p. 73. quibus haud dubie occasio constitutioni data, quâ in Comitiis Svecicis de Anno 1542. gestatio ejus vexilli, si Aquila Imperialis explicaretur, inhibita est.

K

Sed

Sed hæc quidem, quæque alia vexillorum insignia usus & mos gentium publicus huic illive populo propria effecit, satis plerumque characteris solennioris venustas, gravitas, auctoritas, tuetur. In cæteris laxior censuræ locus datur vel relinquatur, ubi arbitrario emblematum invento artificioque & vario humani ingenii lusu, indolem inventoris temporumque & fortunæ publicæ genium, sæpe efficaciter exprimi, sæpius ambitiose ostentari videmus. Nam quod aliud de eo emblematum genere & instituto judicium ferri queat, quo Carolus Burgundus Novesium obsidens, usurpatam quondam *Casilina* sententiam in vexillo rubro aureis literis expresserat: HIS MAXIMUM EST PERICULUM, QUI MAXIME TIMENT.

Chron. Belg. Magn. ap. Ristor. 2.3. p. 118. Salust. Casilina 6, 58.

Et solet hic præterea subtili plerumque compendio sedem fortiri, prolixum humanorum affectuum ænigma, prout illi spe metuve, odio, cupidine impelluntur. Hic cum pietate supersticio, fiducia cum temeritate, gravitas cum arrogantia, cum ambitiosa affectatione decoræ & politæ elegantia solertia certat & interdum miscetur: Sicut exempla aliis collecta satis copiosum hujus disciplinæ argumentum continent. Quibus ad jungi venerabili antiquitate, splendore, magnitudine sua meretur, Illustris Argentoratensis Reipublicæ pedestre vexillum; album, & ultra modum usitatum ingens, in cujus medio B. Virgo sedens, porrectis in altum expansisque manibus, & tunicæ, quam incuta est, manicis laxè longèque dependentibus, puerulum orbis Salvatorem, in cujus manibus lilium Argentoratense, sinu præfert, additâ inscriptione literis majusculis atro colore in fundo aureo exaratis: VENITE AD PUERUM CHRISTUM OMNES QUI ONERATI ESTIS.

Aliter Linn. Ad. dit. 1. l. 7. N. 2. 15.

Accurate, pretiosè, splendide auro argentoque & quæstissimis coloribus depictum opus. Cujus originem cum inquirerem, indulgente *Magnifico Patria Reipublicæ Syndico Jo. Jacobo Prædio*, viro omnibus eloquiis majore, ex Beati Parentis Ejus commentariis discibam: donatam ante complura secula gloriosæ Virgini civitatem fuisse: ejusq; rei validum indicium, præscam in precatiunculis nummisq; verusissimis extare formulam: URBEM VIRGO TUAM SERVA: neq; mirandum adeo, consecrata ejus honori militaria civitatis vexilla, cui primariam quoq; in civitate adem civium pietas dedicaverit.

Cæterum

Ceterum *avo ad superstitionem proniore, persuasum esse rudi plebecula: aliquando atroci praelio, acie nostrorum jam inclinata supplicem B. Virgini quendam de civibus, impetrasse, ut augusta forma speciebq; filium gremio gerens, cœlestis appareret: inde omen victoria: mox ipsam victoriam subssecutam, grata venerationis ardorem civibus incussisse, ut Virginem victricem, ob restitutam servatamq; gravi periculo rempublicam, vexillis aliisq; publicis monumentis, eo quo videndam se prabuerat habitu, consecrarent.* Cujus fabulæ vanitate dudum exploratâ, longe sinceriori splendore Sanctæ & inter mulieres Benedictæ Virginis honorem, longe certiori pignore Augusta Respublica credit publicam civium suorum securitatem salutemque sanciri; cum in gremio Matris, DEUM Filium, DEUM Alumnum, DEUM non Matris minus quam humani generis Servatorem, DEUM cujus omnis gloria, & à quo omnis gloria, DEUM sine quo nec securitas periclitantibus, nec salus laborantibus, nec oneratis solatium, nec robur pugnantibus, nec gloria victoribus est; Principem cœli, Redemptorem orbis Triumphatorem inferni, non vexillis aut lapidibus sed cordibus animisque, & purâ civium pietate consecrat, veneratur, adorat.

CAPUT IV.

De insignium & vexillorum militarium jure in universum alibi agitur: Imperialis vexilli gerendi explicandiq; jus, potissimum jure belli continetur: An à concessione Romani Pontificis dependeat? de jure Imperatoris Romano-Germanici, cum distinctione temporum causarumq;: facultas explicandi vexillis Imperialis Statibus quibusdam Imperij concessa: Privilegium Caroli IV. Munus gestandi vexilli Imperialis ambulatorium: arbitrium: rejecto errore Nicephori Gregora: hereditarium: civitatum Imperialium & inter eas Argentoratensis Reipublica prerogativa circa hanc rem: cum juribus annexis.

SEd de variis quidem vexillorum generibus hic professâ operâ tractandi locus non est: Sicut nec de jure concedendi usurpandi-

v. *Hæping.*
de *Jur. in-*
sign. c. 10.
n. 24.

pandique vexilla, & vexillorum insignia in universum: quo *alij* tanquam concesso ab Imperatore, vel eo cui vices suas Imperator delegavit, veluti Comite Palatino, *alij* tanquam proprio utuntur. Quemadmodum & Argentoratensis Respublica vexilli atque insignium jus non tanquam acceptum ab Imperio, sed tanquam allatum ad Imperium, sibi vindicat.

Imperialis vexilli, quod in hujus dissertationis argumentum primario venit, insignia plurimorum seculorum usu, sicut ex dictis patet, sollemnia sunt: quorum idcirco usurpandorum jus habet, cuicumque gerendi explicandive Imperialis vexilli facultas competit. Quam si quis instituat ad rationem partefque Imperii administrandi principaliores exigere, facile res ipsa docebit, in summo belli armorumque jure locum ei tribuendum. Nam licet interdum pacatis quoque expeditionibus cerimoniaisque adhibitum imperiale vexillum constet: attamen etiam in his nihil aliud quam bellici apparatus speciem ac similitudinem expressit, & ex medio certe bellorum apparatus fuit deprimendum: quem instruere atque dirigere is demum jure suo potest, à quo summum rei militaris auspicium dependet.

Vales.
ad *Amm.*
Marcell.
lib. 26.
p. 324.

A.C. 800.

A.C. 796.

A.C. 801.

Neque ad hoc, concessione Imperialis vexilli aut indultu, translatione vel demique acquisitione ulla speciali opus habet is, penes quem in Imperio supremum belli gerendi arbitrium est, ut illa expediat, quæ bello pro Imperio gerendo sunt necessaria. Quanquam alias inde ab antiquo in more positum constet, ut in argumentum subjectionis publicæ modo submitterentur vexilla, modo dederentur; sed ut nihil aliud quam symbolum deditiois tantum, non autem translati juris fundamentum denotarent, à quo facultas accipientis posset suspensa existimari. Ut adeo nulla idonea ratio suadeat, cum de titulo quæritur, quo à Carolo M. ejusque successoribus vexillum urbis Imperiique Romani bellicis expeditionibus adhibitum sit, ad auctoritatem Romani Pontificis confugere. Nam quod Carolo Magno vexilla Romanæ urbis Leonem Pontificem venerationis causa obviam misisse, *Regino*; inter cætera vero munera donasse, *Annales Rerum à Carolo M. gestarum* apud *Rauberum*, & *compilatio Chronologica à Pistorio* edita referunt, illud donantis non superioritatem, non jus, non eminentiam, sed submissionem deditioemque demonstrat. Et

Et supererat sane Carolo ejusque successoribus tum ac postea satis validus titulus, quo armorum & Imperialis vexilli usum propria auctoritate proprioque auspicio exercerent, quoties Imperatoris aut Imperii salus, tutela, dignitas id exponerent; donec processu temporis ad arbitrium Imperatoris in bello Imperii suscipiendo gerendoque ordinum Imperii consensus legali requisito adjungeretur. Quod nimis longe *Li- Ad Capi- mneus* videtur arcessere, quando loco praedictorum, ex quibus *zul. Car. V. art. 11. verb. der Reichs-Stände,* praxis Imperii circa hanc rem adstrui probarique possit, exempla Henrici II. Henrici V. Friderici I. aliorumque Imperatorum, ab iis temporibus repetit, quibus nihil quicquam adhuc de suprema Caesarum potestate tum quoad alia, tum quoad belli armorumque jus, fundamentales Imperii leges delibaverant. Nam *de* Hippolytum a Lapide minus mireris, ex facto parum dextre accepto intellectuque colligentem, *Rat. Stat. p. 1. c. 9. s. 1. n. 9.* Friderici I. tempore dissentientibus Proceribus Imperatorem nemini bellum indicere potuisse. Certius principium communicati vere cum Statibus juris bellici ad id tempus refertur, quo *Cap. Car. V. art. 11. &c.* *Recessibus Imperij* primum, deinde *Capitulationibus Imperatoris* modus hujus rei est definitus. Initium videtur sub Maximiliano I. factum *In der Handhabung des Friedens zu Wormbs aussgericht* Anno 1495. ubi Imperator ipse bellum Imperii nomine suscipiendum à decreto Comitali hac formula suspendit: *Auch sollen Wir und unser lieber Sohn Ertz-Hertzog Philips auch unser Chur-Fürsten, Fürsten und Stände des Reichs, ohn wissen und willen jährlicher Versammlung keinen Krieg oder Vñhd ansagen.* Accessit mox declaratio & restrictio Capitulationum Imperatoriarum, in quibus à prima ad ultimam promittunt Imperatores: *Wir sollen und wollen kein Gezänck, Fehde, noch Krieg in oder ausserehalb des Reichs von desselben wegen ansahen, oder unternehmen, noch einig frembd Kriegsvolck ins Reich führen, ohne vorwissen Rath und bewilligung der Reichsständ, zum wenigsten der sechs Chur-Fürsten: Wo wir aber von des Reichs wegen, oder das H. Reich angegriffen und bekrieger würden, alsdenn mögen wir uns dagegen aller Hülff gebrauchen.* Tandemque *Inst. Cas. Suc. art. 8. s. Gaudeant* *Monasteriensis etiam & Osnabrugensis Pacis instrumento* sancitum denuo est: *ne bellum Imperij nisi de comitali liberog, omnium Imperij statuum suffragio & consensu docerneretur: Sed &*

L

circa

ad Capit.
Car. 7. d.
loc. n. 15.
& 1699.

circa administrationem belli multa *Recessibus Comicialibus* statuta sunt, de milite conscribendo, de ordinando dispensandisq; militaribus officis, de legibus & articulis militaribus sanciendis, deque similibus aliis, quæ de absoluta Cæsaris in bello gerendo potestate non patiuntur secundum veterem formulam pronuntiari: Sicut index talium, à *Limæo* diligenter concinnatus, fidem facit. Vexillum Imperiale quod attinet, de eo in *Comitiis Spirensibus* Anni 1542. dispositum est: *Daß in abwesen der Kayserlichen Mayestat oder des Römischen Königs, des Reichs Fahnen nicht strengen, sondern an seiner statt ein ander Fahnen durch den obersten Feld-Hauptmann aufgerichtet und gebraucht werden soll.* Quod etiam si honori Imperatoris datum recte *Limæus* pronuntiet: non minus valida tamen ratione possis ad Statuum commoda referre: quibus per hanc Constitutionem leniebantur onera instructionis apparatus, graviorumque muniõrum militiæ, ad quæ antea, explicato, etiam absentis Imperatoris auspiciis, Imperiali vexillo, frequentius subeunda fuerant adstricti. Ut adeo non eatenus tantum, quatenus extra bella causasque Imperii publicas *wo des Reichs Sachen im Feld gehandelt wird*, usus vexilli Imperialis communibus sanctionibus & consuetudine Imperii impeditur; sed eatenus quoque, quatenus expeditione Imperii nomine legitime suscepta, Imperatorem præsentem esse oportet, ut Imperiale vexillum explicetur, limitatum esse certisque legibus circumscriptum, quod circa vexillum Imperiale Cæsar hodie jus habet, nemo possit diffiteri. Neque tamen exinde communicatum cum Ordinibus existimari jus illud debet, quod in hunc diem Imperatori, independentem, & tanquam proprium competit.

Est enim communicatio jurium Summi Imperii strictæ interpretationis; neque uno jure communicato, statim eâ quoque quæ sub illo continentur ceteri communicata debent: Sicut privilegiorum concedendorum jus nihilominus Cæsar sibi tanquam proprium vindicat, etiam si in Legislatoriæ potestatis consortium adsciti sint Status Imperii. Et licet aliquando quibusdam è numero Statuum erigendi explicandique Imperialis vexilli facultatem dedisse Imperatores constet: Non tamen illa juris communicatio, sed usus potius concessio fuit, potestatem ab Imperatoriâ dependentem, vel per modum privilegij,

privilegij, vel sub titulo *officij* munerisque delegati complexa.

Privilegij insigne specimen est, quod Eberhardo Comiti Württembergico & Republicæ Argentoratensi Carolus IV. Imperator Anno Imperii sui XVII. post C. N. 1363. indulgit, his verbis:

Wir Karl von Gotts Gnoden Römischir Kaiser zu allen Ziten merer des Richs und Kunig zu Behem. Emb eten dem Edlen Eberharten Graven zu Wirtemberg Lant-Fogt in NydernSchvvaben, dem Burgermeister, dem Raten, und den Burgern gemeinlich der Statt zu Strazeburk unsern und des Richs lieben getruvven, unser meynung und Wille ist, vver das Sache das jr uf das Felt ziehen vvürdet gen Roubern odir bosen Lüten, und mit Namen gen Hertzog Rupprechten von Ryn, der unser offenbarer Vynd ist, das jr denn unsere und des Richs Banyr von unsern und des Richs vvegen ufvverffen moget; und dorunder ziehen, und ouch die so bevwaren, altz vvir das uvvern truvven sunderlich glouben und getrovven, geben zu Prag an Sand Johans Abend des heiligen Teuffers, unserer Riche in dem fünfendzvventzigsten, und des Keyfertums in dem Sybentzenden Jöhr.

Munus gerendi Imperialis vexilli sub Francis Imperatoribus inter nobiles Regni ambulatorium fuisse, tum communis Regum Francicorum & ad sequentia tempora etiam propagatus mos, tum inprimis exemplum ex aula Caroli Crassi repetitum argumento est: sub quo contigit, quod de quodam Caroti elati animi Capellano graves irrisi Notkeri poenas pendente Ekkehardus Junior memorat in Casibus Monasterij S. Galli. c. 3. ubi memorabilis tragœdiæ catastrophe ita clauditur: Abbas temporator ille & irrisor à suis irrisus, parvi pendens quid sibi futurum Notkerus dixisset. Somatur continuo ad concursum & laudes Caesaris abitur.

abiciuri. Arripit ille infelix futurus laborum eo die ordinis sui dominum antecedendi: & equo superbus inVectus ante portam civitatis offensus cecidit & misere in facie collisus cruce confregit.

Inde sub Germanicis Imperatoribus factum *arbitrarium*, & prout Imperatori videretur è dignitate cujusque expeditionis esse, uni subinde ex Proceribus delatum, multa & eximia specimina demonstrant. Sic in expeditione Italica, *Fridericum I. Ortone Wittelsbachio Comite Palatino, pro vexillifero usum ex Ottonis Frisingensis de Gest. Frid. I. lib. 2. cap. 16. & 25. & Guntheri Ligurino passim constat: In exercitu vero Rudolphi I. Ottocarum Boemum aggressuri, Henricum Hachbergicum Marchionem, Interq. Aquil-*

Hib. Austr. iam culisse, Gerardus de Roo Autor est: Reinhardum vero Comitem lib. 1. A. Hanoicum Adolphi Nassovii vexilliferum: hoc factu fuisse, ut pristina 1278. Her- gensis insignia amitteret, ex Chronica Alfaracis discimus. & Friderici 209. Chr. cum Austriacum cum Ludovico Bavaro praelium commissurum, vexillum Alf. lib. 5. p. 62. constitutus commississe Comiti de Schlüsselberg, Alberti Argentinesis in A. C. 1323. dicio discimus.

Unde haud difficulter iudicium ferri potest de communi traditione, quam ex Nicephoro Gregora certatim viri docti, & in primis interpretes Juris Feudalis describunt: *Marchionum quo Cujac. de medio manus fuisse, ut Imperiale vexillum Cesari praeferrent. Verba Fendis lib. 1. Tit. 1. Nicephori è septimo Historiarum, ista sunt: ἡ Ἐ-Μακεδονίης καὶ p. 106. edit. ἡ Ἰπποκρίτων ἐστὶν ὡς καὶ λαλινοῦ αἰδὴ ὄπερ ἐν τοῖς Ρωμαῖοις ἔσται, Gener. μωσὶν ὁ πλὴν βασιλικῶν κατέχων σύμψαν τῶν ὡς καὶ λαλινοῦ Μακεδονίης. Non sunt apud Latinos in magna dignatione Marchiones constituti: Sed eum gratum tenent, quem apud Romanos is quod vexillum ad Codin. Imperatorium gestat. Errorem his non levem subesse Gregorius lib. 3. c. 1. jam vidit: qui tamen ad eum confutandum rationes attulit n. 21. p. 226. admodum infirmas; dum neq. cum dignitate, neq. cum nomine, neq. cum potentia Marchionum hoc munus posuisse consistere contra manifestam exemplorum fidem auctoritatemque concludit.*

Validiora sunt, & ex quibus aperta sive malignitatis, sive ignorantiae, *Nicephorus* queat convinci: quod *Jolantem*, sive *Irenen*, ut ipse nominat, *Andronici II. Palaeologi* uxorem, ex stirpe parum illustri oriundam contendit; qua ab *Aleramo Saxone* & *Atesia Ottonis II. Imperatoris* filia genus ducebat: quod institutum inter officia Imperii Romano-Germanici, & ministe-

ministeria Aulæ Constantinopolitanæ comparatione, exiguam dignitatem fuisse pronuntiat, in exercitu Imperatoris Germanici gerere Imperiale vexillum; qua neminem constat nisi genere meritisq; inter primos illustrem his temporibus consuevisse insigniri: quod Patri Jolantes Bonifacio III. Marchionatum Montisferratensem obtigisse scribit perpetuo munere annexo, *ἐν τῷ ἔθνεϊ ἀνίστατε βασιλεὺς, τῷ δὲ σηματοφόρῳ τῶν ἑσπέρων* *ἡμεῶν.* Si quis ex ea gente Imperator crearetur, ut vexilliferi apud eum officio defungeretur: quod in omnium ejus ævi annalium memoriis penitus inauditum. Illud equidem constat, Montisferratensem Marchionatum non hodie tantum, quod celeberrimus rerum Germanicarum instaurator *Conringius* pridem demonstravit, sed olim quoque regalibus Imperii feudis annumeratum fuisse: neque insolitum est, eos qui solenni ritu atq; adeo per Imperiale vexillum de Ducatu ad Marchionatum investiti sunt, *vexilliferos Imperij*, ipsosque etiam Ducatus exinde *vexilliferatus Imperij* nominari. Sicut in *Diplomate Ludovici Bavari*, quo *Castrucium* in *Luca* Ducem evexit, *Dux & Imperatoris Sacriq; Romani Imperij vexillifer, Ducatus & vexilliferatus* aliquoties conjuncta & promiscue posita leguntur: Sed alio penitus sensu, quam quo vexilliferi Imperij dicuntur, quibus Imperialis vexilli in expeditionibus ac bellis Imperii gerendi munus commissum est. Neque tamen abnuerim *Nicephoro*, ut seduceretur, occasionem hinc esse subnatam.

de fin. Imp.
c. 29.

ap. Freher.
Append. ad
tom. I. script.
Germ. p. 34.

Eximio sane illo, eminentique significato, solus sibi vexilliferi Imperialis nomen & jus hæreditarium Serenissimus Dux Württembergicus vindicat: In cujus insignibus idcirco vexillum Imperii depictum extat. Quæ origine in gentem inclytam hæc honor derivatus manaverit, nondum certo comperi: nisi quod *Eberhardum Württembergicum*, cum in Comitibus Wormatiensibus Anni 1495. à Serenissimo Saxonie Electore controversia illi de ea re mota fuisset, ad *Ludovici III. Imp.* privilegium provocasse *Limpius* tradit: Prærogativam veterem indistincte *Lazius* nominat: *Ubi Sacri Imperij, coppe in aciem educuntur præsentate Imperatore, tum & labarus aureus volitat, nigra Aquila adornatus, cujus ferendi facultatem ex veteri prærogativa Duces Würtbergenses habent.* Neque ceteri Scriptores rem specialiter de-

Addit. tom.
1. lib. 1. c. 14.
n. 23.
de Republ.
Rom. VII. 25.

signant.

p. 3. lib. 6. signant. Nam quod *Crusius* in *Annalibus Suevicis* Ulricum Adama-
 tum A. C. 1477. *vexillum Imperiale consecutum* scribit; illud
 6. 12. malim ad translationem vexilli in insignia Würtembergensia,
 quam ad Jus vexilli Imperialis in expeditionibus gerendi, re-
 ferre.

Serenissimum Saxoniz Electorem quod attinet, majus Il-
 li sive pedestre Imperii vexillum, ut *Mareschallo Imperii* in acie
 concredi, ex narratione *Gallici Scriptoris* refert *Limnau*, cujus ta-
 men ipse mox fidem in dubium vocat. Hæc utaque & ego in
 ea re non leviter: cum præsertim ex *Privilegiis Illustris Reipublicæ*
Argentoratensis meminissim, Civitatibus Imperialibus Vexillum
 Add. tom. 1. ad lib. 1. c. 14. n. 33. Add. tom. 1. ad lib. 5. c. 10. n. 27. Imperiale, majus haud dubie sive pedestre, in expeditionibus
 Imperii inde ab antiquo concedi solitum, idque cum insigni
 prærogativa Reipublicæ Argentoratensis, cui primus in feren-
 do Imperiali vexillo honor tribuebatur. Excerpta ex illis Pri-
 vilegiis ipse etiam *Limnau* exhibet: *Als auch in des Heil. Reichs*

do I. P. VII. 3. 13. *Hoerzügen des Reichs Paner von des Reichs Hauptmann den freyen*
Strassen zu führen befohlen wird, und nicht dem Adel, hat die Statt
Strassburg je und je dasselb zum ersten zu führen empfangen, dar-
nach die andern Frey-Stätt, die einen Tag umb den anderen das gefüh-
ret, bis es wieder an die von Strassburg kommen ist. Sed rem un-
 dique intricatam, neque ex editis monumentis fortasse ad li-
 quidum deducendam, planam prorsus atque expeditam effi-
 ciunt *littera* hæctenus *inedita*, quas ex Archivo Argentoratensi,
gratisq; Amplissimorum Dominorum Praefectorum indultu, mecum
 communicatas, quanquam aliqua contineant non tam prope
 huc pertinentia, integras tamen publicandas hic censui, ut de
 fide illarum atque authoritate plenius constaret.

Copia literarum Philippi à Müllenheim,
 in exercitu Friderici III. Carolo Burgundo Novesium
 obsidenti, opposito, copiarum Argentoratensium
 præfecti, ad Senatum Argentoratensem:
 de Anno 1475.

STrengen Fürsichtigen Ersamen und Wisen lieben
 Herren, uch sy unser schuldig vvillig Dienst allzit
 voran

voran bereit, lieben Herren, Wir tunt uch zu vvisfen, das die Käyserl. M. uff den bestimpten Tag, so uvver Wizheit vor in geschriffit zugefant, ufzgezogen ist, und sich uff ein gros Mile vveges vor Nuff by Suntz gelegert hat, uff Donnerstag vor dem heiligen Pfingstage, doselbs er noch lit, vvend oder vvliche Zit er aber neher hin by rucken vwill, ist uns eigentlich nit zu vvisfen, es sind uff disen Tag vast vil guter und vvolerzugter Lut by einander, und ist man tegelich vil zuges vvarren. Der Hertzog von Burg: stat noch zur zit stille, es gat aber gemein Rede er sy gerust, und vvelle dem Keyser zuziehen, der Legat ritet vast darzvvischen, und sucht allerley, obe er die dinge gütlich hinlegen möge, uff den obgent Donrstag rite der Legat von dem Burgundischen Here, gab jm der Hertzog zvvven Knecht zu jn zu geleiten, denselben auch der Legat Geleit zusagt bis gen Suntz und vvider an jr gevvarfame, in dem komment etlich unsers Herren Graff Eberhartz von Württemberg Diener, als die uff der Wart vvarent besunder nach dem man fürter zohe dieselben an, noment jnen Gelt auch ytlich Silber, in der gestalt, das der Legat für sich selbs nit macht hette sie zu geleiten, vvie aber das nidergeleit ist uns nit zu vvisfen, und uff den Tag als alle Fürsten und huffen zu Rosz und zu Fusz ins Velt zusamen kamen, Hohe und nyder, ist dem Hertzogen von Sachsen das gros Paner geben vvorden, und jm blieben, und sunst allen Curfürsten und Fürsten keins, nachdem ist der Regent unser Gnädige Herr der Marggrave von Brandenburg mit grossen gescheiden Worten an mich Philipps von Mülaheim Ritter &c. kommen, und ein Ritter von

von Nürnberg, genant Herr Sigmund von Megloffstein, uff ein sit, und mich uff die ander genommen, und by jm gehabt den Hertzogen von Sachsen, und geret lieben Ritter, die Keyserl. M. vvil uff diesen hüttigen Tag tun den Erbarñ Stetten, das nie geschehen ist, und jne ein des heiligen Richs Panir geben, und das zugeordnet dem genanten Herrn Sigmundt, an statt der von Nürnberg, der soll das von aller Stette vvegen haben, so habe auch die K. M. verschafft das dovvider nyman redē noch tun sulle, do by jr mercken die Meynungē so gevvesen ist, daruffich als ein Hauptmann antvort, vvas die K. M. mit uns schaffe vvellent vvir zu thun alzit gehorsam sin, und uff stund unbedocht, desmolts geredt dem nach zu kommen sy ich gantz nit geneygt, und sy das die Ursach darumb es unbillich und unzymlich vvere zuverfolgen, mir zvviefell nit der Statt Straßburg loblich underthenig Dienst dem heiligen Rich, auch K. und Künigen gethon löblicher Gedechtnus unvergessen sy, auch in diser Sach lange Zit mit Lib und Gut erlich und nutzlich zu vviderstant, und abbruch dem Hertzogen von Burgunde, sich lossen bruchen und sich abbrüchlich erscheint, die ander ursach darum es aber unbillich vvere, so ziehe ein Statt von Strasburg vor allen Stetten, sy sitze obe in und tuge auch alle Rede vor in, des mer so habe Sy aldo viel guter fromer Ritter und Edeln, auch jr Erfamen Burgere, die do nit ziehē um solt, sunder als us Gehörfamkeit und um eren vwillen me dann kein Statt, so uff den Tag im Veldē sy, harumb und dann erte und Zuht den Stetten, mit ein des heiligen Richs Panir beschehen solle, vor allen andern Fürsten,

sten, sunder dem Hertzogen von Sachsen, hoff ich das der Statt Strasburg als billich beschehe als keiner Statt, beschehe das, sehe ich vvol, beschehe aber das nit, so hieyth notdurfft furter darzu zu reden, und sich des mit dienst zu haken, das man sehen solt, das ich mynen Herren von Strasburg kein veracht nachgeben oder zuverschaffen vvolt, vvell ich bekant das die K. M. alle myn Herren und Fründe von Strasburg zu regieren hette, und auch mich, vvir jne nit, aber glich Regierunge und empfehle, brecht guten vvillen, denn solt das syn fůrgang haben, konten vvir von Strasburg Gnade oder guten vvillen nit vermercken, doch so bete ich gnade min antvvort gnediglich uffzunemen, ich auch hoffe mir gebůrlich sin, daruff unser gnediger Herre der Marggrave redte ich solte mit jm riten zum K. und die Wort auch reden, sprach ich gern, und rit von stunden an mit jm zum K. und nach redte noch grůntlicher mit ermanunge aller guten gedat lange harkomen geton &c. redte der K. so, vvirlach vvir můssen in die Sach sehen, und bevahl dem Marggraven die dinge zu gutem zu bringen, demnach sind Hans von Kageneck, Adam Zorn und ich mit rat der andern zu dem vermelten usserm Herrn dem Marggraven geritten, und jm die Sach aber treffenlich fůrgelait, dar in zusehen das die Statt Strasburg uff den Tag nit verachtet vverde, beduneke uns gut und nicht schade sin, Uff das ist betracht und angesehen vvorden, das die Statt Strasburg, auch Cōlnē, Augspurg, Nůrnberg, Franckfort und Ulme, das Paner ein Tag um den andern haben sullen, das ist von den ytzgemelten Stetten allen frůndlich verfolgt und zugelassen vvorden, und nach

M

der

der Zufage hat unfer Herr der Marggrave uns alle sechs Stette tun zufamen neben einander halten, und das Paner im Velde vor allen Fürften in der Hende gehabt, und geredt, vvem fol ich das nu geben, do ist der von Colne Hauptmann, der von Arburg hinfür gevvischt, und dem Marggraven das Venlin us der Hand genommen, hab ich kurtz geredt, der von Colne geben unferm Herrn dem Marggrafen das Paner vvider, vwann ich las uch das nicht zu, dann er hat uch das nicht geben, das auch unfer Herr der Marggrav geständig vvas, uff das nam unfer Herr der Marggrav dem von Colne das Paner vvider, und gab mir Philipps von Müllenheim das zu mynen handen, daruffich vor allen Fürften, Herren und Stetten redte, das die Statt Strasburg es billich den ersten Tag so es usgeben vvürdte haben solt, habe auch das also mit erlichen und nothurfftigen Worten Mannlich uch zu eren behalten, darumb uns dann Ere und Lob gefagt ist &c. Uff den Pfingst Abend ist der Hertzog von Burgunde selb im Velde gevvesen, mit eim grossen Huff, und mit unferm Wardlütten ein Scharmützel angefangen, und uff unferm teil ein Edelmann nidergevvorffen, steht unferm obgenten Herrn dem Marggraven zu. Was sich fürter machen vvill oder vvürt, vvollent vvir uvver Erfamen Wisheit auch verkünden, und bedencken im besten das vvir uch nit mer schrieben, den uch vergeben so vvit botschafft zu tun, bedunckt uns nit not sin, vvas aber zu nutz oder zu schaden dient, vvellent vvir uvver Wisheit Hent zuschrieben und mit verhalten, Wir sint von den Gnaden des Allmächtigen all noch frisch und gesund, desglichen begehren vvir auch allzit als von unferm

unfern Herren zu vernemmen. Datum im Keyserlichen Here uff den Pfingstmontag Anno &c. LXXV.

Der wvvern Hauptlite im Keyserlichen Here.

Atque hæc quidem sicut prolixioris disputationis laborem nobis lucrificiant, ita copiosiori explicatione diffundi non debent, nisi quod ad ea roboranda, ex similibus monumentis quædam adduxisse haud intempestivum fortasse vel incongruum fuerit. In literis ex iisdem castris eodemque anno ad Senatum missis scribunt expeditionis Præfecti: *Der Keyser hat Hertzog Albrechten von Sachsen des Heiligen Richs Baner geben, der mag siben Fürsten an sin Rat beruffen, die im zum nutzlichsten raten und helfen sollen: & in mandatis castrensibus, siue die, quæ in Archivo extant, quæque ad eandem expeditionem pertinere, scripturæ forma indicio est, articulus primus hoc tenore concipitur: Item das gebeut unser gnedigster Herr Keiser, sin gewaltiger Marschalck, Bannermeister und Hauptleuch, das morgen niemand fustern soll, sunder uff das Renn Panner mit den zweyen Schwvertten leyten und harren, by straffung des Keyfers.* In primis vero locum inter cæteras civitates Imperiales principem Argentorato præter gravem cordatamque Müllenberij orationem asserunt mandata Imperatoria alia, quibus civitates Imperiales hoc ordine castra ingredi & in iis locari jubentur:

All Richstatt sollen nacheinander in die Wagenburg und sunst geordnet werden wie hernach steht:

Item Straburg.

Item Colen.

Item Augspurg.

Item Nürenberg.

Item Ulm.

Item so sollen die andern Stete volgen nach der Ordnung als sie sich angeben.

Quo accedunt jura, privilegia, prærogativæ militares atque castrenses alia, quibus Argentoratensis vexilli dignitas erecta est, ut non reliquas tantum Imperiales Civitates sed plerosque Statuum, eo nomine Inclÿta Respublica antecellat:

M 2

quales

Excerpt.
Privil. ap.
Linn. de I.
P. VII. 3, 13.

Garard. de
Roo Histor.
Austr. Lib.
V. p. 204.

v. discours.
B. Dn. Fri-
dij, MSC. de
Privileg.
Resp. Ar-
gent. p. 46.
& seqq.

quales in primis sunt: I. quod jure optimo atq; perverusto in omnibus Imperij expeditionibus, Romanis aliq; Argentoratense vexillum explicatum Imperiali vexillo proximum geritur: quemadmodum illud in expeditione quoq; Rudolphi I. Caf. contra Otocarum Regem Bohemie, cum educeretur exercitus Imperatorius, primum, cum reduceretur, ultimum fuit. II. quod explicata Imperiali Aquila quoties & quoad usq; ullum ex Statuum vexillum imo ipsum etiam S. Georgij vexillum explicatum volitat, Argentoratensibus quoq; facultas competit explicandi vexilli sui. Unde, cum Fridericus III. Imperator Urbem Romam accipiendam coronæ causa ingressurus, in honorem populi Romani præcepisset, ne præter Imperij Aquilam ullum aliud signum explicaretur, & eam rem multi agre ferrent; in primis vero Georgiani collegij signifer Henricus Comes Fürstenbergicus indignum esse diceret, & præter collegij institutum, malle se ab ipsis urbis mœnibus domum reverri, quam occultato vexillo introumitti; Argentoratenses quoq; graviter jura sua & receptam ab antiquo morem testati, non prohibitos fuisse majores suos explicare vexillum suum jaciebant, quo tempore cum Rudolpho in Boëmos militassent. Quas eorum voces tum quidem Caesar autoritate sua facile compescuit; Georgiani præsertim collegij signifero vexillum suum submittere: cum autem Romam mox Caesar moveret, explicare rursus vexillum nostri erectumq; per Italiam ac Lombardiam domum regere. III. quod Circularibus copiis adjuncti, ut vexillum suum submittant, adigi nullo jure Argentoratenses Præfecti possunt. IV. quod nequeunt in supplementum copia illorum distribui. Quæ cum longæva consuetudine usuque in publicum ac solennem morem (*das Herkommen des offenen Paniers*) adolevissent, ne prærogativæ tam insignis dignitas tractu temporis vanesceret, sollicitè admodum studioseque majores nostri prospexere; per scriptis subinde ad præfectos copiarum suarum accuratis de eâ re mandatis: quæ, in expeditione denique A. C. 1532. contra Turcas instituta, cum ad eam respublica nostra equites LXXX. pedites CCCL. subsidio mitteret, in solennem hanc atque perpetuam formulam sunt collata: Und dann ein Statt Strasburg jewelts in allen des H. Reichs zügen und Heerfabren herbracht, Ihr offen Panier by und neben des Reichs Adler zu führen, und so des Reichs Paner den freyen Städten, und nit dem Adel zu führen befohlen soll werden, ein Statt Strasburg dasselbe je und je zum ersten zu führen empfangen hat, und demnach

nach je ein Statt um die ander das geführt, biß das es wider an ein Statt Strasburg kommen, so sollen der Obrist Herr Bernhart Wormbser Ritter, desgleichen Schweikhart von Sickingen der Under-Hauptmann, so sie under des Reinischen Zirks Kriegs-Volk kommet, einer Statt Strasburg Fendlein führen, dasselbig auch nie zu oder under thun lassen in keinen weg.

So sie aber in das Veld zu des Heil. Reichs Kriegs-Volck kommen, so lang einiger Stand und insonders die von St. Georgen Schild ihr Vendlin offen behalten, so sollen Herr Bernhart und Schweikhart einer Statt Strasburg Fendlein auch nit zu thun: wurden aber gemeine Stände des Reichs, darzu die von St. Georgen Schild ihr Vendlein alle zu oder under thun, und es an sie Herr Bernhart und Schweikhart erfordert würde, so mögen sie einer Statt Strasburg Vendlein auch under thun und zuschlagen. Und so also alle des Reichs Stände auch St. Georgen Fendlein undergethan, und allein des Heiligen Reichs Fendlein im Veld wider den Feind fliegen und offen bleiben auch den Stätten und mit dem Adel zu führen befohlen werden wolte, so dann ein Statt Strasburg jewelts in des H. Reichs Veldlager und Heerzügen den ersten Tag geführt, und dann je ein Statt um die ander biß es ein Statt Strasburg wieder erlangt, so sollen sie, Herr Bernhart und Schweikhart inen den ersten Tag abermals zu befehlen erfordern. Wie es dann ein Statt Strasburg von alters löblich herbracht, und dasselb so viel möglich ist, nit nachzugeben. So sie auch mit einer Statt Strasburg Kriegs-Volck zu Roß und Fuß zu des Reinischen Kreiß Kriegs-Volck kommen werden, und des Reinischen Kreiß Hauptmann unterstehen würde einer Statt Strasburg Fuß-Volck under ander Hauptleutstossen und einer Statt Strasburg Fuß-Knecht Hauptmann abschaffen wolte, das sollen sie nit zugeben noch gestatten, und fürsehen das dieselben einer Statt Strasburg Fuß-Volck Hauptmann und das Fuß-Volk under demselben gelassen werden. Demnach auch in andern des Heil. Reichs Heerzügen und im Veld jewelts einer Statt Strasburg Fahnen neben des Reichs Adler vor allen Stätten gestogen und gerragen worden, auch im Veldlager ihr Volk dermassen losirt und gelegen, und sonderlich im jüngsten Zug von Regensburg wider die Böhmen; So sollen Herr Bernhart und Schweikhart, das es jetzo in diesem Veldzug und sonderlich in dem Reinischen Kreiß wiederum dermassen beschehe und gehalten werde anhalten, dasselbig auch mit keinem ding nachgeben

geben noch underlassen; *cujus mandati auctoritas Anno subsequenti 33. d. 16. Januar. pœnâ signiferi peditum, ob servatarum religiose mandata exauctorati sancita est. Descriptio ejus facti in Excerptis privilegiorum MSCC. sub tit. Freyheit der Tribut und Reichs Schilling hæc extat: unser dem Fueß-Volck bey diesem Zug seind Engelhardt von Speichingen Hauptmann und Caspar von Lohr Fendrich gewesen, und wiewol demselben Caspar dem Fendrich (wie Er dann bey der Statt Strassburg Fendlein zu bleiben geschworen) sonders befohlen solch Fendlein nit lassen under zuschun, hatt Er doch solch Fendlein zu Wien im Lager von der Stangen gethan und ein anders Herr Philippen von Dhun, Herrn zu Oberstein, und Falckenstein, des Reimischen Kreiß-Obersten Hauptmanns farb habend an die Stang gethan, fliegen lassen und getragen. Darum Er alsbald Er wieder gen Strassburg kommen durch die Herren XIII. zu red gestelt, und als Er von meinen Herrn ein Zeitlang mit jährlichem Dienstgelt begabt gewesen, wardt Er deshalb geurlaubt und ihm sein Dienstgelt abgekündet.*

CAPUT V.

Custodes Imperialis vexilli: Præpositi Laborum: Duces expeditionum à munere custodiendi vexilli dicti Vexilliferi: Die Bander Herren: Suevorum præcedentia in exercitu Imperiali.

DE custodiendis muniendisque diligenter & accurate signis militaribus, prudentiæ atque disciplinæ bellicæ ex omni *Mauric. Srasog. II, xvo* regula, propriique rei militaris Scriptores præcipiunt: quos hic non exscribimus: uti nec illa quæ de antesignano & subsignano milite sunt à viris doctis disputata. Apud *Livium* frequenter videas nominari *robur militum circa signa*: pro quo *Plinius Hist. Nat. XIII, 4. horrida custodiu signa* usurpavit: quod tamen *de carcere apud signa* potius quam de præsidio signorum *Lipsius* mavult intelligi. Apud *Wirtichindum*, quod huc propius spectat, *Angelus Ottonis M.* memoratur *denso agmine circumseptus*: & in expeditione *Mediolanensi Fridericus. I.* referente *Gunthero*:

Mauric.

Srasog. II, xvo

14.

vid. Lips. de Mil.

Rom. IV, 3.

Schei. in

Hygin. p. 36.

de Mil.

Rom. IV, 6.

L. b. 3.

Ligurin.

Nb. 7.

quæ

— *qua Casarea signum Latiale cohortis
Regia fulget avis, magnorum densa virorum
Agmina ceu magni glomeravit viscera regni.*

Ex instituto Constantini M. hæc tuendi primarii vexilli Euseb. de
cura commissa est τὸ ἀμφοῦ αὐτῶν ὑποκαταστῆσαι τοῖς καὶ σώματι Vir. Const.
II, 6.
ἰσχυρῶ καὶ ψυχῆς δεσπῆ καὶ θεοσεβείας ἑβόλαις ἔγκλειστοῖς. ἡσὺ δ' ἀν-
δρῶν τὸ ἀεὶ μὲν ἐχ' ἡπίης πεντηκοντῶν. Lectus ex Prosectorum numero,
uti *Henr. Valesius* hunc locum vertit, quorquor corporis viribus &
animi fortitudine ac vera religionis institutum præstare videbantur.
Erant omne: quinquaginta viri: Illi nimirum qui cum ex devotissi-
mis domesticorum Scholis præpositi Laborum (forte Laborum legendum;
nam unicum eo tempore Laborum erat) essent promoti, ad similitudi-
nem decem promotorum domesticorum Clarissimi erant inter electos: atq;
ita ut ex Consularibus habebantur, id est, interpretare *Jacobo Gurberio*, de Off. dom.
Aug. 1, 15.
L. un. C. de
Præpos. Lab.
Add. C. Th.
lib. 6, 1. 25.
quasi Provinciarum Consulares fuissent: quosque Imperatorii late-
ris comitatus illustrabat. Secundum Constitutionem *Imp. Honorij
& Theodosij*: quæ producto *Eusebij* loco satis abundeque lucis
mutuatur, & ab eo vicissim recipit.

Propiorum temporum consuetudine Ducibus cujusque
expeditionis & Præfectis curam vexilli custodiendi seorsum
atque eximie commendari obtinuit; quibus exinde haud ra-
ro vexilliferorum nomen tributum observare licet. Sicut *Al-
bertum Habsburgicum Rudolphi I. Imp. Patrem*, ipsumque
etiam *Rudolphum, vexilliferos urbis Argentoratensis, paralipome-
nam ad Abbatis Urspergensis chronicon* Scriptor vocat: quos præfe-
ctos militares civitatis Argentoratensis fuisse ex *Gerardo de Roo* A. C. 1277.
Hist. Austr.
lib. 1. p. 7.
& 9.
discimus. *Chronicon MSC. vetus*, eos conjunctis elogiis nomi-
nat *Leyser und Venre der Stette zu Strosburg*: *Diser Kunig Rudolf was
Grote Albrechts Sun von Habesburg der do was ein Land-Grote des
Oberem Elsasens unn ein Leyser, unn ein Venre der Stette zu Strosburg
unn behouf ouch die Statt zu Strosburg mit siner helse manigen gefig
by den Ziten, do Herr Heinrich von Veringen unn Herr Bechtolt von
Tecke Byschöffe warent zu Strosburg. Unn do Kunig Rudolfes Vatter
gestarp, do trat Kunig Rudolf an sinen Vatters stett, unn ward ouch
Venre der Stette zu Strosburg.*

Ad

Ad ipsam vero custodiam atque praesidium Imperialis vexilli, ne tum quidem, nisi honoratissimis aditus erat; quos ex munere tuendi gerendique alternatim, exemplo Praepositorum quos Constantinus M. constituit, vexilli Imperialis nomen tulisse, ut vocarentur *die Bander-Herren*, omnino probabilis *Caspari à Lerch* sententia est in *dem Reichs Ritterlichen Adels Herkommen und Freyheitsbericht: Fundam. 1. num. 47.* aliis nomen illud in sensum ulumque diversum trahentibus. vid. *Hæping. de Jur. insign. c. 17. n. 313.*

Et universa insuper Imperialis aciei ordinatio ita instruebatur, ut in primis ordinibus tanquam *ἄρχαίχοι ἤ ὀπισθέων* *propugnatores signorum* collocarentur, qui bellicæ virtutis factorumque gloria præ cæteris nomen meruissent. quem honorem ex peculiari privilegio *Lambertus Schaffnaburgensis* Saevis vindicat: quibus ab antiquis jam diebus lege latum esse, ait, *ut in omni expeditione Regis Teutonici ipsi exercitum precedere & primum committere debeant.* Quo nomine cum Albertus Austriæ Dux, in Thuricensis movens, Episcopo Constantiensi, Suevorum in illa expeditione praefecto, controversiam movisset, nec induci se pateret, ut priorem Suevis locum relinqueret; Episcopus cum suis recessit: *nolens minuere jus Suevorum.* De quo Dux (Alberti Argentinensis judicio) nimium est commodus: *Gens namq. Suevorum à tempore Caroli & aliorum Principum, quod in expeditionibus primum constitutum habere debeant, viribus & virtutibus meruerant.* Neque tamen defunt exempla, quibus non tam rigide semper utiisse jus suum Suevos constat. Nam & in exercitu Ottonis M. sextam & septimam legionem Suevos constituisse *Wirichindus lib. 3. Abbas Urspergensis in Chronico* asserunt: & in expeditione Joannis Lucemburgici contra Henricum Boëmiæ regem, Francos, Saxones, Thuringos, Suevos de primo loco sorte consuevisse decernere *Mutius* autor est,

Lib. XXIII, circ. mod. 3

CAPUT

CAPUT VI.

*Uſus Imperialis vexilli communes perſtrin-
guntur: in bello promulgando: in prælio indicendo: in
acie ordinanda: in deditioe faciendâ: in inaugura-
tionibus Caſarum: in iudiciis exercendis: in feudis regali-
bus conferendis: Uſus proprius vexilli Imperialis,
obligatione & jure Ordinum Imperij
declaratus.*

POTERAMUS locum præcedentem latius diducere, & fortæſſe non erat inconueniens, poſtquam de cuſtodibus Imperialis vexilli actum eſt, legum ac pœnarum enumerationem inſtituere, quæ in *deſectores ſignorum* olim hodieque ſunt ſancitæ. Sed cum illud crimen, ſi quis accurate rem æſtinet, non tam vexilli quam ſacramenti militaris violatam religionem deſignet, nec ad Imperiale vexillum niſi generaliter & ex longinquo referri poſſit, facilius breuitatis veniam nos impetraturos ſperauimus, quam lincæ vel ruptæ vel deſertæ, quæ ad Imperiale vexillum æctius tractationem noſtram propiusque adſtringit. Unde nec ſub hoc capite expectari à nobis debet, ut diſfuſam narrationem texamus de uſu ſignorum militarium in uniuerſum: perſtringendus tamen annotatione ſummaria veluti per indicem fuerit uſus vexillorum:

I. In bello promulgando & convocando exercitu: de quo Ser-
uius diſtincte ad illud Virgilij:

En. VII, 1:

*Ut belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit.*

Exemplum recentius neque alienum ab hoc loco *Albertus Argen- Chron: A.C. 1349.*
tinenſis

exhibet de Carolo IV. Reg. Rom. Qui audiit, quod *Ru-
pertus Dux Bavaria haberet caſtrum dictum Nova Curia, diſtans ad
unam leucam à civitate Spira, in qua latitarent latrones, qui merca-
tores tranſeuntes publicam viam verſus Wormatiam, in nemore dicto
Rechholtz deſpoliarent: ſtatim bannerium ſuum, quod dicitur*

N

Sturm-

Sturm-Fahn, super turrim Ecclesie Spirensis constituit, & populo civitatis ad arma mandari per magistros civium praecepit.

de B. G. II, 20. II. In praelio indicendo: quo referunt Caesaris illud: Caesaris omnia uno tempore erant agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurrere oporteret. Add. Lips. ad Tac. l. A. 39, 3.

1, 86. III. In acie ordinanda: cohortibusq; & ordinibus distinguendis: cujus rei gratia Aegyptios primum signa militaria excogitasse, Diodorus Siculus initio Bibliotheca refert: de quo copiosa scriptorum militarium praecepta extant. vid. Mauric. Strateg. lib. I. c. 2. & lib. 2. c. 13, 19. post Veget. de Re mil. III, 5. Leonem & Constantinum Porphyrogenetam in Tacticis passim.

Annal. IV. In deditione facienda: Godfridus Colonienfis de Mediolanensibus: Omnis illa terribilis acies ad castra Caesaris prostrata, pacem & misericordiam postulabat, nudos in cervicibus gladios portantes. Certatim quoq; ad Imperatorem currentes vexilla cunctarum urbium ipsi resignaverunt. Putant & illud Scavae apud Lucanum huc pertinere:

Pharsal. VI, 242.

— pacem gladio si quarit ab isto,
Magnus, adorato submittat Casare signa.

Sed vexilla submitunt non illi tantum, qui Imperio alterius subsunt, sed & ii, qui nihil aliud quam potentiam alterius venerantur, quique ex foedere inaequali tenetur majestatem alterius comiter habere: quod legibus & formulis nauticorum praesertim sive maritimum foederum caveri solet: quibus diligenter plerumque videas definiri: Welcher Theil vor dem andern soll die Flacken oder Segel streichen. Add. Henric. Vales. ad Ann. Marcellin. lib. 26. p. 324.

lib. I. Sect. 5. 63. V. In inaugurationibus Principum aliisque solennibus publicae pompae spectaculis: In Cerimoniali Romano, Imperatoris in Urbem Romam ingressus hoc modo describitur: Postera die Caesar per portam qua est sub arce S. Angeli hoc ordine quasi triumphans ingreditur: Primo die equites vexilla duo Caesaris portant, alterum S. Georgij quod ad Suevorum pertinet custodiam, Aquila alterum. & jam olim in celebrando Honorij Aug. consulatu IV. describebente Claudiano:

d. IV. Conf. Honor. v. 5.

ARMO-

— armorum proceres legumq̄ potentes
 Patricios sumunt habitus, & more Gabino
 Discolor incedit legio, positisq̄ parumper
 Bellorum signis sequitur vexilla Quirini.

Et in ingressibus in urbem atque triumphis ambitiose semper
 Romani Cæsares vexilla hostium, Legionum, collegiorum auro argen-
 to, & rigentia ostentant. Exempla vid. in Trebellij Pollion. Gallienus:
 Vopisci Aureliano: Ann. Marcell. lib. 16. p. 75. & seq. ed. Lindenbrog.

VI. In judiciis exercendis: quod adhibita sequiori ævo ve-
 xilla, citationis præsertim causa, eaque ratione *bannum* dictum à
banneria plures tradidere, relati *Lexicographis Juris Publici* &
 apud *Gailium de Pace. Publ. l. 2. c. 1. n. 7.* *Gryphiander* tamen, quan-
 dam & ipse *Illiconem Ummium* secutus, erectionem vexilli veteri
consuetudine pro citatione habitam tradidisset, vexilla judiciis appen-
 sa nullibi legi asserit. Apud Romanos olim, cum centuriata com-
 mitia haberentur, vexillum in Janiculo statutum confirmant il-
 la ex oratione *Consulis ad Quirites* apud *Livium: Majores vestri ne*
vos quidem, nisi cum vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus
eductus esset, temere coire voluerunt: & uberius explicat *Dis Cassius*
lib. 37. ed. Leunclav. pag. 42.

VII. In feudis regalibus solenni investitura conferendis, aut
 renovandis: cujus ceremoniæ descriptionem in exemplis memo-
 rabilibus exhibent *Otto Frisingensis de vit. Frid. I. lib. 2. c. 5.* & jun-
 gendus illi *Gunsberus in Ligurin. lib. 1. Mameranus apud Goldastum*
in Politicis Imperialibus. p. 386. & cum eo conferendus *Sleidanus*
lib. 20. p. 347. Addatur descriptio investituræ Ducum Pomerani-
 æ apud *Goldastum in Politicis Imperialibus VI. 3.* & *Crusium in An-*
nalibus Suevicis p. 3. lib. 11. c. 6. An autem hodie in usu adhuc mos
 iste? disquirat & contra dissentientes affirmat *Limmaeus Addis. ad*
Jus Publ. rom. 1. ad lib. 4. c. 7. n. 32. Cætera quæ huc pertinent
 exequuntur *Interpretes Juris Feudalis ad l. F. 14. & 2. F. 10.* tum
Commentatores in Auream Bullam ad cap. 5. §. 1. Annumerata autem
 & alias militaribus præmiis vexilla non ex veteri tantum insti-
 tuto Romanorum, ex quo *Probus donatus hastis puris quatuor, ve-*
xillis puris quatuor. ap. Vopisc. in Probo cap. 5. Aurelianus hastis puris
decem, vexillis bicoloribus quatuor. apud eundem in Aurelian. c. 13. me-
vid. Claud. Salmas. ad h. l.

moratur, dignumque habitum esse constat, quod elogiis & titulis sepulchrorum infereretur, si quis bellica virtute vexillis ab Imperatore donari meruisset. vid. in *Opere Gruteriano* p. CCCLXXV: *inscr.* 1. CCCCIII, 1. CCCCXIV, 8. CCCCXXX, 5. CCCCXXXVII, 7. CCCCXCIII, 1. CCCCXCVIII, 13. MXXVIII, 6. Sed recentioribus etiam ex emplis potest confirmari: inter quæ fas fuerit in publicam notitiam vindicare insigne Friderici III. Cæs. munus: à quo ipsum Imperiale vexillum, ob navatam fortiter operam in expeditione Burgundica, cujus supra mentionem fecimus, dono acceperunt Argentinenses: quod cum è castris Cæsaris domum referret *Jacobus Bockius hypostategus copiarum nostrarum*, nam supremæ præfectus Müllenhemius cum sedecim equitibus apud Cæsarem manebat, *Spirâ literas ad Senatam d. Luna post Margareta. 1475.* hoc tenore perscripsit: *So venia Casaru jam redire & d. Mercurij circa meridiem in Urbe fore; Casarem sex civitatibus (den sechs Stätten) vexillum Imperiale commendasse in singulos dies alternatim & per vices gestandum, ita ut revoluto sex diebus orbe, à primis denuo initium fieret; cum itaq; Argentinenses in omnibus civitatum negotiis primum locum obtineant, vexilli quoq; gerendi manus illis primo die obtigisse: Und hat sich hiermit (pergit ille) also geschickte, do die K. M. mit sampt Kur-Fürsten und Fürsten öch mit allem Heerzug wider in Cölne gezogen ist, do hant wir des H. Riechs Venste mit dem Adeler aber gehabt, nun im Velde allernächst by Kölne do hat Herr Lips von Müllnheim und Hans von Kageneck mir unserm Gn. Herrn dem Margr. von Brandenburgk geredt, und sin Gnade gebeten, einer Statt von Strasburg usß Kayserl. Gewalt und Macht die Erlaffen geschehen, und des H. Riechs Venstin uns gunnen und lassen, der Statt Strasburg heim zu bringen, anseheben ihr kostliche gehorsame und gurtwillig Dienst. Solches ist irer Wistheit gegunt mit gutem Willen und uch lieber den andern Stätten. Q. Was wir uns mit demselben Venstin halten sollent, ob wir es an ein gleen sollent slaben, und offentlich in irer Statt führen, oder es in dem Trog lassen beschlaffen liegen do es inne lir.*

Sed hæc quidem quamquam præclara sint & annotatione non indigna, ad vexillum tamen imperiale non nisi communiter respiciunt: cujus usus vere demum eximius, sollemnis, singularis,

laris, proprius in hoc consistit, quod in expeditionibus Imperii publicis, commune totius Imperii auspiciū exhibet & representat: quo quantum recondita majestatis, venerationis, efficaciam contineatur, calamo designari in hoc transcurso non potest: quatenus id tamen obvia magis faciliorque observatione atque descriptione se patitur comprehendere, haud difficulter queat referri, tum ad obligationem, tum ad Jus Statuum Imperii. *Obligatio* Statuum in eo consistit, quod erecta explicataque Imperii Aquila & expeditione Imperii nomine nuntiata, Status ad Imperiale vexillum convocati, instructo probe & secundum calculum Imperii publicum numero milite adesse tenentur, & quo Cæsaris mandato vexillum Imperiale fertur, eò qua Imperio adstricti sunt fide, sequi: ita ut nec abscedere à vexillo Imperiali nisi Cæsaris venia possint. *Jus* Statuum maxime insigne in eo versatur, quod expeditione solenni vexillo Imperiali adjuncti, abstrahi ab illo atque alio ablegari inviti non possunt. Omnibus quidem in universum Statibus tribuere jus istud non ausim: sed Argentoratensis certe Civitas acriter illud cordateque sibi asseruit, memorabili exemplo, quod dicam: Tempore quo contra Carolum Audacem, Burgundiarum Ducem, non Novesium magis, quod obsidebat, quam Imperio gravem infestumque, Fridericus III. Imp. insignem ex Imperio exercitum contraxerat, Argentoratenses quoque cum lecta militum manu Cæsari adfuisse, jam ex iis quæ superius dicta sunt potest intelligi. Locum castris Cæsar subiectos Coloniae Agrippinæ campos delegerat: ubi cum trahere bellum contra hostem ferocem statuisset, ut tamen consilia ejus & conatus omnes ex propinquo certius specularetur, nostris mandavit, ut oppidum imminens castris Burgundi, Suintinam, sive Sunzium nominant, occuparent, eique ad aliquod tempus essent præsidio: verba mandati hæc fuere:

N 3

Unsern

Unfern und des Richslieben getruvven N.
den Houptluten der von Strasburg Volk.

*Fridrich von Gotts Gnoden Römischer
Keiser, zu allen ziten merer des Richs.*

Lieben getruvven, Wir haben bestelt, das ihr mit Luyverm Volk etlich tag zu Suntz ligen sollent, und begern daruf an uch, ihr vvellet uch mit demselben uvverm Volk doselb hin gen Suntz fügen, und do bis uf unser ferrer geschefft uvvern Leger haben, daran tutt ir unser meynung und gut gevalen. Geben zu Collen am Frytag vor dem Suntag Misericordia Dom, An. LXXVto. Unsers Keisertuins im vier und zwveintzigsten Jore.

Ad mandatum proprium Dom. Imperatoris.

Hæc postquam ad præfectos nostros essent perlata, illi in tanta re nihil temere aggrediendum rati, quanta. possunt celeritate ac diligentia Suntinam se conferunt: exploraturi locum fidei suæ atque tutelæ destinatum: quem ubi nequæ validum munimentis ad vim ac impetum hostium sustinendum, neque annona cæteroque apparatu militari ad tolerandam obsidionem instructum comperere, inde propere in castra Cæsaris reversi, cum apud se decrevissent quocunque modo efficere, ne certissimo periculo atque dedecori suos cogerentur objicere, ad mandatum Cæsaris respondent: *Die K. M. habe an die Statt Strasburg begehrt, das man sin K. gnaden solt Volk zuschiken, alsdann wolt sich sin K. gnaden fügen in das Veld, und fürter mir hilf Gotts mit hereskrafft den Hertzogen von Burgun. underston zubesritten: uf inhalt der mandac werent sie ussgeverrigger zu siner K. gnaden, wann und uff wellicher zit sin K. gnade in das Veld zihen wer oder wem das zu tun an statt siner K. gnaden empfohlend wurde, untertäniglich und williclich nachvolgen, mit samt den Fürsten, Herren und*

und Stetten, und warten uff des Heiligen Richs Banner, aber das sie empfehle hätten, einich nebens Läger zunehmen, oder sich zu tun von Fürsten, Herrn, oder Stetten, oder des Heiligen Richs Banner, betten sie nit. Simul scriptis festinanter ad Senatum literis d. domin. *Jubilare A. LXXV.* Eum & quid Cæsar mandasset & de suo responso reddunt certiores: cumque Cæsar denuo urgeret mandata priora, iterum Senatum per literas d. vener. post domin. *Jubilare Ao. LXXV. scriptas*, de periculo suo edocent, si se abstrahi à Vexillo Imperiali paterentur: simul addunt, alias Civitates peculiariter se alicui Principum adjunxisse, sub quorum patrocinio ductuque læpe præclara facinora perpetrent: suam virtutem ita notam in exercitu Imperatorio esse, & de ea tam benefutire Principes, ut nisi Senatui aliter videretur, facile reperituros se sperent, à quibus cupide & magno cum honore suo reciperentur. Respondet ad hæc Senatus: quod ad mandatum Cæsaris respondissent præfecti, id se censere ex officio & dignitate bonorum ac fortium virorum esse responsum: cætera in re præsentī ipsos Præfectos rectius atque prudentius æstimaturos: Literarum istarum hæc in tabulario Reip. formula extat:

Wir Diebold von Mülnheim Ritter der Meister und der Rath zu Strasburg, Entbietent den Strengen Vesten und Erbern, unfern der Statt Strasburg Houptlütē und Ratsfründen im Keiserlichen Here, vvas vvir früntschafft und guts vermögent, noch verhörung uvver gefchrift uns by Speckel den Botten gefand, Tunt vvir uch gütlich zu vvissen, das uns gar vvoll gevullet uvver Antvvort vvie jr dann uff unsers Allergnedigsten Herrn des Römischen Keisers anmutunge Schlos und Stettels Suntz halb an uch bescheen geantvvort haben, und uch erbotten, by des Heiligen Richs baner zu bliben im Velde zu helfen striten, stürmen, und zu tun vvas frommen Lütē vvoll anstande, uns beduncket ouch, das jr uch damit erelich und redelich erbotten haben, und vvir zvvifeln

seln auch nit vvas uch fürter anlanget, jhr vvissent uch darinne nach gebürlichkeit aber vvoll zu halten, fürbas als jr uns schriben, das sich etlich Stette zu etlichen Fürsten geton haben, vvas jr darinne tun sollen oder nit. Ist unser Meynung, vvelchen Fürsten des Richs Venlin empfohlen vvürt, an stat der Keyserlichen Majestat, so verston jr selbs vvoll vvas darinne oder noch aller ander gestalt, der vvir nit vvissen vvas sich machen möchte, uch gebürlich und uns erlich und nutzlich ist zu tun, Darum so tunt in den dingen allen das beste, vvas uch dann nach uvver besten Verstantnisse, by uvvern Eiden das beste geraten bedunckt, als vvir uch des und aller eren und alles guten vvoll getruvvent, Geben uff Mittwoch nach dem Sontag Cantate Anno LXXV.

Interim Cæsar nihil sibi omittendum ratus, quo nostros ad cetera obsequia firmitus adstringeret, à Senatu per epistolam petit, ut ad præstandum sibi sacramentum suos adigeret: his verbis;

*Friderich von Gottes Gnaden Römischer
Keiser zu allen Zytzen Merer des Richs, &c.*

ERsamen lieben getruvven, vvir haben an dem Volck und Zeug so jr uns jetz vvider den Hertzen von Burgundi hergeschickt habet, sunder danck neme gefallen, und begeren daruff an uch mit ernst entpfelhende, das Ir uvvern Houptlütten desselben uvvers Volcks fürderlich herabe schribet und ernstlich schaffet und bestellet, das sie uns Glüde und Eide tun, uns in der Hilff vvider den genannten von Burgundi von uvvern vvegen getruvv gehorsam und gewertig zu sin, als sich dann gebürt,
und

und domit nit verziehet, des tun Wir uns gentslich zu uch verlossen, Geben zu Collen an Fritag vor dem Sontag Jubilate Anno Dom. LXXV. Unfers Keiser-tums im vier und zventzigsten Jore.

Ad Mandatum proprium

Dom. Imperator.

Hoc sic est acceptum à Senatu, ac si nihil aliud quam præsidium & robur mandatis prioribus quæreret Cæsar, quo facilis nostros à Vexillo Imperiali Suntinam removeret: itaque agendi de ea re cum Cæsare hanc ad Præfectos suos formulam misit.

Allergnädigster Herr, als wber Keyserlich Gnade den Reten der Statt Strasburg hat tun schriben und empfehlen, mit uns zu schaffsen und zu globen und zu schweren wvern Keyserlichen Gnaden in der Hülff von unsern wegen, wider den Hertzog von Burgunde getruwe gehorsam, und gewertig zu sin, sollich haben sie uns empfohlen zu tun mit sollicher Luterunge, das wir und die iren, nit von wvern Keyserlichen und des heiligen Richs Baner in ander Leger geleit werden, sonder by demselben Baner blißen, als unser Alrforderen in semlichen Gescheffden by sollichem Baner je und je blyßen sint.

Simul additæ literæ prolixiores, quibus, quid in universo eo negotio sibi foret agendum, prudentissima omnium momentorum & circumstantiarum discretionem præfecti monebantur. & id hoc quidem tenore:

Wir Diebold von Mülnheim Ritter, der Meister und der Rath zu Strasburg, Entbieten den Stren-gen und Erbaren unsern der Statt Strasburg Houpt-lüten in dem Keyserlichen Heere, vvas Wir fründ-schafft und guts vermögent, und schicken uch hie ein copie, vwie Unser Allergnädigster Herre der Römi-sche Kayser uns hat tun schriben, Glübte und Eide der gehorsamkeit halb, so sin Kayserliche Mayestat von uch begerten, und ist daruff unser Meynunge, ob jhr
 O uch

uch vor zukunfft dis Brifes an anderer Stette Hauptlütten nit erfahren hetten, das jr dann in einer geheim an jr zween oder dryen von den redelichsten Stetten erfahren, ob solch svveren auch an sie gemüetet sy, oder ob es an sie begert vvürde, zu vvas vvillens sie darinne geneiget vverent. Item ob es an ander Stette nit begert vvere, so haben villicht dieselben Stett vormals der Kayserlichen Mayestat selbs gefvoren, darum und noch dem vvir vernommen, das in andern grossen Heerzugen gesehen, und auch gevvonlich sy, das man geschvoren habe, dem Obern Hauptmann getruvve und gehorsam zu sin in Sturmen, in Striten und in Velt-Geheiffen des Herezuges, so haben vvir auch vvoll bedocht, vvie Ihr uns vorgeschrieben haben, das an uch gemüetet sy, uch gen Sultz lossen zu legen, und das zu bevwaren, &c. Wann jr do die Gehorsamkeit svvuren, so vvurdet jhr dem Eide noch gemant desselben gehorsam zu sin damit jr us dem Kayserlichen Here zertrennet, oder von dem Kayserlichen und des Richs Baner abgefündert vvurdent, das uns nit lieb vver, noch dem vor alten Joren by lobelichen Gedechtnissen alten Römischen Kayserlichen und Küniglichen Herezugen, Unser altforderen so die Zit dozu gesandt vvorent allevvegen by des Heyligen Richs Banier gevvertig und gehorsam gevveszt und bliben sindt, Solichs vvie es also by alten Züten gehalten und Unser alt herkommen ist, haben Ihr uch als vvir in uvver geschriff verstanden haben, vor müntlich erlich und redelich erbotten, demnoch so ist Unser Rath, das Ihr uch zu der Kayserlichen Mayestat fugen und reden; Allergnädigster Herr, als uyvern Kayserliche

liche gnade den Rätthen der Statt Strasburg, hat tun schriben und entpfelhen mit uns zu schaffen, zu globen und zu svveren uvvren Kayserlichen gnaden in der hülff von unservvegen vvider den Hertzogen von Burgunde getruvve gehorsam und gevvertig zu sin, solichs habent sie uns entpfolhen zu tun mit solicher lüterunge, das vvir und die jren nit von uvverm Kayserlichen und des Heiligen Richs Baner in ander Leger geleitvverden, sonder bliben by uvverm Kayserlichen und des Heiligen Richs Baner, als unser altfordern je und je bliben sindt, und je ouch hoffen dabey von unservvegen erelich und redelich zu bliben und ouch getruvvelich zu thun, alles das from̄ Lute als finer Kayserlich gnade und des Heiligen Richs underthonen billich tun sollent. Dodurch jhr in unzvviselicher hoffnung stont, von finer Kayserlichen gnaden gnädigen dank gehorsamtlich und gutvwilliglich zuverdienen, und bitten sin Kayserlich Mayestat demütiglich, solch uvver demütig erbiten gnädiglich uffzunehmen; vvere aber das die Kayserliche Mayestat dorüber meinen vvolt, jr solten die obgemelt lüterung abstellen, und finer gnaden die gehorsamkeit unverdinget svveren, er vvolt uch danoch by sinen und des Richs Venlin lassen bliben, und doby zu den ehren bruchen, so svverent in dem nammen Gotts, und tuht mit Gotts hülff das beste, Wolt aber kein solich gnädig vvort uch begegnen, sunder je straks beharret vverden, jr solten one alle fürvvort svveren, so redent, jr vvellent als underthänige gehorsamen svveren uff gnade und uff gut hoffnung, jr vverdent gnädiglich gelassen bliben by dem Kayserlichen und des Heiligen Richs Baner,

Es vverde ouch von siner Kayserlichen Gnaden gnädiglich bedocht, der Statt Strasburg gros darleigung Cost und übung so sie jetz mit jrem Volk und Gezüge mercklich donydenan habe, ouch vormals etvva lange Zyt in Oberland gehabt und noch hat, mit eim reisigen Gezüge zu Mümpelgart, dorzu jetz ouch einen ritenden Gezüg, dorüber Herr Friderich Bock Ritter, und Herr Peter Schott alt Ammeister Houptlüte sind, uff hüt usgesant, zu ritten zu unsern Frunden von Bern und etlichen jren Eidgnossen, als die in Obern Burgunde zu Velde gezogen sint, und vvillen haben, ervvas treffenlichs fürzunemmen, mit hülff des Allmächtigen Gottes, solichs und vvas uch beduncket gnade und guten vvillen zu bringen, sägent der Kayserlichen Mayestat und tunt das beste als Ir vvoll können, und vvir uch des besunder getruvven. Geben uff Samstag nach Cantate Ao. LXXV.

Sed Cæsar de fide nostrorum atque virtute ex multis atque illustribus speciminibus certus, eis remissa obsequendi necessitate, jure suo integro atque illibato, & plurimis insuper in ea expeditione, Augustæ benevolentia gratiaque pignoribus frui, permisit.

DISSERTATIO VI.

DE

LEGIBUS AGRARIIS
POPULI ROMANI.

Qui Romani Populi res pace belloque gestas ad institutionem Civilis Sapien-
tiae commendant, illi nec ignorare facile possunt, nec fere diffiteri solent, eminenti quodam & praecipuo laudis genere, hanc commendationem in illorum temporum acta congruere, quibus, post institutum à L. Bruto Consulatum, Principatus Caesarum & Regia dominatio distinguuntur. abundante quippe tum maxime memorabilium consiliorum atque eventuum disciplinâ. cum enifura ex initiis suis libertas Principis Populi, & incomparabilis potentia, foris exercitus cum validissimis gentibus, domi Consules cum Tribunis, Plebem cum Optimatibus, assiduâ velut acie commissos, ad cotidiana magnorum facinorum experimenta incenderet. Quod praeter ceteris eorum scripturae dignitatem fructumque conciliat, qui veteres Populi Romani res composuere. *Ingentia illi bella, ut profunde concinneque Tacitus complectitur, expugnationes urbium, fusos caprosque Reges, aut si quando ad incerna praeverterent, discordias Consulatum adversum Tribunos, agrarias frumentariasque Leges, plebis & optimatum certamina libero egressu memorabant.* Atque hinc ad praesentes usus selecta observatio non ignobile argumentum exhibere videbatur, quod sub praescripto Indice, brevi delineatione comprehensum uberiori Commilitonum meditationi insinuaremus. non tam persequendo, quae ad exhauriendam rei amplitudinem, quam excerpando, quae ad usum profectusque studii Civilis pertinere existimabantur. Nam neque proferre latius terminos institutum hujus commentationis patiebatur; quod non minus, quam privatorum fundorum fines, par erat prudentium Agri-

Resp. Jo. Georg. Ludov. Zollmana, Arg. 10. Octob. 1674.

4. A. 392

Siculi Flac- menforum præcepto regi: ut modus cuiq; sua moderata voluntas
em de Con- facultasq; esset: neq; cupiditate amplius amplecteretur quam posset co-
ditione A- lere. Quid vero mirandum, si sterile spicilegium reperiat,ur,
gror pag. 2. quod post exactissimam legum Agrariarum enarrationem ad-
Columell. ornamus, quam Antonius Augustinus, & Carolus Sigonius suis ope-
 1, 3. ribus, ille de *Legibus & SCRIS*, hic de *antiquo Italia Jure*, inserue-
 runt.

CAPIT I.

Origo Legum Agrariarum. assignatio agrorum à Romulo instituta. Νῆξτῶμα βασιλικὸν Servij Regis. obiectio ex Floro, submota. Livij testimonium ex originaria Legis Agraria significatione assertum.

O Riginem agrariarum Legum à Licinia rogatione de quingen-
 tis jugeribus, Appianus (de Bell. Civil. lib. 1. p. 354.) & Plutarchus
 (in Tib. Graccho) arcessunt: omiſſa mentione Cassia Legis; quip-
 pe intercessione Virginii Consulis, optimatumque molitioni-
 bus antiquata, priusquam perferretur. à qua tamen seriem le-
 gum turbarumque Agrariarum orditur Livius II, 41. Tum pri-
 mum (Spurio Cassio nimirum & Proculo Virginio Coll.) Lex
 Agraria promulgata est: nunquam deinde usq; ad hanc memoriam sine
 maximis motibus rerum agitata. Altius ascendit Dionysius Halicar-
 nassensis, qui Regia quoque instituta sanctionesque memorat,
 neque Argumento ab Agrariis Legibus discrepantes; auctori-
 tate vero successuque etiam superiores. Quibus si inter leges
 Agrarias locus tribuitur, vacillabit Livij auctoritas; neque ta-
 men idonea ratio apparet, qua in hoc ordine, agraria potius
 plebiscita, quam Regiæ constitutiones tolerentur: si quis stri-
 ctiori & popularibus rogationibus tantum convenienti Legum acceptio-
 ne eas pararet excludere. Romulum certe non assignasse tan-
 tum & divisisse agros populo; sed divisos etiam certo modo cir-
 cumscripsisse, multis & luculentis Veterum testimoniiis confir-
 mari potest. Dionysius Halicarnassensis lib. II. ὡς διέκεθ' ἠροῶν τε
 ἀπαινεῖς, καὶ σωεταίχθουσι εἰς Φυλαίς καὶ Φερίτερος, θελιὸν τῶν γλυῶ
 εἰς τελεῖον τε κλήρος ἴσους, ἐκαστῇ Φερίτερα κλήρον ἀπέδωκεν ἴσως. di-
 gesto per tribus atq; curias populo, agrum in triginta sortes æquales di-
 visit,

vise, singulisq; curiis sortem attribuit. Alii mensuram addunt, qua divisus per Curias ager viritim singulis est assignatus. *Varro de Re Rustica* 1, 10. *quoniam attinet ad antiquos nostros*, (agrorum modos) ante bellum Punicum pendebant bina jugera; quod a Romulo primum divisa dicebantur viritim. *Plinius Hist. Nat.* XIX, 2. de Romuli temporibus: bina tunc jugera Populo Romano satis erant: nulliq; majorem modum (Romulus) attribuit. Neque alio pertinet, quod apud *Siculum Flaccum* legitur: cum antiqui Romanorum, agrum ex hoste captum victori populo per bina jugera partiti sunt, centenis hominibus ducentena jugera dederunt, & ex hoc facto centuria juste appellata est. de Conditi. Agror.

Nec minus nobilem rei agrariæ partem *Servius Tullius* edicto Regio complexus est. *Δι' ἑγγυα βασιλικῶν* vocat *Dionysius*, lib. IV. pag. 160. ejusque hoc argumentum refert: ἐκχωρεῖν τῷ δημοσίῳ γῆς οὐδὲ κατισμῆς τὸ καὶ ἰδίᾳ κατέχοντι αὐτῷ ἐν ἀεσιμῶντι πρὶ χροῖον, καὶ οὐδὲν ἕδνα κληρον ἔχοντι τῶν πολιῶν πρὸς ἑαυτῶν ἴσχυρα φερόμενα. ut illi qui agrum publicum usurparent, intra certum diem eo decederent, qui vero nulla prædia possiderent, apud Regem nomina sua profiterentur: scilicet agri ex hostibus parti, quam fors cuique addiceret, portionem accepturi; ut ex antecedente oratione *Tullij* colligitur.

Nam *Flori* quidem nimium audax extenuatio est, qui Populo Romano jamjam libero, nullâ patrij soli gleba relictâ, undiquaque hostile pomærium circumdat: oratoriâ potius licentiâ quam historico more, ut *Doctissimus Freinshemius* pridem annotavit. I, 9, 7.

Itaque de fide & auctoritate *Liviana Observationis* quid pronuntiabimus? an prætervidisse vel neglexisse acutissimum diligentissimumque Scriptorem hæc exempla: an quod præpius verum est, hic pariter, & alibi per universum opus suum, non ut fert usus popularis, sed secundum proprietatem originaria significationis, Agrariæ Legis nomen adhibuisse? quod ipsi quidem constare optime poterat, ad invidiam demagogicarum largitionum compositum selectumque fuisse: ut una cum argumento legis, exoso maxime vocabulo illorum factio traduceretur, qui popularis studii auram hoc veneno, vel si magis proprie loquendum est, fascino, aucupabantur. quod Agrariorum etiam invisum, & vix

& vix unquam sine caractere seditionum moliminum, usurpationum eloquium convincit.

Quæ non eo dicuntur, ut transductam ab aliis, inclinamque in meliorem sensum, hanc vocem, negetur; sed quia contracta in unum *Liviana* de Legibus Agrariis annotationis series abunde ostendit, peculiarem prorsus, & certi temporis, certarumque machinationum periodo propriam notam in oculis eum habuisse, cum agrariæ rei designatum sæporius principium præfinitret. De quo minus dubitabit, qui contulerit loca insigniora ex libro II, 42. & 52. cum lib. III, 1. lib. IV, 55. XXXII, 38.

CAPUT II.

Cassia Legis auctor: argumentum: successus. occasio & scopus. L. Licinia de D. jugeribus: Fraus huic legi intentata: L. Flaminia: coloniarum ex ea deductarum conditio. Licinia Lex de VII. jugeribus ordini suo temporis, restituta.

An. Vr.
Cond. 267.

EST autem promulgata LEX CASSIA, Spurio Cassio Bicellino auctore & tertium consule: cui *Fasti Siculi Rutilum* Collegam adjiciunt. Is est nimirum *Proculus Virginius Tricostrus Rutilus*, ut in *Tabula Capitolina* nomen ejus plenius exprimitur. unde *Dionysii Halicarnassensis*, qui *Publium* nominavit, emendanda scriptio est. *Val. Maximus* Tribunum plebis fuisse Cassium asserit, qui primus Legem Agrariam tulit. V, 8, 2. quem à patre affectati regni crimine damnatum necatumque, ac peculium ejus *Cereri consecratum* scribit. idem, qui alibi (VI, 3, 1.) *Spurium Cassium* suspitione concupita dominationis oppressum, *Senatus Populiq; Romani sententia, capitali supplicio affectum; interemptoque, domum superjectam, & in solo adem Telluris factam*, recenset. quo manifestius patet error, ex dissensu veterum ortus, qui de eodem Spurio Cassio utriusque condemnationis exemplum memorabant. Sicut *Livius* pariter & *Dionysius Halicarnassensis* annotatum reliquerunt. hinc enim seductum *Valerium*, ut ex uno Cassio, duos, alterum Consulem, alterum Tribunum Pl. efficeret, prorsus manifestum est.

Argumen-

Argumentum Legis ex Livio plerosque ita repetere videas: Cassium id egisse, ut agri Hernicis adempti dimidium Latinis, dimidium plebi divideret: adiecisse huic muneri agri aliquantum quem publicum possideri à privatis criminatus esset. à quibus quidem Dionysii narratio plurimum discrepat. Is enim nullius præterquam publici agri divisionem Cassium esse molitum, & in ejus partem æque Hernicos & Latinos fuisse assumpturum, aperte, nec uno in loco adstruit. apud quem palam etiam jactant Tribuni: Hernicis adeo de publicis Populi Romani agris nihil sperandum esse, ut in lucro deputare debeant, quod nullam proprii agri partem amisissent.

II, 41.

85, VII.

Sed & ejusdem indicio discimus, post diuturnas & acres contentiones, tum apud plebem, tum in Senatu, tandem industria C. Rabuleji Tribuni Pl. pacatum populum, Appiique & A. Sempronii Atratini auctoritate rem eo esse deductam, ut Senatus Consultum in hanc sententiam perscriberetur: *uti è Consulibus, qui ætate ceteris antecederent, Decemviri crearentur. horum de agro publico terminando, & quantum in vectigalia Populi Romani referri, quantum plebi dividi oporteret, cognitio esset. Socij vero in civium formulam recepti, imposterum agri communi militia quaesiti, secundum Leges cuiusq; foederis redderentur participes. utiq; Decemviris legendis agrisq; dividendis futuri Consules præessent: qui & cetera curarent, uti è Republica stiles, sua esse videretur.* Subjiciuntur deinde cetera, de condemnatione Cassii, de consecratione domus, de dedicatione signi ex Cassia familia dati: nihil admodum à sententia, cui Livius adstipulatur, discrepantia. addi meretur, quod de suæ domus consecratione differit Cicero pro Dom. cap. 20, 37. seqq. diffidentium partes amplectitur Florus I, 26, 7.

Et videbatur quidem deinceps perinde optimatibus quies, ut plebi quietis fructus mansura; si ad exequendum decretum suum Senatus vel sincerum satis vel constans propositum attulisset: verum ubi sequentis anni Consules plebem agris, militem præda ex Volscis Equisque capta fraudavere; ira populi dulcedine Legis Agrariæ jam jam incitati, à Cassio in Patres conversa est: gravissimorumque & anniversariorum certaminum ea materies fuit: inde Tribunis popularem potestatem, Lege populari celebrantibus; hinc Patribus horrentibus largitiones, temeritatibusq; invitamenta. qui, cum aliquandiu teli, suis opibus inten-

P

tati

Liv. VI. 42. tati, acumen eluissent; tandem C. Licinii & Lucii Sextii artibus impares fuere.

385.
Liv. VI. 35. Ab his enim Lex tandem perlata, quæ à nomine præcipui Auctoris LICINIÆ nomen tulit: *ne quis plus quingenta jugera agri possideret.*

XX.

A cujus scopo plurimum aberravit auctor de Viris illustribus, qui ad plebeios sanctionem ejus restrinxit. Patritiorum enim opibus accidendis destinatum fuisse, tum res ipsa, tum Livius indicat. & ipsi optimates abunde senserunt: quibus permolestam fuisse *Plusarchus in Camill.* testatur. neque occulte id intendebatur, ut quicquid agrorum ultra præscriptum modum opulentiores possiderent, modico pretio inter pauperes distribueretur. quod & *Appianus* notavit. Ut illi quoque suo potius, quam Legis instituto servire censendi sint, qui studium cohibendæ publicæ luxuriæ in ejus auctore unice commendant. *Varro de Re Rust. I. 2. Plin. XII. 3.* ut & *Columella*: qui non de quingentis, sed de quinquaginta jugeribus contra omnis historiæ fidem loqui videtur. Nisi tamen illa quinquaginta jugera alio relata voluit.

33.

Adjecta legi jurejurando sacratæ multa est, adversus præsentem contemptum quidem aliquid valitura, sed coercendæ fraudi, ut mox apparuit, non satis efficax: nam & illi, qui contra legem retinere vel augere agros suos non audebant: viam tamen, qua circumveniri lex posset, scrutati, simulatis cessionibus agros per necessitudines suas dispertiebantur: *τὴν γὰρ τῶν ἀγρῶν ἐπινοίαν οὐκ ἐπινοήσαντες ἀπέφυγον* ut *Appianus* explicat.

D. G. 1. pag.
334.

Id nec in aliis ferendum, ab auctore Legis ipso admitti, merito intolerandum videbatur: itaque optimo jure *Licinius à Marco Popilio Lenate decem millibus æris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret, mancipandoq; filium, fraudem legi fecisset*, ut *Livianus* verbis rem pluribus relatum exponam: *Antonius Augustinus emancipando legit: plano sensu, quem & auctor de Viris Illustribus XX. expressit: Cum jugera quingenta haberet & altera emancipasset filij nomine possideret.* Paulo aliter *Val. Maximus XII. 6. 3.* cum lege sacrasisset, *ne quis amplius quam quingenta jugera possideret, ipsa mille comparavit, dissimulandiq; criminis gratia dimidiam partem filio emancipavit.* Sensus tamen eodem recidit: nec emancipatio

VI. 16.
de Legibus
& Scis in
L. Licinia.

agri

agri aliud hic, quam *cessionem in filium factam* notat: ut apud Suetonium in Orbon. cap. 4. *cuidam de parte finium cum vicino litiganti arbiter, eorum agrum redemit, emancipavit.* Tacitus mancipandi verbo similem sensum exprimit A. I, 73, 2. *Falanio obiciebat accusator, quod venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset.* Unde quis vulgatam Livij scripturam posset defendere: cum hęc vocabula permutari non magis absonum sit, quando de *manumissione liberorum*, quam quando de *agrorum alienatione* usurpantur. VII, 17.

Quies hinc ab agrariis motibus, non ad *Sempronias* usque *leges*, ut Appianus notat, sed etiam si leviores turbę prætereantur, FLAMINIAM tantum duravit. quippe quam *in viro Senatu*, & omnino contra *voluntatem omnium Optimatum per seditionem ad populum* latam esse, Ciceronis indicio discimus: *Academ. quasi. II, 5. & de Invent. II, 17.* comprehendebatur illa: *ut ager Picenus in Gallia cisalpina, quem devictis Senonibus Romani ademerant, divideretur.* Polyb. II, 21. B.C. 1. pag. 242

Cæptum Consulatu M. Emilij Lepidi, M. Publicij Malicæ negotium A.U.C. LXXXI. post quatuordecim demum annos perfectum est, P. Cornelio Scipione, Tib. Sempronio Longo COSS. quo tempore *Placentia & Cremona* Coloniz sunt deductę. Epir. Liv. XX. Polyb. III, 40. 535

Insignis de his dubitandi occasio est, quam *Asconius Pedianus* suppeditat in *Orat. Cic. contra Pison. p. 155.* cum Cicero *Placentiam municipium nominasset; magnopere me hasitare confiteor*, annotat *Asconius, quid sis, quare Cicero Placentiam municipium esse dicat.* video enim in *Annalibus eorum, qui Punicum bellum secundum scripserunt, tradi Placentiam Coloniam deductam &c.*

Quam solida enim ratio sit hujus hæitationis, patebit, si quis ex *Gellio* differentiam inter *Colonias & municipia* huc retulerit. cum præsertim id, quod apud *Asconium* sequitur: *Placentiam novis colonis, Roma scilicet deductis, esse constitutam, Polybius* etiam confirmet: sicut & *Strabo*: qui *Romanos, suo tempore fuisse omnes coloniarum istarum incolas* aperte testatur; *quanquam aliis subinde nominibus appellati sunt.* addatur Liv. XXI, 25. XXXIX, 46. & que de *Latinis colonis* egredite copioseque consignavit *Sigonius de antiquo Jure Italia lib. II. c. 3.* III. 40. Geogr. lib. V. pag. 216.

609.
 XIII. 3.
 VI. 36.
 Juvonal.
 XIV. 161.

Proximus post Flaminiam locus LICINIÆ legi de septem jugeribus dandus est. quam plerique non recentiorum tantum, sed etiam veterum longe vetustiore faciant: Columella certe alteri Liciniæ de quingentis jugeribus videtur præponere, de Re Rust. I, 3. quin & Plinius, cum de modo Liciniano quingentorum jugerum mentionem injecisset, subjicit: *luxuriantis jam Republica fuit ista mensura. Manij quidem Curij nota concio est: perniciosum intelligi civem, cui septem jugera non essent satis. hac autem mensura plebi post exactos Reges assignata est: quæ vix commode queant explicari, nisi septem jugeribus, & Manij Curij concio, & altera Lex Stoloniæ Licinij postponantur.* Quod tamen quo satis solide confutari posset; non Livij tantum testimonio, ex quo bina Romuli jugera usque Stolonem, plebeja assignationis modum implevisse liquido constat. Stolenia apud eum Textius Liciniusq; ad Patres: *auderent ne postulare, ut cum bina jugera agri plebi dividerentur, ipsis plus quingenta jugera habere liceret.* Sed & aliorum fide auctoritateque. Varro nomen nominasse suffecerit, cujus diligentiam debemus non auctoritatis tantum legisque, sed temporis etiam, quo lata lex est, accuratam præcisamque notitiam. C. Licinius, inquit ille, de Re Rust. I, 2. *Tribunus Pl. cum esset, post Reges exactos annis trecentis sexaginta quinq; primus populum ad leges accipiendas in septem jugera forensia e comitiis eduxit.* quo tempore, quia jam tertium cum Carthaginensibus bellum finitum erat; ultro apparet, quo jure merito de militia ejus ætatis apud Poetam dicatur:

*Mox etiam fractis atate ac Punica passis
 Prælia, vel Pyrrhum immanem gladioq; Molossos,
 Tandem pro multis vix jugera bina dabantur
 Vulneribus. merces hac sanguinis atq; laboris.*

quamquam Pyrrho quidem ex Italia ejecto, majus victoriae præmium tulit populus Romanus: decretis extra ordinem, ut nonnunquam & alias, septem jugeribus; dividendi viritum. quibus qui contentus non esset, eum perniciosum intelligi civem, nota & celebri concione Manius Curius dicitur abbat. Auctor de Viris Illustribus XXXIII. *quæ terna dena jugera tum viritum divisa, asserit.* sed Plinij XIII. 3. *Kal. Maximi IV. 3. 3. Columella I, 3.* qui de septem jugeribus consentaneè, probator auctoritas est.

CAPUT

CAPUT III.

Leges Sempronias à se invicem & à lege Rubria distinctas. Series & argumentum legum, qua occasione Semproniarum sunt promulgatae. Leges Apulejae de Titia lege Ciceronis lectio asserta. Marcia L. & Livianarum Largitionum factum.

JAM ex præcedente tractatione potuit intelligi, nos historiam rei Agrariae non exponere, sed contrahere instituisse: nihil fere aliud quam indicando summam, si quid vel supplendis, vel declarandis aliorum observationibus inservire videatur. Itaque SEMPRONIAS quoque leges enumerasse saltem paulo distinctius, contenti erimus: satis diligenter copioseque alibi passim descriptas.

Primam ex his Tib. Gracchus tulit P. Mucio Scaevola, L. Calpurnio Coll. annotante Vellej. II, 2, 3. cujus idem, quod Licinia de quingentis jugeribus, argumentum fuit: nisi quod fraudem Liciniae factam insuper Gracchus prævertit. Nam & filius familiarum dimidium ejus modi (quingentorum jugerum) habere permisit, & criminarios agris dividendis constitutos mutari annuatim iussit: addito interdicto, ne cui portionem sibi assignatam vendere liceret. Refert hæc Appianus de Bell. Civil. lib. 1. p. 354. cum quo & alii consentiunt de quingentis jugeribus. Nam quod apud Siculum de condit. Naccum, Duocenta leguntur, illud imperitiæ librarii potius adscripserim, errore non insolito, notam numeralem D in duocenta convertentis.

Neque dubium est, quin duæ leges, quas *Plurarchus* in *Ti. Graccho* tanquam distinctas nominat, huc congruant: quarum altera tanquam moderatiore, pretium possessoribus restitui pro agris ereptis jubebatur: altera vero durior, quippe quam irritatus *Octavij* intercessione Gracchus rogavit, agri iniuste detenti omni præteriti pretij mentione in publicum jus vindicabantur.

Alterius legis eodem auctore ac tempore promulgatae notitiam *Epirotator Livij* LIX. nobis conservavit: qua Triumphviro tam arbitrio permittebatur, prius ne an publicus quis ager esset,

decernere: id moliente Graccho, qui & ipse inter Triumviros adlectus erat, ut liberiolem facultatem conſequeretur, largitionem ſtram latius extendendi, cujus conſilii reſceſſus etiam in ſerviliâ Legiſtatione detexit *Cic. conſ. Ruſſ. c. 21.* Cui mox *tertiam* ſuperaddidit; velut appendicem priorum: quibus nec vota ſua, nec ſpes plebis expleviſſe, ſibi videbatur. Sanxit autem, ut pecunia ex hereditate *Attali Pergameni Romam allata plebi divideretur*; vel ſolatio illis futura, quibus agri lege *Semproniana* promiſſi, præſtari non poſſent: ut ex *Livio Epitomaſor* ejus judicat: vel ad inſtruendos agros, vires iis ſubminiſtratura, ad quos fructus legis *Sempronianæ* perveniſſet. quæ *Plutarchi* ſententia eſt. *Florus* tamen fratrem *Tiberii C. Gracchum* populo recentem *Attali hereditatem demum in alimenta polliciturum* tradit. III, 15, 2.

LIX.
v. Liv. VI, 5.

Ti. Gra.

429.

Aliâs certum eſt, *Cajum* in re *Agraria* nihil fere aliud, quam *repetiſſe fraternas leges vel conſirmaſſe*: primo præſertim *Tribunatu ſuo*, quo & *agrum publicum pauperibus diviſit*, teſtante *Plutarcho* in *Vita* ejus. Et *quenquam Civem plus quingentu jugeribus habere veſuit*, ut *Vellejus* annotat II, 6, 3.

630.

Illâ *nova Lex* fuit, qua *ſecundo Tribunatu Colonia Tarentum & Capuam deduci* juſſit: quod ex *Plutarcho* itidem conſtat.

Prof. V, 12.
Cyprian.
in Epiſt. A.
V. C. 629.

Cujus annotatio fortâſſe non inutiliter ad conciliandam *Faſtorum Scriptorumque Chronologiam* adhiberi poteſt: quorum aliqui legem *de reſtituenda Carthagine* in eundem annum referunt, quo *Gracchanæ leges promulgatæ* traduntur: aliis in annum ſequentem eam reſciſionibus.

630.

in
C. Gracch.

Cæterum *RUBRIAM* fuiſſe Legem, qua *colonia Carthagine* deducta eſt, careret dubitatione: poſtquam *Plutarchus* auctorem ejus *Rubrium*, *Gracchi* minoris in ſecundo *Tribunatu* collegam, nominatim expreſſit. licet in *Epitome Liviana* ipſius *Gracchi* Legibus annumerari videatur. *Eutropius* auctoritate *Senatus* decretam eſſe hanc *coloniam* aſſerit: neque fidem denegabit, qui jam tum inter artes *Optimatum* fuiſſe meminerit,

LX.

Liv. II, 48.
IV, 51. LIX.
16.

atractis in partes ſuas aliquibus Tribunorum, cæteros quorum potentiam metuebant, proprietarum largitionum exemplis oppugnare.

Plutarch.

in
C. Gracch.

Quod *LIVIANÆ* inprimis leges oſtendunt, quibus *Livius Drusus* Patritiorum inſtigationibus inductus, haud aliter pro *aura populari*, quam in ſcena *minus*, cum *Graccho* decertabat. decretis

veris quippe in Italiam Siciliamque duodecim colonias, quarum finibus tria millia pauperum adscriptis. Quas tamen usque ad C. Gracchi mortem dilatas Appianus scribit.

Appianus
de Bell. Ci-
vil. lib. 1.

Nec alia fortassis origo Legis fuit incerto auctore promulgata, qua facultas promiscue dabatur alienanda, quam quisque accepisset in agrorum divisione, portionis. Eo id quidem proposito, quod ad dissolvendam potissimam Legis Semproniae vim unice pertinuisse, mox eventus comprobavit: itidem Appiano notatus.

p. 364.
de Bell. Ci-
vil. lib. 1.
p. 372

Ad quem scopum jam apertius, quae statim infecuta est, Lex Agraria grassabatur: qua, sublata penitus agrorum divisione, veteres possessores retinere fundos suos, eorumque nomine vectigal plebi vicinis dividendum, solvere iussi sunt. Σωεία & Βοεία & Διπυμαχίον, auctor, Appiano dicitur. corruptam procul dubio scripturam. Sigonius M. Babium substituit, quem & Tribunum Pl. & Triumvirum Coloniae deducenda fuisse, ex fragmento Legis Thoriae probat. Propiori literarum flexu cum Fulvio Ursino Σπυεία & Θοεία lege- retur:

pag. 366.
de antiquo
Jure Italiae
II, 2.
in Familia
Thoriae.

Nisi ipsum Legis THORAE argumentum reclamaret: de quo Cic. in Brut. cap. 36. Spurius Thorius satis valuit in populari genere dicendi; is, qui agrum publicum vitiosa & inutili lege, vectigali levavit. ut illi potius legi Thoria nomen aptari debeat, qua plebi omnia Legum Semproniarum commoda, sublato agrorum vectigali, tandem adempta, etiam Appiano memorantur. Fragmentum Legis Thoriae, praeter Sigonium de antiquo Jure Italiae, exhibent Barnab. Brissonius de Formul. lib. II. Gruterus in Oper. Inscript.

lib. I. p. 367.
II, 2.

Ita praesidium quidem Legis Semproniae seditiosis hominibus, sed non aequae exemplum ereptum est. quod mox imitatus L. Saturninus sexto Marii Consulatu, novum legibus APULIENSIS nomen comparavit: de quibus plerique contenti sunt illam ex Appiano retulisse, qua aeger Cimbris ademptus, inter Colonos Romanos missus divisus est. Florus tamen III, 16, 2. Gracchorum in super Legibus rogandis incubuisse Saturninum, notat. quem & praeterea Legem tulisse, ut veterani centena agri jugera in Africa dividerentur: & Siciliam, Achaenam, Macedoniam novis colonis destinasse; avarumque dolo Capionis partem ad agrorum emptorem convertisse, ex auctore de Viris Illustribus LXXIII. discimus.

699.

Neque

Neque omittenda erat illa *Legis Apuleja dispositio*, qua *Cicero pro Balb. cap. 21. C. Mario indulgentum scribit, ut in singulas Colonias cernos cives Romanos facere posset: quo loco idoneum insuper de abrogatione Legum Apulejarum testimonium extat: confirmatum denuo aibi ejusdem Ciceronis auctoritate; lib. II. de Legibus cap. 6.*

654.

Proximum de hinc locum *TITLÆ* legi tribuit *Sigonius*, recte id quidem atque ordine, nisi quod biennio posteriorem facit, quæ vix anno ab Apulejis distat. latam enim *M. Antonio, A. Postumio Albino Coss. non tantum locus Ciceronis de Oratore II. etiam Sigonio laudatus; sed Julius Obsequens de prodig. fide* facit, qui causam quoque & prodigium exhibet, quo haruspices ad tollendam eam legem permoti sunt: ut ambigi nequeat, probam esse conjecturam, qua apud *Ciceronem de Legibus*

Add. Fr. Fabric. vit. Cic. 4, 6.

II, 12. pro Teria lege Antonius Augustinus Tiriom restituendam esse monuit. videatur etiam Val. Maximus IX, 1, 3.

MARCIAE quoque *Legis*, quam *de agris plebi dividendis Philippus* in *Tribunatu* rogavit, æque inconstans factum fuit: *ipsius quippe Auctoris moderatione statim abrogata. Cic. de offic. II, 21.*

662.

Sicut nec *LIVIANARUM largitionum*, quarum fundamenta *tivente* adhuc *C. Graccho* jacta esse, superius diximus, ultra mortem auctoris sui fructus duravit: incendio belli socialis, quod mox subsecutum est, interversus, de quibus ipsius *Drusi gloriatio* extat: *nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis agrorum dividere vellet, aut cæcæm.*

Flor. III, 17. 6.

CAPUT IV.

Assignationis Sullanae crudelitas, auctoritas, institutum, Infidia Servilia Legis. Flavie L. fautores & exitus. Supplementum coloniarum Juliarum: Leges Agraria C. Casaris distincta. Sactonij de suo locus explicatus.

Nondum enim innotuerat compendium inaudita crudelitatis, quo sibi mox ad novas assignationes viam *Sulla* paravit: non singulos modo possessores ab agris suis, sed integras civitates

tates proſcriptione deturbans. idque ſucceſſu adeo fructuoſo, *Epit. Liv.*
ut effrenatiſſima XLVII. Legionum avaritia ſatiaretur: è qui-
bus Italia XXIII. in prædam ceſſit: *89.*
App. B. C.

CORNELIUS ne Legibus; an potius VALERIA? qua, ut eſt
apud *Appianum de Bell. Civil. lib. 1. p. 411. Plutarch. in Vit. Sull.* cum
Dictatoria poteſtate, *Sulla liberam facultatem dividendi agros,*
L. Valerio Flacco interrege rogante conſecutus eſt. Apud *Ciceronem*
certe videas non conjunctim tantum, ſed promiſcue illas nomi-
nari: *contra Rullum III, 2. Valeria Lege, Corneliſq; legibus eripitur*
ſum datur. & mox de conditione agrorum Sullanorum: *at hoc*
Valeria Lex non dicit: Cornelia leges non ſanciuſt. Licebit opinor,
citra pudoris jacturam, indeciſum relinquere, quod ſe neſcire
Cicero ipſe proſitetur, pro Sext. Roſc. Amerin. cap. 43. Verum hoc ego
quero, qui potuerunt iſta ipſa lege, qua de proſcriptione eſt, ſive Valeria
eſt, ſive Cornelia, (non enim novi nec ſcio) verum iſta ipſa lege, bona
Sext. Roſciji venire qui potuerunt?

Quæcunque illa fuerit, ab *inſtituto caterarum Legum agra-*
riarum plurimum ceſſerat. quippe oppreſſis partibus & po-
tentia plebis, ſublataque popularitatis mercede, ipſa quoque
popularitatis oſtentatio inutilis erat futura; donec vertente
paulatim ſtatu rerum, eo devenit, ut nec ipſi *affignationum*
Sullanarum poſſeſſores alio præſidio confirmari poſſe opes ſuas ar-
bitrarentur.

Inde tam ſollicitè popularitatis larva SERVILLÆ Legi de-
nuo prætexi cœpit. cujus fraudem præcipuam non ſubtiliter
minus in *tertia Oratione contra Rullum Cicero* detexit, quam in
duabus prioribus periculose, licet prudenter & circumſpecte ce-
laverat. Cui parum profuiſſet, *dignitatem populi Romani, liber-*
tatem, commoda denique publica, magnificis elogiis extuliſſe; niſi
animis plebis potiſſimum errorem exemiſſet, quo *gratificari Sul-*
lanarum affignationum poſſeſſoribus, reſiſtendo Agraria Legi credebatur;
hoc enim rumore ſubdole vulgato, Agrarii ad ſuas par-
tes, multos è concione Ciceroniana traduxerant: cujus magna
pars non minus ac illa *plebes Etruſca* apud *Saluſt. Conjur. Catil.*
cap. 28. egeſtate ſimul ac dolore injuria, novarum rerum cupida erat;
quod Sulla dominatione agros bonaq; omnia amiſerat. ut non ea re
magis ad abdicandam Legem Agrariam, hoc eſt ex *Plinij* elogio,
711. 30.

Q

alimenta

alimenta sua Tribus inductæ esse videantur, quod *ad paucorum dominationem scriptam*, quam quia *ad Sullana assignationis rationes esse accommodatissimam*, denique intellexerunt. Postquam *capitis quadragesimi insidias Cicero aperuisset*. qui & reliqua ejusdem rogationis capita potiora exhibet *Orat. contr. Rull. I. & II. unde collegit & Auctoribus Finium Regundorum præmisit Nicol. Rigaltius.*

Quis post hæc crederet Agrariæ legis curam ab eo susceptum iri, à quo non acriter minus quam feliciter oppugnata fuerat; nisi ipse profiteretur, *suo potissimum consilii effectum, ne FLAVIÆ largitionis fructus mililibus Pompejanis, in ipsâ, quod ajunt, herbâ interverteretur.* Exponit is consilii sui tenorem *ad Art. lib. I. ep. 19.* in quo illud equidem graviter & præclare susceptum, quod *ea tollebantur ex lege qua ad privatorum incommodum pertinebant*: quod *liberabatur is ager, qui P. Mutio, L. Calpurnio Coss. publicus fuisset*; quale quid & alia quandoque lege fancitum fuisse, arguit *fragmentum Legis Agraria in Tabula aenea*, quod exhibet *Fuly. Ursinus Not. ad Leg. & SCra. p. 265.* quod *Volaterrani, & Aretini, quorum agrum Sulla publicarat, neq. diviserat, in sua possessione retinebantur*: cum subinde *agri alij lege Cornelia publicati, nec cuiquam assignati, neq. venditi impudentissime a quibusdam occuparentur.* Illud vero mirandum, *Sullanorum hominum possessiones confirmandas suscepisse eum, qui gratificationem impudentem cum*

Constr. Rull. III, 3. acerba injuria in eis conjungi & intellexerat & publice non ita pridem fuerat testatus: agros adventitia pecunia, que ex novis vectigalibus reciperetur, emendos censuisse, qui neq. consuetudinem neque dignitatem populi Romani pati pronuntiaverat, ut agri emerentur, quo plebs publice deduceretur. Ne dicam ipsi Rullo patrocinium de novo parari, dum *sensinam urbis exhauriri consultum esse, eadem formulâ scribitur, quæ tam invidiosè modo traducta apud populum fuerat.* Sed tum quidem hæc res, utpote *levi initio contra belloq. interpellata refrixerat*: mox gravioribus momentis aucta: cum *L. Flavius auctor Legis populum quoq. mililibus Pompejanis ad accipiendos agros adjunxisset.* Hoc enim adscriptum Legi, *Dio Cassius auctor est: τὸ καὶ πᾶσι τοῖς πολιταῖς, ὅπως τῆτι τε αὐτῷ βαῶν καὶ δήπονται-κλήρεσ πινὰς διοθῆναι.* ut omnes cives, quo facilis Legem promulgatam juberent, in sortem agrorum dividendorum ad-

mitterentur.

miserentur. Ita enim vertendus hic locus: non ut vulgo: *omnibus civibus suffragium esse dandum*: sententiâ non minus à mente *Dionii*, quam à proposito *Flavii Legislatoris* abhorrente.

Cæterum *Pompejo*, cujus auctoritate permoti, *Flavium* quidem ad ferendam, *Cicero* vero ad juvandam legem incubuerant, *Cic. ad Att.* istud quoque additamentum, ad perficienda destinata sua, parum profuit: mox præcipiti cursu ad pœnitentiam à spe ingentis potentia delapso: quod neque adversus invidiam, neque *Dio lib.37.* contra pertinaciam adversariorum, satis idonea præsidia sibi præparavisset.

Circumspectior Socero, & hinc felicior in agris dividendis *Julius Cæsar* fuit. qui non tantum plurimas colonias deduxit, sed inter agrarias quoque Leges, *JULIUS*, de se nomen dedit:

Colonias ex *Frontino* & aliis recenset *Sigonius de Antiq. Jur. Ital. lib.3. cap.4.* Quibus addendæ, quas in Galliam deduci curavit. *Sueton. in Tib. c.4. Pater Iberij Quæstor C. Cæsar, ad deducendas in Galliam Colonias, in quibus NARBONA & ARELATE erant, missus est.* Neque illud hinc alienum est, quod *Cæsarum Lege Varinia* Novocœmum colonos deduxisse; & octoginta civium millia in transmarinas Colonias distribuisse, idem *Suetonius* annotat in *Jul. c.28. & 42.*

Inter leges Agrarias Cæsar, dua sunt memoratu maxime dignæ, quas primo Consulatu suo tulit. altera, ut pecunia è *694. Dio lib.38.* vectigalibus Pop. Romani, & *Cn. Pompeji* prada redacta, in emptionem agri publici converteretur, isq; viritim per XX. viros plebi divideretur. *Sueton. Jul. c.20.* altera, ut Campus Scellaris, agerq; Campanus Civibus Romanis divideretur, quibus terni pluresve liberi essent.

Confundunt vulgo has Leges, & è viris doctis etiam plerique, *Vellejum* præcipue secuti, de iis, tanquam de unâ rogatione loquuntur. Sed præter *Appian. de B. C. lib.2.* distinguit *Dio, lib.38.* & in priori agrum Campanum nominatim exceptum, scribit; ut pro- *vid. Ca-*pter bonitatem in vectigalibus Populi Romani relinqueretur. A quo *sub. ad* consilio Cæsar demum recessisse videtur, postquam priorem largitionem, adversantibus nonnullis, parum procedere, & ad *Suet. Jul. c.20.* aucupanda plebis studia non esse satis gratiosam animadvertit: *Cic. ad Att. II, 15. illud. explicare non possum, quidnam invenire*

(Cæsar) possit nullo recusante, ad facultatem agrariam: & mox clarius in Epist. subsequente: quod de agro Campano scribis, ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit, sed id cogitatione magis, quam molestia. cogitanti autem hæc fere succurrebant: primum ex eo, quod superioribus literis scripseras, ex familiari te illius audisse, prolatum iri aliquid, quod nemo improbareret. deinde ut me ego consolet, omnis expectatio largitionis agraria in agrum Campanum videtur esse derivata. quæ si quis absq; lege peculiari peracta esse autumat; reclamatur idem Cic. ad Att. II, 18. habet etiam Campana Lex execrationem in coitione candidatorum, si mentionem fecerint, quod aliter ager possideatur, atq; ut ex Legibus Julis. Egerat autem Cicero de priore Legislatione seorsim antea: ad Att. II, 3.

Jul. c. 22.

Suetonius quoque utriusque largitionis hujus meminit separatim. Lege Agraria promulgata, Cæsar, obnuñtiantem Collegam armis foro expulit. & inferius: Campum Stellatam majoribus consecraturum, agrumq; Campanum ad subsidia Republica vectigalem relictum, divisit extra sortem, ac XX. millibus civium, quibus terni pluresve liberi essent.

Quo loco in dubium vocant eruditi, quod Stellatam campum consecraturum Suetonius nominat; cum Cicero in Agrariis de eodem loquatur, tanquam qui coleretur exercereturq; hominumq;

Advers. II,

23.

in Suet. Jul.

6.20.

adeo usibus expositus esset. Et Turnebus quidem prorsus existimat: Ciceronem & Suetonium de hujus campi conditione contraria opinatos. Quid nos? ἐπιχειροῦν, subjicit Berneggerus noster p. m. quin & Casaubonus, cum Torrentij conjecturam retulisset, addit: de hujus campi antiqua conditione, quin opinati sint contraria Cicero & Suetonius, non possumus negare. ceterum utrius vera opinio fuerit, querant amplius qui oris abundant: Licet otio non admodum abundemus, destinaveramus tamen querere: cum opportune Doctissimus Rigaltius facem nobis alluxit, laboremque querendi lucrificet. ejus enim indicio didicimus: apud Suetonium hoc loco consecrationem simpliciter intelligendam veterem agri conditionem, & legem ac terminorum consecrationem. Confirmat hanc interpretationem Frontin. de Colon. pag. 86. Laurum Lavinia lege & consecratione veteri. Id. pag. 106. Marsus municipium licet consecratione veteri maneat, tamen ager ejus aliquibus locis in tribus limicibus lege Augustæ est assignatus. Ager itaque & campus consecraturus hinc non profano

not. ad Agr.
fin. regund.
ad p. 20,

oppoñi-

opponitur, sed ei qui sine lege & finitione in absoluto tenetur. Frontin. de Colon. p. 96. Colonia Gravisca ab Augusto deduci iussa est: nam ager ejus in absoluto tenebatur. postea Imperator Tiberius Caesar jugeracionis modum servandi causa lapidibus emensis R.P. loca assignavit: nam inter privatos egregios terminos posuit.

Illud obiter notandum, similitudine nominis decipi, qui Stellatam hunc campum eundem pronunciant, cum eo, à quo Stellatina tribus cognominata est. Factum id enim A. V. C. 369. quonondum hic ager in potestate Populi Rom. erat. & notat diverfitatem Festus: Stellatina tribus dicta, non à campo eo, qui in Campania est; sed eo, qui parum abest urbe Capena, ex quo Thufci profecti, Stellatinum eum campum appellaverunt.

CAPUT V.

Rei agraria dispositio sub Imp. Romanis. agri inter missilia. Colonia militares. Lex Augusti de assignatione agrorum. C. Casaris & Nerva agraria Leges. edicta & sanctiones quadam eo pertinentes. agrimensorum disciplina. forma agrorum in Tabulario Casaris. Curatores locorum publicorum judicandorum constituti.

Alia deinceps, sed hic non aliter, quam summatim attingenda periodus rei agraria sequitur. postquam enim summa Reipublicæ ad unum esset delata; agrariæ quoque largitiones non, ut antea, per factiones & popularia certamina, sed arbitrio & nutu Principis dispensatæ sunt.

Cujus liberalitate inter cætera missilia constat agros quoque aliquando in vulgus sparsos. Sueron. in Ner. c. X. sparsa & populo missilia omnium rerum, per omnes dies: novissime naves, insula, agri. Non quidem ut Varronianus ille fundus: de quo Cicero in libell. joculari (si Quintiliano fides: nata alii Laurea Tullio tribuunt, v. Pignorius Symb. Epist. I, II.

II, 6.

Fundum Varro vocat, quem possim mittere funda,

Ni tamen exciderit, qua cava funda patet.

Q 3.

Sed

lib. 49. Sed per *tefferas*. quibus & aliàs omnis generis donaria distributa sunt. *Dio Cassius* de Agrippa *Ædili*: *σύμβολα πνοι ἐς τὸ θέατρον ἔβριψε τὰ μὲν ἀργύρεα, τὰ δὲ ἰασηνέα, τὰ δὲ αἰκιδίον Φέροντα. tefferas in theatrum projecit, quibus argentum, vestis, resq; alia offerbantur.*

lib. 59. Idem de Caligula *Cæf.* *ἀβήρησι σύμβολα, καὶ ἐξ αὐτῶν πολλὰ τὰ ἀργύρεα αὐτῷ δίδου.* *Tesseris in vulgus sparsis, plurima in, à quibus occupata essent, dilargitus est.*

Frequentius tamen Principes largitionem Agrariam exercebant, agris inter veteranos divisis; adeoque deductis *Colemiis militaribus*. quarum adeo ferax illa ætas fuit, ut sola possint peculiarem commentarium implere. videatur de iis *Lazius de Rep. Rom. lib. 12. Sect. 1. c. 2. & Sect. 2. c. 1. & seqq. Sigon. de antiq. Jur. Ital. lib. 3. c. 4.*

De hac assignatione *Augusti*. *Lex* erat: *ut agrimensores agrum assignarent eatenus, qua falx & aratrum exierit.* quam explicat *Hygenus de limit. constir. p. 203.*

l. 9. D. de term. mes.

Præterea *Callistratus lib. 5. de Cognition. legis Agrariae* meminit à *Cajo Casare* (Julio ne, an Caligula?) *lata*: qua constitutum erat, *ut qui dolo malo terminos extra suum gradum sineve movissent, in terminos singulos, quinquaginta aureos in publico darent, quorum ei qui vellet, actio, petitio esset.*

v. Lips. E. lect. I. 15. Rigalt. Obs. ad h. l. p. 8. Sigon. de Ant. Ital.

Qua sanctione *Lex* vel *Mamilia* vel *Flavia* (nam utrique nomini adscribunt eruditi) exasperata est: *qua in terminos singulos HS. XXV. dare damnas esse jubebatur, qui eos sciens dolo malo ejecisset.*

Jur. II. 2. l. 3. §. 1. D. de term. mot. Haliarn. lib. 2. Plur. in Num.

Secuta est *Lex Agraria Nerva*: qua eodem *Callistrato* auctore cavebatur: *ut si servus servave insciente Domino, dolo malo terminos movisset, ei capitalis esset: nisi Dominus Dominave multam sufferre maluissent.* adeoque de eo rigore aliquid in servis repræsentabatur, quo *Numa Pompilius* legis *Terminalis* religionem sanxerat.

l. 2. D. de term. mot.

Sed & in liberis hominibus pœnam pecuniariam in coërcitionem corporis *Hadrianus Imp.* rescripto commutavit: cujus verba itidem exhibet *Callistratus lib. 3. de Cognition.* & paulo aliter ex *Ulpian. lib. 9. de Offic. Procos. Collator Legum Mosaicarum & Romanarum tit. de term. mot.* cujus parallelismus supplendus est ex lege *Platonis*: in qua cum pœnis humanis notabiliter congi-

de Legib. IIX.

jungitur divina vindicta comminatio: à Magone agrimensore luculenta *De Agri explicata.* *Ser. fin. reg. p. 205.*

Custodes Legum istarum & vindices præcipui *agrimensores* fuerunt, quorum disciplina sub Augusto diligenter admodum constituta, insequentium Principum favore diutissime floruit; auctoresque illius, quorum etiamnum ingens inter doctos pretium est, in magna dignatione habiti sunt. sicut tum aliunde, tum ex publico & solenni testimonio constat, quod extat apud *Cassiodor. 3. Var. 52.*

Et in universam utique Principes Romanos nihil à provisione sua alienum putasse, quod ad rei agrariæ dispositionem pertineret, illud quoque argumento est, quod descriptas agrorum formas in *Tabulario* suo asservabant. Testis *Hygenus: libros de limitaris & typum totius pertica linreis descriptum, secundum suas terminaciones, adscriptis assinibus, Tabulario Caesaris inferentis.* *Const. p. 202.*

Quamquam *Aggeno Urbico* notante, ne hac quidem diligentia satis cohiberi agrorum publicorum limites potuerit, quo minus longæ oblivionis interventu commoverentur. itaque subinde *Curatores locorum publicorum judicandorum* constituti sunt, qui *agros à privatis occupatos, in publicum restituerent*: quod *Inscr. v. Gruter. 154. v. Gruter. 15. & 6.* munus, libera Republica, etiam Consulibus aliquando commissum est. *Liv. XLII, 1. priusquam Magistratus proficisceretur, Senatui placuit, L. Postumium Cos. ad agrum publicum à privato terminandum, in Campaniam ire: cujus ingentem modum possidere privatos, paulatim proferendo fines constabat.* Ipsosque etiam Imperatores id interdum curasse, *veteres Inscriptiones* testantur. *Grut. inscr. p. 200.*

CESAR. AUG.
A PRIVATO IN PUBLICUM
RESTITUIT.

IMP. CÆSAR
VESPASIANUS AUG.
LOCUM VINIÆ PUBLICÆ
OCCUPATUM A PRIVATIS
PER COLLEGIUM PONTIFICUM
RESTITUIT.

CAPUT VI.

Qua ratio gratiam & successum Legibus Agrariis conciliaverit. Unde invidiam illarum & impedimenta processerint.

ET est utique *res agraria* inter ea referenda, quibus prudentis Legislatoris curam invigilare, cujuscunque Reipublicæ utilitas postulat: Sicut loco non uno *Aristoteles* quoque admonuit. inprimis *lib. II. Polit. cap. 4. & lib. VI. cap. 4.* solebantque Veteres agrorum assignationem inter insigniora facinora numerare, quibus heroes, urbium ac imperiorum conditores, immortalitatem commeriti feruntur, *Horat. Epist. II, 1, 5.*

*Romulus & liber Pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominumq; colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt.*

Neque dubitandum, quin plenam commendationem illorum consilia mereantur, quorum industria & provisu in Republ. Rom. vel initio ager vacuus distributus est, vel postea terminis, legibus, judiciis circumseptus. E quibus nimirum illi quidem, opus munusque *ἡ δίκαιον ἔργον ἀγρονομίας*, hi vero *ἡ ἐπινοητικὴ ἐργασία* egregie implebant. Cujus utriusque fundamenta & elogia alibi traduntur,

Liv. IV, 48.

Quamquam vacui quidem agri, qualis is fere tantum apud Romanos fuit, qui ex hostibus captus erat, portiones, non semper suæ cujusque virtutis meritum civibus assignabat: sed ex usu Reipublicæ collecta instituta magnam ejus partem publico vindicavere: eo consilio, quod *Philosophus* etiam suppeditat: *ut Resp. propriis subsidiis communes impensas eo facilius tolerare possent.* quod & *Cicero* passim in *Agrariis* inculcat.

Plut. in Tib. Gracch. App. de B. C. lib. 1.

Unde cum potentiores occasionem mutuati essent implendæ avaritiæ suæ; occupatisque locis publicis, possessiones suas in immensa latifundia extendere cœpissent; valde speciosa ratio iis subnata est, qui legibus Agrariis partim accidere potentiam

tiam optimatum, partim fortunas tenuiorum angere aggressi sunt. Cum I. ne ipsi quidem, qui molitionibus huiusce repugnabant, diffiteri possent, justius esse, *agros maximam partem plebis sanguine ac labore partos, inter plebem dividi, quam paucorum opibus ultra modum augendis* inservire: *Quid enim tam justum* (inquit Florus III, 13, 2.) *quam recipere plebem jus suum à Patribus? ne populus gentium victor, orbisq; possessor, extorris aris ac foris ageret.* idque non Cassius tantum apud *Halicarnassensem*; sed Appius quoque & *Atratinus* palam agnoscunt. Quin & *Fabius* Consul apud *Livium* suadet Patribus: *caprivum agrum plebi quam maxime aequaliter darent. verum esse habere eos, quorum sanguine ac sudore partus sit.*

lib. III.

II, 48.

II. Cum præsertim Reipubl. admodum interesset, *luxuriam avaritiamq; sine modo grassantem*, aliquo veluti freno cohiberi. quod institutum in *Licinia* & *Gracchanis legibus* Scriptores laudant.

Varr. de R.

Rust. I, 2.

Plin. XII, 3.

3.

vid. Plus.

in Agid.

Pol. II, 4.

II, 7. VI, 4.

III. Et videretur insuper ipsa publici status ratio flagitare, ut ad quandam aequalitatem fortuna civium reducerentur. quod in suis rebus publicis ut obtinerent stabilirentque, varia ratione ac via veteres Legulatores annisi sunt: quorum instituta exhibit *Aristoteles lib. 2. Pol. cap. 4.* qui & alibi huic usui accommodatam fuisse scribit legem: *Ne cui partem, quam in distributione agrorum sorte accepisset, vendere liceret.* Quod *Gracchana Lege* cautum fuisse *Appianus* testatur; sed & *Lege Cornelia Serviliaq;* comprehensum fuisse confirmat *Cic. contr. Rull. II, 28. coement prætere:* *ista dena jugera continuabunt. nam, si dicent per Legem non licere: ne per Corneliam quidem licet. ac videmus (ut longinqua mittamus) agrum Prænestinum à paucis possideri. quin & de cæteris Legibus Agrariis idem colligere hinc licet, quod illarum auctores non alio fere telo fortius oppositos conatus represserunt, quam protractâ in lucem atque invidiam inaequalitate inter Optimates & Plebem: notatque Historicus efficaciam invidiosissimæ interrogationis, qua Sextius & Licinius primores Patrum fatigaverunt: *auderentne postulare, ut cum bina jugera plebi divideremur, ipsis plus quingenta jugera habere liceret? ut singuli prope trecentorum civium possiderent agros, plebejo homini vix ad tectum necessarium, aut locum sepulturae suus pateret ager?**

B. C. I.

p. 354

Liv. VI, 36.

R

litate

litate expectari potuit fructus æqualitatis, concordia ordi-
Liv. II, 48. num? quemadmodum is, quem modo nominavimus, Fabius
 Consul, cum curam ageret, ut jam aliqua ex parte incitata
 concordia spe, primo quoque tempore cum Patribus coalescens ani-
 mi plebis, prudenter censuit, priusquam quisquam agraria Legi
 Auctor Tribunus existeret, occuparens Patres ipsi suum munus facere:
 captivum agrum plebi quam maxime equaliter darent. V. Quo-
 minus ambigendum fuerat, quin è Republica esset, tales largi-
 tiones fieri: partim quia in illis eximie popularitas eminebat: qua
 nihil est ad animos plebis conciliandos efficacius. *Liv. II, 42.*
Sollicitati & eo anno sunt dulcedine agraria Legi animi plebis: Tri-
buni plebis popularem potestatem lege populari celebrabant. VI. Par-
 tim quia exhausta sentinâ urbis & submora à concionibus turba sedi-
 tiosorum hominum, ceteris civibus haud dubie tranquillitas mansura
 erat, quod Cicero etiam in tuenda lege Flavia se spectasse scribit:
ad Att. I, 19. Liv. X, 6. Romæ testatur plebem quietam & exoneratam
a. pol. 4. deducta in colonias multitudine fuisse: quin & Aristoteles inter re-
 media seditionum numerat, si plebs a concionibus per Leges Agra-
 rias removeatur. VII. Quo & illud accedebat, quod agri Italia,
 quos opulentiores supra vires patrimonij possidendo, vel deseruerant,
 vel mancipiis servitiisque impleverant, vix aliter quam Legibus agrariis
 in eum statum reduci poterant, ut à civibus Romanis frequentarentur:
Ti. Gracch. quod Tib. Gracchum potissimum intendisse, ex commentariis
 Gracchi minoris Plutarchus tradidit. add. Appian. B.C. lib. I. It-
em ad Att. I, 19. rum Cicero: Constituta diligenter divisione agrorum, Italia solitudi-
 nem frequentari posse arbitratur. Ne de usu nunc dicam, quem
 Populo Romano colonia in alias provincias deducta præstiterunt.

Unde non immerito mirari quis possit, quid legum tam
 justarum tamque utilium non successum tantum impediverit,
 sed ipsum quoque nomen adeo in visum reddiderit, ut à corda-
 tis Scriptoribus vix unquam sine infami nota appellentur. Li-
 vius subinde in vitamenta temeritatis, tribunis venenam, faces no-
 vancibus res ad plebem in opimates accendendam vocat, II, 42. II, 52. 54.
II, 27. XXXII, 38. Polybius eas principium extitisse pronunciat, τὸ πρῶτον τὸ χεῖ-
 ρον ἢ ἄλλως ἀποδοῦναι. mutata in deterius plebu.

Cujus rei has fere causasprehendere licet: I. quod in
 scrutandis insidiis ac fraudibus harum Legum facile reperie-
 batur:

batur: *Legislatores utilitatem publicam nihil aliud quam externa specie molitionibus suis præserere, re autem ipsa unice privatis cupiditatibus inservire.* neque de illis legibus jam loquor, quibus per meum nefas justii possessores ab agris suis, deturbabantur, quas apud *Appianum* Brutus, *Cicero in Philippicis* aliique passim exagitant. Ex ipsæ enim, quibus jactabatur jus Reipublicæ ac plebis vindicari, sub speciosis nominibus, perniciosissimos Reipublicæ plebique ipsi conatus occultabant. Inde cum *Cassius* plebi agros polliceretur, sagaciter odorati sunt prudentes: *pestilens id munus esse. agros illas servitutem iis, qui acceperint, laturos. regno viam fieri.* Et *Tib. Gracchus* quanquam & *Crasso* & *Mutio Scævola* consilium suum probasset; non fefellit tamen perspicaciores, quo minus intelligerent, *privata potius viriditate, quam publice utilitatis studio* ad Legislationem suam incitatum fuisse. De cæteris plerisque res manifestior est. Il *Procreatione temporis* hominumque *nimum vehemens id ac violentum remedium erat,* quàm ut vel *Pop. Rom.* ad jus suum, vel *optimates* ad moderationem & continentiam eo reduci possent: quippe firmata jam diuturno tempore, & per multas successiones possessio, convelli sine rerum omnium perturbatione non poterat. *Florus III, 13, 5. reduci plebs in agros unde poterat sine possessionem everfione? qui ipsi pars populi erant, & eam relictas sibi a majoribus sedes, arate, quasi jure hereditario possidebant.* III. Quia & in ipso studio aquarum bonarum jam satis fomenti erat, unde *pestis* erumperet universam *Remp. infectura.* præsertim cum *Leges Agrariæ* huc eâ via dirigerentur, quam *Agis* & *Lysander Lacedæmonii* præverant; de quibus videatur *Plus. in Agid. Cic. de Offic. II, 23.* IV. Estque ipsa experientia teste comprobatum, nullam esse expeditiorem rationem labefactandæ concordie publicæ, quam si ea, quæ alii adempta sunt, aliis condonentur, quod itidem *Ciceroni* notatum de *Officiis II, 22.* qui & ibidem præclare monet, eos qui se populares volunt videri, ob eamque causam agrariam rem tentant, nequaquam consequi illam, quam putant gratiam, cum is, cui res erepta est, fiat inimicus: cui data, etiam dissimulet se accipere voluisse. Et pertinet huc; tota ejus præclarissima dissertatio, quæ *viam popularitatem à demagogica pravitate* docet discernere.

B. C. lib. 2.
II, 39. & 40.

Liv. II, 42.
Plus. in Tib.
Gracch.
Cic. de har.
russ. resp.
c. 20. Flor.
III, 14, 2.

Cic. de Offic.
II, 22.

Cic. de Offic.
II, 21.

Appian. B.
C. lib. 1. Cic.
pro Sext.
c. 42.

contr. Rull.
II, 4. pro
Sext. c. 43.

V. Præterea fiebat, ut cum urbs seditiosis civibus exoneraretur, interim *nomen populi Rom. in contemptum & odium gentium externarum deduceretur*, quod præter *Ciceronem* etiam *Polybius* *cont. Rull. I, 1, & 3.* II, 21. observavit. VI. Ne de eo jam dicam, quod *vix ulla* fieri publice largitio poterat, nisi exhausto ærario vel accisis vectigalibus: h. e. nisi capitali vulnere ipsis Reip. visceribus inflicto. *Cic. cont. Rull. II, 4. Philipp. II, 39.* VII. Quanquam insuper haud raro illud obititerit, quo minus ad usum publicum Legislatio agraria succederet, quod non satis idoneam facultatem cautionemque ac prudentiam Legislatores ad eam administrandam attulissent. prout facile apparebit, si quis *lib. 38.* *Legem Juliam*, in qua sagacissime omnia disposita fuisse, *Dis* commemorat, ad examinandos aliarum Legum errores contulerit. nam nobis quidem instituti nostri ambitus eo usque progredi non permittit: Cujus angustiis conclusi, nec artes varias hîc persequemur, quibus subinde optimates Legum Agrariarum successum interceperunt. Specimina nobiliora videantur apud *Livium* II, 43, 44, 48. IV, 48, 49, 51. VI, 35. IIX, 16.

Unum hoc, clausulæ loco, admonemus, ea quæ modo dicta sunt, non *in usum Legum Agrariarum*, sed *ab usum illarum* dicta censeri debere. quem cum acerrime profcinderet *cont. Rull. II, 5.* *figaretque Cicero*, libere tamen professus est, *ipsum genus Legis agraria nihil in se vituperio dignum continere.*

DISSERTATIO VII.

SPONSOR PACIS.

CAPUT I.

I. <i>In comparatione rerum eligendarum non aliam, quam fidam & stabilem pacem bello preferendam esse.</i> II. <i>Homines ad colendam inter se pacem jure natura obligari.</i>		III. <i>Quantum roboris fœdera & pacta huic obligationi adji- ciant.</i> IV. <i>Media firmanda pacis Veteri- bus usitata.</i> V. <i>Fœderum & Sponsionum apud Romanos differentia.</i>

I.

QUæmadmodum inter Gentes nullo civilis Imperij vinculo con-
nexas, belloq; imprimis aut simultaribus collisas, pax firma san-
citi, & adversus casuum ac propositorum humanorum incon-
stantiam stabiliri queat; consultatio est, in qua maximi quique
publicorum negotiorum Tractatores præcipua dexteritatis &
industriæ suæ specimina elaborarunt. & si quis indolem ac mo-
menta civilium curarum rectè expendat, vix potest occupa-
tione magis arduâ, tuendæ juvandæque societatis humanæ
studium, gloriosius enitescere. Nam ipsum quidem contra-
hendæ pacis negotium expeditius plerumque & proclivius facit
necessitas temporis, rerumque usus. Cujus inclinatio, nisi
constructis operosè munimentis circumsepriatur, levi momento
versa, in novos denuð & sæviores tumultus abripit, quos utili-
tas pacis, vel è bello pericula, spe metuve temporario concepta,
in amicitia cujusdam & pacis imaginem copulavêre. Si ta-
men in illos conjunctionis ullius aut concordia nomen aptari
potest, inter quos dilata magis prælia, quam bellum finitum est,
& armorum quidem strepitus, sed non metus & pericula con-
escunt. Dulcissima utique pacis & quietis vocabula vix con-
gruè

Resp.
Joh. Ferd
Stauffer
ab Unter-
ach.
18. Martii
1675.

grudè usurpantur, ubi paci fiducia, quieti securitas deest: quæ unicè prudentes & quietem & pacem æstimant. *In pace susse-*
Et a tutius bellum, pronuntiant apud *Tacitum* aliqui: & in re
de falsa lo- præfenti demonstrant duo gravissimi Oratores, *Demosthenes* &
gat. p. 213. *Cicero*. Omnis insuper ævi exempla loquuntur, *frequensius con-*
Phil. VII. 6. *ventionum pacis, simulationem credulis, quam arma nocuisse.* Unde
Vogel. de Ro apud eos, quos fortuna liberioribus auspiciis permittit consilia
Mit. III, 3. sua disponere, nunquam tanti esse otium debet, ut sine idonea
 cautione futuræ tranquillitatis optent pacem: cui tum demum
 vero elogio salus & incolumitas humani generis imputatur,
 quando non ad imaginarias fucatasque delicias, umbram
 quandam sui & speciem ostentat; sed cum ad sinceram con-
 stantemque felicitatem se ipsam mortalibus impertit: qualem
 precantur, qui in *Iudo* ingeniosissimi *Poete* non *Paci* magis
 quam *Prudentiæ* litant:

Aristoph.
Eiçhv. edis.
Bisot. pag.
 697.

Ω σεμαντάτη βασιλεια Θεῶ
 Πότι εἰρήνη
 Δέξαι θυσιᾶν τῶν ἡμετέρων,
 ————— καὶ μὴ ποιεῖς γ' ἄπειρ αἰ
 Μοιχαδόμεναι δράστ' ἡλιθιοῖσι,
 Καὶ γὰρ ἐμῶναι ᾠδὴ κλίναςσι
 Τῆς αὐλοῖας ᾠδὴ κλύπῃσι,
 Κάν τις περσεύχῃ τ' ἴδω αὐταῖς
 Ἀναχαροῖσι,
 Κα' τὴν ἀπίει ᾠδὴ κλύπῃσι.
 Τέτων οὐ ποιεῖς μηδὲν εἴθ' ἡμᾶς
 Μὰ Δι' αἰπ' ἰσότηφῃων ὄδῃω σμυτιῶ
 Γυναικοπερσεύῃσι.

O veneranda, O Regina Dea,
Reverenda ô Pax!
Accipe nostra hac sacra libamina;
 — *nec fac quod facere solent,*
Dum mæchantur fœmina adultera,
Qua reclusis paulum foribus,

Vix

*Vix se ostendunt despicientes,
Si quis ad ipsas studiosè venit,
Regrediuntur:
Qui si abscesserit, iterum intervident:
Tu nihil in nos fac Dea eimodi:
Quin potius te pandas totam,
Prout addeceat ingenuas.*

II. Quanquam si votis bonorum res humanæ transigerentur, tranquillitatem hominum, non adversus belli tantum vim apertam, sed contra occultas pacis insidias, satis validis præsiidiis Natura muniverat: cujus incorrupto dictamine, etiam citra pactum promissumve ullum, ad sinceram stabilemque concordiam omnes obstringuntur. Idque tam explicato tamque potenti imperio; ut ejus vim illi quoque sentiant, qui primas duntaxat, hominique cum cæteris animantibus communes inclinationes sequuntur: quibus immanissimæ quæque feræ ad pacem inter congenera animalia mitescunt. *Canis caninam non est; Vetus proquoia erat.*

*Neg, hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar genus:*

*Varr. de
L. L. VII.
p. 71.*

inquit Horatius: Cujus sententiam Plinius paraphrasticè diffundit: *Cætera animantia in suo genere probe degunt: congregari videmus & stare contra dissimilia: Leonum feritas inter se non dimicant: Serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem bellua accipisces, nisi in diversa genera seviunt.* Eleganti verò carmine complexus est Juvenalis:

*Epod. VII.
11.
Hist. Nat.
VII. procerum*

— *Serpentum major concordia: parcat
Cognatis masculis similis fera. Quando Leonis
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam; sævis inter se convenit ursis,*

V. 15, 159.

Quin

Quin imò ne in diversa quidem genera, nisi fame stipulante, irruere bruta animalia, tradit ex *Aristotele Porphyrius* πρὸς ἀποχρῆσιν Lib. III. §. 12. Ἀληθὲς μὲν τὸ ἔχειν ἀλλήλους, ὡς ἐὶ αἰσθητικὰ τ' τροφῆς παύσασθαι τὴν ζωὴν ἐκίκεται, ἕτ' ἂν πρὸς ἀλλήλους, ἕτ' πρὸς ἀνθρώπους ἕξον ἂν ἀγέλαις. Verum est illud *Aristotelis*, quod si omnia animalia alimenti haberent copiam, neq; adversus se invicem, nec contra homines deservirent. Cum autem homines insuper intellectu & rationali judicio ad cognoscendam perfectius hanc sui generis similitudinem natura deduxerit; eadem quoque illos intelligenda est longè potentiore affectu conciliasse sibi invicem, & ad pacem inter se colendam validioribus vinculis adstrinxisse. *Chrystomus* ad Rom. Homil. 31. Ἐχομεν φυσικῶν πρὸς ἀλλήλους οἰκίωσιν, μὲν καὶ πρὸς ἀλλήλους κέρτιωται. Habemus naturalem quandam inter nos societatem, quam fera quoq; inter se custodiunt. Quod ex Ethnicis etiam viderunt, qui universalem quandam inter omnes homines societatem ac amicitiam ab ipsa naturâ statutam esse; homines ipso humanitatis intuitu impelli, non tantùm ne nocere aliis velint, sed ut prodesse studeant & auxilium ferre: utq; dum humani à se nihil alienum putant, lætis tristibusq; hominum casibus perinde adficiantur: quadam officia non tam hominibus, quam humanitati tribuenda, definiunt. quod itidem *Poëta* expressit,

Juvenal.
Sæc. V. 15.
139,

*Natura imperio gemimus, cum funus adulta
Virginis occurrit; vel terra clauditur infans
Et minor igne rogi. Quis enim bonus & face dignus
Arcanâ, qualem Cereris vult esse Sacerdos,
Ulla aliena sibi credat mala? Separat hæc nos
A grege mutorum. —*

— — — *Mundi*
*Principio indulsit communis Conditor illis
Tantum animas; nobis animum quoq;: Mutuus ut nos
Affectus petere auxilium & præstare juberet.*

Illis verò dilucidius distinctiusque hujus sententiæ veritas patet, qui voluntatem Summi naturæ Parentis è Sacris literis perspektam habent: quibus I. Vox naturæ, non ladendum alterum; nemini hominum jus suum detrahendum; proximum diligendum; evidenti-

dentissimis & passim obviis præceptis repetitur: certissimum universalis inter omnes homines pacis fundamentum: quæ non potest plenius, quam quieto juris sui usu definiri. Ut vel hinc ad illam custodiendam se obstrictos intelligant, quotquot rectæ rationis dictamini auscultant: quod regula istorum præceptorum nullum bello locum relinquit, nisi cum adversus illorum violatores pax est stabilienda. II. Promulgantur mandata expressa & specialia, de colenda pace & sectanda vitæ tranquillitate, addita execratione illorum, qui bella & discordias excitant. *Psal. XXXIV. v. 15. Diverte à malo & fac bonum: inquire pacem & persequere eam. add. 1. Pet. III, 11. Prov. XII, 20. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis inveniunt consilia, sequitur eos gaudium. Esai. XXXII, 17. Et erit opus justitiae pax, & cultus justitiæ, quies, & securitas usque in sempiternum. Zachar. IX, 19. Hæc dicit Dominus exercituum: jejunia erunt domui Jude in gaudium & lætitiæ, & in solennitates præclaras: veritatem tamen & pacem diligite. Matth. V, 9. Μακάριοι οἱ εἰρηνῶται ὅτι αὐτοὶ ὑοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Beati pacifici: quoniam filij DEI nominabuntur. Marc. IX, 50. ἔχετε εἰς ἑαυτοὺς ἀλλήλους, καὶ εἰρηνόκεται εἰς ἀλλήλους. Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. add. Joh. XIV, 27. Rom. III, 15. gravis detestatio existat eorum, αὐτῶν ὀξεῖς οἱ πόδες ἐκχέου αἷμα, καὶ ὁδὸν εἰρήνης σὺν ἔγνωσαν, quorum veloces pedes ad effundendum sanguinem; & viam pacis non cognoverunt. 1. Cor. XIV, 33. ἡ γὰρ ἔστιν ἀκαταστασία ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνη. DEUS enim non est DEUS dissensionis, sed DEUS pacis. Adde 2. Cor. XII, 11. & 13. Ebr. XII, 14. Rom. XII, 18. εἰρηνῶν διακονετέ μὲν πάντων. Consecramini pacem cum omnibus.*

III. Exponuntur indubia narrationis fide origines humani generis, vitæque primordia, ab uno conjugum pari latissimè diffusa consanguinitate per omnia sæcula propagatæ. Unde, quia citra ulla ambages liquidissimè patet, necessitudinem inter nos cognationemque naturam constituisse; irrefragabili conclusiōe dendi efficaciam consequitur: hominem homini insidiari nefas esse. Senec. *controvers. neq. feris inter se bella sunt: nec si forent, eadem hominem deceant, placidum proximumque, Divino genus. Quæ tanta vos fert ira, cum una stirps idemque sanguis sitis?* Quod unum satis esset ad confutandam *Hobbessii* lætentiam: ex vanis quibusdam

L. 3. D. de
Jur. &
Jur.

Elem. de
Civ. I. 2.
& seq.

ralem, non pacem, sed bellum esse. Qui error jam ab aliis, & non ita pridem plenius à *Clariss. Pufendorfio* est confutatus.

III. Loquimur autem hæc de illa obligatione ad pacem, quæ naturalis præcepti autoritate unice vel immediate nititur, atque hinc eos etiam populos obstringit, inter quos nulla fœdera vel pacta de servanda pace contracta sunt. quæ cum accedunt, novum à dictamine rationis naturalis ad præcedentia præceptum adjicitur, *de fide inter pacificos data firmiter servanda.* quod *Cicero* quidem *justitia*; *Aristoteles* verò *universi*, quod est *inter homines, commercij fundamentum* vocavit: ut non leve aut inutile momentum censeatur, quod ad pacem & concordiam diversarum gentium stabiliendam, pacta & fœdera adferunt: etiam si nihil aliud in iis constituatur, quam id, ad quod jam antea gentes ipsa lege naturali tenebantur. Cujus generis fœdera non tantum inter hostes, qui à bello discedunt, sed & inter eos, qui antea nihil contraxerunt, quique inter se nec meritis nec odio cogniti sunt, locum obtinere, jam à *Grotio* admonitum est. quanquam & in iis conventionibus, quæ superaddunt aliquid juri naturæ, agitari hæc disputatio potest: circa efficiam usumque articulorum generalium, quibus pacem & quietem servatum iri, injurias & offensiones abfore, aliaque similia, cultiores etiam populi, non solum utique solennitatis aut mutæ contestationis causa paciscuntur. Et hunc quidem usum esse istis pactationibus, ut gentes quæ à pace naturali, bello, vel mala consuetudine recesserunt, ad eam reducantur, expeditum est. Quod si verò inter populos, qui hæcenus neque beneficium neque injuriam, pace aut bello fœdere cogniti, fœdera ineantur, in quibus circa peculiaribus quæpiam præstanda non convenitur, illa amicitia sancienda causa injuriæ, adeoque arctiorem conjunctionem, quam natura J. N. & ralis illa Pax, producere fatetur *Pufendorfius*. Qui de cætero, tale pactum inire, cujus capita & conditiones nihil aliud contineant, quam quod quis immediate non sit violaturus id, quod jam à natura expresse fuerat præceptum, non inutile tantum & à consuetudine hominum cultiorum abhorrens, sed parum quoque reverens erga Divinum Numen pronunciat. de quo tamen ex formula veteri amplius cognoscendum censeo. Nam I. quod ad utilitatem hujus pacti attinet, illud obligationem quidem ex præcepto naturali, de non offendendo altero, descendente perfectiorem efficaciorique non reddit;

I. off. 7.
Rhet. ad
Theod. I. 15.

de Jur. Belli
& P. II. 15.

5.

de J. N.
& II. 2. 11.

reddit; quippe in suo genere & perfectissimam & efficacissimam: sed novum tamen medium suppeditat, quo intercedente, præceptum naturale alterum, *ut si qua convenerunt, ea fideliter præsentur*; quod paci universali contra *Hobbesium* itidem à *Pufendorfio* substernitur, demum incipit vim suam exserere, obligationemque producit, objecto quidem argumentoque in priori illa obligatione comprehensam, constitutione autem & effectu cum ea nihil aliud quam concurrentem. Unde & is, qui pactus non est de pace colenda, & is qui pactus est, æqualiter obligantur DEO ad observandum ejus mandatum, de non lædendo altero; is autem, qui pactus est, insuper obstringitur præcepto de servandâ fide: aliæque itidem gentes, ne turbentur lædanturque, à naturâ quidem adversus utrumque æquale jus habent; sed adversus eum qui pactus est, ex sua insuper conventionē atque illius adeo factō cum quo convenerunt. Atque hinc populus qui naturalem tantum pacem violat, impingit in justitiam universalem, transgrediendo naturæ legem, qua vetabatur lædere alterum; qui pacem fœdere firmatam, transgrediendo præterea legem, qua jubebatur servare fidem. ille particularis justitiæ læsæ reus fit, quia jus à natura competens alteri; hic, quia jus ab humano promisso descendens insuper infringit: adeoque & de injustitiâ, & peculiariter de perfidiâ admittâ, Authori quidem & Vindici legis naturalis DEO, ad luendam pœnam, læso verò populo, ad præstandam satisfactionem obstringitur. II. Licet inter gentes cultiores superfluum sit, stabiliendæ paci naturali talia præfidia adornare, quæ præcepto Divino efficaciam auctoritatemque majorem concilient: attamen adhibere media, quibus efficacia Divini præcepti in se abunde sufficiens, ad præsentiores expeditionesque usus in humanâ vitâ attemperetur, nunquam inutilis cautio habita est. Cum hoc hominum ingenium sit, ut qui sibi eminentioris cujusdam potentix præ aliis conscii sunt, sola Divini Numinis veneratione immediate regi continerique se vix patiantur: & cum conscientia suâ feriorisque vindictæ reverentia facilius plerique transigant, quam cum dedecoris damnive metu, quod ex violatione fidei datæ, si non certius, at præsentius apertiusque imminet. Inde non rarò videas eos, apud quos Divinæ ultionis lentitudine, ipsa Divinorum præcep-

ptorum autoritas in oblivionem & contemptum evuluit, opprobrio vanitatis ac perfidiæ abstergeri, ne in eos irruant, quorum securitatem sciunt adversus se fœderis religione, totiusque adeo generis humani iudicio munitam. Unde inter eos etiam, qui non famæ, sed conscientiæ causa lædere alterum atque injuria afficere verentur, *sæpe habet aliquid obscuri in cæteris sui partibus iustitia: at fidei vinculum per se manifestum est, imò ideo quod, usurpatur, ut de negotiis omnis dematur obscuritas.* quæ Hugonis Grotij admonitio est. Nescio an hoc addere liceat: generalius esse pacis naturalis & laxius vinculum, talibusque exceptionibus obnoxium, quas interposita expressè fides non admittit. Pone duos populos, alterum pace tantum naturali, alterum expresso insuper fœdere tibi conjunctum; si tertius cum priore illo, bello non apertè injusto commissus, auxilium tuum imploret, & tibi conditio commoda videatur, poteris illæso naturali præcepto à conjunctione naturali recedere, ab expresso fœdere salvâ fide, casu & circumstantiis iisdem non æque. III. Sicut parum utique reverens foret erga Divinum Numen, si pacem à DEO naturaliter præceptam, fœdere insuper stabilire, isthoc proposito conaremur, quasi DEI iussum non satis jam necessitatis nobis attulisset, nisi & ipsi in idem ultro consentiremus; aut quasi ex nostro arbitrio ea obligatio dependeret: Ita facilè decedet consiliis talis fœderis sancienti æstimatio irreverentiæ erga Divinum Numen; si adversus eum hoc pacto nobis eamus consultum, qui vel necessitatem, quæ revera inest legi naturali de pace servanda, non agnoscit; vel in uniuscujusque arbitrio positum disertè contendit, quousque jus naturaliter sibi competens in omnia, exercere, vique apertâ prosequi, aut remittere, pacemque cum aliis idem jus habentibus colere velit. Qualia principia vix est, ut inter arma suos assertores non consequantur, postquam inter Philosophos ne patrocinium iis desset, ab *Hobbessio* præstitum est.

De J. B. & P. III, 25, 2.

Elem. de Civ. I, 2. & seqq.

Chr. VII, 9. 29.

IV. Quid? quod ne ipsa quidem sanctissima fidei vincula continentiæ paci conventionem fœdereque sanctitæ plerumque sufficiunt. Quibus idcirco firmandis muniendisque, omnes ferè Gentes ætateque peculiarem hætenus industriam impenderunt. Rarissima *Religio* est, quam apud Alexandrum Mace-

Macedonem Scythæ professi sunt : *Jurando gratiam Scythæ sancire ne credideris : colendo fidem, jurant. Græcorum ista cautio est : qui acta consignant, & Deos invocant. Nos Religionem in ipsa fide novimus. qui non reverentur homines, fallunt Deos. Cæteris populis usitatissimum & veluti solenne pacis stabiliendæ præsidium, Jusjurandum fuit. Ejus vim appositè ad rem nostram expressit Dionysius Halicarnassensis, quando in fœderibus juratis, Deos PACIS SPONSORES ἐϋλυπητῶς ἢ ἀπολογῶν, fieri pronuntiavit. Cæremonias formulæque talium juramentorum fœderumque diligenter annotavit Briffonius in Formulis : cui addendus Grotius de Jur. Bell. & Pac. II, 13, 10. & seqq. Proximè ad institutum nostrum accedit venustissimus Arabum ritus : apud quos, describente Herodoto, pacificentes non inter se tantum, sed Mediatori quoque sive Conciliatori pacis fidem suam obstringebant, se pacta conventa, uti fas & æquum esset, sancte, integre, custodituros. Juramenti adjungit in enumerandis pacis cautionibus Obsides Polybius : quos & apud Livium subinde videas pacis pignora nominari. Notatque Grotius inter obsides & pignora alia, quæ nonnunquam ad firmandas publicas conventiones, in munimentis, agris, rebusq; etiam mobilibus constitui solent, hoc tantum interesse, quod quæ de aliis pignoribus est pactio, non tam strictè sumatur, quàm quæ est de obsidibus : cum non sit æquale odium : & res quidem natæ sint ut teneantur, non & homines.*

V. Qui de moribus Populi Romani in pace contrahenda differunt, illi pervulgatam, inter fœdera & sponsiones, differentiam ita explicant, ut fœdera quidem dicant esse, quæ jussu summæ potestatis fiebant ; sponsiones, ubi hi, qui à potestate summâ mandatum ejus rei non habebant, aliquid promississent, quod illam propriè rangeret. Et fœdera quidem solenni cærimonia feriri citra summæ potestatis jussu non potuisse, certum est. Sponsiones tamen quanquam præcedente jussu summæ potestatis factæ, non ideo fœderum jure censebantur : nisi solennes Feccialium ritus accessissent. Confirmare id licet ex eodem, quo plerique suam interpretationem adstruere conantur, Livij testimonio : apud quem Postumius de sponsione sua cum Samnitibus : Au

- si sana mens fuisset, inquit, difficile illis fuis, mittere Romam legatos, cum Senatu cum Populo, de pace, fœdere agere? ea demum sponsio esset, quam POPULI JUS SU spondidissemus. Sed neque vos tulidissetis, neque nos spondidissemus. Quin id potius ex universa tractatione illa Livianâ de fœderibus & sponsionibus elucet: Populum Romanum, liberâ Republicâ, non aliter quam fœdere, hoc est, per Feciales, adhibitis ceremoniis sollemnibus, pacem fecisse, juramentoz, sanxisse. Cum verò Fecialium, apparatusq; sollemnis ad fœdus jurejurando sancendum, copia haberi non posset; Duces belli, sponsoribus & obsidibus datis, promississe, Populum Romanum fœdere pacem esse facturum. Itaque sponsionibus non fiebat pax, sed in futurum promittebatur, pacem factum iri. Cæterum neque fœderi, neque sponsioni, injussu Populi factæ vim aut efficaciam ullam ad obstringendum Populum tribuebant Romani. Evincunt id apud Livium illa: Cum de fœdere victor agirares, negarunt Consules injussu populi fœdus fieri posse: nec sine fecialibus ceremoniæque alia sollemni. Itaque non fœdere, pax Caudina, sed per sponsionem facta est. Quid enim aut SPONSORIBUS in fœdere opus esset, aut OBSIDIBUS, ubi PRECATIONE res transigitur? Sponderunt Consules, Legati, Quæstores, Tribuni militum, nominaque omnium, qui sponderunt, extant: ubi si ex fœdere acta res esset, præterquam duorum Fecialium non extarent: & propter necessariam FOEDERIS DILATIONEM obsides etiam sexcenti equites imperati. Sequitur mox ex persona Postumii: Neque ego insitias eo, tam sponsiones quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quas juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu Populi nego quicquam sanciri posse, quod Populum teneat. Denique in formula Fecialium, qua Sponsores Pacis dediti sunt, subjicitur: quandoque hica homines injussu Populi Romani Quiritium FOEDUS ICTUM IRI sponderunt, hase homines vobis dedit.

CAPUT

CAPUT II.

I. <i>Qui Sponsores Pacis ex usu styli curialis hodiè dicantur.</i> II. <i>Garantia natura summam exponitur.</i> III. <i>Declaratur exemplo fœderum, quæ pro pace & securitate tertij alicujus incuntur:</i> IV. <i>Securitate eorum, qui aliorum fœderibus nominatim comprehenduntur:</i> V. <i>Imjure tuchda pacis Arbitris competente:</i>	VI. <i>Et studio concordia servanda amicitiaq; stabilienda, quo Mediatorum officium censetur:</i> VII. <i>Deniq; obligatione eorum qui fœdera aliorum subscribunt:</i> VIII. <i>Quiq; sua voluntate obsides fiunt.</i> IX. <i>Aut ad solvendam certam pecunia summam se fidejussorio nomine obstringunt, si pax inter alios inita non servetur.</i>

I.

EXemplo itaque satis vetusto comprobatur, *Pacis Sponsores*, usulatinè loquentium rectè nominari, *qui alieno nomine pacem, vel factum vel servatum iri promittunt*: sed consuetudo publica solennis curialisque scripturæ ad eos restringit hanc appellationem, qui pacem alios quidem facturos vel servaturos promittunt; verùm nomine non alieno aut procuratorio, sed suo & proprio: sive id ipsi per se faciant: sive per Procuratores, Mandatarios, Legatos, Plenipotentiariorum: quibus non nisi populariter loquendo competit *Sponsorum* nomen: in illos quippe proprie congruens, à quibus spondendi facultatem Mandatarii acceperunt. Ipsos autem Sponsores in *Actis & Instrumentis Tractatum, Conventionumq; publicarum*, pro diversa negotij sponsonis conditione, *Fidejussores, Expromissores, Custodes, Vindices, Executores Pacis* nominari videas: sicut *Sponsonem Pacis ipsam, Fidejussorem, Expromissionem, Securitaris Evictionisque prestationem* dici obtinuit.

II. Species excellentior hujus Sponsonis est, quam *Garantiam* peregrino vocabulo nuncupant: cum *Populi liberi, qui ve in libero populo summam potestatem habent, inter alios paciscentes fidem*

fidem suam interponunt, seq. effecturos promittunt, ut pax atq. amicitia contracta servetur, & laesa reparetur. Cui fidei iussioni, ut rectè
 De Jur. N. observavit Pufendorfius, impliciter est fœdus circa ferendum auxi-
 & G. IIX, um illi, qui contra pacta invaditur, adversus injuriam auctorem. Idque
 8.7. in ipsis plerumque formulis talium sponzionum solet exprimi. Illustre specimen extat in Pace Anno hujus seculi sexagesimo inter Serenissimos ac Potentissimos Suecia ac Polonia Reges, Olive inita: cujus Artic. 36. Sponlio Pacis his verbis exprimitur: Cum pro majore securitate hujus Pacificationis, tam Sereniss. & Potentiss. Rex Suecia, quam Sereniss. & Potentiss. Rex & Republica Polonia, ut & Sereniss. Elector Brandenburgicus postulaverint, ut Sereniss. ac Potentiss. Princeps ac Dominus Dominus Ludovicus Decimusquartus Galliarum & Navarra Rex Christianissimus, cujus ope ac studio inter præmemoratos Sereniss. Reges & Sereniss. Electorem Brandenburgicum promotæ, & mediacione ad optatum finem pax hæc perducta est, executionis & observationis illius inter eosdem FIDEIUSSOR existeret; Sacra Majest. Christianiss. postulationibus ac votis Illorum annuens, eodemq. animo pacis hujus perpetuitatem exoptans, quo eam procuravit, pro se ac successoribus suis Regibus Gallia spondet ac promittit: idq. per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Antonium de l'Ombres Legatum suum, plenarius mandatis ad hanc GARANTIAM cavendam instructum; se executionem horum pactorum eorumq. observationem ac perpetuitatem inter eosdem supra memoratos Principes, omni meliori, quo fieri potest, modo, etiam armis, ubi amicabilia media non processerint, asserturam: & si quis eorum aliquid sub hac fidei iussione comprehensorum violaverit, arma viresq. suas parti læsæ, ad ejus requisitionem, juncturam. Integrum quoq. erit paciscentibus omnibus, eandem Christianissimi Regis Garantiam & Fidei iussione suscipere, & alios quoq. in tempore ratihabitionis, ad idem officij genus invitare & denominare Principes ac Potestates. Interdum & iidem principaliter paciscentes, inter se mutuo Garantiam præstant: sub aliorum tamen respectu, & quatenus pro aliis compaciscentibus pacem spondent: exemplo quorumcunque reorum promittendi principalium: quos vice mutua fidei iussores non inutiliter accipi, Papinianus respondit. Quo pertinet, quod in pace Westphalica, Instr. Pac. omnes & singuli ejus transactionis Consortes in se recipiunt, universas
 s. 115. & singulas ejus Pacis leges contra quemcunq. sine Religionis distinctio-
 116. ne,

ne, tueri & protegere, & si quid eorum à quocunque violari contigerit, lasusq; ledentem vel amicabile compositione vel juris discepratione oblocat, à via facti dimovere non poterit, junctis cum parte lesa consiliis viribusq; arma sumere ad repellendam injuriam. Quemadmodum & in ante nominata Pace Sueco-Polonica, quo firmior, stabilior, & *Artic. 22* securior pax coalesceret, & ab omni parte intemperata duraret, promittunt Partes pacificenses, omnes tam principales, quam federata, se eam transactionem & Pacem, omnesq; ejus articulos, capita & clausulas, sanctè & inviolabiliter servare velle & debere; & ne impostorum violari queat, se invicem ad generalem Garantiam & Evictionem mutuam ac defensionem reciprocam, omni ex parte obstringunt: quam fieri potest firmissimè spondentes; ut si contingat, unam partem ab altera vel plures à pluribus, terra vel mari, bello contra hanc pacificationem impoti; aggressor ipso facto pro infractore hujus pacis ab omnibus habeatur: ac altera uti & relique pacificentium Partes Parti lesa communibus armis assistere, & tam diu contra aggressorem bellum profequi, donec pax communi omnium Partium consensu restituta fuerit, invicem teneantur. Unde illud etiam apparet, promissiones talium sponsonum tendere quidem præcipue ad aliorum utilitatem, quibus pax & securitas paratur: & ad factum quoque aliorum determinari, qui pacem & quietem se culturos promittunt: esse tamen facti proprii: quatenus Sponsores ad efficiendum quippiam præstandumve se obstringunt, nisi pax inter alios inita servetur.

III. Ut aliquid annotemus ad momenta singula: Novum utique non est, federe inter alios inire, aliterius, quam cum quo fœdus iniret, securitatem pacemq; sanciri. Uti factum in federe Smyrneorum & Magnetum de majestate Seleuci Callimici consuetudine conservanda: quod ex marmoribus Arundellianis publicavit Seldenus. *Marm. A. Præmittitur ibi decretum Smyrneorum: in quo illi profitentur, rmd. II. se variis Seleuci beneficiis inductos, ut firmatum quam commodissimè p. 15. & seq. Regi Scytharum rerum suarum cuperent: misisse hinc ad Magnetiorum incolas, eosq; ad amicitiam & belli societatem cum Rege Seleuco in perpetuum servandam intrasse: promisisse invicem illis, si conservarent illius Majestatem, & eandem cum illo hostem ac amicum aestimarent, fore eis & à Populo, & à Rege Seleuco omnimodum favorem & benivolentiam: Magnetios vero inxistatos ad servandam Regi Seleuco amicitiam*

riam & belli societatem, & ad conservandam ejus majestatem, suamque fonte pronos, ea qua postulabantur, avidè esse amplexatos: pollicitosque eandem animi se habituros sententiam cum Smyrneis ad omnia Selenci Regis commoda. Sequitur factus ipsum, atque ea, quæ in decreto præcesserant, jurejurando inter hos duos Populos sanciantur.

IV. Eodem referri debet, quod usu diuturno & frequentissimo in perpetuam quandam praxin & observantiam invaluit, ut aliorum fœderibus alij nominatim comprehenderentur: quibus hinc non minus, quam iis, cum quibus fœdus principaliter contractum est, quies & securitas debetur: ita ut ipsam quoque pacem principalem rumpi, si alicui eorum, qui suo consensu nominati sunt in pace, vis armorum inferatur, certum sit: uti *Grotius de J. B. & P. III, 20, 33.* rō etiam notatum explicatumque. Exempla talis nominationis tot ferè occurrunt, quot fœderum: præsertim in *superioribus & hujus seculi actis*: quæ hic exscribere nihil attinet. Formula in *Instrumento Pacis Westphalica* videri potest.

V. Ita porro, etiam ubi de Garantia præstanda expressè non cavetur, inusitatum tamen non est, ut pacis inter alios tuendæ *jus studiumque*, interdum & obligatio, ex ipsa negotiorum indole, in alios conferatur. *Jus pacis inter alios tuendæ*, potissimum *Arbitris* publicarum controversiarum competit: in quos quicumque facultatem sententiæ in sua causa pronuntiandæ transferunt, ejusdem sententiæ tuendæ asserendæque facultatem transferre intelliguntur: ipso quippe alias arbitrio in irritum recasuro, si Arbitri sententiæ vi & auctoritate sua destituantur: quæ inter eos, qui superiorem judicem non habent, alia ratione stabiliri vix potest, quam ut ipsi Arbitro cura simul & jus tribuatur providendi, ne quid arbitrio adversum ab alterutra Partium admittatur; aut quæ sopitæ sunt arbitrio controversiæ, denuo excitentur. Sicut enim & aliàs summum quisque causæ suæ judicem facit, quemcumque elegit: ita in Principalibus imprimis controversiis, vanum & derogatorium est arbitrium ejus, qui non parentem coercere non potest. Exempla pacis per Arbitros contractæ, copiosissima annotatione complexus est *Grotius de Jur. Bell. & Pac. II, 23, 8. & ibi not. III, 20, 46. & not. add. l. Adq. Ruseuborf. de Jur. Nar. & Gen. V, 13, 4. & seqq.*

V I. Scæ-

VI. *Studium concordie servandæ stabilien-
dæ, inter alios ami-
citia in officio & propositis Mediatorum præcipue eminent: quo-
rum operibus potissima gratiæ gloriæque portio decedit, si
consilia sua non ad firmandam continendamque concordiam
porrigant. Non enim tam cogitandum est de facienda in
præsens amicitia, quam id curandum, ne bello iterum implicen-
tur pacificentes: neque ad differenda, sed ad auferenda mala
adhibentur Mediatores: ut Dionysii Halicarnassensis, paulum mo-
do immutata verba huc transferamus. Et quod maximè huc
referri meretur, observare sanè licet, in quibusdam fœderibus
curam pacis conservandæ Mediatoribus ipso partium Paci-
ficientium consensu difertè ac veluti solenniter commendari. Ut
in Tractatu Pacis Brandeburgo-Polonica die 19. Septembr. 1657. Wela-
via conclusæ, cavetur: ut si pars alterutra ei conventioni & fœderi
contravenisset, & decenter admonita, satisfacere neglexisset, pars laesa
monere teneretur Mediatores ac Serenissimos Reges & Status (cum
Mediatoribus fidem suam interposituros) & Eorum curam adhi-
bere procuranda satisfactio, & stabilien-
dæ concordia rationi. Se-
quitur inde de futuris Sponsoribus, interque eos de Mediatore
ipso, Sereniss. Bohemiæ & Hungariæ Rege: pro securitate &
horum pactorum firmitudine fidem suam quoque, ut interponant Sere-
nissimi & Potentissimi Reges Ungariæ & Bohemiæ, item Dania Norwe-
giæque, denique Præpotentes Fœderati Belgij Ordines rogabuntur; ut in-
juriæ aut vim contra hanc conventionem passo omni meliori modo con-
sulatur, atque debita ipsi satisfactio procuretur.*

lib. III.

VII. Quin & obligatio quoque ad defendendam custodien-
damque pacem, aliis, præter Partes Principales, hinc subnaſcitur, si
pacis tabulas subscribant: si ve conciliandæ paci intervenerint,
si ve alia de causa fuerint ad id à Pacificentibus adhibiti. Atque
huc respexisse arbitror Frid. Furium Cariolanum in Formula Pa-
cis inter Philip. Hisp. Regem, & Fœderati Belgij Ordines componen-
dæ; cum admonuit, ut, si Regem arctius pactis adstringi necesse esset,
is Hispani Proceres tam Sacri quam Profani Ordinis unâ cum Rege
subscriberent. Idem & volente Rege, Germaniæ Principes facerent.
Neque alienum hinc est, quod in Tabulis Pacis Sueco-Danica Ros-
schildia 26. Februar. 1658. inita profitentur Pacificentes, se à Regiæ
Majestatis Francia, & Protectoris Angliæ, respectivè Ordinariis Ambaſ-
sadoribus

ap. Thuan.
lib. LX. An.
1575.

fadoribus & Extraordinariis Legatis tanquam Mediatoribus in illis Tractatibus Pacis, rogasse, ut pro majori firmitate ac meliore certitudine & restitucione, ea omnia una cum ipsis Partibus principalibus subscribere & subsignare non gravarentur. Exseruitque se hujus Mediationis & subscriptionis efficacia mox in Tractatu Hagensi, die 22. May 1659. concluso. in quo Gallia Angliæ, eo potissimum, quod paci Rorschildensi sancienda graviter insudaverant, se permotas esse testantur, ut partium suarum esse censerent, omnem diligentiam omnemque operam bello recrudescenti amoliendo adhibere. Additur paulo post Sponsio Garantia futura, si pacem restaurari contingeret, assumtis etiam Fœderati Belgij Ordinibus; ad quam se denique præstandam in Pace Hassnienti de An. 1660. ipsis quoque Partibus principaliter paciscentibus Sponsores isti obstrinxerunt.

IX. Sed illi quidem, qui subscribunt aliena fœdera, tacite saltem & veluti ex præsumta voluntate, nec ultra quam ut Pacis curam gerant, obligantur: cæterum, quod ad naturam Garanticæ obligationis propius accedit, expressa sponcioni vinculo, ad aliud quid sustinendum præstandumque, nisi pax a Partibus Principalibus servetur, obstringuntur Obsides, qui sua voluntate se obligant: quos benè distinguit *Grotius* ab iis, qui ab aliis jure summi Imperii traduntur. Ad quid alterutri teneantur, definiti generaliter non potest, sed ex formulis conventionum dijudicari debet. Morte affici obsides, si pax non servetur, atque ad id propria voluntate eos sese nonnunquam obstringere, si factum respicias, exemplo non caret: si jus expendas, cordato maxime

De Jur. B. & P. III, 11, 18. *si qui ex conventionione sola vitam adimunt alicui, & falli ipsos, & periculosa autoritate alios fallere. Digna est, quæ in exemplum Consultationum de hoc argumento institutarum laudetur*
Add. Eund. III, 4, 14. & III, 20, 53. *Cominas* Philosophia: graviter detestantis crudelitatem eorum, qui atrociora in obsides suaserant, cum de iis interficiendis in concilio Caroli Burgundi deliberaretur. Conferatur *Alberici Gentilis* annotatio de *Jur. Bell. l. 2. c. 19.*

IX. Certior vel certè expeditior plerumque *Fidejussorum* obligatio est; qui se ad certam pecunia summam solvendam obstringunt, si vel id, quod in pace promissum est, non præstetur, vel pax ipsa non servetur. Sic in *Formula Pacis Anno superioris seculi*

39. inter Elisabetham Anglia Reginam & Regem Francia, in castello *Camden.*
Cameracensi composita, disponitur, ut octo mercatores exteri, non Gal- *Elisabeth.*
 lo subditi, fidem interponerent pro solutione quingentorum millium co- *part. 1. 40.*
 ronatorum, nomine pœnæ, si Calerum non restitueretur. In pace ve- *1559. p. 18.*
 rò inter Richardum Regem Anglia & Philippum Gallia Regem inita,
 ut omnia que conventa erant, rata haberentur (verba sunt Rogeri de
 Hoveden vetusti rerum Anglicarum Scriptoris) statuerunt inter se
 pœnam quindecim millia marcarum argenti: ita quod ille, qui hanc *Annal.*
 pacem frangeret, daret alteri quindecim millia marcarum argenti; & *part. poster.*
 super hoc invenerunt sibi ad invicem fidejussores. Cumq; procedente *in Richard.*
 tempore, Regem Gallia pœnituisse inita pacis, congregatoq; exercitu *l. p. 703.*
 Albemariam obsideret; Rex Anglia precepit saisari in manu sua in
 omni loco dominationis sue omnes res & possessiones Abbatum de Majur-
 Muster & Cluinii & de S. Dionysio & de la Charité; erant enim predi-
 cti Abbates, fidejussores erga Regem Anglia, quod Rex Francia supra
 dictam pacem servaret, & nisi fecerit, darent Regi Anglia quindecim
 millia marcarum argenti.

CAPUT III.

I. An pro inconsultis & ignorantibus Sponsores Pacis intervenire possint? II. An pro invidiis & palam detrectantibus?	III. Utrum inter Superiores & subditos Extori Pacis Sponsores possint existere? IV. An subditi in pace à Superioribus suis conclusa?

I.

Commemoravimus *precedenti capite* talium conventionum exempla, quibus Sponsores Pacis à Partibus Principalibus ad spondendum invitati vel spontè admissi, officio isthoc apud consentientes & pro consentientibus defuncti sunt: Cæterum exhibent nobis vetustæ pariter ac recentiores memoriae, Sponciones in spem pacis futuræ contractas *citra expressum consensum* vel *aliter* de Partibus Principalibus, vel *utriusq;*. Sic fervente adhuc inter Populum Romanum & plebasque Apuliz civitates bello, Theates Apuli, *Pacis per omnem Lib. IX, 20.*
Apuliam præstanda Populo Romano auctores, id audacter spondendo.

Trakt. Hag. de An. 1659. artic. 5. *impetraverunt, ut fœdus daretur. Et in Convensione Hagensi, in medio æstu belli Sueco-Danici conclusâ, obstringunt sese invicem Gallia, Anglia, & Fœderatum Belgium in formâ omnium optimâ amplissimâ securissimâq; ac reciproca obligatione, si pax inter Reges Dania & Suecia instauraretur; ut Sponsores, Fidejussores Vindicesq; essent eorum omnium, qua inter eosdem Reges pactu sancirentur, ut ea ritè ac sedulo observarentur ac penitus per omnes numeros implerentur. Neque præter rem equidem est, quod de pactionibus*

de J. N. & G. V. 13. 7. *hujus generis Pufendorfius admonuit: posse plures, quorum præcipue interest licet sopiri, pactum inter se inire, super junctim suscipiendâ litigantium compositione, ac se mutuo obstringere, quousq; singulis bello isti sese possint immiscere: Antequam tamen ipsæ Partes Principales in tale fœdus consenserint, pro vera fidejussione illud haberi, & si arma deponere bellantes nolint, contra eos vis expediri, ac si sponsio commissa esset, non potest. Ejus enim indolis est Sponsio Pacis, ut tum demum committatur, cum ille, pro quo interposita est, vel non exequitur, vel non servat pacem, quam se executurum aut servaturum ipse promisit. Antequam hoc promittatur, Mediatori fortassis aliunde subnasci rationes possunt, cur licere sibi existimet, relictis Mediatoris partibus, illi se adungere, quem vel justam bellandi causam fovère, vel ad æquas pacis condiciones propendere deprehendit: Fidejussio tamen inter alios contracta, vel una tantum bellantium parte consentiente interposita, neququam eas subministrat. Conf. Gros. de J. B. III, 20, 33.*

II. Idem multo magis tenendum, si belligerantium *utraq;* vel *alterutra* pars Sponsoris apud eam vel pro ea intervenire cupientis officium *palam repudiet*: quo casu adversus contumaces, pro pace, vel pro iis qui seridè pacem optant, arma posse moveri, absolute quidem non negaverim: attamen evictionis aut securitatis ex fidejussione præstandæ titulum iis cum ratione tribui posse, nequaquam existimo. Nam novas quidem in bello partes facere, aut se bellantium alterutri socium addere, unicuique pro jure suo, & antiquiorum fœderum ratione liberum, aut vetitum censetur: at inter invitos aut pro reluctantibus se Sponsorem Pacis obtrudere, nihil continet, in quo vel fiducia pacis, vel quietis perpetuitas, vel ullum denique, ipso-

sum pacificentium jus aut obligatio solidè fundetur. Experti sunt aliquando veritatem hujus Philosophiæ Samnites: quibus parum utique profuit, sibi quidem Tarentinos, intemptivos alterique Partium reprobatos & irrisos pacis auctores Sponsorsque conciliasse: *inreparabilibus meritò Romanis vanissimam gentem, qua suarum impotens rerum, aliis modum pacis ac belli facere aequum censeret.* Denuntiaverant autem Tarentini Samnitibus Romanisque, ut bellum omitterent: per utros steterit, quo minus discederetur ab armis, adversus eos se pro alseris pugnaturus. Cum itaque per Samnites non staret, per Romanos autem staret, quo minus ab armis discederetur, cum illis fœdere juncto belli societatem contrahere Tarentini, ex communi populorum gentiumque libertate, potuere: in Hos, ex denuntiatione sua, veluti sponsione commissa, expedire arma nullo jure **compotes futuri.** Alterius inspectionis est quæstio: *An liberos populos bello inter se commissos, ad pacem adigere, jure possit, qui viribus ad id faciendum idoneus est instructus?* Quibus difficultatibus urgeantur Affirmantes; videri potest in *Dissertatione Bœcleriana*, cui titulus: *Quies in turbis.* Hactenus sanè intra votum substitit, ne ad spem quidem solidiorem proventum, *Grosij* monitum: *utile esse, imò quodammodo factu necessarium, conventus quosdam haberi Christianarum potestatum, ubi per eos, quorum res non interest, aliorum controversia definiantur: rationesq; simul iniri cogendi partes, ut æquis legibus pacem accipiant.*

III. De *Subditis* quid dicemus? *Poterunt ne inter illos & Superiores eorum Exteri Pacis Sponsors existere?* Equidem, si in excellentiori significato quis instituat hoc nomen usurpare; sicut *Bellum* non nisi inter Summas Potestates geri dicitur, ita nec *Pax*, nec *Pacis Sponsors*, nisi inter Easdem locum reperient: attamen quia Superiores aliquando contingit cum Subditis, civilium & intestinorum motuum turbis odiisque plusquam hostilibus collidi; inter eos quoque, expeditissimas quasque concordiz sancienda rationes admitti, consentaneum est. Inter quas efficacissima plerisque videtur, si quies & securitas subditorum Sponsione exterorum Principum Populorumque sanciat: ut qui fidem subditis rebelibus datam violare, imperii jure fas sibi putant, autoritate sanctitateque fœderis cum peregris

Liv. IX, 14.

Diff. Grosian V pag. 139. & seqq. de J. B. II, 23, 8.

Vid. Gros. de J. B. III, 19, 6. & 1022.

regrinis Principibus initi constringantur. quibus facultatem injuriæ, si qua subditis alienis contra pacta inferatur, vindicandæ competere, optima ratione *Bodinus* asseruit. Nec impedimento est, quod Subditis arma contra Superiores arripere fas non habetur, etiamsi illi pactis vel non stent, vel non satisfaciunt: inde enim non sequitur, non posse pro ipsis ab aliis arma sumi.

*de Rep. V. 8.
p. 605.*

vid. Gros. de J. B. II, 25, 8. Nam quoties actioni alicui impedimentum ponitur personale, non ex re; toties, quod uni non licet, alteri pro eodem licere potest; si modo tale sit negotium, in quo alter alteri prodesse possit. Venit autem impedimentum, quod resistere subditum prohibet, non ex causa, quæ eadem est in subdito & in non subdito; sed ex personæ qualitate, quæ in alios non transit.

Liv. XXXIX, 23.

Appositè autem huc refert *Bodinus* Philippi Macedonis exemplum, cui pace cum Romanis inita, *jus servandi in Macedonas, quò in bello ab eo defecerant*, ademptum est; indidemque pronuntiantum innuit de Ferdinandi Neapolitani perfidia: qui *securitatem Baronibus Regni, Sponsore Pontifico, Rege Castella & Republ. Veneta, polliciamus*, hos pariter ac illos *per fidem*, ut *Cominai* Interpres loquitur, *circumvenit*. Cæterum cautionis hujus valde nobile specimen exstat in *Pactis Monsonianis ad componenda negotia Rbarum & Vallis Telina d. 5. Martij Anno hujus seculi 26*, inter Hispaniæ Galliæque Reges initis, *Artic. 5. & seqq.*

de Bell. Neapol. lib. 1. & 2. Gramod. lib. 15. pag. 666. Minist. Gard. Marinarin. pag. 182. & seqq.

IV. Vicissim ne in alteram quidem partem defunt exempla *Subditorum*, tali sanctione *ad spondendum in pactis Principum suorum adhibitorum*, ut si *Principes pactis non stetissent*, ipsi *ab omni obsequij vinculo liberi, vel hosti adversus Principem auxilium ferre, vel Principi adversus hostem auxilium non ferre, teneantur*. Im prioriem formulam conceptæ Fidejussionis specimen exstat in *Annalibus Anglicanis*, his verbis signatum: *Ut pax firmior haberetur inter Philippum Regem Francia, & Johannem Regem Anglia, statutum est, & confirmatum, quod si Rex Francia in aliquo violaverit pacem, quam ipse cum Rege Anglia fecerat, Barones Francia, quos ipse Fidejussores de servandâ pace assignavit, à fidelitate sua cum omnibus hominibus eorum soluti, redirent ad Regem Anglia, ad auxiliandum ei contra Regem Francia. Similiter erit de Baronibus Regis Anglia, quos ipse constituit Fidejussores de pace servanda, qui in obsequium Regis Francia converterentur, cum hominibus eorum, à fidelitate Regis Anglia*

Reges. de Hoveden Annal. part. 2. in Johan. p. 229.

Anglia

Anglia soluti, si Rex Anglia pacem illam fuerit transgressus. Posterioris exempla annotavit Grot. de J. B. & P. l. 3, 16. in not.

CAPUT IV.

I. Quando Sponsio Pacis commissa & pax rupta censetur?	IV. Cujus impendiis auxilia prestantur ex Sponsione pacis?
II. An remittente jus suum parte principali, Sponsor Pacis turbatorem armis coercere possit?	V. Utrum Successor Sponsoris teneatur?
III. An Sponsor teneatur ad auxilium, si ipse domi periclitetur?	VI. Modus auxilij, vi Sponsionis prestandi.
	VII. Monita de Sponsionis usu abusuj.

L

Quod supra, cum naturam hujus negotii summatim describeremus, Sponsionem pacis, ad factum quidem alienum determinari, esse tamen facti proprij promissionem, asseruimus; illud huc præcipuè tendit, ut non prius Sponsor ad ferendum Parti alterutri paciscentium auxilium obitricus intelligatur, quam cum ab altera parte, pax conventa rupta fuerit: nam si ex nova causa bellum moveatur, id non pertinet ad obligationem Fidejussorum: uti jam est à Pufendorfio animadversum. Tribus de J. N. & autem modis pacem rumpi docet Grotius: faciendo aut contra id G IIX 8,7. quod omni paci inest, aut contra id quod in pace dictum est aperte, de J. B. & aut contra id quod ex pacis cuiusq; natura debet intelligi. Neque P. III, 20, 27. prætereunda est Alberici Gentilis admonitio; in conventionibus si de J. Bell. milibus omnibus, videndum esse, quid pactis comprehensum sit: & si II, 13. quid contra conventa patratum sit. Quin & usum diversarum Gentium non levis ad hanc rem discernendam momenti esse, idem de Jur Bell. alibi observat: nec enim ad pacem rumpendam actus iidem inter 1, 2. l. I. 4. ter omnes æque sufficiunt. narratque de Induciis inter Hungaros & Turcas Paulus Jovius: Ex inveterata consuetudine, in finibus p 703. minuta prælia & extraordinarias incursiones eos admisisse. nisi justis Histor. lib. copiis, cum justo tormentorum muralium apparatu, vi inferretur. XXXVI. Add. Grot. de J. B. & P. II, 15, 15.

II. An autem pacem pro rupta haberi, damnumque illatum sibi relaxari, aut vindicari velit, Is, cui contra leges pacis

V

inju-

injuria intentatur, ab *Ejusdem* imprimis *judicio* suspensum debet intelligi: quo spectat, quod in plerarumque Sponsionum Formulæ, ad *requisitionem Partium*, se auxilia sua præsidiaque pacituentæ expedituros, promittunt Sponsores. Nam & post læsam ab altera Parte fidem, integrum est Parti innocenti, pacem fervare: sicut *Scipio* fecit, post multa Carthaginensium perfida facta: quia contra obligationem faciendo, nemo se obligationi eximit: & si additum est, ut tali facto pax rupta habeatur, adjectum id censeri debet in commodum innocentis duntaxat, si eo uti velit. qui, si jus suum spontè remittat, non magis officio Sponsoris conveniet operam suam quiescenti obstrudere, vel ad coercendum pacis transgressorem ferrum stringere, quam cuilibet alii fidejussori congruit, creditorem debitoremve principalem adigere ad accipiendam vel præstandam debiti solutionem, quod creditor debitori sponte remisit. Certè glorioso pacis tuendæ custodiendæve titulo inaniter conatus suos colorat, quem prava cupidine apparet, ex affectata pacis tutela, novi belli semina & prætextus aucupari. Conf. quæ de *liberandis ab invasore invitis*, monet *Grot. de J. B. & P. l. 4. 19. in not.*

III. Ipsa de cætero *obligatio ad auxilium præstandum*, ex natura *fœderis defensivi* æstimanda est: iisdemque penitus regulis definienda pariter ac explicanda. Sic, ut in exemplum quædam annotemus, perinde hic atque in fœdere defensivo simplici, Is, qui auxilium alteri promissit, excusabitur, *quamdiu ipse domi periclitatur*, in quantum copiis opus habet. Huc enim eximie pertinet, quod alicubi Seneca pronuntiavit: *Succurram peritura, sed ut ipse non peream.*

IV. Haud secus, ut in aliis fœderibus, quæ defendendi alterius causa contrahuntur, ita in hac etiam sponsione, si de *sumptibus & expensis belli* nihil expressè definitum sit, auxilia promissa ab una tantum parte, intelliguntur deberi impendiis ejus, qui postulat: qui, si justa arma habeat, uti damna cætera, ita & sumtus à ruptore pacis est recuperaturus.

V. *Successores* Sponsorum in his sponsionibus disertè ex primi, solenne est. Si mentio eorum non fiat; æque ac in fœdere defensivo alio, nihilominus obligabuntur. Est enim favorabile, adeoque reale hoc fœdus: sive pacem spectes, cujus custodia

custodiæ destinatur: sive bellum, quod arcendæ non inferendæ injuriæ paratur: sive ipsum denique Fidejussionis negotium, quo Christianus Christiani, Vicinus Vicini, Amicus Amici, homo denique hominis securitatem & quietem non amare solum, sed tueri instituit: quod inter privatos quoque *charitativè*, ut Christiani loquuntur, & *officij ac humanitativè*, ut Cicero & alii vocant, favore sustentatur.

VL De tempore quoque ac modo auxilij expediendi ex naturâ fœderis defensionis judicandum est: uti & de universo *Sponsorum officio*. quæ tamen omnia non tam generalibus regulis observationibusque includi, quam pactioinum conventionumque legibus determinari amant. Unde non ingratum Civilis prudentiæ Studiosis officium me esse præstiturum confido, si plenior talis *Sponsorum Formulam*, à Viro quodam Celeberrimo in exemplum compositam, & à DN. PRÆSIDE mecum communicatam, hic inserero. Est autem illa in hæc verba concepta:

Pacem inter ----- & ----- ad communem Christianarum gentium quietem pertinere, semper quidem judicatum est: sed præsertim novissimis temporibus sancitum fœdus amicitia, in perpetuum stabiliri, & pacem omni genere muniminis firmari, optarunt, expetiverunt, anhelarunt communia Christiani orbis desideria. Tancam pro publica felicitate consensionem, restatq; tot literis, nuntiis & quasi acclamationibus populorum, vota, non potuerunt non movere utriusq; populi Reges, ut officij, quo nullum inter Regia opera sanctius est, summam rationem habendam, neq; à salutaris de pacando orbe sententia discedendum sibi uspiam judicarent. Ingenicum ipsis est, Justitia & Pacis tutelam, solij Regij munimentum amplecti. Quo factum est, ut & admitterent haud difficulter oblata, & requirerent ultro illa Amicorum officia, quæ ad securitatem Pacis & Garantiam constituendam idonea & possibilia videri possent.

Convenit igitur inter ----- & ----- Reges ab una parte & [hic inferantur Sponsorum nomina] ex altera parte: & nova ac in perpetuum valitura pactioe asscuratoria decretum est in hanc sententiam:

Pacem inter Reges & Regna --- & --- factam & conclusam juratamq;, in omnibus suis articulis & punctis sanctè & perpetuò servatum iri, denuo promittunt & jurant Pacificati Reges altissimè memorati.

Iidem Reges sua Pacis secundos Auctores, Custodes, Firmatores, Fidejussores insuper constituunt, requisitos eo nomine & utrinq; probatos Sponsores, qui, pro suo in rem Christianam studio, & in Reges Pacificatos affectu, non tantum in genere omnes & singuli videbunt, ne quid Pax detrimenti capiat, sed delati susceptiq; hujus officij sui munia particulariter ita explebunt:

Quicumq; ex Fidejussoribus compererit, aut fama, etiam nondum certissima acceperit, aliquid ab alterutra vel utraq; parte Regnorum pacatorum, aut apud illa, ab aliis agitari, unde Pax periclitari queat, ille ceteros ad Garantiam his tabulis obligatos, ea de re per celeres nuntios aut literas moneat.

[NB. Hic potest ordo designari, quo à proximo ad proximum, atque adeo ad omnes citò perscribi aut nuntiari possit: addita semper sua cujusque sententià: ita ut ultimus unà cum nuntio cæterorum sententiam sciat.

In communicatione ejusmodi, loci opportunitas & temporis celeritas præcipuè spectatur, citra omne præjudicium prærogativæ cujusquam aut conditionis.]

Si vel unus de Expromissoribus, aut cum altero seu paucis, Paci sapius dicta metuant, aut periculum conjectura præsumant; vigore hujus pacitionis licet eis apud partem, unde periculum metuitur, vel si ab utraq; causa existunt, per literas aut nuntios, suam sollicitudinem ex officio profiteri, atq; ne firmitas Pacis labefactaretur, monere, & ut suspiciones quoq; hujus rei vitentur, rogare: absq; periculo offensionis. Cunctatio enim & mora sape noxia est.

Quod si omnes, aut plures Expromissores pacem ruptam esse judicaverint, tum liceat singulis, & pluribus, & universis, ruptorem capti pignorum inhibere, & conjunctis viribus vel lese parti assistere, vel eum hac ladenrem adoriri, & ad res reddendas i. e. satisfactionem præstandam, pacemq; redintegrandam, quibus potest fieri modis, compellere: imò teneantur hoc communi ope præstare omnes.

Quando autem firme Paci nunquam satis consultum est, si ex aliâ causa armis agi potest: itaq; hic disertè constituitur, ne vel ex nova causa resumantur arma; sed potius ad Arbitros eatur, eosdem Expromissores Pacis, & viâ compromissi effusio Christiani sanguinis vitetur.

Quod si Fœderati hujus partis, alteri parti, aut alterius partis Fœderati, huic parti arma intulerint, ex capite aliquo pace definito complana-

complanatoꝝ: tum pars illa, cujus Fœderati arma sumserint, teneatur ana cum Expromissoribus quantocyus pacem restituere. Si autem id factum fuerit ex aliis ad pacem predictam planè non pertinentibus capitibus, sinceritas tamen amicitie & pacis sepius dicta suadebit, vel pravenire, si fieri potest, talem casum, vel quamprimum emendare.

Si subditi hujus partis, militent alterius partis hostibus, aut alterius partis subditi, mereant stipendia apud hujus partis hostes, non missu publico, nec sub signis & formatis cohortibus profecti, sed seorsum, ex consuetudine, cui connivere summa potestates certis in locis solent, pax propterea non habeatur pro rupta: si tamen aliquid gravioris momenti pro re nata accedat, liceat parti gravata expromissoribus inspectionem rei commendare, & si ita videbitur, remedium exposcere: qui non deerunt desiderio petentium.

[NB. Peritos autem Duces, commodare hostibus pacatæ partis, an & quatenus liceat, videndum.]

Si hujus partis sociis, ab altera parte, vel alterius partis sociis ab hac parte vis inferatur, an rupta pax censetur?

[NB. Cogitandum, & si quid affirmabitur, enumeratio sociorum facienda.]

Ut subditi utriusq; regni, alteri ab alteris hostiliter habeantur, nullo modo fas est. Si quid tamen irarum aut pugnarum eveniret, vel ut inter privatos, vel ut à magistratibus; non statim pro rupta, pax haberi debet, sed disceptatione juris, vel inter partes, vel apud Expromissores, definiatur.

A piratica mutua securitas partibus maneat.

Si caput aliquod pacis non eodem modo ab utraq; Parte accipiatur, aut extendatur contrahaturve, judicium Expromissorum in interpretando necessarium sit & valeat.

Si altera pars queratur, prestita non fuisse prestanda, implenda non impleta esse, Expromissorum sit arbitrium, justa nec ne querela sit.

Arces & munimenta extruere in finibus, quibus altera pars incommodetur, non liceat, nisi de consensu utriusque partis, aut Fidejussorum arbitrio.

Copiarum conscriptio an merito suspecta sit alteri parti pacata, Fidejussorum sit inspectio: sed extra dilaciones posita.

Recipere demigratores, sed singillatim, & exules licebis utriusque parti: si tamen jus reddatur petenti adversus receptos, & consummelie propositum in recipiente absit.

Denique utraq; pars se obligat, ne etiam exortis querelis ad arma veniatur, antequam de jure apud Arbitros sive Expromissores disceptetur.

VII. Tam exacta sollicitudine, præterquam quod prævertuntur avertunturque multorum spes pravæ, & cupiditates turbandæ quieti ac dissolvendæ societati natæ; id præcipuè intenditur, ut talibus undiquaque vinculis pax constringatur, δι' ὧν (ut Polybii verba huc accommodem) ἡ πίστις ἐστὶν ἀσπίς τῆς πᾶσι πᾶσι πᾶσι ἀσπίς. per quæ is, cui fidetur, mutare fidem nequeat: Quoniam autem, ut nihil ex omni parte firmum penitus & sincerum sperari potest, hic quoque subinde intercurreunt aliquæ aberrationes, fragilitati humanæ non utique semper vitabiles; ΠΑ. 2. Ἐπειδὴ ἂν ἐν πᾶσι, τὸ πρὸς λόγον φρονήσῃν, ἵνα ἂν πᾶσι καὶ σφαιραλιστέον, τὸ πρὸς τοῖς ἐκείνους συνηθῶντος μὴ ἀξιομαρτυριώμεν. Proxima hac quasi navigatio fuerit, si quantum ratione potest, caverimus, ut si quid fortè à nobis offensum fuerit, ac veniam certè extranei nobis tribuant, τοῖς μὲν πρὸ ἀσπίδος ταυτὸς ἐγγραμμίσει τοῖς ἐπενεγοῖς ἀπλημετίον. τοῖς δὲ τῶν ἐπιδοχομήλων πρὸς τοῖς πᾶσι μὲν ὅσα ἐγγραμμίσει, τὸ μὲν πρὸ μηδὲν πιστέον εἰς πᾶσι ἀπεργασίον. Nam illi quidem demum reprehensione digni sunt, qui temerè suorum hostium fidei se permittunt: illi verò non sunt culpandi, qui providè, pro ut possunt, sibi cavent: nam credere quidem prorsus nemini, amittere est facultatem rerum gerendarum. Ut se adeo usu non infructuoso Sponsi Pacis commendet. At, inquis, melius erat, pactorum firmitudinem ipsorum paciscentium fidei inniti: & ad perfidiam irritas, qui de alterius fide nimium anxius est: Respondeo Senecæ verbis: De benef. III, 15. Utinam nulla stipulatio emtorem venditori obligaret, nec pacta conventa, impressis signis custodirentur, fides illa potius servaret, & æquum colens animus. Sed necessaria præcaverunt optimis, & cogere fidem, quam spectare malunt. Sæpe enim bellantes, odio, sæpe utilitatibus nulla arte aut tempore conciliabilibus distrahuntur: nec unquam fere desunt inter paciscentes, qui fidem hosti datam fallere, inter arcanas dominationis statulque regulas profitentur: ubi hosti credere, incauta securitas: Sponsori non credere,

dere, barbara diffidentia est. *Sed quis ipsum (instas) continebit coercere Pacis Sponsorem, si securitatem fidemq, mihi promissam deserere, vel suis compendiis aut lubricis ultro pares immolare & DEUS & Conscientia: imo DEUS per conscientiam: quæ non testes modo mille, sed totidem iudices fœderum ruptorum, vindicesque repræsentat. Scimus quidem ex veteribus novisque historiis, alieni cupiditatem, & inprimis rerum quietarum apud alios turbandarum miscendarumque lubricitatem, ab ipsa Pacis Sponsione sibi quærere colorem obtentumque: sed non ideo statim reprobari meretur, si quid à malis usurpatur. Navigant & piratæ: ferro utuntur & latrones.*

DISSERTATIO II. X.

DE

RATIONE BELLII

vulgo

RAISON DE GUERRE.

CAPUT I.

I. Belli rationem in se nihil vitij habere ostenditur.	fit, declaratur ex analogia & usu loquendi in Politicis obrinente.
II. Definitio belli Grotiana, & Commentatorum animadversiones in illam expenduntur.	IV. Definitio Rationis Bellicæ, ut hac Dissertatione accipitur.
III. Quid per Rationem Belli denotari olim hodieq, receptum	V. Partitio sequentis Tractationis.

DE RATIONE BELLII, vulgo *Raison de Guerre*, non alii fere solent frequentius aut animosius philosophari, quam qui omnem in bello *rationem* contemnunt conculcantesque. quorum importunitate, nomen in se nihil vitii com-
 plexum,

Resp.
 Magno
 Herman-
 no Fuchs,
 17. Aprilis.
 1675.

plexum, ad obtegendam vagam quandam maximeque *irrationabilem licentiam* detortum, ægre jam seipsum, & quorum patrocinio destinatur, ab odio publico potest defendere: ut parum absit, quin idem experiatur fatum, quod alia ejusdem generis vocabula: quæ in exosam penitus perversamque significationem abusus præcipitavit. Nam ipsa utique per se spectata *Belli Ratio* nihil habet odio aut detestatione bonorum dignum: sive ad belli *principia* referatur, sive ad *actus singulos*, qui in bello cum *ratione*, & *secundum rationem belli* administrantur. Bellum enim tuendæ salutis, vel arcendæ injuriæ causa suscipere, adeo *secundum rectæ rationis dictamen* honestum est, ut interdum necessarium sit: si quietus juris nostri usus obtineri aliter non possit. Cui consequens est, ut nec gerere bellum *ad normam rectæ rationis* inhonestum esse possit. ex ratione concludendi, quam nimis generaliter plerisque visus est usurpasse *Grotius*: *Qua ad finem juris consequendi sunt necessaria moraliter, ad ea jus habere intelligimur: & ea qua ad finem ducunt in morali materia, æstimationem intrinsicam accipiunt ab ipso fine.*

II. Et BELLI equidem RATIO, ut cum JCto loquar, *non in se res est indifferens*: qua in bonam & malam partem uti possis: sicut & bellum ipsum. Non enim militare, delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est: scribit *Ambrosius*. Ideo & *Grotius* seposita justijque æstimatione bellum definit: *statum per vim certantium qua tales sunt*. Nec sane vituperium inde aut laudem merentur, qui bellum gerunt, quod per vim certant: nam & vis ipsa ex proposito certantium dijudicari quidem debet, describi tamen ex sola violenta dissensionis indole potest. ad quam ne id quidem requiritur, ut pleno armorum apparatu exerceatur: nisi cum *Alberico Gensili* ad excellentiorem quandam strictioremque acceptionem belli nomen referas: ut ab *excursionibus, latrocinis, duellis, &* quibuscunque aliis commissionibus minus solennibus distinguatur. quo sensu boni Scriptores passim *latrocinia justo bello* solent opponere. quanquam in *latrocinia* plerumque ne certaminis quidem appellatio congruit: ubi una tantum pars vim infert, altera vim non propulsat: sicut nemo dixerit duello aut certamine periisse, quem sicarii inermem aut imprudentem seque adeo non defendentem confecerunt. Est que

vid. Grot.
de J. B. &
P. 1, 2.

de J. B. &
P. III, 1, 2.

l. 1. §. 3. D.
de Serv.
corrupt.

Serm. VII.
de J. B. &
P. 1, 1, 2.

de J. B. 1, 2.

que adeo *status per vim certantium* in descriptione belli *Grotiana* non de conditione ac qualitate hominum *absolute* considerata accipiendus, ut aliqui ex *Commentatoribus* in hunc locum accepisse videntur: sed cum *respectu & in ordine ad alios homines*, cum quibus certatur: ut expressus intelligatur *modus quo sua negotia invicem expediunt homines*, inter quos bellum geri dicitur. quod satis tutam reddit *Grotianam* descriptionem ab instantia *Feldeni*, conditionem eorum objicientis, qui apud Romanos cum bestiis pugnant. Et si nec desint exempla *Scriptorum*, de certamine cum feris instituto, tanquam de *bellica dimicatione* loquentium. *Florus* de Romanis in *Africa* bellum gerentibus: *Nec cum hominibus*, inquit, *sed cum monstris quoque dimicatum est; quum quasi in vindictam Africa nata, mixta magnitudinis serpens, posita apud Bragadam castra vexaret*. Nam quod de *conditione pugilum* Idem ingerit, nihil impedierit, opinor, quo minus *dimicationes pugilum* eodem sensu *prælia & bella* dicantur, quo sensu *certaminis & vii, statusque*, adeo *per vim certantium* appellatio iis congruit: *equivoce* nimirum, nec aliter quam quatenus *vim simulatam & imaginem* quandam *certaminis* referunt. Cæterum ad *respectum* illum inter certantes designandum rectè notat *Zieglerus* additam à *Grotio reduplicativam*: *qua tales sunt*: ex qua tamen alii minus idoneam rationem mutuuntur ad redarguendum *Grotium*, quod hac formula adjecta *actionem belli* incluserit. Cum utique eam, definitione belli excludere, nec voluerit *Grotius*, nec debuerit: nisi quis forte existimet, *inducias* quidem bello adscribi posse, quia iis interpositis *status belli* non tollitur, *prælia & conflictus bello* adscribi non posse, quia iis ad *actionem bellam* devenitur. Est autem manifestum, *actionem belli* à *status* ita vere distingui, ut qui in *status belli* sunt; in *actione belli* esse simul possint: qui in *actione belli* sunt; in *status belli* non esse minime queant. quin imo ipse *status belli* si cum respectu ad pacem consideretur, citra comparationem cum præliis & conflictu, in actu consistit. Nec male applicatur ad illum, quod de *habitu* pronuntiant *Aristoreli* *Eufrat. ad inserpretes Græci*: ἡ ἔξις τοῦ αἰσθητοῦ διωραμῶν ἐπιτέλεια λέγει, *Aristot. Nicom. lib. VI.* τοῦ δὲ πλὴ ἐντοῦτων καὶ ἀεὶ αἰσθητοῦ, ἡμῶν. *Habitus comparatus ad potentiam simplicem, actus dicitur: ad exercitium autem sive actionem, potensia.*

X

III. Ma-

III. Magis ambiguum dijudicationem RATIONIS BELLICÆ reddit, quod non uno significato nomen istud passim usurpatur: dum alii ad notandam conditionem disciplinæ militaris illud adhibent, quæ Suetonio *ratio militaris* dicitur: alii *belli genus* & indolem eo designant: Tacitus de parricidio in bello civili admisso: *Nec illis aut honorare eam cadem, jus hominum: aut ulcisci, ratio belli permittebat.* nec desunt exempla, quibus simplicem belli administrandi modum significat: ut in illo Suetonij: *Tiberius bello Germanico nihil non de consilij sententia egit: præterq; consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicavit.* Frequentius, & ad institutum nostrum accommodatius *belli ratio* nominatur; cum *usus prudentia militaris* ex certo consiliorum habitu fieri aliquid postulat. quo sensu *Cæsar* Legatos Tribunosque militum monuit: *ut rei militaris ratio, maxime ut res maritima postularent, ad nunc & ad tempus, omnes res ab eis administrarentur.* Simili significato Tacitus de Civili & Classico, excidium Coloniæ Agrippinæ agitantibus: *Sævitia ingenij, & cupidine præde, ad excidium civitatis traherentur. Obstabat ratio belli, & novum imperium inchoantibus utilis clementia fama.* Atque secundum hanc loquendi formulam olim hodieque obtinuit, ut quod *singularis* quædam *imperij, reipublicæ statusve utilitas* imperat; id ex *imperij, reipublicæ, vel status ratione* fieri dicatur. Specimen extat in illo *Flori*: *Populus Romanus infantiam habuit sub Regibus septem: tam variis ingenio, ut Reipublica ratio & utilitas postulabat.* Et apud eos, qui de *Ratione status* tractarunt, passim.

IV. *Authoritate* itaque & exemplo non destitueretur, si quis eo, quod in *bellicis consiliis, ex dictato prudentia militaris factis* opus est, *rationem belli* describeret: Sed usus obtinuit, ut ad *consilia subsidiaria* & *dictatum* cujusdam *prudentiæ extraordinaria* hæc appellatio referatur; eaque simul includatur *moralis æstimatio recti honesti*. quod enim ex *ratione belli* publica utilitate exigente, *factum esse* dicitur, id plerique eadem operâ *juste recteq; factum esse*, contendunt. Unde in subsidium commodioris disciplinæ, forte non inconvenienter describi poterit **RATIO BELLII**: *Principium practicum, ex certo belli statu habitusq; petitum, efficax ad producendam conclusionem, qua sub æstimatione justis rectisq; excusatur vel defenditur id, quod absolute & simpliciter spectatum justum rectumque non est.*

V. De

V. De singulis constabit plenius ex sequenti tractatione: quam ita partiemur, ut I. inquiramus *in fundamenta & vim interioriorem ejus argumenti, quod ex ratione belli deducitur.* II. Conclusionem ejus & consequentias inde derivatas terminis & limitibus idoneis circumscribamus. Utrinque usu ejus abususque in casibus & exemplis illustrioribus exhibeio.

CAPUT II.

I. Quid in definitione rationis bellicae denotet: sub justis recte estimatione defendi aut excusari.	VI. An ratione sciora in hostem facinora defendantur?
II. Rationem belli esse medium subsidiarium & extraordinarium.	VII. Negativa propugnatur.
III. Ex ipso peculiari belli habitu petitur.	VIII. Idem de pertinaci studio in partes ostenditur.
IV. Eorum sensentia, qui in hostem omnia statuunt licere jure belli ordinario.	IX. Qui hostium loco habeantur?
V. Quive hosti contra hostem jus praebeant in insinicum.	X. An qui hosti auxilium praestant?
	XI. Aut commeatum subvehunt?
	XII. An in non hostes per consequentiam hostile quisquam liceat?

I.

UT de fundamentis & vi interiori ejus argumenti, quod ex RATIONE BELLII deducitur, expeditius certiusque judicium possit formari; declarandum prius videtur, quid formula in descriptione rationis bellicae posita denotet, qua, sub estimatione justis rectis, excusari vel defendi dicitur, quod ex ratione belli processit. Utenim justis ambigua, sic rectis laxa valde significatio est: estimatio vero utriusque admodum diversa. ut loco non uno Grovius monet & explicat. Hic quia de illis actionibus sermo est, quae à Summa Potestate Civili proficiuntur; removeri debet acceptio, tum quae lege civili, tum quae licentia impunitatis, justis estimationem metitur. quarum illa judicari, hac defendi actus Regum publici non possunt, citra insignem sermonis errorem, quo licere, & hinc justum esse dicitur, quod cui-

que conceditur : Perinde ut interdum *justum* nominatur, quod *usus* & multitudo delinquentium de *illicito licitum* effecit ; sicut *consensere in aliquibus jura peccato, & cepit esse licitum, quod publicum est* : ut ex *Cypriano* refert *Albericus Gentili*. Nec evehimus. supra hanc classem ea, quæ à *Jure Gentium voluntario*, ratione quorundam effectuum peculiarium, *justitiæ externa* æstimationem mutuantur. non quod negemus, posse tacito Gentium consensu, actibus quibusdam tribui effectus juris, ex internæ justitiæ regulis minime procedentes : e. g. ut tanquam homicida vel fur conveniri puniriq; non possit, qui hosti etiam ultra temporamenti bellici, justitiæve internæ regulas vitam vel res suas abstulit : sed quia in casibus ad *Rationem Belli* referri solitis, nec de consensu Gentium subsumi firmiter ac certo potest : nec de consensu Gentium sublumi firmiter ac certo potest : nec ex illo ad moralem talium actuum æstimationem efficaciter concludi. Vicissim tamen *æstimatione justii*, quæ hic quæritur, excludi non statim potest, si quid in *sensu agente*, vel ut aliqui loquuntur, *positivo justum* non sit, dum modo in *sensu negante*, non sit *injustum* : adeoque naturæ societatis ratione utentium non repugnet ; aut ex facultate, per legem, vel jus alterius non impedita proficiatur. Quo ipso *rectum* etiam includitur : quippe *lege naturali* secundum omnem latitudinem suam comprehensum : qua legum civilium tabulas nonnunquam egr. ditur. de quibus *Seneca* illud exaudiendum. *Quam angusta innocentia est, ad legem bonum esse ? Quanto latius officiorum patet, quam juris regula ? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt, qua omnia extra publicas tabulas sunt.* Neque hic à *recto* aberrare pronuntiabimus, quod propositis duobus honestis, ad id, quod *honestius est*, non ascendit, vel citra illud subsistit, quod *decer.* quando ne ipsi quidem, qui *Ratione Belli* liberalissime utuntur, diffiteri possunt, se dum hanc sequuntur, non speciosa dictu, sed usû necessaria sequi. ad quorum defensionem excusationemque non requiritur, ut perfectæ virtutis laudibus abundant. Sed nec illud quidem inusitatum, aut incongruum est, ut vel *defensio* vel *excusatio sub æstimatione justii rectiq;* illis tribuatur, quæ simpliciter quidem spectata, ab alterutro norma recedunt ; ex *innocenti* tamen *proposito* veniunt : justique adeo vel *recti*

vid. Gros.
de J B &
P. III. 4. 3.
& seqq.
III, 6, 2.

de Ira 1, 27.

recti nomen ferunt, acceptione non ad *opus*, sed ad *operantem* pertinente: cui malitia vel culpa, nisi quæ ex proposito alterutrus particeps descendit, imputari non potest. quo refertur *Aristotelis* distinctio inter τὸ ἀδικεῖν & τὸ ἀδικῶν περιετλεῖν *in iuste agere, & agere quod iniustum est*: proluxe passim à *Scholasticis Doctoribus* explicata. Ad eam tamen, quæ *imbecillitati humane, vel affectuum* inter arma plerumque indomitorum *vehementiæ* indulgentur, hæc æstimatio porrigi non debet. quæ hoc ipso in rectitudine vel iustitia præsidium non habere intelliguntur, quia veniæ in proborum vel iustorum hominum iudiciis indiga sunt, aliunde quam à iustitia aut rectitudine mutuandæ. Admittimus interim de his *Nicephori Gregoræ* pronuntiaum: *in pugna & VI. p. 140. acie quicquid feceris, excusationem habet. cum ratio oppressa jacet, & manus velut ebria mente non reguntur.* & scimus plerisque iusticare, ad ignoscendum atrocioribus facinoribus, rationem, qua *Trojæ* excidium excusat *Agamemnon* apud *Poëtam*:

Sen. Troad.
v. 278.

--- --- *Regi franus nequit*
Et ira, & ardens hostis, & victoria
Gladiusq; felix, cujus infecti semel
Vecors libido est.

Nec *Aristoteli* refragari animus est, qui *improbos* aut *injustos* ob hæc habendos negat, qui *ira aliisq; affectibus impulsis* talia perperant. Nisi quod ad rem nostram nec defensionem lætis validam, & excusationem insufficientem esse putamus, quæ cum facinus ultro damnet, facientem à dolo tantum, & præmeditata fraude absolvit. Add. *Pufendorf. de J. N. & G. l. 4. 6. 1. 7. 16.*

II. Isthuc itaque utrum ex *RATIONE BELLII* concludendo perveniri queat, periculum est faciendum. Ordinem nobis subministrabunt *personæ*, adversus quas hæc argumentatio dirigitur, & à quarum respectu robur ejus varie intenditur minuiturve. quandoquidem hic non quid *absolute*, sed quid *in ordine ad alios* justum rectumve sit, spectatur. Hi sunt 1. qui *adversas*: 2. qui *nostras*: 3. qui *neutras* in bello partes sequuntur. Tam autem adversus istos quam adversus illos id demum *Ratione Belli* defenditur, quod à tenore & regula juris ordinarii defensionem mutuari non potest: sive, ut in descriptione *Rationis*

- de J. B. II, 18.
p. 388.
p. 387.
- Bellica expressum est, quod absolute & simpliciter spectatum justum rectumque non est. Sicut Albericus Gentilis jam agnovit, quadam contra jura belli ordinaria fieri, & esse tamen ab extraordinario atque singulari jure. quæ ab aliis Scriptoribus rationi rei militaris tribui, Idem notat. Et possis non inconvenienter huc accommodare,
- ad Hipp. à
Lap. de Ra-
tion. Stat.
prolegom.
p. 9.
- quod de Ratione Status Bæclerus observat: Per Rationem Status proprie dictam non fieri, nisi que modo & ratione extraordinaria & subsidiaria, pro certo Reipublica statu ad summum in Republ. finem accommodantur. Neque multum hinc discrepant, quantum ad declinationem à communi & generali regula attinet, prudentia *ἡ ἐπιτολή*, jus singulare, æquitas: in quibus omnibus non statim ad malitiam aut injustitiam degenerat, quod rigori normæ ordinariæ, rerum temporumque habitus & circumstantiæ subducunt. Pertinent huc Ciceronis illa: *Sæpe incidunt tempora, cum ea, quæ maxime videntur digna esse justo homine, eoque quem virum bonum dicimus, commutantur, fiuntque contraria: ut reddere depositum, facere promissum, quæque pertinent ad veritatem & ad fidem, ea negare interdum & non servare sit justum.* Itemque: *Sæpe tempore fit, ut quod plerumque turpe haberi soleat, inveniatur non esse turpe.* Addantur quæ de jure singulari differunt *FCti ad L. 14. & seqq. D. de Legib. l. 141. 162. D. de Reg. Jur. de Æquitate autem videantur Interpretes Aristotelis ad Eth. Nicomach. V, 10.*
- de Offic. I,
10.
- de Offic.
III, 4.

III. Istud vero RATIONI BELLI peculiariter, & modo quodam proprio competit, quod non ex emendatione qualicumque juris universalioris, nec ex persona aut causa favore, aut quacumque circumstantiarum inclinatione, vel denique aliorum negotiorum statu in republica administranda; sed ex certo belli habitu desumitur: Indeque justis rectisque ætimationem trahit. Non quod rerum aut negotiorum conditio ipsam juris atque honesti naturam dirigat aut formet: Sed quia deductis in certum statum habitumque negotiis bellicis, ex actiones juri ac honestati definunt contrariæ esse, quæ secundum hunc bellicorum negotiorum statum habitumque, ad finem necessarium tanquam media propria & adæquata coordinantur. quæ non juris aut honestatis, sed objecti rerumque mutatio est: ad id solum efficax, ut inodo actionem ipsam ab injustitia, modo agentem ab injustitiæ imputatione liberet: cujus reatus extra hunc negotiorum

vid. Gros.
de J. B. I,
1, 10.

tiorum statum, atque adeo citra mutationem objecti rerumque, huic aut illi adhæssisset. vid. omnino *Pufendorf. de J. N. & G. l. 4. 9.* Sed hæc in re præsentī, adhibita perlonarum causarumque distinctione, rectius definiuntur.

IV. Adversus *hostem* quodcumque facinus BELLI RATIONE tueri superfluum & inutile foret, si tam vera, quam vulgata esset illorum sententia, qui nihil à jure belli ordinario exorbitare, quod in hostem fit, asserunt: usitata illa in ore habentes: *Quodcumq; libuit facere, victori licet: omnia in victoria lege belli licent: omnia dat qui justa negat.* vid. *Grot. de J. B. III, 4, 1. & seqq.*

V. Nec leviter patrocinari huic assertioni primo intuitu videtur eorum doctrina, qui tradunt: *eum qui me injuria afficit, adeoq; hostem se mihi profiterur, mihi eo ipso dare jus, hoc est, facultatem quandam moralem adversus se in infinitum: nec ladi justitiam expletricem, etiamsi intra terminos aequalitatis in depellenda injuria minime subsistatur.* Sed loquuntur nimirum hi Scriptorum de *facultate injuria depellenda*, prout se habet *in ordine ad eum qui mihi injuriam infert.* qui defensionī meæ nullum jus aut facultatem contrariam obtendere potest, quæ facultas mihi incompetens restringatur, vel ex qua modum defensionis adversus injuriam sibi secundum æqualitatem justitiæ explettricis deberi, evincere queat. Caterum tum hanc ipsam facultatem depellendæ, tum vero in primis vindicandæ injuriæ, mansuetudine, æquitateque atque adeo dictamine juris naturalis restringi temperarique, *videm* palam profitentur. Addunt huc *Alij* non sine ratione ipsum quoque ordinem naturæ socialis, docentque: *jus defensionis & resistendi injuria, nunquam naturale fuisse, nisi cum respectu ordinis, sive salvo ordine, quem natura socialis suo fini consequendo supremo loco destinavit:* Atque hinc inferunt: *Naturalem esse hanc restrictionem: sive inesse in jure resistendi naturaliter hanc exceptionem: nisi resistendo violetur ordo socialis. cujus primam & summam rationem ipsa natura habet.* Cujus observationis usus non debet eo detorqueri, ut facultas injuriæ depellendæ coercetur, sine qua ordo socialis conservari non potest; sed ut licentia inhibeatur, quæ ultra finem ac ordinem naturæ socialis in depellenda injuria grassatur. de modo vindicandæ injuriæ, à natura

Grot. de J. B. II, 1, 10.

Pufendorf. de J. N. & G. II, 2, 71

Boet. ad Grot. I, 4, 2.

Pufend. de J. N. & G. II, 5, 3.

de off. I, II. natura præscripto celebre exstat Ciceronis testimonium : *Sunt quaedam officia etiam adversus eos servanda, à quibus injuriam acceperis. Est enim ulciscendi & puniendi modus.* Aliaque similia, quæ cumulat Grotius de J. B. & P. III, II, 1. Add. Alb. Gentil. de J. B. III, 2. pag. 474.

VI. Dehinc valde coarctabitur quoque BELLI RATIO, si admittatur, tanquam defensio juris bellici ordinaria, *Talio* contra eos hostes exercita, qui crudeles in bello aut immanes fuerunt. Nec desunt sane, quibus hæc ratio ad sævissima etiam exempla defendenda sufficit. *Sceleri modus debetur*, inquit ille, *ubi facias scelus, non ubi reponas.* Et alius :

Son. Thysf.
II, 5.
Pind. Nem.
IV. St. 2.
v. 10.

-- Ἀπρόμαχός
ἔσσι καὶ Φοσέει
Δόρον ὃ μὴ ξυσιεῖς. ἔπει
ῥαζονταίη, καὶ παθεῖν ἔοικεν.

-- *Inexpertus belli esse videri queas, dictum hoc qui non intelligit: Quoniam facientem aliquid etiam pati convenit.* Atque ex hac ratione tuetur Albericus Gentilis tum alia multa, tum Romanorum etiam factum, qui nobilissimos Pænorum captivos liberis Reguli dederunt crudelissime perdendos in Patria vindictam, qui Carthagine fuerat sevissima interfectus morte. Cumque in isto & similibus exemplis facile prospiceret, justam & proprie dictam talionem ob id plerosque agnituros non esse, quod illa in eandem personam, quæ deliquit, exercenda sit: hic autem, id quod talio dicitur, in malum redundet eorum, quorum in eo, quod accusatur, nulla est culpa. huic rationi, velut in antecessum, obviam iturus, subjicit : *Nec dici hic valet, non illos esse se, qui crudeliter egerint: adeoq; non se esse tractandos crudeliter. Nam unum corpus sunt hostes: ut unum corpus est exercitus. Unum corpus est eorum, qui ab una parte faciunt pacem: alterum eorum, qui ab altera. Et sic ab una parte qui bellum faciunt. Et singuli tenentur, etiam si delictum ab universis patrasum sit.*

VII. Verum istam quoque rationem in fundamentum juris bellici ordinarii evalescere non sinunt, tum quæ statim sequuntur apud Gentilem: *velim tamen misericordiosem erga hos esse hostem, qui vere alieno laborant vitio.* tum quæ ab Eodens alibi passim

p. 279.

sim restrictiones, limitationes, emendationes Talionis bellicæ adferuntur : ut cum *talionem non esse admittendam* pronuntiat, *de J. B. II. 21.* ubi de sanguine sit *quæstio* : cum *Plutarchi, Dionis, Polybii* aliorumque sententias refert & probat, qui constanti rectissimi iudicii consensu definiunt : *Ulcisci injustitiam, eamq; imitari, injustum esse : aliorum improbitate ne contra ipsos quidem improbos quenquam fieri improbum debere : qui mente præditi sunt, cum hostem ulcisci statuant, non id primum spectare, quid merito ille patiat, sed quid ipsos facere deceat : etiam cum æquum sit, culpa talionem reponi, imitanda tamen non esse, quæ doleas : Nunquam committere virtutem, ut vitia dum compescit, imitetur ipsa : nec imitationem aliena culpa innocentiam rectè vocari.* Quæ satis aperte demonstrant invalidam consequentiã à *victi merito ad officium victoris* concludi : nec hunc *facere* rectum esse, quod illum *patri* justum est. *Rationi de communi corpore hostium* satisfacit *Grotius : de J. B. & P. II, 21, 18. III, 11, 16. Add. Eund. de J. B. II, 18, 7.*

IX. *Æque inefficax est ad jus belli ordinarium sustinendum roborandumve, quando aliqui causam graviorum facinorum in hostes admissorum e.g. deletarum urbium, captorum aut supplicum interfectorum referunt ad pertinaciam in resistendo : illud Jctorum usurpantes : Contumacia cumulat pœnam : l. 4. D. de & impunitus esse non debet, qui spe qualicunq; audacior factus est. Pœn. l. 1. § 1. D. si is quam rationem secutus videri queat P. Æmilius apud Livium : qui qui r. st. lib. ad Ænorum urbem hostiliter diripiendam L. Postumium misit, quod per XLV. 27. tinacius, quam finitima civitates, in armis fuerant. In recentiori historia Henricus II. Rex Gallia Bovinus vi captis, captivos nonnullos etiam suspendi jussit nimium obstinatos. Qualia, si ad id quod rectum est respicias, ex communibus juris bellici principiis non posse probari, ipsi quoque, qui ea referunt, Historici profitentur. Satis frigida fuerit excusatio (inquit Natalis Comes) si factum jure belli defendatur, quia obstinate & contra militarem disciplinam conarentur locum debilem servare adversus regias copias. quem nullo pacto possent tueri. Delicti certe vel pœnæ nomina hic adhiberi tanto minus possunt, quod ex adverso potius crimen est, si de 1. B II, quis præsidium, fidemque adeo & obsequium deserat ; quæ 16. nimis acriter tuendo, nemo scelestus, vel certe hosti ad pœnam Grot. de J. B. & P. III, 4, 13. III, 11, proprie dictam obnoxius efficitur. Solent quidem ad terro- 16. rem*

Y

rem

rem incutiendum obſeſſis acerbiffima quæque denunciari, ſi ſe pertinacius defenderint: & diuturno uſu in praxin, ut ita loquar, militarem deductum eſt, ut deditio illorum, qui vitam aut libertatem ſalvã pacifcuntur, non recipiatur, niſi fiat in locis inſirmitatis quidem, antequam tormenta igniaria majora explodantur: in munitioribus, antequam in mœnia impetus fiat: olim antequam murum aries percuffiſſet. Sed quod ad denunciationem attinet, *multum intereſt, ſive miniteris te aliquid facturum, ſive fa. i. z. Sapius minitari licet, cum facere non licet. Et qui minatur, a parte etiam oſtendit, ſe nihil mali velle facere, ſed incuſſo timore retrahere a malo.* quod ad morem publicum; recti regula hic quoque atrociorẽ ſtricti juris executionem, niſi peculiari quadam & propria ratione nitatur, refugit. quod à Cicerone jam admonitum eſt in Officiis: *Cum iis, quos vi deviceris, conſulendum eſt, cum ij, qui armis poſitis ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percufferit, recipiendi.* Nec ad producendam conſuſionem univerſalem valida eſt ratio, ex qua nonnemo apud Albericum Gentilem pronuntiat: *excuſari in his acerbitate poſſe jure belli, ne aut ab imperitis rei bellice, aut ab agreſtibus obſtinatiſſimis fiat, ut ad omnia, vel nullius momenti loca attraherentur tormenta.*

Lipſ. Poli-
orcer. III.
Gentil. de
J. B. II, 24.
p. 465.

l. II.

de J. B. II,
26. p. 349.

IX. Quæ de hoſtibus dicta ſunt, etiam de iis debent intelligi, cum quibus bellum quidem directo non geritur, ſed qui tamen *hoſtium loco habentur*: in quos, licet concedatur, eadem quæ in hoſtes, ſecundum regulam juris bellici ordinariam, juſta aut recta eſſe: plura certe aut graviora quam in hoſtes, ſecundum eandem normam, non permittuntur. Habentur autem hoſtium loco, tum qui hoſtes auxiliis aut comœatu, rebusque ad bellum idoneis juvant: tum qui bello exorto in hoſtili ſolo deprehenduntur. de quibus diſtinctiones cautioneſque neceſſarias exhibet Groſius de J. B. & P. III, 1, 5. III, 17, 3. III, 4, 6. & ſeq.

X. Solent quidem interdum, qui auxilia hoſtibus præſtant, factis revera hoſtilibus, amica verba obreendere. Sicut Veneti apud Guicciardinum contendunt, *manere iſtis cum Gallo fœdus, eſſi contra Gallum fœderato Mediolanenſi auxiliarentur. Quin & iſtis fœderibus interdum expreſſe cavetur, ut ſalva pace, contra eum cum quo fœdus inicitur, alteri liceat auxilia mittere: quod*

lib. III.

quod pace quadam Atheniensium cum Philippo caurum fuisse, ex ora-
 tione de Haloneso, quæ inter Demosthenicas legitur, colligit Grotius,
 qui etiamsi id expressum non sit, non pugnare cum fœdere pronun-
 tiat, ut quos alij offenderent, hi defenderentur ab aliis, manente de ce-
 tero pace. at Brillacus apud Albericum Gentilem, ridiculum ait, ad-
 versus eundem hostem & non hostem pugnare eodem tempore. Justinus
 certe, quem nominat Grotius, manere pacem non existimavit:
 sic enim scribit de Lacedæmoniis & Atheniensibus: Pacem in
 annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis servaverunt. Nam
 inducias, quas proprio nomine condixerant, ex sociorum persona rum-
 pebant: quippe quasi minus perjurij contraberent, si ferentes sociis
 auxilia potius, quam si aperto prælio dimicassent. Equidem sicut
 facile concesserim, evenire casus posse, quibus auxilia hosti
 missa nihil ad fœderis violationem pertineant: ita si ad regu-
 lam respicias, optima ratione Philippo Macedonum Regi ob-
 jectum à Romanis existimo: fœdus ab eo violatum, quod hostes po-
 puli Romani auxilium & pecunia juvissent. Quod & T. Quintius ur-
 gebat in Colloquio cum Nabide: Vos tamen, inquis, vestramque
 amicitiam ac societatem proprie non violavi. Quoties vi te arguam
 id fecisse? sed nolo pluribus, summam rem complectar: quibus igitur
 rebus amicitia violatur? nempe his maxime duabus, si socios meos pro
 hostibus habeas, si hostibus te conjungas.

XL Plane de his quidem, qui auxilio missi, in hostium
 exercitu sunt, ne dubio quidem locus est. Quid, qui commea-
 tum hosti subvehunt? Respondet Procopius: eum quoque, in exercitu
 hostium censeris, qui quæ proprie ad bellum usui sunt, hostili exercitui
 subministrat. Sed videmus id promiscue tolerari coercerive,
 prout belli usus postulat. Ita ut qui tolerant, jus tamen coer-
 cendi palam præferant, idque tum præsertim rigidius plerum-
 que exercent, si hostes ipsi quoque gravioribus exemplis an-
 nonz subvectionem intervertere instituant. quomodo apud
 Hermannum Hugonem, cum Mauriciani quosdam, qui castra Hispani-
 ca annanâ pabuloque adjuverant, capros abduxissent: Spinola talione
 usus, quoscunque intellexit hosti pabulum cibariave subvexisse, invicem ca-
 pi, militarique passim jussit. Horum multi conquestum cum eo per Le-
 gatos miserunt, quasi innocentiam suam probaturi. Ipse eis respondit:
 iam sic præsentis belli rationem divisam esse, ut cum hostes quocunque
 modo

de J. B. & P.
II, 10, 13.de J. B. III,
18.

III, 7, 10

Liv.

XXXIV, 52.

vid. Gros.
de J. B. III,
1, 5. in not.Obsid.
Brod. p. 52.

modo annonæ subvectionem impedirent; ipse eam vicissim prohibere niteretur; & si hoc sibi remitti vellent, remitterent ipsi de suis recipiendis; sin id tenerent, se quoq; illud retenturum. Add. *Alb. Gentil. de J. B. II, 18.*

XII. Patet hinc, quantum instituto nostro satis est, & qui hostes sint, & quid adversus hostes ordinaria justii rective *Grot. de J. regula decernat.* De his qui hostes non sunt, nec hostium loco habentur, admonere, pene superfluum est: quando in hos nullum esse jus bellicum, eo ipso quod hostium censu exempti sunt, satis constat. Unum tantum planioris disciplinæ causa annotabimus in exemplum. Pronuntiat *Polybius, bonorum virorum officium esse, ut iis a quibus injuriam acceperint parcant, si injuria ultio in detrimentum innocentium simul sit evasura.* Adversus hæc non desunt qui asserant: *etsi quid sua natura malum sit, ita ut nunquam bonum fieri possit; illud per accidens sequi posse ad usum aut defensionem juris mei, extra peccati labem, neq; ideo me teneri temperare ab usu juris mei.* Secundum hos, ex ipsa justii rectique regula innocens erit, qui hostile præsidium in loco munimentove Tertiæ aggreditur, quantacunque civibus aut incolis non hostibus detrimenta inde inferantur. At enim, sicut illi quidem, qui jus suum legitimo modo exequitur, imputari nequeunt, si quæ sine culpa ejus in alios incommoda inde promanant: ita qui non cavet, etiam quæ extra propositum, in necem innocentium evadere posse prævidentur, hoc ipso culpæ se reum facit: à quâ nulla communi aut ordinaria ratione potest absolvi. Conf. *Grot. de J. B. & P. III, 1, 4. III, 11, 8. Pufendorf. de J. N. & G. I, 5, 3.*

CAPUT III.

I. Argumentum à fine belli universalis ad media, quomodo formetur? II. Quomodo à fine particulari singularum actionum bellicarum? III. Vis necessitatis in bello.	IV. Qualis hic necessitas intelligatur? V. Quomodo contra hostem necessitas sit explicanda? VI. Quid ex necessitate in simplicibus juste rective fieri possit?
- VII. Quid

VII. Quid in locum, qui custodiri non potest?	XI. Quid in eos qui nostrarum sint partium?
VIII. Quid ad errorem incuriendum hostibus?	XII. Quove ex fundamento?
IX. Quid ad opportunitatem loci, hosti intercipiendam?	XIII. Distinctio inter subditos & non subditos.
X. Quid ob hoc, ne facti gloria vel utilitas pereat?	XIV. Quid in eos qui neutrarum sunt partium?
	XV. Ex aliorum sententia.
	XVI. Ex nostra.

I.

Eorum igitur, quæ in bello contra hostem fiunt, multa, quæ contra non hostem, omnia, si ad regulam juris militaris expendantur, vel à justitiâ, vel certe à rectitudine aberrant; quorum tamen haud pauca, ut generaliter indicatum jam est, *sub justî rectivæ estimacione defenduntur, vel excusantur*: quatenus tanquam *media* secundum certum belli statum habitumque *propria & adæquata* ducunt ad *finem necessarium*. Eumque vel *universalem*, totius belli, vel *particularem* singularum actionum bellicarum. *Universals belli finis*, quantum ad ambitum justitiæ militaris attinet, est *quietus & securus juris*, quod cuiq; comperit, usus: ideo necessarius, quia sine eo vita socialis secundum ordinem à DEO præscriptum institui degique non potest. Apposite ad hanc rem *Themistius*: *Στεγίλονται οἱ ἀνάγκη, ἕχ' ἵνα διὰ πῆλως ἑργίλ' οὐτ', ἀλλ' ἵνα ἀσφαλῆς ἡσυχάσωσιν*. *Bella suscipiunt, quibus id necesse est, non ut perpetuo bellum gerant, sed ut tuto in otio & quiete esse possint*. Nec minus illud *Livy* huc pertinet: *Justum bellum, quibus necessarium; & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes*. Iteinque illa vulgata de pace per bellum quærenda: apud *Ciceronem*: *Ita bellum suscipiatur, ut nihil aliud quam pax quaesita videatur: Pacem habere debet voluntas, (quod Augustini dictum est) bellum necessitas*. Non enim pax queritur, ut bellum exciteretur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Inprimis autem *Cicero* passim in *Officiis* monet, *societatem hominum & communitatem everti necesse esse, si praesidia hominibus detrahantur denegenturve tuendi asserendiq; juris sui*. Cujus & hoc estatum exstat: *Quid est, quod contra vim sine vi fieri possit?* Vid. *Pufendorf. de J. N. & G. II, 6, 2*.

II. *Finis particularis actionum singularum bellicarum est, ut vires nostras & facultatem ad jus nostrum defendendum vindicandumve augeamus: & vires hostis ad nocendum nobis coerceamus diminuamusque.* Quod itidem necessarium, si alia ratione hostis compelli nequeat, ut nobis vel de injuria illata satisfaciatur, vel adversus imminentem securitatem præstet. Egrege de hac philosophatur Polybius lib. V. cap. 8. & seqq. ubi inter alia describit: *παραρτίσθη τὸ πολέμιον καὶ καὶ φθέρων φρεσίν, λιμῆας, πόλεις, ἀνδρας, ναῦς, κερπύς τ' αἶψα τὰ τύχης καθ' ἑπιπέσεια, δι' οὗ οὐδ' μὴ ὑπὸ πινυλίας ἀδυνάστευτος εἴ τις ποιήσῃ, τὰ δ' ἐσφίπερα πειγυμαῖα, καὶ τὰς Ἰππικαῖς διωταμικωτέρας: ταῦτα μὴ ἀναγκαῖον οἱ εἶναι πόλεμος νόμοι, καὶ τὰ τύχη δικαιοσύναν.* *Munitiones hostium, portus, Urbes, Viros, naves, fructus & hoc genus alia occupare aut perdere, ut eo pacto res inimicorum atterantur, propria adaugeantur & ad exitum consilia facilius perducantur, leges & jura belli nos cogunt.*

¶ C. D. IV.

15.

Belligerare (inquit Augustinus) & perdomitis gentibus dilatare regnum, malum videretur felicitas, bonis necessitas. Sed quia pejus esset, ut injuriosi justioribus dominarentur, ideo non incongrue dicitur etiam ista felicitas. Et hic maxime valet, quo scelestè abutitur Antoninus apud Herodianum: *Εὐλογον καὶ ἀναγκάσιον, ἢ μέλλοντα πείσασθαι θεῶν, ἀμυνάσασθαι μάλλον ἢ ἰσομοῦσαι. Τῆ μὲν γὰρ συμφορᾷ εἶπεσθαι, καὶ ἀναδρεῖας ψόγου καθ' ἑπιπέσεια. ὃ δ' ἐκ χειρὸς αἰμασὸς σπασάσθαι καὶ δόξαν ἀνδρείας ἀπώλεματ', Rectum & necessarium est vindicare magis quam accipere injuriam. quippe ad occisi calamitatem etiam infamia timiditatis accedit: Victor præterquam quod incolumis est, etiam gloriam fortitudinis refert.*

IV, 5.

III. Ut autem actionibus bellicis, ad alterutrum istorum finium ex peculiari belli habitu, contra regulas recti honestive communes directis, tanquam *mediis adæquaris*, æstimatio justè rective concilietur, ad id omnis efficacia validæ conclusionis à *Necessitate* mutuanda est: cujus imperium præcipue in bello dominari consuevit. *Necessitas, inquit Seneca in Controv. magnum humana imbecillitatis patrociniū est: quod quicquid cœgit, defendit.* Necessitati autem quicquid tribuitur, sive juris, sive favoris aut veniæ, unice inde promanat, quod non possit non homo omni studio ad se conservandum conniti, *Omnem esse honestam rationem expedienda salutis*, definivit generaliter Cicero: &

IV, 27.

¶ *Defend. de J. N. & G. II, 6, 1. pro Milon,*

stam rationem expedienda salutis, definivit generaliter Cicero: & alius;

alius: *Lex una & perpetua, salutem omni ratione defendere.* Bodini *Ammian;*
 etiam specialius huc pertinens admonitio est; *Vim necessitatis tan-*
ram esse prementibus armis, ut qua injusta sunt, justissima videantur. *Ar. ell.*
 Ex illo, ut videtur, Thucydidis loco expressa: *In pace rebusq; securi-*
dis, cum nulla ad facinora præter voluntatem necessitas impellit, re-
ctius tam publice quam privatim mortales sentiunt. bellum vero cum
ea eripiat, qua ad usus vite quodidianos pertinent, violentus magister,
ad præsentem plerumq; rerum statum imperus animorum desiccit.
 Add. *Gror. de J. B. II, 2, 6. Ayal. de Jur. & off. bell. I, 5.* *lib. X. XII.*
de Rep. V, 3.
l. b. III.

IV. Neque tamen *absoluta* vel simplex necessitas hic requiritur: sed *cum adjunctione*, ut Cicero vocat: quæ etiam extra *vid. de In-*
 hunc locum dicitur *necessitas finis*: Cujus qui sint gradus, itidem *vens. II, 7.*
 ex rerum causarumque diversitate arcessendum est: neque *ul-*
timus semper *articulus necessitatis* sumendus, cum vocabulum *de J. B. I, 13.*
 hoc auditur. Quod *Albericus Gentilis* admonuit: & ad hunc *fin.*
 usum nostrum copiose exposuit *Bæclerus Comm. in Gror. I, 1.*
p. 137.

V. Et *contra hostem* quidem haud dubie laxius interpretari necessitatem fas erit: ut non præsentis tantum sed etiam futuræ incolumitatis ratio habeatur: eique tutela destinetur non tantum adversus mala & damna, quæ ex imminentibus belli actionibus & molitionibus hostilibus: sed & quæ ex ipso belli statu pericula impendent. in quo qui sunt constituti, in eos congruit, quod de gladiatoribus *Gellius* habet: *Licet hominum N. A. VII, 13.*
vita non tam iniquis alias neq; tam indomitis necessitatibus circumscri-
pta sit, ut idcirco injuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis:
Gladiatori tamen composito ad pugnandum, pugna hæc propositam
sortem esse, aut occidere, si occupaverit, aut occumbere, si cessaverit.

VI. Hinc sævitia in eos exercita, qui *supplices facti, dedere se parant*, definit sævitia nomine cenferi, & sub æstimatione *Annal. II,*
 justi rective modo defenditur à *Scriptoribus*, modo excusatur, si *21. 4.*
 ea belli atque negotiorum indoles sit, ut finis vel universalis vel universali subordinatus hac una ratione tutissime certissimeque obtineri queat. Ex hoc genere esse putatur Germanici *adhortatio* adversus Germanos apud *Tacitum*, orantis suos, *Annal. II,*
insisterent cadibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis finem
bello fore. Eandem speciem & *Ulpensium* cædes præfert: qui

Tac. Annal. XII, 17.3. cum legatos mississent veniam liberis corporibus orantes, servitiq; decem millia offerentes : id aspernati sunt victores : quia trucidare dedisos sevyum, tantam multitudinem custodia cingere arduum : ut belli potius jure caderent. Sed hic finium comparatione non recte instituta, securitas victoris nimium violento medio, pro periculi aut incommodi ratione, quod ex custodia debitorum imminebat, stabilita est.

VII. In hoc ipso enim, quod teneri locus aliquis, vel custodiri multitudo qua in potestatem tuam venerit, non possit, per se nullum validum principium continetur, unde concludere possis : ergo hæc aut ille internecione vel excidio sunt delendi. nisi utrinque paria huic facinori momenta ad finem belli vel universalem, vel universali subordinatum subsint. Qualia suberant, cum à Mario Capsa deleteretur. *Oppidum incensum*, inquit Historicus, *Numida puberes interfecti, alij omnes venundati, prada militibus divisa. id facinus contra Jus Belli, non avaritia neq; scelere Consulis admissum; sed quia locus Fugurtha opportunus, nobis aditu difficilis; genus hominum mobile, insidum, ante neq; beneficio, neq; metu coercitum.* Ubi ex peculiari belli indole prorsus manifesto BELLII RATIO enascitur. sicut & in illo *Flori de Thracibus domandis: Nec aliter cruentissimi hostium, quam suis moribus domiti. quippe in captivos igne ferroq; savicum est.*

IIX. Unde & intelligere datur, quando terror fundamentum RATIONI BELLICÆ idoneum præstet: non simpliciter scilicet, sed quando adversus tales hostes tali bello adhibetur, ut ad finem belli pro adæquato vere medio possit haberi: Atque hoc modo explicandam *Grotij* doctrinam existimaverim, tradentis: *Utilitatem, qua ex terrore in posterum speratur, ad jus dandum cadis non pertinere; sed si subsit jus, posse inter causas esse ob quas jus non remittatur.* Et admiserim intra hos limites, quod apud Gentilem legitur: *Sic postulare BELLII RATIONEM, ut in obstinatos & loca minus munita pertinacis defendentes interdum graviora exempla decernantur.* Atque in excidio *Uspensium* hoc unum valide hinc audietur, quod addit Historicus: *Excidio Uspensium metus cæteris injectus.* Si id quidem Belli Ratio exigebat, ut tam gravis metus cæteris injiceretur. Quod addendum etiam factis similibus puto: veluti cum, *Alberico Gentili* iidem

de J. B. III, 21, 16.

de J. B. II, 20. p. 349.

vid. Alb. Gent. de J. B. II, 17. p. 355.

de J. B. II, 28, 387.

itidem annotante, plurimi Scriptores ajunt, *ita postulare rei militari rationem, aliquando ad ceteros deterrendos, scribere in hos, qui commearum obsessis inferunt.*

IX. Nec aliunde robur mutuatur *opportunitas* loci, hosti interceptienda; ut conclusionem hic efficacem producat. Nam licet in se vim aliquam habeat *opportunitas* ad terrendos prudentes, si cum Sallustiano Micipla reputent: *opportunitatem non malos tantum, sed etiam mediocres viros transversos agere*: non tamen ad graviora facinora ex *Ratione Belli* defendenda aliter quam periculi magnitudine proficere potest. De Corinthi excidio Cicero: *Majores nostri Tusculanos, Aequos, Volscos, Sabinos, Hernicos in civitatem etiam acceperunt: at Carthaginem & Numantiam funditus sustulerunt: Nollem Corinthum: sed credo illos securos opportunitatem loci maxime, ne posset aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhorrari.* Idem alibi laudat Marcellum, quod Syracusas delendas non putaverit, *cum ex ea urbe nihil, periculi ostenderetur*: idque judicium referens Albericus Gentilius, recte subjicit: *An si periculum salutis urbis Rome ostensum fuisset, nec dum Syracusas illas pulcras delendas Marcellus, aut Cicero censuisset?*

X. E contra sicut ad veros bellicæ actionis fines, ita ad ipsam RATIONEM BELLI, nullam, nisi in opinione vulgi efficaciam habet, si quis urbem captam ob id modo delevisse se ostendat, *ne vel expugnationis gloria evanesceret, vel frustra eam cepisse videretur.* & nituntur tamen tali prætextu Romani: causam illorum agente Tasio: *Artaxasis ignis immissus, deletaq; & solo equata sunt. quia nec teneri sine valido præsidio, ob magnitudinem imperium; nec id nobis virium erat, quod formando præsidio, & capessendo bello divideretur. vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo utilis aut gloria quod capta essent.*

XI. Qui hostes non sunt, ii, ut supra distinximus, vel *Nestrarum* sunt partium vel *Neutrarum*. In illas, multa necessitas belli fieri imperat, injusta si seorsim spectentur, vel inhumana certe atque crudelia. In historia *Curtiana* Mazæo Prætori mandat Darius, *ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur atq; ureret. quippe credebatur inopia debellari posse nihil haberem, nisi quod rapiendo occupasset.* Ad alium *Curtij* locum annotat *Erinshemius*: *Sæpe factum, ad præcidendum hostibus aditum,*

Z

Off. L. II.

in Ferr.

de J. B. III.
8, 527.An. XIII.
413.IV, 9, 8.
Add. asur
de B. G. VII,
14.
IV, 16, 8.

ut porta civitatum clauderentur, magno interim exclusorum sociorum damno: idque probat exemplis ex Veteri pariter & recentiori historia petitis. Quo pertinent etiam illa Virgilij:

Æt. IX.
722.

*Pandarus ut -- -- cernit,
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res:
Portam vi multa conversus cardine torquet,
Obnixus latis humeris: multosq; suorum
Mœnibus exclusos duro in certamine linquit.*

Æt. XI. Et alibi:

*-- -- pars claudere portas
Nec sociis aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes.*

Sol. Pelop.
II.discursus ad
Tac. XX, 3.
V, 49.

Sic & sæpe legimus, imbellem senum, fœminarum puerorumque turbam urbibus arcibusve aut non receptam, aut expulsam fuisse, obsidione atque hinc fame imminente. *ne iis corporibus, quibus non arma ferre, non tueri patriam possent, onerarent inopiam armorum.* De illis dubitandi causa non est, qui suos in loca tutiora submoverent: quod Athenienses fecisse Thucydides memorat, cum Platæa à Thebanis metuerent: sed qui savitiæ & lubricitati hostium exponunt. quos Romanorum exemplo tueri Scipio Aniratus conatur: qui urbe à Gallis captâ, senes hosti prædæ expositos reliquerint. Sed hi quidem sponte se hosti objecerunt. de fœminis autem notatu prorsus dignum est, quod Livius in ejus rei narratione scribit: *magna pars earum in arcem suos profecta sunt, nec prohibente ullo, nec vocante: quia quod utile obsessis ad minuendam imbellem multitudinem, id parum humanum erat.* Subjicitur statim, quod itidem hic minime prætereundum, de turba cætera: *Alia maxime plebis turba, quam nec capere tam exiguus collis, nec alere in tanta inopia frumenti poterat, ex urbe effusa, suam quisq; spem, sua consilia, communibus deploratis, exequiebantur.*

XII. Substernuntur his factis purgandis varia fundamenta: *Communis salutis studio, singulorum curam negligendam: paucorum damno universa servanda: si quid ex iniquo his exemplis subit, illud contra singulos utilitate publica rependi: in communi calamitate suam quemq; habere fortunam.* Sed vis harum sententiarum

tiarum atque efficacia omnis à necessitate dependet. quæ, prout magis minusve urget, validius quoque aut infirmius momentum huc adferre intelligenda est. Sicut adhibitâ Ciceronianâ distinctione inter necessitatem absolutam, & necessitatem cum adjuncto, tum inter necessitatem honestatis, incolumitatis, commoditatis, egregie jam declararunt Bœclerus ad Grov. de J. B. l. I. p. 137. & II, 2. pag. 65. & seq. Pufendorsius de J. N. & G. II, 6. l. & seqq.

XIII. In applicatione autem hujus principii ad factorum singulorum æstimationem, probe distinguenda sunt ea, quæ fiunt à Summa Potestate in subditos; ab iis, quæ fiunt vel à summa potestate, vel à quibuscumq; aliis in non subditos. ibi facultas supereminens in personas ac bona subditorum, interdum ex laxiori quoque necessitate proficit ad defendenda sub æstimatione justæ rectique facinora; quæ hic ex rigidiore quoque necessitate nihil aliud, quam excusari eatenus sub æstimatione justæ rective possunt, quatenus injustitia vel crudelitas, quæ iis subest, illi nequit imputari, qui nec dolo malo, nec culpa sua, sed studio vel publicæ vel propriæ salutis contra præsentissimum periculum tuendæ compulsus, ea perpetravit. Vid. Pufendorf. de J. N. & G. I, 5, 3. & seqq. Feld. ad Grov. II, 2, 6. Ziegler. ad Grov. II, 2, 6.

XIV. In eos qui Neutrarum Partium sunt, quid sibi petmittant Bellantes, ex sequentibus exemplis datur intelligi. Refert ex Xenophonte Grovius: Græcos qui cum Xenophonte erant, cum navibus omnino opus haberent, ipsius Xenophontis consilio transeuntes cepisse. Haud dissimile multum est, quod superiori seculo Elisabetha Regina Angliæ patravit: cum enim magna vis pecunia mercatorum Genuensium, aliorumq; Italorum, ex Hispania in portus Anglicos, persequentibus Gallis delata esset, & Albanus tanquam Hispanicam falso vindicaret; Regina Elisabetha fiduciaria cautione interposita, à mercatoribus mutuo eam sumpsit. Inprimis vero ad RATIONEM BELLII provocare receptum est, quando loca occupantur in solo pacato sita, si periculum sit, ne hostis eum locum invadat, & inde irreparabilia damna det. Quomodo superiori seculo Carolus V. Imperator Cosmæ Medicæi suavis, Appianos Plombini dominos, ne Gallis loco porirentur, ex arce in oppidum, reluctantes, querentes, Deum hominumq; fidem obrestantes emigrare coëgit, Ipsaq; arci præsidium imposuit. Atque hanc sententiam quotidie incrementum & invalescere

de J. B. II,
2, 10.

Camden.
Elisab. p. 1.
A. 1568.
p. 149.

Grov. de J.
B. II, 2, 10.

Forstner.
ad Tacit.
Ann. XII.
41, 3 p. 255.

valescere videmus, ita ut ad alias etiam belli necessitates expediendas, veluti si transeundum sit per territorium alienum, si in aliqua regione, hospitiarum vel hybernorum causa, subsistendum, ex RATIONE BELLII argumentum trahatur.

XV. Cum ad principia talium factorum examinanda devenitur; quisque fere novam propriamque viam sequitur. Illorum haud dubie impudentissima oratio est, qui nulla factitatione reddita, si interrogentur cur possideant, responsuri sunt, quia possideant: quam praedonum esse formulam, Ulpianus pronuntiavit. Neque multo solidior illorum ratiocinatio est, qui id solum spectandum in talibus coeptis contendunt, utrum illi utilia sint, à quo, vel in cuius gratiam audentur: quomodo Agelilaus Cadmaeae occupationem defendit: ὅτι δὲ τῷ περὶ αὐτῶν, ὅτι χρήσιμον ἔχει, σκεπῶν. factum illud carens tantum, quatenus ex usu esset, spectandum. quod ea qua è Republica Lacedaemoniorum essent, uliro sine monitore vel mandatore ullo patrari deberent. Idem de his dixeris, qui à viribus & potentia juris titulum arcessunt; justum esse contententes qui quid vis armorum in impotentiores agit: id aequius quod validius. Nullum jus armis potentius esse: quisquis enim viribus potior est, cum aequiora semper & dicere & facere putari. Aliaque similia, quae refutationis tanto minus indiga sunt, quia manifestam injustitiae ac turpitudinis propriae confessionem continent: non minus ac illa: ἀναγκάσιον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, ὅτι βυλομύρις τὰ μεγάλα δικαιοσχεγγῶν. Necessarium esse in parvis à justitia abire, qui salvam eam vult in magnis. Uniuscuiusque facinoris estimationem à successu petendam: qui si prosper sit ac felix, etiam scelera quadam honesta faciat. Pertinet huc Epistulae locus: Si urbs aut provincia status meo peropportuna, quam nisi occupo, alius faciet cum aeterno meo metu aut damno: non preveniam? Illi volunt, quibus hac talia semper licita & proba, si cum successu.

XVI. Ex Hobbesianis principii inprimis huc queat transferri, jus omnium in omnia, fundatum in hypothesi status naturalis; adeoque inter eos, qui communem iudicem non habent, si usus exigat, validum: etiamsi nulla inter eos specialis causa belli intercedat. quod Reges & persona summam habentes potestatem omni tempore hostes de J. B. & inter se sunt. Aliter incedit Grotius, qui, cum supposuisset, omnia P. II, 2, 6. naturaliter fuisse communia, rerum, ac dominiorum distinctionem lege humana

l. 20. §. 1.
l. 11. D. de
har. pot.

Plutarch.
de Repub.
Cic. 6. 16.

Pol. IV, 14,
25.

Levinsh.
c. 13.

de J. B. &
P. II, 2, 6.

humana introductam: eorum, qui primi dominia singularia introduxerunt, hanc mentem præsumendam docet, ut in lege dominij duos casus excipere voluisse intelligantur, unum gravissima necessitate, aliorum utilitatis innocua. quibus in re aliorum propria aliis jus pristinum rebus usendi, tanquam si communes mansissent, reviviscat. Quæ sententia ex illis more Poëtico, ut Lactantius loquitur, figurari expressa videtur: omnia esse communia; quia tempore necessitatis communicanda: nemini proprium esse, quo alius sine alterius detrimento uti queat: quæque alia in eundem sensum Canonista præsertim & Scholastici Doctores ad definiendam quæstionem: Utrum extrema indigentium necessitati cedat ex jure naturali dominium privatam? adeoque, utrum inde simpliciter dominium, seu de] N. & furti interdictum sic temperetur ut surripienti eo nomine scelus ex jure G. VI, o. naturali non sit tribuendum?

XVII. In controversia intricata & difficili, convenientissimum fuerit Academicæ disquisitioni, rem totam certis quibusdam definitionibus comprehendere. eo potissimum accommodatis, ut dirigendo in casibus & quæstionibus practicis judicio, ului esse possint. Itaque I. si occupatio rei alienæ invito domino facta, simpliciter & absolute spectetur; adversatur ei directa fronte præceptum Juris Naturalis de *Abstinencia alieni*; præceptoque huic innixum *Jus Domini*: quod in ordine ad alios homines consideratum, ut hic fieri debet; non à *proprietate* tantum, sed *possessione, usu, imperio* aliove simili jure in re aliena exercendo, quosunque alios, qui jus specialiter quæsitum non habent, excludit. Unde simpliciter & absolute loquendo, injustum erit, non tantum si dominus loco munimentove suo exurbetur; sed & si contra domini voluntatem res aliena commutato mutuove sumatur, vel per territorium alienum, prohibente domino, transitus instituat. quibus, si non alia quacunque ratione damni realis, hæc tamen lædi semper minuique intelligitur jus domini, quod liberum illi in re sua modum & arbitrium intervertitur. quod ipsum jam non simpliciter reatu justitiæ contrarium est. II. Augetur talium facinororum reatus, si ab eo admittantur, qui, ut in fœderibus *à dra Pœlias* sive *neutralitatis*, ut hodie loquuntur, fieri solet, domino quietum juris sui usum, fide expresse interposita, firmavit sancivitque.

que. Quod vinculum interdum solum sufficit ad cohibendum ab occupatione rei alienæ non dominum: sicut exemplo regionum hostilium quidem, sed expressa pactione, ob vicinorum utilitatem, bello exceptarum, *Bœclerus* demonstrat. III. Legem naturalem de *Abstinencia alieni* restringere, ut excipiantur *casus, quos exceptos voluerint, qui primi dominia singularia introduxerunt*; vel jus in re sua limitare, jure, quod in prima dominiorum distinctione reservatum aliis dominij *Auctores voluerint*; etiam si *Grotiana* hypothesis de communione primæva toleraretur, nimis tamen incertum vagumque principium foret, quam ut ad usum vitæ, publicarumque causarum definitionem, queat adhiberi.

ad Grot. II. 2, 6. *Paul. Naccol siue Lucas Opale-nius de Offic. II. 2.* *Quid enim non fingere liceat voluisse dividentes bona mundi?* interrogat recte *Feldenus*. IV. Qui vero cum Scholasticis & Canonistis simpliciter asserunt, *primævam communionem redire necessitatis & innocuæ utilitatis casu*; illi in confusionem inextricabilem, & merum chaos conjiciunt humanæ societatis statum; subtracto fundamento ordinis, quo rerum usum inter homines administrari natura præscripsit. quid enim certum usquam, aut in negotiis inter gentes humanas tractandis firmum erit, si res mea desinat esse mea, ut primum alteri necessaria, vel sine damno meo utilis esse cœperit. Et quis inter eos, qui communem in terris judicem non habent, arbitrabitur vel necessitatem occupantis rem non suam, vel utilitatem denegantis usum rei suæ? ut concludi firmiter possit adversus dominum: *Rei tuæ usus mihi necessarius, tibi damnosus non est; ergo jam nec ipsa res tua, tua est: An domino? Ergo acquiesce denegantis judicio, An tibi, qui occupaturus es rem non tuam? quid si necessitates tuas laxè nimium, vel utilitates alterius strictius interpreteris? At hoc non faciam, inquis: Dominus tamen ut metuat, jus; sæpe & cur metuat, causam habet. Ac nescio, utrum injustior, an impudentior argumentatio futura sit: quia ego judico rem tuam mihi necessariam, vel sine damno tuo, utilem esse; Igitur tu jam non amplius rei tuæ dominus es.* Et quicumque denique ad extorquendum domino jus in re sua colores adornentur, apparebit verissimum esse, quod ex *Cicerone* pronuntiat *Grotius*: *omnia sunt incerta, cum à jure discessum est.* Postulata, quibus apud *Didacillum* & alios innititur sententia Scholasticorum, solidissime con-

de J. B. Prolegomen. de Just. & Jur. lib. 2. Tr. 2. disp. 9. §. 247.

confutavit *Dannhauw. Colleg. Decalog. disp. XVII. §. 2. & 5. V. Unde quod vulgo dicitur, cum quem necessitas urget, naturalem facultatem habere utendi re aliena*, id non nisi de facultate admodum imperfecta admitti potest: qualem in legibus Romanis habere quisque dicitur ingrediendi in fundum alienum venandi causa, ita ut si domino prohibente ingrediatur, injuriarum, & secundum aliquorum Interpretum sententiam, de eo quod in alieno fundo ceperit, furti etiam conveniri possit. Est enim utique verissimum, quod contra *Hobbesium. Pufendorfius* asseruit: *Facultatem naturalem tunc demum in juris proprie dicti naturam evalescere, quando in ceteris hominibus hic effectus moralis producitur, ne alij eum impedire debeant, aut ipso invito, ad easdem res usurpandas concurrere.* Et constat certe, quod in re proposita *Bœclerus* admonuit, ex usu omnium saculorum populorumq. neminem parare, se teneri ad permittendam alteri, periculum ab hoste timenti, occupationem loci aut arcis sue, si impedire possit. VI. Restrigitur quidem jus domini in re sua, ordine & sine societatis ratione utentium; in quem injurius est, non tantum qui rerum suarum usum innoxium indigentibus non indulget; sed etiam, qui alterius damnum vel periculum gravius, incommodo vel periculo suo leviori non avertit: sicut demonstrant Theologi, cum *Elemosynarum clarigationem* docent non tantum esse partem spontanea liberalitatis, sed etiam justitiæ: & amplius adstruit *Pufendorfius*: nequaquam ideo res esse distinctas, ut ne quis per eas aliis inserviret, & ut divitiis repertis solus incubaret. Adeo ut *Albericus Gentilis* asserat: ut vindicetur injuria, que detrimentum passo ex hac violatione ordinis naturalis infertur, & jus natura asseratur, quod delinquendo in finem humane societatis ladicur, bellum juste moveri. VII. Sed in applicatione ad rem præsentem, relaxat hanc restrictionem, atque simul benignitatis, liberalitatis & misericordie regulis intercedit *lex charitatis*, quæ unicuique suam suorumque salutem priori loco commendat: tum *jus terræ*; quod benefactis in alium collatis lædi non debet. Quid enim, si petat armata multitudo transitum per territorium tuum, quem si concedas, benigne quidem & liberaliter facias erga petentes, quos difficultatibus itineris alio dirigendi liberas; erga teipsum vero tuosve, quos offensionibus, suspicionibus, denique vindictæ ejus contra quem transitus petitur,

de J. N. &
G. I, 7, 13.
III, 5, 3.

ad Grof.
II, 2, 10.

Dannh. in
Colleg. De-
calog. disp.
17. §. 5.

de J. N. II,
6. 5.
de J. B. I, 19.

Alb. Gens.
de J. B. I, 19.
p. 140.

Pufend. de J. N. & G. II. 6. s. III. 355. titur, vel servitio, aut fraudibus eorum, qui petunt transitum, objicis, imo subjicis, *crudeliter*: num tu potius illiberalis aut injustus dici merearis, quite subducis periculo, deprecando detrectandove; an, qui te onerat periculo, suas in te necessitates aut infortunia devolvendo? Alius, imminente hoste, & locum munimentumve tuum occupaturo, recipi prior postulat, ut damna irreparabilia, quæ hostis, occupato munimento tuo, ipsa daturus est, evitet: Si non recipis flagitantem, ille læsa humanitatis benignitatisque officia: si recipis; hostis persequendi consequendique juris sui media intercepta, queretur. *Avertam, inquis, bonis rationibus hostem, ne munimento rebusve meis, qui partibus impermixtus esse studeo, ad opprimendum hostem suum abuti velit: quid si non audiaris? Vi arcebo, armisque oppositis ipse tuebor res meas, non jam pro alio, sed pro jure meo decertaturus: quid si vires tibi ad hoc idoneæ ac sufficientes non super sint? Dejiciam potius munitiones meas, ut quæ ad me tuendum parum validæ sunt, ad nocendum etiam alteri inhabiles reddantur. At eveniunt casus, quibus is, qui opem tuam implorat, abque munitionum tuarum tutela salvus esse non possit; quibus ipse locus, quanquam detractis munitionibus, in ejus necem aut irreparabile damnum, hosti usui esse queat: Favebo, ais, justiorem causam propugnanti. Hic non dicam, bellum utrinque justum esse posse: quid, si utrinque dubium sit? non est utique receptum hætenus inter populos liberos, alium inter alios armorum arbitria agitare. Rectissimo*

Grot. de J. B. II. 23, 23.

de J. B. III. 44. *judicio scribit Grotius: inter duos populos de jure belli pronuntiare velle, periculosum est alius populis, quia ea ratione bello alieno implicentur. Sicut Massilienses in causa Cesaris & Pompeji dicebant, neque sui judicij, neque suarum virium esse, discernere utra pars justiorem haberet causam. Addantur, quæ de officio eorum, qui neutras partes in bello aliorum sequuntur, tradit alibi Grotius, explicata pariter & examinata copiosius in dissertatione Bæcleri sub titulo: Quies in turbis. E quibus cum satis manifestum sit, quam longe non dicam ab obligatione, sed ab officio Mediorum in bello, absit, alterutri partium bellantium contra alteram beneficium præstare; ultro corrueant Scholasticorum illationes; aliàs quoque satis infirmo talo stantes: Ad extremam & presentem suam*

suam necessitatem sublevandam licere occupare rem alienam, quia Dominus censetur irrationabiliter invito. Talem occupationem esse licitam, quia non sit Domino jure invito: teneri enim eum consentire, cum alter utatur jure suo. VII. Quando jam de ratione tituloque queritur, quo defendi vel excusari occupatio rei alienæ extra ordinem queat; peculiari penitus proprioque jure censenda sunt, quæ ex principio quodam & fundamento perfecta facultatis justæ relictæ affirmationem trahunt: qualia sunt, quæ fiunt in subditos temporarios, uti fuerunt mercatores, à quibus Elisabetha Angliæ Regina mutuatam pecuniam accepit. Itemque in eos, qui ex Lege Neutralitatis speciali ad transitum comēatumve alterutri, vel utrique bellantium parti præstandum obstringuntur. imo & qui, neutralitate generaliter constituta, alteri partium bellantium isthæc officia exhibendo, ad præstanda eadem alteri se devinxerunt: quomodo Corcyrenses apud Thucydidem rationantur: Atheniensium officij esse, si extra partes esse velint, aut Corinthios prohibere, ne ex agro Attico militem conducant, aut idem sibi permittere. De his, qui colludunt cum hostibus, ut Ennionenses apud Livium, admonere hic nihil attinet; quando satis constat, eadem licere in hos, quæ in hostes, quive hostium loco habentur, licent. Sicut & de his, qui in occupationem loci munitive sui consentiunt: quibus, utpote volentibus, nullam injuriam inferri manifestum est. Consentire autem hi quoque intelliguntur, qui, ut, ad offensiones partis adversæ vitandas, haud raro fieri amat, volentes coguntur: de quibus usurpare illud Nasonis possis:

Vim licet appelles, grata est vis ista puellis,

Quod jurvat, invita saepe dedisse volunt.

Vim passa est Phæbe, vis est illata sorori,

Et gratus raptis raptor uterq; fuit.

Audiendi tamen non sunt, qui credidisse se obtundunt, Dominum loci occupationi sua consensurum: nisi hujus assertionis suæ certas, liquidasque penitus, & idoneas denique probationes habeant, ad elidendam præsumtionem generalem, qua nemo creditur rem suam jactare: nedum ut alteri usum ejus, cum suo periculo, quod hic quodammodo moraliter certum est, ultro concedat.

A a

dat.

Arre. su. de
Con. con.
V. 20. Dica-
fill. de l. &
1 lib. 2. T. 2.
D. 9. §. 251.

Bell. Pel.
lib. 1.

XXIV. 376

de Arr.
lib. 1.

dat. IIX. Itaque, si palam testetur dominus, se invitum possessionem nsumve rei suæ tibi relinquere; tibi autem jus in eam rem speciale competat nullum; tua interim tuorumve salus in eo versetur, ut rem illam, donec periculum desævierit, teneat; pereundum ne potius fuerit, an à rigore juris tantisper recedendum, ut tuam tuorumve salutem, non commendatam duntaxat tibi, sed præcepto juris naturalis injunctam tuearis? Ego equidem aliud responderim, si de re occupanda consilium; aliud si de occupata judicium roger. Ubi enim deliberandi locus relinquitur, quid ambigam secundum regulam ac cynosuram incidere, quam scio à *Spiritu Sancto* præscriptam, **NON SUNT FACIENDA MALA, UT EVENIANT BONA:** cum Gentilium etiam Sapientes definiverint; *Gravissima potius mala subeunda, quam ut cum alterius incommodo nostro velimus commode consulere.* Ubi vero gravitas & præsentia periculi, nulla prava libidine, nullo incondito aut intemperante affectu, sed solo se suosque ab imminente pernicie tuendi studio incitatum, ad rem alterius occupandam attraxit: ita, ut non dolus saltem sed culpa quoque occupantis argui non possit: cur *injustitia* condemnem, rationem sufficientem reperire utique non possum. Cum præsertim omnis inæqualitas, quæ diminutioni, aut detractioni juris alieni subest, sincero compensandi resarciendique omnis damni proposito complanetur. quid enim impedierit, quo minus hic valeat? *Haud est nocens, quicumque, non sponte est nocens.* Et veniam certe talibus factis indulgent quantumvis tenaces justi rective propositi judices *Bæclerus, Feldenus, Ostander, Zieglerus, Pufendorfius.* quorum consentientibus suffragiis nihil causæ rigidiores censores repererint, cur detrectent concedere. Illud definiant, qui in publicis Gentium controversiis, magis quam nos, sunt exercitati, utrum talibus factis directa juris nomina præscribi hinc possint, quod consensu quodam liberorum populorum in jus gentium voluntarium videtur invaluisse, ut tales necessitates inter se, vi potius adhibita, quam spontaneis officiis expediant: quod illi quoque, cui vis adhibetur, ob offensiones tertii, nocentius esse putatur persuaderi, quam cogi. Moralistarum argutias, quibus *dominum de i. & l. II, 2, 9. 252.* res suas defendentes etiam occidere fac esse, conscientix suæ persuaserunt,

Rom. II, 8.

*Senec. Her-
oul. Oes. III,
179.*

*ad Gros.
II, 2.
de J. N.
II, 6.*

*Dirasill.
de i. & l.
II, 2, 9. 252.*

serunt, refellere nimis odiosum otiosumque foret: DEUS enim *Lips. Pol.*
 DEUS, nonne palam reclamatur? qui igneo illo spiritu omnes istas hu- *IV. 14, 02.*
 manas arguriolas diffundit, quasi ventus folia, aut peniculum rectorum. *Pians. Alk.*
 Ille edicit: Dominus aversatur omnem injustitiam. Ille minatur: *I. 1, 18.*
 Regnum à gente in gentem transfertur, propter injustitiam & injurias, *Deut. XXV,*
 & consumelias, & diversos dolos. *10.*
Syrac. X, 2.

CAPUT IV.

I. Ratione belli neminem excusari ostenditur, nisi qui bellum justum gerit. II. Quiq; sine culpa sua in necessitate deducitur. III. Necessitatem veram non imaginariam subesse debere. IV. Regula generalis in aestimanda necessitate. V. Nihil ex ratione belli faciendum, quo Deus possit offendi. VI. Aut quod ad finem belli nullam efficaciam habet. VII. Quodve modo ordinario excipediti potest.	IIX. Declaratur id exemplo ad belli finem universalem relato. IX. Itemq; alio relato ad finem belli particularem. X. Ultra necessitatem quicquid fit in bello, alienum est à belli ratione: sive in re fit excessus: XI. Unde & restituenda res ex necessitate ablata, quam primum cessaverit necessitas: XII. Sive in intentione. XIII. De abusu Rationis bellica, Prudentum judicium.

L

Poterant hæc utcumque sufficere ad eruendam vim argumenti, quod RATIONI BELLII innititur. quoniam tamen *consequentia* ex hoc principio deducta, haud raro aliunde vitium trahit, vel usu sequiore corrumpitur; terminis quibusdam atque limitibus est circumscribenda. Ac initio quidem qualiscunque ista, quæ à ratione belli petitur, excusatio sive defensio sit, nemo sibi vindicare illam potest, nisi qui in re licita versatur, hoc est, qui *pium justumve bellum gerit*, ut interpretatur *Grotius*. *de J. B. &*
 Si enim belli causa injusta sit, Eodem rectissime asserente, *injusti*
 erunt interna justitia omnes actus qui inde nascuntur: ita ut qui *sci-*
 entes tales actus operantur, habendi sint in eorum numero, qui ad re-

A a 2

gnum

Quam celesti sine penitentia pervenire non possunt. Ubi quod ad scientes hoc iudicium restringit *Grotius*, de us intelligendum est, qui in bello injusto nihil aliud quam operam suam præstant; nam qui ipsi bello injusto causa non præbuere, iis etiam imputantur actus vel à mere inviti, vel ab ignorantibus perpetrati: tanquam qui perpetrati non fuissent, nisi ab ipsis injusto bello causa fuisset subministrata:

II. Quemadmodum præterea, etiam in bello iusto, parum efficax patrocinium est in necessitate, in quam sua culpa se quis coniecit. Ea ratione qua in cautis quoque civilibus casus fortuitus illi imputatur, cuius culpa damnum casu datum præcessit, uti inter alia multa responsum est à *Publio Mucio*. nam in *Sol. matr.* in *Licinnia Gracchi uxore statuit*, quod res dotales in ea seditione, qua *Gracchus occisus erat, perissent, quia Gracchi culpa ea seditio facta esset, Licinnia præstari oportere.* Culpæ annuieramus, si quis rei militaris aut locorum imperitia, vel imprudentia denique negligentiave, in angustias esset deductus, è quibus sine damno tertii, innocentis, eniti non posset. Qui haud immerito illud *Isocratis* occini sibi audiret. *Nonne absurdum est, in eo periculo fiducia impetranda venia collocare, in quod quis semetipsum coniecit.*

III. Necessitatis in super ipsius, in quam quis belli casibus conjici potest, varii sunt gradus, ut superius admonitum est: quemcunque hic supposueris; vera in eo non imaginaria necessitas esse debet. Utut enim alias verissimum sit, quod alicubi *Cicero* scribit: *Arbitrio suo quemq; timere oportere:* quare tamen id locum hic habere non possit, ex altero ejusdem *Ciceronis* loco potest colligi: *Quis hoc statuit unquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, ut eum jure potuerit occidere, à quo metuisset se dicat, ne ipse posterius occideretur.* Quippe adversus incertos metus a Divina providentia, & ab innoxia cautione, non à vi præsidium petendum est. indeque in eos qui suspicionibus tantum adducti, ne damnum ipsi patiantur, alios damno afficiunt, non male convenit *Vibii Crispi* dictum, à *Quintiliano* laudatum: *Quis tibi sic timere permisit?* Illi vero nefarii penitus ac scelesti sunt, qui simulato metu & fictis periculis ad opprimendos alios usi, bellicam necessitatem facinoribus suis prætexunt; ut apud *Livium* *Thurini: Cum, insistentibus Carthaginensibus, popularium agmen*

agmen parentibus portus accepissent; ubi Romanos suos ad urbem ferri viderunt, conclamant instare Pœnum, permistisque & hostes urbem invasuros, ni propere portas claudant: ita exclusos Romanos præbueret hosti ad cadem.

IV. Porro: quibus deliberandi locus relinquitur, illis ante omnia videtur observandum Ciceronis præceptum: *in hoc loco de invent. caput illud esse, ut queramus, quid sit illud, quod si adipisci aut effugere velimus, aliqua res nobis sit necessaria; hoc est, qua sit adjunctio, ut proinde uti quæque res erit, laboremus, & gravissimam quamque causam, vehementissime necessariam juicemus.* Ex hac regula ratiocinatur Vercingetorix apud Cæsarem: *Opida incendi oportere, que de B.G. VII, non munitione & loci natura ab omni essent periculo tuta, neu suis essent ad detrectandam militiam receptacula, neu Romanis propofita ad copiam comearus prædamque tollendam.* Hæc si gravia aut acerba viderentur, multo illa gravius astimari debere, liberos, conjuges in servitutem abstrahi, ipsos interfici; qua esset necesse accidere victis.

V. Secundum hanc normam, nullum unquam tam grave periculum debet existimari, ut ad illud evitandum quicquam committatur, quo, dictante Verbo Divino vel recta ratione, sciamus DEUM posse offendi. sive illud directo, sive per consequentiam tendat ad Divini Numinis violationem. Hic enim locum imprimis habet illud Varii Gemini apud Senecam: *ad quædam nulla necessitas debet compellere.* Nec multum hinc discrepans Plinij sententia: *Summa ratio sapientibus pro necessitate est.* Idque non propterea tantum, quia certum est, DEUM homini longe gravius posse malum infligere, quam quod in hac vita homini contingere potest, gravissimum: Sed quia insuper nulla cum spe aut fiducia solida expediendæ salutis viam inire quicquam potest, in qua per ipsam quoque sanam rationem nequit de Divino auxilio non desperare. Cum econtra clarissima quotidie exempla illustrent argumentationem maximi Regis: *Hi in curribus & equis: Nos autem nominis Domini DEI nostri recordabimur: Ipsi incurvabuntur & cadent: nos autem stabimus & exaltabimur.*

VI. Quin & seposito respectu offensionis Divinæ, huic comparationi finis ultimi cum finibus intermediis, atque cum

II, 58.

de B.G. VII, 14.

Controv. III, 17.

Ep. I, 12.

vid. Gerb. de Mag. Pol. §. 413.

Psal. XX. v. 8.

humanæ prudentiæ BELLIRATIONE, tenacissime semper est inhaerendum. Indeque illa, *qua ad finem belli vel ultimum, vel intermedios nullam efficiendi vim habent, ex censu eorum qua RATIO BELLI defendis aut excusat, penitus sunt eliminanda.* Talia sunt *supra in faminas*: quæ licet in bellis permittæ passim legantur: Inter moratiores tamen populos quodammodo in jus commune evaluit, ut pudicitia etiam in hoste servaretur, & is qui pudicitiam vi læsit, quamvis in bello, ubique pœnæ sit obnoxius. quod nec Hebræa lege impunitum fuisse, ex ea parte colligit *Grotius*, quæ de captiva ducenda neque vendenda postea, constituit. Add. *Seld. de Jur. Nat. & Gent. secund. discipl. Hebr. V, 13. Gerhard. de Mag. Polit. §. 415.*

de J. B. &
P. III, 4, 19.

VII. Quæ ducunt ad finem, illa prout facinus perpetrandum propius aut remotius à regula justitiae recte ordinaria recedit, aliquando tum demum titulo *Rationis Bellicæ* excusantur, si *sola ducant ad finem*; aliquando sufficit, si inter alia media ipsa *sint vel expeditissima vel tutissima, vel efficacissima.* Desinit hinc *Grotius*, *ad id ut quis transitum armatum sibi vindicare possit per alienum territorium satis esse, si sine dolo malo transitum postulet, qua proximum ac commodissimum est.* Ego tamen profus existimo, eum qui alio possit voluntate & cum bona gratia, vel certe sine periculo aut incommodo veri domini transire, minime debere alium invitum periculo aut detrimento transitus sui gravare: etiam si hac transire propius commodiusve sit. Alium enim periculo detrimentove invitum onerare moraliter malum est; longaque illi compendio præponderat, quod ex propinquitate commoditateve itineris transiturus consequitur.

de J. B. &
P. II, 2, 11.

IIX. Ex hac mediorum ad belli finem ducentium comparatione venit & illud: quod non imprudentor solum, sed improbe injusteque facere judicantur, *qui securitatem suam adversus hostem, savitia eunt stabilitum, si eadem certius firmissq., vel saltem aq. certo ac firmiter clementia lenitateq. potuisset sanciri.* quod quidem fieri posse semper est credendum: nisi peculiari belli vel hostium indole contrarium manifesto constet. Est ubi locum habeat militare proverbium: *tales sine semper belli mores, quales sunt hostes.* in universum tamen definiendo verissimum haberi debet: *Pacem etiam qua victu datur, si bona sit, si-*
dama

dam & perpetuam: si mala, haud diurnam. Quod sententiis, rationibus, exemplis per quam multis confirmant *Lipſius Pol. V, 20, 23. Grotius de J. B. & P. III, 15, 12. Alber. Gentil. de J. B. II, 2.*

IX. Eadem judicandi norma in *ſingulis belli actibus* tenenda eſt: veluti ſi de populatione vaſtationeque regionis hoſtilis agatur. quam multi ut ſolum vel expeditiſſimum medium debellandi hoſtis amplectuntur. Cum econtra graviffimæ rationes ac exempla oſtendant, hoc medium plerumque plus utentibus eo, quam hoſti nocuiſſe. De Annibale *Livius: Præ-XXVI, 18. ceps in avaritiam & crudelitatem animus, ad ſpolianda que rueri nequibas, ut vaſtata hoſti relinquerentur, inclinavit. Id ſædum conſilium, cum incepro tum etiam exitu fui: neq, enim indigna patientium modo abalienabantur animi, ſed caterorum etiam. quippe ad plures exemplum, quam calamitas pertinebat.* Ex adverſo tradit *Grotius, de J. B. & P. III, 12, 3.* in bello Belgico-Germanico hujus ſæculi, ſumma cum ratione ac utilitate non tantum agris hoſtilibus, ſed agricolis quoque, ipſiſque etiam fructibus parvitum fuiſſe: ſub lege tamen tributi, ſive ut hodie loquuntur, *contributionis præſtandæ.* Idemque Veterum quorundam ducum exempla refert, qui agros hoſtiles coloniſ elocaverint, fructuſque etiam ipſos vendiderint hoſtibus, & ex ea pecunia ſtipendium præbuerint militi. Eſtque tota ejuſ tractatio valde eximia de hac re.

X. Patet hinc, neceſſitate nihil excuſari quod ſit *præter neceſſitatem*: ſed nec quod *ultra neceſſitatem.* quam quicquid excedit, vitioſum eſt: ſive *in re* ſit exceſſus, ſive *in intentione.* *In re* tum demum vitabitur exceſſus, ſi, ut *Grotius* in occupatione *de J. B. & P. II, 2, 10.* loci pacati definivit, nihil ſumatur quod non ad cautionem ſit *neceſſarium,* puta nuda loci cuſtodia, relicta domino vero *jurisdictione & fructibus.* vel, ut idem alibi plenius exprimit, ſi *cuſtodia ſufficiat, non ſumatur uſus: ſi abuſu ſit opus, reſtituatur tamen rei pretium.* Cujus & præclara paſſim monita extant de uſu dominiſ eminentiſ in ſubditos, vel *juris bellici* in hoſtes *ultra terminos neceſſariæ cautioniſ non extendendo.* vid. *de J. B. & P. III, 11, 2. & 7. III, 12, 1. & ſeqq. III, 13, 1. III, 15, per ſos.*

XI. Hoc quoque eſt ex *Ejuſdem* diſciplina, atque ad eundem cum prioribus uſum tendit: quamprimum per neceſſitatem

III, 20, 7. tem fieri queat, rem domino restituendam: & damna etiam subditis ex ratione belli data, communi contributione esse resarcienda. Imo hostibus quoque restituendum, quicquid illis bello injusto ereptum est. Addantur conclusiones, quas ex Biele annotat hac de re *Gerhardus de Mag. Pol.* §. 413.

III, 10, 3.
 & 1699.

XII. *In intentione* corrumpit actiones, in se quidem BELLI RATIONE excusandas, quicquid magis & principalius animum agentis movet, quam ipsa necessitas: puta crudelitas, ambitio, avaritia. Imo quæ de hoc genere accedunt tantum ad necessitatem, cujus vim præcipuam elidit, qui factio necessitatis titulo obvoluto non indelectatur. quique adeo mercaur audire illud Comici;

Ter. Andr.
 IV, 1.

Tu coactus tua voluntate es.

Pleraque enim facta, quæ RATIONEM BELLII sibi præscribunt, ita sunt comparata, ut vix innocens quisquam vere dici queat, nisi qui ea quoque, quæ ex necessitate processerunt, infecta malit: documento esse potest cædes dedititionum in munimento Hiberniæ dicto Fort del Or; quam his verbis refert

Part. 2. A. Camdenus: Cum dedititij Anglos numero æquarent, periculum à rebelibus, qui plures quam mille quingenti, immineret, Angli victu & vestitu ita destituerentur, ut tumultuaturi essent, nisi ex munimento spoliis hostilibus sublevarentur, navesq; deessent, quibus hostes aveherentur: in hanc sententiam Prorege invito & lachrymante itum est; ut servatis ductoribus, reliqui in terrorem promissæ occiderentur, Hibernici autem suspenderentur: quod mox factum. Infectum tamen malis Regina, seviriam etsi necessariam in dedititios ex animo aversata, & rationes cædis commissæ egre admisit.

XIII. Cum genio sæculi fatemur hos limites nequaquam convenire: docentibus id gravissimis ex ævo nostro Politicis. Inter quos *Dan. Heinsius* in *Obsidione Sylvæ ducis, Belli jus*, inquit, *vocant: quod cupiditati nostræ patrociniū repertum, raro minus late, quam hac patet.* Nec dissimili valde sensu *Boxhornius* in *Bredana Obsidione* scribit: *pleriq; ita animari sunt, ut commoda hostium deterere malint, postposita aqutate; quam inter arma & nata ex iis pacta, haud ita observandam arbitrantur.* Apertius *XIII, 41.* larvam detegit *Forstnerus* ad *Tacitum:* *Uti Status, ita Belli Ratio Principibus Ducibusq; nostri avi perpetuo in ore est: qua pleraq; crudelitate*

delictis atq; iniustitia famam incurrentia aut commendant aut excusant. Pleniulque & explicatius describit Bæclerus totum hunc abufum: *Factatur sepius apud bellantes, titulus necessitatis; sive ius necessitatis, ut Grotius, aut Ratio Belli, sicut hodie loquuntur.* Nihil isto titulo & simulacro juris frequentius; sed alium de limitibus positum & temperamento aqutatis silentium. Neq; enim vel iurisdictionio, vel fructus, vel necessitatis obtentu, factarum commutatione, cessante, restitutio verum dominum sequuntur, Ut ab hostibus capta, non nisi finito bello, & interventu pactionis reddi videmus, quamvis pacato in solo occupata. Verum nec vicissim ignoramus, multos qui effrenata illius & vagæ RATIONIS BELLICÆ speciosis potius quam veris utilitatibus occæcati, terminos limitesque, quos sana ratio præscribit, tanquam quisquillas è Schola & umbra, exploserant, serio tamen ad disciplinam adeo superbe sibi irrisam provocasse, postquam ab aliis eandem in se legem, cuius ipsi auctores fuerant, dici senserunt, illudque simul ex fabulis ingeri,

*Peregrinam que locutam volucrem accepimus:
Sua quisq; exempla debet aquo animo pati.*

*Phadr.
XXVI. 11.*

DISSERTATIO IX.

DE

CENSU AUGUSTI.

CAPUT I.

De Vocabulo Census. Suida derivatio examinatur. Vera ostenditur. Servij Tullij institutum summam indicatur. Livius explicatur. Flori de curiis testimonium expenditur. De lustro condendo. De tabulis censualibus. Census progressus. Sub Cos. Sub Dictatore. Censores creati. Horum dignitas. Munus. Potestas. Sub Imperatoribus.

*Resp.
Michael
Förtch,
Maij
1675.*

Bb

Vocabuli

Vocabuli *Census*, quod & Græcè κένσος vel κλέσος exprimi solet, originem à κείνω *Suidas* deducere aggressus est, eo instituto, ut *cerrum quendam nummum annui tributi nomine expositum ista voce denotari existimaret*. Κλέσος enim, inquit, τὸ νόμισμα ἐπίπρον τίλσος, ὡς τὸ κείνω, τὸ κέπλω. Verùm vix assequitur quod intendit; nunquam enim κένσος scribitur: sed κλέσος: interdum κίσος ut ex *Hesychio* constat. Et insuper eo significato usurpatur vocabulum κείνω apud Græcos, quo dicimus: interficere, percutere, necare aliquem, non quo νόμισμα κέπλεν *nummum cudere*.

Itaque è Latina potius civitate Græcos sibi transcripsisse nomen istud, pronuntiandum cum *Vossio*: nam à *Censere census* evidenti flexu descendit: indeque mutuati sunt posteriores Græci suam illud κλέσσειν *censere*; κλέσσορ *ensor*; κλέσσειν *consensualis*; κλέσσειν *ensor*. Nimirum illa dictio ex more latinè scribentium idem est ac *putare, arbitrari, sententiam dicere*: ut est apud *Festum & Nonium*: indeque in solennem apud Romanos formulam, quâ Senatores interroganti Consuli respondebant, abiit: cujus rei specimina exhibet *Cicero* passim in *Philippicis*. Add. *Barnab. Brissonius de Formul. & Solemn. Pop. Rom. Verb. lib. II. pag. 169*. Sed & ad publicum Romanorum negotium, quo singulos cives eorumque bona describebant, hinc accommodari cepit. Unde eos qui peragenda huic rei destinabantur, *Censores à censere dictos esse*, ait *Varro*, quod *arbitri populi fuerunt: idem enim valet censere & arbitrari*.

Unde est, quod elegantiori nonnunquam modo bonis Scriptoribus vox *Censere* usurpatur: uti in illo *Trogi* sive *Iustini*: *Scythæ virtute animi & duritia corporis, non opibus censeri*. vid. *Berneggerus* ad h.l.

Census igitur est *descriptio quadam rerum ac personarum*, dictus aliàs *profectio*, Græcis ἀπογραφὴ: item τήμινα: quorum tamen prius respectum ad *censos*, utpote qui *proferuntur*, duo verò posteriora ad *censentes* pressius indicant. Cæterùm quia tributum penſio ex ratione *census*, ubi semel institutus erat, deinceps pendebat, hinc obtinuit, ut ipsum quoque *tributum* hoc nomine veniret. Quin & ipsa bona; sicut *Florus*: *Censum patrimoniumq; raptum esse à Cesare antequam imperium*, ait.

IV, 2, 21.

Origi-

Originem autem *census* apud Romanos à *Servio* Rege accessunt. Nam *census*, inquit *Livius*, in civitate non erat, ab *Servio Tullio* est factus. Eandem rem, ut à *Servio* est instituta, copiosè descripsit *Dionysius Halicarnassensis*. Fuisse Romanos nomina dare, & sua bona censere pecunia estimatione, & jusjurandum legitimum interponere, quo jurarent, verè & optima fide omnia sua bona censa esse, & nomina parentum ex quibus essent procreati adhibere, & sua ætatis annum declarare, atq; ipsorum quoq; conjugum & liberorum nomina scribere, addito urbis loco & regionis pago, ubi singuli habitarent. Itaque patrimonij, dignitatis, artium officiorumq; discrimina noscendi, à *Servio* initam esse rationem *Florus* indicat.

IV, 4.

Lib. IV.

I, 63.

Institutum *Servii* ita referunt *Livius* & *Dionysius*, ut omnem Populum in Classes centuriasque relatum esse dicant. Hinc nomen *Classicorum* apud *Gellium*: qui quidem *ναὶ ἐξολω* ita vocat eos, qui primum inter sex classes (nam in tot erant cives divisi) locum obtinebant. *Censos* absoluto itidem vocabulo nuncupat *Ascanius Padianus*: nam more veterum, inquit, *censi dicebantur qui centum millia professione detulissent*: quo numero primam omnino classem descripsit. qua quidem in re alios haut contentientes habet; *Plinius* enim CX. mille assium adscripsit. *Livius*: *centum millia æris aut aliquantò majorem numerum. CXXV. millia Gellius*. Idem qui *proletariorum* & *capite censorum* nomen alibi explicat. hi enim *infimi census* erant, sextamq; sive ultimam classem constituiebant. Nisi quis strictiori & magis accommodatâ vocabulo acceptione eos, utpote qui militaris operæ sumptuumque nihil in *Republ.* conferebant, classium numero excludere velit. Uti *Salustius*, ubi primum à *Mario* istos in militum numerum descriptos memorat: *Ipse (Marius) milites scribere non more majorum neq; ex classibus, sed uti cuiusq; libido erat, capite census plerosq;*. Itaque cum ab operibus militaribus ab initio hi penitus essent immunes, *Marius* ob illud factum suum *navitatis sua conscientia, vetustati non sanè propitius à Valerio Maximo* notatur. Cæteræ classes quemadmodum ex censu sint collocatæ, centuriæque deinceps exinde deductæ, copiosè referunt *Dionysius* atque *Livius*: qui quidem, quantum ad centuriarum institutum attinet, nihil à *Servio* novi in censu inventum esse, fidem alicui facere videtur; nam à *Romulo* jam institutas fuisse centurias diserte

Noct. Att.

VII, 13.

In Verr. de

Prat. Urb.

p. 98.

Hist. nat.

XXXIII, 3.

I, 43.

Noct. Att.

XVI, 10.

In Bello Jm.

gurbimo.

II, 3, r.

L. 16.

IV, 4. notat. Idem tamen centurias æque ac classes à *Servio*, cum ante in civitate non essent, demum incepisse memorat alibi.

Sed Romuli nimirum illa divisio non ad Populum, verum ad Equites in custodiam corporis lectos pertinuit; ideoque Tribus ab aliis exquisitius dicuntur, nam per Tribus Comitiatum Populi suffragia colligebantur, per centuriata verò post *Servij* demum Institutum, ut aded centuriarum tum primùm rationem habitam esse in Populi descriptione constat. vid. *Sigonius de Antiq. Civ. Rom. Jur. I, 4, II, 3. Lælius de Republ. Rom. IV, 10. Dionysius XII, 3.*

Varro de LL. IV, p. 16. Plutarchus in Romulo. Dionysius in II.

Hist. Nat. XXXIV, 1. XXXV, 12. I, 1, 2.

Sed *Florus* l. c. omisà prorsus centuriarum mentione, Curias atque Collegia huc refert, cum tamen à Romulo curias institutas esse, testentur unanimi consensu *Dionysius, Livius & Plutarchus. Collegiorum* vero institutum præter *Plutarchum in Numa*, etiam *Plinius Numæ* tribuit. *Flori* igitur annotatio eo tantum sensu admitti potest, ut dicatur adhibuisse ipsùm vocabula non ad ἀρχαίαιαν, qua instituta Regum Romanorum distingui debent: nam & curias tribuum nomine complectitur, easque Centuriis Equitum à *Tarquinio Prisco* auctas esse asserit, ut aded oratorio, non historico more hic quoque ut alias locutus censeret debeat.

Annal. I, 37, 2. de rer. rustic. II.

lib. IV.

I, 44.

III, 4, 3. IV, 20.

Cum autem eo modo populum ordinasset Rex, in campum deinde (Martium dictum) duxit, ibique lustravit, certis quibusdam adhibitis ceremoniis, quæ *Suovetaurilia* à *Livio* vocantur, ab aliis *Solitaurilia*. Fit quoque apud *Tacitum* mentio *Suovetaurilium*. nam ad alia etiam solennia adhibebantur ista sacra; ita dicta à *suæ, ovæ & tauro*, quæ specialius *Varro* expressit, hac de re ita differens: *Populus Romanus cum lustratur suovetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus*. Quod itaque τειρόν hircum adhibitum fuisse notat *Halicarnassensis*, ad Græcorum potius sacrum, τειρόν dictum pertinet, quod ab hoc Romanorum in eo unice diversum erat, quod ibi hircus, hic vero verres erat. Vid. *Lips. ad l. A. hist. Tacit. pag. 26*. Ea res (teste *Livio*) conditum dicebatur lustrum, & deinceps quoque, ubi ad peculiarem Magistratum census negotium transditum est, obtinuit. Itaque ferè per universum opus suum *Livius* quotiens census mentionem injicit, lustrum quoque conditum memorat: sed & *Valerius* subinde.

subinde. Quamquam autem varia *census* in progressu fuerit forma, *lustralia* tamen adhibita fuisse ad *Vespasiani* usque tempora, *Censorinus* notat. De differentia inter *Quinquennalia* & *lustra* conlulatur *Wolffg. Lazius de Rep. Rom. X, 7.*

de die Na-
tali cap. 180.

Pertinent huc *Tabulae censuales*: quarum passim mentio fit, nam *Tabulae* in quibus omnium nomina inscripta erant, & ex quibus *censorum numerus fortunarumq; magnitudo cognosci potuerat*, *Servium* inspexisse, testis est *Dionysius c.l.* Et *Commentariorum Taciti* mentionem injicit *Livius*. Idem qui alibi *Censores* (de quibus mox dicitur) ait *tabellas signasse publicas, tabulariumq; clausisse*. Erat *tabularium* locus ubi *tabulae ejusmodi* reponebantur. Itaque *memoriam publica recensionis tabulis publicis impressam*, a *Clodio* *extingui* ait *Cicero*, quod *Aedem Nympharum incendisset*, utpote in qua *asservari potissimum* solebant. inde idem repetit *pro Caecilio*: sed & *pro Archia de census tabulis* multa dixerit, & alibi, *Ἀρχαίαι* sub *Imperatoribus* confici solitas *Dio* memorat in *vita Caligulae*. In *Codice Theodosiano tabulae censuales* vocantur: item: *pagina censuales*. Add. *Briffon. de Form. lib. VI. pag. 522.* Aliud est *Forma censuali*: cujus *Ulpianus* meminit: qua comprehendebatur norma, in agris censendis observanda.

I. in fine
IV. 8.

Pro Milone.
Pro Caecilio.
Topic. ab
initio de Or-
nat. I.

I. 4. pr. D. de
Censib.

Quamquam autem *Romani*, ubi *Regum* abrogato *dominatu* in *libertatem* statumque *popularem* se vindicaverant, *Regia* deinceps *statu a Legibus* penitus abrogare moliebantur, *censum* tamen, cum a *Superbo* intermissus fuisset, statim, *L. Valerius Poplicola* & *Lucretius Goss.* repetivere. teste *Dionysio*. Sed & *Plutarchus* cum *censorum numerum* notasset, *viduis* insuper & *orbis parentum liberis pensionem* in illo *censu remissam* esse observat. Postea cum *Dictatura* origine ampliora *census* sumpsit incrementa. Inde *Consules* aliquandiu circa eam rem fuere denuo *opere* occupati. Donec cum *L. Cornelij* & *Q. Fabij* denique *Consulatu* *census* memoria velut *depressa per annos septemdecim* penitusque *extincta* videretur.

lib. V.
in Poplicola.

Livius III,
3. 22. 24.
Dionysius
lib. XI.

Post id temporis intervallum, *illustri* denuo *molimine* rursus emerit: nam *peculiaris* ei *Magistratus* destinatus est. *Causa* erat, cum *tot Populorum bella* imminerent, *Consules* non *amplius civibus censendis vacarent*, quod praeter *Livium* testatur quoque *Varro*. Itaque *M. Gegano Macerino* iterum *I. Quintio Capic-*

IV. 8.
de L. L. IV.

linoquintram *Cof. duo Censores* primùm creati sunt. Magna statim ab initio *Magistratus* hujus fuit dignitas, aded ut ad se raperent *Censuram* Patritii Nobilesque, neque ad plebem transferri paterentur. Itaque longo demum post intervallo alterum ex

VII, 22.

Censoribus plebejum creatum esse *Livius* memorat. Neque tamen de cætero cuiquam ad istum honorem adspirare licebat, nisi prius aliis & quidem non exiguis honoribus, *Consulatu* vel *Praturâ* defunctus esset; unde cum aliquando Censores crearentur, qui neque *Prætores* neque *Consules* ante fuerant, tanquam peculiare quid *Livius* id notavit. Idem, quantis contentionibus atque rixis *Censuram* magni sæpe Viri aucupati sint, subinde observavit. *Plutarchus* insuper *Catonem Censuram petenti Nobilissimos* ferè quosq; & *primos Senatorum restitisse*, notat, cum *patriçij indignissimè ferrent, nobilitatem circumscribi; hominibus obscuro loco nati ad summum honorem & potentiam enitensibus.*

XXVII, 6.

§ 13.

XXXIX, 41

XL, 45.

In *Casone*
majori.

Neque aliena ab hoc dignitatis splendore fuit ratio *Muneris*, in quo *Censores* occupabantur: utpote cum non *populi* duntaxat *census*, sed *morum* insuper *directio*, *vectigalium locorumq; publicorum cura* *Censuræ* deinceps ambitu concluderentur. Singula complexus est *Cicero*: *Censores, populi evitatos, soboles, familias pecuniaq; censento, urbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor: populiq; partes in tribus distribuunt, exin pecunias, evitantes, ordines, partiunt, Equitum peditumq; prolem describunt, cælibes esse prohibent, mores populi regunt, probrum in Senatu ne relinquunt.* Quæ ab aliis subinde per partes traduntur seorsim. Ita

de *Legibus*
III.

Sigon. de
ant. jur.

Civ. Rom.

I, 14.

XL, 46.

quod ad *morum* attinet *disciplinam*, *Metellus* apud *Livium* proficitur: *Non oblitus sumus, Censores vos paulò ante ab universo P. R. moribus nostris præpositos esse, & nos à vobis admoneri, non vos à nobis debere.* Et *Plutarch.* jam *citato* loco de *censura* nonnulla per digressionem adjiciens, quasdam, quæ ad *morum* pertinent *inquisitionem*, mixtimpertes interjicit. Diversum insuper, quo *Censorum* res animadvertendo utebantur, modum accurate notavit *Asconius*: *Senator enim ejiciebatur Senatu, Eques equo publico privabatur: Plebejus verò in Carisum referebatur tabulas, adeoque ærarius factus, non erat amplius in albo Centuria sua, sed ad hoc erat civis tantum, ut pro capite suo tributum nomine ara penderet.* Eximiis hanc

In *Divinat.*
pag. 20.

No. 2. *Ant.*
IV, 2.

rem speciminibus illustrat *A. Gellius*. Et similia congeffit *Valerius*.

rius, integro quodam capite. Cæterum haut alio quam ignominie ferè nomine talis animadversio censebatur, neque de cætero illa dâmnium aliquod inferebat; unde *no: nisi ruborem damnato intulisse Censoris Judicium Cicero* ait; quamvis interdum etiam *IV de Republica* multam à Censoribus exactam esse legimus, ut cœlibatûs apud *Valerium l.c.* Formulas Censoriæ notationis exhibet *Briffonius XXIV, 18. in Form. lib. II. pag. 273.* Sed & de cura locorum publicorum, præter *Livium*, qui mentionem ejus hinc inde facit, *Plinius* quoque do- *H. St. Nat. XXIII, 4.* cet, quomodo lege Censoria de numero metallicorum hominum, ne nimis multi ad aurifodinas adhiberentur, constitutum fuerit. De vactigalibus ait *Cicero*: ea in conspectu populi locanda fuisse censoribus. *I. de lege Agraria contra Rulum.* Idem alibi quoque passim, in *Verrinis* præsertim, horum talium mentionem facit. Rem totam copiosissime exequitur *Lazius de Republ. Rom. II, 12.*

Cum Muneris sui amplitudine Censura jam esset insignis, atque per se potens, quinquennalis insuper regiminis morâ nimium aucta credebatur: Inde non multo post tempore *Æmilius Livius IV, Dictator, seu nimiam potestatem ratus, seu diuturnitate offensus, censuram minuere paravit, legemque dedit, ne plus quàm annua ac semestris dehinc esset.* Postea, cum aliquando eo quinquennio, quo *Julio*, demortuo Censori, suffectus alius regimen Censuræ tenebat, Urbs caperetur, accessit superstitionosa religio, ne deinceps alius in demortui locum succederet. Collega insuper Magistratu se abdicabat. Attamen adversus utrumque istud institutum *Appius* multo post tempore, & solus, & ultra constitutum tempus censuram gerere aggressus est, etiam si quàm vehementissimè ipsi resisteretur. Sed & de cætero magna fuit Censorum potestas, eaque in dies crevit, aded, ut pro arbitrio suo, & sine ullius interventu, quodocunque voluerunt, & in quoscunque, munus exercerent: quod in univèrsum testatur *Dio*: *ἐν τῇ πρώτῃ ἐποχῇ τῶν βίβης καὶ τῶν πωλῶν ἡμῶν ἐξέτιζον, καὶ ἀπογεγραμῶν πωλῶν. καὶ ἐπὶ μὲν κατέλεγον, καὶ ἐς τὴν ἰπποδάμην καὶ ἐς τὸ βυβαλίον, ἐπὶ δὲ καὶ ἀπολείφον, ὅπως ἀν' αὐτοῖς διέξην.* Itaque potestatem vocat regiam Censorum *Cicero*. Pertinentque huc ex nominatis supra *Gellio* atque *Valerio* ea potissimum documenta, quibus censorii styli asperitas maxime dignoscitur. Itemque locus *Livy*, ubi quatuor & triginta tribus ararios reliquisset *XXIX, 17. Censor XXIV, 18.*

Censor scribitur. Duravit ista *Censorum* potestas *per integros*
in Pisonem. *quadringentos annos*, teste *Cicerone*. qui ideam à *Clodio* eam subla-
 tam esse notat, ita ut lex ferretur, *ne quem Censores senatu ejicerent,*
neve qua ignominia afficerent, nisi antea apud Tribunos accusatus & eo-
rum sententia damnatus esset. Consentit *Dio Cassius*, insuperque
 lib. XXXIIX. docet, à *Metello* deinde *Scipione* *pristina auctoritati restitutos Censo-*
 lib. XL. *res, statutaq; Clodij abrogata esse.*

Ubi verò ad *Cæsares* Reipubl. moderamen transit, varia
 cœpit esse *Censura* forma atque anceps: Imperatoribus subin-
 de hunc honorem sibi vindicantibus, diverso quamvis even-
 tu modoque. Itaque cum hætenus à *Censoribus* in *Campo Martio*
 fieri census consuevissent, *Julius Cæsar* *vicatim per dominos In-*
in Julio Ca *sularum censuram peragere* orsus est, docente *Suetonio*: qui pro-
sare 41. pterea *recensum*, quàm *Censum* vocare maluit, quòd *nec more, nec*
loco solito fieret. Per insulas autem intelligi h.l. *ades locatitias*,
 notavit *Casaubonus ad Sueton.* qui omninò videndus. Ipse de-
Suetonius *in Augusto* *inde Augustus morum legumq; regimen suscepit:* sed sine censuræ
 27. in 60- *honore:* nihilominus enim ex veteri instituto creavit *ensores*
 dem 37. *P. Æmilium Lepidum & Munatium Plancum*, qui postreminò è pri-
 Dio lib. *vatis* fuere *Censores*: id quod ex omine nosci potuit: nam
 LIV. *prima statim die, cum tribunal conscenderent, corruit, nec post illos si-*
miles sunt creati. Sublatis itaque *Censoribus*, *Augustus* pri-
 mum per *Provincias* mittere instituit dictos *Censitores*, qui bona
 subditorum describerent, inque tabulas censuales referrent.
 Cujus rei exempla mox sequuntur. Postea *Claudius* veterem
Censura formam restituere molitus, cum multa ad *pristinam*
Censorum speciem egisset, *omnia tamen impotenter ac præter morem,*
 teste *Suetonio* ea de re prolixius disserente, Longo post tempo-
 re idem fecit *Domitianus*: *per totam suam vitam censuram usur-*
 pans: uti *Dio* testatur. qui tamen suis temporibus gestam esse
 censuram ab Imperatoribus amplius notat, ut non nisi in ipso
 censu agendo *Magistratus* ejus nomen præferrent. Atque ex hu-
 jus muneris censorii ratione docet *Wolffg. Lazius*, Imperatores
 Romanos VOTORUM QUINQUENNALIUM & DE-
 CENNALIUM memoriam in Nummis suis consecrassè: Eo-
 demque referendas putat usitatissimas Nummorum Inscriptio-
 nes: SALUS POPULI, VOTIS PUBLICIS. Adducto in
 eam

in Claudio
 16.
 Lib. LII.

de
 Rep. Rom.
 II, 12.

eam rem memorabili *Suetonij* testimonio : ex quo rationem etiam arcessit, quare in Nummis Cæsarum Romanorum tam frequenter occurrat AQUILA SUPER ORBEM STANS EXPANSIS ALIS. pag. 223.

CAPUT II.

Census Augusti : Evangelista testimonium : ex Archivis Pop. Rom. contra Gentiles confirmatum. Breviarium Imperij ab Augusto confectum. Agrorum divisio à Censu distincta, Suida de Censu Augusteo loca : Οικυμνην apud Evangelistam quid notes ?

EX iis, quæ summatim hæctenus de Censu Pop. Rom. annotavimus, haud exiguum his, quæ de CENSU AUGUSTI deinceps consignabuntur, lumen accedere existimandum est. Licet autem aliquoties ab Augusto Romæ censum actum esse constet; in hujus tamen dissertationis argumentum singillatim deducere non constituimus, nisi censum illum primarium maximeque eximium, quo universum Imperium Romanum Augusti auspiciis, & Judæa quidem Cyrenii ductu descripta est. Testis rei, profanis Scriptoribus ferè intactæ, D. LUCAS notissimo Evangelii loco : Ἐγένετο ἡ ἐν τῷ ἡμετέροις ἑκαταίαις, ἔξηλθε δόγμα τοῦ Καίσαρος Ἀυγούστου, ἀπογεγενημένου πάντων τῶν οἰκουμένην. Ἄντι ἡ ἀπογεγενη ἔγένετο ἡγεμονία τοῦ τῷ Σεβαστοῦ Κυβερνήτου. Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογεγενημένου, ἑκάστου εἰς τὸν ἴδιον πόλιν. Quod testimonium inter Christianos quidem indubia Divine veritatis fide nixum; quatenus à Viro probo, quique res, quas memorat, vel ipse vidit, vel ab iis accepit, qui oculati rerum testes fuerant, profectum est, universale etiam apud non Christianos pondus habet. Insuper verò plerique, è veteribus Ecclesiæ Doctoribus, in probanda adversus Paganos Messiaæ nativitate, solidissima argumentatione provocant ad *Archivum Romanum*, inque eo repositas tabulas censuales. Justinus, *Philosophus* & deinde *Martyr*, *Apologia secunda pro Christianis adversus Antoninum Pium* ait: μαθὼν διωκᾶσθαι ἐν τῷ ἀπογεγενημένῳ τῷ ἡγεμονίῳ τῷ Κυβερνήτῳ.

II, 1. 2. 9.

Gros. de
Ver. Rel.
Chr. III, 5.
Luc. I, 2.

Cc

Et

IV. ad ver-
fos Marcio-
nem. Et qui post illum vixit, *Tertullianus*: de *Censu deniq; Augusti, quem*
reftem fidelissimum Nativitatis Dominica Romana Archiva custodiunt.
Sed & *Johannes Chrysoftomus Archiepiscopus Constantinopolitanus*:
ὁθεν δῆλον, inquit, ἐπὶ ἡλίω πρῶτω δουρατοφύλω ἐπιχρῆσθαι καὶ πῆς
ἀρχαίαις, πῆς δημοσίαις κειμήλοις κἀδὲν, ὅτι τὸ Ρώμης ἔξισον ἐπι-
χρονῆ καὶ τὸ κατὰ τὸ γαροφῆς μαθόντα ἀκελεύτως εἶδεναι τὸ Βυλόμενον.
Quibus in locis, quod de *Censu Augusti in Romanis Archivis custe-*
dico Tertullianus, Johan. Chrysoftomus αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τῶν δη-
μοσίων κειμήλιων κωδικῶν habet, illustrari potest, tum ex iis, quæ
supra jam de *Tabulario publico* tradita sunt; tum ex erudita an-
notatione *Nicolai Rigaltij de Sanctuario Cesaris & Tabulario Censua-*
li: in *obs. & Not. ad Scr. Fin. Regund. ad p. 19. & 201.*

Neque dubitaverim, *tabulas* hujus censûs præcipuam par-
Tac. An.
1, 11, 8. tem constituisse illiûs apparatus, ex quo *Augustus Breviarium*
sive *Rationarium Imperii* confecit. Indicio est argumentum
ejus libelli: *Opes enim publica continebantur, quantum civium socio-*
rumq; in armis: quor classes, regna, provincie, tributa, aut vectigalia
Aug. c. 101. & *necessitates, ac largitiones.* Sive, ut *Suetonius* exprimit, quan-
tum *militum sub signis ubiq; esset, quantum in arario, & fiscis & ve-*
Ep. p. 677. *ctigaliorum residuis.* Dio ita complectitur: τὰ τε τῶν στρατιωτικῶν
καὶ τὰ τῶν ἀποδῶν, τὸ τε ἀναλωμάτων τῶν δημοσίων, τὸ τε ἀπὸ τῶν
τῶν ἐν τοῖς ἱερουργοῖς χρημάτων, καὶ ὅσα ἄλλα ποικίλοτα ἐς τὰ ἡγε-
μονίαν φέροντα ἴσχυε. Quale *Instrumentum* concinnari, nisi
præcedente *universali Imperii Censu*, vix potuit.

Eidem instituto haud dubie interseruerunt aliæ *Imperii uni-*
versi descriptiones dimensionisque, quas sub Augusto instituta
esse constat. Quæ tamen cum *Censu* nostro confundî non
Vat. III, 12. debent: uti videtur fecisse *Cassiodorus* his verbis: *Augusti tempo-*
ribus Orbis Romanus agris divisus, censuq; descriptus est, ut possessio sua
nullis haberetur incerta, quam pro tributorum suscepit quantitate
solvenda. Verum enim verò aliud utique *Census* fuit, aliud *agro-*
rum divisio. De hac plenius refert *Frontinus*: *Addenda sunt*
de Colon.
p. 90. *mensura Limitum & terminorum, ex libris Augusti & Neronis Casa-*
rum: sed & Balbi mensuris, qui temporibus Augusti omnium provin-
ciarum formas & civitatum mensuras compertas in commentariis
in Front. de conculis, & legem Agrariam per universitatem provinciarum diffinxis
Lim. Agr. ut declaravit. Eodem *Aggenus Urbicus* respexit: *Videamus, ne*
p. 65. forte

missu Principis alicui datus sit, qui terram metiri denao praeceperis, sicut Casarius Augusti semporibus factum est. Add. Hygen. de Limit. const. p. 170. De Geographica orbis descriptione, vid. Casaub. ad Ap- par. Baron. Ex. I, 33.

Censum Augusteum duobus potissimum in locis describit Suidas: primo in voce Ἀπογραφῆ. ὅ ἡ Καίσαρ Ἀυγύς ὁ Μοναρχήσας, εἰρησὶ ἀνδρας οὐδ' αἰείας τ' βίον κ' τ' τεύπων ὀπλιεξάμην, ὅτι πᾶσαι τῶ γλῶτ' ἱππικῶν ἐξέπεμψε. δι' ὧν ἀπογραφῆς ἐπιήσαστ' τ' τε ἀνθρώπων κ' τ' ἑσίων, αὐτάρ κη πναί πρῶσταζας τῶ δημοσίῳ μούρην οκ τῶτων εἰσφῆροδω. αὐτη ἡ ἀπογραφῆ πρώτη ἐγγίετ', τ' πρὸ αὐτῆ οὐδ' κεκτημένης τί μὴ ἀφαιρεμένων, ὡς εἶται τοῖς ἀπῆροις δη- μάσιον ἐγκλημα τ' πᾶτων. Deinde in Ἀυγύς. ὅπ' Ἀυγύς Καίσαρ εἰξῆσαν αὐτῶ, πάντας οὐδ' ἐκῆτορας Ῥωμαίων κ' πρῶσωπον αἰεθμά. Βελεμῆς γῶναι πῶσον ἐστὶ πᾶτων, κ' ἀελοπονται δι τῶ Ῥωμαίων ἀκῆντες υι μυελάδες σχῆλοι κ' ἀνδρες.

Verum in poste- riori hoc loco præclarè jam notavit Casaubonus, nimis exiguum numerum exhiberi, quam ut universalis totius Imperii descri- ptio designata dici queat: Ideoque ad unam potius ex descri- ptionibus civium Romanorum referri debere, quarum mentio fit in Lapide Ancyrano: quanquam à numeris ibi quoque nota- tis Suidas discrepet. Sicut ab Eusebiano etiam calculo; unde tamen hausisse sua Suidam eruditi conjiciunt.

Exerc. ad Baron. Appar. I, 33.

Casaubon. Not. ad Suid. Aug. in fin. Chr. Gr. Scal.

In priori Annotatione vocem generaliore τ' οἰκουμενικῆς, quâ Evangelista utitur, restringit Suidas ad τῶ γλῶτ' ἱππικῶν τῶτων subditorum. Et sanè admodum se ridendos præbue- runt, qui hæreticos pronuntiare instituerunt, si qui Romanum Imperatoris mundi dominum esse negarent: eò quod in sac- cris Literis Imperium Romanum appelletur τ' οἰκουμενικῆς nomine. Cum expeditum satis manifestumque sit, Evangelistam κελίως five per excellentiam, Imperium Romanum, tanquam melio- rem mundi partem οἰκουμένην nominare. Simili fere instituto, quo Philo Judæus in Legatione ad Cajum scribit: τ' πᾶσιων κη ἀναγκασιωτάτων μαρῶν τ' οἰκουμένης, α' δὴ κη κελίως αὐ πκ οἰκουμένην εἶποι, ἀνοτ' ποτάμοις δελομένην Ευφράτη τε κη Ῥήνω. Nota præ- terea est Hieronymi admonitio: Nomen terra, etiam cum additur particula omnis, restringi debet ad eam regionem de qua sermo est. Unde tamen nolim cum aliquibus asserere, in loco nostro Ju- dxam

Grot. de J. B. & P. II, 22, 13. dzam præcisè τ̄ ὀικυμῆντος nomine denotari. Neque Grotij extra dubium positam observationem existimo: Urbem Hierosolymam in medio telluris sitam, Judæis idè dici, quod in medio Judææ sita esset: vel Delphos Umbilicum telluris vocatos, quia in medio Græciæ. Vid. Selden. de Jur. Nat. & Gent. sec. dist. Hebr. libr. III. cap. II. pag. 346. & 347. De Romanorum Scriptorum testimoniis, quibus per ingentem excessum, Imperio Romano, universi orbis terrarum vel totius humani generis elogium tribuerunt, vid. Freinsh. ad Flor. IV, 3, 8. Goehofr. ad L. ἀξιωματῶν 9. D. ad L. Rhodiam de Factu. Arnif. de Jur. Maj. l. 2. Conring. de Imperatore Romano Germanico.

CAPUT III.

Censum hunc Augusto rectè tribui, ostenditur. Quid de Eusebij loco, ejusq̄ versionibus dicendum. De Cyrenio. De Syria presidum historia strictim nonnulla notantur. Quid Baronius in explicando Luca loco præstiterit. Ejus errores. Submoti ex Casaubono. Alia nonnulla circa hanc rem sententia refutantur. Vera sententia autoritatibus adstruitur. Subnectuntur fundamenta. Josephi & Evangelista loca breviter conferuntur.

Augusti Cælaris autoritate, hujus quicquid est negotii, peractum esse, ii qui hæcenus adducti sunt Scriptores, dum Augusti nomini id unice tribuunt, penitus certum reddunt. Itaque quid de loco Eusebij huc pertinente dici debeat, nonnihil dispiciendum: Κυρῆνιος, inquit ille, ἔπερ ἑ συγκλητῆς βουλῆς παλῆς εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπογεγραμῆς ἐπιήσκατ̄ τ̄ ἐσιῶν κ̄ τ̄ δικητάγων. Verit Hieronymus: Quirinus ex Consilio-Senatus in Judæam missus, censum hominum possessionumq̄, describit; exhibente ita Josepho Scaligero in Animadversionibus ad Annum MMXVI. Qui interim aliam quarundam editionum lectionem haud occultat: Edicente Cesare ex Senatus-Consulco Cyrenius missus est &c. Sed ut quilibet videt, sunt illa priora additamenta potius, quàm Eusebij versio; quæ verò sequuntur, falsa. Neque enim ex Senatus-Consulco, sed

sed ἐν ἀγ. ταγμαῖς Ⓞ Cæsaris missus est. *Nor. Scaligero.* Nimirum cum Senatus-Consulta legis vim apud Romanos haberent (unde & *Senatus decreta, dogmata* passim dicuntur) certe juxta hanc versionem non potuit Augusti Decreto mitti *Cyrenius*. Nec quicquam ad rem faciet, si dicas: *fuisse Cæsarem executores Senatus-Consulsi, dum id promulgabat, edicebat*; quod illa: *edicente Cæsare*, velle videntur: nam Augustum, utpote penes quem summa rerum erat, Senatui potius præscripsisse, quam ejus decreta executum dixerim. Senatus quidem auctoritatem, *qui ab* Sueton. Augusto cap. 35. cap. 47. Dio Cassius lib. 53. *antiquo Consilij publici Dominus erat*, haut extinxit; sed potius ejus splendorem amplificavit, unde & partem provinciarum à se devictarum ejus directioni permisit. Sed hæc & similia erant species duntaxat libertatis; *cum interim id ageretur; ut Imperij robur ad Cæsarem deferretur.* Sæpe non discerneres ab more pristino gravitatem libertatemq; Senatoriam; verum quotiens majestatis intererat, rediit ad verum auctorem, quicquid in Senatu auctoritatis fuit, inquit illustris *Bæclerus p. m.* An verò Senatus-Consultum idem hic erit ac Consilium? nam posteaquam status popularis in principatum transisset, nulla amplius Senatus-Consulti vis erat quam consilii. At si βελή idem hic est ac consilium, *Eusebio* dicendum fuerat: ἐν βελῆς ex consilio. Unde *Scaliger* ipse ἐπὶ συγκαλητῆ βελῆς reddit: à *Senatu*: nam & alibi *Eusebius* istum loquendi morem usurpavit, & tam conjunctim quam separatim ea vocabula hinc inde apud alios Scriptores denotare solent Romanum Senatum. Hoc igitur nomine *Eusebius* hæcenus & Dissertat. in Orib. Cas. p. 34. *Scaligero* castigatur. IX. Hist. Eccles. 104.

Cyrenij nomen, cuius in hoc Augusti censu mentio fit, diversimodè exprimitur. *Quirinius* apud *Onuphrium* in *Fastis*, & *Suetonium* legitur. Apud *Tacitum*: *Quirinius*; ad analogiam Græci *Κυρλίης* Ⓞ, uti *Strabo* & *Josephus* scribunt. Varia de hoc ut operose notarent Historici pariter atque SSæ *Exegeræ* insuper & Chronographi, latam præbuere occasionem ea, quæ *Lucas Evangelista* consignavit: αὐτῶν ἡ ἀπὸ γερ. φη πρώτῳ ἐξήκει ἡ γερ. ἀνδρῶν Ⓞ ἡ *Sueias* & *Κυρλίης*, hæc descriptio prima facta est *Præside Syria Cyrenio* (vertente *Erasmo*.) Animadvers. ad ann. MDMXVII. in Tib. 49.

Syriæ Regio, posteaquam à Pompejo Romanorum Imperio subjecta erat, suos, à quibus deinceps regeretur, *Præsides*

in *Syriacis*. nacta est, teste *Appiano*, qui *Scaurum à Pompejo*, inde *Marcum, Philippum* aliosque dehinc præfides constitutos esse memorat. Deinde, ubi summa rerum Augusto Imperatori delata est, ipse facta Provinciarum divisione, eas, quæ sibi obtigerunt; juxta tenorem veteris instituti moderari perrexit, *præficiendo aliis Procuratores, Consulares viros, aliis Prætorios, aliis homines ex Equestri*

Geographia ordine, teste *Scrabone*. Itaque *Syria* quoque destinavit tales *Prælib. 17. in fides*, qui *ἡγεμόνες* propriè dicebantur; *ἑπιστάται*, item *δικαιοδότηαι*.
sine.

*Ἀρχαιο-
λογία
XIII, 1.
lib. LIII.*

Addebantur his alii minoris autoritatis, qui partem provincie suscipiebant, dicti *Procuratores*, ex ordine potissimum equestri electi; itaque primum in *Judæa Procuratorem Coponium ἀνδρα πάριμαλ* & *ἰπώτων* virum ordinis equestris *Josephus* vocat: quamquam & ex genere libertinorum assumptos esse, *Dio* scribat. Præfides verò ut plurimum erant viri Consulares. De priori quidem Magistratûs genere, hoc est, de Præsidibus, *Evangelista*, dum *Cyreny* meminit, sermonem esse, haut absque ratione quis existimaverit, si reputet, Historicis solenne esse, expressis majorum magistratuum nominibus tempora rerum gestarum signare. Verumenimvero *Josephus*, supra laudatus, post obitum *Herodis*, relegatumque *Archelaum*, hoc est, diu post natum *Christum*, in *Syriam* missum esse *Cyrenium*, testatur *Lc.* alium autem Præsidem in *Syria* tempore hujus census fuisse, & ex *Josepho* & aliunde, ut mox apparebit, demonstratum facillimum est. Hinc prodit se difficultas, quam eruditi Viri diversa ratione excutere pridem aggressi sunt. *Lucæ* quidem fidem in dubium vocare nefas impiumque *Christianus* merito censeat: at accuratum de cætero Scriptorem, *Josephum* Gentis suæ Magistratus ex memoria tam recenti, ignorasse, quis absque ingenti ratione asserat? Haut igitur præter rem collocaverunt operam suam, qui de conciliandis istis locis solliciti fuerunt, quamvis diverso prorsus successu. *Cæsar Baronius*, ut certum faceret, tempore *Christi* nascentis, hoc est, cum *Augustus* hunc censum ageret, *Syriæ* præsidem *Quirinium* fuisse, ab *Herode* usque ad finem *Augusti* *Syriæ* Præfides enumerare instituit: sed quo successu, monstravit *Isaacus Casaubonus* in *Apparatu Baroniano*. qui altius ascendens, à *Pompejo* *Historiam Syriæ* Præsidum repetit.

Ex l.
Nº. XXX.

De

De primo itaque Cyrenii in Syria Magistratu post Agrippam gesto conjiciendi occasionem sumpsit ex Tacito *Annal.* III. 48, 3. ubi mox post *Consulatum*, sub divo Augusto, expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi Quirinum adeptum esse ait. Potuerat de eadem re conferre locum Strabonis: *ὅτι ἡ Ομοναδίας Κυρηνίαι ἐξέπερθησε λιμῶ καὶ περισχυλίς ἀνδρας ἐζώρησε, καὶ αὐωάκησεν εἰς τὰς ἐγγύς πόλεις, τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἕτοιμον ἔς ἀκμῆν.* *Dubium non est*, inquit Baronius: illos consuevisse in provinciis bella gerere, qui ius praesent, Pro-Consules sive Praefides. Cumque ab Imperatoribus uni subinde Rectori Syriam Ciliciamque commissam fuisse, certum sit, haud absque specie idem hac quoque vice factum esse existimat; unde cum A. U. C. DCCXXXI. Agrippa Praeses constitutus decennium praefuerit (teste Dione lib. LIV.) Quirinius autem Anno DCCXLII. Consulatum suscepit; ut itidem Dio testatur l. c. & mox à Consulatu, res in Cilicia, Syriae juncta, gesserit; haud dubius successor Agrippae, absque ulteriori difficultate à Baron. constituitur; nisi quod in unicum istum, qui superest, annum, quo Cyrenius in Consulatu fuit, prorogatum fuisse Agrippae regimen, ab eodem dicitur. At tum ista conjectura valida esset, nisi fortius in contrarium suppeteret argumentum; monstrat enim perspicue Casaubonus, ex Josepho & Strabone: Titium Agrippae successisse. Neque, si aliquando Syria & Cilicia junctae fuerunt, id hinc quoque divinare licet. Multò minus illud de prorogatione consistere potest. vid. omnino Casaubonus. Alteram Cyrenii praefecturam collocat post Cajum Caesarem, quem Senti Saturnini successorem ante constituerat. Et hanc ab Evangelista designari, existimar. At verò Saturnino Quintilium Varum in Provincia successisse, Josephus expresse docet. Cajum quidem Armeniam obtinuisse, Tacitus memorat: at non aequè ordinarium in Syria Magistratum gessisse, profitetur. Quod, quamvis esset, nullum tamen amplius praesidium inde causae Baronianae sperari potest; postquam à Casaubono, & ante ipsum Keplero Mathematico insigni solide demonstratum est, Herode jam mortuo, & post Christum demum natum, ad iter in Orientem se praeparasse Cajum. Nam, cum Herode mortuo, Augustus, convocato Romae Concilio, de causa filiorum Herodis cognosceret; hunc quoque Cajum,

48, 3.

lib. XII.

pag. 123.

Antiquis.
lib. 17. c. 7.

An. III.

48, 3.

Filium

git, dum re multis post annis facta Augusti censum indigitare voluisse, supponit.

Unicum hactenus Eruditis Præsidium, in voce ἡγεμονίας, superesse videas; quod sanè contemnendum non est. Nam ἡγεμονίας vocabulum, ἡγεμονία & ἡγεμών, quamquam superiori in Provinciis Magistratui potissimum à Græcis Scriptoribus tribui consueverit, ad alios tamen, & minores etiam Magistratus accommodari, idque intra ambitum propriæ significationis, passum observatur: apud *Josephum* imprimis, ubi tam *Legati Procuratoresq;*, quam *Præsides* eo nomine insigniti leguntur, sed & *Matth. XXVII. vers. 2.* Pilatus ἡγεμών dicitur, qui tamen *Judæe* tantum fuit *Procurator*, ut aded de quavis potestatis publicæ specie prædicatum hoc nomen censeret debet. Et sicut de Magistratu ordinario, minori quoque, ἡγεμονίας vox enunciat; ita extraordinarius imprimis, si æqua potestate vel etiam majori, etiamsi ad certas functiones restricta polleat, haud dubie per eandem recte describitur. Unde, Cyrenium ἡγεμονίας, vocari ab Evangelista, censent, non quod ordinario Præsidis in Syria munere functus sit, sed quod extraordinario prorsus Imperio, ad faciendum in Provincia censum, ablegatus venerit. Neque ea res, ut quis mirari debeat, suo caret exemplo. sic enim Drusum quoque in Galliam missum esse, notavit *Livius*. Et Germanicum à Tiberio Galliarum censui destinatum, ait *Tacitus*. Hanc itaque sententiam amplexi sunt, (1.) *Josephus Scaliger*, (2.) *Gerardus Johannes Vossius*, (3.) *Dionysius Peræus*, (4.) *Georgius Calixtus*, (5.) *Isaacus Casaubonus*; quibus *Calvisium ad An. 3947. & Salianum in Appar. 4052.* (6.) addit *Author Hist. Eccles. Gothanae*.

Firmant autem hanc sententiam suam, jam post cæterarum examen ultro commendandam, gravissimis aliquot ex *Justino & Tertulliano* argumentis: quorum vim atque robur nihil aliud quam summatim ob oculos hîc ponere conabimur. *Justinus Philosophus & Martyr, in Apologia II. pro Christianis, Quirinum primum in Judæam missum esse Procuratorem*, expresse ait. Non potuit hic ad vulgare istud *Procuratorum*, seu Præsidium genus respicere, quos diu ante Cyrenium Augustus jam in Pro-

D d

vincias 4. cap. 2.

(7.) *Concord. Evangel. lib. 1. cap. 8.* (5.) *Exercitat. ad Appar. Baron. prim. num. LXXXVII. (6.) lib. II. cap. 2. sect. 1.*

lib.
CXXXVII.
Annal. I. 33.
(1.) *Anim-
adversion.
ad Euseb.
num.*

MXXVI.
(2.) *Differ-
tas. de An-
nu JESU
Christi, pri-
ma, in ad-
dendu ad
num. 42.
(3.) Ratio-
nar. temp.
part. 2. lib.*

vincias misit; itaque de extraordinario potius Imperio, quo passim in Provincias ab Augusto mittebantur, qui census facerent aliaque curarent, hic loqui censendus est: quod & ipse indicare videtur, in *Colloquio cum Tryphone Judæo*, ubi *primum in Judæa censum sub Quirinio factum esse* ait. Tributa equidem jam ante Quirinium Romanos à Judæis exegisse, certum est; at censi rationem in Provinciis obtinuisse, non est cur quis existimet: potuerunt enim tributa exigi, etiamsi *libelli censuales* non conficerentur: quæ duo tamen separare nescivit *Baronius*: eo igitur nomine à *Casaubono* denuo castigatur. Alter locus est *Tertulliani Presbyteri Carthaginensis*, qui *lib. IV. adversus Marcionem: census actos ait, sub Augusto per Sentium Saturninum*. Hunc *Saturninum* tempore nascentis Christi Syriæ præfuisse *Ticioq; Viro* Consulari successisse, patet ex *Josepho*. Inde parvo negotio quisque videt, *Tertullianum* maluisse *Saturninum*, tanquam ordinarium in Syria Magistratum, quàm extraordinarium designare in præsentis censu. Vocabulum autem *per* abusive hic adhibuisse simul manifestum est, non ut sit causæ ministerialis indicium, quo sensu potius dixisset: *per Quirinium*: sed eo loquendi more, quo ea, quæ alicubi geruntur, superiori ejus loci Magistratui tribuere Scriptores amant.

Apparat. num. LXXXVII. Edit. Rhemani p. 280.

Antiq. l. 10. c. 13.

Itaque de *Josephi* testimonio, quemadmodum id cum S. Scr. veritate consistere possit, vix dubium superesse videtur, utpote cum pateat, prorsus alium à *Josepho* quàm à *Lucæ* censum designari, cujus tamen mentionem & ipse *Lucas Actor. V. vers. 37.* fecit. Inde est quod superius citati Authores vocabulum *νεῶν* ita accipiant ut dicant: *Lucam* de duobus in scriptis suis *cen- sibus* differentem, priorem descriptionem haut immerito *νεῶν*, respectu ejus quæ secuta est, vocasse. Quamquam etiam *prima* rectè dicatur *descriptio* sensu *Justini*, quem tamen præ altero Evangelistam respexisse ut quis existimet, ratio idonea non evincit.

CAPUT IV.

Institutum Augusti. Non fuisse Iustralem hunc censum ostenditur. Scopus Imperatoris unde petendus. Augustus Censu suo universali Messia famulatur.

Quemadmodum autem Augustus per destinatos *Censitores* Provincias suas censere aggressus, novum quid quoad hanc partem orsus est, ita in ipsa quoque census peragendi ratione, non tam ad majorum suorum morem, quam populorum quos censabat consuetudinem respexisse videtur. Nam juxta veterem Romani moristenorem, non tam ex origine quam ex habitatione subditi censebantur. *Cum enim aliquando instituto censu civium Romanorum, ingens sociorum Latini nonnisi Roma numerus existeret, ex edicto Claudij Cos. redire in civitates, ne quis eorum Roma, sed omnes in suis civitatibus censerentur, jussi sunt.* Cujus rei ratio haut obscura esse potest, si quis *Ciceroni pro Archia* disputationem, quã quisq; ex censu sabulis civis arguitur, conferat. Huc pertinet, quod *Ulpianus* agros in ea civitate censeri debere ait, in qua *L.III. D. de censibus.* addit rationem: quia agri tributum in ea civitate levari debet, in cujus territorio possidentur. Hæc ita ex Romana ordinatione; At in hoc censu *Josephus*, è Civitate Nazareth in Bethlehem Civitatem David, se contulisse dicitur ab *Evangelista*, eam ob rationem: quod esset de domo & Familia David. Haud dubiè juxta legem illam, quam summus Legislator Judæis per *Mosen* dedit, *Num. I. vers. 2. seqq.* Tollite summam universa congregationis Filiorum Israël per COGNATIONES ET DOMOS SUAS. Nimirum cum ex lege ista Divina, quotiens Judaici populi census instituebatur, ritus atque censualis forma dependeret, *Josephus* indicto ab Augusto censu, legis istius memor, è sua civitate, *Bethlehemum* utpote stirpis sua cognationisq; domum describendum se contulit.

Cæterum hanc rem ita evenisse, non tam Augusti consilio Judæis speciem libertatis relicturi; quàm Divinæ Providentiæ adscribi debet, quæ in implenda & repræsentanda Prophetiarum veritate operosa erat. Itaque cum à Divino Vate Messianæ nativitatis locus prædictus esset, *Mich. V. vers. 1.* Divinum

Apparat.
nū. XCIII.

in Monu-
mento An-
cyrano.

De LL. V.

De J. N. &
G. sec. Disc.
Hebr. VI. 17.

Orig. V. 36.

voc. Aera.

In voce
Στοργε-
Φη.

Fragment.
Lugdun.
pag. 2.

in executione Numen ordinavit media. Cujus dispositio uberior ex eo apparet, quod negotium hoc non ad ordinarium istud census lustralis, qui singulis lustris peragi consuevit, genus institutum est; quod tamen *Baronius* arbitratur. At verò nullam mentionem fit lustrali, natali Anno Christi Romæ acti. Tria memorat ipse Augustus lustra, quorum primum condidisse se profiteretur, in sexto Consulatu cum *Agrippa*; Alterum vero *Asinio* Consule, quæ Christi tempora multum antecesserunt. Tertium, posteaquam Augustus Tiberium in Imperii locum suscepisset: *Pompejo & Apulejo* Coss. hoc est, diu post natum Christum, ut patet ex *Scaligeri Animadvers. num. 989. & 2028*. Præter ista nullius usquam lustrali mentio fit. Quod cum ita sit, quomodo itaque lustralis ista in Judæa descriptio dici potest?

Quid? quod præcipuum in censu lustrali momentum erat tributi exactio; inde enim *Varro* lustrum dictum, ait, à *luendo*, quod quinto quoque anno vestigalia & tributa Censoribus luebantur. At in præsentī censu quicquam exactum esse, demonstratu difficillimum foret. Nam quod ad *Numisma census* attinet, cujus apud *Evangelistas* fit mentio, ex eo quidem perspicuum est, Judæos, etiam cum Reges haberent, censum Romanis persolvisse, potestque hac de re videri *Seldeni* annotatio ex *G. sec. Disc. Marquardi Freheri* libello de *Numismate Census*. Id tamen in hoc Augusti Censu quoque factum esse neutiquam consequitur, utpote cum jam multo antea tempore censum solverint. *Isidori* sententiæ; qui, *Eram singulorum annorum constitutam esse à Casare Augusto*, putat, quando primum censum exegit ac Romanum orbem descripsit, ex eo nimirum quod omnis orbis Æs reddere professus sit *Reip.* occurrit *Vossius* in *Etymologico*.

Insuperque ea sententiâ à scopo Imperatoris penitus abhorret. Equidem *Suidas*, Augustum edixisse, scribit, ut inde (ex censu hoc) justam in ararium partem ferrent. Sed huic opponenda sunt ea, quæ *Claudius* ipse Censor coram solenni Senatu professus est, Galli, inquit, Patri meo *Druso Germaniam subigenti* tutam quiete sua securamq; à tergo pacem præstiterunt, & quidem cum à censu novo cum opere & inadsueto Galliis ad bellum avocatus esset, quod opus quàm arduum sit nobis, nunc cum maxime, quamvis nihil ultra, quàm ut publice nota sint facultates nostra, exquiratur, nihil

magno

magno experimento cognoscimus. De orbis (Romani) descriptione ab Augusto imperata eam affert causam *Cassiodorus*: Cum ob bella civilia immensus universus orbis afflictatus cladibus esset, ipsaq; rerum dominia haberentur incerta, his prospicere curasse Augustum. Aliam adfert *Carolus Sigonius*: quod cum Augustus vectigalia omnia Provinciarum sustulisset, tributa ordinaria instituerit, alia in agros, alia in capita: itaq; censum in toto Imperij Romani orbe indixerit, ut capitum fortunarumq; summam, quæ in Imperio essent, cognosceret. Aliàs, si mens Augusti ex amplitudine censualis negotii utilitatis æstimari debeat, haud dubiè plures præter allatas cumulari poterunt rationes.

Pertinentque huc magnifica Scriptorum egià, quibus census passim commendatur, ob varias utilitates; exempla insuper illustrium Rerumpublicarum, velut *Atheniensium*; De quorum institutis censualibus vid. *Plutarchus*, *Suidas*. Add. Orationem integram *Demosthenis* ἐπὶ συμμοσιῶν; quæque ex *Budeo*, *Erasmo*, aliisque in eam rem collecta sunt. Sed & *Hebræorum*. Confer. *Sigonius*. In universum autem Censuum utilitates ejusque temperamenta recenset *Lipsius* IV. pol. II. num. 107. seqq. Et quod huc in primis spectat, de *Noricia Imperij*, occasione *Libelli Augustei*, apud *Tacitum*, prolixè disserit *Bœclerus* p. m.

At si quis ex Sanctiori, hoc est, veriori disciplina totius rei characterem consignare velit, Providentiæ Divinæ, quicquid hîc ab Augusto fuit actum, unicè tribuendum erit. Illa profectò est, quæ Augustum compulit, ut nobile opus, orbis descriptionem, suscipere. Debuerat enim tempore Messîæ penitus alienari Sceptrum Judæ: idque vix potuerat nobiliore argumento universo orbi innotescere. Sed & Heros recens natus obscuro quamvis loco celebrem hoc nomine reddidit civitatem suam: quod Urbis tam longè lateque Dominæ albo se passus est designari. Nam Romano censui, statim ut natus, adscriptus est: dicendus utiq; civis Romanus census Romani professione, inquit *Orosius*. In eo utique Divinum se manifestare consilium aperitissime cognoscitur, quod Augustum Imperatorem & Monarcham venturo in terram Messîæ hospitium veluti suo censu describere iussit. Et hoc est, quod ex antiqua Pierate *Johannes Chrysostomus* miratur: Ipse etiam, inquit, Augustus edicto de

III. variar.
52.

De Rep.
Hebr. V. II.

in Solone
voc.
ἰπώδης.
Ex. XXX.
ver. 12.
Comm.
tar. in Hist.
Sac. Sulpic.
Lib. I. p. 801.
Ad An. I. II.
p. 392.

VI. cap. ulto

Homilia 8.
in Mas-
thanm.

censu promulgato, Partui inservie edendo in Beshlehem. Cui testimonio alia passim apud veteres Theologos similia occurrunt.

Π Α Ρ Ε Ρ Γ Α.

I.

Plutarchus in comparatione Crassi & Nicias scribit: *Finis bello, quod cum Ardivisto Caesar gessit, Catonem censuisse, Caesarem victis Germanis esse dedendum, ut ipse violati foederis scelus expiaret: Populum vero Romanum, explosa Catonis sententia, XV. dierum supplicationem summam cum laticis egisse. In hoc exemplo pronuntiat Grotius: Germanos quidem non habuisse jus deditionem postulandi: sed populo Romano puniendi Caesarem jus comperuisse. Nobis contra videtur: Populum Romanum jus puniendi Caesarem non habuisse; sed Germanis comperuisse jus deditionem postulandi.*

de J. B.
L. 3. 5.

II.

Laudat ex Diodoro Siculo & Dione Prusaensi Grotius *Herculem: quod homines injustos & Reges insolentes tollendo beatas reddiderit civitates; orbem obierit penas de iniquis experens; Homines malos punierit & superborum regna destruxerit, aut in alios transtulerit. Nos cum Gerardo asserimus: Bella contra Populos Liberos solo puniendorum scelerum titulo suscepta, in censum illorum bellorum referenda esse, quae apud Augustinum magna atrocitatis nominantur.*

de Mag. Pol.
S. 410.

de C. D.
IV, 6.

III.

de J. B. II, Verissimum judicamus (quicquid in contrarium differat Grotius) Augustini pronuntiatum: *Virum justum, si forte sub Rege, homine etiam sacrilego milites, recte posse illo jubente bellare, cui quod jubetur, vel non esse contra DEI praeceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est: ita ut fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ratio serviendi.*

de J. B. II, Verissimum judicamus
26, 4.
constr. Faust.
XXII, 75.
vid. Gerb.
de Mag.
Pol. S. 399.

IV. Sicut

IV.

Sicut in pace, ita in bello quoque nihil interest, utrum ipse scelus admittas, an alium propter te admittere velis. Vid. *Grot. de J. B. III, 1, 21. III, 4, 18.*

V.

Sæpe disceptati post prælium videas, cui parti victoria sit adscribenda: Extantque apud Historicos passim varia in eam rem argumenta: Apud *Plutarchum* more atq; instituto receptum dicitur, ut qui mortuos peterent ad sepulturam, non conferrentur à se abdicasse victoriam; nec jus haberent trophæi figendi. De Romanis & Celtiberis ita judicat *Livius*: *XXXIX.* *Incerta victoria discessum, nisi quod Celtiberi castra inde nocte proxima moverunt: Romanis & suos sepeliendi & spolia legendi ex hostibus possessas facta est.* Alibi alia referuntur victoriæ signa: veluti, subsistere in prælii loco, pugnâ de-novo lacessere &c. Sed nec hæc nec ista, ut post *Alberici* *de J. B. III,* cum *Gentilem* pronuntiat *Grotius*, per se quicquam probant, nisi quatenus cum aliis indiciis valent ad docendam hostium fugam. *de J. B. III,* *23.* *20, 45.*

VI.

Et si ponas cum *Pufendorfio*: *Nullos actus in se esse debitos aut illicitos, antequam per leges tales fiant: non tamen corrumpit* *G. II, 3, 4.* *Platonis, Anaxarchi* aliorumque distinctio: *quædam justa esse, quia DEUS vult; quædam DEUM velle, quia justæ sunt.*

DISSERTATIO X.

DE RESERVATO
ECCLESIASTICO,

1707

Geistlichen Vorbehalt.

Resp.
Joh. Jaco-
bo Saltz-
manno,
die 1. Julii
1675.

Sleid. lib.
XXVI.

Acta apud
Lehmann.
lib. 1. c. 4.

Invidiam
suscitata
hujus in
Statu Au-
gustana
Confessionis

deolvere
lingens in
Compof. Pac.
Acta apud
Lehm, lib. 1. c. 6.

Controversia de hoc argumento ante cxx. annos in Germania nostra excitata, maximorum quorumque motuum ab illo tempore pars, vel causa fuit: cum quibus hoc de- mum seculo, composita Westphalica Pace, confedit.

Nata inter medios tranquillitatis stabiliendae conatus diffidii origo, haud exigui temporis momentive moram iis intulit. Nam cum anno LV. seculi superioris in Comitibus Imperii, Augustae Vindelicorum institutis, in id denique, reclamantibus frustra nonnullis, conventum esset, ut Pax inter Ordines in Religione diffidentes firma & stabilis sanciretur; eaque res, ex more consultationum publicarum, in singulis Ordinum Collegiis seorsim tractaretur; Electorale quidem Collegium in talem formulam futurae pacis consensit, qua inter caetera generaliter cavebatur: *ut deinceps nullum Statum, Augustanam Confessionem amplexum, vi, vel alio quovis modo, contra voluntatem suam ac conscientiam, a religione fideve, statuis deniq, ac ritibus Ecclesiasticis, quos vel instituisent, vel INSTITUTURI IMPOSTERUM ESSENT, depellere, bellumve eo nomine cuiquam, vel detrimentum ullum aut consumeliam inferre liceret.* In Principum vero Collegio, initio statim inde disceptandi occasio orta est, quod inter illos, qui Depu-

rati ad hoc erant, ut ineundae pacis formulam concinnarent, quidam Catholicae Religioni additi libertatem mutandae imposterum Religionis Ecclesiastico Ordini ademptam, ad *Seculares*

Status

conansur Jesuita Colonienfes in Auton. Burckardiana p. 1. c. 4. p. 12. & Dillingens in Compof. Pac. c. 7. q. 4. 51. n. 1. Conf. Paurmsterum, d. Jurisd. lib. 2. c. 2. n. 66.

Status restringendam ; fanciendumque contenderunt, & in eo
 quidem congressu pervicerunt: *Si quis SECULARIUM Electorum* Acta apud
Lehm. lib. 1.
c. 6.
vel Statuum, interim, donec dissidium religionis componeretur, antiquæ
religioni, vel Confessioni Augustanæ se addiceret, ne id aliter, quam ci-
tra pacis contrahendæ præjudicium facere liceret. addito insuper:
hanc pacem ad ea extendi non debere, quæ Ecclesiastici Ordinis obliga-
tionis & officio repugnarent. Quamprimum enim ad univèrsam
Principum Senatuum hæc formula relata est; ut restrictionibus
hisce obicem ponerent, petierunt Augustanæ Confessionis
Status, ut omittis, quæ de Obligatione & officio Ordinis Ecclesiastici
in formula Deputatorum adjecta erant, Pacis tabulis loco ido-
neo hoc caput infereretur: si quis Electorum vel Statuum, interea,
donec dissidium religionis penitus componeretur, Antiquæ Religioni vel
Augustanæ Confessioni se addiceret, ut hi, qui ad hos, vel ad illos ritus
accessissent, omnium participes comporesque haberentur, quæ in Constitu-
tionibus Pacis de hujus vel illius religionis consortibus sancita essent. Addi-
derunt tamen: se obtinendæ Pacis & concordie causâ, ab hac intentione,
cui tanopere videant Ecclesiasticos Ordines adversari, sponte recessu-
ros, si cõmuni Statuum consensu, Ecclesiastica Jurisdictio, in externis &
Secularium Statuum territoris, usq; ad plenam compositionem dissidio-
rum in religione, suspenderetur; eaq; res in alteram partem Legum
Cameralium referretur. Mansit contentio in correlatione, ut vo- Acta apud
Lehm. lib. 1.
c. 7.
 cant, cum Electorali Collegio instituta; *cujus formulam sen-*
tentiæ suæ Catholici Statusita attemperarunt, ut initio quidem
generali verborum conceptioni de Statibus ob Augustanam Confes-
sionem, neq; quoad institutas, neq; quoad instituendas imposterum cere-
monias ritusve Ecclesiasticos turbandis, locum relinquerent; in fine
autem annecterent clausulam, qua obstringi iis Pacis capitibus ab-
nuebant, quæ cum Ecclesiasticorum Statuum officio ac fide pugnarent.
 A Secularibus vero & Augustanæ Confessioni addictis Statibus, Acta apud
Lehman.
lib. 1. c. 8.
 detractâ hac Catholicorum Statuum clausulâ, generalis
 Electoralis Senatus formula, quantum ad hoc caput attinebat,
 est retenta: nisi quod illorum verborum loco; *ut deinceps nul-*
lum Statum Augustanam Confessionem amplexum &c. exhiberi pe-
tent: ut deinceps nullum Statum QUOCUNQUE TEMPORE Augu-
stanam confessionem amplexum institutorum instituendorumve rituum
Ecclesiasticorum nomine bello aggredi liceret.

Ee

Utraque

Utraque hæc formula scripto seorsim comprehensa, die **xxi. Maji**, Electorali Collegio exhibita, id quoque in adversa suffragia distraxit. Nam Ecclesiastici Electores, veriti, ne officium suum neglexisse arguerentur, si in tuendo Ecclesiastici Ordinis, & antiquæ religionis statu, minor in suo, quam in Principum Concilio cura adhiberetur; desertâ formula generaliori, cui prius assensu fuerant, deinceps una cum Catholicis Statibus ex Collegio Principum contenderunt: *Ecclesiasticum Ordinem quovis modo à libertate religionis immutanda removendum*. Existimabatur autem duplici potissimum viâ perventri ad id posse: si vel *Secularium* Statuum expressa mentione ad illos solum religionis libertas restringeretur: vel Ecclesiasticus Ordo peculiari quodam capite è censu reliquorum Statuum eximeretur, qui liberam Sacrorum mutandorum facultatem essent habituri. Sed posterior hæc ratio, tanquam efficacior, & magis expedita prævaluit. Itaque formulæ Pacis, quæ die **xix. Julii** in Senatu Imperii prælecta est, post verba generalia, quibus cavebatur, *ut nulli Statui, ob Confessionem Augustanam, deinceps molestia ullavel bellum inferretur*, additamenti loco talem limitationem inferi petierunt: *ut hinc excepti intelligerentur Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, Capitula, aliive Ecclesiastici Ordines, ac Status; ita ut si quis eorum ab antiqua religione descisceret, ille statim ipso juro & facto Statu officioq; suo excideret: Capitulum autem, & ad quos ea res, jure vel consuetudine pertineret, alium antiqua religioni additum, in ejus locum eligere jus potestatisq; esset.*

*Acta apud
Lehm. lib. 1.
6. 10.*

Eodem tempore recitatus est in Senatu Imperiali libellus Electorum & Principum Protestantium, quo *admodum contra expectationem & spem suam accidisse restabantur, quod Ecclesiastici Electores, priori placito suo ac unanimi Electoralis Collegij decreto relicto, ad Principes Ecclesiasticos transferini, jamq; cum illis, ademptam Sacro Ordini religionis mutanda facultatem, ad Seculares Status restringere conentur: ceterum sibi à priori sententia, in quam cum universo Electorali Collegio antea consensissent, recedere, nec per divinatorum præceptorum, nec per conscientia sua dictamen integrum esse: ejusq; rei multas adferre causas posse, non tantum in Christiana disciplina, sed & in ipsa sana ratione fundatas: PRIMO enim promissiones DEI, tam Veteris, quam Novi Testamenti, qua salutem nostram continent, ad omnes*

*Acta apud
Lehm. lib. 1.
6. 13.*

omnes homines in universum pertinere; itaq; sibi non licere, illas certis finibus includere, vel in angustias redigere; ne simul & alios & seipfos à regno colorum excludant. SECUNDO, ne ex Barbaris quidem populi quemquam, Judæum, Turcam vel Gentilem deniq;, ratione vel religionis suæ studio mediocriter imburum, facile reperiri, qui, si omnes omnino homines queat suæ religioni adjungere, id non summa ope efficere laboret: quanto magis se id operam dare oportere, ut integra facultas veræ religionis amplectendæ omnibus indulgeatur: quibus hoc sit à DEO gravissimis verbis mandatum. TERTIO, se quidem è Sacris literis, & decretis Patrum, atq; Conciliorum posse docere, quemadmodum hi qui veteris & Catholica religionis titulum sibi sumant, non sine summa contumeliâ DEI, tum quoq; jacturâ Ecclesiæ Christi, & periculo multarum animarum, religione hæctenus & bonis Ecclesiarum essent abusi: veruntamen pacis constituenda causâ, permittere, ut & suas leges, ritus atq; ceremonias illi retineant, & bonis omnibus, possessionibus, relictigalibus, jure, privilegiis utantur, fruantur, quoad religionis componatur dissidium. Quin & QUARTO, si parum liquido sibi cautum hac ratione prospectumq;, pars adversa existimet; se non refugere uberiorem hujus capitis dilucidationem; dummodo summa rei nihil derogetur. Tanto minus vero, QUINTO, sese probare posse conditionem, qua Episcopi, tanquam ipso jure & facto officii beneficiisq; suis indigni, sanctioni pacis pœnali subicerentur, si se Augustanæ Confessioni applicuissent: sic enim futurum, ut suæ religionis approbatores atq; socios oppugnare teneantur: & deniq; totam suam causam infami præjudicio ipsi damnent. Quia tandem compererint, Ecclesiasticum Ordinem Improbe in id porissimum meruere, si quidem Ecclesiasticis mutare religionem concederetur, ne Episcopatus, & id genus alia Collegia profanarentur, & ab Ecclesiis avulsa, paulatim in manus Principum devenirent, iiq; fierent hereditaria: quò se ab eo consilio plurimum semper abuisse, nec aliud quicquam spectasse testentur, quam ut bona sacra ad prisicam institutionem revocata veris usibus accommodentur & in perpetuum Ecclesiis annexa maneant; se minime refragari, quo minus in tabulis patris, peculiari quodam capite, diserte caveatur, ut quibus in Episcopatus & collegiis religio mutaretur, illa in dominatus seculares convertere, vel jus hereditarium in illis sibi vindicare, nemini liceret; utq; post Episcopi vel Antistitis mortem, aut resignationem, libera Collegiis tum electio, tum administratio permitteretur.

Ee 2

Et

Et obvelaverant quidem proposita sua Catholici Status
 hujus metus prætextu; verum gravior cura Sacrum præsertim
 Ordinem angebat, ne, si Episcopis quoque Germaniæ licentia
 indulgeretur, ab Ecclesia Romana sine imminutione juris aut di-
 gnitatis Episcopalis, recedendi, evanesceret paulatim potestas,
 quam in illos Pontifex, præter diuturnam usurpationem ma-
 jorum, ex transactionibus, cum Imperatoribus Germanicis,
 Henrico V. & Friderico III. initis, dudum sibi vindicabat. Quo
 minus mirandum, si ad concordiam parum profecit conditio,
 quam Protestantes obtulerant. Imprimis vero acuendo cer-
 tantini valuit Scriptum, extra Ordinem, & privatim à Pontifi-
 ciiis, commendandæ causæ suæ, compositum: cujus argumen-
 tum, & quid ad illud responderint Protestantes, in *Sleidani Com-
 mentariis, libro posthumo*, exhibetur; unde *Tbuanus* pauca quæ-
 dam summatim excerptit.

Mos consultationum publicarum in Germanicis Comitiiis
 vulgatus tenet, cum vel Status à se invicem, vel ipsa Collegia
 Statuum inter se dissident, ut ejus dissensus indicium, una cum
 iis capitibus, in quæ universus Imperii Senatus consensus, ad Im-
 peratorem, vel qui locum ejus implet, perferatur; si quam for-
 te rationem ille componendi dissidii queat suppeditare: Itaque
 in hac quoque causa, assentiente quoque Civitatum Collegio,
 integra controversia Ferdinando Regi Romanorum, die xxi.
 Junii, exposita est. Aderat is vice fratris Caroli iis Comitiiis:
 jamque privatim antea, cum reliquis Delegatis à Cæsare, insig-
 nem huic liti componendæ operam frustra adhibuerat; hac
 imprimis conditione propositâ, *ut Ecclesiastici quidem Status, qui
 ad Augustanam Confessionem se adjungerent, loco officioꝝ, suo excide-
 rent; Sacrorum vero Collegiorum Socj, iis, qui hac ratione à Majorum
 ritibus recessissent, certam pensionem annuam, ad commodos vitæ ho-
 nestè ducendæ usus, præstare tenerentur.* Apud hunc, cum, ut modo
 indicavi, sententia Ordinum de pace componenda, exponere-
 tur; Augustanæ Confessioni addicti Status, rationes, quas antea
 in Senatu Ordinum allegaverant, peculiari libello comprehen-
 sas exhibuerunt; additis aliis quibusdam argumentis, & pro-
 latis imprimis antecedentium conventuum decretis, Noriber-
 gensis de Anno 1532. & Ratisbonensis de Anno 1541. quibus
 libera-

libertatem mutandorum Sacrorum generaliter absq̄ limitatione aut restrictione tali sancitam, contendebant: quibusq̄ adeo moveantur, ut assensu quidem suo contrarium huic libertati caput nunquam sint firmaturi; necum ut iis accedant, qui in Constitutionem Pacis Religiosa illud relatum velint: vel se ad exequendam tuendamve ejus sanctionem obstringant.

Die nono, postquam hæc ad Ferdinandum perlata essent, *Acta apud Lehm. lib. 1. c. 16.* denuntiat ex Statibus, quid de placitis ipsorum sibi videatur, simul de exceptione Episcoporum, cui caveri peculiari capite Catholici Status petierant, respondet: *assequi se, post maturam deliberationem, non posse, quid omnino Statibus Augustanae Confessionis, de Juribus, qua ipsi ipsorumve subditi hactenus habuissent, ea dispositione derogaretur, qua de iis tantum, qui officium pariter suum, & acciprum semel sacrum Ordinem, cum patria religione deseruissent, & ne id quidem in duriozem partem statueretur, ut beneficia & prefectura sacra in eo statu usibusq̄ permanerent, quibus piâ institutione essent destinata. Abominandum esse, ultimas hominum voluntates, imprimis, qua ad honorem & gloriam DEI sint directa, infringere. Insuper, divino pariter ac humano jure, ac præsertim publicis Imperij Constitutionibus, præcipue Pacis Publicæ & Transactionis Passaviensis præcipi, ut Ecclesiasticis atq̄ ac Secularibus Statibus quietus ac imperturbatus rerum & jurium suorum usus permittatur: quem obtinere, si hæc iis exceptio denegetur, haudquaquam possint. Sic enim fore, ut qui Sacrum Ordinem ac veterem Religionem desererent, retentâ bonorum Ecclesiasticorum administratione, legum & disciplina Ecclesiastica vim eluderent, quam in illos intendere, collegiis haud esset futurum integrum. Quin & omnem hæc ratione concordiam inter Anticistites & Sodales Collegiorum iri sublaturum. Cum vero econtra æquissimum sit, ut ad regendas sacras prefecturas non nisi idonea persona admittantur: cæteris ejusdem Ordinis jus denegari non posse, si admitti, à legibus Ecclesiasticæ institutionis desciscant, animadvertendi in eos, talibusq̄ muneribus iis interdicens; ne collegiis potius, quam ipsis desciscensibus ea defectio dispensio sit. Hanc itaq̄ suam esse sententiam, scq̄ Augustanae Confessionis Status benevole hortari, ne conditioni ipsis minime damnoße, Catholicis vero Statibus, & tuendo imprimis Ecclesiastico Ordini, perquam necessaria diutius refragentur: atq̄, apud animum suum reprensens, si Catholicis Status ipsos prefecturis, collegiis atq̄ beneficiis Ecclesiasticis.*

clesiasticum, qua prater senorem Pacis Passoviensis usurparent, quiete frui paterentur, neq; eis prescriberent, ut ministris Ecclesia ac Sacerdotibus, officium Religionemve suam deserventibus, locum pristinum relinquunt, parum utiq; consentaneum, aut ad pacem conservandam proficuum fore, si Catholicos Status Ipsi, ad id, quod sibi molestissimum fore sentiant, adigere conentur, ut administracionem usumque Sacrarum Praefecturarum iis teneantur relinquere, qui religionem suam projicerent

AB. apud
Lehmann.
lib. 1. c. 17.

& oppugnarent. Hæc responsum cum die v. Septembris ad Senatum Ordinum relatum esset, varios ibi animorum motus excitavit: Et Catholici quidem Status proposito suo insistere certi, nihil de conditione semel oblata remittebant: Protestantes vero hæc potissimum agitavere: id se indubiã fiducia præcepisse, Regiam Majestatem amicis atq; aequis conditionibus viam aliquam paci contrahenda esse commonstraturam: jam autem regio Responso atq; Catholicorum conspiratione se induci, ut Catholicos quidem, libertatem religioni concedere decrevisse, existiment, verum tam arctis limitibus circumscriptam, ut ad præbendum Augustanae Confessioni assensum, omnibus, non Secularibus minus, quam Ecclesiasticis, via præcluderetur. Utriusq; partis communia studia, & potissimas illorum Comissionum consultationes eo tendere, quomodo amicis pacatisq; atq; adeo Christianis vere mediis, dissidium Religionis componeretur: verum id interim Ecclesiastici Ordinis exceptione veluti præjudiciali sententiã in favorem Catholicorum decidi: quid enim aliud, quam prædamnari, ne sine hæreseos quidem opprobrio, Augustanae Confessionis doctrinam, si, qui ad eam se applicuissent Ecclesiastici Status, Ordine statim suo & reditibus indigni pronuntiarentur. Atq; subditis quidem talium Statuum multo apertius etiam præcludi viam ad religionem immutandam: quippe qua ipsis Statibus Superioribus non pateret, quod à pace inter Status & subditos conciliandã plurimum utiq; abhorreret.

AB. apud
Lehmann.
lib. 1. c. 18.

Sed & in libello, quo duplicatio, uti vocant, Statuum, ad responsum Regium perscripta, eodemque die Ferdinando Regi & Delegatis Cæsareis exhibita est, Catholicis quidem Status Regi, quod in hac lite secundum illos definitandã tam præclarum propria erga sacrum Ordinem voluntatis specimen edidisset, gratias egerunt: Protestantes vero, imprimis testati, nunquam hoc proposito sui fuisse, ut Ecclesiastico Ordini regimini, vel bonorum administrandorum modum prescriberent, multo minus id intendisse, ut præfectura
sacra

sacra, quibus probe agnoscant ipsius S. Rom. Imperij partem inniti, dissiperentur, aut ad profanos usus convertantur: neq; se utiq; disceptationis ejus Authores exitisse, qua prater Catholicorum quoq; Electorum, secum in formulam generaliore consentientium, voluntatem, ab inferioribus quibusdam Statibus sit excitata: rationes illas breviter repetierunt, ob quas jam antea contenderant, se in exceptionem Ecclesiastici Ordinis, citra infamiam, aut prejudicium sua religionis, consentire non posse: denuo precati, ut secundum priorum decretorum, Noribergensis, Ratisbonensis & Spirensis tenorem libertas mutanda Religionis Statibus generaliter indulgeretur.

Accepto lectoque hoc libello, Ferdinandus, quod usu re- *A. A. apud*
rum tractandarum didicerat, negotia gravioris momenti, collo- *Lehmann.*
quiis coram institutis multo facilius, quam libellis aut literis ex- *lib. 1. c. 19.*
pediri, vocatis ad se ex Electorali & Principum Collegio ceterorumque delectis ad ea negotia expedienda, legatis, cum iis, de ista controversia, in hanc sententiam transegit; quandoquidem ipsi Status inter se id dissidium componere nequeant, ut id Casari ex PLENITUDINE POTESTATIS definiendum, & quidem sub certa conditione ex parte Statuum Augustanae Confessionis addictorum, permitterent concederentq;: tum ut in ipsa exceptionis Ecclesiasticae formula omitterentur verba: DE JURE ET FACTO.

Ad hujus Transactionis normam, nova mox pacis for- *A. A. apud*
mula composita est, & die x. Septembris in pleno Ordinum Se- *Lehmann.*
natu praelecta: hincque de rebus controversis denuo seorsim *lib. 1. c. 20.*
in Electorali & Principum Collegio deliberari ceptum. Et profitebantur iterum Protestantium Statuum Legati; quanquam videant, ad priorem Ecclesiasticae reservationis formulam, a Ferdinando Rege nonnihil temperamenti esse allatum, assentiri tamen se nulla ratione posse, ut ipsi Pacis Constitutioni ea insereretur.

Tradit Sleidanus, & ex Sleidano describit Thuanus, Ferdinandum ad rationes Protestantium die vii. Septembris ipsi exhibitas id modo respondisse: nihil amplius eis tribui posse, & ea nunc concedi, quae tot annis impetrari nunquam potuerint: haberent igitur ejus rationem: nam alioqui futurum, ut nulla re perfecta discederetur. Quod si fieret, & aliquid ex eo nasceretur incommodi, non esse, quod vel in Casarem, vel in se quoque culpa conferretur, qui tam leniter & patienter causam eam tractasset,

*lib. XXVII.
Anno
CIO 15 LV.*

tractasset, & eousque permanisset: non sibi esse integrum differre diutius, itaque decem dies ipsis largiri, ut interea domum ea ad suos Principes enunciarent, & simul clare sibi responderent: ubi dies ille venisset, istos, quod & diligentiae nihil praetermississent, ut reliquis omnibus de Religione confuleretur, & Cæsari vel Regi modum aliquem in eo praescribere non ipsis liceret, *assensus esse, praefertim cum Rex etiam nonnulla remitteret.*

Verum ipsi *Commentarij Actorum publicorum* in iis Comitibus, quos insigni diligentia & fide collegit vulgavitque *Christophorus Lehmannus, de conditione & modo assensus*, imo, si magis proprie loquendum est, *dissensus* interpositi, memorant plenius: Legatos Electorum Principumque absentium, postquam dominorum suorum sententiam per literas exquisivissent, responsum quod ab iis acceperant libello fuisse complexos, quem die xx. Septembris Regi obtulerint. Eo libello professos esse Legatos: *Gratissimo animo Electores & Principes, dominos suos, ex decreto Regio superius memorato agnovisse paternam prorsus Regia Majestatis sollicitudinem, pro Pace in Imperio stabilienda: neq; sibi aliud quicquam magis cura cordiq; esse: cur autem assensiri, vel rasisi permiscere nequeant, ut exceptio Ecclesiastici Ordinis Constitutioni Pacis inferatur, ejus rei causas idoneas & graves sapius jam allegasse: ex quibus nunc quoq; Regiam suam Majestatem obsecrantur, ut juxta praecedentium Recessuum tenorem, hac quoq; Constitutione Pacem Libertatemq; Religionis illimitatam velit relinquere: Sin autem, repudiatis his rationibus, insistere priori sententiae, & caput istud de Ecclesiastici Ordinis exceptione, eo, quo antea proposuisset, modo, VICE CAESARIS, ac vi de-*

mandata sibi ab eodem facultatis, ut & EX PLENITUDINE IMPERATORIAE POTESTATIS, atq; adeo ratione officij suscepti, motuq; proprio, sancire decrevisset; tum sibi quidem, praeter deprecationem, & obnuntiationem jam interpositam, aliam rationem non suppetere, qua Regia sua Majestati modum in hac re, aut limites praescribant: neq; curam ob id aut sollicitudinem suscepturos, quascunq; Ecclesiasticus Ordo leges, inter se, sui suorumve bonorum causa, esset conditurus: sed simul conscientia sua committenda causa hoc declarare atq; apertum facere, QUANTUM AD SE ATTINERET, IN ISTUD CAPUT SE CONSENTIRI NEUTIQUAM POSSE: in ceteris pacem optima fide esse conservaturos.

Quod

Minus valde hinc colligitur Sententia Augustana Consessionis Regi decisionem hujus controversiae commissa apud Springer de Pac. Relig. c. 3. p. 100.

Quod autem remisisse nonnulla Ferdinandum tradit *Sleidanus*, eo pertinet: Expreserat Ferdinandus in formula *reservati Ecclesiastici*, in quam cum Deputatis ex singulis Ordinum Collegiis eum convenisse, supra diximus, hoc tantum: *diffidio inter consultandum orto, de condicione Ecclesiasticorum à prisca religione abeunrium, se, ex demandata sibi à Cesare potestate, stansisse, ut ij statim officio suo reditibusq; exciderent, & collegiis alios in locum desicientium eligere libera facultas esset.* Protestantantes vero, cum libello, cujus argumentum modo exhibuimus, die xx. Septembris formulam obtulerant, qua sequentes clausulas addi petebant. 1. *Status utriusq; religionis inter se, de capere isthoc controverso, convenire non potuisse.* 2. *Regem Ferdinandum ad petitionem Sacri Ordinis hanc licem definiendam suscepisse.* 3. *si quis ex Ecclesiasticis Statibus ad Augustanam Confessionem accederet, ut per id honori dignitate ejus nihil detraberetur.* 4. *ut quodcumq; id esset, quod in hac re statutum sit, illud in præjudicium componendi imposterum dissidij in religione nevisquam tenderet.* Post acrem & calidam inter partes disceptationem, tandem autoritate & conciliatione Regis in id consensum est, ut, repudiata solum altera illa clausula, *de petitione Sacri Ordinis*, cæteræ in ipsam formulam reciperentur; quæ & hinc Pacis Constitutioni, uti die xxv. Septembris promulgata est, insertæ leguntur.

*Acta apud
Lehman.
c. 22. & 28*

Submiserant unâ Legatis suis, Electores & Principes abentes, *libellum protestationis*, quem in ipso Pacis concludendæ tractatu, si nihil adversa pars de rigore suo remitteret, exhiberent, hacque ratione, dominos suos in istud caput, quo *de Ecclesiastico reservato* cavebatur, neque consensisse, neque eo obstringi velle, solenniter profiterentur. Postquam vero concessum us est, ut ipsa Pacis formula, hic dissensus, & *quod convenire partes inter se nequivissent*, disertis verbis exprimeretur; id obtinuisse contenti, protestationem omiserunt: quod hac ratione non minus efficaciter, quam protestando, causæ suæ consultum judicabant: præterquam enim, quod omnem à religione sua infamiam, ab ipsa vero controversæ doctrinæ compositione præjudicium amoliti fuerant; haud frustra opinabantur, se neque ad exequendam ejus capitis sanctionem fore obligatos, si quandoque contingeret, aliquem è Sacro Ordine ad suam religionem

*Acta apud
Burckard.
d. Anton.
p. 1. c. 4.
p. 40.*

Dissentit Springer. d. Pac. Relig. c. 8. Cui bene respondet Cranius d. Pac. Relig. p. 1. probl. 10. p. 104. & seqq. Add. Paurmeist. de Jurisd. Imp. Rom. lib. 2. n. 63. & seqq. Lamp. de Republ. Rō. Germ. p. 3. c. 8. §. 14. & p. 3. c. 11. §. 15. Limn. d. I. P. 1. 13. 34. & seq. Sleid. lib. 26. vid. Burck. de Aut. p. 1. p. 61. Burck. d. Aut. p. 1. p. 28.

gionem accedere, neque alio quovis vinculo impediri, quominus eam causam de integro quandoque tractandam in Comitibus reproducerent, religionemque, si qua fieri posset, in plenam libertatem vindicarent. Nam quod ex *Imperatoria potestate plenitudine sibi commissa*, statutum à se Rex Romanus fatebatur, illi satis constabat, neque Transactionis, quæ ab uno non contrahitur; neque Legis generalis in Germania, quæ conventionem Ordinum desiderat, efficaciam posse arrogari: quod vero, *ad conventionem Ordines dissentientes non potuisse adduci*, adjectum erat, illud totius ejus capituli sanctionem convellebat, vigore *Transactionis Passaviensis*: qua hæc pacide religione componendæ norma præscribitur: *ut id demum in causa religionis firmum atq; ratum habeatur, quod communi Ordinum consensu, & interveniente Caesaris autoritate, decretum fuerit.*

Neque sane diutius, quàm ad Comititia, quæ sequenti anno Ratisbonæ habita sunt, ea lis sopita mansit. Nam cum initio illorum Comitiorum, sub Idus Julias, Albertus Bavarus, nomine Ferdinandi Regis, Status monuisset, de quibus rebus deliberatio suscipi deberet, atque inter alia, hortatus fuisset, ut investigarent, an conciliatio religionis, & qua via fieri posset; Protestantes, quod *se nullam ad id planiorem viam excogitare posse*, dicerent, *quam si obstaculum, superioribus Comitibus libertati religionis in Ecclesiastico Reservato positum, removeretur; ut ejus ante omnia ratio haberetur*, contenderunt: propositis denuo rationibus pristinis: quas xxii. Decembris Ann. lvi. Regi Ferdinando scripto comprehensas obtulerunt. Respondit Rex, v. Februarii An. lvii. *Eam litem in prioribus Comitibus secundum Catholicos Status esse definitam; seq; jam tum edidisse rationes, cur definiti aliter non posset: recordari se quidem probe Protestantium dissensus: sed cessisse illos postmodum, neq; contradixisse, quo minus caput de Exceptione Ecclesiasticorum, atq; ac cætera, Constitutioni Pacis infereretur: sibi quoque eos tum, diligentius etiam, quam ipsi Catholici Status, egisse gratias ob pacem magnis laboribus stabilitam: quin & in tabulis decreti, quod in Comitibus factum est, esse professos, omnia, que in illo continerentur, capita, scientibus ipsis atq; volentibus esse conclusa; optimaq; fide se illa servaturos esse atq; impleturos: suo itaq; hortatu omitterent novam contentionem, atq; ut in aliis, ita in hoc quoque capite, promissam juratamq; fidem inconcussam relinquerent.*

III

Illi vero die xvii. Februarii exhibitio denuo libello, *nunquam se assensu suo probasse, dicunt, ut Ecclesiasticis Statibus libertas amplectende Augustanae Confessionis, sub pœna amissionis bonorum, ac redituum sacrorum, adimeretur: id tum ex historia rei, uti in Comitibus Augustanis gesta sit, tum ex ipsa Pacis formulâ clarissimum esse. Id enim in Receptibus Comitibus demum conclusum haberi, de quo Statuum Collegia inter se, & cum ipso Rege convenissent. Sicut & formula, potioribus decreti capitibus adscripta, refertur: unde sequatur, contrariam formulam, qua STATUS AD CONVENTIONEM NON POTUISSE INDUCI dicatur, peculiari cujusdam dissensus indicium continere: Cum præsertim illa, non ad res in Collegiis Statuum gestas, qualitercunq; narrandas, adhibita; sed in ipso contentioni gravissima, nec deniq; composita, ardore, Constitutioni præscripta sit: illam insuper esse indolem Constitutionum, quæ EX POTESTATIS PLENITUDINE sanciantur, ut consensui partis nihil præjudicent. Egisse se quidem Regi gratias ob conciliatam Religionis pacem: verum nullo ad Ecclesiasticum Reservatum respectu; quod ad ipsam Pacis substantiam adeo non pertinet, ut nihil etiam illi magis refrageretur. Quod de generalibus consensibus & promissionibus clausulis dicatur, eodem esse referendum. eas enim, adjectis formulis, quibus quisq; Pacem Religionis, QUANTUM AD SE PERTINERET, servaturum promittat, ipsaq; pacis capita, ITA UT SUPERIUS EXPRESSUM SIT, conclusa esse, profiteatur, satis restringi, ut ad Exceptionem Ecclesiasticorum, nec PERTINENTEM ad Augustana Confessionis socios, nec communi conventionem CONCLUSAM, trahi nequam possint. ad ea, cum, decimo post die, nihil, nisi priora re-
 peteret Ferdinandus; Protestantes quoque, prioribus rationibus inhærentes, prolixè denuo sunt testati, si quis ex Ecclesiastico Ordine ad illorum sacra accederet, nunquam se operam suam eo collaturus, ut pœna huic facto statuta executioni mandaretur. Neque tamen quicquam tum, in hac re, est immutatum.*

Eadem disceptatio, pari quoque eventu, tenuit sequentia Comititia Ann. lix. sub Ferdinando, Ann. lxxvi. sub Maximiliano II. habita: Statibus Augustanæ Confessionis subinde vel dissensum suum solenni protestatione profitentibus; vel, inter gravamina suæ Religionis, iterantibus priores petitiones.

Sed & hinc aliquoties de hoc argumento contendendi occasio in Comitibus nata est, quod ex Ordine Comitum ac No-

Ff 2

bilium,

Burck. d. Aut. p. r. c. 4. p. 44. Burck. d. Aut. p. r. c. 4. p. 46. Burck. d. Aut. p. r. c. 4. p. 51. Id. p. 66. A. B. apud Burck. d. Aut. p. r. c. 4. p. 68 & seqq.

bilium, illi, qui Confessione Augustanæ addicti erant, indigne ferentes, se peculiaribus Ecclesiasticorum Collegiorum STATUTIS, ac imprimis formulis JURISJURANDI ab eis præstandi, qui recipi in talia Collegia poterant, à Sacris Præfecturis arceri; has pariter, & illa immutari, sibi que liberum ad Ecclesiastica beneficia aditum parari concedique, flagitabant. Sicut ex Actu Lehmannianis etiam constat.

Imprimis vero, armis juxta & literis acriter de Ecclesiastico Reservato dilceptatum est annis seculi superioris LXXXII. & LXXXIII. cum Gebhardus Truchsesius, Archiepiscopus Coloniensis, ducta in uxorem Agnete, Jo. Georgii Mansfeldii Comitissæ filiæ, Augustanam Confessionem amplexus esset. In qua contentione Gebhardus, quique partes ejus tuebantur, præter rationes à Protestantibus sæpius adhibitas, ad impugnandum

*vid. lit. El. Reservatum Ecclesiasticum, id quoque causæ suæ commendandæ
Palat. ad proferebant: caput illud Pacis Religiosæ, quo exceptio Ecclesiastica
Capitul. contineretur, nunquam in usum fuisse deductum; nec ab illo tempore ad-
Colon. apud Lehm. A. H. versus quenquam, qui Augustana Sacra ex Ecclesiastico Ordine fuisset
lib. 3. c. 13. amplexus, sanctionem ejus esse exercitam: Ex adverso plures, qui Reli-
p. 59. & 60. gionem hæcenus mutassent, Episcopatus atq; Præfecturas, & annexa iis
De Springe- beneficia, atque dignitates. retinuisse: Sed & inter ceteros Imperij Stra-
ri, Schön- tus, in quibuscunque Conventibus publicis non minus, quam quisvis alij,
borneri, ex Ecclesiastico Ordine, Constitutionum sanctionumq; Imperialium jure
Mindani ex Ecclesiastico Ordine, Constitutionum sanctionumq; Imperialium jure
sententia frui illibato: ut adeo quieto & diuturno usu Augustanæ Confessionis
reite judi- Status contrarij juris quasi possessionem obtineant. Addebant &
sas Cranii illud: Eriam si concederetur, quod concedi quidem non posset, in san-
de Pac. Re- cion. part. ciondo Reservato Ecclesiastico, rixere omnia, & cum consensu Ordinum
1. probl. 10. fuisse peracta, nihil tamen tum in his casibus fuisse definitum, si Episco-
p. 109.
Ex hoc ex- pus, non sua solius auctoritate, sed Collegij Sociis vel omnibus, vel, uti
emplo usus tum acciderat, quibusdam assentientibus, mutanda Religioni animum
hujus qua- adjiceret. quod ipsum quoq; nequeat aliter, quam consentientibus cum
bionis sol- Imperatore Ordinibus, decidi. Historiam ejus belli totiusque con-
ligi potest troversæ copiose & graviter Thuanus recensuit: Famianus Stra-
cõtra Sprin- da vero affectuum intemperantiâ & contumeliosorum com-
gerum d. mentorum verborumque immodestiâ narrationem suam turpi-
Pac. Relig. ter fœdavit. Quæ in Camera Spirensi, ob turbatam possessio-
c. 8. p. 104- nem, in hac causâ agitata sunt, apud Lehmannum, inter cetera
lib. 76. & soq. Decad. Acta potiora, consignata extant.*

Vix

Vix decennio integro elapſo, iterum ſuſcitata eſt ea diſputatio in Argentoratenſi Episcopatu, ob diſcordem electionem duorum Episcoporum, Joannis Georgii Marchionis Brandenburgici, & Caroli Lotharingi Cardinalis & Merenſis Episcopi: qui contra Brandenburgicum itidem ſanctione *de Ecclesiastico Reservato* nitebatur. Verum, præter momenta ſuperius adducta, reſponſum eſt pro Brandenburgico, *eam Sanctionem nihil utiq; ad eos Episcopos pertinere, qui ad Episcopatum eveherentur, in quo ad Canonicatum aſſumpti fuiſſent, cum Auguſtana Confeſſioni jam eſſent ad dicti.* Belli, in quod iſta diſceptatio erupit, geſta, utque illud compoſitum ſit, ex *Chytræo, Thuano*, aliisque repeti poteſt.

Reſponſa
Reſp. Ar-
gentinenſi.
ad declarati-
onem Carol.
Lotharing.
ſiſt. 1592.
Saxon. lib.
XXIX. pag.
851. & 863.
lib. 104. &
105.

Nos enim arctior inſtituti noſtri ambitus ad finem exitumque hujus controverſiæ properare jubet: quæ noſtro demum ſæculo graviffimis cruentiffimisque motibus penitus deſævit. Longæ notæque ſunt ambages: quomodo, poſt diuturnas Curia Romanæ conſultationes, de finibus Religionis Pontificiæ ampliandis; prolixaſque Statuum Catholicorum querelas, de ereptis atque ad Auguſtana ſacra translatis Episcopatibus, ad *Edictum Caſareum* ſit perventum, quo tum cæterorum bonorum Eccleſiaſticorum, tum imprimis Episcopatum, in quibus inde à tempore pacatæ Religionis, Episcopi, jugum Papalis dominatus excuſſerant, reſtitutio præcipiebatur. Promulgatum id eſt A. D. iv. Cal. Maji A. C. cld lxxc xxix. Repetebatur autem in eo tota Reſervati Eccleſiaſtici Hiſtoria, *ut ab initio ſancitum atq; poſtea confirmatum aliquoties id eſſet, utq; in illud ſapius deliquiſſent Proteſtantes: inde ſubjiciebatur: Circa iſtum articulum Imperatorem Ferdinandum decernere: Auguſtana Confeſſionis Ordines nihil cauſa habere, cur pro injuria accipiant, quod qui ejuſdem forent cum iſtis Religionis, quiq; Eccleſiaſtica beneficia & Pralaturas Imperio immediate ſubjectas haberent, vel ad eas adhuc adſpirarent, à Catholicis in Episcoporum & Pralatorum numero non haberentur, neq; iſtis ſeſſiones & vota in Comitibus, neq; Regalia & Feuda concederentur: à diverſo ex parte Catholicorum juſtas eſſe & Reſervato Eccleſiaſtico conſentaneas querimonias, quod ejuſmodi Episcopi & Pralati, qui à Catholica Religione deſeciffent, nihilominus ſuos Episcopatus & Pralaturas retinerent, omniaque jura ac Privilegia, quibus fruabantur, dum eſſent Catholici, adhuc dum uſurpantes, vellent inter Imperij Status cenſeri: quodq; illi, qui à*

Annal. Baſ-
var. part.
III. lib. 14.
p. 197. &
ſeqq.

Catholica Religione essent alieni, & ad Statum Ecclesiasticum inidonei, nihilominus se in ejusmodi Episcopatus & Pralaturas intrussissent, & deinceps intrudere niterentur, Ecclesiasticum Statum, ipsamque denique Religionem, quantum in ipsis foret, sublaturi.

*Limn. Ad-
dit. T. 4. ad
lib. 1. c. 13. p.
145. & seqq.
Conring.
Not. MSC.
ad Lamp. d.
Rep. Rom.
Germ. p. 3.
c. 11.
vid. Bur-
gold. Not.
Imp. disc.
10. §. 15.
Art. V. §. 3.*

Sed his quidem, Status Protestantes, suas quisque pro se vires rationesque opposuere. Editusque paulo post tertur eruditus libellus, sub nomine *Scipionis Aretini*, quo, tum cætera Edicti capita, tum istud *de Ecclesiastico Reservato*, profundo gravique judicio sub examen fit revocatum.

Neque in ipso denique Pacis Westphalicæ tractatu, ex omnibus argumentis, integri fere seculi disputatione collectis, quicquam omissum est, quin ad propugnandam adversus Ecclesiasticum Reservatum Religionis libertatem adhiberetur.

Quousque autem illa profecerint, ex ipsis *pacis tabulis* potest cognosci: in quibus talis dispositio, quantum ad hanc litem in futurum definiendam attinet, extat: *si Catholicus ArchiEpiscopus, Episcopus, Pralatus, aut Augustana Confessione addictus in ArchiEpiscopum, Episcopum, Pralatum electus vel postularus, solus, aut unum cum Capitularibus seu singulis, seu universis, aut etiam alij Ecclesiastici Religionem in posterum mutarint, excidant illi statim suo jure, honore tamen famaque, illibatis, fructibusque, & redditibus citra moram & exceptionem cedant, Capituloque, aut cui id de jure competit, integrum sit, aliam Personam Religioni ei, ad quam beneficium istud, vigore hujus Transactionis, pertinet, additam eligere aut postulare, relictis tamen ArchiEpiscopo, Episcopo, Pralato &c. fructibus & redditibus interea perceptis & consumptis.*

Π Α Ρ Ε Ρ Γ Α.

I. *Legem Regiam Romanorum, legem esse, contra Connanum; ante Vespasianum fuisse, nec emendicatam tamen, aut vi extortam esse, contra Clapmarium; Figmentum non esse, contra Schoockium asserimus.*

II. *Qui Justinianum Authore Suida ἀναλάβηλον fuisse, scribunt, insignem non Suidæ minus, quam Justiniano injuriam faciunt.*

III. *Aut contradicans sibi necesse est, aut à Socinianis effugium petant, qui ex principijs Grotianis, polygamiã in se juri naturæ contrariam non esse, adstruere conantur.*

DISSERTATIO

DISSERTATIO XI.

DE

ABDICATIONE
CAROLI V. IMPERATORIS.

Proœmium.

Rarissima sunt exempla eorum, qui in magna potentia constituti, sponte eidem sese subducunt, cum natura mortalium semper avida sit Imperii, vel, ut cum Tacito loquar, Hist. 2. 3 8. 2. *verus ac pridem mortalibus infira sit potentia cupido.* & certe, si verum fateri volumus, idem nobis palam profitendum est, cum Selymo I. hujus nominis Turcorum tyranno, *nihil dulcius esse, quam imperare.* Propterea majore etiam admiratione dignum videtur, quod in Historia eorum exempla reperiantur, qui potentia pertæsi, privatam vivendirationem ultro sunt amplexi; nullis enim difficultatibus plerumque alias ab imperio absterri se patitur humanum ingenium, cum, ut idem Tacitus Ann. 1 5, 5 3. 5. scribit, *ejus cupido cunctis affectibus sit flagrantior.* Seculum tamen nostrum, alias in omnibus ferè singulare, magnisque rerum mutationibus obnoxium, duo ejusmodi vidit prodigia, quippe anno ejus LII. Christina Gustavi Magni Suecorum Regis filia, paternorum Regnorum ex asse hæres, sponte sua ejurata illa reliquit. Anno vero LXIIX. Casimirus Poloniae Rex, cum Regni ejus habenas aliquandiu moderatus esset, secessum Gallicanum Imperio præferens, privatamque vivendirationem amplexus, ultro coronam alii cessit: Cæterum & in antiquiori Historiâ quædam, veruntamen, ut jam dictum, rariora exempla occurrunt, inter quæ illustre est in sacris literis Davidis Israëlitarum Regis, cum Regnum Salomoni filio senex traderet, causis gravissimis & urgentissimis inductus. Oziam Judæ Regem, num huc referre debeam, causâ læpræ administratione regni decedere coactum, quæ filio Jotha-

Resp. Joh.
Christoph.
Artopro,
die 3 Mart.
1676.

mo commissa est, jure dubitaverim, scriptura illos annos non filio, sed Patri tribuente, ut vicaria filii gubernatio intelligi possit. 2.Reg.15. & 2.Chron.26. In Historia civili obvius est Bamba Rex Hispaniæ, qui, ut ex *Luca Tudensi* refert *Bzovius* ad annum DCL. dimissodiademate monasterium intravit, & ejusdem seculi anno LXXXIX, Geadvalla Rex occidentaliurn Saxonum in Angliã, qui relicto regno Romam migravit, ibique religiosam vitam agere cœpit, ambo videlicet superstitione ducti.

Hæc vero ad nostrum institutum non magnopere faciunt, quibus id solum negotii futurum est, ut de *Abdicatione Imperij Romano-Germanici à Carolo V. Imperatore factâ*, disseramus, ab hypothesi ad thesin quædam traducentes: de quo argumento disputationem Academicam, non elaboratum opus, pollicemur.

CAPUT I.

Quæri potest, *Utrum Imperator abdicare se possit Imperio?* nec omnino spernendæ rationes in utramque partem afferuntur; sunt, qui simpliciter id concedunt, Imperatorem, quando & quoties velit, Imperio renunciare posse, & potissimum nituntur exemplis, quod Augustus, teste *Suetonio in ejus vita. c. 28.* decedere Principatu voluerit, & Tiberius, utrum Imperium retineret, dubitaverit, ex *Tacito Ann. 1. 2. & Suetonio in hujus vita. c. 24.* quanquam hi deposito principatu simul etiam rempubl. i. e. senatui Populoque Romano antiqua jura, aut simulaverunt sese reddituros, aut, si abesset simulatio, dulcedine imperii, metuve periculi sorti privatæ imminentis, vinci se passi sunt. *vid. Dion. lib. 52.* Insequentis igitur temporis exempla, quod initio seculi quarti Diocletianus & Maximianus Herculus ambo pari potestate Imperatores & Augusti simul sese abdicaverunt imperio, ut potiora allegantur ex *Zosimo l. 2. & Eutropio l. 9.* Quod Anastasius II. & Theodosius III. deposito sceptro religiose vixerint, quanquam ille invitus imperium deserere coactus est, ex *Zonara l. 3. p. 81. & 83.* nec non *Histor. Miscell. l. 20. p. 24.* Quod denique Lotharius nominis hujus primus, Caroli Magni nepos, sponte in Filium Imperii fasces transtulerit, seque monasterio incluserit. Ex *Annal. Fuldens. T. I. Freher. p. 23. Aimoine,*
aliisq.

aliisq; Francica Historia scriptoribus. Tandem Henrici quoque IV. faciunt mentionem, quod is administratione cesserit, licet invitus, Pontificum quippe impotentia adactus, quam resumere tamen conatus est, ex *Urspergenfi*.

Inde colligunt, quod his Imperatoribus liberum fuerit, idem alius licere: horum autem ista quidem ratio, ne ad hodierna tempora possit applicari, efficit insignis mutatio, qua pridem ipsa Republica forma est conversa. Augusti & Tiberii tempore fuit status Romani Imperii purè Monarchicus; nec sub Maximiano & Diocletiano Senatus vel populus de summa potestate quicquam participabant, ideoque etiam pro libitu Imperium retinere, aut reddere republ. aut alii, cui vellent, tradere Principatum potuerunt, tanquam absolutâ potestate pleno jure gaudentes. Eodem modo se res habet cum Lothario, qui Imperium Franco-Romanum illimitatâ adhuc potestate gubernavit. Quod verò Henricum IV. attinet, cujus ætate subinde Principum crescente potentia, Cæsaris jam aliquantulum labefactari cœpit auctoritas, Imperii tamen forma nondum, ut nunc est, mixta tum erat. Objiciunt quidem aliqui, Henricum II. cognomento Sanctum, jam antea, cum esset Argentina, Imperatorium paludamentum monastico culullo mutare voluisse, à Statibus tamen impeditum esse. Verum quam invalidum sit argumentum, quod ex hoc exemplo petitur, I. hinc potest intelligi, quod etiam illi, qui pro certo habent, Henricum volentem sese imperio abdicare, à Statibus impeditum fuisse; id tamen asseverare non audent: Status jure suo profusus illum adigere potuisse ad retinendum Imperium, si in suâ sententiâ persistisset, nec admonitionibus Statuum ultro locum fecisset. Est autem II. totum istud exemplum admodum incertum nulliusque idonei Historici auctoritate fideque comprobatum. Potissimus testis, quo vulgo nituntur, est *Huldericus Mutius Chron. Germ. lib. 14. p. 109.* Sed enim *Mutius*, præterquam quod totis quingentis & amplius annis recentior est, id quod illi, à quibus testis citatur, volunt, non dicit. Verba ejus sunt, *Cum forte Argentina esset aliquando Henricus, ceremoniaq; & preces sacerdotum illi arriderent, consors eorum regula, ut sic loquamur, factus est, sed instituta pro sacerdote viro proba visa præbenda,*

qui Regis in Sacris esset vicarius, Ipse discessit, avocatus publicis Imperij negotiis. Ea prabenda Argentina ad nostram usq; aetatem vocata est regalis. Unde miro argumentandi artificio utatur oportet, si quis eum abdicare voluisse Imperium & à Statibus impeditum fuisse concludat. Loquitur enim de consortio non monastico Murius, sed Canonorum Majoris Ecclesiæ: quorum regulæ nihil impediebat Imperatorem retento Imperio adscribi; ut interim sacra munia per constitutum vicarium obiret. Neque porro ab hoc proposito, sed Argentinâ discessisse Henricum dicit Murius: non Statibus adigentibus; sed imperii negotiis avocantibus: quippe afflicto, coërcitoque, quantum factis videbatur, Hermanno Alsatia Duce, contra Theodoricum affinem suum, res in Lotharingiâ novantem festinabat; quem eodem adhuc anno, quo hæc acta feruntur; Metis obsedit: quod Dietmarus Merseburgensis in Chronico, Hebidannus in Annalibus, Hermannus Contractus & Sigebertus Gemblacensis in Chronicis referunt. Qui cum res Henrici in Alsatia gestas attingant; rem utique tantam omitturi non erant; si vere deponere, studio præsertim sanctioris vitæ, Imperium contendisset Henricus. Cæterum injuria sincerioris Historiæ fuerit, si quis ex Chronicis, nullo authoris temporisve, quo scripta sunt, indicio, vulgatis, qualibus Author Chronici Belgici Magni simile Henrici propositum, alii apud Limn. Addit. ad I.P. Tom.V. ad II.2. p.59. hoc Ipsum adstruere conantur, rerum tanti momenti fidem deducere instituat. De quibus omnino, quantum ad res hujus Imperatoris attinet, verum est Ipsius Murij judicium: non mirandum, si Ecclesiastici, à quibus merito magna laudes debita sint Henrico, gratitudine animi ducti, quedam verus affinxerint.

Nunc vero longe diversa est ratio in statu non pure Monarchico, sed Aristocratia mixto, & quidem in Imperio electivo, ubi pacta de ipsa Imperii Administratione interveniunt: quale Romano-Germanicum hodie est; Hic Imperatoris potestas lege restringitur in ipsâ Electione. Et certè satis ardua est ratio, ob quam Imperatori liber discessus ab Imperio concedi non potest; Electores enim, cum illi, quem elegerunt, Imperii habenas committunt, non solum Justitiæ Administratorem, sed & Pacis publicæ adversus quosvis ejus turbatores, certum cum

eum defensorem & propugnatorem constituunt. Si igitur accidere Imperatorem periculosis temporibus, ~~vel~~ ex pusillanimitate, vel desperatione virium, vel aliâ quavis causa, privatorum videlicet commodorum respectu, Imperium abdicare, non solum commissura sibi Imperium non eâ, quâ decet, fide defenderet, sed & omnium Statuum vitam & fortunas hostium injuriæ exponeret, atque ita male consultum esset Principibus, si hac in re Imperatori liberum agendi arbitrium permitteretur. Stipulatio igitur intercedit, inter Electum Imperatorem & Status, quorum omnium nomine Septemviri Principes Capitulationis legem Electo præscribunt, hanc ipsam defensionis obligationem juratam præ cæteris in se continentem. Ut optimo jure Imperium deserenti objici possit, quod Henrico Valisio Poloniæ quondam Regi objectum est, quando expositos vicinis hostibus Polonos deseruit, Galliarum avito regno Polonicum permutans.

Pergunt vero, qui liberam Abdicandi Imperii facultatem Imperatori asserunt, & *quod non est prohibitum, permissum esse censeri*, dicunt. Sicut etiam sentit *Sigismundus Seldus Clar. J.Crus in Consilio Ferdinando L. dato*, ubi dicit, *nunquam esse dubitatum de hujus Questionis affirmativâ, cum Abdicatio nunquam fuerit prohibita. Goldast. Parr. V. pag. 185. In den politischen Reichshändlen.*

Sed vero distingui primum potest inter leges generales Gentium, & speciales unius gentis; quanquam igitur illæ Abdicationem non prohibeant, hæ tamen illam prohibere possunt. Quod vero attinet ad Rempublicam Romano-Germanicam, fatendum quidem est, nullam extare legem expressam, restringi tamen illam alioqui liberam facultatem Capitulatione, ut jam est dictum. in quem eundem sensum ita disputat *Conringius in Annor. ad J. Lampadij part. III. c. 2. §. 7. lib. de republ. Romano-Germanica. Cum Leges, inquit, positiva de resignatione Casarea aut regia dignitatis laza nulla sint, suffoceris, stare hic illo jure, quod est mere naturale: Igitur primo ponendum, quod renunciatio omni tunc demum sit justa, quando sit rei propria spontanea refutatio. Secundo, quoniam id, quod est proprium, vel omni est ex parte sale, vel ex aliqua: illius quidem refutatio fita est in mero refusantis arbitrio, hujus autem non iorem, sed necessum est, ut accedat consensio ejus, cui ex parte illud,*

quod renunciatur, competit. Jam vero munia Imperandi, alia meri arbitrij, alia vero quasi suspensa sunt, sive ex mutuo contractu imperantium & parentium, sive ex superioris committentis voluntate. Quæ prioris sunt generis, illa abdicari liberrimè possunt, quæ posterioris, non ætem: utpote cum non sint omnino propria, atq; adeo non simpliciter in potestate abdicantium. Si justè administrandi Imperium Romanum fuerit primi ordinis, planum est, haud necessum esse, ut in cujusdam manus fiat resignatio, sed satis esse, si indicata fuerit. Si secundi, longe alia fuerit renunciationis ratio, & requiritur consensus sive parentium sive superiorum. Neque enim id quæritur, an ullo calu Abdicatio concedi possit? Sed an id sit Imperatoriliberum, Statibus & imprimis Electoribus invitis vel inconsultis? Hos enim ponderare causarum permotos consentire in Abdicationem & posse & debere non est dubium, quanquam si *Limneo* credimus, etiam justissimis causis statim Electoribus in Abdicationem consentiendi necessitas non incumbit, si enim magis conducibile est, inquit, & decentius videatur, ut Abdicaturiens Imperium retineat, eò Administrationis curâ sublevato, Romanorum Regem creare possunt &c. ad Capitul. Ferdin. I. in proœm. p. 453. ubi præterea de hac re ita scribit, *Quemadmodum enim in Imperio purè electorio, & quod aliquid Aristocraticum in se habet, si necessitas id suadeat, invitus ad Gubernacula rerum trahi potest, ita etiam invito, ob salutem publicam, imponi potest, ut in Administratione & curâ perseveret, postquam preces & admonitiones admittere recusaverit.* Confer *Abasver. Friischiunus cap. 2. de resignacione Imperij Romano Germanici.*

Quantum autem discrimen sit inter Abdicationem in Imperio purè Monarchico & mixto Aristocratiâ, in unius Caroli exemplo satis clarum est. Is enim cum Hispaniæ aliisque Hæreditariis Principatibus, in quibus summâ cum potestate regnavit, renunciasset, nemini facti rationem reddere coactus est: Egregium monumentum est, quod habetur apud *Godelevaum in Scharidj scriptorum Germanicorum T. 2. p. 1899.* Diploma videlicet Cæsaris, quod Latino idiomate conceptum Senator Bruxelensis, in publicis Belgii Comitibus Caroli nomine, eo tamen præfente, recitavit, in quo expressis verbis summa ejus Majestatis exprimitur, ita enim, postquam Philippum Belgii Principem proclamasset, *Ad hæc volo, inquit, ut illi omnem honorem, reverentiam,*
& ob-

& obedientiam exhibeant, servitia prestent, Eumq; tali amore & studio prosequantur, quo bonos & fideles subditos ipsorum verum supremum & naturalem Dominum & Principem complecti decet, & prout nobismet ipsis hactenus fecerunt, supplentes omnes defectus & omissiones tam juris quam facti, quæ poterunt in hac cessione & translatione esse, & derogantes ex plenariâ & absoluta potestate, omnibus legibus & constitutionibus, quæ ei obstare poterunt; nam ita nobis placet. deinde ibidem p. 1900. in oratione, quam Carolus ipse ex Charta recitavit, in iisdem Comitibus, hæc habentur verba in fine, cui, ut morem geratis, fidem jurejurando detis, datam sancte & pie præsteris, mandamus & præcipimus. Quæ omnia absolutæ potestatis indicia in suis hæreditariis Principatibus luculenter agnoscimus.

At cum Imperio renunciare vellet, longè alia instituenda ei fuit oratio: tum enim non *mandare*, nec *præcipere*, nec *pro arbitrato suo agere* potuit, quod diserte ipse testatur in *Mandatis*, quæ Legatis suis Principi Wilhelmo Arausio, Seldio, & Hallero apud Ordines Imperii procuranda dedit, quorum summa erat, ut refert Godelevaus apud Schard. T. 2. p. 1908. & 1941. Cum Senectus jam appropinquet, molestissimisque variis morbis vias attenuentur &c. Se Fratri Ferdinando Imperium relinquere, cum vero hoc negotium Electorum munus & dignitatem maxime concernat, se citra ipsorum consensum & approbationem nihil agere voluisse, vel propositum sua voluntatis ac statutum animi in actum perducere prius, quam ipsi de hoc certiores redditi essent. Petere igitur clementer atq; amice, ut, quod gravissimis de causis secum constituisset, ipsi firmum ratumque haberent &c. maxime hæc confirmant verba Wilhelmi Zenocari, quæ l. 5. de vita & gestis Caroli ita scribit; Carolus Cæsar veteribus innixus consiliis, summo studio à Germanicis Principibus VIIviris frequenter etiam atq; etiam perebat, ut sese Imperij fasces deponere parerentur, & quamvis jam antea gravissimè constantissimèq;, pluribus variisque comitiis ea de re habitis, renuissent se facturos, tandem septennio elapso assenserunt.

Clarè ex his character Imperii non absolute Monarchici, sed restricti & mixti conspicitur: Siquidem Carolus in Abdicando Imperio Romano non ita libere agere potuit, ut in abdicandis hæreditariis regnis: quibus quidem primo cessit, forsitan ut

facilius Imperii quoque insignia deponere posset, & causâ approbatâ facilius Electorum consensum impetraret.

CAPUT II.

CUM necesse sit, causis idoneis moveri Electores, ut in Abdicationem consentiant, in eas, ob quas liceat Imperium resignare, paucis inquirere operæ pretium fuerit. Si Imperium adhuc esset hæreditarium & pure Monarchicum, voluntas Abdicantis plus, quam robur ullius causæ attenderetur: ut videmus in exemplo Maximiani & Diocletiani, à quibus rationem facti nemo requisivit, aut jure requirere potuit. Ita quoque Lotharius nemini factorum rationem reddere tenebatur, neque Carolus in abdicandis hæreditariis regnis, ut modo vidimus, apud eos enim fuit summum rerum judicium, ut vocat *Tacitus l. VI. annal. c. 8.* Ubi vero Forma Reipubl. non est purè Monarchica, nec Principatus hæreditarius, sed electivus, & Majestas pluribus communicata, sicut in Romano Imperio hodierno tempore, tum causas, illis, à quibus accepit Imperium, examinandas proponat, necesse est, penes quos deinde positum est, utrum consentire velint, nec ne. Præcipua fere causa & maximi ponderis illa censetur, si Imperator ob senium aut valetudinem ad Imperii molem ferendam impar redditus est; Hanc Carolus noster allegavit, ut constat ex Legatorum ad Electores *Oratione*, apud *Godelevæum Tom. 2. Schard. p. 1914. ex Capitulat. Ferd. proæm.* apud *Limn. ex consilio Seldi apud Goldastum. Famiannus etiam Stradal. l. d. i.* narrat, quomodo Belgii & Burgundiæ, & paulo post Hispaniæ dominia in Comitibus Belgii Ordinum, Bruxellis habitis, deposuerit, ubi subnectit causam, quam eo tempore præ se tulit, *ipsam scilicet senectutem & valetudinem.* Conf. *Godelev. in Tom. 2. Schard. p. 1898. & Freber. T. 3. p. 484.*

Hanc autem causam solam fuisse nemo facile credit. Suberant certè aliæ, quæ variè à Scriptoribus referuntur. Sunt, qui precibus Filii Philippi, cupidine imperandi flagrantis, motum affirmant, ut hæreditaria regna ipsi relinqueret, indeque factum esse, ut etiam Imperii fasces deponere coactus sit, cum
Imperatori

Imperatori ex proprio dignitas Imperatoria sit sustinenda. Hoc factò certe aliquo modo imitatus esset Alphonsum I. Hispaniæ Regem, qui cum seculi X. initio laudabiliter regnasset, Filio Garciæ, mortem Patris impatienter expectanti, & regnum occupare conanti, sponte cessit, filiique deinde auspiciis adversus Mauros feliciter pugnavit, ut refert ex *Ambrosio Morale Bzovius ad annum DCCCC. VII.*

Præcipue alias prolixus est *Stryda* l.i. d.i. in enumerandis causis, quæ tum temporis opinionibus & iudiciis hominum circumferebantur de Cæsaris secessu, *praterquam enim*, inquit, *quod assidue articulari morbo vexatus esset, etiam animi aegritudine eum laborasse, quam ex nimia Henrici II. Galliarum Regis felicitate sibi formidabili concepit; ad hoc animo oberrasse iniquam cum Mauririo Elestore pactiorem, infelicisq; tentatam Metim, & fortuna (quam juvenum amicam appellabat) mutationem.* Quæ confirmare videtur *Godelevus* T.2. *Scharp.* p.1897. scribens: *Quod non desint fide & auctoritate præstantes viri, qui referunt, cum essent, qui à sententiâ eum abducere vellent, dixisse ipsum, impendisse se quæ habuisset omnia, & quidem in fulciendum tuendumq; maxime Ecclesiasticum Statum, pecuniam, quæ quidem reparari, quodq; damnum sarciri possit, sed amissam quoq; esse existimationem nominis, & valetudinem bonam, & studia hominum, quæ recuperaturus esset nunquam.* Iisdem plane verbis hæc describit *Joach. Camerarius* in *annotat. rerum ab anno M D L. usq; ad annum M D LXI.* apud *Freher.* Tom. 3. pag. 495. addit tamen, *Carolum insuper dixisse, omnem spem ereptam esse, Filio Imperium conciliandi,* *Add. Thuan. lib. 16. in fin.* Præterea alii inusitatæ gloriæ cupiditati id tribuebant, eumque famæ indulgentissimum animi sui æquitatem ostendere voluisse: alii religionem motum, & placandæ iræ divinæ gratia id fecisse scribunt, quod scilicet contra datam Pontifici fidem, cum Anglo, ut ille putabat, Hæretico, fœdus percussisset; quod interimisticam in Germania religionem permisisset, quod Româ captâ & direpta, Vicarium, uti ajunt, Christi captivum detinuisset &c. His omnibus pœnitentiâ eluendis solitudinem elegisse. Id certe constat, Carolum jam diu consilium illud animo agitasse, & quidem triginta annis ante, quam id exequeretur, nunc vero exhaustis viribus, & adversis eventis fractum id perfecisse. Testibus *Godelev.*

Tom.

Tom. 2. Scharf. p. 1896. Camerar. Tom. 3. Freb. pag. 494. Strada vero cit. loc. Eum octo annis ante, in Testamento Augustæ condito, mentionem futuræ Abdicationis fecisse scribit. Cæterum has inter causas Justifica est, sola *virium imbecillitas*, reliquæ vero suasoriæ, quæ etsi plus fortasse ponderis haberent, ad animum Cæsaris impellendum, tamen nec allegatæ ab illo fuere publicè apud Electores Imperii, nec, si fuissent, causæ pondus aliquod adjecissent, impetrando eorum consensui: Quin ista quoque vix invenisset locum, nisi necessitatibus Imperii, jam pridem electo Rege Ferdinando, abunde fuisset satisfactum.

CAPUT III.

CUM Imperatori liceat certo modo se abdicare Imperio, in cujus manus commissam Majestatem tradere debeat? dispiciendum est. Antehac nemo dubitavit, quin in manus Electorum, tanquam à quibus accepit, Imperator abdicaturus Imperium reddere deberet, illi enim sunt, à quibus totius Imperii nomine Titulum & jura Majestatis, quæ habet, possidet, ea vero cum non habeat solus, nec omnia, nec hæreditaria depositurus, rerum ordini nexuique naturali conveniens est, ut cum illis, à quibus accepit, tum illis, cum quibus communiter tenuit, potestatem resignet. Jam vero cum Carolus V, Imperium restituisset Statibus, Paulus IV, Pontifex Romanus dubium movit, & resignationem Imperii in suas manus fieri debuisse, multirationibus demonstrare conatus est. Cum enim Ferdinandus Imperator post mortem jam Caroli, per Gulmannum Legatum suum Pontifici, quæ in Imperio hæcenus acta essent, significare vellet, Papa insperatis suis postulatis non solum Caroli jam defuncti resignationem irritam facere, & Electorum acta rescindere, conatus est, sed & Ferdinandum agnoscere Imperatorem noluit, vid. *Ibuanum* prolixius hanc Historiam describentem. l. 2 1,

Veruntamen nullam in Imperio potestatem Pontifici esse concedendam, ejusque prætensiones injustas plane esse, persuasissimum habemus cum *Carpzovio*, *comm. in Legem Regiam Germ. cap. 14.* & aliis. An tamen Carolus, è suâ religione conscientiam

tiam informans, debuerit Imperium depositurus, illius vel consensum impetrare prius, vel, quod voluntisti, ejus in manus, quasi ab ipso etiam acceptum, tradere, disquiri meretur: Ideoque Papæ rationes, utrum negligi ab eo potuerint, audire lubet: *Primo*, cum Pontifex Christi sit vicarius, Christo vero omnis potestas data sit in cælo & in terrâ, ergo, ajunt, Pontifici eandem, ac proinde etiam in omnia terræ Imperia esse concedendam? Sed verò vicariatam hunc Papæ, etiam Pontifici concedere coguntur, hæc tamen ausi non sunt, ne ipsi quidem Pontifices ad alia, quam Ecclesiastica, extendere, nisi quod indirectam quandam in Principes Regesque potestatem ex ipso illo Christi vicariatu derivant, juxta quam, si Ecclesiæ profectibus illi remoram faciant, in eos animadvertere, aut quocunque alio modo eorum regimini intervenire Papa possit. Nam etsi adulatorum quidam Pontificum eam potestatem ad transferenda ac donanda mundi regna quævis extendere conati sunt, tamen inter dogmata Ecclesiastica id non est relatum. Annon vero ipse Carolus suæ causæ præjudicium fecerit, agnoscendo tantam, quantam sibi vindicant, Pontificum potestatem in regna mundi alia, dum Indiæ occidentalis imperium illo solo jure se possidere necesse habuit credere, quo Ferdinandus Catholicus, avus ipsius maternus, sibi acquisivit, donatione nimirum Alexandri VI. Papæ, qui populos omnes Barbaros à primo meridiano versus ortum habitantes Lusitano, versus occasum Hispano, ne videlicet in valores alienæ rei essent, ex illa suâ plena potestate in mundi regna quævis, concessit, id disquirendum aliis relinquo. nimirum ubi conducebat, agnita illa est potestas! alibi acerrime impugnata. à primis certe initiis Pontificum istis prætensionibus alioqui contradicendum esse compertum habemus. ex innumeris hujus rei monumentis id unum producimus, quod jam olim Fridericus II. Imperator ad Regem Galliarum his verbis extulit, *Etsi Romanus Pontifex plenariam in spiritualibus habeat potestatem, ut peccatores quoslibet possit absolvere & ligare, nunquam tamen legi, ut Papa, divinâ vel humana lege concedere, possit transferre pro lubitâ imperium, aut de Regibus & principibus in regnorum privatione temporaliter judicare.* Lehman. ex monumento ipso l. 5. Chron. Spir. c. 32.

H h

Tanta

Tanta vero hujus potestatis amplitudo cum sit, ut ad regna Christiana quævis, imò totum terrarum orbem se extendat, & vero peculiari ratione Romani Imperii conferendi sibi jus Pontifices arrogant, aliis utendum sibi quoque argumentis existimavit *Bellarminus* in suo opere de *Translatione Imperij contra Illyricum*. Nimirum quod ista Translatio à Græcis ad Francos, & mox ad Saxones, Pontificum fuerit munus, ex quo sequatur, Romanum Imperium beneficium Pontificis, Imperatorem vero quasi ejus Vasallum esse. Assumptum quod attinet, abunde id constat, Italiam à Longobardis vindicatam jure belli, Romanam ipsam (nihil extra sua pomeria publicè tunc possidentem) advocacione Senatus populique Romani in *Caroli M.* potestatem venisse, dudum antequam Augusti & Imperatoris titulos illos Pontifex acclamante populo illi conferret. Si quid igitur est, quod in *Carolum Magnum* collatum est à Papa, nil præter nomen fuit. in quam sententiam jam olim *Johann. de Parisiis* in *Tract. de Potestate Regia & Papali cap. 16.* hæc verba habet; quod *Papa Imperium de Græcis transtulit ad Germanos*, Respondeo, non transtulit veritatem; sed nomen, quia indignabantur Romani, quod Imperium vel Imperij nomen ab iisdem *Constantinopolim* eras translatum, & ideo *Carolo*, quem pro sua defensione vocaverant, victorius habitis laudes acclamaverunt, & Imperatoris ei nomen dederunt, ex *Chronico Floriacensi*. Eodem refer, quod canit hac de re *Güntherus* tempore *Friderici primi l. 6. Ligurini sui*.

*Num Petrus & Clemens & cætera turba piorum
Sceptra Latina dabat? Romanus tempore prisco
Pauper erat præsul, regali munere crevit;
Nec tamen ut fasces & regni jura Latini
Vel dare præsumat, vel cuiquam tollere possit,
Sed neq, tanta fuit largitio, nec dare quisquam
Quo caret ipse, potest, hujus collatio regni
Authorem sortita DEUM, contingere nulli,
Jure potest hominum, collator muneris hujus
Est DEUS -- -- -- -- --*

Cæterum

Cæterum magnus eorum numerus, qui ex professo in hac materia versati sunt, huc referri posset, nisi brevitatis habenda esset ratio. præcipui sunt *Guilielmus Ockamus, Marsilius Menandrinus Patavinus, Franciscus Petrarcha, Gregorius Heimburgius, &c.* quos omnes *Goldastus in Monarchiâ suâ Imperij*, ad Imperatoris Majestatem à Pontificis tyrannide vindicandam, exhibet. Quæ cum ita sint, neque Carolus V. neque Ferdinandus Frater religioni sibi ducere debuere, cum Pontificem Romanum in Abdicationis negotio ita negligenter, ut de ejus consensu impetrando non essent solliciti: cum id superioritatis jus in Politicis Imperii negotiis, sive extitit Translationis, sive ullo alio à Pontificibus Romanis prætentum, eorum Antecessores non agnovissent, sed eidem constanter & aperte in Imperio nostro sit contradicendum.

Pergit vero *Bellarminus* etiam ex *Coronatione Imperatoris*, Pontificum manu pridem facta, tale Pontifici superioritatis jus asserere. Sed quæ id consequentiæ virtute, ipse viderit. Nam & Imperatores Constantinopolitani ab illius urbis Patriarchâ ungi coronarique consueverunt, & Reges Galliæ ab Archiepiscopo Remensi inunguntur, neque tamen Episcopi illi sunt supra Reges. Plures quoque Imperatores à Pontifice coronati non sunt, & tamen legitimi fuere. Ita ipse Cardinalis *Cusanus* aperte scribit *l. 3. de Concord. Cathol. cap. 4. Unctio & Coronatio nec arguunt in Papâ majoritatem supra ipsam electionem, vel confirmandam vel infirmendam, sicut nec Unctio, quæ fit Regi Franciæ Remis, aut Coronatio ipsiusmet Imperatoris per Episcopum Coloniensem Aquisgranis.* Memorabile quoque est responsum Rudolphi primi Imperatoris, *multos, inquit ille, Alemannorum Reges Italia consumpsit. non ibo Romam. Rex sum, Imperator sum, nec minus pro utilitate Reipublicæ me facturum confido, quam si Roma fuisset coronatus.* *Goldast. in Constit. Imp. Tom. I. p. 311.*

Hæc itaque cum præcipua sint argumenta, quibus Pontifex potestatem sibi eam, de qua hætenus controvertitur, in Germanicum Imperium vindicare est conatus; jam palam est, assurgere iis nequaquam Carolum debuisse, etiam suis utentem principiis: præsertim cum fere omnes ante ipsum Imperatores talibus postulatis jam ex antiquo contradixerint.

Certe Fridericus olim Ænobarbus graviter offensus est, cum Hadrianus IV. Pontifex his verbis in Epistola ad eum missa usus esset, *debes, Fili Charissime, ante oculos grate reducere, quam tibi dignitatis plenitudinem contulerit & honoris S.S.R. Ecclesia, & qualiter Imperialis insigne corona libentissime conferens, benignissimo gremio suo, Tuæ sublimitatis apicem studueris consovere. Neq; tamen pœniter nos, desideria voluntatis Tuæ in omnibus implevisse, sed si majora beneficia Excellentia Tuæ de manu nostra suscepisset, non immerito gauderemus.* Hac, inquam, Epistola lecta, Imperator non solum, sed & Principes qui aderant, tantâ indignatione commoti sunt, ut, cum alter legatorum diceret, à quo ergo Imperator habeat Imperium, si non à Papa? Otto Palatinus evaginato gladio in eum impetum fecerit, ipsumque trucidaturus fuerit, nisi ab Imperatore fuisset prohibitus. *Radevic. l. I. c. 8.* Ideo autem Imperium *beneficium* vocari Principes tantopere averſati sunt, quod feuda eo tempore beneficia appellarentur.

Ludovici quoque Bavari tempore, Electores acriter sacram Imperii Majestatem tutati sunt. In Moguntia vico Reinenſi congregati, & Benedicto XIV. hujus nominis Pontifici, literis tranſmiſſis, tales prætenſiones in Imperium graviter retulerunt. Epistola exhibetur in *Rebdorff. T. I. Freberiano p. 427.* Decretum insuper omnium consensu factum, & sequentibus Comitibus Francofurtensibus in Imperio publicatum est, quod *Lehmannus* ex Balbo Gurcensi recenset. *l. VII. c. 17.* & *Aventinus l. 7. in annal. Bejorum.* Decretum Latino Idiomate promulgatum ita habet:

Eicet jura utriusq; testamenti manifeste declarent, Imperialem dignitatem & Potestatem immediate à Filio DEI ab antiquo processisse, & DEUM per Imperatorem & Reges mundi jura humano generi aperte tribuisse, & quod Imperator ex sola electione eorum, ad quos pertinet, verus efficitur Imperator, nec alicujus alterius eget confirmatione seu approbatione: quoniam in terris quoad temporalia non habet superiorum, sed eidem gentes subsunt, & nationes: Et ipse Dominus noster JESUS CHRISTUS mandavit, que sunt DEI DEO, & que sunt Cesaris Cesari reddenda; Quia tamen nonnulli avaritia & ambitionis cecitate ducti, & nullius scripturae intelligentiam habentes, sed diverſentes à tramite recti sensus in quadam iniqua & præva commenta, & in asserſiones

fertiones detestabiles prorumpunt, contra honestatem & auctoritatem
 Imperialem & jura Imperatorum, Electorum, & aliorum Principum
 & Imperij fidelium committentes, fallaciter asserentes, quod Imperialis
 dignitas & potestas est à Papa, & quod Electus in Imperatorem, non est
 verus Imperator, nisi prius per Papam aut sedem Apostolicam confirme-
 tur, approbetur & coronetur: & per hujusmodi pravas asseriones &
 pestifera dogmata hostis antiquus movit lites, jurgia suscitavit, contentio-
 nes parit, & seditiones procurat. Ideo ad tantum malum evitandum,
 de consilio & consensu Electorum, & aliorum Principum Imperij decla-
 ramus, quod Imperialis dignitas & potestas sit immediate à solo DEO;
 & quidem de jure & Imperij consuetudine antiquitus approbata; post-
 quam aliquis eligitur in Imperatorem sive Regem, ab Electoribus Impe-
 rij concorditer, vel majori parte eorundem, statim ex sola electione est
 Rex verus, & Imperator Romanorum censendus & nominandus, & ei-
 dem debet ab omnibus Imperio subjectis obediri, & administrandi jura
 Imperij, & cetera faciendi, qua ad verum Imperatorem pertinent, ple-
 nariam habere potestatem, nec Papa sive sedis Apostolicae, aut alicujus
 alterius approbatione, confirmatione, auctoritate indiget vel consensu;
 & ea propter hæc in perpetuum valitura lege decernimus, ut Electus in
 Imperatorem concorditer vel à majori parte Electorum, ex solâ Electione
 censeatur & habeatur ab omnibus pro vero & legitimo Imperatore, &
 eidem ab omnibus subjectis Imperio debeat obediri, & administrationem
 & jurisdictionem Imperialem, & Imperialis potestatis plenitudinem ha-
 beat, & habere & obtinere ab omnibus censeatur, & firmiter asseratur.
 Quicumq; autem contra hæc declarata decreta vel definita aut aliquid
 eorum asserere vel dicere, aut asserentibus vel dicentibus consentire, vel
 eorum mandatis, vel literis, vel præceptis obedire præsumpserit, eos
 omnibus feudis, qua ab Imperio desinent, & omnibus gratiis & juris-
 dictionibus, privilegiis & immunitatibus, à nobis vel prædecessoribus no-
 stris eis concessis, ex nunc privamus, & ipso jure & facto decernimus,
 esse privatos. Insuper eos crimen læsæ majestatis decernimus incurrisse,
 & pænis omnibus impostis crimen læsæ majestatis committentibus sub-
 jacere. Datum in oppido nostro de Franckenfort. d. 8. Mens. Aug. anno
 Dom. 1338.

Eventus itaque totius controversiæ, quam Paulus IV. Fer-
 dinando, propter Abdicationem Caroli non sibi factam, mo-
 vit, alius non fuit, quam ut, post breve negotium, quod Ferdi-

nando in vindicando suo jure facessebat (Seldo enim Cancellario suo injunxit, ut postulata Pontificis scripto luculento redargueret, quod exhibet *Goldast. partes. in den politischen Reichshandlungen.*) ridendum se potius, quam formidandum aliis præberet. Certè ejus in throno Papali successor Pius IV. fateti iniquitatem postulatorum Antecessoris sui coactus est, cum, quæ ille improbavit pertinaciter, hic mox rata haberet. teste *Thuan. l. 21.*

CAPUT IV.

Quod tempus & ordinem attinet, quo se Imperio Carolus abdicavit, diversitas est apud scriptores; alii Anno MDLV. alii LVI. alii LIIX. Abdicationem fuisse factam scribunt: Sed facili negotio hac in re conciliari possunt, quippe An. MDLV. Belgio, Burgundia & Hæreditariis regnis cæssit. *Godel. T. 2. Schard. p. 1897. Thuan. l. 12. hist. ad annum MDLV. Joach. Camerarius T. 3. apud Freherum. p. 484. Famian. Strada. l. 1. d. 1.* Anno MDLVI. in Hispaniam navigavit, & Imperii Administrationem Ferdinando Romanorum Regi, ut sæpe alias, commisit, nondum tamen à se abdicavit, ut testantur literæ ad Ordines Imperii missæ, quibus mandat, ut Fratri interea pareant, quas exhibet *Godelev. T. 2. Schard. p. 1907.* Legatos quoque eo anno ad VII viros misit, qui consensum eorum impetrarent suscipiendæ Abdicationi. *Thuan. l. hist. 12. ad annum MDLVI.* Demum vero anno MDLIIX. Legati auditi sunt in Comitibus Francofurtensibus, ubi Abdicatio rite facta, & ab eo tempore Ferdinandus pro Imperatore habitus est, *Godelev. T. 2. Schard. p. 1915,* ideoque non accurate scribunt quidam alias Eruditissimi Chronologi, inter quos *Christophorus Adamus Rupertus,* Carolum An. MDLV. se Imperio abdicasse, cum usque ad annum MDLIIX. Caroli Imperium duraverit, licet interea administrationis curam Rex Romanorum gesserit. Confirmatur hoc ex eo, quod usque in annum MDLIIX. sub nomine & sigillo Caroli edicta Imperalia in publicis Imperii dicasteriis sunt edita. *Godelev. T. 2. Schard. p. 1916.* Videri alioqui Carolus posset præter ordinem fecisse, quod non expectato Legatorum responso in Hispaniam ipse abiit,

abii, Ferdinando Fratri administratione tradita; potuissent enim Electores non consentire. Verumenimvero, cum hæc traditio non fuerit alia, quam fiduciaria, ut ex ante dictis clarum est, sæpiusque idem ab eo factum fuerit antea, quoties in Hispaniam aut Africam profectus, aliisve negotiis districtus fuit, nulli utique potiori jure, quam eidem Romanorum quippe Regi, in eum finem Electo, ut Imperatori in administrando Imperio subveniat, potestatem tractandi & constituendi nunc quoque concessit, publicoque edicto monuit, ut Ordines interim ei parerent, usque dum Electorum impetrato consensu penitus abdicaret. Pleno enim jure Ferdinando Imperium tradere, etsi ille in spem successionis jam fuisset electus, Carolus non æque valuit, atque Diocletianus & Maximianus Herculis Galerio Constantioque, quos pridem Cæsares dixerant: nimirum propter defectum plenæ potestatis in Abdicando, quæ penes istos quidem fuit: etsi alioqui Ferdinando successio non potuerit dubia amplius reddi.

Quod vero non expectato Electorum Consensu in Hispaniam abierit Carolus, tempori adscribendum est: miserat Legatos ante discessum suum ad Electores, sed illi mandata biennio demum post exponere potuerunt, multis intervenientibus causis. *Godelev. apud Schard. p. 1908. Thuan. l. 13. ad annum M D LIX.* Ille interim tamdiu expectare, & tempestatem ad navigandum commodissimam negligere non potuit. Cæterum nec de Principum consensu dubitavit, quod Imperium, se absente, nullum accepturum detrimentum sciebat, facileque consensuros Electores, eximia benevolentia prosequentes Ferdinandum, quem in procurandâ pace publicâ aded facilem experti erant.

Legati itaque Guilielmus Princeps Arausius, Sigismundus Seldus Jctus, & Hallerus Secretarius anno M D LIX. in Comitibus Francofurtensibus comparuerunt, & in Principum Electorum consensum introducti, ibi mandata exposuerunt, (quorum summam habet *Godelevæus*) xxiv. d. Februar. eo videlicet die, quo Carolus ante annos LIX. Gandavi natus erat. *Zenocarus l. 1. p. 23.* ante tres & viginti annos Franciscum Galliarum Regem

Regem ceperat. *Idem l. i. p. 42.* ante vero annos viginti & octo Bononiæ à Clemente VII. Romanâ Coronâ erat insignitus, *Henr. Corn. Agrippa T. 2. Schard. p. 1261. Godel. ibid. p. 1913. Zenocarus l. 5. p. 293. Ihuân. l. 15. hist.*

Electores denique ægrè consensisse author est *Zenocarus l. cit. Godel. T. 2. Schard. p. 1915.* Quod Abdicationis attinet formulam, facta illa est simpliciter, sine conditione aut reservato. Per illam itaque remissa sunt obsequia Statibus, reddita Majestas Imperii, ut alii conferretur. Tituli tamen axioma retentum, non aliter, quam ut quidam pristini splendoris radii relinqui solent post solem. Cæterum quod ita redditum semel est, repeti quasi jure postliminii non potuit. Quin autem idem, qui Imperio cessit, revocari novâ Electione VII virorum ad capeffendas Imperii habenas possit, modo ipse velit, nemo dubitat. Sunt alioqui ut rara exempla eorum, qui Imperium deposuerunt, ita rariora, qui resumere conati sunt, quanquam & illud etiam infelici successu: Maximianus nempe Herculeus in conatu ipso occisus, & Henricus IV. nunquam ferio id dimittens, quod dimissurum se invitus sponderat, itaque destitutus fere ab omnibus tempestivâ morte occupatus est. Quod vero Carolus præviâ accuratâ deliberatione in hac re semel decrevit, nunquam mutare voluit. Nec verisimile est, Carolum initi consilii pœnituisse, ut quidam ferunt, quod Gravellano post aliquot annos dicenti ad Philippum Regem: *Anniversarium illum esse diem, quo Carolus Pater Imperio regnisq; cesserit; is responderit, & hunc quoq; diem anniversarium esse, quo illum cessisse pœnituit; addit suum judicium Strada l. i. d. 1. Hoc, inquit, incerto rumore prolatum facile percipere apud homines, non in tam inaudito facinore constantiam vel unius diei persuadentes: nisi forte Philippum putavit, in parente non laudandum, quod imitandum sibi non statueret,*
In quo Strada judicio & nos acquiescimus,

sitoque: quod directioni Divinæ, gratiæ Superiorum, Com-
militonumque favori obnixè cupio esse commendatum.

III. Sequar autem, ut ordo dicendis constet, particio-
nem, quam in explicanda Magistratuum creatione commen-
davit & amplexus est *Aristoteles Politicor. lib. IV. cap. 15.* ubi monet
multum referre, ut in constitutione magistratuum accuratè di-
stincteque cognoscatur I. *Ex quibus creentur Magistratus?* II. *à*
Quibus? III. *Quomodo?* His autem breviter pro instituti modo
expeditis, illi quoque Philosophi admonitioni locum dabo,
qua curari studiosè vult, *ut rectè ac cum judicio totà hæc res applice-*
tur, singulis, quibus hæc fieri queunt, modi, singulis Rerumpublica-
rum formis accommodentur.

IV. Primus locus, EX QUIBUS ELIGATUR IMPERATOR?
duo complectitur; Nationem eligendi & Ordinem: Natione
Germanus sit oportet, ut quis ad hoc fastigium idoneus existine-
tur. In quo distinctè investiganda est ratio, *tum* quâ Germa-
niæ Rex alius *Germanus* eligi non potest; *tum* quâ Ro-
manus Imperator creari nequit, nisi qui Rex Germaniæ eligi-
tur. Atque Germanos quidem ab alienigenarum Regum do-
minatu inde jam ab antiquo non immunes duntaxat, verum
maximè aversos fuisse, reperio. Unde jam apud *Tacitum* ma-
ximo popularium applausu, contra Italum quanquam Germa-
nicæ stirpis Principem, solum quod is Romæ natus esset, fre-
munt Cherusci: *Adimi veterem Germania libertatem, & Romanas*
opes insurgere. Aded neminem in iisdem terris ortum, qui principem
locum impleat; nisi exploratoris Flavij progenies supra cunctos atrolla-
tur? Frustrâ Arminium præscribi: cujus si filius hostili in solo adul-
tus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cul-
tu, omnibus externis. Estque omnium deinceps seculorum ex-
perientia comprobatum, quod in gravissimo consilio ad Maxi-
ilianum II. tradit Lazarus Svendius: Daß das Teutschland, so lang
man davon Gedächtnuß hat, und biß in die zwey tausend Jahr her,
schier vor allen andern Nationen und Völkern diesen sonderñ Vor-
theil, Gab und Gnade von Gott gehabt, daß es sich allewegen vor al-
lem frembden Gewalt geschützet und erhalten hat: also daß es sich
niemahl durch einige fremde Nation hat regieren und beherrschen
lassen. &c.

Ann. XI,
165.

ap. Goldast.
Politisch.
Reichshän-
del. Pars.
24. cap. 3.
S. 9. 21. &
25.

V. De

V. De Romano autem Imperio satis liquidò constat, inde jam ab Ottone I. ejus hanc conditionem fuisse, ut illud nemini deferretur, nec deferatur etiamnum, nisi quem Germania sibi Regem elegit. Magna certè cum fiducia provocarunt ad jus istud Proceres Germaniæ in electione Friderici I. è quibus unum producit *Guntherus* ita de hac re differentem:

Ligar. lib. 1.

*Quodlibet arbitrium statuendi Regis habemus,
Ex quo Romanum nostrâ virtute redemptum
Hostibus expulsis ad nos justissimus ordo
Transtulit Imperium: Romani gloria regni
Nos penes est: quemcumq; sibi Germania Regem
Præficit, hunc dives submisso vertice Roma
Suscipit, & verso Tiberim regit ordine Rhenus.*

Neque ipsos Romanos Præfules aliter sensisse complura testimonia illorum comprobant: imprimis Innocentii III. qui citra ambagès profitetur: *se recognoscere illis Principibus, jus & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodum promovendum, ad quos de jure & antiqua consuetudine noscitur pertinere.* quanquam is originem juris hujus non ab Ottone demura, sed Carolo M. repetat. Post hunc Gregorius X. quando de Rudolpho Habsburgico præ Ottocaro Bohemiæ Rege ad Imperium eligendo deliberabatur; *Cum in Alemannia, inquit, plures Principes & Comites habeamus, quare vellemus Sclavum ad Imperium sublimare?*

*Cap. Veneto
rabilem. 33.
X. de electione.*

*Siffrid.
Presbye.
A.C. 1274*

VI. Objiciuntur quidem vulgo Alphonfus Castellanus, Richardus & Eduardus Angli, in Romanorum Imperatores electi. Sed parum existimo his exemplis motum iri, qui statum temporum, vel ipsum solummodo modum eventumque, quo quisque electus est, paulo diligentius expendit. Nam Alphonfus quidem & Richardus electi sunt turbulentissimo illo intervallo, quod inter Fridericum II. & Rudolphum I. intercessit; quo quam nihil fere jure ac more probo in Republica gestum administratumque sit, dicere nihil attinet, vid. *Lehmann. Chron. Spir. lib. V. cap. 95.* de electione verdè ipsa operæ pretium fuerit scriptoris Itali atque illis temporibus coævi judicium adducere *Monachi s. S. Justine Paduane: qui lib. III. de rebus Insu-*

bus

bus & Euganeis scribit: Incerfecto à Frisonibus in bello Rege Alemannia Guilelmo: convenerunt Principes ad electionem more solito faciendam. cum igitur tractarent de Principe idoneo eligendo, humani generis inimicus seminavit zizania inter eos. Nam quidam Comitem Richardum, fratrem Regis Anglia, Regem Alemannia elegerunt: alij verò vota in Regem Castella penitus transtulerunt: neque obscurum esse sinunt scriptores illis temporibus vel coævi, vel proximi, quibus armis patriæ mos oppugnatus tum fuerit à Richardo.

*A.C. 1257. Annales Dominicanorum Colmariensium: Richardus frater Regis Anglia donis Regnum obtinuit Romanum. Fragmentum Historicum Alberto Argentinenſi præfixum: Episcopus Colonienſis audiens Wilhelmum esse occisum, ad Angliam perrexit, & inde Æuxit Richardum Ducem Cornubiæ, quem ipse & Episcopus Moguntinensis elegerunt in Regem, quibus dedit multam pecuniam, & cæteris Episcopis Alemannia & Nobilibus terræ. Ex cum adhuc opulenter esset in divitiis, vehebatur per Principes Alemannia ad singulas civitates & oppida Imperij super fluvium Rheni. Cum autem Richardus Rex pervenisset usq; ad Civitatem Basileam, defecit ei substantia. tunc reliquerunt eum Principes Alemannia solum, dicentes, quod eum non elegerunt propter personam, sed ratione substantiæ; & dederunt ei libellum repudiij, & per aliam viam reversus est in regionem suam: cujus Regis memoria cum sonitu perijt. Alphonſum verò neque tum, neque postea ab aliis quam à quibus electus fuerat pro Alemannia vel Romanorum Rege habitum esse constat. Unde Rudolphi I. denud competitor fuit. Siffridus Presbyter: Gregorius X. electionem Regis Rudolphi confirmavit, reprobatis nuntiis Regis Hispania & Regis Bohemia. Ita Eduardi quoque electio, sicut inter medias turbas & per factionem eorum maximè peracta est, qui ne jure quidem liquido eligendi Regem Germaniæ potiebantur: ita detrectante ultro oblatum diadema Eduardo, nec eventum habuit, nec ad interruptionem moris legitimi probandam ulla tenus idonea esse potest. Consulatur de illa potissimum *Albertus Argentinenſis in Chron. A.C. 1348.**

VII. Validiori ratione niti videntur, qui dubitant; an expressâ lege unquam sancitum sit, ne alius quam Germanus ad hoc fastigium evehatur? Electorem equidem Moguntinum in electione Caroli V. ad publicas Imperii Constitutiones provocasse,

casſe, teſtantur *Sleidanus Commentariorum lib. 1. & Sabinus, ſive* potius, ut *Chytræi* indicio diſcimus, *Philippus Melanchthon in deſcriptione Electionis Caroli V. apud Goldaſt. Polit. Imper. Part. 1. cap. 17.* ille quidem conciſius: *Legibus noſtris, & jurejurando nos arbitror impediri, ne Franciſcum eligamus, quibus cautum eſt, ne decus hoc Imperij transferatur ad exteros.* Hic plenius: *De Franciſco eligendo arbitror nos impediri noſtris legibus & jurejurando.* *Eſt enim diſcretè conſtitutum, ne extero, ſed Germanico Principi Imperium commendetur, ne hoc tantum decus ad exteras nationes transferatur: & non modo Germania veniat in ſervitutem, ſed etiam in Italia, aut ſtatu Eccleſiæ mutatio ſequatur.* Sequitur mox: *Cum igitur conſtet, excluſi Gallicum Regem conſtitutione publica, quam jurati in electione ſequimur, nihil opus eſt longâ diſputatione.* Qualibus quidem verbis ſi uſus eſt *Moguntinus*, rationem habet ſatis manifeſtam illorum explicatio, qui ad id reſpexiſſe illum dicunt, quod in Aurea Bulla Caroli IV. injungitur Electoribus, ut *idoneum* eligant: ſiquidem juramento Electorum aliud quidquam non legitur expreſſum. Neque tamen hoc modo potiſſima, quæ hic ſub eſt, difficultas expedita erit; niſi oſtendatur, quæ lege cautum ſit, ne pro *idoneis* alienigenæ habeantur. Et omninò quidem de Patria eligendi quicquam lege aliqua expreſſa nunquam fortasſe ſtatutum eſt: *ut alius quam Germanus eligi vel in Regem Germaniæ, vel in Imperatorem Romanum non poſſit:* Cæterum ex eo, quod ſub *Ottone I.* uti ſolidiſſimè demonſtravit *Conringius*, Germaniæ in Imperium Romanum jus perpetuum tranſcriptum, conſtitutumque ad eò eſt, ne quis deinceps alius pro Imperatore Romanorum haberetur, niſi quem Germania ſibi Regem elegiſſet, verofiſſimum eſt, tacito conſenſu invaluiſſe illam, quæ hodie firmiter obtinet de Germano eligendo conſuetudinem: quod non aliter putaretur Imperii decus conſervari Germaniæ poſſe, niſi ipſi quoque Germaniæ Rex Germanus præficeretur. Imò nec ipſa traditio *Murij, Irenici, & aliorum*, ac ſi tempore *Otonis III.* Conſtitutio de Germano eligendo lata eſſet, aliunde videtur manasſe, quam quia pridem opinio invaluerat, circa illa demum tempora jus eligendi Romanum Imperatorem ad Germanos fuiſſe tranſlatum: Cui quidem *Albertus Argentinenſis* etiam eſt adſtipulatus, initio *Chronici* ſui ſcribens: *Principes Ger-*

*de Imperi
German.
Rom. c. 20.*

mania, virtute translationis ad ipsos facta ex morte Ottonis Tertij Imperatoris, Richardum in Regem Romanorum eligere decreverunt. Confutavit verò illam abunde Conringius de Imp. Germ. Rom. cap. 10.

J. P. II. 79.

Annotatio
ad Lamp.
part. 3. c. 4.
94.

IX. Circa ordinem eligendi requirit *Limneus*, ut in Imperatorem promovendus sit *natus ex familia illustri*: & observat insuper *Conringius*, in omnibus Germanicis populis Reges non ex promiscuo hominum ordine, sed ex sola nobilitate creatos, idque de vetustissimis jam temporibus confirmat *Tacitus Germ. VII, 1.* ubi de Germanis, *Reges*, inquit, *ex nobilitate*; *Duces ex virtute sumunt*. Neque succedenti ævo stirpis antiquitas & decus neglectum, vel in Rege creando infra Comitum dignationem unquam est descensum. Imò. ne ad Comites quidem perventum, nisi necessitate Reipubl. exigente, declarant exempla rariora *Wilhelmi Hollandiæ*, *Rudolphi Habsburgi*, & *Adolphi Nassoviæ*, denique *Guntheri Svarzenburgi* Comitum. Imprimis autem ex *Wilhelmi Hollandiæ* Comitum electione observationem licet mutuari peculiarem: Imperatorio Culmini indecens esse habitum, nisi ante coronationem in equitum numerum solenni ritu cooptatus fuisset, qui, cum eligeretur, armiger duntaxat erat: quod de *Wilhelmo Job. de Bek* in *Chron. p. 77.* annotavit, & in *Chron. Belg. Magn.* transcriptum est.

IX. Ad ordinem quoque eligendi pertinet, ut de *stirpe Regia* videamus: cujus multi rationem habendam negant, hoc ipso, quia Electivum est Imperium nostrum. Sed hinc firmam concludendi rationem sequuntur: cum electivo regno id demum repugnet, si stirps regia sibi jus vindicet in Regnum; vel in Regis ipsius arbitrio positum sit, quem sibi velit successorem constituere; quomodo inter privatos quoque patrifamilias conceditur, deficiente successore legitimo, vel existente etiam interdum illo, sibi testamento legere hæredem: qualis olim Regni Francici, atque sub antiquis Regibus ipsius etiam Germaniæ conditio fuit: quin, & in illo divisioni insuper locus erat, quod hæreditariis tantum Principatibus convenit; in hac stirps regia per varias vices aliquoties jure successio excussa, repetere tamen illud & vindicare subinde non desistit, donec extincto

extincto Friderico II. penitus collaberetur. Nam ante illum quidem usque ad Henricum IV. integrum illud viguisse, testantur ipsi Rudolphi Suevi suffragatores: dum sancire annitente Pontifice sunt moliti, ut Regiâ potestas nulli, per hereditatem, sicut ante fuit consuetudo, cederet, sed filius Regis etiamsi valde dignus per electionem spontaneam, non per successionis lineam Rex proveniret, si verò non esset dignus Regis filius, vel si nollet eum populus, quem Regem veller facere, populus haberet in potestate: quæ licet non tam legitima constitutio, quam seditiosorum hominum contra jus & fas omne, legis ferendæ potestatem sibi arrogantium conspiratio fuerit: eam tamen, auctoritate, nisi fallor, Pontificia confirmationis, in Germania opinionem concitavit; ut centum circiter post id tempus annis sub Friderico I. profus crederetur id juris Romani Imperij apex sibi tanquam ex singulari vindicare prærogativâ: videlicet non per sanguinis propaginem descendere, sed per Principum electionem Reges creare: ut Ortonis Frisingensis verba habent: quod etiam Guntherus carmine complexus est:

Bruno de
bell. Sax.

*Regibus est aliis potiundi jure paterno
Certa fides, sceptrumq; patris novus accipit hæres:
Nos, quibus est melior libertas, jure vetusto,
Orba suo quoties vacat inclita Principe sedes,
Quodlibet arbitrium statuendi Regis habemus.*

de Gest.
Friderici I.
lib. 2. cap. 13.
Ligur. lib. 1.

Iterum tamen hanc rem ad pristinum statum reducere conatus est Henricus VI. ut ex Chronico Belgico Magno & Gobelino Persona Conringius refert: & post ejus mortem Philippus frater ejusdem, missis legatis ad Principes Germaniæ Andernaci creandi Regis causa congregatos, effecit ut nulla ibidem celebraretur electio: tum propter sui & quorundam Principum absentiam, tum propter Regiæ generationis non destituendam prosapiam, tum propter juramenta Principum eidem generationi exhibita: quod Abbatis Urspergensis testimonio discimus. Post Friderici II. mortem autem neminem reperio, qui sibi jus hæreditarium ad Imperium vel Regnum Germaniæ competere asseruerit: nisi quod Albertus Argentimensis scribit, Albertum Austriacum, cum Papa contra Regem Franciæ illum instigare veller, respondisse, se hoc non facturum, nisi sibi & hæredibus suis regnum & Imperium confirmaretur per Sedem.

ad Lampad.
III. 2. 4.

Chronic. in
Gest. Phil-
lipp. p. 254.

Chron.
p. 112.

à quo

à quo tempore Imperatores ad certam formulam Capitulationis adstringi cœperunt, omne jus hæreditarium atque successivum, pro se ac universâ stirpe regia solenniter abjurant: sicut ex *Capitulationis Carolinae Artic. XXIIIX.* videri potest: qui in omnium sequentium Imperatorum Capitulationes postea receptus est. Renunciavit autem Carolus juri successorio his verbis: *Und insonderheit sollen und wollen Wir uns auch keine Succession oder Erbschafft deß oft ernennsen Römischen Reichs anmassen, unterwinden, noch in solcher Gestalt unterziehen, oder darnach trachten, auff Uns selbst, Unsere Erben und Nachkommen, oder auff jemand anderst unterstehen zu wenden: sondern Wir, dergleichen Unsere Kinder, Erben und Nachkommen, die gemeldten Chur-Fürsten, ihre Nachkommen und Erben zu jeder Zeit bey ihrer freyen Wahl geruhiglichen bleiben, und gantz ungeträngt lassen.* Quo sicut clarissimè demonstratur, sublato omni jure successorio in Imperio nostro, meram & liberam Electionem obtinere. Ita libertati huic Imperii merè electivi nullatenus repugnat, si eligentes non jure aliquo stirpi Regiæ competente, sed Reipublicæ utilitate adducti, in eligendo Imperatore stirpis Imperatoriæ rationem habeant, quin imò videntur ad hoc pro certo rerum ac temporum statu, ipsa Lege Aureæ Bullæ & vi juramenti Electorii per bonam consequentiam obligari: si nimirum ea rerum & Imperii temporisque conditio sit, ut is, qui ex Imperatoris defuncti Familia superest, sine imminente periculo Reipublicæ præteriti non possit, vel solus ad tuendam Imperii salutem tranquillitatemque necessariis viribus atque facultate sit instructus: nam talem utique, juxta tenorem Aureæ Bullæ idoneum maximè habendum esse, nemo dubitaverit.

X. In secunda Parte, A QUIBUS FACIENDA SIT ELECTIO hodie nulla dubitatio superest: cum satis liquidò constet, post Auream Bullam & Instrumentum Pacis Westphalicæ, jus & munus istud competere *Octoviris Electoribus*, tribus Archiepiscopis, Moguntino, Trevirensi & Coloniensi, & quinque Principibus Secularibus, Regi Bohemiæ, Ducibus Baviaræ & Saxoniar, Marchioni Brandenburgensi, & Comiti Palatino Rheno. Id circa Electores hocce in disceptatione maximè positum est: *quando & quo jure munus istud iis cœperit ita proprium esse, ut exclusis reliquis,*

reliquis, soli Germaniæ Regem & Romanum Imperatorem eligerent? Ubi, ne recensendis aliorum sententiis inhæreamus, observare licet, vetustissimos rerum Francicarum & Germanicarum Scriptores, *Electionis* nomine non tantum uti, ad denotandam *veram Regum constitutionem*, quæ votis & suffragiis eligentium peragitur; sed etiam *solemnem illam declarationem* hoc vocabulo designare, qua, ut ipsi loqui amant, *Rex in solio Regni sublimatur*, populoque usitatis inaugurationis cerimonia exhibetur: unde illos etiam Reges *electos esse* dicunt, in quos ipsa Imperii vis non *electionis* proprie ita dictæ, sed *successionis* modo translatus est. Est autem porro certissimum, in ritu hoc solenni celebrando potiores partes primariorum in Regno Episcoporum atque Officialium inde à remotissima antiquitate jam fuisse. De Francis Imperatoribus nihil attinet dicere: Ejus verò, qui, extincto Carolingorum Imperio, primus inter Germanos Imperatoris nomen gessit, Ottonis videlicet I. inaugurationem ita describit *Witichindus lib. 2. Gest. Saxon. pag. 16.* ut Coronationem quidem à Moguntino Archiepiscopo peractam testetur, sed simul disertè indicet, tum Trevirensis & Coloniensem Archiepiscopos ejus consecrationis honorem sibi vindicare conatos; tum Ottonem à *Ducibus ac cætero Magistratu* in solio collocatum fuisse. Ne de administratione solennium ministeriorum in convivio Regio jam dicam. Licet autem præterea certò demonstrari non possit, quando ad septem illos Principes, qui postea Electores constituti sunt, hæc officia Aulica & cum iis inauguratio Regia restricta sit: id tamen, quod nostro instituto satis est, indubia testimoniorum fide potest adstrui, eo tempore solos hosce VII. Principes dignatione isthac jam fuisse insignitos, cum ad constituendum per electionem Regem atque Imperatorem Romanum cæterorum quoque Principum suffragia adhuc requirerentur. Quin & ex hoc ipso, quod rudioribus seculis major externæ huic solennitati, quam ipsi proprie ita dictæ electioni autoritas tribueretur, & is demum verè Rex haberetur, qui à Principibus istis in regno fuisset sublimatus, invaluisse paulatim videtur, ut, qui antea soli facultatem inaugurandi habuerant, quem universi Principes elegerent, deinceps soli consequerentur eligendi

di quoque Regis potestatem : concedentibus facillè cæteris Principibus : qui jam pluribus exemplis inducti fuerant , ut universum electionis suæ robur ab inauguratione septem illorum Principum dependere existinarent. Accedente præsertim traditione, artificio potissimum Romanæ Curie disseminata, pridem jam ab Ottone III. fuisse institutum, ut Imperatorem soli septem Officiales Imperii eligerent. Mutationem autem istam post Friderici demum II. tempora contigisse, evidentissimè colligi potest ex *Alberto Stadensi*, cœvo Friderici scriptore; qui suis temporibus adhuc jus Electionis inter Officiales & cæteros Principes Imperii ita commune fuisse, ut universi quidem Principes suffragiis suis Regem constituerent, Officiales verò constitutum jam Principum electione solenniter inaugurarent, testatur his verbis : *Papa Gregorius insolentias Imperatoris contra Ecclesiam metuens, Principes super electione alterius sollicitavit, sed nihil profecit : quia quidam Principum rescripserunt, non esse sui juris Imperatorem substituere, sed tantum electum à Principibus coronare. Electio enim ad ipsos dignoscitur pertinere. Ex PRÆTAXATIONE Principum, & CONSENSU eligunt Imperatorem, Trevirensis, Moguntinus, Colonienfis, &c.* Neque aliter sensisse existimò *Authorem Speculi Saxonici*, quem in eadem tempora refert *Conringius*, quando *lib. 3. Art. 57.* ita scripsit : *Den Kaiser kiesen des Reichs Fürsten, beyde Pfaffen und Leyen, die darzu dem ersten an der Wahl benandt sind, die sollen nicht wehlen nach ihrem Muthwillen, wen sie wollen, sondern welchen die Fürsten alle zu einem König erwählen, denselben sollen sie auff's allererst beym Nahmen nennen, und kiesen.* Quale autem in hac inauguratione singulorum Officialium munus circa illa tempora fuerit, declarat *Jo. de Beka in Chron. p. 78.* de *Wilhelmi Hollandiæ Comitis* inauguratione scribens : *Postera die, qua est omnium Sanctorum festiva solennitas, universa multitudo Prælatorum & Principum deduxit electum Regem ad Basilicam perpetua Virginis Mariae, ut SOLEMNEM BENEDICTIONEM ACCIPERET, SECUNDUM RITUM ANTIQUÆ CONSUETUDINIS, quem ex tunc Colonienfis Archiepiscopus, Cancellarius Italia, collocavit in sede Majestatis; Archiepiscopus Moguntinenfis Cancellarius Germania cum oleo sanctificato dextram ejus foras unxit: Archiepiscopus autem Trevirensis Cancellarius Gallia manus illi superimposuit. Marchio qui-*
dem

de Orig.
Jur. Germ.
cap. 30.

dem Brandenburgia Regis Camerarius annulum ei tradidit: Dux autem Saxonie Regis Jusficiarius donavit ipsi gladium: Dux quidem Bavaria, Comes Palaty, seu dapifer, dedit ipsi globum aureum. Rex de hinc Bohemia Regis Pincerna de consensu Coloniensis ArchiEpiscopi coronam argenteam capiti ejus superimpressit; hanc verò solemnem benedictionem secundum ritum antiquæ consuetudinis peragi solitam, electionis nomine denotatam fuisse illius ævi Scripto-ribus, patet ex eo, quod Godefridus Monachus ad Ann. 1198. scribit: Coloniensem & Trevirensis ArchiEpiscopos electionem Regis sui juris esse firmasse. quod tum quidem de alio quam inaugurationis jure illos non intellexisse inde colligi potest, quia eodem tempore cæteros Principes ad constituendum Regem, Coloniæ evo-carunt. Sed & postea adhuc usum istum loquendi obtinuisse sequens locus demonstrat ex H. Strerons Altabensis Annalibus ad A.C. 1298. desuntus: Electores Imperij Albertum Ducem Austria in Regem Romanorum, apud Francensurt, unanimiter ELEGERUNT. Hic cum prædecessorem occidisset, ELECTUS FUIT Aquisgrani in Regem. Tamen verò, ut modo innui, sub Friderico II. quidem non-dum aliud quam consecrandi Regis jus Officialibus compete-ret; illo tamen è vivis sublato, autoritas illorum in ipsa ele-ctione, uti jam antea non exigua fuerat, ita ad excludendos re-liquos, usu & conniventia tacitoque cæterorum Principum consensu, magis magisque invaluit, ut qui post illum electionis Regiæ meminerunt, jam in solidum illam Septemviris hisce transferre non dubitent. inter eos autem imprimis Martinus Polonus, cum in Chron. Rom. Imp. Anno 988. & seqq. scripisset, licet tres Ottones per successionem generis regnaverint, post tamen institu-tum fuisse, ut per septem Officiales Imperij Imperator eligeretur, plu-ribus errandi occasionem præbuit, ut vel ab Ottone III. vel ejus tamen tempore institutum fuisse traderent, quod Martinus, nulla authoris & temporis additâ designatione, post Ottones tres institutum scripserat: quorum error à Simone Schardio, Christophoro Gewoldo aliisque frustra propugnatus, ab Onuphrio Panvino aliisque abunde confutatus est: fontem verò ejus, quem dixi, indicat etiam Cardinalis Baronius Annal. Eccles. Tom. X. A.C. 996. Qui sicut ad confutandum Bellarminum, Gregorio V. institutionem septem Electorum asserentem, satis firma argu-

de Trans-
las. Imper.
lib. 2.

menta suppeditat: ita vicissim ex Bellarmino facile retundi potest ejus jactantia: dum gloriatur, *septem Electorum creatio à quonam Romano Pontifice fuerit primus decretis, & ubi locorum, & qui electi fuerint, certo certius ex Synodalibus actis in promptu esse demonstrare, ut id rursus affirmari possit.* Postea vero explendo huic tanto hiatus factis habuit produxisse *decretum Concilij Lugdunensis, quo Dux Austriæ, Dux Baviaræ, Dux Saxonum, Dux Brabantiar, Archiepiscopus Colonienfis, Archiepiscopus Moguntinensis, & Salsburgensis, Electores sunt constituti.* Cum tamen ex Scriptoribus, quos producit Bellarminus, quosque circa ipsa illa tempora Concilii Lugdunensis vixisse admonet, discere potuisset, decretum hoc nunquam in Germania receptum, neque Electores in eo recens constitutos, Salisburgensem videlicet, Austriacum & Brabantiar Ducem, pro Electoribus agnitos fuisse.

de Trans-
las. Imp.

XI. Cæterum de temporibus illis, quibus ab Electione Imperatoris Romani cæteri Principes exclusi nondum fuerant, verissimum est, quod contra Onuphrium Panvinium asseruit Flaccus Illyricus: *Solus Germanicis Principibus, Pontifice, ejusdem Legatus, ut & cæteris Italis exclusis, eligendi jus competiisse.* Neque exempla à Bellarmino producta ullo modo ad probandum contrarium valere possunt. Nam Fridericum I. quem ille ex Urspergensis ait Henricum Filium suum Romani Pontificis electione Regem constituisse; *ne minimum quidem in electione jus Pontifici competere, constanter sensisse, apparet ex Responso ejus ad Episcopos apud Guntherum in Ligurin. lib. VI.*

*Debita Pontifici faveat reverentia: Regnum
Legibus antiquis, & prisco more regatur:
Cujus ab aeterno tantum collatio Rege
Provenit: ad Proceres Electio pertinet, in qua
Præcipuam vocem Præsul de jure vetusto
Moguntinus habet: Pastori prima recentis
Agrippine tuo conceditur unctio Regis.
Imperij nitidam summo sacrare coronam
Pontifici jus est; ut vero nomine possit
Non dator Imperij sed confirmator haberi.*

Add.

Add. *Radevic. de Gest. Friderici* l. 16. Neque validius argumentum est, quo in Electione Lotharii Saxonis Legatum Apostolicum suffragium tulisse colligit, quod illum *Continuator Sigeberti* scribat in *consultationem admissum*, tandemque subjiciat: *Lotharium omnium consensu electum*, ubi nemo non videt, quæ sit inter suffragium & consensum diversitas; quodque insuper hic ipse consensus de iis intelligi debeat, qui eligendi jus habuerunt: quod ad exemplum Conradi etiam notandum: cujus electioni quid addiderit, vel Nuncii Apostolici præsentia, vel populi Romani assensus, pronum est judicare. Nam Friderici quidem I. electioni, quo nomine consilioque interfuerint Italix Barones, declarat *Guntherus Ligurin. lib. I.*

*Nec minus ex Italis multos & gente Latina
Traxerat huc rerum miratrix fama novarum,
Concilium, Regemq; novum, faciesq; verendas
Aspexisse Ducum, famosaq; nomina nosse
Optabant, populiq; suis exacta referre.*

Quomodo tempore Ludovici Bavari, postulata Pontificis, ac si Electionis autoritas à Papali coronatione dependeret, retusa sint, cognosci potest ex decretis, quæ tum publicata sunt: apud *Freher. Script. Rer. Germ. Tom. I. p. 426.*

XII. Quod ad partem tertiam attinet, MODUM scilicet ELECTIONIS faciendæ, est ille tum Caroli IV. Aurea Bulla, tum exemplorum illustrium observatione uberrimè jam ab aliis descriptus: unde pro instituti modo aliqua excerpemus. Inter cætera itaque, quæ ex diuturna observantia Carolus IV. in legem scriptam transtulit, etiam hoc est, quod ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum, illud à tempore, cujus non habetur memoria per eos, qui præcesserant, feliciter esse observatum, notat, ut Regi Romanorum futuri Imperatoris in civitate Francofurt celebraretur electio, idq; etiam futuris temporibus servari debere declarat, nisi impedimentum obviaret. Neque fefellerant eum certè illi, ex quorum relationibus hoc didicisse se profitetur. Licet enim alibi etiam electorum exempla obvia essent: illa tamen peculiaribus causis atque impedimentis innixa, existimare facile potuit, & invaluisse utique tum opinionem, ut non alibi vetusto

mori satisfieri posse crederetur, proprio exemplo edoctus est Carolus; cujus electioni hoc etiam nomine tum contradicendum est, quod non esset loco solenni peracta. Quod verò *Murius* tradit, *Ottonem III. in frequentibus Comitibus Principum decrevisse, ut perpetuo Francofurti eligeretur Imperator*; id eodem modo, quo cætera de illa constitutione Ottonis omnia, confictum reor. An verò & alterum illud explodendum erit, quod alibi refert *lib. 25. pag. 247. A. C. 1349. Marius: Guntherum Swarzburgicum contra Carolum IV. electum, ex consuetudine & statuta lege sex totas hebdomadas in castris ad Francofordiam expectasse hostem*: equidem videtur is secutus *Albertum Argentinensem*, satis aliàs fide dignum de illis temporibus testem: cujus hæc sunt de ista re verba: *Cumq; Guntherus per sex hebdomadas jacuisset in campis Francfurt, more Regio per eandem civitatem est receptus*. quo quidem si respexit *Murius*, alià distinctione horum verborum usus est; hoc fortasse modo legens: *Cumq; Guntherus per sex hebdomadas jacuisset in campis Francofurt more Regio, per eandem civitatem est receptus*. Sanè *Limnaus* ex Chronicis Hassiacis idem refert. *Lehmannus* verò, *neq; ante Carolum, neq; postea in ulla Electorum Imperatorum controversia, hoc usurpatum* contendit. Verùm is vel non cogitavit, vel itidem pro conficto habuit, id quod de *Ruperto* contra *Wencefflaum* electo Imperatore annotat *Author Chronici Belgici Magni* his verbis: *Rupertus electus in Regem post electionem suam in mense Septembri juxta oppidum Francofordia tentoriis fixis in campo una cum Principibus per septimanas & dies, prout electus ad Regnum moris est, sub dio moram traxit, & tandem oppidum festivo gaudis intrat*. Aureæ Bullæ dispositionem quod attinet, scribit *Hartmannus Maurus de Coronar. Caroli V.* ea quæ de Electionis loco statuerat Carolus IV. contrariâ sanctione A. C. 1363. palam iterum rescidisse. & nolim quidem Mauri fidem quoad hanc narrationem in dubium vocare: interim exemplis, quibus Aureæ Bullæ dispositionem in usum deductam docet *Arumeus ad A. Bull. disc. 1. thes. 35.* moveor, ut existimem, hanc contrariam sanctionem vel receptam non esse, vel eo tantum valuisse, ut exceptionem legitimi impedimenti, in ipsa quoque A. B. comprehensam, sive declararet, sive confirmaret.

XIII. Quæ

XIII. Quæ antecedant electionem, quæque sequantur, persequi nihil attinet. In electione ipsa plurimum sine dubio momenti habet, quod *jurato* illa peragitur; idque *rum* ratione juramenti, quod Electores, *rum* ratione juramenti, quod eligendus præstat. Illud quod attinet, fatetur doctissimus *Comringius*, *Ad Lamp. maxime salutarem esse legem Aureæ Bullæ hac in re: quandoquidem in- III, 2, 29,* dicat, spectatum iri in electione bonum publicum: Cæterum Idem putat, olim quidem *jurato factam electionem non esse: neq; ullum Sacramenti ab Electoribus præstiti in omnibus antiquis Germaniæ nostræ monumentis inveniri vestigium.* Fortè tamen Scriptorum vicio magis factum est, ut præstiti talis juramenti memoria distinctius liquidiusque tradita non extaret: quam quod penitus omissum sit juramentum. Parùm certè abest, quin existimem, *Joh. de Bekæ* de tali juramento, quale ex Aureæ Bullæ præscripto præstant Electores, sensitse, quando in eligendo Wilhelmo dicit, *Electores esse protestatos, ipsum potentiorum esse Principem in Regno Germaniæ.* Magis verò me movet, ut ita sentiam, *Scriptor Chronici Colmariensis*, candidus equidem & verax, sed rebus distinctè rotundeque enuntiandis parùm aptus: qui Electionem *Alberti Austriaci* hoc modo describit: *Vigilia Joannis Baptistæ tres Electores Regis Romanorum, Moguntinus, Brandeburgensis, & Saxo, Moguntia convenerunt, campanas compulsaverunt, populum convocaverunt, quadam qua fecerunt, quadam faciendâ fideliter retulerunt. Ascenderunt igitur in Ecclesiam, facies suas vertentes ad altare, manus suas elevarunt, per DEUM viventem juraverunt; quod cum ante sex annos Regnum Rege caruerit Romanorum, nos Electores tres, ex parte nostra & ex parte reliquorum Electorum, qui in nos eligendi vota sua transfulerunt, jure ac canonicè Adolphum de Nassau, tunc non cognoscentes meliorem in Regem elegimus Romanorum: & enumeratis causis destitutionis, nunc auctoritate nobis commissa, Adolphum Regem absolvimus à regiminis dignitate, & Dominum Albertum Ducem Austria in Dominum & Regem eligimus Romanorum, & potestate tradita nobis similiter, confirmamus.* In quibus juramenti quidem formulam, quam præcessisse necessarium est, ita cum destitutionis & electionis formulis permixtam cernere licet, ut hæc quidem illam penitus absorpserint: distinctam autem reapse fuisse dubitari vix potest.

p. 761

XIV. Ju-

XIV. Juramentum quod ab Eligendo præstatur, variis de *Capitulationum origine* disputationibus atque conjecturis locum fecit: sicut videri potest apud *Carpzovium de Leg. Reg. German. cap. 1. sect. 8.* qui tempore Conradi I. Capitulationem Cæsaream natam esse pronuntiat. Est autem meo quidem iudicio præclare admodum à *Conringio* observatum: cum in *Germania nostra Regum potestas semper fuerit* *ἡ νόμος, seu legitima, non infinita, non simpliciter libera, indubie nunquam non admissos esse Reges in certas leges*: Nullo autem indicio colligi posse, sigillatim illas quondam verbis disertis expressas, multò minus esse scriptas, vel novatas. Per igitur esse verosimile, si non semper saltem ordinariè Reges in observantiam duntaxat aliquam communem legum & consuetudinum receptorum creatos esse. Adjicit deinde Leges Rudolpho Suevo præscriptas, tum juramentum ab Ottone IV. præstitum, quidque de Capitulatione in ipsa Caroli IV. Bulla Aurea sit constitutum. cujus egregiè traditis operæ pretium fuerit isthæc pauca adjicere. Videri initio Capitulationis locum & instar aliquod obtinuisse illas admonitiones solennes, quæ in Regum ac Imperatorum inaugurationibus ad illos fiebant, & ad quas aliquando etiam juramento adstrictos eos legimus. Exempla illustriora habemus in coronatione Ludovici Pii apud *Theganum de Gest. Ludov. Pij cap. 6.* ubi postquam Pater Carolus Filium de variis ad Rempubl. regendam pertinentibus admonuisset, à peculiariter quidem, ut *Ecclesias defenderet, Sacerdotes honoraret ut Patres, Populum diligeret ut Filios; fideles ministros & DEUM timentes constitueret, nullum ab honore suo sine causa discretionis ejiceret, semet ipsum coram DEO & populo irreprehensibilem demonstraret; interrogavit eum coram multitudine, si obediens esse voluisset præceptis suis? At ille respondit: Libenter obedire, & cum DEI adjutorio omnia præcepta, qua mandaverat ei Pater, custodire.* Quibus quidem verbis juramenti formulam designare voluisse *Theganum*, apparet ex actis *Exauctorationis* ejusdem Ludovici *art. 1.* ubi in primis illi objicitur, quod *reatum sacrilegij incurrerit, eo quod pasernans commonitionem, & terribilem contestationem sub Divina invocatione ante Sacrum altare, in præsentia Sacerdotum, & maxima populi multitudine sibi factam secundum suam promissionem non conservavisset.* In coronatione Ottonis I. apud *Witichindum lib. 2. p. 16.* Conradi

Add. ad
Lampad.
pag. 125.

apud Andr.
du Chesn.
Tom. II.
p. 333.

radi Salici apud Wipponem in visa ejus. Wilhelmi Hollandi apud Jo. de Beka Chron. p. 78. Atque hoc quidem modo, sicut in Germania sua sevel admoneri vel adstringi Reges nostri facile passi sunt, ita memoratu dignum est, quid Romanis, aliquam veluti Capitulationis formulam ipsi præscribentibus, responderit Fridericus I. Proponis, inquit ille apud Ortonem Frisingensem de Gest. Friderici II. 21. *trium Sacramentorum exactorem, dicis, me debere jurare, ut leges Antecessorum meorum Imperatorum, eorum privilegii tibi firmatas, & bonas consuetudines tuas observem: apponis etiam, quod Patria, usq; ad periculum capitis, tuitionem jurem. Ad ista duo simul respondeo. Ea que postulas, aut justa sunt, aut injusta: si injusta sunt, nec tuum est postulare, nec meum est concedere. Si justa recognosco, me hac & debendo velle, & volendo debere. quare superfluum erit, voluntario debito, & debita voluntati juramentum apponere. Affirmas pro pecunia quadam juramentum præstari à mea debere persona. Proh nefas! à tuo Roma exigis Principe, quod quilibet lixa exigere deberet ab infiriore. A captivis hac penes nos exiguntur.*

XV. In recentioribus controversiis, quarum historiam exhibet Author der Grundveste des Heil. Röm. Reichs part. 3. cap. 3. & supplet Balthasar Venator in Ominosa rerum serie; disputatum etiam constat: *An Capitulatio sit pars Electionis?* Neque parum vertè faver affirmantibus, quod ex Sleidano & Julio Pflugio notat Hortlederus, id quod agunt in eligendo Imperatore Septemviri, ante raturum non haberi, quam leges in Capitulatione comprehensas designatus Imperator accipias, juramento confirmet, fidemq; det Electoribus, interposita cautione scripta, ab iis nullo se modo recessurum. Quo haud dubiè in Electione Leopoldina spectavit, quod Capitulationis formula destinato Imperatori exhibita est, ut de illa accipienda deliberaret, antequam ipsa solennis Electio perageretur.

XVI. Cæterum sicut omnibus confociationibus hoc commune est, notante Grotio, ut in iis rebus, ob quas confociatio quæque instituta est, pars major nomine universitatis obliget singulos, qui sunt in societate: Ita in Collegio Electorali quoque pridem, antequam Carolus IV. id expressâ lege sanxisset, obtinuit, ut is pro Imperatore haberetur, quem major pars Electorum elegeret. Imò antequam ad septenarium numerum restricta esset facultas eligendi, in universis Principibus

majoris partis ratio habebatur, ut ex Electione Conradi Saliciⁱ apparet: in qua cum inter duos Conrados ambigeretur; ad extremum, ut Wipponis verba habent, ipsi inter se conveniunt quodam pacto in tam dubia re satis convenienti, ut si quem illorum major pars populi laudaret, alter eidem sine mora cederet. Eandem judicandi formam antea jam secutus fuerat Heribertus ArchiEpiscopus Colonienſis, cum Ottone III. mortuo Henricus Bavarus Imperium ambiret: is enim, referente *Dichmaro Chron. lib. 4. p. 44.* Duci tunc non consentiebat, neq; omnino denegabat, sed quo melior & major populi totius pars se inclinaret, libenter assensurum pronuntiabat. Quod verò Electorale Collegium attinet, jam tum A. C. 1339. non dubitarunt Electores ipsi in Literis suis ad Benedictum XII. Pontificem apud *Freherum Scriptorum Germ. Tom. 1. p. 427.* asserere: jure cautum, & consuetudine, cujus contrarium memoria hominum existeret, rationabiliter esse introductum, & sine cuiusvis contradictione legitime observatum: quod vacante Romano Imperio is qui eligeretur concorditer, vel à majori parte Principum Electorum, pro Rege Romanorum ab omnibus esset habendus.

XVII. Quod verò hic disputant Interpretes Aurea Bulla: an jus eligendi Imperatoris Electores ut singulos, an verò ut universos spectet? tum an id, quod dictum est de majori parte, intelligendum sit cum respectu ad universum collegium eligentium, an verò cum respectu ad concurrentes? uti aliqui statum hujus quæstionis formant, vel ut alii: Utrum major pars respectu Collegij, aut eligentium putanda sit? Illud utrumque ex historia præcedentium turbarum optimè puto explicari posse: quibus intendisse oculos curamque videtur Carolus, ut in posterum similes motus averteret. Potissimum autem fomitem discordiæ inter Electores præbuerat, quod existimarent Electores, sibi ut singulis eligendi Imperatoris jus competere, sicut imprimis apparuit in discordi Electione Ludovici Bavarici, & Friderici Austriaci; de qua notat *Albertus Argentinensis A. C. 1314.* Principes Electores non convenisse, sed quemq; in suo exercitu, per se vel per suum procuratorem elegisse, & in suis exercitiis publicasse. Idem Henricus quoque *Stero Altabensis A. C. 1313.* tradit his verbis: Principes ad præsciendum Monarcham, calidius constituti, contentiosè eligentes, quidam in Franckensurr, aliqui per literas, aliqui in locis sibi competentibus, & sic discordantes in
duas

*duas partes, una elegit Fridericum, altera Ludovicum. Et quod ad definiendam alteram dubitationem pertinet, trium Imperatorum contra Carolum Electorum exemplo patere potuit, quam exposita esset dissensionibus turbisque electio, nisi talis aliqua norma præscriberetur, quæ ipsam quoque consultationem de Imperatore eligendo ad paucissimos, quam fieri potest, competitores deduceret: quod utique præstari hac ratione apertum est, si illi demum spes ad Imperium & aditus relinquatur apertus, qui pluribus, totius Collegii respectu, suffragiis designatur: Tum enim si ab initio vota per plures æmulos distrahantur, illa, ipso secundum legis præscriptum institutæ deliberationis progressu, non ut quidam existimant, ad irritum recident, sed ad duos competitores restringentur: è quibus is ad Imperiale culmen evehetur, quem jam citra ambages ulla major pars totius Collegii Electoralis idoneum maximè pronuntiaverit: sicut factum est durante adhuc pristino Electionis more, cum Conradus Salicus eligeretur: tum enim, postquam diu certatum esset, quis regnare deberet; cumq; ut describit Wippo *vir. Conrad. Salic. p. 424. alium aras, vel nimis immatura, vel citra modum proventa: alium virtus inexplorata: quosdam insolentia causa manifesta recusaret: inter multos electi sunt pauci: & de paucis admodum duo sequestrati sunt, in quibus examen extremum summorum virorum summa diligentia diu deliberatum, in unitatis puncta tandem quievit: postquam scilicet convenisset, ut si quem illorum duorum major pars laudaret, alter eidem sine mora cederet: quod ibidem Wippo indicat. Add. Buxtorff. ad Aur. B. cap. 2. thes. 35.**

XIIX. Superest, ut admoneamus, QUOMODO hæc universa CONSTITUENDI IMPERATORIS RATIO IPSI FORMÆ REIPUBLICÆ nostræ vel EX SE CONVENIAT, vel hæctenus LEGIBUS USUQUE atque ipsorum etiam ELECTORUM PRUDENTIA SIT ACCOMMODATA? Ubi licet I. certissimum quidem sit, modum constituendi Principis à forma Reipublicæ, vel hanc ab illo per causalem nexum non dependere; neque ibi electionem semper obtinere, ubi legibus adstrictum, vel successionem, ubi absolutum regimen viget: attamen id quoque in confesso est, electionem Statui, in quo nec omnis nec absoluta potestas penes Imperatorem est solum, sed in quo libertas & potestas Ordinum

num admixta est Imperatoriæ Majestati, convenientissimum esse: *minus enim*, ut cum *Lipſio* loquar, *ſervilis eſt hæc ſpecies*, & quæ *Taciti* verba ſunt, *loco libertatis eris, quod eligi incepimus*. quod *Guntherus* etiam confirmat verbis ſuperius adductis.

*Nos quibus eſt melior libertas, jure vetuſto
Quodlibet arbitrium ſtatuendi Regis habemus.*

II. Putat *Bodinus de Rep. VI, ſ.* inter præcipua incommoda Electionis etiam iſtud eſſe, quod necelle ſit aut peregrinum Regem creari, aut Civem: ſi peregrinus creetur, maxima regno pericula imminere: ſi civibus pateat aditus, impudentiſſimum ac ferociſſimum quemque per fas & nefas principatum ambiturum: ſi plures æquâ poteſtate & gratia valeant, populum in factiones diſtracturos eſſe. At in Germania noſtra utrumque periculum arcet mos patrius: dum & externos excludit ab Imperiali ſtaſtigio; & è civibus non niſi ex illuſtri ſtirpe natos, nec hos quidem aliter, quam ſi majori Electorum parti idonei videantur, admittit. III. eademque ratione, qua non niſi illuſtri ſtirpe genitus ad Imperium admittitur, illud etiam, quod electioni adſcribit *Bodinus*, incommodum avertitur: quod nimium, qui ex humili & obſcuro loco nati ſunt, ſi ad Imperium provehantur, animos attollant, & tyrannidem crudelius exercent, quam qui regali ſanguine ſunt creti. quanquam huic ſuſpicioni & illa *Guntheri* validè reponi poſſint, ex *Ligurin. lib. I.*

*Nam quod ſumma probos mutare potentia mores
Dicitur, ex aliâ ſumtum magis aſtimo cauſâ:
Si quis forte ſibi perverſa conſcius artis,
Ingenijq; mali, tacitus captator honoris
Tempore diſſimulat: cum quod cupiebat adeptus
In vitium moreſq; redit: mutâſſe videntur,
Immeritiq; hominem violaſſe putantur honores,
Quos magis ille malo corrumpit & inquinat uſu.*

IV. Exiſtimat idem *Bodinus* Electivum Regem, ſi Regnum pernitus in patrimonium ſuum redigere nequeat, attamen ſibi ex domo ſucceſſorem ereptis optimatum ſuffragiis deſignaturum. Verùm hoc ne facere Imperator Germanicus poſſit, *Capitulatio-*

ne,

ne, cujus formulam supra exhibuimus, satis prohibetur. V. Sicut & adversus illud, quod gravissimum in omni aliis Regno electivo periculum est, ut in incerto vagabunda electio varii generis turbas cruentissimosque motus excitet, Electorum prudentiâ egregiam cautionem medelamque adhibitam, dum in eligendo Imperatore pridem stirpis Regiæ rationem habere consueverunt, evidentissimis gravissimisque rationibus *Conringius* jam demonstravit. VI. Quemadmodum *Bodinus* ipse factetur, magno Germaniæ commodo eligendi Imperatoris facultatem à pluribus ad pauciores esse translata[m] restrictamque. Ita quod VII. Dissensui tamen inter hos locum esse ait, ad bellum facile erupturo: illi, stabilito per Auream Bullam jure majoris partis, obviam satis felici successu itum est; nisi quatenus instituto per Tabulas pacis Westphalicæ Octavo Electoratu, paribus suffragiis, adeoque dissentui forte non adeo facile explicabili via est aperta. IIX. Corruptelis verò varii generis sanctitas juramenti Electorii obicem ponit. IX. Interregni verò pericula constitutus Aureâ Bullâ Vicariatus, & electionis peragenda[m] tempus arctioribus limitibus circumscriptum prohibet. Perinde uti X. Capitulationibus Cæsareis satis abundeque prospectum est, ne, quod itidem inter incommoda Electiui status refert *Bodinus*, Imperator vel res Imperii segniter curet; vel pro lubitu Imperio sua commoda subtrahat; vel denique ipsas Imperii provincias alienet. Quæ adversus *Barclajum* etiam aliosque, qui electionem Germanicam vel traducunt, vel animosius impugnant, eo valere poterunt, ut hinc perspiciant: sicut non quævis electio omnium populorum ingeniis, vel cuius regiminis formæ convenit; ita posse tamen electionem ad certæ alicujus Gentis Reipublicæ habitum statumque legibus & cautionibus attemperari accommodarique, ut non minorem illi in tuenda publicâ salute tranquillitateque usum, quam aliis nationibus Regniive successio, præstet.

*Ad Lucif.
part. 3. c. 2.
S. 4. P. 112.*

*Argen.
lib. 1.*

DISSERTATIO XIII.

DE

PHILOSOPHIA CELTICA.

I.

Resp. Joh.
Casparo
Kuhn,
d. 9. Mart.
1676.

MIræ sunt, uti in rebus ipsis, ita in rerum æstimatione vicissitudines: quibus haud rarè fit, ut quæ aliquo tempore in honore fuerunt, in contemptum prolabantur, alia ex contemptu assurgant. Ne de aliis nunc dicam, quis ignorat, quam vile quondam Romanis Barbarorum nomen fuerit? idem tamen translata ad Barbaras nationes summâ rerum in Italiâ clarum maximè & illustre habitum est, & in ejus vicem ignominiosa atque opica, ut ait Cato, facta Romanorum appellatio. Probat id de temporibus, quibus Ostro-Gothi in Italia dominati sunt, *Hadrianus Valesius Rerum Francicarum libro VI. p. 289.* Idemque annotat ex Luitprando: *ærate Ottonis Aug. Francos, Burgundiones, Suevos, Langobardos, Saxones, Lotharienses & Bajoarios ita Romanos dedignatos fuisse, ut inimicum suum non aliter, quam Romanum, contumelia causa, irati appellarent, & quicquid ignobilitatis, quicquid avaritiæ, quicquid libidinis, quicquid mendaciæ, quicquid deniq; vitiorum est, hoc uno nomine se complecti arbitrarentur.* Sed nec ipse literarum ac sapientiæ cultus, quo se præ aliis populis Græci & Romani olim præcipuè efferebant, minus præclarum hujus rei argumentum suppeditat: inprimis in Germania nostra: quæ quondam, ut *Tacitus in Germ. II, 2.* scribit, *informis terris, aspera cælo, tristis cultu aspectuq;* homines alebat, *literarum secreta*, ut itidem *Tacitus Germ. XIX, 1.* indicat, penitus *ignorantes*: postea præstantium ingeniorum atque disciplinarum sæcunditate atque culturâ ita effloruit, ut præcipua quoque recens repertarum vel ex situ & tenebris resuscitatarum artium scientiarumque præsidia vel instrumenta reliquo Orbi

Orbi subministraverit. quod & Exteri ultro confitentur, & Alii integris voluminibus demonstrarunt. Non inutile tamen fuerit, ad vetustiora illa tempora respicere, & ex antiqua ruditate in publicam lucem producere, si qua sapientiæ vestigia vel tentamina supersint. quod ego hac quidem vice breviter, ac velut per indicem facere constitui: DEUM T.O.M. precatus, ut propositum hocce meum sibi gloriosum, Patronis & Com-militonibus acceptum, mihi faustum atque salutare esse jubeat.

II. *Philosophiam Celticam* describunt plerique, *quam apud Gallos Druida proferebantur*. Strictè id quidem nimis, ut mihi videtur: siquidem observare licet, Veteres eos, quos Celtarum Sapientes nominant, interdum à Druidis distinguere, & populo etiam à Gallis diverso, Germanis nimirum adscribere. quod verbis satis disertis facit *Clemens Alexandrinus Strom. lib. I. pag. 305.* *ἡ φιλοσοφία τῶν Φιλοσοφίας Ἀγροπίων τε οἱ ἀεὶ φῦται, καὶ Ἀσσυρίων οἱ Καλδαῖοι, καὶ Γαλιῶν οἱ Δρυῖδες, καὶ Σαμανοῦς Βακτρῶν, καὶ Κελτῶν οἱ Φιλοσοφῆσωντες. Praefuerunt Philosophia & Ægyptiorum Propheta, & Assyriorum Chaldaei, & Gallorum Druida, & Semanai Bactrorum, & Celtarum Philosophi.* Sed & *Diogenem Laërtium*, quando in *Proæm.* ex *Aristotele* & *Sorione* scribit, *γε γὰρ ἦσαν ἄρχαί τε Κελπῆς καὶ Γαλάττις τῶν καλεσθῆναι Δρυῖδας καὶ Σαμανοῦς. Exiisse apud Celtas & Gallos, qui Druida & Semmothei vocati sint*, ita explicandum esse, ut *Celtarum nomen Germanos comprehendat*, monuit *Gal-lus eruditissimus Egidius Menagius* in *Observat. ad Proæm. Laërt. p. I.* egregiè id utique ad mentem Veterum: *ἕπει πῶτε πάντων ἀρχαίων Κελπῆι ἐκάτεροι οἱ ἕω' ἀμφωτέρω εἰς Ῥώμης οἰκῶντες ὀνομαζόντο.* *Antiquissimis enim temporibus populi isti ad utramq; Rheni ripam coe-lentes, Celts appellati fuerunt.* ut *Dionis lib. 39.* verba habent. *Add. Phil. Claver. Germ. Antiq. I, 2. & seqq.*

III. Gallorum Sapientes recensentur *Straboni lib. 4. p. 197.* *Βάρδοι τε καὶ Οὐατίδες, καὶ Δρυῖδες. Bardi, Vates, Druida:* atque hinc existimant quidam emendandum esse *Ammianum Marcellinum lib. 15.* qui *Bardis & Druidibus* loco *Vatum Eubages* adjungit. Si quid tamen in his nominibus mutandum sit, ego malim apud *Strabonem* pro Romano Barbarum, quàm apud *Ammianum* pro Barbaro Romanum vocabulum substituere. Nam quod *Pli-nius Hist. Nat. lib. 16. c. 44.* putat, ipsos quoque *Druidas* à Græcâ

voce

voce *δρῦς* esse appellatos, ei conjecturæ optimâ ratione opponit *Casaubonus ad Laert. Proem.* prudentissimum *Strabonis* consilium, negantis in appellationibus Gentium Barbararum Græcas Etymologias esse quærendas. Add. *Ger. Jo. Voss. de Sect. Philos. cap. 3. §. 6.* Neque *Σαμωθεύς* proprio nomine vocatos Celtarum Philosophos, sed *Aristotelem & Sorionem*, unde *Laertius in Proem. Srephanus de urbibus & Suidas* descripserunt, existimo Barbaram appellationem Græco isthoc vocabulo interpretatos: quomodo *Dion in Persicu* Zoroastrem *Ἀσπὸς Ζωροάστου* nominavit. Et fortasse ipsum Druidarum nomen *Σαμωθεύς* significabat. Sanè linguâ Francicâ seculo adhuc nono post Christum natum DEUS vocabatur *Druthin*: quod apud *Ostfridum in dedicatione Evangeliorum*, & in *Evangelii* ipsis sæpius occurrit. utin illis:

Druthin hohé mo thaz quat:

DEUS augeat illi bonum:

Druthin halff imo sar:

DEUS auxiliabatur illi quidem:

Druthin deta sofo Zain,

Thin vvorolt minnota er so fraim.

DEUS ita mundum dilexit &c.

Nisi fortè apud Germanos illi, qui Divino cultui præerant, aliâ appellatione designabantur: nam *Cesar de Bell. Gall. lib. 6. cap. 21.* *Germanos non habuisse Druides, qui rebus divinis præfuerint*, asserit. Et sacerdotes tamen ipsis non defuisse, ex *Taciti Germania* & aliunde passim exploratissimum est. Vid. *Georg. Horn. Histor. Philos. l. 2. c. 11. & 12.*

IV. Primaria Celticæ Philosophiæ pars fuit *scientia rerum divinarum*: profitebantur enim Gallorum juxta & Germanorum Sapientes, se intelligere Deorum *naturam, voluntatem, & cultum*. Ad doctrinam de *natura* Deorum pertinet, quod *Cesar Bell. Gall. lib. 6. cap. 14.* de Druidibus scribit, eos *disputare de Deorum immortalium vi ac potestate*: Sed & *Diodorus Siculus lib. 5. cap. 31.* vocat illos *Θεολόγους καὶ τῆς θείας φύσεως ἐμπειροῦς*, *Theologos & Divina natura conscios*: Ad quos & *Lucanus Pharsal. lib. 1. vers. 452.* direxit illa:

Solis

*Solis nosse Deos & cæli Numina vobis,
Aut solis nescire datum.*

Atque in primis Germanos testatur Tacitus, *Germ. cap. 9. num. 3. magnitudinem caelestium præclare perpendisse, Deorumq; nominibus appellasse secretum illud, quod solâ reverentiâ videbant.* Et ut singula paucis perstringam, habuerunt Celtæ perinde ut reliquæ Gentes *Theologiam Naturalem, Fabularem, & Historicam.* Ad *Theologiae naturalis* rationem refero illud *Cæsaris Bell. Gall. lib. 6. cap. 21. de Germanis: Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur, Solem, & Vulcanum, & Lunam.* quibus ex *Taciti Germ. cap. 40. n. 3.* addi debet *Herthus*, id est, *Terra mater*, quam in commune plures Germaniæ nationes colebant. Atque in illis quidem sicut cum Ægyptiis conveniebant Germani: ita cum Magis Persarum, ea quæ hominibus evenirent, partim à DEO bono, partim à DEO malo proficisci statuerunt. De Magis author est *Aristoteles lib. 1. de Philosophia, & exinde Laërtius in Proœm.* ubi *Hermippum* quoque & *Eudoxum* & *Theopompum* testes citat: *Ἐπο καὶ αὐτὸς εἶναι θεῶν, αἰσθητὰ δαιμόνια ἢ κακὸν δαιμόνια. ἢ τῶ μὴ ὄνομα εἶναι θεῶν ἢ, ἀνομοδότης. τῶ δ' ἄδης καὶ ἀπειράνῃ.* Ex eorum sententia duo esse principia, bonum malumq; *Larem*: quorum alter *Jupiter & Oromasdes*, alter *Orcus & Arimanius* appelleretur. De Slavibus autem annotat *Helmoldus in Chron. Slav. l. 1. c. 52. n. 2.* Est Slavorum mirabilis error: nam in convivii & comotationibus suis pateram circumferunt, in quam conferunt, non dicam consecrationis, sed execrationis verba, sub nomine Deorum, boni scilicet atq; mali: omnem prosperam fortunam à bono DEO, adversam à malo surigi proficentes, ided etiam malum DEUM suâ linguâ *Diabol* sive *Zeerneboch*, id est, *nigrum DEUM* appellant. Add. *Albert. Cranz. Vandal. lib. 3. cap. 37.*

V. De Gallorum fabulari Theologia inigne est testimonium *Cæsaris Bell. Gall. lib. 6. c. 17.* Deum maxime *Mercurium* colunt. huius sunt plurima simulacra: hunc omnium inventorem artium ferunt: hunc viarum atq; itinerum ducem: hunc ad questus pecuniæ, mercaturasq; habere vim maximam arbitrantur. post hunc *Apollinem, & Martem, & Jovem, & Minervam.* de his eandem ferè, quam reliqua gentes habent opinionem; *Apollinem* morbos depellere; *Miner-*

nam operum atq; artificiorum initia transferre; Jovem imperium celestium tenere; Martem bella regere: De Germanis Tacitus Germ. cap. 9. n. 1. Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoq; hostiis licere fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant: pars Suevorum & Isidi sacrificat. His Castorem insuper ac Pollucem addit idem Tacitus Germ. cap. 43. quos à Celtis Oceani accolis maxime cultos etiam Diodorus Siculus testatur. Sed & Dianam apud Treviros pro numine habitam refert Gregor. Turonens. lib. 8. cap. 15. Possetque huc referri ingens vanissimorum Idolorum farrago. de quibus videatur Elia Schedij de Diis Germanis Syngramma 1. cap. 4. & seqq. & Syngram. 4. cap. 1. & seqq. Claver. Germ. Antiq. lib. 1. cap. 25. & seqq. Henr. Bangert. ad Helmold. Slav. lib. 1. cap. 52.

VI. Historica Theologia Celtarum consistebat in cultu Heroum: quos divinis honoribus venerabantur. Tales Tuisto & filius Mannus, quos Gentis suæ originem conditoresque Germani sunt arbitrati; itemque Hercules & Ulysses ap. Tacit. Germ. cap. 2. n. 3. & cap. 3. n. 1. & 3. aliique quos recenset Schedius de Diis Germ. Syngram. 3. quibus addi merentur, quæ de Othino aliisque Septentrionalibus Diis ex rarioribus monumentis exhibet Stephanus Johannis Stephanus ad Saxon. Gramm. Histor. Dan. lib. 6. p. 103. v. 16. nec minus fortè in hunc censum referendus Kruzmannus, quem Treboci nostri sub habitu Herculis coluisse feruntur. Effigiem ejus ab insigni Architecto Daniele Specklino delineatam exhibet Schadeus in descript. Summ. Templ. Argent. cap. 2. Cæterum Celtas Herculem vernaculo sermone vocasse Ὁρμιοῦ testis est Lucianus in Hercule Gallico. Atque hinc quidem & Plato Barbaris Gentibus sapientiæ laudem asseruit, quod Heroas suos & Legumlatores divinis honoribus afficerent, sicut ex ejus symposio probat Clemens Alexandrinus Strom. lib. 1. p. 303. Quanquam nec sit diffidendum, infandam illam Gentium Deastrorum multitudinem ex hoc potissimum fonte promanasse: quod à veteribus Ecclesiæ Christianæ Doctoribus Augustino de Civit. Dei lib. 7. c. 18. & lib. 8. c. 26. Lactantio Divin. Instir. l. 1. c. 15. aliisque passim ostensum est.

VII. Ad hæc voluntariis quoque Divinae notitiam jactabant Celtarum Sapientes, De Druidis testatur Pomponius Mela de

de situ Orb. l. 3. c. 1. quid Dū velint, scire profitentur. De Germanorum Sacerdotibus Tacitus Germ. cap. 7. num. 2. Neq; animadvertere neq; vincire, neq; verberare quidem, nisi Sacerdotibus permiffum: non quasi in pœnam, nec ducis juffu, fed velut DEO imperante. Et cap. 40. num. 4. de Sacerdote Terræ Matris: Est in Insula Oceani Castum nemo, dicatumq; in eo vehiculum veste contectum, attingere uni Sacerdoti concessum. Is adesse penetrali Deam intelligit. In universum autem hac aliisque Theologiæ Gentilis partibus Celtas præ Græcis quibusdam Philosophis extollit *Ælianus Var. Hist. l. 2. c. 31.* quod statuerint: Καὶ εἶναι θεὸς, ἃ θενοῦν ἡμῶν, ἃ θεσημαίνει τὰ μέγιστα ἃ ἀφ' ὀρνιθῶν, ἃ ἀφ' συμβόλων, ἃ ἀφ' ἀπλάγχμων, ἃ δι' αἰθῶν πνικῶν μαθημάτων τε ἃ διδαγμάτων. & esse Deos, & nostri curam gerere, & præsignificare futura per aves, omina, extra, aliasq; observationes quasdam & doctrinas. Unde multiplex divinandi ratio atque scientia apud Celtas, etiam *Ciceroni de divinar. l. 1. c. 41.* *Diodor. Sicul. l. 5. c. 31.* *Tac. Germ. c. 10. n. 1.* & seqq. *Justin. lib. 24. c. 4. n. 3.* laudata atque descripta. Quâ mulieres potissimum excellere; quibus, ut *Tacit. Germ. c. 8. n. 3.* loquitur, inesse sanctum quid & providum putabant: quod exempla apud *Cæsarem Bell. Gall. l. 1. c. 50.* *Plurarch. in vitâ Cæsaris. Clemens. Alexandrin. Strom. l. 1. p. 305.* *Lamprid. in Alexand. Sever. c. 60.* *Vopiscum in Aurelian. c. 44.* & in *Numerian. c. 14.* satis declarant. Atque fortium quidem consuetudo tam altas in animis horum populorum radices egerat, ut ne per ipsam quidem Christianam religionem, quanquam ab iis magno fervore cultam, vestigia ejus dudum evelli penitus quiverint. Sicut inter alia multa *Legis Frifionum Tit. 14.* cum *Tâsisi Germ. c. 10.* collatus abundè demonstrabit.

IX. De cultu Deorum notat generaliter *Laërt. in Proœm.* Druidas philosophatos esse: οἷον θεῶς. Deos esse colendos. Ex *Diodoro Siculo* autem lib. 5. discimus, nemini apud Celtas fas fuisse θυσίαν ποιῆν ἀνευ Φιλοσόφῳ. absq; Philosopho sacra facere: quod non per alios quam divinæ naturæ conscios & ad colloquia Deorum admissos, Diis vel gratias, vel bonas preces offerendas arbitrarentur. Cæterum Germanorum plerorumque satis cordata de divino cultu sententia fuit: siquidem, ut *Tacit. Germ. cap. 9. n. 3.* indicat, nec cohibere parietibus Deos, neq; in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine celestium arbitrabantur. quâ ratione quàm propè

ad primævam & genuinam veri cultus institutionem accesserint, admonere superfluum fuerit: & de Judæis testatur ipse Tacitus Hist. l. 5. c. 5. n. 8. *Judæi mente sola unumq; numen intelligunt. Profanos, qui Deum imagines, mortalibus materiis, in species hominum effingant: Summum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interiturum.* Unde non multum discrepat, quod de Magis Persarum apud Laërtium in *Proæm.* annotatur: *ὅτι Μαγὸς ἐστὶ τε θεοποιίας θεῶν διαλεχθεὶς, καὶ ἰσοσίας καὶ ἀρχαίς, ὡς αὐτὸς μόνος ἀκνομήτους, ἀποφάνεσθαι τε ἐστὶς θεῶν καὶ γυέσεως ἢ ἡ ζοάνων καὶ ἡ γινώσκων καὶ μάστιγα ἢ λεγόντων ἀρρενας εἶναι θεὸς καὶ ἡ γινώσκων. Magos in Deorum cultu, sacrificiis & precibus versari, tanquam qui ab eis solis exaudiantur; atq; etiam de Deorum natura & ortu differere; statuas verò reprobare, & maximè illorum opinionem, qui Deos mares ac feminas esse ajunt. Quin & Romani ex Numæ, atque ut Plutarchus in *vit. Num.* existimat, Pythagoræ instituto, primis centum & septuaginta annis, nullam vel pictam vel fictam DEI imaginem habuerunt. ὡς ἔτε ὅστιον ἀφομοιοῦν τὰ βελήονα τοῖς χείροισιν, ἔτε ἐφ' ἅπλοισιν θεῶν ἡμιῶν ἀλλ' ὡς ἡ νοήσῃ. nefas putantes augustiora exprimere humilioribus: neq; adspirari aliter ad DEUM, quam mente posse.*

IX. De Lucorum consecratione & cæteris sacrorum ritibus egit abunde Cluverius *Germ. Antiq. l. 1. cap. 34. Sched. de Diis Germ. Syng. 2. c. 23. usq; ad 34.* ubi & de *Ἀνθρωποθυσίᾳ* Celtarum pluribus tractatur. Itaque hinc suffecerit paucis attingisse, quale fatum Romæ sacra Celtica experta sint. videntur enim in eo non satis consentire Veteres. Nam Plinius quidem *Hist. Nar. l. 30. c. 1.* ita commemorat: *DC LVII. demum anno Urbis Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. Senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur: palamq; in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Gallias utiq; possedit, & quidem ad nostram memoriam. Namque Tiberij Casaris Principatus sustulit Druydas eorum, & hoc genus vatum medicorumq;. At Suetonius in *Claud. c. 25.* demum Claudio abrogationem horum sacrorum attribuit: *Druidarum, inquit, religionem apud Gallos dira immanitatis, & tantum civibus sub Augusto interdictam penitus abolevit.* A Suetonio verò maximè discordat Seneca in *Apocolocyntosi*: *Cogitate P. C. quale portentum in numerum Deorum se recipi cupiat. Principes pietate & justitia Di sunt.**

Scilicet

Scilicet hic (Claudius) pius & justus, quoniam Druidarum immanem religionem advexit, nostram prorsus extirpavit. Et Plinium quidem cum Suetonio ita conciliat Lipsius ad Tac. Annal. lib. 12. p. 336. ut dicat, Tiberium in urbe tantum sustulisse, Claudium in Gallia ipsa. Sed fortasse dicendum potius fuerit, sacra quidem illa Celtarum immania pridem abolita, manentibus tamen illorum vestigiis, qualia Mela de situ Orb. l. 3. c. 1. describit, subinde repullulasse, ut novis constitutionibus opus foret, non sub Claudio duntaxat, sed post illum quoque sub aliis Principibus: siquidem ad Tertulliani ævum usque Barbarum morem durasse, ex Apologetico ejus constat. Seneca autem Druidum sacra non verè in urbem reducta à Claudio, sed specimen crudelitatis non absimile, interfectis inter sacra nuptialia triginta Senatoribus, exhibitum perstrinxit. Sequitur enim apud eundem: ut Romæ nuptiarum sacra essent: quibus ipse cum sibi Agrippina nubere, XXX. Senatoribus, innumeris equitibus Romano mactatis, principium dedit: Druidas verò ipsos non esse penitus sublato, rectè videntur censuisse Petrus Pirhæus Adversar. subsec. l. 1. c. 3. Levin. Torrent. ad Sueton. Claud. c. 25. Joan. Brantius ad Cas. Bell. Gall. l. 6. c. 13.

X. De reliquâ Celtarum Philosophia in summam hæc annotat Ammian. Marcellin. l. 15. p. 56. *Per Galliam hominibus paulatim excultis viguere studia laudabilium doctrinarum, inchoata per Bardos, & Eubagos & Druidas. Et Bardi quidem fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus, cum dulcibus Lyra modulis cantarunt: Eubages verò scrutantes summa & sublimia natura pandere conabantur. Inter hos Druidæ ingenii celsiores, ut auctoritas Pythagoræ decrevit, sodalitiis adstricti consortiis, questionibus occultarum rerum altarumq; erecti sunt, & despectantes humana, animas pronunciarunt immortales. Et quanquam Plinius Hist. Nat. l. 18. c. 25. scribat: Neminem in Galliis observasse, qui siderum proderet exortus. Authortamen est J. Casar Bell. Gall. l. 6. c. 14. Druidas multa de sideribus atq; eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac potestate disputasse, & juveni transdidisse. Neque Mela l. 3. c. 1. multò aliter: Habent Galli & facundiam suam, magistrorūq; sapientia Druidas. Hi terra mundiq; magnitudinem & formam, motus cæli ac siderum, ac quid Dii velint, scire proficiunt.* Atque inter cætera quidem illorum

dogmata de natura rerum, de quibus videndus etiam *Otto Heurnius de Philosoph. Barbar. l. 2. c. 33.* refert *Strabo l. 4. p. 197.* quod mundum statuerint ἀφθάρτων corruptionis expertem: ἤτις ἐστὶν ἡ πῦρ καὶ τὴν καὶ τὴν ὕδωρ. ignem tamen aliquando & aquam superatura. quo quidem apparet, inter infinitas Veterum Philosophorum sententias de mundi æternitate, ad Celtarum nostrorum sententiam Stoicos quam proximè accessisse, qui interprete *Cicerone de Natur. Deor. l. 2. eventurum putabant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret; cum humore consumpro, neque terra ali possit, neque remeare aer: cujus ortus aqua omni exhausta, esse non possit. ita relinquitur nihil præter ignem: quo rursus animante, renovatio mundi fieret, atque idem ornatus oriretur.* Add. *Augustin. de Civit. Dei lib. 12. c. 11.*

XI. Inprimis verò Druidas hoc voluisse persuadere, docet *Cæsar Bell. Gall. lib. 6. cap. 14. non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios.* idque *Strabo etiam lib. 4. p. 197. confirmat.* Sed & *Mela de situ Orb. l. 3. c. 1. Unum ex iis qua præcipiunt Druides, in vulgus effluxisse, scribit, videlicet ut forent ad bella meliores, æternas esse animas, vitamque alteram ad manes.* Quod & *Diodorum Siculum* impulit, ut *l. 5. asseveraret, ἐπιχρῆναι τὰρ αὐτοῖς ἂν Πυθαγόρου λόγῳ, ὅτι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀθανάτους εἶναι συμβέβηκε, καὶ δι' ἐτῶν ἀελομένων πάλιν βίβν, εἰς ἕτερον σῶμα τὴν ψυχὴν εἰσδουράδης.* Invaluit apud eos *Pythagoræ opinio, quod anima hominum immortales, in aliud ingressa corpus, definito tempore denuo vitam capessant.* Verum si quis rectè attendat, inter *παλιγγενεσίαν* istam Celtarum & *Pythagoræ μετεμψύχωσιν* hoc interesse deprehendet; quod *Celtæ hominum animas non ad pecudum sed ad humana corpora & quidem in alio Orbe, apud Manes, ut Mela loquitur, transire statuerunt.* Unde *Lucanus Pharsal. l. 1. v. 454. ad Druidas:*

--- Vobis auctoribus, umbra

Non tacitas Erebi sedes Ditisque, profundo

Pallida regna petunt: regit idem Spiritus artus

Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vita

Mors media est.

Atque hinc nata fiducia dandi pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur; & consuetudo conjiciendi epistolas propinquis

pinquis inscriptas in rogam defunctorum, ut à mortuis legerentur; cremandique cum eis ac defodiendi apta viventibus: *Diodoro Siculo, Pomponio Mela*, aliisque notata. Ut aded hac in re non idem braccari senserint, quod palliatus Pythagoras credidit. quanquam id præter *Diodorum & Ammianum* etiam *Valerius Maximus* l. 2. c. 6. n. 10. asserat: Atque huc referendum quoque, quod *Appiano* in Celticis Marcomanni dicuntur κατὰ φροντῆν ἰσχυρῶν, δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως, contemptores mortis ob spem resurrectionis. Qualiscunque autem sit hæc in re inter Celticam & Pythagoricam Philosophiam convenientia; illa non aliunde profluxit, quàm quod inter alios Barbararum gentium sapientes Celtarum quoque Philosophos præceptores habuit Pythagoras: ut in libro peculiari de Symbolis Pythagoricis testatur *Alexander* apud *Clement. Strom.* l. 1. p. 304.

XII. Præter hanc Philosophiam etiam de moribus disputarunt Celtæ: *Strabo* disertè lib. 4. p. 197. περὶ τῆ φυσιολογίᾳ καὶ τῶν ἠθικῶν φιλοσοφίᾳ ἀσκήσει. Ultra Physiologiam etiam Philosophiam moralem tractant. Summam breviter complectitur *Diogenes Laërt.* in Proem. dum illos docuisse scribit σέβειν θεούς, καὶ μηδὲν κακὸν δεῖν, καὶ ἀνδρείαν ἀσκήειν. Deos esse colendos, nihil mali faciendum, fortitudinem exercendam. Atque ad fortitudinem eos maximè spe immortalitatis incitatos notat *Cæsar Bell. Gall.* l. 6. c. 14. *Val. Max.* l. 2. c. 6. n. 11. itemque *Lucanus Pharsal.* l. 1. v. 458. in illis:

-- Certè populi, quos despicit Arctos,
 Felices errore suo, quos ille timorum
 Maximus, haud urget lethi metus. inde ruendi
 In ferrum mens prona viris, animaq; capaces
 Mortis: & ignavum reditura parcere vita.

XIII. Neque bellica tantum virtute, sed & contrà alios fortunæ casus, verà animi magnitudine præcellebant Celtæ nostri. tristesque eventus, neque ut plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mærorem, muliebriter ferebant. Lamenta, ut ait *Tacit. Germ.* c. 27. n. 4. ac lachrymas cito; dolorem & tristitiam tardè ponebant. Feminus apud eos lugere honestum erat; viris meminisse.

XIV.

XIV. Cæteras Celtarum virtutes ex *Tacito* potissimum & *Cæsare* enumerat *Cluver. Germ. Antiq. l. 1. c. 19.* quas huc referre nihil attinet, utpote moribus potissimum apud illos & naturæ incorruptioris ductu, quàm disciplina & studiis excultas. Inter quas justitiam maximè extollunt *Cæsar, Diodorus, Strabo.* & visum est sanè hæcenus idoneum, quod contrà ipsas quoque Christianas gentes laudaretur *Chaucorum* exemplum, de quibus *Tacit. Germ. c. 35. Populus inter Germanos nobilissimus, quæ magnitudinem suam malit justitiâ tueri: sine cupiditate, sine impotentia, quieti, secretiq; nulla provocant bella, nullis raptibus aut lacrocinis populantur. Idq; præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quod ut superiores agant, non per injurias assequuntur. Conf. H. Gros. de J. Bell. & Pac. l. 2. c. 22. n. 5. Lips. Polit. lib. 5. c. 3. & lib. 5. c. 5. n. 33.*

XV. Reliquum est, ut de modo & ratione docendi philosophandi, qualis Celtis veteribus in usu fuit, aliquid admoneamus. Et *Druidas* quidem sodalitiis adstrictos consortiis fuisse, ex *Ammiani* testimonio superius citato patuit. Insuper autem testatur *Mela l. 3. c. 2.* illos docuisse multa nobilissimos *Gentis clam & diu, vicenis annis in specu, aut in abditis saltibus.* Causam, quæ nobilissimos gentis in hanc disciplinam attrahebat, indicat *Cæsar,* & simul totam hanc rem illustrat *eximie, de Bell. Gall. l. 6. c. 14.* scribens: *Druides à bello abesse consueverunt, neq; tributa unâ cum reliquis pendunt, militia vacationem, omniumq; rerum habent immunitatem. Tantis excitati premiis, & suâ sponte multi in disciplinam conveniunt, & à propinquis parentibusq; mirtuntur. magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. itaq; nonnulli annos vicenos in disciplina permanent.*

XVI. Germanis carmina potissimum ad celebrandos Heroas suos in usu fuerunt: tum ut ad prælia animos accenderent: quod utrunque *Tacit. Germ. c. 2. n. 3. & c. 3. n. 1.* testatur: qui & *Annal. l. 2. c. 88. n. 5.* de *Arminio* scribit: *Septem & triginta annos vite, duodecim potentia explevit: caniturq; adhuc Barbaras apud Gentes. Diodorus Siculus & Ammianus Marcellinus Bardis assignant hoc munus: ut & Lucanus lib. 1. Pharsal. v. 447. hæc versibus:*

Vos quoq; qui fortes animas, belloq; peremptas

Laudibus

*Laudibus in longum Vates dimittitis eunum,
Plurima securi fudistis carmina Bardis.*

Unde *relatum* talium carminum *Bardisum* à Germanis vocatum, ex *Tacit. Germ. cap. 3. n. 1.* existimari queat. Add. *Ost. Heurn. de Philos. Barbar. l. 2. c. 33.*

XVII. Cæterùm quanquam *Druidæ* callerent *litteras*, iis tamen *sapientiæ* suæ decreta mandare nefas esse existimabant. *Id mihi*, inquit *Cæsar Bell. Gall. l. 6. c. 14.* duabus causis instituisse videntur: quod neq; in vulgus disciplinam offerri velint: neq; eos, quò discunt, *litteris confisos*, minus *memoriæ* studere. quòd fere plerisq; accidit, ut *presidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriæ remittant.* Ad posteriorem hanc rationem pertinet, quòd *Quintil. Instit. Orat. lib. 11. c. 2.* invenisse se ait apud *Platonem*, *obstare memoriæ usum litterarum.* videlicet quòd *illa qua scripsit reposuimus, velut custodire desinimus, & ipsâ securitate dimittimus.* Invenit autem hoc *Quintilianus* vel in *Timæo Platonis* vel in *Phædro*: ubi *Thamus* ad *Theutum*, qui se *litterarum inventorem prædicaverat*: *νῦν*, inquit, *ὁ πατήρ ὢν γεγραμμάτων, δι' ἐνοίας τ' ἐναυσίον εἶπες ἢ δὴ ὠνάτω. τὸ τ' ἴδ' ἴ μαθόντων λήθην μὴ ἐο ψυχῆς παρέξι, μνήμης ἀμελετισία, ἀπ' ἀλ' ἴσιν γεγραφῆς ἔξωθεν ἢ ἀποτελιῶν τίτων. ὅτι ἔδοθεν αὐτὸς ἰφ' αὐτῶν ἀναμνηστικῶν.* Nunc tu *litterarum Pater*, propter affectum aliud prorsus de illis, quam efficere valent, affirmasti. Nam illarum usus, propter negligentiam recordationis, oblivionem in animis discientium pariet. quispe qui externis *litterarum monumentis confisi*, res ipsas intrus animo non revolvunt.

XIX. Priori rationi infervit etiam obscura illa & ænigmatica docendi consuetudo, quam *Celtarum Philosophis* tribuit *Diogenes Laërt. in Proæm.* quando eos dicit *philosophatos esse æνιγματωδῶς ἀποφθεγομένους.* *ænigmatice & per concisas sententias.* in univèrsum autem *Diodoro Siculo lib. 5.* dicuntur *Celtæ* *ἔφ' αἰς ὁμιλίας βραχυλόγοι, καὶ ἀνιγματῆραι, καὶ τὰ πολλὰ ἀνιγνόμενοι σκευδοχῶς.* in colloquiis verborum parci & obscuri, per involucria *Synecdochicè pleraq; enunciantes.* Atque hunc quidem modum philosophandi tum *Græcos omnes communiter*, tum *verò inprimis Lacedæmonios & Cretenses diligentissimè fuisse*

confectatos, scribit *Plato*; *Clemens* verò *Alexandrinus* quanquam Ægyptiis potissimum adscribat Symbolicam docendi rationem, quos & Sphingem hinc in templis suis dedicasse discimus ex *Strabone lib. 17. p. 805. & Plutarch. de Isid. & Osir.* attamen omnes, qui de rebus divinis tractarunt, tam Barbaros quam Græcos ostendit *lib. 5. Strom. p. 556.* veritatem occultasse *αίνιμασσι, καὶ συμβόλοις, ἀθηροταίαις τε αὖ ἐν μυστοφοραῖς.* quin & *lib. 2. Strom. pag. 358.* asseruerat Græcos aliunde mutuatos esse τὸ ἑλληνικὸν μῦθον τὸν βαρβάρων φιλοσοφίας τὸ συμβολικὸν τῶν ἐξ αἰνιγματώδους ἡδῶ. ab Hebræis scilicet: unde *lib. 1. Strom. p. 301.* illi dicitur *τῶν ἐβραίων τὸ φιλοσοφίας ἑβραϊκῶς ἐξ αἰνιγματώδους.* Ubi laudat etiam eximie τῶν τῶν βραχυλογίαν πορφυρογενήτου τῶν ἀφιλιμωτάτου, & selectioribus exemplis illustrat.

COROLLARIA.

I.

Inter effata Epicuri de Sapiente refert *Petrus Gassendus Philos. Epicur. part. 3. pag. 1229. & seqq.* Solum Sapientem recte de Musica Poëticaq; verba facturum: Eundem tamen Poemata sive signenta Poëtarum ignoraturum, necdum aliqua elaboraturum. Mihi perinde id videtur esse, ac si dixisset, cœcum optime de coloribus esse judicaturum.

II.

In Disputatione inter *Danielem Heinsium, Balsacum, & Salmasium, de Herode Infanticida,* à *Balsaco* quidem existimo acuto judicio Græcorum Furias in Tragœdia Judaica reprehensas: ab *Heinsio* tamen validiori ratione defensas: Neque à *Salmasio*, quantumvis erudita & subtili disquisitione, satis efficaciter explosas.

DISSERTATIO XIV.

DE

UNITATE REIPUBLICÆ

IN S. ROMANO IMPERIO.

§. I.

SI omnino extra reprehensionem consistit illorum institutum, ut potius egregii civis munia explevisse cenferi debeant, quicumque *Statum Reipublicæ, qui quoquo tempore sit*, deficientem quoque, *defendere*, omnibus viribus connituntur, haud dubiè indulgentior aut certè minus acris censura eorum adhibenda est operæ, qui confutandis, non tam veris, quam in opprobrium veluti publicum confictis, Reipublicæ malis atque aberrationibus, quibus, legum fundamentalium cavillatione prostitute neve, inquietos ac perniciosos cives, quales nunquam ferè Rebus publicis defunt, easdem onerare videas, industriam intendere maluerunt, etiamsi conatus per se laudabiles aliquando in re præfenti successus ferè deseruerit. hujus certè fiducia non nihil sibi etiam applicat nostra *Dissertatio*, quæ sicut prima tantum lineamenta signare profitetur, unde *Reipublicæ nostræ unitas* cognoscenda dijudicandaque sit, ita perfectam hujus argumenti elaborationem à juvene neminem vel expectasse vel requisivisse facile speramus, cujus difficultatem Viri usu rerum exercitati demum paulò interius perspicere valent. In universum propositi nostri mensuram implevisse arbitrabimur, si aliqualem profectuum, in eo præfertim studio, quod *jura & Notitiam status publici* complectitur, sub disciplina *Amplissimi Dn. Præsidis, Præceptoris nostri uti fidelissimi, ita nunquam sine honoris præfatione nominandi*, hæctenus factorum, rationem reddiderimus illis, quibus in eos inquirendi jus est. Clarius id faciemus, si præsentem tractationem in certas redigamus *partes*, ut I. inquireamus *in fundamenta, ex quibus in genere Reipublica alicujus unitas æstimanda est*, eaque II. ad *Rempublicam Imperij nostri* applicemus,

Resp. Joh. Georgio Kulpis, d. 13. Mart. 1676.

mus, & denique III. *qua in contrarium rendere videntur, removeamus.*

§. II. Quid *Unitas*, vel *unum in genere* sit, ex principiis Philosophia universalis repetendum erit. *Aristoteles* postquam varios modos *unius* recensuisset, ad rationem communem singulos reduxisse deprehenditur, quando ait: *καθόλου γὰρ, ὅσα μὴ ἔχει διαίρεσιν, ἢ μὴ ἔχει πῶτῃ ἐν λέγειται: universaliter enim quocumq̄ non habent divisionem, quatenus non habent, eatenus unum dicuntur.* particula reduplicativa respectum aliquem importat, pro cuius diversitate, diversam quoque æstimationem sortitur ipsa *unitatis* ratio, unde variæ distinctiones, quas vulgares *Metaphysicorum* libelli exhibent, subnatæ sunt. Nobis *Unitas*, quam *formalem* vel *essentialem* dicunt, potissimum respicienda est, quæ *quid indivisum est in se ratione formæ ac essentia sibi unice competentis*; hæc unitate una sunt entia non solum *simplicia*, sed & *composita corpora*, tam *naturalia*, quam *moralia*, adeoque & illa, quæ secundum disciplinam *Stoicorum ex distantibus constare*, dixit *Pomponius*, quæque recentiores philosophi *aggregata cum ordine* appellarent, in quantum nimirum *indivisionem participant*, ut loquitur *Alexander ab Ales*, sive, *non soluta, sed uni nomini subjecta sunt*, ut *FCrus* indivisionem istam specialius explicat. Aliàs maximè ratio unitatis variat, atque ipse jam observavit *Philosophus, magis unum esse, quod naturâ, quam quod arte est unitum*, & inter hæc posteriora reperiri *unitatis gradus* pridem *Suarezius* annotavit; quod non attendunt, quicumque corporibus illis, quæ ad arctissimam unitatem assurgere non patitur rerum humanarum indoles, subinde omnem unitatis modum denegant, sicut consociatis cœtibus, & ipsa quoque *Reipublica* aliquando accidisse videas.

§. III. *Reipublicæ* autem voce hic non abutimur, ad denotandum *qualecunq̄, corpus civile neminem alium in terris superiorem agnoscens*, quo sensu etiam systemata sociorum, arctissimo fœdere unius civitatis naturam imitantia, *Reipublicæ* titulum sibi præscripsisse, exempla vetera & recentia, qualia *Bodinus* conduxit plura, testantur. Sed ad significatum proprium respicimus, quo cum *Civitate* ac *populo libero* permiscetur, ut nihil aliud sit, quam *cœtus perfectus liberorum hominum juris fruendi causa communi*

P. Met. 6.

l. 30. pr. de
Usurp. &
Usucap.
Comment.
ad V. Met.
Arist. f. 116.
lit. F.
V. Met. 6.
Diss. Met.
4. f. 3. n. 14.

de Rep. I. 7.
vid. Gros.
de J. B. &
P. L. 1. 14.

communi Imperio sociatus. quomodo & Regnum Hispanicum, add. I, 3, 7.
 Gallicum & similia sui juris Imperia appellationem Reip. susti- III, 3, 2.
 nent. Ch. Baehler.

§. IV. Cæterum sicut cujuslibet rei, ita etiam Reipublicæ unitas, ex unitate essentiæ unice æstimari debet. *Essentia* autem Reip. ut sic, consistit in consociatione vitæ civilis plenâ, cujus principium *materiale*, si doctrinæ causa in scholis ita nobis loqui licet, est *cæcus juris fruendi causa sociatus*, *formale* autem cæcus illius civilis constitutio ac *ordo in imperando parendog, consistens*; quemadmodum igitur ex corpore organico, animaque rationali una, unus homo constituitur: ita & ex corpore civili, una Majestate informata, unam resultare Rempublicam necesse est, quocunq; demum regimine, regione, plurium an multitudinis, an ex his mixto administraretur, quæ accidentales solummodo formæ sunt: nam *spiritum* vel *animam* & *corpus*, ex analogiâ rerum naturalium ad illustrationem hujus argumenti revocari videmus apud *Grotium*, & alios. Quæ comparatio in se de J. R. & P. II, 9, 3. spectata bona est, & veteribus quoque usurpata, sed applicatione scriptorum in re præsentî sæpè corrumpitur, quando quæ ipsi Majestati, quatenus in subiecto *communi*, ut *Grotius*, vel *essentia*, ut *Lampadius* loquitur, tribuenda erant, ad subiectum I, 3, 7. ejusdem *accidentale* referunt, specimen habemus in *Dissertatione de Rep. Irregulari*, quam pro defensione *Monzambani* adornavit de Rep. R. G. p. 1. §. 59. 62. *Cl. Puffendorffius*. §. 5. & 20.

§. V. Omnis autem Respublica eatenus una manet, quatenus *indivisionem essentia* conservat, hoc est, quatenus Majestatem integram ac indivulsam retinet, quam I. non tollit *diversitas partium*, in quas pro varia ratione civilis administrationis, *intellectu magis quam corpore*, ut cum *J. Cro* loquar, dividitur. l. 5. de sup. serv. vid. *Puffendorffius*: neque II. ista periclitatur per *translationem juris Majestatis in diversa subiecta accidentalia*, unde *mixtura* solum de J. N. & G. VII, 4, 1. oritur, & *simplicitas*, non autem *unicas* Reip. tollitur, quod egregiè demonstrarunt *Grotius* in primis atque *Lampadius*. nam quod post *Bodinum* atque *Hobbesium* *Cl. Puffendorf.* objicit, *tantam esse inter omnes partes summi Imperij conjunctionem, ut una ab altera non possit avelli, nisi regularis forma corrumpatur, & morbidum cor-* de J. B. & P. I, 3, 17.

de Rep. R. G. p. 1. §. 60. 61.
de J. N. & G. VII, 4, 11.
 Nn 3 pus

conf. Diss. super gest. Philip. Amynta F. §. 3. 99.

*pus resulet, validè exauditur, si de summo Imperio ratione formæ suæ, prout in subiecto essentiali & communi existit, accipiatur: quamprimum enim vel unicum jus communicatur cum alia Rep. aut transit in aliud subiectum essentiali, illa Majestas, cui aufertur, interit, & corpus, cui inhæsit, non tantum quoad regularem civitatis formam corrumpitur, sed omninò inter perfectas Respublicas censeri desinit, quod post bellum Punicum secundum Carthaginiensibus, amissio jure belli, contigisse notum est. Deinde propter incommoda, quæ hanc partitionem comitari Puffendorffius existimat, ad ipsam talem Reip. Statum negandum extendi non debent; de summa enim potestate judicandum non ex eo, quod privatus quisq; optimum judicat, sed ex voluntate ejus, unde jus oritur. ne dicam illa incommoda, quæ formis mixtis in genere adherere possunt, sæpè in applicatione ad hanc vel illam gentem ultrò evanescere, vel per leges fundamentales, ne se exferere possint, præcaveri. Certè abusus jurium eorundem partitioni imputari non debet, nisi distinctionem inter *visia hominum & visia status, alibi inculcatam, ipse deserere velit.* sed de his aliàs. Non etiam destruitur illa divisio III. si membra nobiliora, ex quibus Respublica concinnatur, certas provincias proprio jure administrant, ita ut de redivisibus constituere, ipsisque incolis leges veluti peculiare præscribere possint, nam & in domo paterfamilias dominii vi circa res suas pro arbitrio disponit, atque illis, quos in potestate sua habet, per modum legis, quid faciendum, præscribere, sæpè etiam jus vitæ ac necis in eos exercere potest, & notum est, quomodo aliàs privatorum voluntas, conventionibus invicem initis declarata, in legem ire possit, in publicis quoque judiciis valituram, sicut in Rep. Rom. expressa vox Prætoris erat: *pacta, conventa, que neq; dolo malo, neq; adversus leges, Plebiscita, SCra, edicta Principum, neq; quo fraus cui fiat, facta erunt, servabo.* Absurdus autem foret, qui idem facultatem legislativam geminare, & consequenter Rempubl. multiplicare vellet. Quod si quis dicat, dispositiones privatorum circa bona ac possessiones suas restringi per Imperium Civitatis, cui jus quoddam majus & supereminens in nos & nostra competit, utilitatis necessitatibusque publicæ causa exercendum, pacta autem privatorum, quod sæpè vim legis habeant,*

Gros. de J.
 B. & P.
 I. 3, 17.

de J. N. &
 G. VII. 5, 10.

67. §. 7. D.
 do pact.

beant, non esse à jure & facultate privati, sed à summa potestate, unde effectus iste dependeat; respondebo, hæc etiam ad ditiones istas, de quibus loquimur, earumque Rectores pertinere, nam ad hos quoque illud *Seneca* applicari debet: *Omnia de Benef. Rex, (civitas, quacunq; regiminis forma utatur) imperio possidet, VII. 5. singuli dominio*, hoc est, illi jus suum ad finem ditionum regendarum restrictum ita tuentur, ut supremo juri Imperii aliquando debitos intra limites cedere jubeantur. quanquam enim provincie istæ per se consideratæ civitatis quandam speciem habent, earumque Rectores in relatione ad sibi subjectos egregiâ præfulgent potestate, quamprimum tamen ad universum Imperium illa comparatio terminatur, tum istæ eam incipiunt habere rationem, quam domus habet ad civitatem, & horum quantacunque est authoritas, absorbetur atque expirat, vel, ut cum *J. C. Cro* loquar, *privatorum loco habentur*. quod *Παλιος* potestatibus comüne esse *Grotius* demonstrat. Cæterum quia à voluntate eorum, qui civitati formam accidentalem accommodare jus habent, suspenditur, qualem potestatum subordinationem instituire, aut progressu temporis ortam legibus publicis formare ac instruere velint, mirum non est, quando in una interdum Republ. potestas, *summa proxima*, deprehendatur, quæ ipsam summam potestatem apud imperitos mentiatur, eosque ut plures sibi perfectas Respublicas concipiant, seducat. quod in *Imperio Romano de superioritate territoriali* pronuntiari potest.

l. 16. D. de V. S. de J. B. & P. 1, 4. 6.

§. VI. Quemadmodum autem hæc non tollunt *unam Rempublicam*, ita eandem non efficiunt I. si plures populi diversi sub uno capite uniantur, ita ut illa unio non in communitate juris, sed in sola persona Regis aut ejus familia fundetur. *neq; enim ut in naturali corpore non potest caput unum esse plurium corporum, ita in morali quoq; corpore: nam ibi eadem persona diversa ratione considerata caput esse potest plurium & distinctorum corporum*, ut notavit *Grotius*, varias autem causas modosq; quibus ejusmodi conjunctio oriri possit, recensuit *Pufendorfius*, quos vel solo Hispanorum Regum exemplo comprobare licet. Sed est alia adhuc unio, qua *populus unus alteri populo indissolubili ac eterno nexu conjungitur, & in Imperium illius transit, ut tamen in formam provincie, solenni quidem modo, non redigatur, sicut Sabinos Imperium omne*

de J. B. & P. 1, 3. 7. de J. N. & G. VII, 5, 17

I, 13.
I, 28.
de J. B. &
P. II, 99.
p. 34. seqq.

omne contulisse Romam, dixit Livius, qui de Albanis idem ferè tradidit alibi. Grotius diceret, non amitti jura, sed communicari, alii penitus distincta manere statuerent, sed ab uno summo Magistratu administrari, cujus constituendi facultas penes istam populum solum sit, sub cujus Imperium alter populus concessit. In genere fortè nihil pronuntiandum, sed ex formula, in quam uterque populus convenit, judicandum est, quò si constat ab unius populi arbitrio rerum summam pendere, alter civitas mansisse dici non potest, sed alterius pars facta censei debet, quisquid simulacri causa obtendatur, nisi veli civitatem in civitate statueri, quod est omni rationi adversum. Merentur legi, quæ de unius civitatibus ad locum Grotii, antea productum, consignavit Illustris Bœclerus in Dissertatione, de eo quod civitas egit.

de J. B.
I, 3, 7.
de J. N. &
G. VII, 3, 18.
Induc. Belgic. l. 3.
o. 1.

§. VII. Sed nec II. unam civitatem constituunt populi, qui arctissimo fœdere in omnia quoddam sunt colligari, de quo Grotij, & paulo prolixior Pufendorfii annotatio videnda est. Etsi enim jungantur jura istorum populorum, non tamen ab uno imperii spiritu, sed mutuâ sociorum conventionione, vis atque efficacia illorum procedit, & in singulas partes explicatur. Interim simulacra Reipublica hic occurrunt, quorum respectu talia fœderata corpora sæpè etiam Reipublica nomine insigniri, ab exteris quoque cum illis, tanquam cum una Republica, agi observamus, sicut Hispanos cum Belgis in Induciis, tanquam cum populo libero, pactos esse Baudij indicio discimus, quorum tamen singulas provincias perfectæ civitatis statum retinere abunde Grotius demonstravit in Apologerico. Hinc ut in summam denique, quæ hæcenus dicta sunt, concludamus: Eademum Respublica verè una est, in qua, tanquam in subiecto essentiali, summum Imperium indivisum & invulsum, quoad singulas suas partes consistit, & si ad subiectum accidentale etiam respicere velis, regimine vel Monarchico, vel Aristocratico, vel populari, vel ex his pro diversa summa potestatis partitione mixto, per omnes civitatis partes & negotia sese diffundit, exserit, dispensat. Quæ quomodo ad Imperium Romanum applicanda sint, ALTERUM Dissertationis nostræ MEMBRUM nunc ostendet.

§. IIX. Quid Imperij Romani nomine hîc intelligatur, adpositum Sacri elogium sufficenter declarat, quod inauditum fuit

fuit in Imperio, antequam Romanos titulos in Germaniam intulit, adeoque loquimur de Imperio Romano, quod cum adjectione Teutonice Nationis, das Römische Reich teutscher Nation, vel simpliciter Imperium Germanicum, das Teutsche Reich, appellari consuevit. Ubi plerique regimen Ottonis, alii Caroli M. in oculis habent, nos autem in præsentī argumento sanctionem Pacis Westphalica præcipuè respicimus, ex qua tanquam lege fundamentali, in universum habitus Imperij, qualem nunc se ostendit, condiscendus est, nisi quod ab antiquioribus inde seculis unitatem Reipublicæ nostræ defluxisse, veluti in lucro ponamus.

§. IX. Sed præcavenda sunt, quæ errandi occasionem incautis præbere possunt. Imperij enim Romani appellatione plures insigniuntur populi; ita Germania Regnum & Imperium sive dominium urbis Romæ, & Regnum Longobardie vel Italia, Imperij, quique iis præsumunt, Imperatoris Romani titulum sibi non sine ratione præscribunt: nam quod aliqui Imperium Romanum à Germania ac cætera Italia tam sollicitè distinxerunt, illos tum Pontificum machinationes, sub Imperij Romani nomine, in quicquid à Germanis possessum, sibi jus aliquod vindicantium, tum errores quorundam Justinianæi juris interpretum, omnia Romano Imperio connexa, ditioni ejus subjicientium, excusare non solum poterat, sed & commendari merebatur illorum opera, in asserenda patriæ libertate, distinguendisque diligenter titulis, quibus aliæ regiones ei accreverunt, tam laudabiliter occupata, cujus instituti mensuram Illustris Conringij liber de Germanorum Imperio Romano omninò adimplevisse Eruditoribus pridem visus est: sed disciplina illius egregiè abuteretur, qui propterea Imperij nomen Germania penitus ereptum vellet; distingui à se invicem Germanie Regnum, Imperium Romanum, Regnumq; Italia variis de causis & possunt & debent, sed separare, postquam horum omne jus in perpetuum Germaniæ cohæret, minime licet. Cujus intuitu appellationes istas scriptores rerum Germanicarum permiscere, Bæckerus observavit.

§. X. Illud tamen decisione indigeret, an in verè unum Reip. corpus coaluerint, an saltem unio ita contigerit, ut nihilominus tres perfecta Reipublica mansisse dici possint? Equidem de libertate civili Germaniæ minus dubii superest. Sed quod Imperium Romanum

in Otton. L.

p. 295 ☞

290.

- de J. B. II, 9, 11. *manum attinet, Grotius asserere non dubitavit, populum Romanum hodie eundem esse, qui olim fuit, & Imperium penes eum mansisse, tanquam penes corpus, in quo esset ac viveret, nisi quod Eruditi existimaverint, illum hunc locum ex hypothesi potius illius gentis, cujus auspiciis universum de Jure belli ac pacis Opus lucubraturum est, quam ex sua ipsius mente percoluisse; quicquid sit, certè pridem non solum à Commentatoribus, sed & Conringio, Limnao, ac aliis confutatus est. Quæ autem de regno Italiae Aeneas Sylvius in Histor. Friderici III. tradit: Illud subactis Longobardis, non in formam provinciae, sed ad Imperium sub HONORE REGNI receptum esse, validè nobis opponi non possunt, quoniam, ut ex contextu illius digressionis apparet, rerum veritas ab ipso impetrare non potuit, ut affectuum erga patriam penitus oblivisceretur. Nos igitur existimamus, si quis rem ipsam detractis simulacris inspiciat, neque Imperium Rom. neque Longobardia Regnum mansisse perfectam Remp. ex ea ratione, quod per Otton. I. ipsi Germaniæ utrumque non solum conjunctum, sed & subjectum fuerit, ita ut extincta familia regnatrice, utriusque populi Imperium ad Germaniam solam, non ad quemque populum seorsum reverteretur, quod tamen, si distincta Rerumpubl. corpora fuissent, omnino requireretur; Ipse Fridericus I. Imperator in responso ad orationem Romanorum Legatorum non obscure eo provocavit: *Supervenit Francus, inquit, verè nomine & re nobilis, camq. que adhuc in te residua suis ingenuitatem (civilem, quæ sine summo Imperio intelligi nequit, ut Grotius loquitur,) fortiter eripuit, vis cognoscere antiquæ tuæ Romæ gloriæ, Senatoriæ dignitatis gravitatem, tabernaculorum dispositionem, Equestri Ordinis virtutem & disciplinam, ad consilium procedentis intemperatam ac indomitam audaciam? Nostram intueri Rempubl. penes nos cuncta hæc sunt, ad nos simul omnia hæc cum Imperio dimanarunt. Non cessit nobis nudum Imperium, virtute sua amictum venit, ornamenta sua secum traxit. penes Nos sunt Consules tui; penes Nos est Senatus tuus; penes Nos est miles tuus. Procures Francorum ipsi tuam ferro injuriam propellere debent. Cæterum trina coronatio Casarea, etiam si in expedito esset, quam non evincat distinctionem trium Rerumpubl. nuper observavit Amplissimus Dn. Præses in Animadversionibus Monzambaniani; quid vero ex eo colligere liceat, quod**
- de Imp. G. Rom. c. 12. Addis. Tom. 2. ad I. 4. 24. §. 9.
- Vid. Boecler. Otton. I. p. 297. & Vind. Anst. Blond. pag. 247. Cour. de Imper. Germ. Roman. c. 10.
- de J. B. & P. 13, 21. 12.
- ad c. 1. §. 14.

quod anni Regnorum & Imperii subinde in Diplomatis Caesaris seorsim numerentur, pridem ostendit *Bœclerus* in *Octo-* n. 9. p. 298. sic I.

§. XI. Unde si quis rigore loqui amet, præscriptus Dissertationis index ad totum complexum sese extendit: sed quoniam Italix possessio hæctenus fere interversa est, quamvis *Jus* integrum persistat, ut prolixè demonstrat *Conring.* de *Imp. Germ. R.* & per universam Imperatorum seriem deducit *Bœcler.* p. 253. ad in *Vind. Anti Blond.* fit tamen, ut ratione administrationis à Germania penitus separetur, ad quam alias, si dicendum quod res est, veluti accessio & pars minus digna se habet, ut proinde eximie huc non pertineat, neque à scriptoribus, qui de unitate Reip. Imperii nostri disserunt, ullo modo attendatur, quos si sequamur, ad solum, ut appellant, *Germania regnum*, disquisitio nostra devolvetur, cui ut præscriptum & *Sacri & Romani & Imperij* titulum amplius vindicemus, supervacuum foret, postquam profusà operâ tam luculenter illud præstitit *Illustris Bœclerus* in sæpius laudatis *Vindicium Anti Blondellianis*.

§. XII. Germania autem ab iis temporibus, quibus in unam Remp. concesserat, eandem quoque unitatem fere retinuit: nam quamvis post mortem *Ludovici Germanici*, ad quem in divisione Regni Francici Germanix Regnum pervenit, filii, conventionem facta, paternum Regnum dividerint, ut *Caroloman-* *Orb. Fris.* *nus Bajoriam, Pannoniam, Carenthanium, Bohemiam, Moraviam:* *Chr. L. 6.* *Ludovicus Orientalem Franciam, Thuringiam, Saxoniam, Prisiã,* *6. 6.* *Lotharingiam: Carolus Alemanniam & quasdam civitates Lotharingie propter vini copiam, haberet, adeoque tria nova, sui Juris Regna instituta fuerint, ut ex scriptoribus illius ævi constat, mox tamen duobus fratribus sine legitima sobole denatis, ultro in tertium, *Carolus*, postea *Crassi* nomine appellatum, ut cætera, de quibus hæctenus inter Carolinos posteros armis decertatum erat, ita etiam hæc tria Germanix Regna confluerunt, & in unam Remp. denuo coaluerunt, quæ omnia distinctius tradita sunt à *Conring.* de *Finib.* Exinde verò Germanici quidem Regni divisionem factam nullam esse, facile demonstrari potest, nam quoties istius & sequentium seculorum scriptores vel subsidia- rix Electionis, aut inaugurationis solennis actum describunt,*

observare subinde licet ejusmodi formulas: *Congregatis Principibus, Consensu omnium*: interdum etiam enumeratio additur, *Francorum, Alemannorum, Bavarorum, Thuringorum & Saxonum* Rex eligitur, vel *elevatur & ungitur in Regnum*, certissimo indicio, hos populos tunc unius Reipubl. vinculo combinatos fuisse. Etsi autem postea, temporibus præsertim interregnorum hoc vinculum variis casibus laxatum sit, non tamen penitus dissolutum est, nec eo usque saltem *degenerasse* dici potest, *ut vix majorem vim habeat, quam fœdus aliquod systematicum sociorum inæquale*, nisi quis rebellantium facinoribus speciosa juris nomina præscribere sustineat. Illud quidem certum est, inde à quo Monarchica Cæsarum potestas limitari & paulatim Ordines consortium Regiminis affectare cœperunt, instabilem Reip. habitum, quo jam Imperatoris partes prævalebant, mox sua Ordines jura amplificare contendebant, etiam prudentiam sententias in dignoscenda dijudicandaque *forma Imperij accidentali*, distraxisse, quippe quæ variis loquendi modis agendique simulacris vestita in certum publicisque formulis perscriptum statum nondum subsederat: sed ad *unitatem Reip.* quæ formam ejusdem *essentialem* comitatur, dubitationes istæ non pertinent, illa enim sicut sub turbis civilibus inconcussa perstitit, ita per *Sanctionem Pacis Westphalicae*, tanquam legem fundamentalem, amplius roborata, & in universum de *Statu Imperij Politico*, ne posthac controversiæ suboriantur, ibidem provisum est, ut adeo hic disputandi tricandique libidini & scripturientium audentia constituti termini putari debeant.

Vid. Bæcl. Notis. S.R. l. 1. c. 2. p. 4. Forstner. ad Tacit. XIII. Annal. 54.

Hist. Pac. Cas. Suec. art. LX. §. 1.

Notis. S.R. Imp. XXII. 2. p. 218.

§. XIII. Omnino enim habent hoc *Populi liberi*, ac rationi naturali non solum consentaneum est, sed & communi veluti nationum consensu in vim juris gentium evaluit, *ut quam sanctionibus publicis & qui his innititur, curiali stylo, regimini suo formulam præexuerint, privatorum opinionibus aut umbraticis variunculis explicari judicative, nec possit nec debeat, sed Legibus publicis privata scriptura, sermones, meditationesq., sese attemperare teneantur.* quod Bæclerus quoque submonuit; jam autem certissimum est, Leges fundamentales de Imperio nostro, tanquam de *una Rep.* non solum *disertis verbis* loqui, sed & contextum publicæ administrationis quoad singulas sui partes ejusmodi instruere præferendis,

diis, qualia extra Remp. verè unam ne quidem concipi possunt.

§. XIV. Ita *diserte* unitas Reip. signatur, quoties in Constitutionibus publicis, *Sacrum Romanum Imperium*, non qualicunque figuratione Verborum, ut privatæ consociationes & systemata fœderata, sed sublimiori aliquo significato & veluti solenni formula, *Corpus* appellatur, in quo *Capitis* autoritate *Imperator*, *membrorum* verò æstimatione *Ordines* censeantur: loca *Limm.* & aliis consignata non repetimus. intempestivum autem de J. P. 1, 72 fuerit, comparationis hujus medium à vulgari quadam cœterisque cœtibus communi figura loquendi arcessere, quod jura Imperii publica repetunt ab intima illa unius animæ ac spiritus participatione, qua singuli Status cum Imperatore ac inter sese æquali juris harmonia, qualis nempe *forma Reip. & Constitusionibus Imperij* (ut publicus stylus loquitur) *conformis est*, tanquam vinculo formali, in unam personam moralem coalescunt, & cujus arcano impullu ipsum *caput* & universa ac singula *membra* ad subeunda officia muniaque suæ cujusque constitutioni congrua, moventur veluti, & *per modum Imperij* adiguntur, ut toti *Corpori* decus, vigor, & sua in fruendis utilitatibus communibus felicitas constet. vid. *Lampadius*. Nam quod aliquando de Rep. R. G. *caput adversus membra velut in partes discesserit*, superiorum tem- porum labes fuit, cujus ratione *Monzambanus* Imperium R. non magis monstrum dicere debebat, quam Gallix Regnum aliave Reip. quas dissidium religionis aut similes causas in bella civilia interdum traxisse notissimum est.

§. XV. Eodem pertinent, quæ in Imperio nostro tam signanter, tantoque potestatis apparatu disposita videmus, de reformatione atq; emendatione POLITIÆ, cui omnes actiones suas, per se aut ex circumstantiis ad civilem administrationem pertinentes, per modum legis universalis jubentur attemperare, quicumque inde ab Electorum, Principum, cœterorumque Statuum fastigio ad infimam usque privatorum classem in Imperatoris & Imperij SUBDITORUM censu habentur. in exemplum conduci possunt, *Reformation guter Policy zu Augsp.* de Anno 1530. & 1548. zu *Franckf.* de Anno 1577. & plura instituta similia, quibus non dispari vinculo, licet dispari ordinis gradu obstrin-

observare subinde licet ejusmodi formulas: *Congregatis Principibus, Consensu omnium*: interdum etiam enumeratio additur, *ut in Henr. Francorum, Alemannorum, Bavarorum, Thuringorum & Saxonum* *Aucup.* *Rex eligitur, vel elevatur & ungitur in Regnum*, certissimo indicio, *Consim Re-* hos populos tunc unius Reipubl. vinculo combinatos fuisse. *gin. ad A.C.* *920.* Etsi autem postea, temporibus præsertim interregnorum hoc vinculum variis casibus laxatum sit, non tamen penitus dissolutum est, nec eo usque saltem *degenerasse* dici potest, *ut vix majorem vim habeat, quam fœdus aliquod systematicum sociorum inæquale*, nisi quis rebellantium facinoribus speciosa juris nomina præscribere sustineat. Illud quidem certum est, inde à quo *Vid. Bæcl.* *Monarchica Cæsarum potestas limitari & paulatim Ordines* *Notis. S.R.* *I. L. 1. c. 2.* *p. 4. Forst-* consortium Regiminis affectare cœperunt, instabilem Reip. *ner. ad Ta-* habitum, quo jam Imperatoriæ partes prævalebant, mox sua *cis. XIII.* *Ordines jura amplificare contendebant, etiam prudentum sen-* *Annal. 54.* *tentias in dignoscenda dijudicandaque forma Imperij accidentali,* *distraxisse, quippe quæ variis loquendi modis agendique simu-* *lacræ vestita in certum publicisque formulis perscriptum sta-* *tum nondum subsederat: sed ad unicam Reip. quæ formam* *essentialem comitatur, dubitationes istæ non perti-* *nent, illa enim sicut sub turbis civilibus inconcussa perstitit, ita* *per Sanctionem Pacis Westphalicae, tanquam legem fundamenta-* *lem, amplius roborata, & in universum de Statu Imperij Politico,* *ne posthac controversiæ suboriantur, ibidem provisum est, ut adeo* *hic disputandi tricandique libidini & scripturientium audentia* *constituti termini putari debeant.*

Hist. Pac.
Caf. Succ.
art. IX. §. 1.

Notis. S.R.
Imp. XXII.
2. p. 218.

§. XIII. Omnino enim habent hoc *Populi liberi*, ac ratio-
ni naturali non solum consentaneum est, sed & communi veluti
nationum consensu in vim juris gentium evaluit, *ut quam san-*
ctionibus publicis & qui hu innitur, curiali stylo, regimini suo formu-
lam præexerint, privatorum opinionationibus aut umbraticis ratiuncu-
lis explicari judicative, nec possit nec debeat, sed Legibus publicis priva-
ta scriptura, sermones, meditationesq; sese attemperare teneantur.
quod *Bæclerus* quoque submonuit; jam autem certissimum est,
Leges fundamentales de Imperio nostro, tanquam de *una Rep.*
non solum *disferri verbis* loqui, sed & contextum publicæ admi-
nistrationis quoad singulas sui partes ejusmodi instruere præfe-
dis,

diis, qualia extra Remp. verè unam ne quidem concipi possunt.

§. XIV. Ita *diserte* unitas Reip. signatur, quoties in Constitutionibus publicis, *Sacrum Romanum Imperium*, non qualicunque figuratione Verborum, ut privatæ confociationes & systemata fœderata, sed sublimiori aliquo significato & veluti solenni formula, *Corpus* appellatur, in quo *Capitis* auctoritate *Imperator*, *membrorum* verò æstimatione *Ordines* censeantur: loca *Limn.* & aliis consignata non repetimus. intempestivum autem *de J.P. 1.72* fuerit, comparationis hujus medium à vulgari quadam cœteris-
 91.
 que cœtibus communi figura loquendi arcessere, quod jura Imperii publica repetunt ab intima illa unius animæ ac spiritus participatione, qua singuli Status cum Imperatore ac inter sese æquali juris harmonia, qualis nempe *formæ Reip. & Constit- Instr. Pac.* *rationibus Imperij* (ut publicus stylus loquitur) *conformis est*, tan-
Cas. Succ.
 quam vinculo formali, in unam personam moralem coalescunt,
art.V. S.R.
 & cujus arcano impulsu ipsum *caput* & universa ac singula *membra* ad subeunda officia muniaque suæ cujusque constitutioni congrua, moventur veluti, & *per modum Imperij* adiguntur, ut toti *Corpori* decus, vigor, & sua in fruendis utilitatibus communibus felicitas constet. vid. *Lampadius*. Nam quod aliquando *de Rep.R.G.* *caput adversus membra velut in partes discesserit*, superiorum tem-
 P. III. c. 1,
 porum labes fuit, cujus ratione *Monzambanus* Imperium R. non *de Stat.* magis monstrum dicere debebat, quam Gallix Regnum aliave *Imp. G.* *Resp.* quas dissidium religionis aut similes causas in bella civilia
 c. 7. §. 8.
 interdum traxisse notissimum est.

§. XV. Eodem pertinent, quæ in Imperio nostro tam signanter, tantoque potestatis apparatu disposita videmus, *de reformatione atq; emendatione POLITIÆ*, cui omnes actiones suas, per se aut ex circumstantiis ad civilem administrationem pertinentes, per modum legis universalis jubentur attemperare, quicumque inde ab Electorum, Principum, cœterorumque Statuum fastigio ad infimam usque privatorum classem in *Imperatoru & Imperij* SUBDITORUM censu habentur. in exemplum conduci possunt, *Reformation guter Policy zu Augsp.* de Anno 1530. & 1548. *zu Franckf.* de Anno 1577. & plura instituta similia, quibus non dispari vinculo, licet dispari ordinis gradu obstrin-

guntur, qui alio respectu supra privatos eminent. ita aliis formulis *Recessus & Constitutiones Imperij, Diplomata, Privilegia, Edicta*, & in univ[er]sum *stylum publicum* instrui videas, quæ sicut cum natura systematicorum corporum manifesto pugnant, ita eadem operâ unitatem Reipubl. luculenter evincunt.

de Rat. Stat. in Imp. lith. à Lapid. aliàs tradit: Recessus Imperij parum accurate loqui, & magnificis verbis, etiam contra rerum naturam nimium sibi indulgere, à parasitastis illis Legistis Recessuum concinnatoribus vim Comisitorum non satù capientibus provenire, quorum opinione etiam Ordines Imperij persuasi ac in fœdani status sui ignorantiam inducti sint, itaq; ex uno alteroq; Recessuum verbo, lubrica peti argumenta, quibus solum sibi placeant isti, qui vitri exteriora lambunt, pulcem vero non attingunt; istis enim criminationibus cordatiorum neminem sibi illud passurum esse opinor: quid enim sani expectes ab eo, qui adversus Cæsarem non tantum, sed & plurimos nominatim Ordines, & totum denique Reip. Statum hostili animo & calamo grassatur? cui ut formam, quam sibi animo conceperat, aptare posset, primum cavillari legum fundamentalium verba necessium habebat, quod si cavillationi manifestissimus sensus viam præcluserat, quid aliud relinquebatur? quam auctoritatem illarum atterere, dummodo suæ causæ serviret; quanquam profecto hoc non est causæ servire, sed nocere, si quis auctoritatem illis denegare sustineat, unde basin & fundamentum operis sui extruere ratio videbatur, quæque limpidissimi univ[er]sæ scriptionis fontes haberi debent, quod de Recessibus INPRIMIS & Constitutionibus Imperij alibi profitetur Hippolithus, cujus dicacitatem armorum jus aliquatenus excusare valet, quale suæ commentationi prætexere nullum potest Monzambanus, quanquam in illa passim diœteriis stylum Curia laceßere, aut ipsi etiam Recessibus insultare non dubitaverit.

§. XVII. Sed ne pro Imperio cuiquam unitatem Reipubl. nostræ obtrudere videamur, per partes omnes summæ potestatis eam demonstrabimus, nisi quod in antecessum *de Superioritate Territoriali*, ejusque *juribus* pauca dicenda sunt, ne in progressu offendamus; quemadmodum enim in cujusque populi liberi arbitrio constitutum est, qualem in civitate sua ordinem

nem & potestatis divisionem introducere velit, ita Germanorum ingenio eximie illam, qua utitur, regiminis speciem convenientem, imò necessariam fuisse experientia edocti sumus. Sunt autem *jura Territorialia* nihil aliud quam *jura realia territorio connexa*, quorum vi singula immediata Imperij membra in territoriis à se possessis, potestatem, summa proximam, exercent. Natura illorum melius intelligi nequit, quam ex analogia jurium majestatis; quemadmodum enim jura Majestatis se habent ad universam Rempubl. ac circa omnia media ad finem Reipubl. universalem obtinendum necessaria versantur absolutè & illimitatè; ita jura territorialia se habent ad territorium, & circa diversa media ad finem territorii particularem obtinendum necessaria, versantur modo ad universales Imperii leges restricto. unde si quis exquisitè loqui velit, *Superioritas Territorialis* summa & Majestatica non est, sed dependet non tantum quoad modum habendi, verum etiam quoad rem ipsam, ab imperio ac dominio universali, quod in omnes personas, universas regiones, earumque singulas partes civitati tori, hoc est, Imperatori & Imperio competit, sicut nemo quoque ex Ordinibus directum in territorium sibi jus vindicat. in universum autem limites, quibus superioritas illa coërceatur, signavit Generos. Dn. à Seckendorff im Teut-schen Fürsten-Staat, peculiari capite, von der Maß der Lands-Fürstl. Hobeit in Ansehung Kayserl. Mayest. und des Reichs. Potest tamen summa & Majestatica dici, si commodè explicetur, nimirum quatenus consideratur non in se & abstractivè, sed concretivè, si cum Philosophis loqui licet, hoc est, quatenus in certo subjecto Majestati tam arctè connexa est, ut quædam è visceribus Majestatis progressa virtus se ei veluti insinuet, vigoremque Majestati cognatum conciliet: & hoc sensu intelligi fortassis voluit Lampadius, quando ratione rerum ad Comitium spectantium Principibus in suis Territoriis supremam atq; aded Majestaticam jurisdictionem competere, asseruit, propter intimam illam conjunctionem, qua mutua ope & indivulso agendi principio in actus sui perfectionem convalescunt, Majestas, alio respectu Statibus competens, & Superioritas Territorialis, in exercitium administrationis provincialis degressa, ut illa huic dignitatis suæ potestatisque splendorem pariter ac efficaciam quandam largiri ac dispensare

penfare intelligatur. Sed quoniam non cujusvis erat, tantæ connexionis propinquitatem pervidere ac comprehendere, aut quid proprium quidve aliunde communicatum hîc esset, probè discernere, plerique non ultra fermè, quàm superioritatis vocabulo meditationem suam ac interpretationem definiverunt, ut nihilominus in re præsentî effectus Majestati proprios illi adscribere non dubitaverint, unde subnata est fluctuans illa ac multa verborum formulârumque commixtione perturbata de *Superioritate* philosophandi ratio, cujus causam quidem in id conjicere maluit *Wehnerus* cum aliis, quod *nec jure scripto nec perpetua aut certa aliqua observantia* hæc materia definita sit, unde privata disquisitiones explicationis suæ mensuram capere possint. Solidissimæ tamen tractationis specimen in hoc argumento edidisse videtur *Ludolphus Hugo* adornato nobili Commentario de *Statu regionum Germania & Regimine Principum summæ Imperij Reip. amulo*, ubi diligenter *Jura Imperialia*, sive summæ potestatis, à *juribus territorialibus* distinxit, diversasque horum species, & imprimis nobilem partitionem inter *Jura territorialia per se & ex suppositione* talia, eximiè illustravit, quem non describimus : sed pergimus ad dispiciendum, quid vel in universo Imperio, Imperator & Ordines conjunctim, jure Majestatico, vel in suis territoriis singuli Status jure superioritatis ex Majestate resplendescente, possint, ut exinde, quomodo secundum singulas partes summa potestas in Imperio Rom. una sit, colligamus.

Obs. pract.
voc. Lands-
fürstl. O-
brigg,

§. XIIX. Principio enim *legem* universum Imperium obligaturam condere, aliaque eo pertinentia exercere, *Imperatoris & Statuum conjunctim* sumtorum res est, nisi quod separatim, quid juris nomothetici Electoribus competere videatur in concipienda Capitulatione, & jus privilegiorum concedendorum, inter reservata Cæsaris censetur: unde quidem distributio objecti in subiecto accidentali, non autem multiplicatio ipsius facultatis Legislatoriæ evincitur. Nam quod vulgè dicunt, *Statius in suis territoriis posse leges condere etiam juri communi repugnantes*, ad Jus Justinianæum & consuetudines in Imperio communiter receptas restringendum est, ad publicas autem Imperii leges in comitiis latas non pertinere, *Mylærus* ostendit; quamquam

de Pp. &
Stat. Imp.
R.G. p. 2.
c. 39. §. 5.

quam amplius distinguendum puto : sunt enim & hæ leges duplicis generis ; aliæ statutis & consuetudinibus territorialibus expresse derogant, sicut in *R.A. zu Augsp. de Ann. 1551. §. 71.* & alibi passim ejusmodi clausulæ annullatoriæ deprehenduntur : quo casu libertas legem provincialem pro arbitrio condendi manifesto præscinditur ; aliæ autem Ordinibus facultatem positive permittunt, generalitatem legis imperialis quadantenus corrigere, ei aliquid addere, detrahere, atque conditioni hominum, regionumque statui, quibus præsent, attemperare. Specimina vid. in *Ordin. Crimin. Carol. V. prin. R.A. zu Regensburg. de Ann. 1654. §. 171.* ubi contrarium aliquid communibus legibus utique statuere possunt, si modo contrarium dici potest, cui à voluntate Legislatoris vis legitima decernitur, quare secundum illius tenorem in causarum quoque decisione inter provinciales *Camera Imperialis* pronuntiare jubetur.

§. XIX. Peculiarem magis æstimationem quam cætera sortitur *ius circa sacra* ; quoniam enim religio non intra finem confociationis civilis subsistit, sed ad ulteriorem ordinatur, disfidium autem in Ecclesia subortum legitimis rationibus componi nondum potuit, nulla alia expediendi ratio supererat, quam ut defectum Imperii in ditionibus, prout res patiebantur, supplerent status, quoad singulorum conscientia liberum relinquebatur, ex religionis controversa partibus alterutram eligere : è cujus electione habitus quoque *jurisdictionis Ecclesiastica* dependet. Quantacunque autem illa sit *autonomia in sacris*, certos tamen limites à constitutionibus Imperii accipit, quos nuper *Sanctio Pacis Westphalica* luculenter exposuit. Add. *Mylevus de Princ. & Statib. Imp. R.G. p. 2. c. 82. 83, 84.*

§. XX. Ad bella ut veniam nomine Imperij decernenda gerendaque communem Imperatoris Statuumque consensum regulariter requiri *Tabule Pacis* aperte testantur : quanquam enim in subitis etiam reliqui Ordines admitti & in monitis suis ad *Capitulationem Leopoldinam* hanc clausulam inferi denuò voluerint, hætenus tamen legaliter Electoralis Collegii solius mentio facta est. *Ius faciendæ pacis* sicut naturaliter eorum est, quorum est bellum, ita in Imperio necessario quoque contextu secum invicem cohærent.

Quamvis autem instituta civitate jus illud

Pp

refi.

Ord. Cam.

p. 1. §. 37.

art. 7.

art. IX. §.

gaudeant.

op. A. dev.

Grundv.

1. 3. c. 3.

p. 23.

vid. Capitul.

Leop. art. 13.

B. III, 20, 2.

resistendi promiscuum, singulis naturaliter permiffum, civitati accreverit, ut *Grotius* philosophatur, idemque in Imperio nostro sanctionibus de pace publica servanda, aliisque quibus non vi sed jure experiri Status jubentur, expresse statutum sit, tamen propter defectus *administrationis publicæ*, qui veluti cicatrices ex vulnere, quod superiorum temporum labes Reip. infixit, superstitites, eandem suo officio fungi, eo quo par erat modo, nondum patiebantur, *singulis territoriorum dominis* pro securitate armorum jus permittendum fuerat, quorum tamen bella cum exteris non solo jure gentium, sed civili etiam, Constitutionibus Imperii comprehenso, reguntur, ne Imperio vel alicui ex civibus Imperii damno sint. Ita porro, ad *bella offensiva* ex legibus Imperii specialem consensum Imperatoris requiri, ostendit *Mylerus* & contra *Limnaum* id negantem amplius asseruit *Schuzius*, quanquam *Limneus* in *Additionibus* re ipsâ *Schuzio* largiri videatur, quod in verbis formalibus tam pertinaciter negat. Interea certum est, quicumque aliter, atque leges publicæ permittunt in Imperio, arma suscipit, in *crimen fractæ pacis publicæ* incidere, ideoque in Camera Imperiali vel Aula Cæsaris mandata avocatoria contra eundem sub pœna banni & publicationis honorum decerni, ut *R.I. Spirens.* de *Ann.* 1529. expresse dispositum repetitumque *R.I. August.* de *Anno* 1530. §.66.67. ac *Ordinat. Camerali.* P.II. r.9. §.3.4. insertum est. Eodem ferè modo in *fœderibus* se res habet, ad quæ, si nomine Imperij pangenda sint, *ordinario casu* consensus Imperatoris & Statuum communiter requiritur; in *subito* Cæsari ac Electoribus vi *Capitulationis* ea res committitur. Terminos autem *superioritatis territoriali* hic constitutos ex ipsis *Tabulis Pacis* intelligere licet, in quibus *jus faciendi inter se & cum exteris fœdera*, pro sua cujusq; conservatione ac securitate singulis Statibus perpetuò liberum conceditur. Ita tamen, ne ejusmodi fœdera sint contra Imperatorem & Imperium, pacemque ejus publicam vel hanc imprimis transactionem, atq; salvo per omnia juramento, quo quisq; Imperatori & Imperio obstrictus est. Sed hæc ad fœdera *defensiva* pertinent; *offensivum* autem nullum cum altero inire possunt, nisi itidem ex speciali Imperatoris consensu.

de I.B. &
P. I. 4. 2.

de Princ. &
Stat. p. 2.
c. 81. §. 4.
de J. P. IV,
§. 247.
Colleg. J. P.
vol. I. diff.
70. th. 3.
T. 2. p. 304.
§. 99.

Leopold.
Art. 10.
Art. IX.
§. 1.

§. XXI. Quod atinet *jus in res civium extraordinarium*, *supereminētis Domini* nomine *Grotio* appellari solitum, in Capitulationibus Imperatoriis, inde à *Carolina* ad *Leopoldinam* usque *Imperatoris & Electorum* tantum fit mentio, unde subdubitari cœpit, an consensus cœterorum Ordinum sit necessarius? Doctissimus *Conringius* de *Statu hodierno in re dubia* malle se ἐπιχειρῆν, professus est, cujus ad exemplum suum quoq; *judicium se suspendere* dixerat *Limnaeus* in *Annot. ad Capit. Ferdin. IV. artic. 9.* quæ inserta sunt *Additionibus T. 2. ad I, 12, 245.* sed in *posteriori editione*, ubi inter cæteras quoque Capitulationes comparent, *affirmativam* susceperit; ista tamen concludendi ratio, quam ex *art. IIX. Instr. Pac.* mutuatur, vix rem evincet, ut *Bœclerus* ostendit: fortius argumentum petitur ex illustri *Pacificacionis Osnabruggensis* exemplo, in qua *supereminētis Domini* rationes probè excussas esse, & non nisi ab *Imperatore & Imperio sive Ordinibus simul exerceri* potuisse, *Bœclerus* alibi notavit: quod & expressæ formulæ: *Cæsarea Majestas de consensu, consilio & voluntate Electorum, Principum & Statuum Imperij concedit, &c.* in *Instr. Pac.* tum *Cæsar. Suec. art. X.* tum *Cæsar. Gall. §. 69.* testantur. Dubium autem, quod ex Capitulatione moveri posset, optimè, ni fallor, expedit *Conringius*. Ex his constat, quam peritè *Monzambanus* dixerit, *magnum habiturum esse malum, qui in Imperio asserere audeat universis Ordinibus in singulorum bona tantum competere potestatis, quantum in Republ. Venetæ toti Senatui in bona singulorum Senatorum*: Certè malum nullum habebit, qui dicit, quod *Leges publicæ dicunt, & quotidiana praxis docet*: quo enim nisi *Domini Eminētis jure* adigi potuit *Sereniss. Elector Brandenburgicus*, ut *jus suum in ditiones Suecis* cedendas desereret, aliisque in compensationis vicem sibi satisfieri pateretur? nam suapte sponte non consensisse *Sereniss. Electorem*, patet ex *Epistolis Forstnerianis*, & ipse *Severinus* alibi fallus erat, maluisse eum *pro hisce Pomeraniam interiorē* retinere.

§. XXII. De *Jure ordinario*, quod ad *vectigalia & contributiones* refertur, potius dispiciendum est. Equidem *vectigalia* omnia, etiam quæ Imperii dicuntur, non Imperium, sed singuli Status in territoriis suis percipiunt, in compensationem nimirum onerum personalium vel realium à se quoque sustinendorum, quæ unicum *vectigalium exigendorum fundamentum* at-

art. 9.

art. 12.

de Finib.
Imp. G. c.
19. p. 290.

n. 17. p. 331.

Nos. S. R.
Imp. E. 18.
p. 198.Diss. de Do-
min. Emin.
p. 117.de Fin. Imp.
G. d. l. p. 229
De Stat.
Imp. G. c. 6.
§. 50

c. 2. §. 4.

de J. B. & que mensura sunt, notante Grotio. Iidem tamen Status sine Imperatoris & unanimi Electorum consensu, neque vetera ultra modum legibus publicis perscriptum intendere, neque nova instituere possunt, aded ut si quispiam sub quocunque pretextu tale quid molliatur. Camera Imperialis mandata sine clausula inhibitoria ac restitutoria præter extraordinariam pœnam decernat. vid. Capit. Carol. V. art. 18. & reliquorum. Leopold. art. 21. 22. 23. Contributionum autem nomine Imperij (Reichs Steur) indicendorum jus penes Imperatorem & Ordines simul consistere, dubitare Instrumentum Pacis nos non sinit. quanquam modus exercendi hujus juris non careat difficultate; nam de pluralitate votorum pridem dubitationem subortam esse, Limnei indicio discimus, quam neque Pacificatio Osnabrugensis, neque insecuta Comitata An. 1653. expedire potuerunt, uti ex actis constat, qualia per Excerpta idem art. V. §. 52. Limneus exhibuit. An autem presentia Comitata legalem definitionem productura sint, tempus docebit, nam in consultationem venisse hoc argumentum constare potest ex B. Venator. omnios. rer. serie. add. Olhaf. disc. vom heutigen Reichstag p. 2. l. u. Interea certissimum est, quod si Imperator & Ordines eo modo ac formula, qua in cæteris quoque deliberationibus utuntur, inter se de quota convenerint, qua ab initio voluntatis fuerat (freywillige Steur) necessitatis fieri, Statusque non jure aliquo pactitio, sed decreto imperiali (Reichs Decret) à summa potestate civili profecto, ad solvendum obligari, aded ut si quispiam cunctetur, in Camera Imperiali mandata ad pœnam dupli contra eum decerni, contumacem verò privatione bonorum vel regalium, proscriptiois etiam pœna, coerceri posse, Imperii Recessibus constitutum sit, quod demonstrat Doctissimus Mylerus. Imperitiam igitur Status publici iterum detexit Monzambanus, quando nihil ab Ordinibus pro Imperio exigi, veluti de plano pronuntiavit. Quales autem termini per leges universales Superioritati Territoriali circa exactionem collectarum provincialium positi sint, idem §. 7. Mylerus & alii exponunt. Unde & ille Monzambani error corrigi debet, ac si Casari parum cure esset, quomodo quisq; Ordinum suos ab Ordinibus tractet, & rondeat an deglubet suas oviculas, quem vel nuperum Extensionistarum, ut vocabantur, exemplum confutare poterat.

§. XXIII. Accedunt ex partitione Grotiana, quam hactenus sequi maluimus, ea quæ Majestas per alium expedit. *Jus judiciorum in Imperio*, quatenus Majestaticum est, si sequamur rationem concludendi pragmaticam, aliquoties *Lampadio de Rep. R. G.* traditam, quæ omnia imperandi jura *Cæsaris propria esse dicuntur*, P. III. c. 16. in quorum communionem *Ordines per Capitulationes, Reccessus, aliasq;* §. 1. p. 3. c. 13. *Constitutiones Imperij, non expresse concesserunt*, apparebit Imperatori ferè soli tanquam subiecto formali ac primo inesse, quod prolixè etiam demonstrarunt *Paurmeisterus* atque *Lampadius*: ut *de Jurisd.* proinde *Jurisdictionis*, quam vi *Superioritatis territorialis Dicasterij Imp. R. L. 2.* *suis & Judicij Provincialibus* impertiunt Status, si non appellando, quod cum natura subditi consistere posse, *Grotius* docuit, *de Rep. R. G.* certè supplicando *Jurisdictioni Cæsaris* subjiciatur, patitur, p. 3. c. 16. *de J. B. &* que superiorem, quam de cœtero Status vel cum subditis suis, P. II, 4, 13. vel inter sese litigantes recognoscere tenentur, in omnibus causis, tam civilibus, quam feudalibus; nam quod *Pares Curie* aliquando adhibebantur, consilii erat, non necessitatis. Aliud est in *Jure Magistratum Imperij constituendorum*, quod securius vulgo explicant, qui Ordines Imperii Magistratus appellare non verentur. nam quin olim *Duces, Marchiones, Landgravij ac Comites* varij generis, Magistratum nomina & officia fuerint, dubitari nequit, sed cum paulatim Imperium ipsum sibi arrogaverint, istaque usurpatio Imperatorum patientia in jus abierit, ut cum *Grotio* loquar, retinebantur quidem hodieque nomina, *de J. B. I, 3,* sed non manebant officia & status pristinus. quod si tamen 21. quis popularem philosophandi rationem sectari maluerit, & sub hoc titulo agere de *Constitutione Statuum Imperij*, arbitramur facile contra *Limnaum* obtinere verioris sententiæ assertorem *de J. P. I, 7,* *Schuzium*, facultatem creandi Status soli *Cæsari* competere: nam 65. & 79. *Colleg. J. P.* dubium illud, quod *Limnaus* ex necessitate consensus cæterorum *Vol. 1. disp.* Ordinum extruere, & in *Additionibus* responsi loco *Schuzio* reponere voluerat, distinctione inter *causam efficientem veram*, & 6. th 2. *T. 2. p. 118.* *sine qua non* fortassis expediri poterit. Veri autem *Magistratus Imperii* exemplum sicut superiori tempore in *Regimento*, ita hodie in *Consilio imperiali Aulico & Camera Spirensi* videre licet, cuius constitutio quoad subiectum, formam & modum expediendæ jurisdictionis *communi Statuum & Cæsaris* autoritate instituta

tuta est, quamvis à solo Cæsare jurisdictionem acceperit, sicut eruditè & ex mente Veterum Jus judiciorum à Jure Magistratu-
do Rep. R. G. p. 3. c. 16. n. 5. tum distinguit *Lampadius*; quæ cum vulgo confundere vide-
de J. P. IX. §. 11. tur *Limmaus*. Pertinet huc etiam, si quis constituendus est, *Ca-*
2. 55. *sarius Vicarius generalis*, quem olim solus Cæsar sibi constituit, su-
 periori autem seculo consensum Ordinum accessisse volunt. Quoniam præterea quid status singularum regionum exigat, rectius *singuli Ordines* perspicunt, etiam his *facultas ordinandi Magistratus & Officiales Provinciales* competit, qui tamen non possunt extra limites Imp. Constitutionibus sibi præscriptos evagari.

§. XXIV. *Jus circa Legationes Imperij vel ad mittendas vel ad recipiendas pertinet. Illud ex indole negotiorum cum exteris per Legatos tractandorum æstimationem suscipit; prout enim mittuntur vel de re in solius Cæsaris potestate constituta, vel ad Comitia pertimente, etiam vel soli Cæsari vel Ordinibus communiter ista facultas competere videtur, prærogativa tamen aliqua Cæsaris cernitur, quod instructiones Legatorum, & litteræ, quas vocant, credenciales, non in Cancellariâ Moguntini, tanquam Archi-Cancellarii Imperii; sed Cæsari, in der Reichs Hoff-Cantzley, conficiantur, sicut illustri exemplo R. I. Ratisb. de An. 1576. §. 107. discimus; in stilo quoque peculiare quid observare licet, quando Cæsar vocat, *Unsere sonderbare Abgesandten, wie auch die zugeordnete ansehnliche Deposirte von den Reichs-Ständen.* R. I. Ratisb. de A. 1603. §. 29. Quod verò ad recipiendas audiendasq; exterorum Legationes ad totum Imperium missas attinet, videtur omninò nullâ Capitulatione restrictum esse Jus Imperatoris, quanquam contrahere cum ipsis atque concludere iterum pro diversitate negotiorum vel solus possit, vel Ordinum consensum exquirere teneatur. Cætera, quæ minoris momenti sunt, attingere nihil attinet. Ex his in universum colligimus, quia primo leges publicæ expressè dicunt, deinde administratio summæ potestatis per singulas partes luculenter ostendit, Imperium nostrum esse unam Rempublicam, imperitiæ aut impudentiæ specimen dare, quisquis in seria æstimatione id negare sustineat. An autem consultius sit Scitis, si plures à communi Imperij corpore separatas instituerent Respublicas? sicut hoc seculo in quibusdam aulis*

aulis super hac re consultatum fuisse novimus, ea verò alia quaestio est, in qua magna quædam & ardua latent, tum *juris* tum *utilitatis* ratione, sed hoc loco non attingenda, cordatiores semper in oculis habent, quod de Britannis olim pronuntiavit *Tacitus*. *Agric. XII.*

§. XXV. Superest, ut TERTIA PARTE de iis, *qua obistere nobis poterant*, *rationibus autoritatibusve* breviter dispiciamus; nam *Exteros & Germanos* in contrarium tendere videas. *Illorum* tanta ratio hic habenda non est, quos vel imperitia status nostri, vel externa rerum species decepit, vel aliis de causis talia in vulgus disseminare consultum sibi judicaverunt. Commendari tamen meretur candor *Ithmani*, qui in Digressione, quam de Rep. *l. 2. Hist.* nostra instituit, illam Amphyctionum consessui, aut concilio *Achæorum* conferre non est ausus, quæ *cum Germania comparata*, quasi *muscam ad Elephantum*, putavit. Ex *Germanis* autem alii *aperre*, alii *recte*, utrique ex diversis causis, sæpè etiam diversis propositis hinc grassantur. Ita videmus solidioris civilis scientiæ *imperitiam*, illiusque cum jure *Feudali* præsertim & *civili* solennem confusionem, quæ superioribus temporibus loco philosophiæ habebatur, nonnullos *præter opinionem* in hunc errorem deduxisse, ut in *Regalibus & Superioritate Territoriali* Majestatem sibi aliquam confingerent, cujus multiplicationem in Imperio necessario etiam Reipubl. multiplicatio sequebatur: quod exemplis non longè quaesitis confirmare possemus, nisi id modestiam juvenilis scriptionis excedere videretur. Specimina tamen hujus rei manifesta apparent in illis, qui statuerunt, *contra quemvis Statum Imperij committi crimen læsæ Majestatis*, quique supinâ quadam securitate vulgare illud, *unamquemque Statum tantum posse in territorio suo, quantum Cæsar in universo Imperio potest*, explicandum sibi sumerunt; quoniam verò Reip. habitus non ex hujus aut illius judicio æstimandus, sed ex ipsa rerum indole, quarum compendium leges publicæ ac fundamentales haberi debent, condiscendus est, certè vaga scriptorum disciplina aut in consignatione status discordia, ipsi veritati præjudicare non potest, multo minus *ab aliis* in argumentum trahi debet, unde *monstra & irregularitates Reip.* veluti in opprobrium Imperii nostri extruantur.

§. XXVI.

§. XXVI. Alios *pulchritudo comparationis* illexit, vel *exterior rerum facies* fefellit, ut qualemcunque similitudinem, quâ ratione finis sui scopique civilis, aut externæ quoque administrationis, Imperium nostrum cum corporibus ætiori fœdere nexis conferri potest, ad identitatem formæ extendere non dubitaverint. Nota est *Doctissimi F. C. Jacobi Gorhofredi Achaica*, & quamvis Oratori facile condonari possit, quod in recensendis curandisque morbis Imperii nostri, sub exemplo ex antiquitate petito, quod cum iisdem malis conflictabatur, quam in re præfenti, momenta specialiora indagare maluerit; alii tamen in vero serioque iudicio de statu Reip. faciendo figuris istis Panegyricis auscultare non debuerunt. aliàs non obscurum est, quousque comparationis formulæ admitti debeant, & aliud quæritur in fortuita dissertatione, aliud in accurata explicatione. Certè variis in locis operum suorum talia de Imperio nostro, ac si perfectas Respublicas plures in se complecteretur, commentari *Conringium* videas, quæ sicut in communi loquendi usu interpretationem commodam facillè recipiunt, ita procul dubio magna *Doctissimum Virum* injuriâ afficeret, qui præcisum de Republica iudicium ibi quæreret, quod suis locis legibus Imperii satis conforme edidit.

§. XXVII. Deterior est eorum Secta, qui *apertè* legibus Imperii fundamentalibus bellum indicere non verentur, ut sublato *Reip. vinculo* in corpus aliquod *inaquali fœdere* nexum illud reformare possint, quo proposito *librum suum de Statu Imperij Germanici* conscripsisse videtur *Severinus de Monzambano*, quanquam enim fluctuantibus formulis subinde indulgere amaverit, ut adversariorum disputationes, quocunque adversus ipsum inclinentur, subterfugere possent, sufficienter tamen pluribus in locis animum suum prodidit. Nos ea, quæ adversus *Unitatem Reipublicæ* tendere videntur, per summa saltem capita remove conabimur. Is igitur ex classe *subditorum* penitus eximere conatur Status. I. quod *nexus feudalis*, quali Imperatori *status adstringuntur*, nihil aliud fere efficiat, quam *conditionem inaqualiter fœderari*; sed sicut totam Feudorum originem ejusmodi ibi contexuit, qualem hypothese suæ optimè convenire arbitrabatur, ita tamen stante eâ, amplius distinguendum erat *inter nexum feudalem,*

o. 3. §. 4.
add. c. 5.
§. 28.

feudalem, simplicem & modificatum, illum quidem cum summa potestate consistere posse Grotius nos docuit. Verum ad Status Imperii malè applicatur disciplina ista, qui non solum ratione bonorum feudaliū juramento fidelitatis, sed & ratione persone suæ juramento homagiali, Imperatori & Imperio devinciuntur, ut non solum Vasallorum onera, sed & subditorum munia subire necesse habeant, quod amplius demonstrant Limnaeus, Mylcrus, & alii. II. Quidni cum natura subditi consistere posset, in ditionis suæ civis jus vitæ & necis habere, quod in Rep. R. alibique, personæ non solum Magistratus caractere insignitæ, quibus scilicet jus meri Imperii lege concessum erat, sed & merè privatæ, pater ac dominus, in sibi subiectos habebant; quomodo autem III. intelligendum sit, status posse leges condere, etiam Juri communi repugnantes, Magistratus pro lubitu constituere, ex supra dictis patere potest. Reditus quidem omnis generis sibi retinent, sed ita, ut quæ Status provinciales fisco Principis intulerunt, Princeps in commune Imperii ærarium contribuat. Fœdera inter se & cum Exteris inveniunt, sed salvo per omnia juramento, quo quisque Imperatori & Imperio obstrictus est. Possè autem IV. aliquem in supremis tribunalibus in jus vocari, id omnino societatum natura respicit; nam & hîc communis Jctorum regula valet, æqualis in æqualem non habet jurisdictionem: coerceri quidem per reliquos potest socius, enormiter in leges fœderis peccans, sed per modum vindictæ ex jure belli, non verò per modum pœnæ & ex facultate judiciaria, prout in Statibus Imperii fieri solet, qui in jus vocantur, sententia in eos fertur, executioni mandatur judicialiter: judicialis autem processus non potest concipi, ne dum ut in Republica detur, sine superiore sumam civilem potestatem habente, quicumque demum ille sit. nam etsi concedamus, solum Imperatorem cognoscere super causis, quibus Princeps suæ ditione ejici mereatur, non posse, nihil aliud sequitur, quam Imperatoris potestatem ratione juris judiciarii, hoc quidem casu, Monarchicam non esse, sed cum Statibus communicatam, hoc enim volunt Status pertinere istarum causarum decisionem ad Comitæ, adeoque singulos ab Imperatore & Imperio puniri posse, & consequenter totius corporis subditos esse, unde simplicitas Reipublicæ, non autem ejusdem unitas tolleretur. Et V. quam

de J. B. &
P. l. 3. 22.

de J. P. IV,
7, 44.
de Pr. &
Stat. Imp.
p. 2. 693.

absurdum est, illud de Statibus pertinaciter negare, unde ipsi in probatione imediatatis suæ vim argumenti pragmatici adornare non dubitarunt? nam quotiescunque ipsis controversia status movetur, hanc concludendi rationem usurpant, *se Imperatori & Imperio subjectos esse, ac alium Dominum quam Imperatorem & Imperium non agnoscere*, unde firmiter colligimus, status conjunctim sumtos ad constitutionem subjecti proprii, cui Majestas Reipublicæ inhæret, concurrere quidem, eoque respectu neminem agnoscere superiorem, quatenus autem considerantur ut singuli, ratione jurium Majestaticorum inter Imperatorem & Imperium communium, Imperatoris & Imperii, ratione reservatorum Cæsareorum, etiam solius Imperatoris subditos dici propriè posse, & optimo jure solere. Absurdum autem non est, aliquem diverso considerandi modo in eadem Republica & summum rerum judicium habere, & civilis obsequii gloriam explere, quod in omnibus Imperiis Polyarchicis usu venire cernitur; unde VI. *DEI gratiam* solum Edictis & literis ad subjectos vel alios inferiores directis præscribunt, ad Imperatorem verò vel universum Imperium singulari de se loquuntur numero, quod notavit etiam *Dn. Seckendorff.* loco supra allegato.

§. XXIIIX. Volueramus peculiariter ad ea aliquid repone-
 nere, quæ *Jo. W. Relfensio Heromontanus* in lib. suo *de summa Principum Germanicorum potestate* commentatus est, qui per singula jura demonstrasse sibi videbatur, singulos Germaniæ Principes habere Majestatem; sed quoniam pleraque ex *Monzambano* aliisque securius descripta sunt, & sublata illa ex veterum Monachorum locis communibus reproducta distinctio-
 ne, inter *Civitatem, Principatum & Imperium*, cætera inde extructa, sponte corruunt; non opus esse existimavimus, ut prolixio-
 rem operam aut tempus iis impenderemus, infelici enim admodum ingenio sit oportet, qui tam crassis erroribus imponi sibi patiatur. Atque hæc sunt, quæ pro instituti ratione, de Republica nostra, ex genuinis *fundamentis*, qualia utique in scholis condiscenda sunt, volueramus dissertare, qui de cætero illud *Bæcleri* maximè nobis commendatum habemus: *Falluntur, qui ex libellis, & curiosorum hominum discursibus, sicut appellari volunt,*

*Diss. de No-
 tit. Reip.
 p. 76.*

volunt, nosse posse aurumant, quibus Reip. habitus gubernatur, aut
custoditur. Prasentioris disciplina est ille profectus, quem hora &
dies extemporibus intervallu distinguunt, & novi
semper eventus componunt.

DISSERTATIO XV.

DE

VERA PHILOSOPHIÆ ORIGINE.

I.

Sapientia studia quin magna incrementa in plerisque par-
tibus suis Græciæ debeant, dubitari equidem non potest.
Sed natio ambitioni ultra modum dedita, dum aliarum
gentium laudes sibi vindicat, ipsa pene proprias corruptit.
Quippe non contenta, quod auxisse, felicissimo ingeniorum
proventu cultuque, sapientiam crederetur, nisi originem quo-
que illi & natales dedisse, orbi persuaderet; haut exiguam in
id acuminis atque facundia suæ vim intendit. Non alio id
quidem successu, quam ut omnibus proderet, se non suæ minus
quam alienæ *Philosophia veras origines* vel dissimulare fraudulen-
ter, vel turpiter ignorare. Quanquam non omnium Græco-
rum ista vanitas fuit, ut ereptam Barbaris, quos ipsi vocabant,
inventæ Philosophiæ gloriam ad suam gentem traducerent.
Sed inter ipsos quoque populares suos repererunt, quibuscum
foret pugnandum, qui Patriæ suæ per indebitas laudes adulari
egregium duxerant. Sicut inter alia patet ex concertatione,
quam operi suo cætera utilissimo de *Visu & dogmatibus Clarorum
Philosophorum* præmisit *Diogenes Laërtius*. Unde occasionem &
argumentum ad instituendum colloquium Academicum mu-
tuari visum. DEUM, qui fons & origo est omnis sapientia,
supplex veneror, ut iudicium & intellectum nostrum dirigat in
suam veritatem!

Resp. Joh.
Jacobo
Hezel,
d. 16. Mart.
1676.

Qq 2

II. Inter

II. Inter eos itaque, qui Philosophiam ex Græcia oriundam contenderunt, etiam est *Laërtius*: quem veluti advocatum cæteris dabimus, ne contra turbam instituta disputatio in incerto vagetur. Antequam autem, quale sit testimonium ejus, dispiciamus, paucis ipsius testis autoritatem fidemque examinabimus, ne alterutrius pondere apud Judices incautiores obruamur. Atque hic quidem nolim *Bartholomæi Keckermanni* judicio de *Diogene Laërtio* subscribere; qui eum *languide & frigide* scripsisse pronunciat, ipse jam ob id à *Gerardo Joanne Vossio & aliis frigidis judicij* non immerito accusatus. Quin imò certissima ævi melioris vestigia in hoc opere ultro agnoscimus: ut, etsi nulla alia indicia superessent, ex solo tamen doctrinæ solidioris & profundioris genio, ejus authorem circa tempora Marci Antonini Philosophi vixisse, sub quo maxime efflouerant studia sapientiæ, facile credamus, quod & aliis certioribus argumentis præter *Vossium* probat *Ægidius Menagius*.

III. Illorum tamen sententiæ nequaquam accedendum puto, qui *Christianum fuisse* conjecerunt; arripita ex *vita Aristotelis* occasione suspicandi: ubi *ἐλεγεσθαι δὲ δὶναι* pro eo, quod Latini dicerent *stipem dare*, videtur usurpasse: quam phrasin quia frequentius Christiani scriptores adhibuerunt, illi perperam existimarunt Christianorum propriam fuisse: neque vero ratio urgens apparet, cur non isto loco *ἐλεγεσθαι δὲ δὶναι* malis cum doctissimo Laërtii interprete *Thomæ Aldobrandino* vertere, *misericordiam tribuere*; cum præsertim ipse Laërtius *Aristotelis* sententiam, de *stipe improbi quoque, intuitu humanitatis, non deneganda*, mox seorsum aliis verbis exprimat. Christianum verò minime fuisse Laërtium, non id adeo arguit, quod Epicurum multis laudibus ornent; quod è Christianis etiam nonnullos fecisse constat: quam quod in hoc ipso *Proœmio* suo talia de primis rerum ac hominum originibus tradat, quæ à Christiano nemine proficisci potuisse, exploratissimum est. qualia sunt, cum *universum genus humanum à Græcis initium habuisse* asseverat; & illorum futili traditioni obloqui non audet, qui *Judeos à Magis Persarum descendere* statuebant. in quibus solennis illos & vulgatos Gentilium errores ultrò licet deprehendere: quos jam tum, cum hæc scriberet Laërtius, ipsi quoque Judæi, inprimis

de Histor.

de Histor.
Græc. II. 19.

observ. in
Diog. La
ërt. ad Ti-
tul. Operis:
pag. 1.

mis *Flavius Josephus, contra Appionem*, pridem abunde confutaverat. Ne de *Scriptura Sacra* nunc dicam: cujus ne primas quidem lineas inspexisse illum oportet, qui Diogeni in his assensum præbere ausit.

IV. Atque hoc quidem eò satis abundeque valere puto, ut Diogenem, quando de *vera Philosophia origine*, re scilicet à Gentilium captu valde remota, contenditur, idoneum, & contra cujus fidem autoritatemque excipi nequeat, testem non esse constet: adeoque libero judicio rationes & argumenta, quibus innititur, possint expendi. Illa vero si quis in unum colligat, ut robur eorum, quam maxime fieri potest, intendatur, universa huc recident: quod *Musæus & Linus*, ille quidem *Athenis*, hic vero *Thebis oriundus*, inter *Græcos de rebus maxime sublimibus philosophari sine*, priusquam vel ipsum nomen *Philosophia*, à *Barbara* quispe loquendi consuetudine plurimum abhorrens, in aliis gentibus innotesceret. Nam *Musæum* quidem primam utiq; fuisse, qui *Theogoniam & Sphæram versibus comprehensam concinnaverit*, quiq; ex uno omnia fieri, ac in unum resolvi docuerit, *Linum* vero ipso *Mercurio arg. Urania Musæi genitum, Cosmogoniam auctorem exstitisse, Solis insuper ac Luna meatus, cum animalium fructuumq; ornis explicavisse*. Econtra inter *Barbaros*, eos, qui pro *Philosophis antiquissimis venditensur, veluti Orpheus, talia de Diis esse commentos, quæ nec Deorum majestate, nec Philosophi nomine ullatenus digna queant haberi*.

V. Atque *Musæum* sane inter antiquissimos *Græcorum Poëtas & Theologos* recensent non ipsi tantum *Ethnici Scriptores*, inter quos *Herodorus* oracula quædam sub ejus nomine inde ab antiquo etiam in *Asia* celebrata fuisse tradit: *Pausanias* vero *Eumolpiorum, antiquissimæ apud Græcos Poëseos, eundem facit auctorem*. *Plinius* etiam de herbarum viribus philosophatum & polion imprimis laudasse scribit. Sed *Patres quoque Christiani*, quando de vetustissimis *Græcorum* vauibus & *Antistibus* agunt, hunc inter primos solent nominare. *Tertullianus in Apologético*: *Orpheus, inquit, Pieriæ, Musæus Athenis, Melampus Argis, Trophonius Bœotiæ initiationibus homines obligarunt. Quin & Homerum ac Hesiodum nonnulla ex Musæi carminibus esse furatos, testimoniis etiam locisque productis demonstrat Clemens Alexandrinus, qui & Eugamonem, integrum de*

VII, 6. &
 IIX, 96.
 in Phocid.

Hist. Nat.
 XXI, 7.
 XXV, 2.

Strom. lib.
 VI.

II. Inter eos itaque, qui Philosophiam ex Græcia oriundam contenderunt, etiam est *Laërtius*: quem veluti advocatum cæteris dabimus, ne contra turbam instituta disputatio in incerto vagetur. Antequam autem, quale sit testimonium ejus, dispiciamus, paucis ipsius testis autoritatem fidemque examinabimus, ne alterutrius pondere apud Judices incautiores obruamur. Atque hic quidem nolim *Bartholomæi Keckermanni* iudicio de *Diogene Laërtio* subscribere; qui eum *languide & frigide* scripsisse pronunciat, ipse jam ob id à *Gerardo Joanne Vossio* & aliis *frigidis* iudicij non immerito accusatus. Quin imò certissima ævi melioris vestigia in hoc opere ultro agnoscimus: ut, etsi nulla alia indicia superessent, ex solo tamen doctrinæ solidioris & profundioris genio, ejus authorem circa tempora Marci Antonini Philosophi vixisse, sub quo maxime efflouerant studia sapientiæ, facile credamus, quod & aliis certioribus argumentis præter *Vossium* probat *Ægidius Menagius*.

III. Illorum tamen sententiæ nequaquam accedendum puto, qui *Christianum* fuisse conjecerunt; arrepta ex *vita Aristotelis* occasione suspicandi: ubi ἐπιμαρτυρίῳ ἀδίδρασι pro eo, quod Latini dicerent *stipem dare*, videtur usurpasse: quam phrasin quia frequentius Christiani scriptores adhibuerunt, illi perperam existimaverunt Christianorum propriam fuisse: neque vero ratio urgens apparet, cur non isto loco τὸ ἐπιμαρτυρίῳ ἀδίδρασι malis cum doctissimo Laërtii interprete *Thomæ Aldobrandino* vertere, *misericordiam tribuere*; cum præsertim ipse Laërtius *Aristotelis* sententiam, de *stipe improbu quoq; intuitu humanitatu, non deneganda*, mox seorsum aliis verbis exprimat. Christianum verò minime fuisse Laërtium, non id adeo arguit, quod Epicurum multis laudibus ornet; quod è Christianis etiam nonnullos fecisse constat: quam quod in hoc ipso *Proœmio* suo talia de primis rerum ac hominum originibus tradat, quæ à Christiano nemine proficisci potuisse, exploratissimum est. qualia sunt, cum *universum genus humanum à Græcis initium habuisse* asseverat; & illorum futili traditioni obloqui non audet, qui *Judeos à Magis Persarum descendere* statuebant. in quibus solennis illos & vulgatos Gentilium errores ultrò licet deprehendere: quos jam cum, cum hæc scriberet Laërtius, ipsi quoque Judæi, inprimis

de Histor.

de Histor.
Græc. II, 19.

observ. in
Diog. Laërt.
viti. ad Titul.
Operis:
pag. 1.

mis *Flavius Josephus, contra Appionem*, pridem abunde confutaverat. Ne de *Scriptura Sacra* nunc dicam: cujus ne primas quidem lineas inspexisse illum oportet, qui Diogeni in his assensum præbere ausit.

IV. Atque hoc quidem eò satis abundeque valere puto, ut Diogenem, quando de *vera Philosophia origine*, re scilicet à Gentilium captu valde remota, contenditur, idoneum, & contra cujus fidem autoritatemque excipi nequeat, testem non esse constet: adeoque libero judicio rationes & argumenta, quibus innititur, possint expendi. Illa vero si quis in unum colligat, ut robur eorum, quam maxime fieri potest, intendatur, universa huc recident: quod *Musæus & Linus*, ille quidem *Athenis*, hic vero *Thebis oriundus*, inter *Græcos de rebus maxime sublimibus philosophari sint*, priusquam vel ipsum nomen *Philosophia*, à *Barbara* quippe loquendi consuetudine plurimum abhorrens, in aliis gentibus innotesceret. Nam *Musæum* quidem primam utiq; fuisse, qui *Theogoniam & Spheram versibus comprehensam concinnaverit*, quiq; ex uno omnia fieri, ac in unum resolvì docuerit, *Linum* vero ipso *Mercurio atq; Urania Musæi genitum, Cosmogonias auctorem extitisse, Solis insuper ac Luna meatus, tum animalium fructuumq; ortus explicavisse*. E contra inter *Barbaros*, eos, qui pro *Philosophis antiquissimis venditentur*, veluti *Orpheus*, talia de *Diis esse commentos, quæ nec Deorum majestate, nec Philosophi nomine ullatenus dignæ queant haberi*.

V. Atque *Musæum* sane inter antiquissimos *Græcorum Poëtas & Theologos* recensent non ipsi tantum *Ethnici Scriptores*, inter quos *Herodotus* oracula quædam sub ejus nomine inde ab antiquo etiam in *Asia* celebrata fuisse tradit: *Pausanias* vero *Eumolpiorum*, antiquissimæ apud *Græcos Poëseos*, eundem facit auctorem. *Plinius* etiam de herbarum viribus philosophatum & polion inprimis laudasse scribit. Sed *Patres quoque Christiani*, quando de vetustissimis *Græcorum* vatribus & Antistibus agunt, hunc inter primos solent nominare. *Tertullianus* in *Apologético*: *Orpheus*, inquit, *Pieria, Musæus Athenis, Melampus Argis, Trophonius Bœotia initiationibus homines obligarunt*. Quin & *Homerum* ac *Hesiodum* nonnulla ex *Musæi* carminibus esse furatos, testimoniis etiam locisque productis demonstrat *Clemens Alexandrinus*, qui & *Eugamonem*, integrum de

VII, 6. &
IX, 96.
in Phocia:

Hist. Nat.
XXI, 7.
XXV, 2.

Strom. lib.
VI.

Theoprotis opus ex eodem Musæo descripsisse tradit. quod *Eusebius* quoque confirmat.

*Preparat.
Evangel.
X, 1.*

VI. Liniparentes licet diversi diversos tradant; in hoc tamen consentiunt veteres, eum ipsis, quos coluerunt Græci, Diis coævum, genitumque ex illorum aliquo fuisse. quidam enim Apollinis & Terpsichores: alii Amphiarai & Urania; cæteri Mercurii & Urania; cum Laërtio filium faciunt: ut *Suidas* notavit: *Conon* in *Quinquaginta Narrationibus*, quas è variis veterum scriptis collegit, & Archelao Philopatori dedicavit, Linum ex Apolline & Psamathe Crotopi filia natum scribit. quo confirmatur Servii illa annotatio; *Linus Apollinis & Psamathe filius, qui Theologiam scribit*. Fuerunt, qui primum hunc literarum formas reperisse tradiderunt, ut *Tacitus* memorat.

*Phot. Bibliorh. Cod.
186.*

*11. A. 14, 2.
Bibl. III. 67.
de Civ. Dei
XII, 14.*

Alii, ut *Dionysius* apud *Diodorum Siculum*, testantur, illum omnium primum Græcorum rhythmos & melodiam invenisse. De DEO autem carmina fecisse fatetur *Augustinus*: qui & *Theologum* nominat: & indicant fragmenta quædam, quæ de carminibus Lini superesse feruntur: in quibus & hic versus legitur:

*ap. Stoba.
Serm. 261.
de Spe.*

Ῥάδια πάντῃ θεῷ πάντων ἔργων ἄνθρωπων ἰδέν.

Omnia DEO facta facilia, & nihil impossibile.

VII. De nomine Philosophiæ quod ait, *illud à Barbarorum appellatione abhorrere*, id inde quoque confirmatur, quod vulgo etiam notissimum est, & passim apud Græcos Latinosque Scriptores, ipsum quoque *Laërtium*, annotatum reperitur: Pythagoram primum fuisse, qui se Philosophum, hoc est, ut *Quintilianus* interpretatur, *studiosum sapientiæ*, artemque suam, Philosophiam, vocari voluerit. Cujus quidem appellationis originem plenius quam quisquam alius veterum memorat *Cicero* his verbis: *Omnes, qui in rerum contemplatione studia ponebant, sapientes & habebantur & nominabantur: idq; eorum nomen usq; ad Pythagoram manavit artem: quem, ut scribit Auditor Platonis Ponticus Heraclides, vir doctus inprimis, Phliantem ferunt venisse, eumq; cum Leonte, Principe Phliasiarum docte & copiose disseruisse quadam. cujus ingenium, & eloquentiam cum admiratus esset Leon, quaesivisse ex eo, quâ maxime arte consideret? at illum artem quidem se scire nullam, sed esse Philosophum: admiratum Leontem novitatem nominis, quaesivisse,*

*Instic. Or.
XII, 1.*

*Tusc.
Quæst. V, 3.*

quintanum

quinam essent Philosophi, & quid inter eos, & reliquos interesset: Pythagoram respondisse, similem sibi videri vitam hominum & mercatum eum, qui haberetur maximo Ludorum apparatu totius Græciæ celebrare. nam ut illic, ita hic quoque, alios gloriæ servire, alios pecuniæ; raros esse quosdam, qui, cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiose insuerentur; hos se appellare sapientia studiosos, id est, Philosophos.

II. Denique Orpheus, si tam indigna relatu de Diis commentus est, non magis ipse Philosophus, quam illi, quos confinxit, Dii, nominari mereatur: totusque è Sapientum concilio in scenam mimorum scurrarumque fuerit detrudendus; qui nudam puramque olim fabularem Theologiam exercuere. Nam in hac quidem olim, ut ex Varrone refert *Augu-* *de Civ. Dei*
lib. VI.
cap. 5.
stinus, multa contra dignitatem & naturam immortalium ficta erant: in hac erat, ut DEUS alius ex capite, alius ex femore esset, alius ex guttibus sanguinis natus: in hac, ut Diij furati sint, ut adulteraverint, ut servierint homini. denique, in hac omnia Diis attribuebantur, qua non modo in hominem, sed etiam, qua in contemptissimum hominem cadere possunt. At vero, qui se Philosophi nomine dignos præstare volebant, illi in altero genere Theologiæ, quod naturale, sive Physicon vocavit Varro, elaborabant, ut inquirerent, Diij qui sint, ubi, quod genus, quale, ex quonam tempore, an a sempiterno fuerint, an ex igne sint, ut credebatur Heraclitus, an ex numeris, ut Pythagoras, an ex atomis, ut Epicurus.

IX. Hæc verò sicut dictis Laërtii aliquam fortasse speciem conciliare possunt: ita adversus accuratius examen nullum, quo sustineantur fulcianturque, robur habent. Nam si quidem inter Orpheum & Musæum Linumque comparatio est instituenda, vix invenietur ulla probabilis ratio, qua Philosophi nomen & dignitas præ illo hisce asseri queat: quorum ille Discipulus Orphei, hic Præceptor fuit: teste Suida in Ὀρφεὺς & Μουσῶν. Omnes autem hi tres sive Poëtæ, sive Philosophi demum in seculum à mundo condito vigesimum octavum, vel si à Christi Nativitate retro numeres, decimum tertium incidunt: quo tempore celebris illa Argonautarum expeditio instituta est, quoque apud Hebræos Judices fuisse. Suidas in Ὀρφεὺς. Ἐπὶ τῷ ὄρει Ἰουδαίου κελῶν, καὶ Ἰουδαίου τῆ βασιλείας Ἀβελαιῶν,

Ἀθλωαίων, Ὁρφεὺς ἐγινέσκετο. *Sub Judaeorum Judicibus, sublato Atheniensium regno, Orpheus clarus erat. Augustinus de civitate Dei: per idem temporis intervallum, post mortem scilicet Jesu Nave, cum populus DEI Judices haberet, extiterunt Poetae, qui etiam Theologi dicebantur, quoniam de Divi carmina faciebant: ex quorum numero fuisse perhibetur Orpheus, Musaeus, Linus. Add. Petr. Lambec. Prodrum. Histor. Literar. lib. 2. cap. 4.*

X. Jam tum vero pridem per Orientem effulserant sapientiae studia: & ut Hebraeorum sapientes in suam locum referrem, nongentis & amplius ante Musæum Linumque annis, Zoroastres Bactrianorum Rex, Nino Assyriorum Regi coævus, mundi principia, ut ex Trogo Justinus loquitur, *hydrumq; motus diligentissime spectavit.* Seculo vero post hunc Zoroastrem quinto floruit Zoroastres Persomeda ὁ Φῶς ὠρῶν ἰὸς ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, ὅς τῃ περὶ τῆς ἡρώτων ἔ παρ' αὐτοῖς παλαιοτάτων ὀνόματι τῆς Μαγῶν ἐγινέτο ἢ ὡς τῆς Τρωικῆν ἐπὶ τῆς Φί, ceteros Astronomos sapientia superans, qui etiam fuit primus Auctor nominis Magorum apud ipsos recepti. Fuit autem annis quingentis ante bellum Trojanum. quæ Suida verba sunt, quibus si fidem adhibeamus, hic quoque Zoroastres atque adeo Magorum apud Persas initium, Linum & Musæum quadringentis & sexaginta circiter annis præcedit: quippe qui quadraginta nec multo amplius annis ante bellum Trojanum vixerunt. & sane sicut hæc Suida computatio omnibus modis præponenda est Hermodori Platonicæ, vel, ut Plinius nominat, Hermissippi, calculo, quem Diogenes noster scribit usque ad excidium Trojæ à Zoroastre Magorum principe quinquies mille annos numerasse; ob rationem solidissimam, quam in Prodrumo Historia Literaria adfert Doctissimus Petrus Lambecius: quod secundum hanc supputationem Zoroastres bis mille ducentis triginta tribus annis creationem mundi antecessisset. Ita Xanthum Lydum, qui secundum Laërtium à Zoroastre ad Xerxis trajectionem sexcentos duntaxat annos enumeravit, de alio profusum Zoroastre intelligendum puto. Et fortassis ille non de alio sensit, quam qui Plinio dicitur Proconnesius. Firmat certe conjecturam non parum, quod, uti Plinius, alium, quem Zoroastri huic in arte Magica successorem assignaret, non habuit, quam Osthaniem, qui Xerxem bello Persico in Græciam comitatus est: ita Xanthus

XII, 13.
C. 14.

I, 1.

Hist. Nat.
XXX, 1.

I, 7, 5.

Hist. Nat.
XXX, 1.

thus quoque inter Magos, qui Zoroastrem exceperint, primum locum Osthani tribuit. Unde quod *Plinius* notat: *diligentiores paulo ante Osthanem ponere Zoroastrem hunc Proconnesium*; eo *Plinium* redarguere voluisse existimo non illos tantum, qui Zoroastrem istum penitus omiserant, Osthani primum locum vindicantes; sed & illos, qui, ut *Xanthus Lydius*, & forsitan alii, nimis longe ab Osthane removerant Zoroastrem.

XI. Itaque cum Persarum Magis admodum inæquale certamen de antiquitatis prærogativa instituit Laërtius, quando illis tot seculis recentiores Linum & Musæum opposuit. Quos longe etiam minori ratione contendit cum Chaldæis: A quibus tanquam ab ultimis Astrologiæ auctoritatem repetit *Cicero*: qui & primos illos propter planitiem, magnitudinemq; regio-
num, quas incolebant, cum cælum ex omni parte parens, atq; apertum, in-
intruerentur, trajectiones, motusq; stellarum observavisse, tradit. Ha-
rum vero observationum initium quam longe ultra Linum at-
que Musæum porrigatur, ex quamplurimis Scriptorum testi-
moniiis de numero istarum observationum colligi potest. E quibus gravissimum pronuntiavit *Vossius*, quod à *Simplicio* literis pro-
ditum est: *Callisthenem cum in comitatu Alexandri Magni Babylone*
ageres, Aristoteli, à quo mandatum acceperat, ut earum rerum, quas
Chaldæi in cælestibus observassent, commentarios ad se mitteret, bis
mille, vel ut alias præciso magis numero exprimitur, mille non-
gentorum & trium, annorum observationes misisse. Quod vero
apud *Ciceronem* occurrit, *Babylonios annorum quadringentorum &*
sepruaginta millium observationes habuisse scriptis signatas; id ex
jactatione Chaldaica profectum judicat *Vossius*. Attamen *Otto*
Heurnius, qui nescio qua authoritate numerum à *Cicerone* expræs-
sum 47000. in 43000. commutat, rationem sibi hujus numeri
constitutam putat, si de annis lunaribus accipiantur; sic enim
in ipsum mundi principium incidere hunc calculum. Quam
explicationem etiam *Georgius Hornius* suam fecit.

XII. Gymnosophistarum & Druidum obscurior anti-
quitas est: quia sapientiam suam non literis, sed memoriæ
mandabant: ut notat *Strabo* & *Tacitus*. Si quis tamen ipsorum
Græcorum monumenta evolvat, multa equidem Græcos illis
debere, illos autem Græcis nihil, deprehendet. Nam quod

R r Onesciri-

de divinas.
1. 1.

de
Señ. Phil.
cap. 1.
in Aristot.
de cæl. lib.
3. comm.
46.

de divin.
1. 19.

de Señ. Phi-
los. cap. 1.
5. 10.

de Barbar.
Philosoph.
lib 1. pag.
22.

H. Str. Phi-
losof. 11. 8.

ap. Strab. XV. p. 713. *Onesicritus* de Indis refert, Brachmanes illorum in multis cum Græcis consentire, atque in aliquibus etiam usitatam Platoni philosophandi rationem sequi; id, Platone ipso suffragante, inde dicendum est evenisse, quod Græcorum philosophorum maxime insignes, à Gymnosophistis eruditi, sapientiam illorum *Var. Hist. IV.* in Græciam intulerunt. quod de Democrito *Ælianus*, de Pyrrhone aliisque multi testantur. Ipse autem *Plato* de se non it inficias, se ea quæ sunt præstantissima in Philosophia à Barbaris esse mercatum: in *Phadone* etiam scribens: *πῶς ἔχεται τὸ φιλοσοφῆσαι ἐφελκύσθαι, undecumq; posse juvari Philosophum.* Cujus gratum lib. I. viflimo testimonio de Barbarica Philosophia *Clemens* quoque *p. 303.* *Alexandrinus* confutavit Epicurum, impudentissime asseverantem: *μόνος φιλοσοφῆσαι ἐκλεῖσας ἡμῶν θνητῶν. Solos Græcos posse philosophari.* Cui longe veriorum observationem opponit *Clemens*, adversus *Diogenem* quoque nostrum eximie valituram: *Philosophiam olim quidem floruisse apud Barbaros, illiq; præfuisse & Ægyptiorum Prophetas, & Assyriorum Chaldeos, & Gallorum Druidas, & Semæaeos Bactrorum, & Philosophos Celtarum, & Persarum Magos, & Indorum Gymnosophistas: postea vero illam etiam venisse ad Græcos.* Et sane Brachmanes Indorum nihil quicquam illorum philosophando prætermisisse, quæ de natura rerum inter antiquos Græcorum Philosophos disputabantur, gravis inprimis & vetustus Scriptor *Megasthenes* libro tertio *Rerum Indicarum* confessus est: sicut ex loco, quem *Clemens Alexandrinus* inde producit, plenius apparet.

XIII. Ut adeo præ *Laërtio* nostro, modis omnibus de origine Philosophiæ, veriora docuerint, tum *Auctor Libri qui Μαγνὸν inscribatur*: (sive is *Aristoteles* fuerit: ut *Diogenes* hic asserit, qui tamen in *vita Aristotelis* eum inter cætera Philosophiæ opera non recenset; sive, ut alii putarunt, *Antisthenes*, aut *Rhodon*) tum *Sotion* libro vigesimo tertio τὸ *Ἀλεξάνδρῳ τῷ φιλοσόφῳ*. Quanquam neque isti tamen ad verum Philosophiæ fontem pervenerunt: cuius non alii conscii sunt, quam qui genuina rerum omnium initia ex *Historia Divinitus* revelata cognoverunt.

XIV. His enim obscurum esse utique non potest, quoniam inter homines, inventores sapientiæ, adeoque Philosophiæ auctores

auctores debeant celebrari. quod non nisi per spississimas nubes variorum figmentorum, veluti umbram quandam, oculorum obtutum paulo minus quam effugientem conspexerunt Gentiles. Qui de cætero negare ausi non sunt, quod hoc quidem loco non docendum nobis, sed supponendum prorsus est, omnem sapientiam à DEO & profectam ab initio esse, & hominibus tanquam cæleste munus, excolendam summo studio, indulgeri commendarique. Quod *Plato* præsertim diligentissime inculcare solebat: A quo illas toties repetitas sententias mutuatus est *Cicero*: *Philosophia omnium mater artium, quid est aliud, nisi, ut Plato ait, donum, ut ego, inventum Deorum?* & alibi: *Philosophia nullum hominum generi majus à Diis munus est datum, itemque: Philosophia studio nullum arbitror, ut apud Platonem est, majus aut melius à Diis munus datum homini.* Si quis vero ab illis, quod hic quaeritur, discere desiderasset, cui primum genti hominive hoc munus suum *DEUS* indulgisset? tum vero non inter se minus, quam ab ipsa veritate dissidebant. cujus insuper quicquid reliquum apud illos mansit, fabulis involverunt: quarum denique interpretationem quoque atque intellectum perdidere. Unde licet non diffiteamur, ea quæ de Diis suis commenti sunt Gentiles, tum circa alia, tum & circa artium atque sapientiæ primam inventionem, posse ad sacram veritatem non incommoda neque omnino absurda interpretatione revocari, quod edita à multis eruditis viris luculenta specimina ostendunt: Ipsos tamen Gentiles à genuino veritatis sensu captuque non minus abfuisse, quam ab ipsa veritate figmenta illorum absunt, minime dubitamus asseverare.

XV. Neque deerant illis tamen idonea principia, quibus dispellere tenebras istas potuissent: nisi ultro illis delectati fuissent. Siquidem noverant, ut ex *Platonis Alcibiade* maxime & *Phadone* constat; primum hominem ad imaginem *DEI* conditum, atque in ipsa creatione illam divinæ particulam auræ, ut *Poëta* loquitur, accepisse: quam sapientiæ atque *Philosophiæ* omnis non sedem duntaxat, sed fontem constituit *Cicero*. Et quousque quidem in hujus rei cognitione profecerint Gentiles, dilucide satis exponit *Ovidius* in illis:

*vid. Georg.
Horn. Hist.
Philos.
lib. 1. c. 2.*

*Tuscul.
Quæst. 1. 26.*

Epist. Fam.

*XV. 4.
Tuscul.
Quæst. 1. 8.*

*Tuscul.
Quæst. 1. 26.*

*Metamorph.
lib. 6.*

*Sanctius his animal, mentisq; capacius alta
 Deerat adhuc, & quod dominari in cetera posset;
 Natus homo est, sive hunc divino è semine fecit
 Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
 Sive recens tellus, seductaq; nuper ab alto
 Æthere, cognati retinebat semina cæli.
 Quam satus Japeto, mistam fluvialibus undis,
 Finxit in effigie n moderantum cuncta Deorum.
 Pronaq; cum spectent animalia cetera terram;
 Os homini sublime dedit, cælumq; videre
 Fussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Quod sufficere utique illis potuisset, ad cavendum turpissimum errorem: quo per tot secula, Solis Lunæque meatus penitus inexploratos mansisse, cæterasque sapientiæ partes à nemine excultas in tenebris jacuisse, crediderunt.

XVI. Adversus quos, ut & contra illos, qui vanissimo & futilissimo commento sibi Præadamitas sinxerunt, ex indu-
vor, Adám. *bia Sacrarum Originum fide, cum Suida possumus adstruere: Adamum primum hominem DEI manu effectum, & ad imaginem & similitudinem Opificis & Conditoris formatum, & habitatione Paradisi honoratum, jure primum Sapientem appellari posse. Utpote qui exstiterit primo conditum-simulacrum, & imago divinitus picta, omnium gratiarum plenus, & omnes animi corporisq; sensus puros & incorruptos circumferens. Radij enim quidam ex illius animo effulgentes, & divinarum cogitationum & actionum pleni, per omnem naturam penetrantes currebant, sagaciter & sine errore proprium & cuiusq; natura precipuum commodum antevertentes, & quicquid in unaquaq; rerum natura præstantissimum eras, anticipantes: vel, ut Græca rotundius sonant, ἄσχετος καὶ ἀναμαρτήτως τὸ οὐκ εἶναι ἐκείνης πλεονεκτησίας Φθίνουσα. Ille porro non ab hominibus probatus fuit; qui judicia saepe cum lapsu, cum errore, temereq; faciunt: sed à DEO universitatis Auctore; qui de rebus omnibus recte cognoscit & judicat, etiam priusquam notiones moveantur anima quasi parturiente & producente tales cogitationes. Nam, ut Scriptura dicit, DEUS fecit omnia jumenta & feras, & serpentes, & volucres, & ipsa ad Adamum adduxit,*

adduxit, ut is videret, quo nomine ipsa esset nominaturus. Ut autem Adamus vocavit ipsa, sic etiam postea sunt vocata, & quod nomen singulis animalium generibus imposuit, hoc ipsum nomen ipsis postea semper fuit tributum. Quid hac voce & testimonio est evidentius? Quid hac sapientia & cognitione sublimius? Adamus enim omnibus animalibus imposuit nomina, naturam ipsam, & cuius animalis vim insitanti, veluti penicillo depingens & exprimens, non premeditatus, non ante contemplatus, quod cuius nomen esset imponendum, nihil prorsus eorum ante perpeffus, qua homines postea, vel mutata sententia discunt. Et quamvis multa, atque adeo innumera atates jam praterierunt, nemo tamen vel minutissimi atque vilissimi animalis nomen mutare, neque amplitudinem ingenij atque cognitionis, qua in illo fuit, assequi potuit. Imo vero potius omnes homines per universum terrarum orbem dispersi, in illius immutabilibus oraculis, & sacris eorum vestigiis incedentes manent, & in iis acquiescunt. Neque vero usque ad hos prestantia terminos progressa, stetit, hominis primogeniti omnibus in rebus excellens dignitas; sed & seminum & plantarum discrimina, & radicum & herbarum vires, & quaecumque ad auxilium, defensionem & Medicinam unicuique animalis Natura attribuit, distinxit, & dilucide explicavit. Ut adeo hic sit ille, qui probavit, accurate quaesivit, invenit, & cognovit omnia; & regulas, & amusses exquisitas & limites non dubios, sed certos, ut nullus contradicere possit, aptissime circumscripsit assignavitque. Hujus sunt scientia tam verbis expressa, quam nullis verbis declarata. Hujus sunt prophetia, predictiones, vaticinationes, sacrificia, sacrorum ceremonia & lustrationes, & tam scripta, quam nullis scriptis mandata leges. Hujus sunt omnia inventa & documenta, nec non omnes doctrinae, & quicquid ad vitam degendam est utile & necessarium. Quem locum, licet prolixiozem, adscripsimus, quia diffusiozem disputationem eximie lucrificat: qua alias vera tum practicae tum theoreticae philosophiae origo fuisset stabilienda. quam plenissime divinae Adami imagine comprehensam recte judicavit Suidas. Idque contra Gentiles tanto efficacius valet, quod ipsi ultro professi sunt, eum absque dubio summum, imo Principem Philosophorum esse dicendum, qui rebus nomina primum imposuit: quique socialem vitam homines vivere primum docuit. de quo, praeter Platonem in Cratilo, annotat Aelianus de Pythagora, quod sapientissimum existimaverit, qui numeros reperisset,

Tuscul. Quæst. 1. 25. & V. 20. *set, proximum, qui rebus nomina imposuisset. Plenius Cicero: Sapientissimus fuit, qui dispersos homines congregavit primus, & qui, quod summa sapientia Pythagora visum est, omnibus rebus imposuit nomina, & qui sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis litterarum notis terminavit, & qui errantium stellarum cursus, progressiones, institutionesq; novit: etiam superiores illos, qui fruges, qui vestitum, qui cultum vita, qui presidia contra feras invenerunt. Cujus sapientiae partim initia, partim complementum in Adamum prorsus congruere, manifestissimum est.*

Ant. Jud. 1. 3. XVII. Quid de perfectione intellectus in Adamo *Lapsus* delibaverit, explicant Theologi. Illud satis constat, inventas semel artes, cum studio sapientiae in universum, per continuam quandam successionem in Adami posteris propagatam ante diluvium; & in dispersas varie post diluvium gentes esse diffusam. Ad tempora antediluviana referendum est memorabile *Josephi* de Setho testimonium, omnem illi activae juxta & speculativae sapientiae cultum, & quantum inter homines sperari potest, fastigium adscribentis his verbis: Σηθ ὁ παρελθὼν εἰς ἡλικίαν, ἦδη τὰ κατὰ κείναι διδάξατο, ὡρετὶ ἐπετίθετο. καὶ χροῖμα αὐτὸς ἄρας, μιμητὴς αὐτῶν ὄντων κατέλιπε. οἱ δὲ πάντες ἀγαθοὶ Φυῖες, γινώσκοντες αὐτῶν ἀσπίδας καὶ κήρυκες, ὡδασμόνησαν, μηδὲν αὐτῶν ἀχρηστῶς διδασκόμενοι. σοφίαν τε γινώσκοντες τὰ ἐργασίαι καὶ τὰ τέχνη ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἐπένοησαν. ὡς δὲ ἦν ἔτι μὴ ἀφ᾽ οὐρανῶν ὄντων ἀνθρώπων τὰ ἀρετὰ, μὴ δὲ πρὶν εἰς γῆν ἐλθεῖν φθαρῶσαι, σὺν ἡλικίαι διδάξατο, τὴν ἐκ τῶν ἐπιπέσσει ἐκ λίθων, ἀμφοτέρωθεν ἐπένοησαν τὰ ἀρετὰ. Sethus a Patre educatus, ubi eo aetatis venit, ut jam qua bona essent discernere valeret, virtuti studuit; & cum ipse vir optimus evasisset, imitatores sui posteros reliquit. qui quidem, quod omnes bona indole praediti essent, patriam suam absq; seditione incolentes; in perpetua felicitate vitam exegerunt: disciplinam quoq; rerum caelestium, & ejus excolende rationem invenerunt. Ne autem a se inventa laterent homines, aut, priusquam pernoscerentur, perirent; erectis duabus columnis, altera quidem latericia, altera vero lapidea, utriq; inventa sua insculperunt.

XIIX. Post diluvium inter caeteros eminuere *Abrahamus* & *Moses*; quibus ne ipsi quidem Gentiles ausi sunt Sapientum Philosophorumque nomina laudescque detestare. De

Illo conservavit nobis *Josephus genuini Berosi*, qui regnante Pto- *Antiq. Jud*
 lemæo Philadelpho Beli Sacerdos fuit, testimonium. *Μνημο-*
νάει, inquit, *ἔ πατερὸς ἡμῶν Ἀβραάμει Βηροσῶς, ὅτι ὀνομαζῶν, λέγων*
ἔτος. μὲν ἢ τὸ κατὰ κληρονομίαν δεκάτη γενεᾷ ὡς ἐκ Χαλδαίων τις τῶν
δικαίων ἀνὴρ, μέγας, καὶ τὰ ἐργάσια ἐμπύροσ. *Meminit patris nostri*
Abrahami Berosus, non tamen eum nominans, his verbis: post dilu-
vium autem decima generatione apud Chaldaeos erat quidam justitie
cultor, vir magnus & sideralis scientie peritus. Idemque ad Aegy-
ptios quoque per Abrahamum Philosophiam sublimiorem
pervenisse demonstrat. *Antiq. Jud.*
I, 9.

§. XIX. Moysen vero Theologum juxta & legislato-
 rem insignem fuisse agnovit *Dionysius Longinus Sophista* *ωὐδὲ*
ἕψας scribens: *ὁ τῶν Ἰουδαίων θεομοθέτης, ἐκ τῶν πρώτων ἀνῆκεν, ἐπεὶ δὴ*
τῶν θεῶν διώματιν κτλ τῶν ἀξίων ἐγνώρισεν, κατέφηνεν ἐν θυρῶ ἐν τῇ
εἰσοδοῦν γροφίᾳ τῶν νόμων. εἶπεν ὁ Θεὸς, Φησὶ, τί; γενέσθω Φῶς, καὶ
ἐγένετο. γένοιθω γῆ, καὶ ἐγένετο. Is qui Judæis leges condidit, Vir mini-
me vulgaris ingenij, ut qui DEI potestatem digne & conceperit & elo-
cutus fuerit, statim in principio legum hæc scribens; dixit DEUS:
quid? fiat lux; & facta est: fiat terra; & facta est. Eundem
Plinius peculiarem Magorum Sectam condidisse, scribit. Divi-
nitus verò acceptam legem hominibus promulgasse, agnoscit
vetustissimus Orphicorum carminum Author his versibus: *Hist Nat.*
XXX, 1.

ὡς λόγος δὲ χαίων, ὡς ὑλογενῆς (emenda cum Scaligero ὑδο-
γενῆς) διέταξεν

Ἐκ θεοθεν γνώρισσι λαῶν κτλ δὲ πλοκα θεομδν.

Ut Veterum fama est, ut jussit flumine natus,

Dona DEI tabulas geminas qui sensibus hausit.

vid. Gros.
de Verit. Re-
lig. Christ.
I, 16, 84.

Quorum quidem versuum si cum Laërtio ipsum Orphea Thra-
 cem authorem facimus: jam hinc consequetur, Moysen coævis
 Orpheo Poëtis, Musæo & Lino, esse antiquiorem. Sed pri-
 dem quidem illa poemata Onomacrito Atheniensi à doctiori-
 bus adscripta docet *Clemens Alexandrinus*. Nec eo tamen se-
 cius demonstrat: omnes Græcorum sapientes infra ætatem Moysis
 fuisse. Idemque jam ante se præstitum esse, profitetur à *Tatia-*
no in oratione adversus Græcos & à *Casiano libro primo exegeticorum*.
 Præter *Clementem* certe plerique veterum Ecclesiæ Christianæ

Strom.
lib. I.

Docto-

Doctorem illud tam in clara luce posuerunt, ut nec sine impudencia id negari, nec citra *ἄεργίαν* amplius adstrui demonstrarique possit. Videatur inprimis *Augustinus de Civitate DEI libro XII. cap. 37. & 38.*

XX. Unicum itaque duntaxat supererat, ut de nomine *Philosophia* Laërtio responderemus. Sed ipsius Laërtii, de *Philosophia* utique universa præclarissime aliàs meriti, existimationi dabimus, ut in refutanda argumentatione tam invalida paucissimis defungamur. Nam si quidem ipsum nomen *Barbarorum Philosophiæ* adversum existimavit *Diogenes*: habeat *Anacharsidis Scythæ* responsum; qui *Barbarorum* nomen suggillantibus regessit: *ἦμοι δ' πάντες Ἑλλήως οὐκ ἴδυσσι. Mihi vero omnes Græci Scythæ sunt.* Sin vero putavit, exteris gentibus *Philosophorum* nomen non convenire, quia ipsa *Philosophiæ* appellatio in *Græcia* sit nata: tum vero, ut doctissimi viri *Isaaci Casauboni* verbis utar, *pugio vere plumbeus hic fuerit: Philosophia Græca vox est, non barbara: Ergo Philosophia à Græcis inventa est, non à Barbaris.* *Pari jure Romanis dicere liceat, Medicinam à se inventam, quia Medicina appellatio sit Romana non Barbara.* Ne de eo jam dicam, quod ipsum etiam nomen *σοφίας* ex *Phœnicia* lingua transumptum haud levis suspicandi ratio est? de qua consuli meretur *Georgij Hornij Historia Philosophica libro I. cap. 1.* Nobis ad finiendam hanc disputationem suffecerit *luculenta Ciceronis* confessio *Tusculanarum Questionum libro V. capite 2.* ingenue cordateque de ista controversia ita pronuntiantis: *Ut opinor, hic error & hac indoctorum animis offusa caligo est, quod tam longe retro respicere non possunt: nec eos, à quibus vita hominum instructa primis sit, fuisse Philosophos arbitrantur. Quam rem antiquissimam cum videamus, nomen tamen consitemur esse recens. Nam sapientiam quidem ipsam quis negare potest, non modo re esse antiquam, verum etiam nomine? qua divinarum humanarumq; rerum, tum ineriorum, causarumq; cujusq; rei cognitione hoc pulcherrimum nomen apud antiquos assequabatur.*

apud Cle-
mont. Alex.
Strom. I.
p. 308.

Not. ad Di-
og. Laërt.
p. 100.

ΠΑΡΕΡΓΑ.

I.

De origine Rhetorices verissimum est *Quintiliani* pronunciatum *lib. 3. Inst. Orat. cap. 2. Sermonem ab ipsa rerum natura genitos protinus homines accepisse: idq; ejus rei esse principium: huic studium & incrementum dedisse utilitatem; summam, rationem & exercitationem.*

II.

Ab eodem tamen minus recte refutari *Cicronem* existimo, qui *orandi initium conditoribus urbium ac Legumlatoribus dedit: de Invent. Rhet. lib. 1. cap. 2.*

DISSERTATIO XVI.

DE

IMPERII GERMANICI EJUSQUE STATUUM FOEDERIBUS.

I.

Valde ferax est hac ætate Germania uti fœderum, ita judiciorum de fœderibus: inde temporum, hinc ingeniorum turbine novis subinde speciminibus seculum fœcundante. Et fœderibus quidem, corporis latè patentis tranquillitatem, securitatem, concordiam adversus quotidianos motus & pericula munire, summa & multiplex ratio jubet: in hac verò, judicandi disserendive promptitudinem experiri, nemo etiam è vulgo tam abjectè sagacitatem & facundiam suam æstimat, quin licere sibi existimet: postquam præsertim exemplum, nescio quam egregium, quamque boni ominis, introductum

Resp. Joh.
Ulrico
Frid,
d. 17 Mart.
1676.

Ss

est.

est, ut de summa Reipublicæ vix alii confidentius, quam non rogati, sententiam ferant. Horum autem institutum quam longè abest ab obsequii morisque civilis rectitudine; tam longè ab illo affectat recedere ista Dissertatio: id modo attingere professâ, quod ex nobilioribus exemplis ad illustrandam instruendamve publicorum circa fœdera actorum memoriam pertinere videbitur. DEUS cœptis suum favorem, & benigna Superiorum judicia adspiret!

II. Prima in omni fœderum negotio facultatis æstimatio est habenda. quam jure summi Imperii contineri, ipsa rerum, de quibus fœdera contrahuntur, & obligationis, quæ ex fœderibus oritur, indoles ostendit. Publicum enim est, quicquid fœdere agitur contrahiturve: ut non aliis quam publicis auspiciis id expediri posse intelligatur. quorum universum regimen in omni civitate majestati est innexum. Unde Senatus Romanus apud Sallustium non immeritò decrevit, *suo populiq, injussu nullum potuisse fœdus fieri.* & apud Livium, Postumius Consul, non ego insicias eo, inquit, tam sponsiones quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse, quod Populum teneat. Idem de Imperatoribus Romanis postea pronuntian- dum fuit, cum in illos τὸν θεὸν πολεμῶν καὶ εἰρήνης ἀγὰν ἐξουσίαν, ut Justinianus Imp. loquitur, *jus belli & pacis Lex Regia* transtulisset. cujus fragmentis docemur, nominatim Vespasiano fuisse tributum: *Uris, ei fœdus, cum quibus vellet, facere liceret, ita ut licuit D. Aug. Tib. Julio Casari Aug. Tiberioq, Claudio Casari Aug. Germanico.*

III. Legis autem Regiæ facio mentionem, non quod inde Germanici Imperii fœdera dijudicanda existimem; sed quia vel uno hoc exemplo declarari potest, mutato Reipublicæ statu, jus quoque fœderum faciendorum ibi esse quærendum, ubi pro præsentis regiminis forma summa civilis potestas existit. Quo minus ambigendum, quin in Germania quoque nostra, cum adhuc imperio verè Monarchico regeretur, penes solos Imperatores steterit fœderum feriendorum facultas. quod quidem & infinita exempla fœderum cum Græcis Imperatoribus aliisque exteris Principibus contractorum demonstrant. qualia passim obvia sunt.

IV. Ad-

IV. Adhibuisse quidem illos, in fœderibus præsertim gravioris momenti, Procerum consilium, non abnuerim: & jam Friderici I. fœdera ita describuntur, ut *consilij Primatum* in iis expressa mentio fiat. Acta enim fœderis, quod cum Manuele Constantinopolitano Imperatore contra Rogerii Siculi filium Guilhelmu[m] parabat Fridericus, Gunthero etiam consignata, prout ab *Ottone Frisingensi* memorantur, docent: *Fridericum in Comitibus Ratisbonensibus pertractasse ejus fœderis conditiones, & Primatum suorum consilio legatos in Graciam destinandos ordinasse: Sed & postea, cum in castris ad Anconam positis legatos ejusdem Manuelis audivisset, non nisi accepto Principum, qui cum ipso erant, consilio, ejus negotij causa novam legationem in Graciam destinavisse.*

Ligur. 1. de Gest. Frid. II, 11. II, 23.

V. Verum admodum imperitò civilibus negotiis æstimandis, vel maligno judicio utatur, oportet, qui cum *Hippolyto de Rat. Ital. à Lapide* extalibus exemplis colligere aufit: *ejus jam avi Imperatores absq[ue] Ordinum consensu nulla potuisse fœdera contrahere.* In quibus tamen ut consensum Ordinum adhiberent, manifestissimum est, eos nulla juris necessitate adactos, sed inductos partim communi omnibus Imperantibus ratione, quæ alieni consilii usum commendat, partim ut alacrioribus ad subsidia Statibus uterentur, si qua illorum ope fœderis executio indigeret: non ut ipsi fœderi adhibito Ordinum assensu efficaciam auctoritatemque conciliarent. Quemadmodum & Ludovicus Bavarus adversus Philippum Galliæ Regem cum Eduardo Anglo ipse quidem Imperatoria auctoritate fœdus contraxit, & Philippo bellum denunciavit: inferiores autem *Principes* nihil aliud monuit, quam ut *assisterent Imperio, ut tenerentur*: memorante Alberto Argentinenfi. Addantur Henr. Rebdorffii Annales ad A. C. 1339. p. 427.

de Rat. Ital. part. I. c. 9. sect. 1.

Chron. A. C. 1336. p. 127.

VI. Possunt hæc, & sequentium Imperatorum fœdera, debentq[ue] adhiberi ad judicium de exceptione Statuum Imperii ferendum: quando in Comitibus Wormatiensibus, inter alia, *jure per prescriptionem & diuturnam consuetudinem quaesito, nisi se contenderunt, ne Imperatori in fœdere, quod ipsis inconsultis inivisset, auxilio esse tenerentur.* Sed & *Limnai* observatio inde est explicanda: laxioribus, quam par erat, terminis asseverantis: *Olim, & adhuc tempore Maximiliani I. ad fœdera cum exteris pangenda, Statuum Imperij*

An. 1508: ap. Gold. Polit. sch. Reichsh. part. 12. c. 4. ad Capit. Caroli V.

Imperij consensum requisitum fuisse. Cum de necessitate Juris ante Maximilianum I. id doceri utique non possit. Confer fœdus Adolphi Imp. cum Henrico Angliæ Rege: in Chron. Colm. part. 2.

VII. Primus sanè Maximilianus fuit, qui expressa pactione se pariter atque Status Imperii in id adstrinxit, ne ullum deinceps fœdus, cujus periculum damnumve quovis modo ad Imperium pertineret, cum exteris nationibus eorumve Principibus, à se vel à quoquam Statuum, absque præseitu & consensu annuorum Comitiorum pangeretur: in confirmatione Pacis publicæ Wormatiensis hoc inter cætera capite inserto: *Auch sollen Wir und Unser lieber Sohn Erztzertzog Philips, auch Unser Chur-Fürsten, Fürsten, und Stände des Reichs, ohn Wissen und Willen jährlicher Versammlung, keinen Krieg oder Vabd anfahren, noch einig Bündnuß oder Einigung mit frembden Nationen oder Gewälten machen, die dem Reich zu Schaden, Nachtheil, oder zuwider seyn möchten. Quam quidem legem magnum sanè fructum Reipublica nostra attulisse, & ad retinendum quietum hujus statum fuisse longè aptissimam, cordatissimo judicio pronuntiat Julius Pflugius Episcopus Numburgensis, in oratione sua ad Germanos de Republ. Germaniæ constituenda.*

VIII. Videri tamen poterat ipse Maximilianus haud multo post ejusdem vincula dissolvissè, iècto, incisiis & inconsultis Statibus, cum Pontifice Romano, Franciæque & Arragoniæ Regibus contra Venetos fœdere Cameracensi: cujus capita & successum, *Gerardus de Roo, Petrus Justinianus*, aliique recensent: sed Imperator edita Tridenti, ut testatur *Murinus*, Apologia per tendebat: illius negotii eam indolem fuisse, ut moram dilationemque convocandis Comitibus, Statuumque consensui explorando necessariam nequiquam admiserit: cujus successus omnis & efficacia inde suspensa fuerit, ut clam & subito, priusquam Veneti præsensissent, expediretur. Ad hoc in antecedentibus aliquot Comitibus communi deliberatione probatum fuisse, ut contra Venetos & Turcas cum Galliarum Rege fœdus iniretur: eo certius occasione tam præclara obviente, se de Statuum assensu præsumissè. Quin & maturè admodum se de illo fœdere in Comitibus Wormatiensibus relationem fecissè, neque

Handhab. des Fried. zu Worms 1495. tit. die Königl. Majest.

A.C. 1508.

Chron. Germ. lib. 29. Goldast. Politisch. Reichsh. part. 12. c. 4. p. 402. 403. Fugger-Spec. Honor. Austr. lib. 8. c. 13. pag. 1274.

neque id tum displicuisse Statibus, à nemine certè contradic-
tum, ab aliquibus verò spem ultrò factam, fore ut tam lauda-
bile Cæsaris propositum publicis Imperii auxiliis haud segni-
ter juvaretur. Nihil præterea in universo illo fœdere conti-
neri, quod non ad commodum potius & honorem, quam ad
periculum & detrimentum Imperii pertineret. Adeoque in
hoc fœdere, quod unicè ad Sacri Imperii Nationisque Germa-
nicæ dignitatem, gloriam, incrementum, tranquillitatem, pa-
cem denique tenderet, consensum Statuum non fuisse necessa-
rium; sed sibi auctoritate Imperatoria suoapte arbitrio decer-
nere jus fasque fuisse.

IX. Sanè quod eventu hujus exempli patuerat, evenire
utique posse fœderis contrahendi opportunitatem, quæ se non
patiatur ad Universalia totius Imperii Comitia differri, moti vi-
dentur Electores, ut in conditionibus, quibus Carolo V. Im-
perium detulerunt, ad Electorum duntaxat assensum, Impera-
torem in fœderibus Imperii nomine faciendis adstringerent:
talem illi formulam præscribentes: *Wir sollen und wollen für uns
selbst, als Römischer König, in des Reichs Händlen, kein Bündnuß oder
Einigung mit frembder Nation, noch sunst im Reich machen, Wir
haben dann zuvor die Sechs Chur-Fürsten deshalb an gelegenen
Mahlstätten zu zimlicher Zeit erfordert, und ihren Willen, sampt-
lich, oder des mehrern theils auß ihnen, in solchem erlangt.*

*aliter Ele-
ctorū con-
siliū expli-
cat Strau-
chius dis-
sert. Exor.
IV. 1h. 17.
Sleidan.
Comment.
lib. 1. p. 29.
Capitul.
Carol. V.
art. 7.*

X. Non permisit quidem turbatissimus hoc & superiori
seculo Reipublicæ Status, absq; contrariis exemplis ad posteros
hanc sanctionem descendere: cujus tamen auctoritas, repeti-
ta subinde in sequentium Imperatorum Capitulationibus eâ-
dem formulâ, adversus noxam & præjudicium talium exem-
plorum stabilita est: addita præsertim in Capitulatione Ferdi-
nandi III. declaratione memorabili: *Daß der Chur-Fürsten Willen
auff einer Collegial-Zusammenkunfft, und nicht durch absonderliche
Erklärungen (es wäre dann, daß publica salus und utilitas ein meh-
rere Schleunigung erforderete) erlangt werden sollte: Und der jenige
modus, so bey dem Pragerischen Frieden ist gehalten worden, zu kei-
nem præjuditz oder consequentz angezogen noch außgedeutet
werden.*

*art. 7.
vid. Lim-
ad Capit.
p. 689.*

XL. Estque adeo Capitulatio Caroli V. hac in re pro norma cæterarum retenta; donec Pace Westphalica universi Ordines uti in plerorumque aliorum jurium Majestatis, ita in juris quoque fœderum consortium penitus recepti sunt; dicta in ipsis Pacis Tabulis atque sancitâ lege: *us sicubi Pax aut fœdera publico Imperij nomine facienda essent, id non aliter fieret, nisi de Comituali liberoq, omnium Imperij Statuum suffragio & consensu: neq, in deliberatione super tali negotio Status jure suffragij sine contradictione gauderent.* Unde nata postea in Capitulatione Ferdinandi IV. formula: *Wir sollen auch in des Reichs Händlen keine Verbündnuß machen, Wir haben dann zuvorhero der Chur-Fürsten, Fürsten und Stände Bewilligung hierzu erlangt, es wäre dann, daß publica salus und utilitas ein mehrere Beschleunigung erforderre, da sollen und wollen wir dann der sieben Chur-Fürsten sambtlichen Willen zu gelegener Zeit und Mahlzeit, und zwar auff einer Collegial-Zusammenkunfft, und nicht durch absonderliche Erklärungen, biß man zu einer gemeinen Reichs-Versammlung kommen kan, erlangen.*

XII. Poterat hac ratione videri libertati pariter jurisque Ordinum, & utilitati publicæ prospectum; cujus ratio se non semper patitur secundum regulæ communis tenorem explicari: Orta tamen jam tum inter Collegium Electorale & cæteros Status, de Capitulatione concipienda, contentio, isti Legi, quam Ferdinando IV. præscripserunt Electores, graviter obstitit: & accedentibus subinde novis irritamentis, Deputatos ad Conventum Francofurtensem incitavit, ut in monitis suis, quæ Electori Moguntino in Comitibus Electoralibus, novo Imperatori in locum Ferdinandi III. creando, destinatis, exhibuerant, *illam publicæ salutis ac utilitatis exceptionem, in Capitulatione recens condenda penitus omittendam contenderent: Daß keine Verbündnuß in Reichs-Händlen ohne der gesampren Stände auff einem Reichstag erfolgende Bewilligung zu machen. Auch von dieser Regul kein calus zu excipiren, noch unter dem Vorwand einer ob publicam salutem & utilitatem erfordernten Beschleunigung der Fürsten und Stände Bewilligung zu übergeben; also der Versic: Es wäre dann, daß publica salus &c. auszulassen.* Sed &c, cum ista, quoad fœdera Imperii nomine ineunda, non ultra profecissent, quam ut exceptioni *de salute & utilitate publica* Ferdinandez

art. 7. 5.
gaudeant.

art. 7.

d. 17. April.
1658.

Aurb. der
Grundf.
part. 3. c. 3.
p. 220.

deæ Capitulationis in Capitulatione Leopoldina declaratio
 adjiceretur, *wie sonst in allen andern des Reichs Sicherheit concerni-* art. 10.
renden Sachen: protestatione solenniter opposita, nominatim Theatr. Eu-
 quoad hunc quoque articulum, monitorum suorum authori- rop. part. 8.
 tatem, & jura Statuum, sive tueri, sive vindicare instituerunt: p. 490.
 cujus tamen protestationis usum ne in casibus per extraordina- d. s. Aug.
 ria remedia expediendis excitari sentiret Germania, DEUS 1658.
 hæctenus clementer avertit.

XIII. Cæterum quod superius annotatum est, Monar-
 chico Imperii statu, soli Imperatori jus fœderum faciendorum
 competiisse, illud initio quidem hanc vim habuit, ut omnes alii
 non à consortio duantaxat, sed prorsus etiam ab usu hujus juris
 excluderentur. Neque potuit sanè fœderibus inter Status &
 Imperatorem, vel inter Status solos esse locus, cum indivulso
 supremi Imperii spiritu, caput cum suis membris, ipsaque mem-
 bra inter se ita connecterentur, ut neque ad defensionem neque
 ad connexionem momenti aut roboris quicquam ab ulla con-
 fœderatione accedere posset. At postquam provinciæ Sta-
 tuum, si non jure ipso, juris tamen usu & administratione ab
 Imperio sejungi, ipsique hinc Status tum ab Imperatoribus,
 tum à se invicem, privilegiis, consiliis, turbis disgregari cœpe-
 runt; ne penitus ista Imperii moles dilaberetur, vel certè sin-
 guli Status, qui præsertim viribus & potentia minus pollerent,
 publicis motibus absorberentur, fœderibus aliquoties haud in-
 feliciter est prospectum. Valde ab initio renitentibus illis, qui
 dissipati diuturno interregno Imperii partes in prædam sibi ac
 spoliolum cessuras speraverant.

XIV. Neque alio certè fundamento innitebantur anti-
 quissima illa, quæ feruntur, legitimorum inter Status fœderum
 exempla: quam quod unice necessarium expediendæ salutis,
 tuendæve tranquillitatis præsidium continerent. Primum hu- A.C. 1254.
 jus generis fœdus memoratur Rhenanum: cujus occasionem
Author Chronica Augustensis ita refert: *Interea Wilhelmo Rege Ro-* ad A.C.
manorum cum Comitissa Flandria & Frisonibus bellica agente negotia, 1255.
civitates Rheni, quasi destituta Regia defensione, vinculo societatis for-
rissimè ad invicem conjunguntur; Nec multo aliter *Abertus Staden-* Chron. A.
sis: Quidam validus civis in Moguntia cepit hortari consives suos, ut C. 1255.

pro

pro paco restauranda juramento se invicem constringerent. Con-
*Chron. Spi-*ferunt ei & alia civitates plurima. Quamquam illa etiam ex ipso
renf. lib. 5. illius tempestatis turbatissimo statu, *Lebmanno* præsertim dili-
 2. 92. genter descripto, ultro patescit: usuque fœderis ejus amplius
 declaratur, de quo sequitur in eadem *Chronica Augustensi*: *Capi-*
taneum eligunt confederari, telonia ejusdem fluminis, qua à pluribus
fuerant aggravata, remoyent, vicinos Principes & Comites sue socie-
tati adherere compellunt, undiq; in finibus suis pacem ordinantes opti-
mam & hæctenus inaudisam. Præcellerat de eodem fœdere, per
 sub A. C. 1247. quamdam anticipationem: *Wilhelmi Regis tempore civitates apud*
Rhenum cum Principibus optimam Pacem ineunt, eligentes sibi Capi-
taneos, destruentes castra nociva & injusta telonia remoyentes. ubi
 in *Wilhelm-* catalogus quoque confœderatorum exhibetur. quos & *Aven-*
rinus Annal. Bojor. lib. 7. & Cuspinianus in Caesaribus recensent.
 Authorem fœderis *Watbodonem* nominat *Albertus Scadensis*,
 cujus etiam indicio discimus: non placuisse rem Principibus, nec mi-
 litibus, sed neq; prædonibus, & maxime hiis, qui habebant assidue manus
 pendulas ad rapinam: illos quippe causas, esse sordidam, mercatores
 habere saper homines honoratos & nobiles dominatum, quod quidem
 fatum hujus fœderis maturavit: siquidem ista pax, ut habent
 verba *Chronica Augustensis*, more *Lombardorum civitatum inchoata,*
 propter malitiam resistentium non diu duravit: & ut alibi ejusdem
 Scriptor loquitur, omnia redierunt in pristinum malum statum.
 Plurimum tamen fœderis hujus exemplum insecutis tempori-
 bus profuit posteritati: Similibus enim consiliis, quod *Peuceri* ju-
 dicio est, deinceps & malis publicis obviam itum, & multorum au-
 daciam ac molitiones repressas esse, constat. Nec dubitavit *Illustris*
de Urb. German. th. 104. add. th. 94. *Conringius* pronuntiare: tranquillitatem publicam, & libertatem
 popularem aliquot per secula talibus fœderibus deberi: ac licet non-
 nunquam excofferint modum, si verum tamen fieri velimus, absq; hoc
 remedio extremam servitutem omnes dudum fuisse oppressuram.

XV. Hanſaticarum Urbium conjunctionem, num re-
 ferre in hunc censum debeam, dubito; tempore quidem, ex
 probatiore *Conringij* calculo, proximè subjungendam fœderi
de Urb. German. th. 95. *Moguntino*: sed si quis eam ex principio suo æstimet, non tam
 fœderis publici, quam privatæ societatis jure censendam. nisi
 quod superiori demum seculo ad veri cujusdam fœderis for-
 mam

nam auctoritatemque propius evaluissè videtur: quando ad negotia privatos contractus excedentia cœpit extendi. quo iplo vicinis, & quorum præsertim in ditione membra ejus erant, suspecta vel invisa illius potentia reddita est; variisque decrementi causis, quas *Conringius* prudenter edisserit, confluentibus, ipsa mœx consociatio labefactata, tantum non evanuit. notitia ejus unde potenda sit, videri potest in *Bœcleriana S. R. Imperij Notitia lib. XI. cap. 4.*

XVI. Interim in superiori Germania introducto semel exemplo, quomodo turbato Reipublicæ statu singula Imperii membra saluti pariter suæ & quieti publicæ efficacissimè possent consulere; deinceps quoties similia pericula ingruebant, ad probatum tam salubri experimento remedium confugere, ratio fuit; quæ in morem denique & consuetudinem abiit. Inprimis fœdera Clientelaria frequentari cœperunt: quæ vetustissimis Germaniæ incolis jam usitata: formato sub Francis & Germanicis Imperatoribus Reipublicæ statu, rariora vel privatorum duntaxat contractuum formulis constricta; tunc cum ad antiquam segregati regiminis faciem vergere Germania videretur, infirmioribus in Potentia validiorum, unde exitium imminebat, tutelam, præsidiumque præstitere, quanquam & haud paucos constat hac potissimum via in servitutem migrasse, quod in clientelam nimium potentis Patroni concesserant. Exempla talium fœderum congerere infinitum foret: & est jam hic labor ab aliis occupatus; inprimis *Martino Magero* operis sui de *Advocacia armata cap. s. n. 496.* & alibi passim.

XVII. Sed & in cæteris Germanicis fœderibus recensendis luculenta consignatione præcipuorum speciminum magnam laboris partem nobis lucrificat *Christophorus Lehmannus Chron. Spir. lib. 5. cap. 123. lib. 7. cap. 3. cap. 12. cap. 27. 31. 46. 47.* ejusdemq; libri capitibus subsequentiibus plerisque. In cujus supplementum non ingratur rerum Germanicarum studiosis officium nos esse præstituros confidimus, si ex ineditis monumentis, alioquot duntaxat exemplis, pro modo hujus dissertationis, historiam fœderum Germanicorum locupletaverimus. Est autem inter illa memoratu dignissimum, quod initio seculi decimi quarti

T t

Imp. II. 2. 3. 9. Bernh. Hertzog. Chron. Alsat. lib. 2. p. 69. &c.

*Addo Waz-
rom. ab Elh-
renberg.
Mediar.
pro fœdere
lib. 1. c. 2.
Bejold. diff.
de Fœder.
c. 3.
Knipschild
de civitat.*

quarti inter Albertum Austriacum Regem Romanorum, Episcopos & civitates Argentinensem & Basileensem, tum Alsatia superioris & inferioris Landgravios, in hanc formulam initum est:

Wir Albrecht von Gotz gnaden, der Römische Kunig, Friderich von derselben gnaden Bischoff zu Strazburg, Peter Oech von Gotz gnaden, der Bischoff zu Baszile, unn vvir die Landgraven in dem ober, unn in dem nider Elsatze, Peter von Schönnecke der Meister und der Rat, und die Burgere gemeinliche von Strazburg, Conrat der Schaler, den man spricht Rommelher, der Meister, unn der Rat, unn die Burgere gemeinliche von Baszile, tunt kunt allen den, die disen brief gesehent und gehört lesen; daz vvir der Kunig bi unserr Königlichem truvven, unn vvir die andern, bi gesvornem eide, den vvir getan hant, überein sint kumen, eines gemeinen Landfriden, von der Selse untz an die Bürse, unn von dem Rine untz an den Waschen, also daz Bistum von Basile gat, unn unsite Rines, also daz Bistum zu Strazburg gat, hinan untze sante Johanneses Metz, unn dannan über vier Jahr nach ein ander, ane underfatz vur uns unn vur alle die Unsere, also doch, daz vvir der Bischoff von Baszile, unn die Burgere von Basile iensite Rines ungebunden sint, unn aber hie dissite Rines sint vvir nut me schuldig noch gebunden zehelfenne, vvande von der Birse untz an die Sorne, unn iensite Rines, so ist nieman von des fridens halben gebunden durch vvalt zehelfenne, Alle pfaffen unn alle geistliche lute, unn alle Gotzhufer, die sulent in diseme friden sin, unn sulent in irme rechte, unn in irme vrihette bliben, unn alle edele

edele lute, graven, frien unn dienstlute, die disen fri-
den gefvoren hant, zvvischen den vorgeschriben
zilen, oder noch schvvernde vverdent, unn alle Stet-
de unn Burge, unn Vestenen, unn dörfer, unn Ding-
höve, die in diseme frieden gelegen sint, der soll in-
clichez bliben in sine rechte, die Stat zu Strazburg sol
mit namen bliben in irme rechte, unn in irre Vrihette,
ouch sol die Stat zu Baszile mit namen bliben in irme
Rechte, unn in irre Vrihette. Wir Friderich der Bi-
schoff von Strazburg, unn vvir Peter der Bischoff von
Basile veriehent des, daz vveder vvir, noch ieman
der in unsern Bistumen ist geseztzen, beholfen sol
sin von dies Lantsfridens halben umbe deheiner
shlohte dingen die beschehen sint vor den Winach-
ten, die nu vvarent. Die nuvven zolle sulent auch
abesin, svva sie gemacht sint uf dem lande, oder uf
dem vvassere, unn svver disen frieden brichet, be-
schihet daz in unserene dies Kuniges gerechte, daz
sol der, an dem er gebrochen ist, oder sine frunt an
unser pflegere, die hie nidenan genennet sint, selbe
vordere, oder mit gevvisen botten unn brieven, unn
sulent unsere pflegere zehent ane geverde uf den eit
botschaften, unn embieten dem, der den frieden ge-
brochen het, daz er in den nehesten ahte tagen daz
vvider tu unn bessere, daz er also begangen het, tunt
er dies nut, so sol derselbe unser pfleger alle die an
die von aller der vrogenanten Herren vvegen dirre
fride gesetzt ist, die hie nidenan mit namen geschri-
ben stant, die sol er alle manen mit botten, unn mit
brieven uf den eit, ob er ez mit siner macht ane sie nit
volle enden mag ane geverde, unn sulent die denne
als ez hin nidenan bescheiden ist, in den nechsten

ahte tagen der nach so sie genannt vverdent, bi irme eide mit solicher helfe unn mit solicher macht, als sie alle oder die zvveiteil under in überein kument, uf den eit den tvvingen, der den Friden gebrochen het, daz er vvider tu unn bessere, daz er vvider den Friden getan het, mag aber er ez ane die andern gebessere mit siner macht, so sol men niemanne manen umbe helfe; Wirt aber dirre Friden gebrochen in unferme des Bischoffes gerechte von Strazburg, so sol mans vordern alse da oben geschriben stat an die, die von unserem vvegen derzu gesetzt sint, unn hie nidenan geschriben stant, unn sulent die denne uf den eit beide umbe daz vvider tun, unn umbe daz bessern tun, unn gebaren in alle vvis, alse da obene von dies Kuniges pflegeren geschriben stat; In dirrefelben vvise sol men tun ane alle geverde, obe der fride gebrochen vvirt, do mens an den Bischoff von Basile, oder an die Lantgraven in ober unn under Elsatze vordern sol, unn sulent die, die von vven vvegen derzu gesetzt sint, unn hie nidenan geschriben stant, derzu tun uf den eit in alle vvis, alse da obene geschriben stat. Wirt aber er gebrochen, do ez die Burgere von Strazburg ane gat, da sol mens vordern ane den, der denne vvissenthaft Burgermeister ist, unn sol der deme uf den eit schaffen, svvelich Burger von Strazburg den Friden gebrochen hat, daz er, daz darvvider tu, unn bessere in den nehesten ahte tagen; Geschehe daz nicht, so sulent die andere Burgere alle von Strazburg unn die anderen des Fridens eitgenossen den tvvingen, alse davor von den andern geschriben stat. Zuglicher vviz sol der Burgermeister von Basile tun, obe dirre fride gebrochen

chen vvirt; do ez die Burgere von Basile ane gatt zu besserende alles mit Bescheidenheit, die hie nidenan geschriben stat. Alle geste unn alle frömede lute, sie sint varnde blibende oder vvesende in dem vorbe-scheidenen begriffe, die sulent disen selben friden han, als es da obenan bescheiden ist. Wirt ouch ieman gevangen in dis frides begriffe, unn vvirt darus gefüret, da sulent alle disz fridens eitgenossen bi dem eide ir helffe, unn ir maht zutun, daz der gevangene lidig vverde, unn solch unreht gebessert vverde mit irre maht, alse die überein kumment uf den eit an die dirre fride gesezet ist, sie alle oder daz zvveiteil under in. Wurde aber der Lantfride gebrochen obvvendig der Birsē untz an den hovvenstein, unn untz an Goldenfeils derzu sint die, die inevvendig des Ockenbaches gesezen sint, helffe nicht gebunden, unn sulent aber alle die, die obvvendig gesezet sint helffe untz dargebunden sin, Richet öch ieman deheine tot gevehete oder vvunden, die untz her geschchen ist, und noch unversünet ist, do mitte ist dirre friden nut gebrochen, svver aber vurbas vvunt vvirt, den sol men rihten, alse men in von vvunden rihten sol, unn svver erschlagen vvirt, des frunden sol men rihten, alse men davon ze rehte rihten sol in den nehesten ahte tagen. Men pfendet öch vvoll umbe kuntliche korngulte, unn vvingulte, unn zinse, unn gät daz öch nut an den lantfriden, anderes soll nieman den andern pfenden ane gerihte. Hett sich aber ieman verbunden mit sinen brieven, daz men in pfenden sule ane gerihte, den soll men pfenden an sine eigene, an sine erbe, an sine lehene, unn an sine pfande. Hett aber ein Gotzhus oder ein Closter-gut oder lute,

darüber er voget ist, an dem gute unn an den luten soll men in nut pfenden, svva die, an die dirre fride gesetzet ist, alle oder die zvveiteil überein kumment uf den eit daz ein Herre, oder ein Statt, oder ein Burg, oder ein Dorf, do der fride gebrochen vvirt, selbe mügent gebessern, daz da mitte der fride gebrochen vvirt, do sol men niemant me zu manen umbe helfe. Da sie aber überein kumment uf den eit alle oder die zvveiteil, daz men helfen soll, svver denne der nicht kumet, mit solicher maht ane geverde, alse sie überein kument uf den eit, der sol meineidig unn truvvelos unn erlos sinn, unn sol usvwendig dis frides sin, unn soll men abe ihme rihten, unn ea sol ime nieman rihten, svva mitte dirre friden gebrochen vvirt, das soll men vvider tun, unn bessere alse die an die ez gefeszet ist, sie alle oder die zvveiteil under in uf den eit überein kument. Were aber daz sie sich davon mahtent, unn die besserunge verzugent durch mutvvillen, so sulent sie meineide sin, unn uszvwendig dis fridens sin. Irret aber ir deheinen cheftiger not, oder herren not, oder einre lihte sturbe, so sol der herre von dies vvegen er darbi vvas, einen andern darzuschicken an sine statt ane alle geverde; der solle och denne svveren, alse der erste gesvvo- ren hätte, unn so er geshvort, so ist der eit stete; alle die gut, die zu erben geluhen sint von alters her, die sulent in der gevvonheite stan, als ez herkumen ist, dievile dirre fride vvert, svver disen friden niht gesvvehrt, iederman vor sinne rihter in den nehesten zvvein maneden, so dirre fride gekundet vvirt von Stetten zu Stetten, von Burge zu Burge, von dorfe zu dorfen, die sol men dornach nut me empfaen in disen

difen friden, unn sol ime öch nieman rihten, unn sol men abe ime rihten; Sprichet aber der rihter, er habe nut gefvoren, bezuget er denne mit zvein erfamen mannen, daz er gefvoren habe, dieß sol er geniezen; Ist aber ieman ufwendig landes, oder siech, oder gevangen, so er dies entladen vvirt, so gat alrerst dise satzunge überein. Die Prelaten, die Tumherren, unn die pfaffen die sint dies eits erlassen durch erbarkeit. Diz sint, die vvir der Kunig Rihtere über den fridē gefezet hant von unferen vvegen Johannesen Ulrichen von dem Hus, Johannesen den Schultheisen von Ohenheim; So han vvir der Bischoff von Strazburg von unferen vvegen gefezet Herren Cunen von Geispoltzheim, unn Herren Cunen von Butenheim, unn vvir der Bischoff von Bazile, Johannesen von Wartenvels, der unser pfleger ist zu Schvartzenburg; So han vvir die obere Lantgraven von unferen vvegen gefezet Herren von Schönenburg, der gefessen ist zu Ensfizheim; So ist von dies nideren Lantgraven vvegen, Herr Walter von Matzenheim; So ist öch von der Burgere vvegen von Basile, der ie Burgermeister ist; So hant öch die Burgere von Strazburg iren Burgermeister, der solie einen zu ime nemen, der die drizehen vvochen vur sich mit ine vare; Daz diz vvar unn stete sie, darumbe han vvir die vrogenanten Herren unn Stette unfer ingesiegele zu einer urkunde an disen brief gehencket, der vvart besigelt, do men von Gotz geburte zalte drizehen hundert iar, unn ein iar.

Fridericus, Argentinensis Episcopus, cujus in foedere mentio extat, is est, de quo *Albertus Argentinensis* scribit: *Post A.C. 1301. Conradum de Liechtenberg, frater ejus Fridericum Prapostum Argentinensis,*

nenfis, valentissimus in armis, in literatura nullus, ad amicorum instantias quasi invitus, in Episcopum est promotus. Sicut autem fœdus istud pacis publicæ jârisque & libertatis tuendæ cura ultro commendabat: ita ut ad abolenda nova vectigalia nominatim dirigeretur, magna tum, &, invalescente indies isto concussionis & novo quodam latrocinii genere, singularis ratio impellebat. Simili id quidem instituto, quo jam sub Ottone IV. memorante Gosfrido Monacho, Rex & cæteri Principes juraverunt firmam pacem terra maris, servandam, omnesq; injustas exactiones vectigalium deponendas. Ac Albertus quidem inprimis se his exactionibus adversum ostendit bello, quod altero statim ab inito isthoc fœdere anno cum Moguntino & Colonienfi Archiepiscopo cæterisq; telonium supra Rhenum accipientibus gessit: cujus causam, narrante Chronico Colmariensi, Albertus ipse Pontifici significavit: quod Domini Archiepiscopi supra Rhenum fluvium per telonium injustas exactiones facerent, & totam terram graviter perturbarent.

XIIX. Anno ejusdem seculi trigesimo octavo, quo fœdus inter quatuor civitates, Argentiam, Spiram, Wormatiam *Chron. Spir.* & Moguntiam, *Lehmanno* quoque relatum, contractum est, *lib. 7. c. 31.* pleræque etiam urbes Alsaticæ cum Episcopo Argentinensi Berchtoldo, cujus vitam *Albertus Argentinensis* descripsit, Alberto Hohenburgico, aliisque vicinarum regionum Præsidibus dominisve, contra Arnlederum quendam & alios, qui Judæorum impugnantorum obtentu totam viciniam turbabant, his conditionibus ad mutuuum auxilium sese adstrinxerunt;

Wir Berchtold von Gottes gnaden Bischoff zu Strasburg, Graff Albrecht von Hohenberg, Landvogt im Elsfaze, Johans von Hallevviler pfleger in Suntgovve an der hoherbornen Fürstenstat der Hertzogen von österreich, Johans Ulrich vome Hus derselben Fürsten, vogt ze Ensiszheim, Ruter Cunrat Wernher von Gottes gnaden Appet ze Murbach, Johans von Rappoltzstein, Herrn in der obern stat, Johans und Anshelm, Herren von der hohen Rappoltzstein

poltzstein, und darzu vvir die Meister, die Räte und die Burgere gemeinlich dirre nahgenanten steden Strasburg, von Kolmar, von Hagenavve, von Schlettstadt, von Oehenheim, von Roszheim, von Mülnhusen, von Keisersperg, von Turcenkeim, und von Münster, von Brisach, und von Nuvvenburch tun kunt allen den, die disen brief ansehen und hörent lesen, dasz vvir dur unser und des landes nutz, fride, und noturft gemeinliche und einhelleckliche mit einander überein sint kommen, aller der dingen, die an diesem brief hie nachgeschrieben stant, und hant uns öch des zesammen verbunden bi dem eide ane alle geverde. Des ersten sint vvir überein kommen also, vvere das dehein usflof hinathin geschehe imme lande uf die Juden von Arnleders vvegen, oder siner helfer, vvehme Herren oder Stat das geschehe, die an diesem briefe geschrieben stant, vvelen es denne aller nechst under uns vvere, die sont es vveren mit der Hand bi dem eide, ub sie mögent ane geverde, alsbalde sis befindent, mögtent siz aber nicht behobten, so sont sie die anderen Herren und Stetde manen, die sich hiez zu verbunden hant, und sönt in öch denne die unverzogenlich ze helfe kommen, öch bi dem eide, ane alle vviderrede. Were öch, das dehein mishalle vverde oder usflof in den vrogenanten Steden von den Juden vvegen, in vveldre Stat das vvere, vvies denne der mehrere theil des Rates in der Stat überein kommet, da der usflof geschehen vvere, das sol furgang han, und sol de kein Herre, noch Stat vrogenant, deren keine empfahen ze burger noch enthalten, die denne von der getete vvegen von der Statt vvervissen vvurdent, da der usflof geschehen vvere.

V v

Were

Were öch, das ieman davvider vvere in der Statt, da
 der uflöf geſchehen vvere, und es der mere theil der
 Stetde rat nit behobten mögte, ſo ſönt vvir die vor-
 genanten Herren und Stetde alle denne der Statt be-
 holfen ſin bi dem eide ane alle vviderrede alſzbalde
 vvirs bevindent, uf die, die denne in der Statt davvi-
 der vvollen ſin. Diſz alles und zeglicher vviz ſol
 öch uns den vrogenanten Herren behalten ſin ane
 alle geverde. Wir die vrogenanten Herren und
 Stetde ſint öch einhellecklich miteinander überein
 kommen, alſo, daz vvir funfzehen hant ufzgenom-
 men, die an der erſten getete ſchuldig ſint von den
 Juden vvegen, und ſitm als, daz vvir der lib und gut
 vvent angrifen und pfenden, vva vvirs vindent, und
 ſönt dis den Herren und Stetde verbotscheften un-
 der den ſie denne ſitzend, daz ſu ſis vveder huſen,
 noch hofen; Enthielten ſi ſu aber darüber, es ſyen
 Herren oder Stetde nach der botſchafft, ſo vvir in
 denne darüber geſant hant, vvider den ſönt vvir
 denne öch ſin in allem rehte, als vvider die vorge-
 nante funfzehen perfohnen ane alle vviderrede.
 Were öch, daz dehein Herre, Dienſtman, oder Ruter
 oder Knecht vrogenant ieman fundet, der an diſen
 ſachen ſchuldig vvere, und under in geſeſſen vvere
 irre lute, den mögent ſi darumbe rehtvertigen, als
 irren eren vvoll anſtadt zetunde, und tunt daran
 dehein unreht. Zeglicher vviz die vrogenantden
 Stetde öch ir burger. Es iſt öch under uns den vor-
 genantden Herren und Stetden nieman dem andern
 ſchuldig zehelfende von der erſten getete vvegen
 denne uf die vrogenanten funfzehen. Stunt öch
 hinanthin dehein uflöf uf imme lande, oder in den
 Stetden

Stetden vrogenant von den Juden vvegen hinnant ze unsere frovven mes der Jüngern so nehst kunt und dananthin über ein jahr das nehste nahenander darumbe sönt vvir die vrogenanten Herren und Stetde icemerme einander beholffen sin bi dem eide untz das sin ein uftrag vvird gemacht und verriht an alle geverde. Were öch, dasz dehein ander Herre oder Stat zu uns in dise verbuntnisse vvoltten, die mögent vvir die vrogenanten Herren und Stetde vvöl zu uns nemen, ub es uns vvöl gevellet an alle geverde. Die vrogenante verbüntrnisse und vvas an disem brieße geschriben stat, das globen vvir die vrogenanten Herren und Stetde alles stete zu hande bi den eiden, so vvir darumbe getan hant zen heiligen an alle geverde, und nicht hievvider zetunde in deheine vveg und umb ein offen urkunde aller der vorgeschribenen dinge, dasz si vvar und stete bliben an alle geverde, darumbe hant vvir die vrogenanten Herren und Stetde unseren Ingesigel an disen brief gehencket für uns, und für alle die, die zu uns gehören. Dirre brief vvart geben zu Kolmar an den nehsten Zinfztage vor unsers Herren Gottes uffart nach seiner geburte drizehen hundert jar, und in dem ahtoden und driffigosten iare.

XIX. *Secutæ sunt ligæ Adfaticæ aliz magno numero; quales apud Albertum Argentinensem aliquot occurrunt: in quibus Rempubliam præsertim Argentinensem fidei pariter erga Imperatorem, & juris dignitatisque suæ maximè semper observantem fuisse, ista potissimum specimina demonstrant. Cum Berchtoldum Episcopum iteratis mandatis terreret Pontifex Romanus, ne Imperatori Ludovico Bavaro homagium præstaret; cæterique fœderis Adfatici focii nec precibus, nec armis quicquam apud Episcopum adversus illa proficerent; tandem*

Chrö. p. 132. Argentinenſes, (quæ verba ſunt Alberti,) inito conſilio Episcopum, & in vit. niſi concordaret cum Principe, diffidarunt. Tunc Episcopus in expen-
Bertold. p. 176. ſis exhaustus, à ſuis derelictus, metuenſq; ſe à ſuis oppidis excludi, pro-
 pter favorem Argentinenſium anxius, licet paulo ante in Capitulo ſuo
 reſpondens Conſulibus Argentinenſibus, dixit: Potius ſe velle reverſi
 in ordinem ſuum Teutonicum, quàm Ludovico Principi homagium ex-
 hibere: Spirans Principem accedens, ſibi homagium fecit, & regalium
 ſuorum ab eo, tanquam Imperatore, inveſtituram accepit. Ejuſdem
Chrö. p. 159. Alberti teſtimonio diſcimus, Argentinenſes graviter obſtititſe
 de IX. cog- Rudolpho Palatino, cum is contra morem antiquum Alſatici fœde-
 nitoxibus ris, nonum cognitorem, qui ante fuit Argentinenſium, civitatibus Im-
 v. Albert. perialibus dandum contenderet. Neque minus acriter adverſus
 in Berch- Episcopum propugnarunt jus aliud, quo ipſis, ſolis, excluſo ab
 sold. p. 174. eadem facultate Episcopo, in ſuo (damno ſc. contra pacem) ſibi
 illato, cognoscere licebat.

XX. Tametiſi autem arctior inſtituti noſtri ambitus ſit, quàm ut prolixiores digreſſiones admittat; à ſcopo tamen alienum eſſe non arbitramur, ſi ad illuſtrandum locum, in quem fœderum Alſaticorum mentione delati ſumus, verbo admo-
 neamus, in dlytam Civitatem Argentoratensẽ aliquoties, fœ-
 dere, cum Capitulis Cathedralis, Thomanz, ut & cæterarum
 Eccleſiarum inito, ipſum Episcopatum ab imminenti exitio ſer-
 vaviſſe. Cum præſertim Guilhelmus de Dietſch Episcopus,
Episc. Ar- poſtquam Episcopatum ſibi commiſſum pene continuis contributionibus
gens. in Gu- & collectis, ut Franciſcus Guillimannus loquitur, miſeris modis exagi-
helm. II. *taſſet, pleraque ejus oppida & arces in peregrinas manus tranſ-*
 ferre moliretur: & adverſus Capituli interceſſionem pluribus
 ſociis partes ſuas firmaviſſet. Quo tempore nullum aliud Capi-
 tularibus præſidium reliquum fuit, quàm ut cauſam ſuam Sen-
 natui Argentoratensẽ dijudicandam commendarent; à quo
 etiam in fœdus ſunt recepti; ſicut excerpta ſequentia oſten-
 dunt: *Wir der Dechant und das Capittel gemeinlich der merere Srife*
zu Straßburg kundent meniglichen mit dieſem brief, als Herr Wit-
helm von Dietſch wilent Biſchoff zu Straßburg des Biſtums, und un-
ſer Srife, Sloße, Srette, Land und lute on unſer wiſſende und willen in
frömbde hende gegeben hat, unſz an die Seatt Oberkirch, die von ibres
orbarkheit und biderbeheit ſich nit von unſer Srife enſfrömden wollen
laſſen,

lassen, daß Herr Wilhelm doch gethan het wider den eid, den er uns geshworen hat. &c. Darumb wir auch das Sloss Oberkirch zu unsern händen genommen habent, dagegen aber Herr Wilhelm von Dieß sich wider uns setzet; und wir dise sache den Erbaren, Wissen, dem Meister und Rat der Statt Strassburg fürgeben habent und geclaget, als unsern guten freunden &c. Darumb sint wir mit denselben Meister und Rat zu Strassburg, und sie wir uns darüber geseßen, und hant uns miteinander vereinet, und zusammen verbunden und verpfliche, daß Herr Wilhelm von Dieß, oder icman anders, wer er were, uns bedersite helfferen leidigerent, schedigerent, daß wir darumb einander nit sollen noch wollent lassen, wanne wir sullent einander getreulich geraren und beholffen sin gegen allen den, die uns bedersite sementlich oder besunder also leidigerent an alle geverde. &c. Montag vor Annunc. Mar. 1405.

Quis conatum Guilhelmi exitus fuerit, ex Francisco Guilhelmano discere liceat: cujus narrationi MSCra etiam Chronica adstipulantur. Sed nec minori commodo anno ejusdem seculi quadragesimo septimo, ad Reipublicæ nostræ tutelam confugit Capitulum, inito denuo foedere: quo memorabile etiam exemplum juris atque libertatis suæ edidit Civitas; licere sibi contra quoscunque aggressores, inquilinis suis haud secus ac civibus, defensionem atque patrocinium præstare: sicut ipsis quoque ejus foederis tabulis expressum est.

XXI. Cæterum ex prædictis abunde puto intelligi, quæ causâ Carolum IV. Imperatorem impulerit, ut in Aurea Bulla, *Tit. 15. Kadovic. de Gest. Fridr. II. 7. Guntr. Liguvin. II.* postquam Friderici I. legem adversus *deestandas conspirationes & conventicula, seu colligationes illicitas, in civitatibus & extra, vel inter civitatem & civitatem, inter personam & personam, sive inter civitatem & personam; insuper & confæderationes & pacta, repetiisset; exceptas tamen vellet illas confæderationes & ligas, quas Principes & civitates ac alij super generali pace provinciarum atq; terrarum inter se firmasse noscerentur: illasq; sua declarationi specialiter reservans, in suo decerneret vigore manere, donec de his aliud ordinandum duxisset. & dederat judicii sui documentum ipse Carolus in compositione foederis Suevici, de quo Albertus Argentinensis ita *Chron. ad A. C. 1358.* memorat: Anno Domini M CCC LIII. Rex Carolus egreditur de Bohemia, mense Septembri, & veniens Ulmam, Ligam pacis generalis*

fecit omnium Suevia Imperij civitatum. Et cum jussisset Eberhardum de Württemberg Praefidem hujusmodi Ligam jurare, & ille diceret, se velle deliberare cum fratre: Rex indignatus dixit: delibera quantum velis. Tunc territus Comes juravit.

ap. Goldast. in den Reichsſaz. p. 167. vid. Linn. J. P. IV, 8, 18. **XXII.** Videtur quidem postea Fridericus III. in Reformatione de Anno 1441. in animo habuisse, omnia in Imperio fœdera aboiere; composita inter alia sanctione, *daß im gantzen Römischen Reich fürbas keine Bündnus oder Vereinigung sollen auffgerichtet werden, auch die alten alle abgerhan.* Verum Maximilianus ejus successor, ad communem Ordinum in Comitiiis congregatorum consensum, uti Imperatoris ita Statuum fœdera restrinxit, in Confirmatione Pacis publica Wormatiensis, cujus hac de re dispositionem supra suo loco retulimus. Et communi Pacis ac Libertatis Germanicæ amantium calculo approbatum est Suevicum illud Fœdus, quod ipsius Friderici auspiciis contractum, extremis seculi decimi quinti, & decimi sexti initiis ad tuendam ac subinde restaurandam quietem egregiè profuit, Capita ejus & insigniora facinora exhibet *Crusius in Annal. Suv. part. 3. lib. 9. cap. 1. & lib. 10. cap. 8.* Progressum summam complectitur *Sleidan. Comment. lib. 4. prope fin.* publica Comitiorum approbatio extat in *R. I. 1526. §. ob auch einiger. & R. I. Spirens. de Ann. 1529. §. und als im Abschied. 35.* exitum verò notabili *Finke* prosequitur *Murim Chron. Germ. lib. 31. Ann. 1532. finem habuit fœdus illud Suevicum, quod sæpe formidabile hostibus, solatium & auxilium amicis fuit. Multi Principes & civitates cupiebant conservare & renovare Ligam; sed quibusdam impediensibus, fieri nequit. In summa, aliter visum est Domino, qui parva & magna gubernat. Illos quosdam impediens signat Waremundus ab Ebernberg sive Eberhardus à Weiße Carolum V. & Regem Galliæ, quorum providentiæ notat solum illud fœdus fuisse magno cum Germanorum dispendio.*

Mediam. pro fœderib. lib. 1. c. 2. p. 116.

XXIII. Exiis, quæ secuta sunt superiori seculo, quæque nostra ætas vidit, fœdèrum actis, multa videas ab *Hippolito à Lapide*, aliisque ejusdem genii propositivè Scriptoribus in argumentum juris trahi, quæ si accuratius inspicias, soli civilium armorum licentiæ innituntur: quædam ejus etiam generis sunt, ut sine irreverentia insigni adversus sacratissimam amnestiæ legem, memoriâ illorum, curiosâ disputatione refricari non possit.

possit. Et quid opus est hodie ex iis, quæ circa fœdus Smalcaldicum olim, vel Unionem Ligamve disputata sunt, argumenta repetere, quando de facultate Statuum in fœderibus condendis definiendum est: postquam clarissima Pacis juratæ sanctio penitus in liquido collocavit, quod *jus faciendi inter se* Instr. Pac. art. 7.
*& cum exteris fœdera, pro sua cujusq; conservatione ac securitate singulis Statibus perpetuo liberum sit: ita tamen, ne ejusmodi fœdera sint contra Imperatorem & Imperium, pacemq; ejus publicam, vel ipsam inprimis Westphalica Pacis transactionem; siantq; salvo per omnia juramento, quo quisq; Imperatori & Imperio obstrictus est. quam quidem dispositionem ex communi omnium Ordinum monito in condenda Capitulatione recentissima ita ad Imperatorem accommodarunt Electores, ut in fœderibus ratione provinciarum hæ- Capitul. Leopold. art. 10.
*reditariarum ineundis, Ipsi quoq; Instrumentum Pacis pro solenni norma proponerent: quod eo quoque manifestissimè valere nemo non videt, ut Imperator quoque non in aliis fœderibus, quam quæ de rebus Imperii, in des Reichs Händlen, ineuntur, adhibere Ordinum consensum teneatur. Unde nimis generales illæ & captiosæ Hippolichi à Lapide observationes: Imperatori minus juris quam Statuum cuiquam circa fœdera competere &c. emendari debent.**

XXIV. Atque aliter sanè Statuum fœdera, ab illo tempore, quo cum ipsis Statibus summa in Imperio potestas communicata est, æstimanda fuisse, quam antea æstimabantur, cum illa sola pacis ac salutis tutela sustineret, nemini potest obscurum esse: Licet enim usus quidem illorum etiam postea, & in ipso quoque Instrumento Pacis, *ad conservationem & securitatem* cujusque restrictus manserit: facultati tamen atque aded juri fœderum, quin ex illa majestatis participatione vis quædam & efficacia singularis accesserit, quæ superioritatem Statuum etiam in cæteris partibus provinciarum suarum administrandarum ad eminentiorem gradum evexit, negari utique non potest. Quæ uti in respectu ad singula Statuum territoria, eximia prorsus, ipsique Majestatico fœderum juri, à quo profluit ac dependet, proxima, &c, ut solidissimam *Ludolphi Hugonis* philosophiam huc accomodem, per analogiam quandam simillima est: ita per exceptionem, qua cavetur, *ne talia fœdera sint contra*
 Impe-

Imperatorem & Imperium, pacemq; ejus publicam; fiansq; salvo per omnia juramento, quo quisq; Imperatori & Imperio obstrictus est, ad constitutionem unius Reip. in Germania nostra, satis perspicue revocatur, ordinaturque: ita ut Fœdera Statuum, quantumcunque excellenti robore nitantur, si tamen à norma isthæ præscripta recedant, vi altioris sublimiorisque imperii in cognitionem trahi, atque irrita etiam reddi possint: quod ab usu corporum fœdere duntaxat conjunctorum valde remotum est. Nec ultra hos limites olim jam Principum Germanorum licentiam extendere ausus est Bodinus. quoniam is ultro profitetur: Principes quidem Germanos hoc sibi licere putare, & secum & cum exteris Principibus sua salutis causa societatem coire, modo id tamen sine Imperij Germanici fraude fiat. nam quæ fœdera aliter contrahantur, nullius esse momenti, quod verò idem statim subjicit: Cum Imperium excipiat, non propterea excipi Imperatorem: id ne quem in errorem seducat, disertæ novissimæ pacis declaratione satis puto prospectum: Nam fœderis, quod Germani quidam Principes, Chamborti, cum Henrico II. Rege Francorum in medio civilium armorum æstu percusserunt, exemplo, è propinquo tempore poterat ipsum Fœdus Smalcaldicum opponere: ex quo Chamborticum illud pullulavit: Sed cujus Authores nihil magis anxie volebant præcavisse videri, quam ne quicquam eo fœdere contra Imperatorem intendere existimarentur. Quin & ante conditum Instrumentum Pacis Osnabrugensis, acerrimus Germaniæ libertatis assertor Jacobus Lampadius, pronuntiare non dubitavit: non immerito Carolum Imperatorem à Smalcaldicis capita fœderis postulasse: ut videret, ecquid etiam ultra suam, quam habent, majestatis communionem pepigissent. Et tradunt etiamnum inter cautiones talium fœderum prudentiores, ut illorum conditio maturè ad Imperatoris notitiam perferatur. quam nihil causæ videtur esse, cur subterfugere moliantur, qui sibi cordati erga Rempubl. & innoxii propositi consci sunt. Et nescio, an non ipsa negotii indoles satis perspicuam definiendi rationem in deliberationibus huc directis suppeditet: ut uniuscujusque quidem status ratiocinationi relinquatur, quatenus conservationi & securitati suæ per fœdera prospicere velit possit: Imperatoris verò & Imperii causa, de qua utique ne-

mo

de Rep. l. 7.

*Confer A-
rum. de Co-
mit. cap. 1.
n. 22.*

*Magn. D.
Mylar. de
Princ. &
Stat. Imp.
part. l. c. 17.
n. 9.*

*Hortleder.
Act. Publ.
l. 8. c. 2.
idem præpo-
situm præ-
ferunt Au-
thores uni-
onis apud*

*Limn. J. P.
IV, 8, 36.*

*P. 3. c. 20.
n. 12. & ibi
Conring.*

*Dr. Mylar.
de Princ. &
Stat. Imp.
part. l. c. 17.
n. 11.*

mo è Statibus sibi seorsim judicium hæctenus arrogavit, in foro itidem competente disceptetur dijudiceturve: utrum nimium fædus Imperatori, an Imperio adversum: an legibus ejus fundamentalibus congruum: an denique salvo per omnia juramento, quo quisque Imperatori & Imperio obstrictus est, contractum sit: de qua cognitione obscurum esse non puto, quam vel Imperator sibi, vel Comitibus partem, jure queant vindicare.

XXV. Separatam autem esse consultationem, quæ de Imperii, quæve de singulorum Statuum, fœdera præsertim cum exteris incuntium utilitate, instituitur, & res ipsa ostendit; & declarat agitata inter *Sluterum* & *Limnaum* disputatio. de qua mihi quidem judicium non sumo: sed ipsius tamen rei apertissimo suffragio videtur etiam contra novas *Sluteri* vindicias propugnari *Limnai* observatio: *Minimè fore opus, ut Status nova fœdera, imprimis cum Exteris, contraherent, si Legibus Imperij atq; judiciis ac auxiliis imprimis ad defensionem oppressorum expediendis vigor & autoritas sua persisteret.* Nec ignorari sanè patitur rerum publicè hæctenus tractatarum historia; quantumvis inde à multo tempore laboriosè agitatum sit, qua ratione executio pacis publicæ rerumque secundum leges judicatarum, atque imprimis communis securitatis tutela, partim adversus deliquia saluberrimi quondam instituti, quo in certos circulos dispositum est Imperii corpus, partim adversus varii generis apertas occultasque externas & internas corruptelas & insidias, muniri, atque ad promptos & efficaces usus expediri instruique posset: recentissimas tamen adhuc dum deliberationes eâ curâ distractas, in hunc usque diem ad solidum certumque definiendi agendique modum perducere non potuisse. Unde potissimum judicat *Author der Grundfeste*, commendationem accessisse fœderi Rheno, quod anno hujus seculi 58. Electores quidam & Status Imperii, assumtis in societatem Sueciæ & Galliæ Regibus, contraxerunt: cujus formula, quæque eo nomine apud Imperatorem & cum Electore Brandenburgico, non tam institutum ejus fœderis, quam adjuncta quædam impugnante, acta sunt, exhibentur in *Diario Europæo part. I. p. 1010. & seqq. in Theatrum quoq; Europæum relata part. 8. p. 560. 573. 580.* socios fœderis recenset etiam *Sprenger. Jurispr. Publ. p. 113.*

Animadv. ad Hipp. & Lapid. p. 1. c. 9. sect. 1. Add. Tom. 2. p. 301. de Subject. summ. Pot. in Imp. G. p. 125. Add. Grundf. part. 3. c. 9.

p. 3. c. 9.

XXVI. Utilitatem Imperii quod attinet, fortassè tam magno acumine opus non est, ut intelligatur, posse utique talia cum Exteris fœdera iniri, vel talibus cautionibus circumdari, ut nec damnosa Imperio nec periculosa sint. Licet enim ea consiliorum negotiorumque publicorum conditio sit, ut pericula vix unquam sine periculis depelli queant vel averti, & graviora damna satis felici remedio sanata existimari debeant, si leviori detrimento incommodove redimantur: Usus tamen antecedentium temporum demonstravit, non esse, cur Imperium ex iis fœderibus vel metuat periculum, vel paciscentibus imputet, quæ cum populis inveniuntur finium proferendorum incuriosis, quique satis habent, suam sociorumque salutem atque libertatem tueri. Hoc certè nomine inter alia dudum approbarunt se cordatissimo cuique fœdera, quibus Argentoratensis Respublica, non suis magis quam Imperii finibus propugnandis, Tigurinorum & Bernarum sibi auxilium pacta est. Memorat ex his conditiones fœderis anno superioris seculi vigesimo nono percussis *Steidanus*. Aliorum quæ antecesserunt, complurium, apud *Urstisum* in *Chronicis Basileensibus*, *rum* in *Stumpsi Helveticis Patriæq; ineditis Annalibus ac monumentis*, crebra mentio occurrit. Estque illorum exemplorum enumeratione pridem publico scripto confutata imperitorum hominum censura, qui fœdus inter easdem Civitates anno elapsi seculi octuagesimo octavo ictum novitatis arguebant: in quo tamen aliud ferè nihil, quam capitum, in quæ pridem fuerat conventum, repetitio & declaratio quædam uberior continetur: nempe si quod inter ipsos fœdere comprehensos diffidium oriretur, jure prius, quam armis experirentur: adversus vim subito ingruentem, vel si aliqua ex tribus Civitatibus, de re ad fœdus quoquo modo pertinente, bello obsidive premerentur, sibi invicem impensis communibus optimo expeditissimoque, quo possent, modo auxilio essent. Si Argentinenses vim paterentur, ut auxilio indigerent, cæteræ duæ civitates tam valido subsidio, quam res exigere videretur, suis sumptibus suppetias ferrent: Argentinenses autem in mille milites, connumeratis Præfectis ac Officialibus, quinque millia florenorum mensura exsolvere tenerentur: illosque quamprimum finibus suis

*Comment.
lib. 6.*

suis appropinquassent, si quod munimentum tormentis impetendum foret, aliudve quid simile peragendum; pulvere tormentario aliisque huic pertinentibus gratis; commeatu verò pro tolerabili pretio, instruerent. Si præsidio Argentinenses indigerent, fœderatæ civitates tantum militum numerum, quanto carere ipsæ possent, & Argentinenses egere noscerentur, mitterent: Argentinenses verò in vexillationem trecentorum militum singulis mensibus numerarent bis mille quingentos florenos. Si Tigurini vel Bernates bello infestarentur, Argentinenses in singulos menses suppeditarent quatuor florenorum millia: hostesque illorum, quo possent loco, in finibus suis turbarent, impugnarentve &c. Excipitur in fine à parte Argenteratensis Reipublicæ nominatim Imperator & Imperium: cui debitam fidem hoc fœdere nulla parte imminutam velint. Decretum est id fœdus in perpetuum, ut tamen elapso quoque decennio subinde renovaretur: die Maij decimo tertio. Præter hæc non desunt alia quoque fœderum specimina, quibus Statuum salutem ita prospectum est, ut Imperium extra periculum damnumve constitueretur: sed institutum nostrum eo usque non porrigitur, ut, quæ dici hic possent, omnia cumulemus. DEUM potius precamur, ut singulis Sacri Romani Imperii Membris eam in communi totius Imperii tutela securitatem præstet, quæ separatas de privata cujusque conservatione deliberationes reddat superfluas!

DISSERTATIO XVII.

DE

CLENODIIS S. ROM. IMPERII.

I.

Resp. Joh.
Dieterico
Storck,
d. 2. April.
1677.

NEmò fere hodie est, qui ignoret, Norimbergæ asseruari Cimelia quædam & Lipsiæ Sacri Romani Imperii. quænam vero illa sint, & unde, quave occasione ed per- venerint; non est æque in vulgus notum; & videas inter eruditos quoque admodum diverse tradi. Unde natum mihi consilium, pauca quædam ex *Historia Germanica*, in usum Exercitationis Academicæ, seligere: quæ dignitatem rei doceant suo pretio æstimare. Pariter enim huic argumento illi officisse hactenus videntur, qui supra, & qui infra veri fidem descripserunt.

II. Titulum ex usu desumpti, præcipuo loquendi magistro: atque illo quidem satis antiquo. In *consignatione* enim *Caroli IV. de Anno 1350.* apud *Goldastum in Politischen Reichshändlen part. 6.* jam vocantur *das Heiligthum und die Kleinod des Heiligen Reichs.* Neque à vocabulo *Clenodiorum* vel *Clinodiorum* abhorruerunt Latini ex ævo sequiori Scriptores. *Annales Egmondani Ex scrinio & cistis Abbatis violentè effractis, cum eorum instrumentis, plurima bona & clenodia rapuerunt.* Sic & *Auctor Historie Australis à Frehero* inter Scriptores rerum Germanicarum editus *ad A. C. 1276.* Promittens *Rex Bohemie Ottocarus Regi Ungariae Ladislao omnes thesauros reddere, quos amica ipsius Regis Ladislai asportaverat, ei, tradiderat, videlicet duas coronas aureas, & sceptræ regalia, & alia quam plura clenodia aurea, quæ à tempore Regis Ungariae Artilla in Ungaria fuerant conservata.* Quin & apud Græcos recentiores occurrit *κλενώδιον* & *κλενώδια*: ut observavit *Johannes Meursius in Glossario Græco-Barbaro* voc. *Κλενώδιον.*

III. Re-

III. *Regalia quoque S.R. Imperij dici, non infrequens est: sicut in scriptio etiam consignationis Carolina antea laudata ostendit apud Goldastum: in qua Regalia des Heiligen Römischen Reichs diserte nominantur, uti & aliis locis, quibus omnibus subintelligi debent insignia, uti ellipsin istam jam supplevit Godefridus Viterbiensis Chron. part. 19. ubi enumerationi Clenodiorum Imperialium hunc titulum præscribit: De Regalibus insignibus, videlicet de sancta cruce, de gladio, de lancea sacra, de sceptro, de pomo aureo, de corona, de diademate &c.*

IV. Sed hodie nomine *Clenodiorum S. Rom. Imperij* ea fere Scriptoribus Juris. publici notari tantum solent, quæ Norimbergæ, ut & ab initio innui, asservantur: quæ cæteris Imperij insignibus ita solent adjungere, ut non obscure ab iisdem distinguant. Ita *Limneus de J. P. 1, 14, 35.* annotationem de Insignibus Imperij finiturus, subjicit: *Cæterum Imperij insignibus, non incommoda relatione, Clinodia Imperij jungi possunt. Talia estimantur gladius Caroli M. lancea qua Servatoris nostri aperuit latus: dextra portio Sanctæ crucis, clavus unus, qui Christi perforavit artus, & mappa, quæ ultima mensa Domini strata fuit.* Eodem fere modo *Arumæus ad Aur. Bull. cap. 22.* enumeratis insignibus, addit: *Sed præter hæc Augustalis dignitatis propria ornamenta, plura sunt Clinodia & reliquia, quæ ex parte numerantur in vita Henrici I. Imp. & paucis interjectis: Sed hodie Clinodia hæc apud Civitatem Norimbergensem asservantur.*

V. Et *Limneus* quidem, cur Aquilam Imperialem à Clenodiis distingueret, rationem idoneam habuit. Cæterum ex ornamentis, ut *Arumæus* vocat, *Augustalis dignitatis propriæ*, pleraque comprehenduntur Clenodiis Norimbergensibus. Videtur autem *Arumæus* existimasse, ea tantum Clinodia & reliquias asservari Norimbergæ, quæ *Goldastus in Politischen Reichshändlen part. 6. cap. 2.* enumerat. Cum ibi ea tantum recensentur, quæ in Conventu Electorali Anno 1611. Electoribus exhibita sunt: extent autem longe plura: quorum vix mediã partem ista conficiunt.

VI. Patebit id ex enumeratione pleniore, quam mox subjiciemus, quæ ostendet etiam, *Arumæum* non recte à *Limneæ tom. 1. Addit. p. 178.* argui: ac si nimis liberalem se Inlytæ No-

rimbergensi Reipublicæ præbuisse, cum Imperii Clinodia Noribergæ asseruari scripsit. Nam ut demus *Limnas*, aliqua ex iis Clenodiis, quæ in sua consignatione Carolus IV. recenset, Noribergam non pervenisse. Præcipua tamen, quæ in illa nominantur, alia non esse à Noribergensibus, tanto apparebit evidentius, quanto diligentius considerabuntur.

VII. Solent autem illa, qui plenius enumerant, in tres veluti classes dividere: prout olim etiam, cum solennis exhibitio in usu adhuc esset, partitim monstrabantur. Ad primam classem referunt reliquias varii generis: I. Partem sacri præsepis in quo Servator noster vagiit. II. Brachium Sanctæ Annæ, matris Deiparæ virginis. III. Dentem S. Johannis Baptistæ. IV. Partem tunicæ S. Johannis Evangelistæ. V. Particulas quasdam catenarum, quibus SS. Apostoli Petrus & Paulus, uti & S. Johannes Evangelista vinciti fuerunt. Secundæ classi annumerant Cimelia ad Imperatoriam coronationem pertinentia: de quibus suffecerit *Hartmanni Mauri* verba adscribere. Sic autem ille in *descriptione Coronationis Caroli V. apud Goldastum in Politicis Imperialibus part. 3. cap. 3. pag. 271. Ornamenta Divi Caroli, quibus ex more coronandi Reges induuntur, Nurembergensis Magistratus summa cum diligentia atq; veneratione publice ad aliquot secula asservavit, qua tempestive Aquisgranum delata, ubi Reges coronandi fuerint, rursus coronatione expleta asportantur, subq; fida custodia recluduntur. Subnotatas autem reliquias Nurembergenses à Carolo gestatas pro veris habent traduntq;, & inde eximie coluntur: Dalmaticam albam holofericam, pretiosissimis margaritis gemmisq; distinctam: Auream stolam, margaritis quoq; adornatam: Unam cappam holofericam, violacei coloris, cui aurum in modum Aquila intextum: Alterum amiculum rubei coloris contextum pari modo magnâ aureâ Aquila. Insuper Coronam Caroli, non ferream, ut vulgus falso autumat, & quod magis pudendum, passim in *Furis Professorum Commentariis* reperitur: sed ex puro puro auro fabrefactam, sic tamen, ut in ea veterum laudabilis parcitas satis eluceat. Pomum & Sceptrum aurea. Gladium Caroli admodum gravem; utpote à viro robustissimo versatum. Verum non tam prodigiosa magnitudinis, quam à tanto Heroe gestatum credi possit. Præter hæc adjecta sunt hæc tempestate dua Dalmatica, una violacei, alia verò nigri coloris: dua chirotheca,*

theca, unionibus pretiosissimisq; lapidibus ornata: Socculi duo aurei, stola, zona coriacea, retinaculumq; ejus aureum: qua omnia pretiosis lapidibus affabre picturata, redimitaq; fuere. In excerptis è descriptione Conventus Electoralis apud Goldastum additur gladius S. Martini (vitiosè pro Mauricii) Thebææ legionis ducis, cujus etiam in consignatione Carolina mentio fit, uti & calcarium Caroli M. Tertiam denique classem constituunt sacra Lipsana Dominicæ Passionis: I. Lacinia mappæ, supra quam Cœnam ultimam cum discipulis suis Servator noster celebravit. uti & II. Linteï quo præcinctus fuit, cum pedes discipulorum ablueret. III. Octo spinæ coronæ Dominicæ. IV. Pars almæ crucis. V. Lancea qua Servatoris in cruce pendentis corpus perfossum.

*IX. Esse autem ex his præcipua, eadem, quæ jam tum Caroli IV. tempore apparatus Clenodiorum S.R. Imperii constituebant, demonstratu arduum non erit, si constet, quænam illa Cimelia fuerint, quæ Sigismundus Imperator, ex arce Bohemica Karlstein, Noribergam transtulit. In hac enim à Carolo IV. fuisse recondita docet Albertus Kranzius Vandalicorum X. 40. Ita (inquit de Karlstenio) arx præcipua, qua multa servabas pretiosa Regni Romani insignia, que illuc Carolus IV. invexerat, de manibus perfidorum eripitur. Percenset verò illa singillatim Martinus V. Pontifex in Bulla sua, qua Sigismundo petenti, ut illorum translationem approbaret, respondet, ex ipsius, quantum apparet, Sigismundi enumeratione, hoc ordine modoque: Ex devota Charissimi in Christo, filij nostri, Sigismundi, Rom. Hung. & Bohem. Regis insinuatione, nobis nuper innotuit, quod cum magna pars vivifica crucis, in qua Salvator noster JESUS CHRISTUS, pro generis humani salute pendere voluit; Lancea quoq; ex aliqua parte, qua latus ejus miles aperuit; Clavus unus, quo manus ipsius eidem cruci affixa extirrit; Particula præsepis, in quo Salvator ipse positus fuerat; brachium Sanctæ Anna, & particula quadam catenarum, sanctorum Petri & Pauli Apostolorum. Tunica S. Johannis Evangelistæ; dens annus B. Johannis Baptistæ; Gladius S. Mauricij nec non Gladius Caroli Imperatoris, ei Angelica, ut dicitur, manu porrectus; Corona quoq; nec non sceptrum & pomum, & singula indumenta imperialia ejusdem
magnifici*

magnifici Caroli, Reliquiæ, seu insignia Imperialia communiter appellata, intra Regnum Bohemia consisterent &c.

IX. Atque in eâdem Bullâ indicat Pontifex, Sigismundum, ut quibusvis imposterum periculis eriperet Clenodia Imperialia, de idoneo ad perpetuam illorum custodiam eligendo loco deliberasse, *lustratisq; animo cunctis Imperialibus civitatibus & locis Alemannia peruestigatis, multoq; ad illos directo reflexu, tandem considerasse, quod Imperialis Civitas Nurnbergenfis, præ cæteris, illarum partium, Imperialibus civitatibus, oppidis atq; locis potens, insignis & famosa, Ecclesiastico decore conspicua, Christiana fidei, devotissimis etiam utriusq; sexus zelatoribus, præpollens, in regenda Republica politica, singularis prudentia viris ornata, ac demum ipsi Regi, ex omni parte accommodatior existeret, atq; ideo Reliquias & insignia ipsa ad Civitatem eandem, cum debita veneratione transferenda, ac ibi ad laudem DEI, & Sacri decorem Imperij reponenda providisse, ac decrevisse, perpetuo conservanda.* Quando itaque commutata, & adempta iterum Noribergenfi civitati genuina Clenodia, suspicari *Limneus* potuit? An inter Caroli V. & Sigismundi tempora? At nec ignorare id facile diligens satis harum rerum indagator *Hartmannus Maurus* potuisset, nec in tanta publicæ lucis claritate ullo modo dissimulare. Ne de eo jam dicam, quod Martini V. Bulla & à Nicolao V. & à Pio II. Pontificibus confirmata est: valde utique inaniter, si vera S. R. Imperii Clenodia in custodia Reip, Noribergenfis esse interim desierunt. Nam eo neminem credo deventurum, ut opinetur, inter Caroli IV. & Sigismundi imperia, in Bohemiâ Thesaurum huncce verorum Clenodiorum in hypobolimæorum Cimeliorum congeriem transformatum fuisse, quæ tanto postea studio ac sollicitudine Norimbergam Sigismundus curaverit deferri. Quî enim falli in eâ re Sigismundus potuit? cum præsertim ipse Carolus IV. in consignatione sua profiteatur, se propterea Clenodia Imperialia peculiari indice complexum fuisse, ut Successores sui in Imperio tanto certius accuratiusque aliquando illorum rationem habere, repetitionemque possent instituere. Hic vero index, uti jam antea professus sum, quantum ad præcipua Clenodia Norica attinet, nihil ab eorundem enumeratione pleniore,

nioꝛe, diꝛſum continet, uti, abſque ulteriore demonſtratione deprehendere quilibet poteſt, qui luſtrare illum, apud *Goldaſum*, vel *Limnaſum* operaꝝ pretium duxerit: huc enim tranſcribere temporis noſtri inſtitutiꝛue modus non ſinit.

X. Diſciliꝛis diſquiſitionis reſ eſt, an vetuſtas, &c, ut ita dicam, character, qui ſingulis horum Clenodiorum attribuitur, rei veritati, quatenus ex probatis monumentis adſtrui poteſt, conveniat? Et è ſacris quidem Liſanis, quæ inter illa reperiuntur, pleraꝛue, majorem, quàm quæ aliarum paſſim reliquiarum haberi ſolet, authoritatẽ ſibi haꝛtenus non arrogarunt: magnam nimirum, apud eos duntaxat, quibus ad quidvis credendum perſuaſio, & illud inter reliquiarum præcipuẽ & miraculoꝛum aſſertoꝛes natum notumꝛue poſtulatũ ſatis efficax eſt: Divina potentia factum eſſe, ne e.g. ſegmentum de præſepi, in quod Deipara Virgo Servatoꝛem noſtrum reclinavit, vel annuli de catena, qua Petrus aut Paulus vinꝛti fuerunt, vel tunica Johannis Evangeliſtæ, vel Baptiſtæ dens, inter reſ profanas aut initio deliteſceret, aut poſtea deperiret: Tum qui ad fidem rei nihil autumant intereſſe, in quantum cumulum collectæ è variis orbis Chriſtiani plagis ſpinæ coronæ Dominicæ, uti & clavi, quibus Servatoꝛ noſter cruci affixus eſt, itemꝛue crucis ipſius fragmina excreſcant: quòd hæc omnia varie vel hominum pietate, vel divina virtute potuerint multiplicari.

XI. Quæ quidem omnia ſicut ipſoꝛum patronoꝛum ſuoꝛum judiciis exactioꝛi examini & diſputationi rigidioꝛi ultꝛo impaꝛia decernuntur: ita de *Sacra Lancea*, quæ inter Clenodia imperialia præcipuẽ eminere putatur, ipſa traditionum diverſitas attentius examen vel mereri vel provocare videtur. Cum lanceam nominamus, cuſpidem duntaxat intelligi, puto in aperto eſſe: quam pro eâ habuit Carolus IV. Imperatoꝛ, qua latus Servatoꝛis apertum eſt. Uti & Pontifex Martinus V. & præterea alii multi, qui ejus hinc inde faciunt mentionem. Nam *Godefridus Viterbienſis* paucos opido ſectatoꝛes eſt nactus. nominat ille autem Lanceam S. Mauriꝛii, *part. XIX. Chron.* ſcribens:

*Lancea Mauriꝛij reliquis præmaxima ſignis
Plurima Chriſticolis peperit miracula dignis,
Clavus namq; DEI junctus habetur ei.*

Y

XII

XII. Novæ sententiæ originem dedit missa ad Innocentium IX. à Bajazethe Turcorum Imperatore anno seculi decimi quinti XCII. Lancea. cujus dignitas cum ad authoritatem Ecclesiæ Romanæ propius, quam Noribergenſis Lanceæ, spectare videretur; reperti sunt, qui non aliam quam Constantini M. Lanceam inter Clenodia imperialia extare contenderent: quas præcipue partes propugnandas sibi sumſit *Jacobus Bosius de cruce triumphante lib. 1. cap. 17.* Et apparebat sane ab eo præsertim tempore, quo Romana lancea in theatrum producta est, alterutrius venerationem periclitari, nisi novæ artis fabrici extitissent, qui è particula abscissa à Lancea Dominica, tum è lanceis Constantini M. & Caroli M. unam nobis fabricarent; atque veram quidem illam & antiquam Romæ, hanc autem novam & subditiã Norimbergæ assignarent. Idque post *Gregorium* adstruere conatus est Auctor virulentissimæ Paraneſeos ad Ferdinandum II. Imperatorem & Electores Imperii de transferendis Norimbergâ in alium locum Sacri Romani Imperii Reliquiis, qui se *Christianum Erdmannum* nominavit.

XIII. Sed si, quod verum est, volumus fateri, de neutra istarum lancearum ex idoneis historiãrum monumentis potest tradita opinio stabiliri. Estque omnino ipsa Lancea Dominica inventio, non vanis modo; sed adversis narrationibus penitus involuta. De multitudine lancearum, quæ pro veris venditantur, non loquor; quamvis illarum, præter Noricã, tot ferantur, quot

Divitis ostia Nil:

ipsa, quæ in Scriptis antiquorum paulo; & recentiorum mentio ejus occurrit, quantis coloribus ac pigmentis indiget, ut ullatenus concordet? *Andreas Cretenſis*, ut *Ritualia Græcorum* docent, Sophronio Hierosolymitano Episcopo, adeoque Heraclio Imperatori cœvus Orator, *Homilia 1. de Exaltatione S. Crucis*, tradit, post resurrectionem Domini Judæos cum cæteris Passionis instrumentis etiam lanceam sacram defodisse, atque hoc totum, ut vocat *ἡσάβημα, σταυρὸν, καὶ τὰ περὶ τὸ σταυρὸν, ἀπαντὰ, σὺν ἡλκῆ, καὶ τῶν λόγχων, ἃ ἐν ὄρει τῷ σταυρῷ ἐγχεσθῆκε περὶ σέπτερον πύλον, cruce[m], & omnia quæ ad cruce[m] pertinent, clavos, lanceam, & titulum*

v. *Lupold.*
à *Beben-*
burg. de
Zel. Princ.
Christ. c. 12.

lum à Pilato scriptum atq; cruci affixum, ab Helena Constantini matre postea repertum, publicæque luci ac venerationi expositum fuisse. Hancque scribit sub eodem Heraclio *Author Chronici Alexandrini* Hierosolymis Constantinopolim fuisse allatam, ibique publica adoratione cultam. Suo vero adhuc tempore Hierosolymis cultam testatur *Beda de Locis Terr. Sanct. cap. 2.*

XIV. Atque istam quidem *Andrea Cretensis* de inventione lanceæ Dominicæ traditionem tueri *Gretsero*, fociisque *Gretseri*, non magis arduum erat futurum, quam fuit, cæterorum instrumentorum Dominicæ passionis veritatem asserere; per principia nimirum & postulata, ipsis, quæ fingunt, miraculis mirabiliora. Nisi *παλιγογνωστία* Lanceæ Antiochenis non nihil inde labefactari sensissent. Itaque ipse quidem *Gretser*, de *Cruce T. I. lib. 1. cap. 54.* profitetur: *difficile esse creditu, lanceam una cum crucibus fuisse eodem die, sub vesperam, defossam, cum sine dubio fuerit propria militis.* Quamquam ipse alibi, libro nempe *cod. cap. 84.* eas Lanceæ Dominicæ vices memoret, ut quibus illas persuaserit, illi non sint miraturi, lanceam sacram Hierosolymis semel ab Helena effossam Antiochiæ iterum S. *Andreas* revelatione eruendam fuisse.

XV. Historiam Lanceæ Antiochiæ repertæ recenset præter *Robertum Monachum de Christian. Pr. bell. contra Turc. lib. 7. pag.* ed. Reuber. 251. *Wilhelmus Tyrius Hist. rer. Transmar. lib. VI. cap. 14.* idemque *lib. VII. c. 18.* refert, *dubitationes populi, utrum ea esset lancea, qua de latere Domini sanguis & unda profuxit; an res esset commentitia? ne novi quidem miraculi specie rolli potuisse: remq; que in dubium venerat, nullam recepisse decisionem, verum manus induxisse ambiguum.* Et superest sanè non una ambigendi causa, utrum majori miraculo effossa, an defossa sit dicenda? Putat quidem *Gretserus*, non esse à fide alienum, Lanceam sacram, undecunque ad Rudolphum Burgundionum Ducem devenerit, ab hoc devolutam esse ad Henricum Imperatorem; ab isto ad Antiochenos; à Principibus, qui Antiochiam expugnarunt, ad Baldwinum, &c. At id certe ad fidem speciemque veri ad eò prope non accedit, vel Regem Angliæ statim acceptum ab Imperatore munus tam pretiosum fuisse in Antiochenos profusurum: Vel Antiochenis intra id temporis spatium, quo cre-

di sana ratione possunt id munus accepisse à Rege Angliæ, quoque Lancea denuo reperta est, in tanti thesauri tam supinum vel neglectum, vel oblivionem fuisse venturos, ut nulla ejus penitus apud quenquam memoria superesset.

XVI. Quanquam in tota ista enumeratione Possessorum Lanceæ Dominicæ nihil ferè est, quod non possit aperta testimoniorum fide refelli, vel quod non dubium certe sit, atque à nemine, nisi qui conjecturis nimium indulgere velit, asseverari liquido queat. Id quidem plures commemorant, *Laisprandus præsertim lib. 4. cap. 12. & ex eo Auctor vite S. Gerardi apud Baronium ad A. C. 920. & Surium tom. V. quod Sigebertus Gemblacensis ad An. C. 929.* his verbis in compendium contrahit: *Lanceam mirandi operis, & clavem Jesu Christi crucifixi sanctificatam, qua dicitur primo & Magni Constantini fuisse, donatam Rudolpho Regi Burgundionum & Italia, à Samfone Comite, Rex Henricus precibus, minis, muneribus, addit à etiam parte provincia Suevorum, à Rudolpho Comite extorquet, & hanc ad insigne & cusamen Imperij posteris relinquit.* At enim lanceam sacram inter insignia Imperii jam extitisse, antequam Henricus I. illi præficeretur, docet *Wirichindus Annal. lib. I. pag. edit. Meibom. 9.* ubi Conradus I. moriturus, ad fratrem: *Sunt tu his insignia, inquit, lancea sacra, armillis aureis cum chlamide, & veterum gladio Regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum federatum possis habere in perpetuum.* Video equidem, esse aliquos, qui hic lanceam Caroli M. intelligendam contendant, cui particula quædam de clavis sacris fuerit in nexa, quæque propterea sacra sit itidem vocata. Sed quid est dubium dubio sanare, si hoc non est? & quamnam dicemus deinceps inter Clenodia Imperii mansisse, illamne, quæ à Carolo M. an quæ à Rudolpho venit?

XVII. Otto certe *Frisingensis Chron. lib. 6. cap. 18.* valde reclamat *Gretseri* figmentis de translatione lanceæ ad Regem Angliæ & Antiochenos; scribit enim: *Lanceam sacram, quam Reges nostri hæcenus habent, ab Arnolfo Lugdunensis Gallie seu Burgundia Rege minis extorxisse Henricum.* Atque alia ratione *Willielmus Malmesburienfis de Gest. Reg. Anglor. lib. II. pag. 51.* qui lanceam sacram non ab Ottone Imp. sed ab Hugone Rege Francorum ad Angliæ Regem pervenisse refert his verbis: *Princeps legatio-*

nis ab Hugone Rege Francorum fuit Adulphus; is in conventu procerum protulit munera Lanceam Caroli Magni, quam Imperator invictissimus contra Saracenos exercitum ducens si quando in hostem vibraverat, nunquam nisi victor abibat: Ferebatur eadem esse, que Dominico lateri centurionis manu impacta pretiosi vulneris hiatus paradisum miseris mortalibus aperuit. Et quid fiet miraculo, quo fratres suos Otto Imperator vicisse Luitprando fufius; Sigeberto autem Gemblacensi An. C. 542. brevius in hunc modum memoratur; Gislebertus & Everhardus, cum Henrico fratre Imperatoris Ottonis juxta Rhenum contra Imperatorem bellum parantes, milites Imperatoris offendunt, & multi cum paucis congressione facta, interim in alio Rheni littore, ante clavos & lanceam Domini, lancee sue infixos, in oratione prostrato Imperatore, victi terga dederunt, Henrico in brachio insanabiliter vulnerato. Si credidit vel Imperator ipse, Otto I. vel ejus successores, virtute ac beneficio lancee, ut interpretatur *Greiserus*, hanc victoriam partam fuisse; quis persuaderi sibi patietur, vel ipsum Ottonem, vel quenquam successorum permissurum fuisse, ut Germania tam pretioso Cimelio privaretur? Sed enim neque *Sigebertus* victoriam hanc lancee sacrae adscribit, neque *Luitprandus*: qui de animo etiam & proposito Imperatoris testatur: Rex Otto (inquit) quoniam suis ab hostili exercitu circumventis subvenire non poterat, recordatus populi Domini, qui repugnantes sibi Amalecitas orationibus Moysi servi DEI devicerat, protinus de equo descendit, seq. cum omni populo, lacrymas fundens ante victoriferos clavos manibus Domini nostri Jesu Christi affixos, suaeq. lancee impositos, in orationem dedit; quantumq. justi viri, secundum Apostoli Jacobi sententiam, tunc valeret oratio, res manifesta probavit: eo namq. orante, cum ex suis nullus occumberet, hostes sunt omnes in fugam conversi. Neque minus tamen certum est, Germaniam inter Cimelia sua lanceam sacram per ea tempora servasse, quibus eam *Greiserus* fingit tantos terrarum tractus perambulavisse. quod & ipse *Greiserus* tom. 3. de cruc. lib. 1. cap. 20. agnovit: ubi hariolationes suas ipse reprobat; non multo certioribus in illarum locum conjecturis productis.

XIIX. Fueritne itaque Caroli M. an Constantini, an Mauricii, an denique illa, qua Servatoris nostri latus apertum est, lancea, quae hodie adhuc inter Clenodia Imperii custodi-

tur; à nemine arbitror definiri certo posse. Ipsam in universum Clenodiorum istorum antiquitatem, quod attinet, dubitat *Æneas Sylvius Histor. Friderici III.* an ornamenta illa, quæ Imperatoris coronationi adhiberi solent, à Carolo Magno usque, an vero à Carolo IV. demum, descenderint? *Casar*, inquit de *Friderico III.* *quamvis ornamenta sibi pretio incredibili comparasset, in hanc tamen solemnitatem, pallium, ensen, sceptrum, pomum, coronamque Karoli magni, ut fama fuit, ex Archivis Norenbergensium ad se deferrì curaverat; hisq; usus est: datur enim hoc vetustati, ut plus majestatis habere videantur (antiqua:) pondere nova carent. Quod si tales Caroli M. ornatus fuere, constat Principes Regesq; vetustiores non tam vestis ornatum, quam nominis gloriam quesivisse: ac facere magis, quam vestire splendide voluisse. Verum mihi singula exactius contemplanti, cum ensen inspexi, non magni illius primig, Karoli, sed *Quarti visus est, qui Sigismundi genitor fuit.* Nam *Leo Bohemicus sculptus in eo visebatur: quo ille tanquam Rex Bohemia utebatur: in plebe tamen rumor mansit, magni Karoli ornamenta fuisse.* At enim argumentum de Leone Bohemico, quo potissimum per motum se scribit *Æneas*, eo valere non potest, ut inde negetur *Caroli M.* gladium fuisse: etiam si, concedatur, Leonem à *Carolo IV.* demum, postquam insignia secum in Bohemiam avexisset, insculptum. Et dicebatur ensis ille *Caroli*, antequam in *Caroli IV.* manus pervenisset: sicut ipsa quoque *consignatio Clenodiorum Carolina* ostendit, in qua etiam in pallio *Caroli rubro* duo leones acu picti memorantur. *Conradus I.* apud *Witichindum libro 1.* jam nominat *gladium veterum Regum.* quod venerandam ejus antiquitatem abunde sufficienterque demonstrat.*

XIX. Cæterum ante *Carolus IV.* *Ludovicus Bavarus* Imperator aliquot *Clenodiis* thesaurum hunc auxilisse videtur. Nisi aliter forte intelligenda sunt verba *Alberti Argentinensis Chron. ad A.C. 1352.* *Marchio Ludovicus lanceam, clavos, partem crucis Christi, & alia insignia, quæ Imperio dicuntur per Ludovicum Imperatorem, patrem suum, relicta, Regi (Carolo IV.) præsentavit, recepta cautione de reducendis infra triduum, vel in Nürenberg, vel in Frankfurt per Regem: quod non fuit impletum, sed ea Pragæ perduxit: de quo Bohemia nimium gloriatur.* Pleraque autem inde ab *Henrico Aucupe*, qui à *Conrado* acceperat, continua veluti suc-

ſucceſſione in Imperatores noſtros devoluta ſunt. De Conrado verba *Witichindi* ſupra jam retulimus: apud quem ſequitur pag. ead. 9. *poſt hæc ipſe Rex Conradus moritur, Everhardus autem, ut Rex imperat, adiit Henricum, ſeq. cum omnibus theſauris illi tradidit.* Quin & opinio invaluit, juſ ipſum Imperii ſine inſignibus hiſce & Clenodiis regalibus plenum & efficax non eſſe: & viciffim illi maxime promptum ad imperium aditura patere, qui inſignia in ſuam poteſtatem redegiſſet. *Albertus Stadeniſis Chron. ad A.C. 1126. Luderus qui & Lotharius hoc modo electus eſt. Fridericus Dux Suevia, poſt morrem Henrici avunculi ſui, accepit regalia, certiffimus, quod a Principibus eligeretur. Sed Albertus Moguntinus, ab Henrico quondam captivatus, injuriam in nepote vindicare diſponens, complicibus coadunatis, conſilium concepit, quo regalia poteſtati Friderici eripiant, & ſic ad alium eligendum roborentur.* Ita *Scriptor vite Henrici IV. apud Reuberum p. 190. de Filio, Henrico nimirum V. imperium patri ademturo: ſtatim miſſo legato, inquit, patri mandavit, ut ſi vitam ſervare veller, abſq. mora ſibi crucem, coronam, & lanceam, ceteraq. Regalia tranſmitteret.*

XX. Idque præter ingens rei, ob antiquitatem præcipue æſtimatæ, pretium, incitaſſe Imperatores noſtros videtur, ut tam diligenter cuſtodia horum Clenodiorum ſemper invigilarent. *Abbas Urſpergenſis in Chron. A.C. 1124. annotat de Henrico V. eum, cum morti vicinus eſſet, coronam ceteraq. Regalia, uſq. ad conventum Principum conſervanda in caſtello firmiſſimo, quod Hamirſtein dicitur, reponi diſpoſuiſſe. Idem de Ottone IV. ad A.C. 1209. Inſignia Imperialia apud Mediolanum commiſit: unde magnum favorem à Mediolanenſibus acquiſivit. & ad A.C. 1221. de Friderico II. Inſignia Imperij, videlicet coronam & alia, remittit in Alemanniam, faciens ea cuſtodiri ſub poteſtate Eberhardi de Tanne miniſterialis & dapiferi ſui, in Walpurc. Videntur autem, etiam antequam à Carolo IV. in Bohemiam transferrentur, Noribergæ cuſtodita jam fuiſſe: Sic enim Auctor Chronici Belgici magni apud Piſtorium p. 304. Anno ejuſdem regni Caroli quarto, Carolus Imperator, de Nurenburg in ſuan civitatem Pragenſem tranſtulit lanceam, qua latus Domini noſtri JESU CHRISTI fuit apertum & tranſfixum, ſinuul & brachium dextrum ſanctæ crucis, cum clavo Domini, menſale*
Chriſti,

Christi, quod habuit in cœna, gladium Caroli Magni, quem recepit ab Angelo, nec non alias reliquias plurimas. Qua de causa Sigismundus Imperator postea A. C. 1424. custodiam Noribergensi Reip. iterum detulerit, constat ex iis, quæ supra è Bulla Martini V. Pontificis adscripta sunt. Nos cum eruditissimo Viro Jo. Christophoro Wagenseilio disput. Jur. Publ. IV. th. 15. Felicem prædicamus Inclytam Rempublicam, quod Imperii sacrum servat thesaurum: sed longe feliciorum, quia credita sunt illi eloquiis DEL.

XXI. Supererat, ut de Festo Clenodiorum, lanceæ scil. & clavorum Domini ab Innocentio VI. A. C. 1353. instituto, aliqua annotarem. Sed impletus est instituti nostri modus: quem studiorum meorum genus & temporis
brevitas ætioribus terminis
inclusit.

COROLLARIA

I.

Friderici I. Barbarossæ collum à Pontifice calcatum esse, non à veritate tantum, sed & ab omni veritatis similitudine recedit.

II.

Valde non impium modo, sed etiam ineptum est, quod Baronius laudat Cœlestinum III. coronâ Imperatoria pedibus ludentem. quid enim vanum magis, quam laudare id, quod nec factum certo constat, quodque, si constaret factum, foret scelestissimum?

DISSERTATIO

DISSERTATIO XIIIX.

DE

LEGIONE FULMINATRICE M. ANTONINI PHILOS.

I,

Sicut duæ præcipuæ in Historiarum Scriptore virtutes sunt, Resp. Joh. Nicolao Hardtschmidt, d. 5. Apr. 1677. ne quid falsi dicere audeat, & ne quid veri dicere non audeat: ita Lectori Historiarum talis animus gerendus est, ut & vera credere audeat, & falsa non credere. Nam ut hæsitare de omnibus atque ambigere, & in nulla denique re consistere, nimium molesta & ipsi etiam rationi humanæ adversa curiositas atque diffidentia est; ita quidlibet, quod narratur, arripere, ignava merito securitas habetur. Examine itaque opus est & disquisitione. cujus specimen aliquod cum in publico mihi proponendum esset, tale argumentum ad manus sumsi, quod dignissimum mihi videbatur, ut nec in ambiguo relinqueretur, quatenus gravissimorum testimoniorum autoritate fulciri potest; nec pro certo vendicaretur, quatenus aptum est refelli.

II. Quod autem de *Legione Fulminatrice* his pagellis titulum præscripti, id sine præjudicio secuturi examinis accipi velim. Nec enim aliud spectavi hac inscriptione, quam ut eo facilius intelligi posset, de quo potissimum quæstio hic sit futura: de Legionè nimirum, cujus precibus impetrata è cælo pluvia & fulmine Marcus Antoninus Philosophus Quados & Marcomannos fertur profligasse. quam etiam qui negant ab hoc miraculo *Fulminatricem* dictam fuisse, hoc tamen nomine, demonstrandæ rei causâ, solent indigitare.

III. Id quoque me non movit, ut à recepta appellatione recederem, quod Henricus Valesius in Annotationibus ad Euseb. *Hist. Eccl. lib. 5. cap. 5.* pronunciat: Rectè fecisse Rufinum,

quod *κατανοβίλον* fulmineam vertit; non fulminatricem, ut Onuphrius & Scaliger aliique appellant: quos refellat Notitia Imperii. in qua scil. Legio XII. fulminea nominetur, non fulminatrix. Nam ut concedam, exemplo & autoritate Notitiæ defendi Rufinum, qui fulmineam nominavit; ita non putò eâdem statim refelli eos, qui fulminatricem appellant. utpote quos tuentur *Inscriptiones Antiquæ*: quæ docent utique, antiquitus fulminatricis nomen alicui Legioni competuisse. Talis est in opere Gruteriano Inscr. 10. pag. 567.

C. VETTIO. C. F.

COL. NIGRO.

DOMO. ANTIOCHIA

SYRIA. VETERANO

LEG. XII. FVLMINAT.

MIL. &c.

Itemque alia, pag. 1090. inscr. 13. in qua M. Æl. Aurel. Theo Juridicus Aug. inter alia itidem dicitur:

TRIBVNVS. MILITVM. LATICL.

LEG. XII. FVLMINAT.

IV. Historiam ex *Eusebio Hist. Eccles. lib. 5. cap. 5.* repetunt plerique. Qui memorat: M. Aurelium Antoninum, quem Philosophum vulgo nuncupant, cum, adversus Germanos & Sarmatas pugnaturus, aciem instrueret, & exercitus ipsius siti premeretur, pene ad ultimam inopiam consilii redactum esse. Tum vero milites legionis Melitinæ, flexis in terram genibus, preces ad DEUM fudisse. Mox secutos hinc quidem fulminum jactus, quibus hostium copiæ in fugam versæ atque extinctæ sint: illinc vero imbrium vim, quibus exercitus eorum, qui DEUM præcati fuerant, jamjam siti periturus, præter spem sit recreatus. Atque Imperatorem quidem ipsum literis proffessum, exercitum Romanum Christianorum precibus ab imminente exitio fuisse servatum. Cæterum legionem, cujus precibus id miraculum perpetratum erat, exinde congruo rei vocabulo fulmineam appellatam.

V. Prima de tempore dubitatio est. Atque hic haud dubiè graviter erravit is, qui ad marginem *Cedreni*, è regione hujus

hujus historię, annotavit, sub Antonino Pio hæc accidisse; idque tanquam ex *Themistij* autoritate; quem & propterea erroris arguit *Scaliger ad Chron. Euseb. n. 2189*. Sed *Themistius*, nomine Antonini, non Pium, verum Marcum omnino designavit, verbis quæ ad *Euseb. Hist. Eccl. V, 5. Valesius* produxit. Id magis mireris, quid *Eusebio* ipsi in mentem venerit, ut M. Aurelium Antonini Pii Fratrem nominaret?

VI. Annus de cætero notatur in *Eusebiano Chronico* CLXXIV. Æræ Christianæ. quem retinet *Peravius in Rat. Temp. part. 1. lib. 5. cap. 8.* & novissimæ *Ricciolus Chronol. Reform. Chron. magn. p. 44.* Sed *Baronius* duobus annis serius, Anno nimirum Christi CLXXVI. contigisse contendit. A quo diversus abit *Browerus in Annal. Trevirens. part. 1. lib. 2.* qui in A. C. CLXXII. uti & *Ubbo Emmius in Oper. Chronol.* qui in A. C. CLXXIII. referre malunt. Mihi *Browerus* quidem recte videtur fecisse, quod Anno, quo hæc gesta sunt, *Tribunitiam Potestatem Marci Aurelij XXV.* adscripsit: sed secundum calculum accuratiorem *Onuphrij Panuinij* hic non est Annus Æræ Christianæ CLXXII. sed CLXXI. Siquidem constat Marco *Tribunitiam potestatem datam esse Ipso II. & Antonino Pio IV. Cos.* qui fuit Annus Urb. Cond. DCCCXCIX. Christi CXLVII. Inducit autem me, ut ad *Tribunit. Pot. XXV.* cum *Browero* potius, quam *XXIIX.* cum *Baronio* referam hanc historiam, Nummorum eodem & sequenti anno cursorum autoritas: non quales *Browerus* produxit; in quibus victoria duntaxat Germanica, eo modo, quo in nummis aliorum quoque annorum ante & postea, celebratur: sed quales exhibet *Adolphus Occo in Numism. p. 288.* è quibus nemo non videt, quàm eximie huc pertineant illi tres imprimis, in quibus exhibetur IMP. M. ANTONINVS. AVG. TR. P. XXV. COSS. III. (addito in altero, S. C.) *Jupiter sedens, dextra fulmen, sinistra hastam tenens*: tum: M. ANTONINVS AVG. TR. P. XXVI. IMP. VI. COSS. III. *Victoria coronans Imperatorem, tenentem fulmen.* Argumenta *Baronij* quàm invalida sint, ut ostendere queamus, ipsa fortasse disquisitio subministrabit occasionem,

VII. Obtinuit Marcus tam miraculosam victoriam bello, quod *Marcomanicum* solent nominare Scriptores; quan-

quam plurimarum gentium fuerit. *Eusebius* Germanos & Sarmatas duntaxat nominat; pariter ut *Pausanias in Arcadicis*: Plenius enumerat *Capitolinus in Marc. cap. 22. Gentes omnes ab Illyrici limite usq; Galliam conspiraverant, ut Marcomanni, Narisici, Hermunduri, & Quadi, Suevi, Sarmatae, Larrings & Buri: hi abiq; cum Vitoualus, Sosibes, Sicobotes, Rhoxolani, Bastarna, Alani, Peucini, Costoboci.* Victoriâ tamen, ut ita dicam, fulmineam, de Quadis tantum reportatle Marcum scribit *Dio Cassius lib. 71. p. 805.*

IIIX. Inchoatum id bellum fuerat, vivo adhuc fratre Marci, L. Vero: hocque in ipsa expeditione A.C. CLXX. extincto, interruptum: justis tamen eidem solutis, statim à Marco solo resumptum est; & ut modo dicebam A.C. CLXXI. hoc mirando facinore patrato, duravit usq; in A.C. CLXXIV. quo Marco Tribunitiam Potestatem XXIIIX. gerenti, Appellatio *Imperatoris VII.* jam antea ex acclamatione militum suscepta, ut *Dio* testatur, Senatus auctoritate confirmata est. tradit hæc locis diversis *Capitolinus*; sed præcipue in *Marco cap. 14. 17. 21. 24.* Addatur *Eutropius lib. 8.* qui bello isti Marcomannico diserte triennium tribuit. uti & *Orosius VII. 15.* & *Eusebius in Chron. ad A.C. 179.* Et confirmat insuper calculum nostrum satis valide, quod in *Nummis* apud *Oconem* titulus *Imp. VII.* Marco partim cum TR. POT. XXIIIX. partim XXIX. adscribitur.

IX. Idem, quos modo laudavi, Scriptores, uno velut ore, testantur, gravissimum istud bellum fuisse. inprimis *Eutropius*: cujus verba sunt: *Bellum ipse Marcus unum gessit, Marcomannicum; sed quantum nullâ memoriâ fuit; adeo ut Punicus conferatur.* Sic & *Capitolinus in Marc. cap. 17.* *Specialiter ipse Marcus bellum Marcomannicum, sed quantum nullâ anquam memoriâ fuit, tum virtute, tum etiam felicitate transegit.* Sed & *Ammianus Marcellinus lib. 31. pag. edit. Vales. 44.* indicat, quantæ clades tum exercitibus, tum urbibus etiam Romanis hoc bello illatæ sint.

X. Speciatim, quod ad angustias & periculum attinet, è quo per fulmen & pluviam miraculosam liberatus dicitur Romanus exercitus, narrat *Dio Cassius lib. 71. pag. 805.* Romanos in locis opportunis circumdatos à Quadis, testudine factâ strenue se defendisse: atque ideo hostes omisâ pugnâ constituisse expectare, donec undique inclusos & aquâ prohibitos

æstus

æstus Solis & sitis necaret : jamque Romanos vulneribus pariter ac calore, tum aquæ defectu, non ad pugnandum saltem inhabiles redditos fuisse, sed ad exitium proxime adductos; cum se Divinum auxilium exseruit. *Capitolinus in Marc. cap. 24.* consilium istud Quadorum, quo siti necare, pugnâ omisâ, Romanos destinaverant, *machinamentum hostium* vocat. uti & *Salmasius in not.* ad illum locum observavit. *Orosius quoque lib. 7. cap. 15.* indolem periculi signavit. *Cum insurrexissent*, inquit, *gentes immanitate Barbara, multitudine innumerabiles, hoc est, Marcomanni, Quadi, Vandali, Sarmata, Suevi, atq; omnis pene Germania, in Quadorum usq; fines progressus exercitus, circumventusq; ab hostibus, propter aquarum penuriam, presensius sitis, quam hostis periculum, sustinebat.*

XI. Liberationem porro his verbis pertexit Dio: τῶν ἑν Ῥωμαίων ἐν παντὶ κακῆ καὶ ἐν τῇ καμᾶτι καὶ ἐν τῇ τραυματίῳ, ἔτι πάλιν καὶ ἔτι διψῶν ἡρομῶν, ἢ μήτε μάχεσθαι, ἀλλ' ταῦτα μήτε χωρεῖσθαι πη δυνάμεθ' ἂν, ἀλλ' ἐν τῇ τάξει καὶ τοῖς πόποις ἐσηκῶν, καὶ κατὰ καλομῶν, νέφη ποδᾶ ἐξαίφνης σκιδεραμε, καὶ ἰσπὸς πολὺς ἐπὶ ἀθεῖ κατ' ἑρᾶν. *Cum Romani in tantas difficultates incurrisset, ut labore, vulneribus, ardore Solis, ac siti vexarentur, nec ob eas res pugnare possent, aut alio secedere, sed in acie stantes, & in eis locis constituti arderent; nulla nubes derepente ita coacta sunt, ut maximus imber ceciderit, non sine DEI beneficio. Cumq; primum pluvia eaderet (pergit pag. 806.) Romani omnes suspexerunt in cælum, eamq; in ora receperunt: deinde sicuti galeisq; subjectis biberunt. Barbaris vero irruentibus, cum & bibere simul pergerent, & propulsarent hostem; saucius jam compluribus, gravia damna accepissent, urgentibus hostibus; nisi vehemens grando compluraq; fulmina in hostem cecidissent. Itaq; videre licebat in eodem loco aquam ignemq; simul de cælo cadere, atq; ob eam causam humectari alios, & bibere, exuriq; alios ac prorsus interire. Non attingebat ignis Romanos, aut si forte ad eos accessisset, exinguebatur subito. Neq; imber juvabat Barbaros; sed immixtas eis flammæ, etiam magis, velut oleum, excitabat: ut aquam requirerent pluvia perfusi; infligerentq; pars sibi vulnera, quo ignem sanguine restinguerent: pars confugerent ad Romanos, quasi illi tantummodo aqua salutaris esset. Pluvia mentionem quoque facit *Capitolinus: uti & fulminis. Fulmen*, inquit *cap. 24. de cælo con-**

tra hostium machinamentum extorsit; suis pluvia impetrata, cum siti laborarent. Poëtica Claudianus de VI. Conf. Honor. vers. 342.

*Laus ibi nulla Ducum: nam flammæus imber in hostem
Decidit: hunc dorso trepidum flammante ferebat
Ambustus sonipes: hic tabescente solutus
Subsidit galea, liquefactaq; fulgure cuspis
Canduit, & subitis fluxere vaporibus enses.*

Sed Christiani Scriptores, pariter ut Dio & Capitolinus, imbrem vel solum nominant, vel adjungunt fulmina.

XII. Major inter eos dissensus est in judiciis de origine & authore, hujus miraculi. Dio Cassius refert, suo tempore, nempe sub Severo Imp. famam fuisse: Ἀρνούφιν πῦρα μάγον Αἰγυπτίον, σὺνὸν τῷ Μάρκῳ αἴθερος τε πύρας δαίμονας, καὶ τὸ Ἐρμῆν τὸ αἰθέριον ὅτι μάγιστον μαγιστεύσας ποτὶν Ἐπιγαλιέσκοντι, καὶ δι' αὐτῶν τὸ μῦθρον Ἐπιγαλιέσκοντι. Arnuphin magum Ægyptium, qui cum Marco erat, Mercurium præsertim illum, qui est in ære, aliosq; Demonas quibusdam artibus magicis invocavisse, ac per eos pluviam elicuisse. Ipse autem judicium suum præmittit, his verbis: καὶ πόλεμον Μάρκῳ σωτήρη μέγας, καὶ νίκην ἀπρόδοξον ἄτυχῆσιν, μάλλον ἢ ὑπὸ Θεῶ ἐδοῦρηται· κινδυνώσασθαι γὰρ ἐν τῇ μάχῃ σὺν Ῥωμαίοις ἀπρόδοξότατα τὸ Θεῶν ἐξέσωσε. Bellum Marco ingens conflatum est: victoria autem ab omni expectatione aliena beatus est, imò DEI potius beneficio donatus. nam cum in prælio periclitarentur Romani, mirabili prorsus ratione Numen eos servavit. Non sensit sane de vero Numine Dio; interim puto, illum non debuisse à Xiphilino mendacii argui in eo, quod famam & rumorem suo tempore de hac victoria sparsam retulit. Ipsam quidem, quæ vulgata erat, famam refutare facile fuerat: non eâ ratione, quam Xiphilinus adfert: quod memoria proditum non sit, Marcum magorum consuetudine & præstigiis delectatum fuisse: sed longe fortiori, quod Marcus ipse de vita sua lib. I. diferte profiteatur se didicisse, ἀπὸ Διογνήτου τοῦ αἰκινέσσανδρον, καὶ τῶ ἀπηνήκον, τοῖς ὑπὸ τῷ περὶ δολομῶν καὶ γοήτων ἐπὶ ἑπωδῶν ἐπὶ δαίμονων ὑποπομπῆς, καὶ τῶ τοῖστων λεγομῶσι. A Diogeno, studium abstrahere à rebus inanibus, fidemq; abrogare eis, quæ de incantationibus & Dæmonum profligationibus, ac id genus aliis rebus, præstigiatores & magi referrent, Sed non propterea, quia fama falsa

falsa erat, consequitur, falsum quoque esse, talem tempore Dionis famam ipsam fuisse. Nam de Legionis nomine quale sit, quod Dioni objicit *Xiphilinus*, infra apparebit. *Capitolinus* citato cap. 24. *Marci precibus extortum de cælo fulmen*, scribit, harumque precum formulam exhibet ex *Themistio Valesius in Annot. Euseb. V. 5.* *Claudianus* famam *Dioni* annotatam tangit, sed ipse *Marci* moribus Deos tribuisse miraculum censet:

*Tunc contenta polo, inquit, mortalis nescia telis
Pugna fuit: Chaldaea mago seu carmina ritu
Arma vere Deos: seu, quod reor, omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri.*

Ex *Suida* autem in *Ἰαλιανός* constat, non tantum illam de *Arnuphi*, mago, sive, ut ipse appellat, *Philosopho Ægyptio*, opinionem viguisse: sed & alios fuisse, qui *Juliani* incantationibus id tribuerent. Quod vero *Scaliger* ex *Lampridio* insuper huc adfert, *Marcum* per *Chaldæos* & magos id egisse carminibus & consecratione, ut *Marcomanni* Pop. Rom. semper devoti essent, atque amici: id vero puto ab isto quidem miraculo profusus alienum esse.

XIII. Ex nostris Scriptoribus antiquissimum ipsique huic victoriæ *σύγχρονον* testem producit *Eusebius* ad firmandam narrationis suæ, uti supra proposita est, fidem, *Apollinarem*, sive, ut Græci nominant, *Ἀπολλινάριον*, Hierapolitanum Episcopum. Cujus autoritas, utpote Scriptoris coævi profusus historiæ quam scripsit, tanta est propter antiquitatem; ut ne ipsum quidem *Dionem*, nedum *Capitolinum*, aut *Themistium*, vel denique *Claudianum* existimem potiore rumori suorum temporum, vel suis conjecturis propriis, fidem arrogaturos fuisse. Ex operibus ejus memorantur præcipuè *Eusebio Hist. Eccl. IV. 27.* adversus Gentes libri quinque: de veritate duo. quibus addit *Phorius* aliud opus *de pietate*. Qui de cætero luculentus, etiam de ætate ejus & præstantia, testis est. ita enim ille in *Biblioth. cod. XV.* ἦν δὲ ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίου Βῆτος Βασιλέως Ῥωμαίων ἀξιόλογος ἡ δὲ αἰνὴ καὶ φερόσα ἀξιολόγῳ κεχορηγία. Floruit *M. Antonini Veri, Romæ imperantis, tempore. Vir sane memorandus & dictione præstanti usus.* Atque ex hoc confirmat tum in universum *Eusebius* opem divinam *Antonino Christiano-*

Christianorum precibus obtentam: tum id repetit præsertim, quod supra de nomine legionis *fulminatrici* annotatum est. hoc nimirum vocabulo, tanquam rei congruente, illam ab Imperatore insignitam fuisse,

XIV. Atque de precibus Christianorum, quod per illas Marco & exercitui Romano imber exoratus sit: quod quævis Imperator ipse agnoverit, maximè merito momenti præterea visum est *Eusebio* testimonium, quod in *Apologetico cap. 5. Tertullianus* præstat, cum scribit: *edimus profectorem, si literæ Marci Aurelij gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam scilicet Christianorum forte militum precatationibus impetrato imbri discussam contestatur.* Literas quidem, quæ hodiè sub nomine Marci circumferuntur, subjunctæ *Apologetico Justini Martyris*, falsitatis tam aperte convicit *Scaliger ad Euseb. Chron. p. 222. ad stipulante Salmasio ad Capitolin. Marc. cap. 24.* ut non otiose minus facturus sit, qui de autoritate illarum denuo disputare, quam qui eidem inniti, aggredietur; at quis credet, Tertullianum, apud Senatum Romanum, ad literas Marci in tam gravi & periculosa disputatione provocaturum fuisse, si vel extare illas, vel id, quod producit, comprehendere, non certo certius scivisset? *Orosius* non videtur æque certus de his literis fuisse; ait enim: *extare etiam nunc apud pleròsq; dicuntur literæ Imperatoris Antonini, ubi invocatione nominis Christi per milites Christianos & scilicet illam depulsam, & collatam faceretur fuisse victoriam.* *Eusebius* in *Chron.* ore ipsius *Tertulliani* loquitur. Historiam interim ipsam non minus asseveranter perceret *Orosius* quam *Tertullianus*: qui alibi quoque, *ad Scapulam* nempe *cap. 4.* scribit: *Marcus Aurelius in Germanica expeditione, Christianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in sibi sua impetravit.*

XV. Nec est, ut quis existimet, *Tertulliani* fidem vacillare, vel propter nummos ex *Occone* supra productos, in quibus Jupiter aut Imperator etiam ipse Marcus exhibetur cum fulmine; vel propter monumentum Jovi, ut apparet, Fulminatori Romæ ob hanc victoriam erectum, quod cernere est apud *Baronium ad A.C. 176.* vel denique propter picturam, in qua suo adhuc tempore Imperatorem precantem & cælum in suam opem exorantem repræsentatum fuisse scribit *Themistius*. Licet enim
nummis,

numinis, & monumento Baroniano concedatur, uti libenter concedimus, Marcum Imperatorem non agnovisse verum DEUM, à quo Christiani milites tam potens auxilium impetraverunt: non tamen inde contra Tertullianum concludi poterit, Marcum non agnovisse, quorum militum precibus, à quocunque denique DEO, hanc victoriam impetrasset. nam quod ignotum Numen sub habitu Jovis consecravit ac coluit, id miraturum neminem puto. Et sunt præterea talia monumenta victoriarum vel in nummis, vel in marmoribus, vel alio quocunque picturæ genere, plerumque non ab Imperatoribus ipsis, sed in honorem Imperatorum, à Senatu Romano exhibitæ. Ne de eo jam dicam, quod de pictura *Ithemistij* ne constet quidem, privatâ an publicâ auctoritate facta fuerit.

XVI. *Milites Christianos generatim duntaxat nominat Tertullianus*, uti loca adducta ostendunt; neque singillatim exprimit, cujus legionis fuerint: uti nec *Orosius*: cujus verba sunt: *Ad invocationem Nominis Christi, quam subito magna fidei constantiâ quidam milites effusi in preces palam fecerunt, tanta vis pluvia effusa est.* quin pro comperto fere habeo, haudquaquam de legionis certæ militibus, nedum de Legionem integrâ lensisse *Orosium*: addit enim paucis interjectis: *Romani hostium terga usq; ad interfectionem cadentes, gloriosissimam victoriam, & omnibus pene antiquorum titulis preferendam, rudi parvoq; militum numero, sed potensissimo Christi auxilio, reportarunt.* Primus, quod ego quidem sciam, *Eusebius* nominat *ὁσὺ θη ἡ μελιτινῆς ἑτα καλεμένης λεγεώνος* *σεβαστῆας.* milites Legionis Melitine. Huncque haud dubie unum cæteri, qui nomen idem usurparunt, præsertim *Xiphilinus* habuerunt profundo. Nam *Gregorius Nyssenus*, cujus ex *Orat. 2. de XL. Martyr.* locum adfert *Baronius*, præterquam quod videtur & ipse haustam ex *Eusebio* historiam ornatu duntaxat oratorio auxisse, de loco, ubi parta est hæc victoria, uti & de militibus, quorum precibus parta est, adeo indeterminate loquitur, ut ex illo non minus facile probari possit, rem istam Melitinæ, quam à militibus Melitinenis gestam fuisse. *Epistola* supposititia *Marci*, inter legiones quæ cum Imperatore fuerunt, Melitinam non nominat. Sed ejus, in alterutram partem,

non major sane ratio habenda est, quam si in mundo non esset.

XVII. *Eusebium* quod attinet; nisi admodum fallor, putavit is *Apollinarem* se præeuntem habere, cum *Melitinam Legionem* nominavit: apud quem scriptum nimirum repererat: Legionem, cujus precibus miraculum perpetratum est, exinde congruo rei vocabulo *fulmineam* ab Imperatore cognominatam esse. Eandem autem *Melitinam legionem* dictam, quæ & *Fulminea* vel *Fulminatrix*, aliunde putabat esse exploratissimum. Et licet sane *Josephus Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis* scribat: *Melitenes legionis memoriam omnem intercidisse, neque unde nomen acceperit sciri: nec posse dictam videri* ὑπὸ τῆς Μελιτινῆς *Urbe Cappadocia: cum ab ea sit* Μελιτιναῖα, non Μελιτινός. ostendit tamen *Salmasius* in *not. ad Capitol. Marc. cap. 24. Melitenam Legionem* utique dici potuisse à *Melitina Cappadocia Urbe*: quæ Græcis non Μελίτινη sed Μελιτινή. & cujus ἑτυμὸν non Μελιτιναῖα sed Μελιτινός dici consueverit. idque probat ex *Stephano de Urbibus* voce Μελιτινή. Cujus appellationis ratio tanto verisimilior est; quod ex *Dione Cassio lib. 55. p. 564.* constat, Legionem XII. *Fulminatricem* ab Augusto constitutam, & in *Cappadocia* collocatam. Sequiori ævo eandem Legionem, apud *Melitinam* oppidum, sub Dispositione Ducis *Armenia* constitutam fuisse, dubitationi omni eximit *Notitia Imp. Orient. pag. 99. Prefectura Legionis duodecima Fulminea, Melitena.*

XIX. Itaque si mentem *Eusebii* satis assequor; existimavit ille, Legionem XII. usque ad tempus hujus miraculi *Melitinam* dictam fuisse; postquam autem milites ejus precibus suis fulmen è cælo provocarunt, nomen *Fulminea* vel *Fulminatrix* accepisse: idque testatum esse *Apollinarem*, cum scripsit: ἐξ ἐκείνης τῆς δὲ ἁγῆς τὸ ἀρροδοξὸν πεποιητὴν λεγούσα, οἰκειὰν τῷ γεγονότι πρὸς τὸ βασιλεὺς εἰληφέναι πρῆσθησάν τε κεραινοβόλον τῆς Ῥωμαίων Ἐπικληθείων Φωνῆ. Ex eo Legionem, cujus precibus miraculum perpetratum est, congruo rei vocabulo *fulmineam* ab Imperatore cognominatam esse.

XIX. Hoc vero si sensit *Eusebius*, uti sensisse manifestum est, graviter sibi obloquentem habet inscriptionem *Tergestinam*

nam veterem, quæ Legionem XII, quam in Cappadocia ponit Dio, jam Trajani tempore *Fulminatricem* cognominatam docet. Produxerunt illam *Baronius*, *Scaliger*, alii. In *Opere Gruteriano* pag. 193, n. 3. exhibetur in hunc modum :

Q. PETRONIVS. C. F. PVP. MODESTVS. P. P. BIS
 LEG. XII. FVLM. ET LEG. I. ADIVTRIC. TRIB.
 MIL. COH. V. VIC. TR. COH. XII. VRB. TR.
 COH. V. PR. PR. DIVI. NERVÆ. ET. IMP. CÆS.
 NERVÆ. TRAIANI. AVG. GERM. PROVINC. HI-
 SPANLÆ. CITER. ASTVRIÆ. ET. CALLECIA-
 RVM. FLAMEN. DIVI. CLAV. DEDIT. IDEMQUE.
 DEDICAVIT,

Neque ego sane rationem excogitare possum, qua erroris *Eusebii* possit absolvi. Nam *Bronverus*, qui in *Annal. Trev. part. 1. p. 171.* vetus nomen Fulminatricis legionis in Melitenam translatum scribit, non satisfacit.

XX. *Apollinarem* tamen, eodem tempore, ut præmonui, viventem scribentemque, quo militibus Christianis id dedisse Marcum asseverat, ut Legionem, in qua militabant, *Κεγγυροβόλοι*, *Fulminatricem* appellaret, ut falsi arguam, nondum inducor. Id in dubium neutiquam voco, *Legionem XII. Melitenam ante Marcum jam appellatam fuisse fulminatricem* : atq; adeo nomen hoc à Marco non accepisse : sed hinc sequitur tantum, *Eusebium* similitudine nominis deceptum fuisse ; qui Legioni Melitenæ nomen *fulminatricis à Marco* inditum scripsit. Contra *Apollinarem* vero, qui Legionem, cujus milites Christiani fulmen & imbrēm precibus impetraverant, à Marco *fulminatricem* cognominatam asseruit, nihil hinc validè concluditur. Nam I. nihil impedit, aliam quandam Legionem à Marco *Fulminatricem* dictam esse ; etiamsi constet Legionem XII. jam sub Trajano idem nomen gessisse. II. Præsertim cum alio significato illa XII, alio hæc nostra id nominis accepisset, gesseritque. Illa enim *Fulminatrix* dicta est, quia vel scutis milites ejus picta fulmina præferebant, uti conjicit *Christoph. Adam. Ruperr. observ. in Synops. Besold. cap. 14. pag. 330.* vel quia in signis militaribus aquilam fulmini insi-

dentem habebat: *hæc*, quia precibus suis quodammodo fulmen in hostes jaculata fuerat. Hinc, quod inprimis observandum arbitror, *Dio Cassius lib. 55. p. 564.* illam *κεραυνοφόρον*, quasi *fulmina gerentem*: Apollinaris vero hanc nostram *κεραυνοβόλον* quasi *fulmina jaculantem* nominavit. quod diversitatem aperte demonstrat. III. Neque obest huic sententiæ, quod *Dio Cassius* in enumeratione Legionum Romanarum unius tantum Fulminatricis, vel Fulminiferæ, non autem hujus Fulminum jaculatricis mentionem faciat. præterquam enim quod Scriptoris recentioris silentium adversus hæc difertum & expressum testimoniū minime validam consequentiam parit: vero haud est absimile insecutis persecutionibus vel dissipatam esse iterum hanc legionem, vel nomen ejus saltem abolitum: uti causis multo levioribus alias legiones dissipatas fuisse *Dio ipse citato lib. 55.* fatetur. quarum nomina itidem non recenset. IV. Licet parum probabile sit, totam legionem militum Romanorum tempore Marci Christianam jam fuisse; id tamen novum aut inusitatum non est, ut paucorum etiam militum præclara facinora legioni integræ imputentur tribuanturque à Scriptoribus, vel interdum publice nomen peculiare pariant. V. Quare autem miremur, Marcum in hanc expeditionem secum Christianos duxisse? Cum *Capitolinus in Marc. cap. 21.* testetur, *illum ob idem istud bellum servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad miliciam parasse; eosq; Voluntarios exemplo Volonum appellasse. Armasse etiam gladiatores, & obsequentes appellasse. Latrones etiam Dalmaticæ atque Dardania milites fecisse. Armasse & Diocmitas. emisse & Germanorum auxilia: omni præterea diligentia parasse legiones.*

XXI. De *Xiphilini* loco cur non seorsim agam, credo apparere, uti &, quare cum ulandis recentiorum testimoniis abstinuerim. quibus ut fidei nihil addi Veterum narrationibus, ita nec detrahi quicquam potest.

DISSERTATIO XIX.

HOSTIS DEDITITIUS.

I.

INter cæteros bellorum eventus *Hostem dedititium* magna ca-
 suum frequentia & varietate sistit nobis præsens Europæi
 Orbis facies, instruitque quotidianis experimentis repertum
 circa ipsam bellorum originem salubri haud dubie ratione re-
 medium, ad extremam cruenti certaminis necessitatem evitan-
 dam. Sed mihi consilium est ad præteriti potius temporis ex-
 empla respicere, atque ex illis, intra limites Academicæ dis-
 sertationis, repetere, quæ ad ferendum de hodiernis iudicium
 præcipui quidpiam momenti habere videbuntur. DEUS
 Optimus Maximus gratiæ suæ atque regimini, Mæcenates fa-
 vori ac benevolentia, Amici studio atque affectui conatus
 hosce meos habeant commendatos.

Resp. Joh
 Carolo
 Strohm,
 d. 16. Maji
 1677.

II. Putet autem forte aliquis contradictoria me loqui,
 quando *Hostem dedititium* nomino: cum deditio pactiõnem con-
 tineat, qua is, qui se dedit, & is, qui dedentem se recipit, desinunt
 invicem hostes esse; quatenus deditiõnem recipiens jus perpe-
 trandi hostilia, vel deditiõnem faciens jus resistendi, ipsa dedi-
 tione abdicare censetur. Verum cum *dedititium* spectare liceat
 non tantum in eo statu, in quo est, postquam se dedit; sed &
 in eo in quo est, cum se dedit; mihi in titulo dissertationis, hunc
 potius, quam illum attendere ratio fuit, ut distincte specialiter-
 que statim cognosceretur, inter varia deditiõnis genera, eam
 tantum in scriptionis hujus argumentum venire, quâ hostis
 hosti deditur.

III. Non aliter itaque quam per comparationem quan-
 dam huc pertinent *dedititiõ*, de quibus Lege Sext. Ælio Catulo
 & Cajo Sentio Saturnino Coss. Romæ cautum est, ut qui servus
 publice vincus, aut notis iniustus, aut publice verberatus fuisset,

si manumitteretur, dediticiam libertatem consequeretur, neque unquam ad civitatem Romanam perveniret. Quod Augusto adscribit Suetonius in *vit. ej. cap. 40.* his verbis: *Servos non contentus multis difficultatibus à libertate justa removisse; cum & de numero & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiose cavisset, hoc quoque adjecit, ne victus unquam tortusve quis ullo libertatis genere Civitatem adipisceretur.* Caterum similitudinem inter hos & nostros dedititios notavit Theophilus Paraphras. *Instit. §. 3. de Libert.* laudatus ob id Antonio Augustino de *Legib. & Senatus c. Pop. Rom. L. Æl. Sent. p. 34.* Scribit autem ex interpretatione Jacobi Curtij Theophilus: *dedititios nominatos fuisse ad exemplum peregrinorum; quondam enim peregrinorum aliquos, cum Romanis vectigal penderent, infestis adversus Romanos animis, arma in eos sumpsisse. Collata autem acie datoque congressu à Romanis fuisse victos. Nempe cum imperum fortitudinemque eorum sustinere non possent, abjectis armis sese dedidisse. At Romanos cum his humane agentes, vitam quidem eis concessisse: sed appellationis hujus ignominia affecisse; ut, quia se dedidissent, dedititij vocarentur. Hoc exemplo libertinos quoque istos dedititios Lege Ælia Sentia fuisse vocatos, ut, quorum ignominia sive turpitude communis erat, ij & nomine communi uterentur. Add. L. un. C. de deditis. Lib. toll.*

IV. Pariter à tractatione nostrâ remoti sunt, qui ob delictum admissum, alii, quam hosti deduntur; sive civitas dedat exteris eos, è civibus suis, qui in externos deliquerunt; sive exteri dedant civitati eos, qui, cum in civitate deliquissent, ad se confugerunt. Cujus utriusque deditiois rationes cautionesque, uti & exempla quamplurima, exhibet *Grot. de Jur. Bell. & Pac. lib. 2. cap. 21. n. 4. §. & in Not.*

V. Idem de his dicendum, qui vel ob quamcunque aliam necessitatem; vel ob bellicam quidem, sed aliis quam à quibus victi sunt, tutelæ duntaxat suæ causa se dedunt. Quemadmodum Romanis victi à Samnitibus Campani se dediderunt: quorum Legati apud *Livium lib. 7. cap. 31.* cum impetrare auxilium à Romanis contra Samnites non possent; notabili formula, *quandoquidem, inquit, nostra rueri adversus vim atque injuriam justa vi non vultis; vestra certe defenderis. Itaque populum Campanum, agros, delubra deum, divina humanaque omnia, in vestram, Patres*
Conscripti,

Conscripti, populiq; Romani ditionem dedimus: quicquid deinde patiemur, deditiq; vestri passuri. Atque hos quidem in ditionem acceperunt Romani. Iidem tamen paulo post, eodem *Livio* memorante *lib. 8. cap. 2.* Sidicinorum ditionem, ut seram ultimaque demum necessitate expressam, sunt aspernati. Campanorum ditioni non abfimilis est Epidamniorum deditio apud *Thucydidem de bell. Pelop. lib. 1. cap. 2.* qui se Corinthiorum potestati permiserunt, cum adversus vicinos Barbaros nec propriis viribus se tueri possent, & à Corcyraeis, quorum colonia erant, frustra auxilium petissent.

VI. Quoniam itaque de *hoste deditio* sermo nobis est futurus; antequam ad cætera progrediamur, exponendum videtur, quinam, recepta inter gentes loquendi consuetudine, *hostium* nomine intelligi soleant? Et antiquissimis quidem temporibus *hostis* Romanis nihil nisi externum significabat. Postea nomen ad eos translatum, qui publice arma contrà ferrent. docet utrumque *Cicero de Offic. lib. 1. cap. 12.* *Eriam animadverto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur, lenitate verbi tristitiam rei mitigante.* *Hostis enim apud majores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus.* *indicant duodecim Tabula: Aut status dies cum hoste.* *Iremq;: Adversus hostem æterna auctoritas. quid ad hanc mansuetudinem addi potest? eum, qui cum bella geras, tam molli nomine appellari? Quanquam id nomen durius jam effecit vetustas: à peregrino enim jam recessit, & proprie in eo, qui arma contrà ferret, remansit.* Quod autem adjeci, *Publice*, id *Philippica IV.* explicat *idem*; ubi ait: *Ille hostis est, qui habet Rempublicam, curiam, ararium, consensum & concordiam civium, & rationem aliquam, si res ita rulerit, pacis & fœderis.* Idque ad usum gentium communem transfert *Grotius de Jur. Bell. & Pac. lib. 3. cap. 3. n. 1. & seqq.*

VII. Unde fit, ut, quod *Ulpianus in L. 24. ff. de Captiv. & Postl.* scribit, *eum qui à latronibus captus est, servum latronum non esse*, applicari non minus possit ad ditionem, quam vel latronibus alii, vel aliis latrones faciunt. Nam nec illo casu latrones jus consequuntur, quod in dedititios; nec hoc, quod dedititiis aliàs competit. Hincque legimus, plerumque nec latrones dedentes sese receptos; & in potestatem redactos ultimo suppli-

supplicio affectos fuisse. Referrique inter alia, tanquam insigne justitiæ facinus, videas, quod Fridericus I. Imperator latrones, qui fauces Italiæ insederant, postquam eos in ditionem suam redegisset, suspendio punivit. memorante *Ottone Frisingensi Gest. Frid. I. lib. 2. cap. 25. Gunther. Ligurin. lib. 4.* Vetusiora exempla consignavit *Albericus Gensilis de Jur. bell. lib. 1. cap. 4.*

II. Quod tamen eatenus tantum admitti debet, si pactio expressa non intercessit. Hac enim adhibitâ, latronibus perinde ut aliis quibusve fidem esse servandam, meritò censent prudentes. quo nomine Augustum in primis laudat *Dio Cassius lib. 56. pag. 598.* exempli loco adferens Corocottam famosum in Hispania latronem. contra quem cum tanta ira fuisset incensus Augustus, ut præmium illi polliceretur, qui virum hunc sibi adduxisset, decies sestertiûm; mox ultro ad se venientem neque pœna affecit, & eâ, quam promiserat, pecunia donavit. quod indignis etiam fidem servandam putaret.

III. Scio quidem vulgo in contrarium provocari solere ad *Ciceronis* testimonium, quod extat *lib. 3. de Offic. cap. 29.* *Perjurium nullum esse, si prædonibus pactum pro capite pretium non afferatur, ne si juratum quidem sit: quia pirata non sit ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium, cum quo nec fides esse debeat, nec iusjurandum commune.* Quin & occurrere in veteri pariter ac recenti historia exempla certum est, quibus pactæ, expressa conventionione, salutis fides nihil deditiis piratis aut prædonibus profuit. inter quæ dignum præcipue memoratu videtur, quod *Tbuanus lib. 82. p. 39. A. C. 1585.* refert de Curtiæto Sambucano, primario Italicorum exulum duce. Insestaverat ille crebris excursibus ipsum quoque Romanum agrum, usque ad urbis portas, tandemque populabundus in Samnium se receperat, ut se cum Marco Sarra altero famoso prædonum duce conjungeret; indeque collecto sociorum globo rursus in Latium descendit, eademque qua antea licentia est grassatus; nec tamen diu post inde ejectus, ac Tergesti conclusus, cum desperatis plane consiliis vel salutem sibi, vel communem cum oppidanis perniciem paraturum ostenderet, *Tergestini* (quæ sunt verba Historici) *apud Præfectum pervicerunt, ut potius paucorum hominum licet noxiorum in libertatem consentiret, quam tot innocentes*

animas

animas in manifestum exitium obfirmato animo daret. Cavis itaq, præfectus illi de vita, fidejussore Raimundo Turriano Comite. Verum mox Turriano ad Casarem profecto, ut pactorum confirmationem inde peteret, præfectus fidem Curtiæ sociisq, minime servavit, sed nocte in-tempesta in hospitio, in quo publica fide interposita diversabantur, comprehendi, manicisq, & pediculis ferreis injectis, in Liburnicam armatam, qua Anconam portarentur, imponi jussit. Et Curtiæ quidem, ne carnisficiis manu perires, in mare se precipitem jecit, fluctibusq, absorptus est. Cæseri pro merito cuiusq, variis supplicia sunt affecti.

X. Verum objectioni ex Cicerone petitæ latissimè abunde Grævius de *J. B. & P. lib. 2. cap. 13. n. 15. & lib. 3. cap. 19. n. 3.* ubi præsertim docet, non intercedere quidem cum prædonibus specialem istam communionem, quam inter hostes in bello solenni & pleno jus gentium introduxit: at, quia homines sunt, communionem habere juris naturalis: ex quo pacta sunt servanda. Sed & exemplum Pompeii, qui pleramque partem belli piraticæ pactationibus confecit, vitam illis pollicitus, & sedes, in quibus sine rapto viverent, ostendit, nequaquam admitti posse, quod ab Alberico Gentili de *Jur. Bell. lib. 1. cap. 4.* traditum est: *nunquam pactis bellum cum prædonibus compositum, neq, fœderibus finitum, sed aut superstites fuisse victores, aut victos necesse habuisse mori.* In exemplo autem, quod ex *Tibulliano* modo produximus, non omisit notare Historicus, Præfectum, qui Curtiæ datam fidem non servavit, non communi illa ratione inductum id fecisse, quod latronibus fidem frangere liceat, sed *vel diris Pontificis terris, vel præmiis à Pontifice captivorum deditione consequendi spe invitatum.*

XI. A prædonibus argumentatur *Cæsar de Bell. Civ. lib. 3. cap. 19. ad cives. Liceretne civibus ad cives de pace Legatos mittere? quod etiam fugitivis ab saltu Pyrenæo prædonibusque licuisset.* Et univèrse quidem sive generaliter definiendo, minus difficulter videntur jura belli admitti posse inter cives, quando in partes æquales Respublica bello civili divisa est: sicut bello civili Cæsaris & Pompeii Romana Respublica, & aliquoties Imperium nostrum Romano-Germanicum electione plurium Imperatorum divisum fuit. Et apud nos quidem talibus bellis, perinde ac in bellis publicis ac solennibus, jura belli, circa deditos præsertim captosq, valuisse, tum reliqua, tum bellum præsertim,

B b b

quod

quod inter Ludovicum Bavarum, & Fridericum Austriacum gestum est, multis exemplis huc pertinentibus sæcundum, declarat. Ex instituto tamen populi Romani dediti captive bellis civilibus in servitutem redigi non poterant. Quod bono quidem consilio mitigandis talibus bellis repertum, in contrarium plane conversum est, iisque potius exasperandis valuit: eò quod milites, *irrisam pradam*, ut alicubi *Tacitus* loquitur, *fieri* hac ratione indignantes, eos quos in potestatem redigebant, quia servos facere non poterant, interficiebant. Vid. *Plutarch. in vit. Orthonis.*

XII. At subditis contra superiores insurgentibus, quando se postea, vi majore adacti, dedunt, plerumque videas, non quod hostibus, sed quod facinorosis tribui solet, jus dictari. de quo genere complura magnæ & multiplicis severitatis specimina continet historia belli rustici, quod anno superioris seculi vigesimo quinto in Germania nostra gestum est. In quo Trucefus Suevici fœderis dux, cum deditione plures cepisset rusticorum rebellium, graviter in eos, animadvertit, quin & unum ex iis catena laxè religatum ad palum, ut discurreret, circumposito igni torruit. Sed ipsi nimirum rustici singulari severitati exemplum & incitamentum suggererant: utpote qui ex iis, quos ipsi in suam potestatem redegerant, Ludovicum Comitem Helffenstenium & alios, crudelissimo supplicii genere necaverant, hastis utrinque projectis confoscos. *Sleidam. Comm. lib. 4. pag. 114.*

XIII. Et ut sententiam meam hac dere paucis exponam; in potestate superioris positum esse judico, reis deditionem facturis nullas condiciones indulgere, deditosque meritis supplicii afficere. Quemadmodum anno superioris seculi octuagesimo quinto Senatum Venetum fecisse *Thuanus lib. 82. p. 43.* commemorat: cum Ludovicus Ursinus interfectæ, Patavii, Virginie Acorambonæ, & mox rebellionis reus, dedere se sub certis conditionibus pararet. Rejectis enim conditionibus, *quas à reo accipere*, ut loquitur Historicus, *indignum* videbatur, tandem sine conditione deditionem facerè coactus, & sententia Senatus in carcere strangulatus est.

XIV. Sed si fides interposita sit promissorum, eam subditis quoque servandam existimo. Arbitrorque non immerito

rito *fidem desideratam fuisse*, notante *Sleidano lib. 4. Comm. p. 119.* in factio Antonii Lotharingi in tumultuantes anno, quo paulo ante indicavi, 155. rusticos, qui, circa Tabernas, in viciniâ, deprehensi ab ipso fuerant. *Nam iussi deponere arma, & impunitate promissa, cum per medias equitum & pedum cohortes prodirent inermes, domum quisq; suam redituri, levi quadam occasione concitata turba interfecti sunt magna sui parte.* Sequitur paulo post: *Consimilis fuit passim aliorum etiam exitus, & ad Petershemam agri Wormatiensis oppidum magno numero fuerunt à militibus occisi, cum facta deditione arma deposuissent.* Eodem tendit iudicium *Grosij de Jur. Bell. & Pac. lib. 3. cap. 19. n. 6.* iniquientis: *Posse subditorum adversus Reges aliasque summas potestates bellantiam tantam esse aut causa iniustitiam, aut resistendi improbitatem, ut puniri graviter possit. Tamen si quasi cum desertoribus aut rebellibus actum sit, pœnam promissa opponi non posse.* Qui & rationibus contrariis *ibidem* respondet.

XV. Inter hostes, porro, quidam dedunt seipfos, quidam deduntur ab aliis. Nec singuli tantum, sed integræ quoque legiones, imo exercitus, munimenta, urbes, Populi, quandoque per deditionem in potestatem & jus alterius veniunt. A parte illorum, à quibus fit deditio, spectatur præcipue facultas dedendi se, vel alios: à parte illorum vero, quibus fit deditio, attenditur jus, quod per deditionem consequuntur: unde ipse dedititiorum status est dijudicandus.

XVI. Seipsum dedere, is qui alieni juris est, nequit. Si tamen ultima vi adactus permittat se hostis potestati, habet hæc deditio tum excusationem apud superiores, tum efficaciam præcipuam apud hostes, à necessitate. Cui tamen & ipsi minus, quam par erat, tribuerunt, studio disciplinæ militaris, Romani. apud quos *postliminio carebant, qui, armis victi, hostibus se dedidissent:* iudicio *Pauli in L. 17. D. de Captiv. & postlim.* & integræ quandoque legiones ultimo supplicio leguntur affectæ, quod se hostibus dedidissent. Unde facile fuit T. Manlio Torquato, cum de redimendis iis deliberaretur, qui se post cladem Cannensem Hannibali dediderant, mitiores sententias vincere, in civitate minime in dedititios jam inde antiquitus indulgente. quanquam ejus quidem severitas inde majorem speciem accipit, quod cito nimis, non expectato, quod debebat expectari.

necessitatis momento, arma ac seipfos tradidissent. Quin & ipse haud obscure innuit apud *Livium lib. 22. cap. 60.* se de illis mitius fuisse locuturum, si *dies noctesq; aliquot obsessi, tandem ultima auxi passiq;, quum omnia subsidia visa abessent, affectisq; fame viribus, arma sustinere nequirent, necessitatibus magis humanis, quam armis victi fuissent.* Add. *Val. Max. lib. 11. cap. 7. n. 15.*

XVII. Inprimis vero acriter in eos animadvertebant Romani, qui arcem urbemve suæ tutelæ commissam hostium potestati permisissent. *Præsidio decedere, apud Romanos capitale esse, & nec liberorum etiam suorum eam legem parentes sancisse,* inquit apud *Livium lib. 24. cap. 37.* L. Pinarius, confirmatque *lib. I. & VI. Polybini.* Quin & in universum idem Pinarius formulam prævivisse videtur, omnibus iis usurpandam, qui ad deditionem loci sollicitantur, cui à superiore præsidio sunt impositi: *Se in præsidio impositum esse ab imperatore suo: clavesq; portarum & custodiam arcis ab eo accepisse, qua nec suo, nec Ennensium arbitrio haberet, sed ejus, qui commisisset.* In recentiori militia celebris est præsertim hac in re Hispanorum severitas: quorum leges militares ex *Constitutionibus Regiæ* has potissimum refert *Balthazar Ayala lib. 3. de Jur. & off. Bell. cap. 18.* *Non debere quem mortem recusare pro arcu defensione, pro qua tuenda fortiter se quilibet gerere debet, etiam contra patrem, filium, vel quondam dominum. & quidem necessitate famis cogente, potius filium comedere debere, quam hosti arcem dedat injussu domini. neq; excusari, si dedat arcem, ex eo forte, quod hostes minitentur mortem, uxori aut liberis, aut quibusvis aliis.* Quam quidem legem exemplo suo firmasse notat Alphonsum Perezium Gulmannum, qui post semestrem Tarisæ obsidionem, hostibus, nequicquam omnibus tentatis, minitantibus, nisi oppidum dederetur, filium se illius, quem apud se habebant, interfecturos; respondit, se filium patriæ, neque eum immortalem genuisse; eo se orbari, si fors ita ferret, quàm præsidio decedere, & fidem frangere sibi potius esse. Illud enim etiam fieri cum suâ gloriâ posse, hoc sine suo dedecore ac scelere non posse. atque ita filium in conspectu suo, ab hoste, nefario scelere necari, passus est.

XIIX. Non desunt tamen etiam in tam adstrictâ severitate rationes, quæ dedentem munimentum arcemve commif-
sam

lam fidei suæ tutelæque defendant: quas partim adduxit *ibidem Ayala*, partim subministrant aliarum gentium leges militares, casusque miris aliquando momentis involuti, subinde occurrentes. Ita videas utique non sine gravi ratione dubitari: an dux præsiarius extremum necessitatis punctum expectare tum quoque teneatur, si talis urbis præsidio impositus sit, in qua non jura tantum, sed utilitas etiam civium ab utilitate & juribus militum defensorum distincta penitus & separata sunt? Exemplo fit L. Atilius Locris bello Punico secundo impositus. Cum in eo res esset, ut Locrenses, captis civium suorum pluribus, deditionem ad Pœnos facere haud dubio consensu pararent; ne severissimos quidem censores ab eo exacturos fuisse existimo, ut intempestivâ pertinaciâ milites Romanos indubie pernicipi objiceret, potius quàm, quod fecisse illum *Livius* memorat, *lib. 24. cap. 1.* Reipublicæ reservaret, præsidium defendendo. Cum præterea victores eo duriores leges obsessis præscribere soleant, quo diutius differtur deditio; defensoresque sæpe cum loco in potestatem hostium veniant, qui paulo citius pacti poterant dimitti: illud quoque quæri solet, satiusne fuerit, deditione non quidem properata, sed in tempore facta se referre ad exercitum, quam casum captivitatis subire? Leges quidem bellicæ specialiter tales casus non solent definire: quarum consensus videri annotatus potest in *Corpore Juris militaris ad Leg. Mil. Suecic. Tit. 12. p. 167.* sed offerunt se tamen in exemplis ipsis tales circumstantiæ; quas judicialium causarum merito dixeris in oculis habendas. *Vid. B. Baclerus in dissert. de mil. Cap. p. 177.*

XIX. Ex *Ejusdem Comm. Grof. ad lib. 1. cap. 1. n. 6. pag. 95. & seqq.* discas, quibus terminis circumscribendum sit, sed & quibus ex fontibus explicandum, quando dicitur, jure domini eminentis deditionem subditi innocenti hosti factam defendi nonnunquam posse. Aliud deditionis genus est, quando pactio publicè damnosæ, vel fidei ruptæ auctores, hostibus deduntur: sicut Romani dediderunt eos, qui sponsonem Caudinam & Numantinam fecerant: Samnites vero induciarum ruptorem Brutulum Papium. de quibus consulendus *Grotius de Jnr.*

Jur. Bell. & Pac. lib. 2. cap. 15. n. 16. & lib. 2. cap. 21. n. 4. Add. Pufendorf. de Jur. Nat. & Gent. lib. 8. cap. 9. n. 12.

XX. In respectu ad hostes, prima disceptatio esse solet; quinam sint pro dedititiis habendi? quam in urbibus potissimum agitari videas; cum dubitatur, deditione an vi captæ sint censendæ? uti dubitatum est in Senatu Romano teste *Livio lib. 38. cap. 43. de Ambracia*: vi, an deditione capta esset? decretumque: *Ut Ambraciansibus omnes sua res redderentur: in libertate essent, ac legibus suis uterentur. deniq; ne Ambracia vi capta esse videretur.* quod postremum, quanquam per infrequentiam adjectum Scto fuerit, non tamen præter rationem pronuntiatum fuisse, docet ipsa captæ Ambraciæ historia, quam *lib. 38. cap. 9.* his verbis describit *Livius*: *Amynder impigre agebat, ut Ambracienses compelleret ad deditionem. id quum per colloquia principum succedens muris parum proficeret; postremo Consulis permisso ingressus urbem, partim consilio, partim precibus evicit, ut permitterent se Romanis. Ambracienses itaq; prius pacti, ut Æolorum auxiliares omitterent sine fraude, aperuerunt portas.* Potiorem oppidi per vim magis quam deditione capti speciem præbet *Satricum*, de qua urbe idem *Livius lib. 7. cap. 27.* *Cum corona militum cincta, jam scalis caperetur urbs; ad quatuor millia, præter multitudinem imbellem, sese dedidere. Nec actum tanquam cum deditis. Oppidum enim dirutum atq; incensum. prada omnis militi data. Extra prædam quatuor millia deditorum habita. eos victos Consul anse currum triumphans egit: venditū deinde magnam pecuniam in ærarium redexit. Sunt, qui hanc multitudinem captivam servorum fuisse scribant: idq; magis verisimile est, quam deditos venisse.* Nimirum postquam omnis jam facultas resistendi penitus absorpta & exhausta est, nec ulla pars voluntatis reliqua; è victoris potius arbitrio, quam ex generalibus regulis definitionibusque dependet, quo loco habere eos velint, in quos vim & periculum extremæ oppugnationis effundere sunt adacti. Non dubium tamen, quin jus suum crudeliter nimium exercuerint Romani in *Ulpenses*; de quibus *Tacitus lib. 12. A. cap. 17. n. 1.* scribit: *misere legatos, veniam liberis corporibus orantes, servitij decem millia offerentes, quod aspernari sunt victores, quia trucidare deditos servum, tantam*
multi-

multitudinem custodia cingere arduum: ut belli potius jure caderent. daturumq; militibus, qui scalis evaserant, signum cadis.

XXI. Quin & in universum, si res ex rigore juris bellicæ æstimetur, non videtur obstrictus esse victor, eum, qui se armis positus supplex dedit, in deditiōem recipere: quemadmodum etiam ab Heroibus, præsertim in fervore prælii, supplices occisos legimus. Apud *Virgilium Æneid. lib.10. Æneas, ad quem Liger, curru fraterno devolutus*

————— *tendebat inermes*

Infelix palmas,

verbisq; admodum humilibus vitam precabatur:

Per te, per qui te talem genuere parentes,

Vir Trojane, sine hanc animam & miserere precantis:

Acriter respondet:

————— *Haud talia dudum*

Dicta dabas, morere. ———

Tum latebras anima pectus mucrone recludit.

Sed & Magi in eodem prælio, & lib.12. Turni preces similes, eundem exitum habuere. Urbe verò captâ supplices, etiam qui in templa perfugiunt, jure belli interficere licere, haud obscure innuit *Augustinus de Civ. DEI lib.1. cap.2.* Et quanquam hominibus deditiōem offerentibus parcat, tamen urbes ipsas deditiōem sese dirutas, complura exempla ostendunt. de *Artaxatis à Corbulone captis Tacitus lib.13. An. cap.41. Opidani porro sponse patescētis, se suaq; Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit; Artaxatis ignis immissus, deletaq; & solo aquata sunt. Add. Grot. de Jur. Bell. & lib.3. cap.4. n.11.*

XXII. Huic tamen rigori Christianos non debere insistere, si nihil aliud, ipsa certe Gentilium judicia docere possent: qui durius in supplices consulta vel aperte damnant, vel excusatione ostendunt indigere. Præter testimonia *Grotio* laudata de *Jur. Bell. & Pac. lib.3. c.11. n.14.* illa ipsa, quæ modo retulimus, exempla firmant fidem hujus dicti. Nam *Virgilius* quidem *Æneam ad cædem supplicum deducturus, interitu Pallantis esse-*

effertatum ante ostendit, ut moderationis in tanto animi æstu, irâ potius quam consilio & ratione, oblitum constaret. Sic enim *ibidem* Æneas :

— — *Belli commercia Turnus*
Sustulit ista prior jam tum Pallante perempto.

Præcesserat autem de illo, nuncium Pallantæ necis adepto :

— — *latumq; per agmen*
Ardens limitem agit ferro, — —
— — *Pallas, Evander, in ipsis*
omnia sunt oculis.

Quid vero, cum incensus esset semel ardor pugnandi?

— — *toto Æneas desavit pectore victor,*
Ut semel intepuit mucro.

Ad Turai vero supplicationem :

— — — *Stetit acer in armis*
Æneas volvens oculos, dextramq; repressit.

Postquam vero balteus Pallanti interfecto ereptus apparuit, iudicio Poëtæ

— *Furiis accensus, & irâ*
Terribilis, ferrum adverso sub pectore condit,
Fervidus.

Quas rationes autem Tacitus purgando Artaxatarum excidio conquissiverit; apud ipsum videre obvium est.

XXIII. Propioribus temporibus mos invaluit, ut si contra loca infirmiora tormenta curulia displodantur, deditio nix locus relinquatur. Unde apud Hieronymum *Conestagium lib. 6.* Albanus dux Prosperum Columnium reprehendit, quod arcem minus validam, cum jam esset tormentis diverberata, in deditioem accepisset. Vid. *Alber. Gentil. lib. 2. cap. 16. p. 348. & cap. 17. p. 354.* tractum id procul dubio à veteribus, qui deditioem solebant arietis percussione terminare. Ut Cæsar (quod ipse de se refert *Bell. Gall. lib. 2. cap. 32.*) Atuaticis denunciavit,

ciavit, se civitatem eorum conservaturum; si prius, quam aries murum attingisset, se dedidissent. Sed Cicero lib. 1. de Offic. cap. 11. hic quoque temperamentum rigori præferendum, his monet verbis: Cum iis, quos vi deviceris, consulendum est, cum ij, qui armis positis ad imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percusserit, recipiendi.

XXIV. Possunt incidere causæ, ob quas non recipiatur deditio. Quis enim, ut sub illustri exemplo loquar, sævitix accuset Maximilianum I. Imperatorem, non admittentem dedicationem eorum, quos in Kuffsteno arce obsederat; utpote à quibus indignissimis plane ludibriis fuerat derisus; describente Fuggero Comite in Speculo Honoris Austriaci lib. 6. cap. 6. p. 1153. Sed multæ passim aliàs durioribus facinoribus causæ prætexuntur, quæ vim veræ & idoneæ rationis non habent. Ambiguæ æstimationis est factum Marii, Capsam delentis; quod sic refert Sallustius Bell. Jugurth. cap. 91. Res trepida, metus ingens, malum improvisum, ad hoc pars civium extra mœnia in hostium potestate, coëgere, uti deditioem facerent. Caterum oppidum incensum, Numida puberes interfecti, alij omnes venundati: præda militibus divisa. Id facinus contra jus belli, non avaritia, neq; scelere Consulis admissum; sed quia locus Jugurtha opportunus, nobis aditu difficilis; genus hominum mobile, insiduos, ante neq; beneficio, neq; metu coercitum. Novi vero, nec imitandi moris specimen haberi debet, quod in Petrazum & præsidarios arcis Albiastianæ Mayenium patrasse memorat Bartholomæus Grammondus lib. 9. A. C. 1621. Primus in furcam agitur dignus meliori fero Petrus; reliqui non decimati, non in schedas albâ aut atrâ notâ distinctas relati, mox ab ipsismet educendæ, ut moris est, non permissum sorti negotium. Quæ fuliginosa ea gena, cui sclopus apponitur collimando certius ictui, paribulo omnes suffiguntur; cerro velut indicio, collimatos ab iis sapius sclopos; quo acceptæ cladis aurores habiti. Add. Grov. de J. B. lib. 3. cap. 4. n. 13. & cap. 11. n. 16.

XXV. Loquimur hætenus de iis, qui se hosti dedunt, antequam recepti sint, fide vel expresse, vel tacite interpositâ; putamusque, generaliter de his judicandum ex Augustini sententia ad Bonif. Epist. 1. Hostem pignantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut bellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel

capto misericordia jam debetur. Maxime in quo pacis perturbatio non timeatur.

XXVI. Ubi autem recepta deditio est; fide potissimum regitur totum negotium. Habet enim deditio etiam generaliter & simpliciter facta, si ab alterâ parte accepta sit, pactum aliquod in se: ut passim *Albericus Gentilius* inculcat: quo si nihil aliud, vitam certe salvam fore, dedititiis promittitur. De cætero ubi nihil specialiter exceptum est, facile admiserim, quod de generali deditioe ex *Livio* annotat *Grotius lib. 3. de Jur. Bell. & Pac. cap. 8. n. 4. Ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, qua ex eis habere victos, quibus multari eos velit, ipsius jus atq; arbitrium est.* Cujus tamen moderationi & prudentiæ usus hujus juris non severe nec rigide nimis exercendus merito commendatur apud *Eundem lib. 3. de J. B. cap. 12. & seqq.*

XXVII. Sive autem porro deditio pura, sive conditionata sit, pleræque circa formulam deditiois difficultates solent existere. Nobilem hujus generis disceptationem exhibet *Livius lib. 36. cap. 28.* ubi *Ætoli & Romani* disputant de formulâ deditiois; quâ quis se suaq; omnia fidei alterius permittit. Contententibus *Ætolis: non in servitutem, sed in fidem Romanorum* se hac formulâ tradidisse; nec imperari sibi posse, qua moris *Græcorum non sint.* Sed validius certe regessit *Consul Romanus: Se non magnopere nunc curare, quid Ætoli satis ex more Græcorum factum esse censeant; dum ipse more Romano imperium inhibeat in deditos modo decreto suo; ante armis victos.* Possitque hic certo modo locus dari *Juris Consultorum* pronuntiato in *l. 39. ff. de Pact. l. 33. & 34. ff. de Contr. Empt.* quando verba pactorum sunt obscura, contra eum faciendam interpretationem, qui ea protulit; cum in ejus fuerit potestate, apertius loqui: Et videntur sane *Ætoli* callido proposito generalem locutionem adhibuisse; si attendatur, quod antecedit apud *Livium: Hac una via ad salutem visa est, ut in fidem se permiserent Romanorum: Ita enim & illis violandi supplices verecundiam se imposturos: & ipsos nihilominus sua potestatis fore, si quid melius fortuna ostendisset.* quid est insidiari temporis? si hoc non est. *Conf. Grot. de J. B. & P. lib. 3. cap. 20. n. 50.* Solent præterea in deditioibus illa usurpari verba, *arbitrium, manus, voluntas, potestas, discretio, judicium, sapientia, gratia, misericordia,*

cordia, aequitas, conscientia, declaratio: de quorum explicacione & intellectu pluribus agit *Albericus Gentili de Jure Belli lib. 2. c. 17. p. 365. & seqq.*

XXIIX. Inter exempla deditiois conditionatæ est etiam *Celænarum* deditio apud *Curtium lib. 3. cap. 1. n. 8. ut, nisi intra sexaginta dies auxilium ipsis Darius misisset, dederent urbem.* Insunt tali casui hæc præcipue momenta: ut auxilia talia sint, quæ cessare periculum faciant: ut diei ultimi expectetur finis. An autem sufficiat in conspectum venire: an hostem obsidione depellere necesse sit? ex re præsentis & circumstantiis animum paciscentium declarantibus est definiendum. Exemplis ab *Alberico Gentili de J. B. lib. 2. cap. 17. pag. 361. & H. Grozio de J. B. & P. lib. 3. cap. 23. n. 14. in not. adductis, jungatur pactum de Catali dedenda: in Theatr. Europ. part. 2. Anno 1630. p. 283. quod vel maxime incertum talis deditiois eventum potest demonstrare. de his, quæ in memoria & oculis omnium sunt, admonere, nil atinet.*

XXIX. Fides conventorum, quâ niti deditioem modo dictum est, sicut inter hostes quoque sancte est conservanda utpote cum juxta *Silium Italicum lib. 25.*

Optimus ille

Militia, cui postremum, primumq; tueri

Inter bella fidem:

Et secundum *Pausaniam in Arcadicis, nemo bonus Imperator recte vocari possit, qui pro more habuerit fidem violare.* Ita omnis hinc cavillatio removenda. Cujus reos se haud dubie fecerunt, qui *Valerium Ursinum Gallicarum in Italia partium ducem Nolæ obsessum, eaque tandem conditione dedere se coactum, ut in Gallica castra cum præsidio deduceretur: postea, eo prætextu, quod Gallicus exercitus, relictis castris, partim in itinere, partim Averſæ deletus, jam nusquam castra haberet, in captivitatem redactum, armisque & sarcinis exutum. Neapolim perduxerunt: annotante Paulo Fovio hist. lib. 26. rom. 2. p. 139. & seq.* Nec dispar *Ferdinandi Consalvi Cordubæ facinus, qui, cum Tarentinam arcem his conditionibus accepisset, ut liberum esset Calabriae duci, quo vellet, abire, idque solenni jurejurando*

firmisset, arce dedità, causatus novum Ferdinandi Regis imperium, cui parere necesse haberet, Calabriae ducem, contra fidem datam, sub custodia in Hispaniam misit. prout refert *Thuanus Histor. lib. 1. p. 4. Anno 1505.*

DISSERTATIO XX.

DE

EXTRAORDINARIIS
POPULI ROMANI IMPERIIS.

Resp.
Leopoldo
Plappert,
d. 6. Octo.
1677.

Pol. IV, 4.
& VI, 8.

Prooemium.

MAgistratum in civitate multiplicium necessitatem monstrat his verbis *Aristoteles*: ἀνδρῶν ἀρχόντων ἀδιώκων εἶναι πόλιν. ἀναγκαῖον ἔν εἶναι πινὰς σὺν δλωμαρμύς ἀρχεῖν, καὶ λείπεργυῖας ἢ σιωχῶς, ἢ καὶ μέρῳ, τῇ πόλει ταύτῃ τὴν λείπεργυῖαν. Eleganter suo more *Vellejus* idem II. 127. 2. paucis exprimit. *Etenim magna negotia magnis adjutoribus egens.* Horum necessariam simul & decoram varietatem si in ulla, certe in Romanorum Rep. observare licet passim in Scriptoribus. Et quoniam eadem tot illustres & tantas mutationes ac conversiones subiit, necessum erat in magistratuum constitutione pro varietate temporum ad usum potius, quam ad certam imperii formam respicere. Hinc usu veniebat, ut extra ordinem ad depellenda pericula, viris, fide, consilio, virtute, autoritate & felicitate claris imperia delegarentur. Cujus exemplum in Pompejo sistit *Cicero in orat. pro domo sua.* Scriptorum ergo de *Extraordinariis Populi Romani Imperiis*, haud alienum ducimus, pauca praemittere, quibus instituti nostri ratio lectoris innotescat. Fundamentum autem & usum inscriptionis nostrae extare in antiquitate Romana praeter *Vellejum* II. 30. 3. & 31. 4. liquet ex *Cicerone*, quando *Philippica undecima, t. 2. p. m. 912.* refert, *extraordinarium imperium semper esse populare atq; ventosum.* Idem in *oratione*

tionem pro domo sua latius de hac re agit. Præterquam enim, quod pluries hac formula utitur, aliquo etiam modo exponit rationem ejus. t. 2. p. m. 573. E. *Nos, quod nominatim rei maxima pene jam desperata, summum virum sepe ad extrema Reip. discrimina delectum præfecimus, à te reprehendemur?* Cæterum cum res non exigui utique operis modum disputationis facile excederet, si quis vellet exhaurire totam hujus rei philosophiam, animus est, unâ alterave horum imperiorum specie propositâ eruditorum uberiores meditationes provocare.

I.

Initium ab *interregibus* facimus. quorum, si dignationem spectes, eminentissimum; si originem, antiquissimum, inter extraordinaria, imperium fuit. Cœpit post Romuli mortem; cum inter Romanos veteres, & qui recens è Sabinis in societatem imperii adsumpti fuerant, de creando Rege certaretur. *Timor enim Patres incessit, ne civitatem sine imperio, exercitum sine duce multarum circa civitatum irritatis animis, vix aliqua externa adoriretur. Et esse igitur aliquod caput placebat: & nemo alteri concedere in animum inducebat.* Hinc res ad interregnum deducta. Cujus occasionem eodem, quo ex Livio retulimus, modo tradit *Plutarchus* in *Vit. Numæ*.

I. 17.
pag. LXI.

II. Nominis ratio in aperto posita est. *Intervallum* enim regni, ab re, inquit *Livius*, *interregnum appellatum.* Μεσοβασίλειαν nominat *Plutarchus*: ut *Dionysius Halicarnassensis* ἀρχὴν μεσοβασίλειαν. Quo sensu & *Appiano* in *Civil. interrex* ἐν πρῶν βασιλευς dicitur.

Ant. II.

III. Ipsa interregni hujus administratio & status plus difficultatis habet: ob dissensum Scriptorum, alios atque alios duces sequentium. Jamprimum enim *Dionysius Halicarnass.* ducentos Patres in consortium interregni administrandi venisse scribit: *Plutarcho* & exinde *Zonara Annal. Tom. II. p. 9.* centum & quinquaginta; *Livio* vero ac *Vopisco* in *vit. Tacit. cap. I.* centum duntaxat admittentibus. Mihi sane attendenti, quod hoc totum institutum æqualitati inter Senatores servandæ fuerit destinatum, probabile non videtur, quenquam, qui in numero Senatorum tum fuit, ab isthoc interregum collegio fuisse exclusum;

Ccc 3

eoque

eoque minus dubitaverim *Dionysio* calculum meum adjicere. Cum ille præsertim in eo, quod paulo ante Senatorum Romanorum numerum adhuc sub Romulo ad CC. auctum esse scripserat, plerorumque vetustiorum Historicorum consensu se tueatur; numerum vero CL. paucos admodum notet assertores habuisse. à quibus in *Vita Romuli* ipse etiam *Plutarchus* recessit.

IV. Porro *Appianus* B.C. I. p. 411. simpliciter duntaxat refert Senatores sibi invicem in quinque dierum imperio tempore interregni successisse. *Βυλδότης ἐπεὶ πᾶς ἔταρον θῆν πᾶσι ἡμῶς ἤρχεν.* Nec aliter *Vopiscus* in *Tacit.* cap. I. nisi quod de numero dierum dubitat. *Torus*, inquit, *ille annus per quinos & quaternos dies, five ternos, centum Senatoribus deputatus est, ita ut, qui valerent, interreges essent, singuli duntaxat.* Quæ sequuntur, corruptissima sunt: *quare factum est, ut & plures annus interregnum iniretur, ne aliquis sub equali dignitate Romani expers remaneret imperij.* Unum enim annum, nec amplius interregno absumptum, præter cæterorum scriptorum consensum, ipsius quoque *Vopisci* verba, quæ præcedunt, declarant. Merito itaque prætulit *Salmasius* Palatini Codicis scripturam: *quare factum est, ut & plus anno interregnum iniretur.* Quod tamen ita nolim cum eo explicare: *factum est, ut interregnum longius anno duraverit: sed: factum est, ut pluries uno illo anno interregnum iniretur.*

V. De distributione Senatorum in decurias, ut omnes vident, neque ex *Appiani*, neque ex *Vopisci* testimonio colligere quicquam licet. Uti nec ex *Plutarcho*, qui uniuscujusque interregis imperio duodecim duntaxat horas præmitas fuisse tradit, sex nimirum diurnas, & sex nocturnas. Ex *Livio* itaque & *Dionysio Halicarnasseo* repetendum id institutum. Quorum testimonia integra huc adscribere tanto magis necessarium fuerit; quanto à se invicem longius discrepant. *Itaq, rem inter se, inquit Livius II, 17. centum Patres, decem decuriis factis, singulisq, in singulas decurias creatis, qui summa rerum præessent, consociant. Decem imperabant, unus cum insignibus imperij & licitoribus erat: quinque dierum spatio fiebat imperium, ac per omnes in ordinem ibat.* At quanto aliter *Dionysius?* *ἦ παλαμίων οἱ καὶ ἕγχεσθῆτες οἱ τὸν Βυλδῶ*

Βυλλῶν ἐπὶ Ῥωμῶν ἀφελῆσθαι τὸ ἀεὶ μόνον ὄντες διανεμήσθαι εἰς δεκάδας, ἐπὶ δὲ ἀφικληρωσάμενοι τοῖς λαχοῦσι δέκα πρώτους ἀπέδωκαν ἀρχὴν τῷ πλείους τῶν αὐτοκρατορῶν ἀρχῆν. Ἐκείνοι δὲ ἔχοντες πάντες ἑκατάβουον αἰὶν ἐν ἀφελῆσθαι ἡμέρας πέντε ἑκάστοι, ὃς αὖς τὰς τε βίβλους εἶχε καὶ τὰ λοιπὰ τῆ βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα. παρεδίδου δὲ ὁ πρῶτος ἀρχῆς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡγεμονίαν καὶ ἐπὶ τῶν τεύχων, καὶ τῶν ἐργῶν μέχρι τῆς τελευτῆς. διεξελθὼν δὲ τοῖς πρώτοις δέκα βασιλευσὶ τὸ πεντηκονήμερον ἀεροθεσμίας, ἕτεροι δέκα τῶν ἀρχῶν παρελάμβανον, καὶ παρ' ἐκείνων αὐτοὶ αἰῶν. De diffensu in numero senatorum ante dictum est. ex eo secundum Livium, decem; secundum Dionysium viginti decuriæ proveniunt. Ex istarum decuriarum unaquaque, si Livium audimus, unus selectus est, atque ita nova decuria confecta, quæ una summæ rerum præset: si Dionysium, in unaquaque decuria continuabatur imperium, nec ad alterius decuriæ Senatores transferebatur, nisi postquam per ejus decuriæ, ad quam forte primum venerat. Senatores omnes migrasset. Dein regni species, ut à Livio refertur, falsæque adeo & lictores penes unum, vis imperii apud integram decuriam erat. Juxta Dionysianam narrationem unius manu & potestas regia, & potestatis regis symbola tenebantur. Tandem Livianus calculus integræ, quam ex cæteris selectam diximus, decuriæ, quinque dierum imperium præfinit. Dionysii computatione unicuique Senatori quinque, decuriæ quinquaginta dies regnando expletos traditum est. Ut verissimum prorsus sit Salmastii judicium: *Res diversas didu- ad Vopiscæ Etasq. jungere, qui ex Livio tempus totius interregni petendum putat; Tacit. c. l. ex Dionysio spatium, quo singuli regnarent. Cum hi duo auctores eam varia tamq. pugnantia prodiderint.*

VI. Qualecunque autem hoc institutum fuerit, ratio ejus prudenter latæ erat excogitata atque disposita, dum ei & adversus singulorum Interregum nimiam potentiam, & adversus suspensiones atque invidiam plebis, necessaria præsidia circumdata sunt: Communicatio nimirum imperii inter plures, & brevitatis ejusdem. Ita enim prospectum, ne vel mora aut solitudine corrumpere interregum potestas, vel splendore diuturno plebis in se oculos odiumque converteret. Quamquam in populo feroce, quique nondum bona fide in unum coalue.

coaluerat corpus, nec alterius, quam regii imperii usum ferre fuerat edoctus, sperandum non fuit, nec fortasse optandum, ut hujus tam insoliti regiminis forma diu persisteret: quæ ut in subsidium regni deficientis unice fuerat introducta; ita in idem iusta prorsus & usitata vicissitudine revolutam esse, consensu scriptorum docemur. *Fremere deinde plebs, inquit Livius, multiplicatam servitutem, cencum pro uno dominos factos, nec ultra nisi Regem & ab ipsis creatum videbantur passuri.*

VII. Admonet nos hæc tumultuantis populi vox, ut de Statu Reip. Romanæ, qualis hoc tempore fuerit, quæstionem attingamus. Sane enim, si principiis eorum acquiescimus, qui regnum absolutum ibi esse statuunt, ubi penes unum imperium est, quantumvis illud fiduciarium sit, & à negotio certo vel tempore suspensum; nihil impedit, quo minus diurnos *Plutarchi*, aut quinqueduanos *Dionysii* Interreges, pro veris Regibus, statumque regiminis utcunque temporarii, pro regno habeamus. Huc plane tendere videntur *Joh. Friderici Hornij* placita: qui, postquam in censum eorum, quibus absolute majestas competit, retulisset eos quoque, quibus alligatum tempori imperium hac lege tributum est, ut præstituto & definito spatio quiescant; subdit: *Facile largimur, sublato interregno, majestatem interregi nullam constare: Hunc tamen durante regimine, administrasse saltem Majestatem, non ut propriam possedisse, cum ipsius regni esset, minime concedam.*

de Civitate
II. 10. 3.

IIX. At mihi omnino videtur, imperium, quod quis ex alterius concessione habet, è concedentis voluntate esse definiendum: obscurum autem esse non puto, populum, qui vel interregem ipse constituit, vel à Senatu constitui patitur, hac voluntate non esse, ut relapsam ad se morte Regis vel familiæ regnatricis interitu majestatem, à se in aliud subjectum translata, adeoque de forma Reip. certi quid decretum velit: quin potius hoc ipso, quod interregno locum relinquit, tantisper integrum sibi arbitrium servat, vel novi Regis creandi, vel in universum, immutandi formam reipublicæ. Unde fiet, ut, sicut interregnum pro certo & formato imperii statu haberi nequit, estque ex *Livianis* verbis nihil aliud, quam regni quoddam *intervallum*: ita & interreges quoque sint *magistratus duntaxat temporarii*

porarij, seu provisionales, qui auctoritate universi populi actus summi imperij, saltem continendo tantisper carui necessarios, exercent; obnoxij tamen populo ad reddendas gestorum rationes, quos & aliquando novus rex velut nomine populi exigit. Ut Puffendorffii verba huc accommodem ex lib. 7. de Jur. Nat. cap. 7. n. 7. & 8. Cujus tota de interregniis philosophia eximia est. Nec apparet idonea ratio, cur sit recedendum à Bodini judicio: Interreges Romæ de Rep. IV. 1. post excessum Romuli non imperasse jure majestatis, sed procuratorio nomine: quia majestas imperii ad Senatum Populumque Romanum reciderat, quousque Regem suffragiorum consensu communi creasset.

IX. Idem tamen Bodinus plus quam supine Interregum, de Rep. VI. 5. lege præsertim constitutorum, veram utilitatem prætervidit; cum tantopere in electionem Imperii Germanici est invecutus, ut interregni apud nos statum pro anarchiâ merâ traduceret. Cui quam non relinquat locum circumspectissima Vicariorum denominatio constitutioque, jam est abunde ab Arniseo demonstratum. Rel. Pol. lib. 2. cap. 2. sect. 4. n. 85. & seqq.

X. Mansit autem interregum nomen Romæ, etiam postquam sublatum regnum esset. Verum alio significato usuque. Comitibus nimirum habendis præcipue prædebantur; si qua consules bello vel morbo detinerentur, vel morte essent præventi. Exempla occurrunt passim apud Livium (VII, 17. IX, 7. X, 11. XXII, 33.) & Dionysium Halicarnasenseum (lib. IX. & XI.) Ex Appiano vero discimus, à Cornelio Sylla hunc morem valde esse debilitatum. qui postea translato in Cæsares Comitiorum jure penitus expiravit.

XI. Quandoquidem de Interregibus satis actum videtur, gradum promovemus ad dictaturam. Originem vocis Dionysius Halicarn. l. V. c. 82. à duplici repetit causa, ipse quidem incertus, quam potiore credat; nimirum quod Dictator vel à Consule diceretur, vel quod ipse edicendi summam potestatem haberet. Id confirmant Plutarchus in Marcello c. 26. p. m. 567. & Varro de lingua Latina l. I. c. 4. cum ait dictatorem quod a Consule diceretur, cujus dicto omnes audientes essent, nominatum esse. Quamquam Fenestella sive potius Andreas Floccus de magistr. Roman. ex eodem Varrone contendit, Dictatorem ita dictum, quod futuros

D d d

dictare

dictare magistratus solitus esset. Sed prolixius de nomine sollicitum esse nihil attinet.

XII. Historici, quibus frequens in consignanda exter-
narum gentium Historia loqui Romanis vocibus, usi hac voce,
vim potius potestatis, similitudinemque cum Romana Dicta-
tura, quam vocabula respiciunt. Sicut *Justinus* XIX. 1. 7. *Haf-
drubalem Pœnum dictaturas undecim insignem fecisse tradit.* Eodem
modo *Frontinus Stratagem.* II. 1. 4. summos Carthagenensium
duces dictatores appellat. Adde *A. Gellium* X. 24.

XIII. Et observare quidem licet, non Romanos tantum,
sed & alias gentes Regum imperiis & nominibus, quod avari
& superbe dominarentur, adeo infensas fuisse, ut etiam in per-
petuum eosdem non recepturas religiosissime jurarent. Con-
stat tamen, non tam Regum potestatem, quam nomen abjura-
tum. Tamen si enim eum rebus publicis suis statum imposuissent,
quo æqualis fere omnibus libertas conservaretur, tamen tot il-
lis artibus suis, tanto legum consiliorumque apparatu non po-
tuerunt suam libertatem regere, atque conservare, quin subin-
de ad plenam unius potestatem sub diversis quidem nominibus
recurrendum haberent.

XIV. Sic *Aristoteli Politic.* III. c. 14. priscorum Græcorum
αἰσχυριστῶν memorantur, à civitatibus pro ratione temporum
non solum in improvisis casuum adversitatibus, verum non-
nunquam immodicis prosperitatibus, quæ bonam reip. consti-
tutionem corrumpent, celeremque unius ex arbitrio corre-
ctionem postulant, concessa ipsis vel perpetua, vel ad certum
temporis spatium, & ad certa negotia restrictâ potestate, con-
stituti. Et à *Dionys. Halicarn.* citantur Theſsalorum *ὑπάρχοντες*,
Lacedæmoniorumque *ἀρχαῖοι*: vocares illos *imperatores*, hos
moderatores.

XV. Sicut ergo in multis Romani ad Græcorum institu-
ta Rempublicam suam salubriter temperaverunt, cum primis
receptas illorum leges teste *Livio* III. 31. introducendo, probabile
est, & quidem *Dionysio* V, 87. certum à Pelasgis desumptum Di-
ctaturæ exemplum. Quanquam Licinius quidam *eodem* refe-
rente *l.c.* ab Albanis mutuo acceptum mavult, qui primi post
Amulii Numitorisque obitum deficiente stirpe regia annuos
magi-

magistratus creaverint, concessaque potestate regia Dictatores nominaverint. Quin & Livius 1,23. Dictatoris usum apud Albanos exemplo Mevii Suffetii, apud Tusulanos exemplo L. Manilii III. 18. ostendit.

XVI. De diversis veterum circa Dictatorem opinionibus ita prodit *Car. Sigonius comment. in fast. & triumph. Roman. p.m.* 20. *Nullum invenio magistratum, de quo tam varia sint veterum Scriptorum, & tam discrepantes sententia, quam de Dictatore. Neque enim, quo anno, aus qua causa, aut quis primus Dictator factus sit, convenit. Hinc non immerito deploranda mira in tradendis antiquitatibus Scriptorum diversitas, que nos utilissimarum juxta & nobilissimarum rerum non exiguo cum dispendio privat. Nos tamen pro viribus, & quantum rei perplexitas in enodationem veritatis penetrare sinit, rem definiemus.*

XVII. Dubium, de quo laudatus Sigonius l.c. nimirum, quis primus dictaturam gesserit, non commodius expediemus, quam si majori parti & ipsi subscribamus, *Senecam* imitantes, qui *Epistola* 117. dicit, *veritatis argumentum esse, aliquid omnibus videri*: adde, vel saltem pluribus, iisque præstantioribus. Exinde cum alia in hujus rei historia ratio non suppetat, probamus, Titum Lartium primum fuisse; freti auctoritate *Livij* II. 18. *Dionysii Halicarn.* V. 82. *Eutropij* l. 1. *Livij* verba adscribere operæ pretium fuerit. *Apud veterrimos, inquit, tamen auctores Titum Lartium dictatorem primum, Spurium Cassium magistrum equitum creatos invenio.* (subjungit hinc rationem) *consulares legere, ita lex jubebat de dictatore lata. Eo magis adducor, ut credam Lartium, qui consularis erat, potius quam M. Valerium, M. filium, Volusi nepotem, (idem statuit Festus l. 13.) qui nondum consul fuerat, moderatorem & magistrum consulibus appositum. Qui si ex ea maxime familia dictatorem legi vellent, patrem multo potius, M. Valerium, spectata virtutis & Consularem legissent. Livio subscribunt recentiores plerique, & inter eos Floccus de potestate Rom. II. 1. cum itaque alia fundamenta desint, pro ratione hic valeat auctoritas Livij & Dionysii præstantissimorum antiquitatis Romanæ Scriptorum, & quorum inprimis consensus eruditorum omnium judicio maximi fieri solet.*

XIIX. Non parum quoque intricata est temporis, quo debeat instituta dici Dictatura, definitio. *Dionysius* eam in hunc annum rejicit, quo Titus Lartius & Quintus Clælius Siculus Consulatum gesserunt. *Livius* triennium calculum *Dionysianum* antevertit. Huncque sequuntur *Eusebius* & *Eutropius* l. I. Uterque enim eorum nono post Reges expulsos anno dictatorem creatum esse ait. Scilicet *Livius* originem refert ad annum V.C. 253. *Dionysius* ad 256.

XIX. Verum licet plerique de accurata anni supputatione desperant, arridet tamen cumprimis *Dionysii* sententia. Cur enim non ei, qui principia seditionis, dictaturæ instituentæ causam, aliasque, de quibus cæteri altum tenent silentium, circumstantias, omnium exactissime executus est, non accederemus?

XX. Atque sicut in cæteris dissident, ita & diversam dictaturæ causam produunt. *Orosius* enim propter Sabinos bellum moventes ad hoc remedium Patres confugisse ait. *Livius* auctore ad Sabinos etiam Latini belli metus accedebat, triginta populos contra Romanos concitante Octavio Mamillo. *Eutropius* l. c. prodit, generos Tarquinii, ad injuriam foceri vindicandam, ingentem collegisse exercitum, hinc novam hanc Romæ dignitatem esse creatam. His diversam cum *Dionysio* *Zonaras* profert causam, scilicet cum plebs gravi ære alieno demersa ad bellum Latinum nomina dare detrectaret, post longas consultationes hunc magistratum, à quo nulla esset provocatio, ad comprimendos ejus tumultus creasse.

XXI. Non autem adeo propter externa bella opus fuisse dictatura exinde patet, quod qualiacunque bella æque feliciter per Consules sint confecta, ut ita accuratius cæteris *Dionysius* & *Zonaras* rationem hujus rei penetrasse sint censendi, qui seditiosi tumultus mentionem injiciunt, eo magis reip. minitantis exitium, quod conjurasse tot gentes contra Romam constaret. Orta enim inter cives seditio exteris irrumpendi patefacere viam solet; quod postea Romanis evenisse non sine politica *Æneas* narrat *Florus* III. 5. 4. *Spem, inquit, ac fiduciam dabant nostra vitia. Quippe quum civilibus bellis disjungeremur, invitabat occasio: nudumq; imperij latas ostentabant procul, Sylla, Marius, Sertorius.*

Sertorius. Eodem auctore, IV.2.62. *Rex Pharnaces magis discordia Romana fiducia, quam virtutis sua, infesto in Cappadociam agmine ruebat.*

XXII. Quidquid autem hic discrepent auctores, id tamen certum est, à principio dictatores esse constitutos potissimum rei gerendæ & seditionis comprimendæ gratia. Quamquam progressu temporis cœperint alias etiam ob causas iidem creari. Sic ex *Livio VII, 22.* constat, M. Fabium Dictatorem dictum, ne Licinia lex Comitibus consularibus observaretur. Clavi figendi causa Manlium Imperiosum VII, 3. comitorum habendorum gratia Claudium Marcellum IIX, 23. feriarum constituendarum ergo P. Valerium Publicolam VII. 28. alios ludorum faciendorum, Senatus legendi, reique publicæ causa constat factos.

XXIII. Præterea multa in hoc magistratu peculiaria observatæ digna reperiuntur. Inter quæ haud minimum prudentiæ Romanæ argumentum est, constituisse, teste *Livio II. 18.* nemini nisi consulari potestatem solitariam debere credi. Quamquam alii malint hunc ipsum locum interpretari, quasi per Consulares dictatorem legi oportuisset, non quod Consularibus solis hic honor pateret. Sed *Livium* huc intendisse testis est in sequentibus, quando ait l.c. probabilius sibi videri, dictatorem primum fuisse Lartium, quod consularis esset, quam Valerium, quod nondum consulatum gessisset.

XXIV. Referente autem *Plutarcho in Marcello 26. p.m. 567.* Dictator neque à Populo neque à Senatu eligebatur, sed Consulum aut Prætorum aliquis progressus ad populum, eum quem ex usu fore putaret, dictatorem dicere consueverat. Id ipsum factum esse in creatione primi dictatoris *Dionysius V, 81.* testatur. Videtur confirmare *Livius*, ut in aliis luculenter locis, ita potissimum XXII, 8. & IIX, 12. sed & IV, 14. ubi scribit, *Senatum Mamercum Emiliam iterum dici iussisse.* Hic tamen notandum, Consules non tam causam principalem, quam ministerialem in decernendo hoc magistratu fuisse. Et huc respexisse videtur *Pomponius Letus de magistrat. Rom. I, 16. p.m. 320.* quando à Senatu Populoque Romano creatum dictatorem tradit Nec sine ratione: cum enim potestas dictaturæ permessa prius à po-

pulo obtineretur, illam ab eodem dictatori datam credere sane non absurdum est, ut ita Consulibus tantum electio, ipsi vero populo & Senatui vera constitutio & creatio sit assignanda. Vide *Livium* XXII, 5. ubi inquit, à populo dictatorem non potuisse creari, quod nunquam ante eam diem factum esset. Et quanquam *Livius* expresse memoret, creatum à populo dictatorem Q. Fabium Maximum, notandum tamen ex eodem l.c. ibi non dictatorem propriè, sed prodictatorem fuisse appellatum.

XXV. Renovato more Regibus Romanis olim usitato lictores cum viginti quatuor fascibus dictatorem præcedere consueverunt, ad terrorem tamen magis quam ad usum; sicut prodit *Dionysius* V. 84. De hoc ita *Polybius* scribit: III. 87. p. m. 331. ὁ δὲ δικτάτωρ ταύτων γε ἔχει Δίξφορον τὴν ὑπάτων. τὴν μὲν ὑπάτων ἑκατέρωθι δώδεκα πελέκεις ἀκροθῆσαι: τῶν δὲ ἄλλων καὶ πέντε. In hunc ferme modum quoque *Plutarchus* in *Fabio* cap. 7. p. m. 323.

XXVI. Præterea vix unquam Scriptores dictatorem sine magistro equitum memorant regnasse. Erat autem hic magister equitum, sicut dictator magister populi. Vide præterea *Varronem* l. 5. & *Ciceronem* l. 3. de LL. p. m. 453. *Senecam* *Epist.* 109. Tradunt autem Scriptores, potestatem dignitatemque talem eum habuisse, qualem imperio universo in unius manu posito præfectus Prætorii: Adde *Antonium Valerinum de mil. Rom.* III, 11. p. m. 181. *Polybius* III. 87. ita scribit de eo: ἐστὶν τὸ δικτάτωρ μὲν ὑπὸ τὴν αὐτοκράτορα, γίνεται δὲ διονεὶ Δίξδοχον τὴν δὲ ἄλλων ἐν ταῖς ἐκείνου πελοπονησιαῖς.

XXVII. Idem configere cum hoste injussu ducis non poterat, auctore *Livio* XXIII. 19. Hinc cum Q. Fabius magister equitum, hujus legis incuriosus, licet feliciter, cum hoste dimicasset, à Dictatore Papyrio summa severitate ad supplicium poscebatur; exemptus tamen postmodum parentis lacrymis populique precibus pœnæ.

XXVIII. Quod vero dictum est, dictatori magistrum equitum fuisse adjungi solitum, id *Cornelium Syllam* observasse, nusquam traditur: nisi quod in sotis Capitolinis tabulis ipsi tribuitur junctus magister equitum *Valerius Flaccus*. De

Cæsare

Cæsare dubitatur, quem tamen *Car. Sigonius Comment. in Fast. & triumph. Rom. p. m. 296.* sine magistro equitum hoc munere functum ex Capitolinis fragmentis probat.

XXIX. Id in horum dictatura singulare, quod ipsi, utpote dictatores perpetui hunc magistratum pro lubitu gesserint, retinuerint, abdicarint. De quibus idcirco interpretandus est *Cicero Philipp. I.* ajens, quod *dictatura* jam vim regiae potestatis obfedisset.

XXX. Causa, ob quam vetita est à dictatore provocatio, videtur fuisse abusus legis, quæ à Valerio Publicola de provocatione à magistratibus ad populum magis in gratiam plebis, quam ad bonum publicum lata est. Scilicet hæc & hujusmodi aliæ leges non solum regni suspicione Valerium hunc absolverunt, ut ait *Livius l. c.* sed adeo in contrarium verterunt, ut popularem etiam facerent. Inde cognomen factum Publicolæ est. Plebs autem nimia hac libertate, *quam nec spernere modice nec habere scit*, iudice eodem XXIV. 25. lasciviens abusa est. Nam plerumque illa reum ex Senatusconsulto digno destinatum supplicio, provocantem ad se, *ad clementiam suapte natura proclivis*, ut ait *Ammianus Marcellinus l. XIX. p. m. 371.* cedens gratiaque mota, aut odio erga patres impulsæ, absolvit. Potius igitur huic malo remedium Senatus excogitare nequirit, quam dictaturam, à qua ordinarie provocare non liceret.

XXXI. Econtrario ne hic magistratus, (quem *Bodinus de rep. I. 8.* summum vocat, non eo quidem sensu, quo nonnulli eundem pro summa potestate sumunt, sive majestate) ad libertatis oppressionem regnumque in rem Romanam reducendum tenderet, temporis brevitate, solerter cautum provisumque erat, scil. ne ultra sextum, nisi prorogaretur jubente populo, approbante Senatu, mensem quisquam eum magistratum gereret. Vide *Clapmarium de Arcan. Rerump. II. II.* Neque extra Italiam ipsi permittebatur esse cum imperio. Imo non licebat equum, nisi ad populum ante tulisset, conscendere. Quod *B. Bæclerus in annot. ad Vellej. II. 28. 2.* appellat velut imaginarium dictatoriæ potestatis frænum, sive simulacrum democraticæ libertatis etiam sub dictatore. Et si *Rosino* credimus *Antiquit. Roman. VII. 17.* nullos sumptus facere audebat ex ærario, sine Senatusconsulto aut populi jussu.

*Liv. II. 2. *
Vil de Vir.
illustr. p. 100.
493.

vide Zonar.
2. tom Ann-
nal pag. 21.
Plinsarch.
Fab. c. 7. p.
m. 323. Li-
vius 22. III.

XXXII.

14.

XXXII. Ut autem tempore nocturno captatis auspiciis ac silentio dici dictatorem mos erat; uti testatur *Livius*, cum inquit *l. 8. Neg, facile fuisset in virium nasci, cum Consul incuntes nocte silentio diceret dictatorem: Sol. 9. nocte deinde silentio, ut mos est, L. Papyrium dictatorem dixit.* adde *XXIII. 22.* Ita extra Romanum agrum dici non poterat. *Livius XXVII. 5. Patres, inquit, extra agrum Romanum, negabant dictatorem dici posse.*

XXXIII. Observandum tamen, non eodem modo omnes hunc magistratum gessisse, multaque subinde insolita pro aliis atque aliis reip. temporibus accidisse. Præteritis Sylla & Cæsar, quorum diversissima erat ratio, uterque enim libidini dominandi ad evitandam invidiam speciosum dictaturæ titulum prætulit: id modo, quod ante horum ætatem contigit, notabimus.

XXXIV. Inter hæc numerandum, quod, licet dictatori arbitrium rei gerendæ sine provocatione esset permissum, populus tamen ab eo ad se provocari posse declaraverit, ut quidem ex *Livio IX. 33.* Celeberr. *Bæclerus ad Grosium de Jur. B. & Pacis l. 3. 11. p. m. 241.* probat. Extra ordinem etiam unus in Siciliam profectus est, teste *Dione l. XXXVI. p. m. 18.* Porro consuevere quidem Dictatores dici in urbe præsentis; sed interdum tamen & absentibus hoc munus delatum exemplo Camilli, *Livius V. 46.* Julii in castris dicti, *idem VII. 21.* Sui vero ipsius, *Cæsar. bell. Civil. II. 21. 5.* monstrant.

XXXV. Quid quod aliquando uno eodemque tempore, si *Polybio* credimus, *III, 103. p. m. 352.* duos dictatores Fabium & M. Minucium resp. habuit. Alii tamen historici Minucii magistris equitum jus & imperium dictatori æquatim scribentes (quod idem notante *Cl. Bæclero ad Vellej. II. 28. 2.* factum est, nullo quidem fructu, sed usurpandi juris) vide *Livium XXII. 26. Plutarch. Fabio c. 9.* eidem magistro nomen dictatoris non assignant. Ut ita solus *Polybius* horum simul dictatorum auctor sit. Expresse autem alibi *Livius XXIII. 23.* & *Plutarch. l. c. p. m. 328.* duorum uno tempore dictatorum mentionem faciunt.

XXXVI. Extraordinarie etiam nonnulli ante consuetum & destinatum dictaturæ tempus, imo post primos dies, quibus vel imminens reip. averterant periculum, vel id, cujus gratia

gratia erant dicti, negotium confecerant, dictaturam ejurarunt. Sufficiant exempla Buteonis apud *Livium* XXIII. 23. Cn. Quintilii III. 18. & Q. Fulvii XXIX. 7. Vicissim alijs ultra præstitutum spacium imperium prorogatum, ut patet exemplo Camilli. Fuere alii, quos aliquoties hoc imperio defunctos scriptores produnt. Scribit enim *Plutarch. in Camillo*, hunc eundem quinque dictatorem, Manliumque Torquatum bis. *Car. Sigonius, in laudato commentario p. m. 77.* Idem Q. Fabium *p. m. 139.* ex vetusto lapidis Epigrammate altera vice hoc munus gessisse probat.

XXXVII. Cæterum etiam si ordinarie solum tribunorum plebis magistratus manserit dictatore creato, testibus *Polybio* III, 87. & *Clapmario de Arc. Rerump.* III. 23. & cum cæteri abolerentur omnes, juxta *Dionysium* V. 79. nihilominus tamen etiam sub dictatoribus Consules fuere. Vide *Livium* IV. 27. Et *Sigonium l. c. p. m. 131.* Prolixius id exemplis confirmare supervacuum existimamus. Quamquam *Sagittarius in annotatis ad Clapmarium* l. 3. 23. nota 2. *p. m. 192.* contendit contra *Clapmarium*, Tribunorum plebis potestatem cessisse etiam tum, quando dictator optimâ lege creatus esset, quod fieri solet ante, quam provocatio ad populum concederetur. 'Certe, si quando comitorum habendorum causa absentibus & bello occupatis Consulibus dictatores dicebantur, consules ideo non amittebant imperium.

XXXIIX. Verus autem & ordinarius scopus dictaturæ fuit vindicare maximis periculis rep. ut loquitur *Vellejus* II. 28. 7. Atque *Clapmarius Arc. III. c. 19.* inter arcana Romanorum refert hujus magistratus usum. Et præsertim in subsequentibus temporibus serviebat dictatoris terror non democraticæ modo vehementiæ coercendæ, sed certaminibus etiam & ambitioni optimatum in ordinem redigendæ. Notandum quoque est populi suffragium à creatione dictatoris aliquoties plane exulasse: scilicet quando dictator contra ipsum esset dictus, eodem tamen sæpius approbante & permittente Senatui, privato ut consilio illum magistratum legeret.

XXXIX. Cæterum potestas ejus tanta erat, ut quibusdam independens & majestatica videatur. Restat ergo, ut

Ecc

per-

perpendamus controversiam inter eruditos adeo validis utrinque argumentis agitatam, ut vix veritas perlucere possit. Majestatem plenam dictatoribus attribuunt summi viri; *Grosius* *J. B. & P.* 1.3.11. *Arniseus relect. Polic.* 1.2.6.2. *sect. 15. §. 17. & sequentibus.* Negantem sententiam tucntur *Bodinus de republ.* 1.8. *Puffendorf. de jure N. & Gentium* 7.6.15. *& B. Boetlerus N. ad Grot.* 1.3.11. *p. m. 240. & seqq. idem ad Vellej.* 2.28.2. *& ad Tacit. p. m. 55.* His & nos subscribimus.

XL. Affirmantes quidem potissimos historicorum profunda. cento usurpant. Nam & *Diomysio* *V. 79.* dictator dicitur fuisse *μίνερχος πολέμου τε καὶ εἰρήνης, ἢ πάντων ἀπάντων πραγμάτων ἀντιπρόεδρος*, à quo consiliorum factorumque rationem exposcete non licuisset, à quo jus provocandi non fuerit. *Livio* teste *II. 29.* concessam capitalem animadversionem ostendunt lictores, falces, securas, & cætera insignia Regum universa, illi attributa, ut vim atque potestatem imperii illius significarent. De securibus *Appianus* *l. I. B. C.* ita tradit. *πλήρεις γὰρ ἰφίροντο, καὶ αὐτὸ ὅλα δικτάτορες οὐκοῦν καὶ πύλαρες, οὐ καὶ τὴν πύλα βασιλείου ἠγάγοντο.* Hinc quoque *Suidas*, dicit dictatorem *δικτατορίας ἔχειν ἀρχαίαν, καὶ ἀντιπρόεδμον.* Ejusdem dictum semper pro numine observatum *Livius* *l. 8.* auctor est. Imo *Eutropius* *l. 1.* non majorem attribuit potestatem Imperatoribus, dum ait: *Neque quicquam similis potestati dicitur, quam dictatura antiqua huic imperii potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet;* & *Polybio* *III. 87.* appellatur dictator *ἀντιπρόεδρος τετραγυβός.* Signum quoque dictaturæ amplitudinis erat, quod Consuli cum licitoribus eidem occurrere non liceret. vide *Livium* *XXII. 11.*

XLI. Sed hæc ad speciem & pompam ab Historicis adornata, si detractis involucris res inspiciatur, jurium majestatis exercitium temporarium, revocabile, & dependens indigitant. Quod si ad Regium imperium comparatur, non nisi figurate id fieri censendum est. Quod exempla satis declarant. Non dicam de eo, quod constat ex *Polybio*, cæterisque, qui eidem hac in re consentiunt, duos eodem tempore dictatores, Fabium & M. Minucium, fuisse. Finge vero dictatorem plenæ potestatis monarcham. quomodo quæso in una eademque rep. duo simul potuerunt existere? hoc utique indoli & naturæ summæ potestatis.

testatis repugnare probatione non indiget. Potest aliquo modo de imperio Romano valere, quod apud *Curtium* IV. II. 22. Alexander Magnus, nimis quidem ambitiose, de toto orbe judicavit: *mundum scilicet nec duobus Solibus posse regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum posse habere.* Adde, quod contra immodicam unius invalescentem potentiam dictaturæ remedio Romani uti consueverint: Exemplo Quintii Cincinnatoris apud *Livium* IV. 14.

XLII. Objectioni *Grotij de J. B. & P. l. 3. II. durationem rei non immutare essentiam*, respondet *Röserus in dissertatione ultima de dictatore*; quod scilicet *duratio non determinet imperij formam in se, sed quatenus temporis hujuscemodi restrictio simul inferioritatem non consistentem cum majestate inferi.*

XLIII. Accedit alia sane maximi momenti ratio, qua huic magistratui majestas vere talis demitur, quod nimirum Reipublicæ forma dictatore creato non fuerit mutata in monarchiam. Nam quæso, quot, si hoc admitteremus, Romæ mutationes passa esset?

XLIV. Præterea notante *B. Bæclero ad Grotium de J. B. & P. l. 3. II. p. m. 240.* adversus dictatorem quidem sicut ab initio non valebat provocatio, quippe tanquam magister populi vices populi gerebat, ita postea valuit, id est, populus eadem libertate, qua suas vices ad tempus dictatori delegaverat, alio tempore ipse implevit, & ad se à dictatore provocari posse declaravit. Sicut luculenter *Livij* historia ostendit *II. 33.*

XLV. Consideretur etiam plebiscitum apud *Livium* VI. 38. quo plebes scivit, ut, si *M. Furius* pro dictatore quid egisset, quingentum millium æris ei multa esset. Quæ rogatio quam novi exempli esset, de jure tamen populi testabatur. Apud eundem historicum fit *Senatusconsultum*, quo formula mandati dictatori præscribitur. *vid. c. 25.* Et factum dictatoris invidia non caruit, quia non expectata in eo *Senatus auctoritas* erat. Iterum *tribunus plebis* ait, *si antiquus animus plebi Romana esset, audaciter se laturum fuisse de abrogando Q. Fabij dictatoris imperio, nunc modicam rogationem promulgaturum de equando magistri equitum & dictatoris jure.* Quæ rogatio etiam in plebiscitum evaluit.

XLVI. Addo verba *Bodini de rep.* l. 8. qui productis *Livy* de provocatione ad populum à dictatore verbis, ita subjicit: *Quibus verbis planum fit, dictatorem neq, Principem neq, summum fuisse magistratum, ut plerq, putarunt, sed curatorem, quem nostri commissarium vocant, nec aliud ei tributum fuisse, præter curationem belli gerendi, aut seditionis sedanda, aut reip. constituenda, aut magistratum creandum, aut clavi figendi. Majestas vero nec majore potestate nec legibus nec tempore definitur.*

XLVII. Venimus nunc ad alios magistratus extraordinarios, de quibus insignis est *Ciceronis* locus, *Epist. II. lib. 16. ad Tironem.* Sic enim scribit: *Posteaquam Senatus consulibus, prætoribus, tribuni plebis & nobis, qui proconsules sumus, negotium dederat, ut curarem, ne quid resp. detrimenti caperet, nunquam majori in periculo civitas fuit. Eadem fere repetit in oratione pro Rege Dejotaro. Item Sallustius in bello Catilinario c. 29. Itaq, inquit, quod plerumq, in atroci negotio solet, Senatus decrevit, darent operam Consules, ne quid detrimenti resp. caperet. Ea potestas per Senatum more Romano magistratus maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socias atq, cives: Domi militiaq, imperium atq, summum judicium habere. Aliter sine populi jussu nulli earum rerum Consuli jus est. Hoc Senatusconsultum Horto annus formulæ veter. reliquit. p. m. 189. & Sigonius de antiquo jure Provinciarum 3. 10. p. m. 340. appellant Senatusconsultum summum, non aliam sane ob causam, quam quod Consulibus aliisque summa potestas concederetur, vel, ut *Cicero* in 1. *Catilinaria* loquitur, *respublica* permitteretur.*

XLIIII. Rarissime vero talia consulta Senatus edidit. Testantur Historici id factum in seditione Gracchana & Apulejana. Item in *Catilinaria*. Et tandem, cum *Cæsar* solus rerum potiri moliretur. Videatur *Cicero* l. *Catilin.* p. m. 441. *Plutarch. Gracch.* p. m. 258. *Dio Cassius lib. 37.* addatur *Tacitus, A. IV. 19. 2. Liv. III. & Plutarch. Cicer. p. m. 37.* Scilicet quotiescunque urgentissimus metus & gravissimum discrimen imminere videretur, ad hoc Senatusconsultum extremum atque ultimum decurrebatur, ut loquitur *Cæsar Bell. Civil. I. 5. 3.*

XLIX. Itaque extraordinaria fuit hæc potestas, id est, major, quam quæ ordine dabatur magistratibus. Hæc vero
versa

verfabatur in coërcendo. Cum Consul in urbe coërcere, judicare sine provocatione, atque exercitium belli gerendi causa habere non posset. Nam ordinarie, si Romæ Consul aut vinculis, aut verberibus, aut multa coërcuisset, ac civem damnasset, erat appellatio collegæ, qui intercedere poterat, aut provocatio ad populum, hoc vero Senatusconsulto accepto, nulla erat, siquidem maximam earum rerum habebat potestatem.

L. Hinc ex *Sallustio* quoque patet, plura majestatis jura ab ipsis fuisse exercita. Et vere de iis potest dici, quod *Cicero* alibi protulit, eos habuisse tum *cognitionem sine consilio, poenam sine provocatione, animadversionem sine auxilio.*

LI. Cæterum *B. Baclerus* in *annor. ad Vell. II. 28. 2.* de hac solenni formula ita sentit: *Nam illud, inquit, Senatusconsultum, quo postea in C. Gracchi seditione Opimio Consuli primum mandatum est, videret, ne quid resp. detrimenti caperet, quid aliud notas, nisi commissum quam plenissimum esse imperium, sive, ut rectissime in Gracchis Plusarchus explicat, dictatoriam potestatem? ut clarum sit, nomine dictaturæ, ob timorem, quem innuit Vellejus, abstinuisse, rem ipsam tamen post longiorem cessationem reduxisse Romanos.* Huc illud quoque *Ciceronis* effatum in oratione pro *Milone* pertinet; ubi sic ait: *Imo uno versiculo (ne quid resp. detrimenti caperet) satis armati semper Consules fuerunt, etiam nullis armis datis.*

LII. Non solum autem in Consulibus valebat hoc Senatusconsultum, sed, ut ex *Cicerone* patet, etiam Prætoribus, Tribunis plebis, Proconsulibus.

LIII. *Rofinus antiquis. Roman. VII. II.* ubi divisionem magistratum Romanorum instituit, recenset adhuc inter extraordinarios, *Decemviros legibus scribendis consulari potestate, & Triumviros resp. constituenda.* Quanquam, ut ipse fatetur, c. 21. hi ultimi non nisi improprie inter cæteros referri possint, utpote qui contra leges sua sponte se ipsos dominos reipublicæ constituerunt, aliamque regiminis formam & triumviratum Oligarchicum introduxerunt.

XIIX. Non parum quoque intricata est temporis, quo debeat instituta dici Dictatura, definitio. *Dionysius* eam in hunc annum rejcit, quo Titus Lartius & Quintus Clælius Siculus Consulatum gesserunt. *Livius* triennium calculum *Dionysianum* antevertit. Huncque sequuntur *Eusebius* & *Eutropius l.l.* Uterque enim eorum nono post Reges expulsos anno dictatorem creatum esse ait. Scilicet *Livius* originem refert ad annum V.C. 253. *Dionysius* ad 256.

XIX. Verum licet plerique de accurata anni supputatione desperent, arridet tamen cum primis *Dionysii* sententia. Cur enim non ei, qui principia seditionis, dictaturæ instituendæ causam, aliasque, de quibus cæteri altum tenent silentium, circumstantias, omnium exactissime executus est, non accedere remus?

XX. Atque sicut in cæteris dissident, ita & diversam dictaturæ causam produnt. *Orosius* enim propter Sabinos bellum moventes ad hoc remedium Patres confugisse ait. *Livio* auctore ad Sabinos etiam Latini belli metus accedebat, triginta populos contra Romanos concitante Octavio Mamillo. *Eutropius l.c.* prodit, generos Tarquintii, ad injuriam socii vindicandam, ingentem collegisse exercitum, hinc novam hanc Romæ dignitatem esse creatam. His diversam cum *Dionysio Zonaras* profert causam, scilicet cum plebs gravi ære alieno demersa ad bellum Latinum nomina dare detrectaret, post longas consultationes hunc magistratum, à quo nulla esset provocatio, ad comprimendos ejus tumultus creasse.

XXI. Non autem adeo propter externa bella opus fuisse dictatura exinde patet, quod qualiacunque bella æque feliciter per Consules sint confecta, ut ita accuratius cæteris *Dionysius* & *Zonaras* rationem hujus rei penetrasse sint censendi, qui seditionis tumultus mentionem injiciunt, eo magis reip. minitantis exitium, quod conjurasse tot gentes contra Romam constaret. Orta enim inter cives seditio exteris irrumpendi patefacere viam solet; quod postea Romanis evenisse non sine politicâ *Annes* narrat *Florus III. 5. 4.* *Spem*, inquit, ac fiduciam dabant nostra vitia. Quippe quum civilibus bellis disjungeremur, invitabat occasio: nudumaq; imperij lacus ostentabant procul, Sylla, Marius, Sertorius.

Sertorius. Eodem auctore, IV. 2. 62. *Rex Pharnaces magis discordia Romana fiducia, quam virtutis suae, infesto in Cappadociam agmine ruebat.*

XXII. Quidquid autem hic discrepent auctores, id tamen certum est, à principio dictatores esse constitutos potissimum rei gerendæ & seditionis comprimendæ gratia. Quamquam progressu temporis cœperint alias etiam ob causas iidem creari. Sic ex *Livio VII, 22.* constat, M. Fabium Dictatorem dictum, ne Licinia lex Comitibus consularibus observaretur. Clavi figendi causâ Manlium Imperiosum VII, 3. comitiorum habendorum gratia Claudium Marcellum IIX, 23. feriarum constituendarum ergo P. Valerium Publicolam VII. 28. alios ludorum faciendorum, Senatus legendi, rei que publicæ causâ constat factos.

XXIII. Præterea multa in hoc magistratu peculiaria observatu digna reperiuntur. Inter quæ haud minimum prædentiæ Romanæ argumentum est, constituisse, teste *Livio II. 18.* nemini nisi consulari potestatem solitariam debere credi. Quamquam alii malint hunc ipsum locum interpretari, quasi per Consulares dictatorem legi oportuisset, non quod Consularibus solis hic honor pateret. Sed *Livium* huc intendisse testis est in sequentibus, quando ait l.c. probabilius sibi videri, dictatorem primum fuisse Lartium, quod consularis esset, quam Valerium, quod nondum consulatum gessisset.

XXIV. Referente autem *Plutarcho in Marcello 26. p.m. 567.* Dictator neque à Populo neque à Senatu eligebatur, sed Consulum aut Prætorum aliquis progressus ad populum, eum quem ex usu fore putaret, dictatorem dicere consueverat. Id ipsum factum esse in creatione primi dictatoris *Dionysius V, 81.* testatur. Videtur confirmare *Livius*, ut in aliis luculenter locis, ita potissimum XXII, 8. & IIX, 12. sed & IV, 14. ubi scribit, *Senatum Mamercum Emilium iterum dici iussisse.* Hic tamen notandum, Consules non tam causam principalem, quam ministerialem in decernendo hoc magistratu fuisse. Et huc respexisse videtur *Pomponius Latus de magistrat. Rom. I, 16. p.m. 320.* quando à Senatu Populoque Romano creatum dictatorem tradit Nec sine ratione: cum enim potestas dictaturæ permixta prius à populo

pulo obtineretur, illam ab eodem dictatori datam credere sane non absurdum est, ut ita Consulibus tantum electio, ipsi vero populo & Senatui vera constitutio & creatio sit assignanda. Vide *Livium* XXII, 5. ubi inquit, à populo dictatorem non potuisse creari, quod nunquam ante eam diem factum esset. Et quanquam *Livius* expresse memoret, creatum à populo dictatorem Q. Fabium Maximum, notandum tamen ex eodem l. c. ibi non dictatorem propriè, sed prodictatorem fuisse appellatum.

XXV. Renovato more Regibus Romanis olim usitato lictores cum viginti quatuor fascibus dictatorem præcedere consueverunt, ad terrorem tamen magis quam ad usum; sicut prodit *Dionysius* V. 84. De hoc ita *Polybius* scribit: III. 87. p. m. 331. ὃ ἡ δικτατορῶ τῶν τιμῶν ἔχει Διὰ Φοροῦν τῶ ἱσχυάτων. τῶ μὲν ἱσχυάτων ἑκατὼ δωδεκά πελέκεις ἀκροαθεῖσι: τῶ δὲ εἰρησὶ καὶ πέντε ἄραι. In hunc ferme modum quoque *Plutarchus* in *Fabio* cap. 7. p. m. 323.

XXVI. Præterea vix unquam Scriptores dictatorem sine magistro equitum memorant regnasse. Erat autem hic magister equitum, sicut dictator magister populi. Vide præterea *Varronem* l. 5. & *Ciceronem* l. 3. de LL. p. m. 453. *Senecam* *Epist.* 109. Tradunt autem Scriptores, potestatem dignitatemque talem eum habuisse, qualem imperio universo in unius manu posito præfectus Prætorii: Adde *Antonium Valerinum* de mil. Rom. III, 11. p. m. 181. *Polybius* III. 87. ita scribit de eo: ἔτῳ πέντε μὲν ἱσχυάτων ἀποκροῦτορῶ, γίνεται δὲ ὁνομαζομένη Διὰ Φοροῦν τῶ ἱσχυάτων ἐκείνου πελοπονησιακῶν.

XXVII. Idem configere cum hoste injussu ducis non poterat, auctore *Livio* XXIII, 19. Hinc cum Q. Fabius magister equitum, hujus legis incuriosus, licet feliciter, cum hoste dimicasset, à Dictatore Papyrio summa severitate ad supplicium poscebatur; exemptus tamen postmodum parentis lacrymis populique precibus pœnæ.

XXVIII. Quod vero dictum est, dictatori magistrum equitum fuisse adjungi solitum, id *Cornelium Syllam* observasse, nusquam traditur: nisi quod in sotis Capitolinis tabulis ipsi tribuitur junctus magister equitum *Valerius Flaccus*. De
Cæsare

Cæsare dubitatur, quem tamen *Car. Sigonius Comment. in Fast. & triumph. Rom. p. m. 296.* sine magistro equitum hoc munere functum ex Capitolinis fragmentis probat.

XXIX. Id in horum dictatura singulare, quod ipsi, utpote dictatores perpetui hunc magistratum pro lubitu gesserint, retinuerint, abdicarint. De quibus idcirco interpretandus est *Cicero Philipp. I.* ajens, quod *dictatura* jam vim regiae potestatis obsedisset.

XXX. Causa, ob quam vetita est à dictatore provocatio, videtur fuisse abusus legis, quæ à Valerio Publicola de provocatione à magistratibus ad populum magis in gratiam plebis, quam ad bonum publicum lata est. Scilicet hæc & hujusmodi alia leges non solum regni suspicione Valerium hunc absolverunt, ut ait *Livius l. c.* sed adeo in contrarium verterunt, ut popularem etiam facerent. Inde cognomen factum Publicolæ est. Plebs autem nimia hac libertate, *quam nec spernere modice nec habere scit*, iudice eodem XXIV. 25. lasciviens abusa est. Nam plerumque illa reum ex Senatusconsulto digno destinatum supplicio, provocantem ad se, *ad clementiam suapte natura proclivis*, ut ait *Ammianus Marcellinus l. XIX. p. m. 371.* cedens precibus gratiaque mota, aut odio erga patres impulsâ, absolvit. Potius igitur huic malo remedium Senatus excogitare nequit, quam dictaturam, à qua ordinarie provocare non liceret.

XXXI. Econtrario ne hic magistratus, (quem *Bodinus de rep. I. 8.* summum vocat, non eo quidem sensu, quo nonnulli eundem pro summa potestate sumunt, sive majestate) ad libertatis oppressionem regnumque in rem Romanam reducendum tenderet, temporis brevitate, solerter cautum provisumque erat, scil. ne ultra sextum, nisi prorogaretur jubente populo, approbante Senatu, mensẽ quisquam eum magistratum gereret. Vide *Clapmarium de Arcan. Rerump. II. II.* Neque extra Italiam ipsi permittebatur esse cum imperio. Imo non licebat equum, nisi ad populum ante tulisset, conscendere. Quod *B. Bæclerus in annot. ad Vellej. II. 28. 2.* appellat velut imaginarium dictatoriæ potestatis frænum, sive simulacrum democraticæ libertatis etiam sub dictatore. Et si *Rosino* credimus *Antiquit. Roman. VII. 17.* nullos sumptus facere audebat ex ærario, sine Senatusconsulto aut populi jussu.

Liv. II. 2. 1
Vil de Vir.
illustr. p. 100,
493

vide Z. nar.
2. tom Ann.
nal pag. 21.
Plutarch.
Fab. c. 7. p.
m. 323. Li.
vims 22111.

XXXII.

14.

XXXII. Ut autem tempore nocturno captatis auspiciis ac silentio dici dictatorem mos erat; uti testatur *Livius*, cum inquit 1,8. *Neq; facile fuisset in vitium nasci, cum Consul incuntes nocte silentio diceret dictatorem: & l. 9. nocte deinde silentio, ut mos est, L. Papyrium dictatorem dixit.* adde XXIII.22. Ita extra Romanum agrum dici non poterat. *Livius* XXVII. 5. *Patres, inquit, extra agrum Romanum, negabant dictatorem dici posse.*

XXXIII. Observandum tamen, non eodem modo omnes hunc magistratum gessisse, multaque subinde insolita pro aliis atque aliis reip. temporibus accidisse. Præteritis Sylla & Cæsare, quorum diversissima erat ratio, uterque enim libidini dominandi ad evitandam invidiam speciosum dictaturæ titulum prætulit: id modo, quod ante horum ætatem contigit, notabimus.

XXXIV. Inter hæc numerandum, quod, licet dictatori arbitrium rei gerendæ sine provocatione esset permissum, populus tamen ab eo ad se provocari posse declaraverit, ut quidem ex *Livio* II. 33. Celeberr. *Bœclerus ad Grotium de Jur. B. & Pacis* I.3.11. p.m.241. probat. Extra ordinem etiam unus in Siciliam profectus est, teste *Dione* l. XXXVI. p.m.18. Porro consuevere quidem Dictatores dici in urbe præsentibus; sed interdum tamen & absentibus hoc munus delatum exemplo Camilli, *Livius* V. 46. Julii in castris dicti, *idem* VII. 21. Sui vero ipsius, *Cæsar. bell. Civil.* II.21.5. monstrant.

XXXV. Quid quod aliquando uno eodemque tempore, si *Polybio* credimus, III, 103. p.m. 352. duos dictatores Fabium & M. Minucium resp. habuit. Alii tamen historici Minucii magistrum equitum jus & imperium dictatori æquatim scribentes (quod idem notante *Cl. Bœclero ad Vellej.* II.28.2. factum est, nullo quidem fructu, sed usurpandi juris) vide *Livium* XXII.26. *Plutarch. Fabio* c.9. eidem magistro nomen dictatoris non assignant. Ut ita solus *Polybius* horum simul dictatorum auctor sit. Expresse autem alibi *Livius* XXIII.23. & *Plutarch. l.c.* p.m. 328. duorum uno tempore dictatorum mentionem faciunt.

XXXVI. Extraordinarie etiam nonnulli ante consuetum & destinatum dictaturæ tempus, imo post primos dies, quibus vel imminens reip. averterant periculum, vel id, cujus gratia

gratia erant dicti, negotium confecerant, dictaturam ejurant. Sufficiant exempla Buteonis apud *Livium XXIII. 23.* Cn. *Quintilii IX. 18.* & *Q. Fulvii XXIX. 7.* Vicissim alijs ultra præstitutum spacium imperium prorogatum, ut patet exemplo *Camilli.* Fuere alii, quos aliquoties hoc imperio defunctos scriptores produnt. Scribit enim *Plutarch. in Camillo,* hunc eundem quinq; dictatorem, Manliumque Torquatum bis. *Car. Sigonius in laudato commentario p. m. 77.* Idem *Q. Fabium p. m. 139.* ex vetusto lapidis Epigrammate altera vice hoc munus gessisse probat.

XXXVII. Cæterum etiamsi ordinarie solus tribunorum plebis magistratus manserit dictatore creato, testibus *Polybio III, 87.* & *Clapmario de Arc. Rerump. III. 23.* & cum cæteri abolerentur omnes, juxta *Dionysium V. 79.* nihilominus tamen etiam sub dictatoribus Consules fuere. Vide *Livium IV. 27.* Et *Sigonium l. c. p. m. 131.* Prolixius id exemplis confirmare supervacuum existimamus. Quanquam *Sagittarius in annotatu ad Clapmarij l. 3. 23. nota 2. p. m. 192.* contendit contra *Clapmarium,* Tribunorum plebis potestatem cessisse etiam tum, quando dictator optimâ lege creatus esset, quod fieri soleret ante, quam provocatio ad populum concederetur. 'Certe, si quando comitiarum habendorum causa absentibus & bello occupatis Consulibus dictatores dicebantur, consules ideo non amittebant imperium.

XXXIIX. Verus autem & ordinarius scopus dictaturæ fuit vindicare maximis periculis remp. ut loquitur *Vellejus II. 28. 7.* Atque *Clapmarius Arc. III. c. 19.* inter arcana Romanorum refert hujus magistratus usum. Et præsertim in subsequentijs temporibus serviebat dictatoris terror non democraticæ modo vehementiæ coercendæ, sed certaminibus etiam & ambitioni optimatum in ordinem redigendæ. Notandum quoque est populi suffragium à creatione dictatoris aliquoties plane exulasse: scilicet quando dictator contra ipsum esset dictus, eodem tamen sæpius approbante & permittente Senatui, privato ut consilio illum magistratum legeret.

XXXIX. Cæterum potestas ejus tanta erat, ut quibusdam independens & majestatica videatur. Restat ergo, ut

Ecc

per-

perpendamus controversiam inter eruditos adeo validis utrinque argumentis agitatam, ut vix veritas perlucere possit. Majestatem plenam dictatoribus attribuunt summi viri; *Grocivus* *J. B. & P.* l. 3. 11. *Arnisæus relect. Polit.* l. 2. c. 2. sect. 15. §. 17. & *sequentibus*. Negantem sententiam tuentur *Bodinvs de republ.* l. 8. *Puffendorf. de jure N. & Gentium* 7. 6. 15. & *B. Bœclerus N. ad Grot.* l. 3. 11. p. m. 240. & *seqq.* idem ad *Vellej.* 2. 28. 2. & ad *Tacit.* p. m. 55. His & nos subscribimus.

XL. Affirmantes quidem potissimos historicorum profunda. cento usurpant. Nam & *Diomysio* *V.* 79. dictator dicitur fuisse *μίνερχος πολέμου τε καὶ ἐπιπένης, ἢ πάντι ἀπὸ πρῶγματι ἀποκρίτωρ*, à quo consiliorum factorumque rationem exposcere non licuisset, à quo jus provocandi non fuerit. *Livio* teste *II.* 29. concessam capitalem animadversionem ostendunt lictores, fasces, securæ, & cæteræ insignia Regum universa, illi attributa, ut vim atque potestatem imperii illius significarent. De securibus *Appianus* *l. I. B. C.* ita tradit. *πελίκεις γδ ἐφόρον, πρὸ αὐτῶν οἷα δικτατορίας οἰκοί καὶ πύλας, οἷς καὶ τὴν παλαιὰ βασιλείαν ἠγύοντο*. Hinc quoque *Suidas*, dicit dictatorem *δικτατορίαν ἔχον ἀρχὴν, καὶ ἀποκρίτωρον*. Ejusdem dictum semper pro numine observatum *Livius* *l. 8.* auctor est. Imo *Eurotopius* *l. 1.* non majorem attribuit potestatem Imperatoribus, dum ait: *Νεὴ, quicquam similis potest dici, quam dictatura antiqua huic imperij potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet; & Polybio* *III.* 87. appellatur dictator *ἀποκρίτωρ ἐπιπένης*. Signum quoque dictatoriæ amplitudinis erat, quod Consuli cum lictoribus eidem occurrere non liceret. vide *Livium* *XXII.* 11.

XLI. Sed hæc ad speciem & pompam ab Historicis adornata, si detractis involucris res inspiciatur, jurium majestatis exercitium temporarium, revocabile, & dependens indigitant. Quod si ad Regium imperium comparetur, non nisi figurate id fieri censendum est. Quod exempla satis declarant. Non dicam de eo, quod constat ex *Polybio*, cæterisque, qui eidem hac in re consentiunt, duos eodem tempore dictatores, *Fabium & M. Minucium*, fuisse. Finge vero dictatorem plenæ potestatis monarchiam. quomodo quæso in una eademque rep. duo simul potuerunt existere? hoc utique indoli & naturæ summæ potestatis.

testatis repugnare probatione non indiget. Potest aliquo modo de imperio Romano valere, quod apud *Curtium* IV. 11. 22. Alexander Magnus, nimis quidem ambitiose, de toto orbe iudicavit: *mundum scilicet nec duobus Solibus posse regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum posse habere.* Adde, quod contra immodicam unius invalescentem potentiam dictaturæ remedio Romani uti consueverint: Exemplo Quintii Cincinnatoris apud *Livium* IV. 14.

XLII. Objectioni *Grotij de J. B. & P. l. 3. II. durationem rei non immutare essentiam*, respondet *Röserus in dissertatione ultima de dictatore*; quod scilicet *duratio non determinet imperij formam in se, sed quatenus temporis hujuscemodi restrictio simul inferioritatem non consistentem cum majestate infert.*

XLIII. Accedit alia sane maximi momenti ratio, qua huic magistratui majestas vere talis demitur, quod nimirum Reipublicæ forma dictatore creato non fuerit mutata in monarchiam. Nam quæso, quot, si hoc admitteremus, Romæ mutationes passa esset?

XLIV. Præterea notante *B. Bæclero ad Grotium de J. B. & P. l. 3. II. p. m. 240.* adversus dictatorem quidem sicut ab initio non valebat provocatio, quippe tanquam magister populi vices populi gerebat, ita postea valuit, id est, populus eadem libertate, qua suas vices ad tempus dictatori delegaverat, alio tempore ipse implevit, & ad se à dictatore provocari posse declaravit. Sicut luculenter *Livij* historia ostendit *IX. 33.*

XLV. Consideretur etiam plebiscitum apud *Livium* VI. 38. quo plebes scivit, ut, si *M. Furius* pro dictatore quid egisset, quingentum millium æris ei multa esset. Quæ rogatio quamquam novi exempli esset, de jure tamen populi testabatur. Apud eundem historicum sit *Senatusconsultum*, quo formula mandati dictatori præscribitur. vid. *c. 25.* Et factum dictatoris invidia non caruit, quia non expectata in eo *Senatus auctoritas* erat. Iterum *tribunus plebis* ait, *si antiquus animus plebi Romana esset, audaciter se lacurum fuisse de abrogando Q. Fabij dictatoris imperio, nunc modicam rogationem promulgaturum de equando magistri equirum & dictatoris jure.* Quæ rogatio etiam in plebiscitum evaluit.

XLVI. Adde verba Bodini de rep. l. 8. qui productis Livij de provocatione ad populum à dictatore verbis, ita subjicit: *Quibus verbis planum fit, dictatorem neq; Principem neq; summum fuisse magistratum, ut plerq; putarunt, sed curatorem, quem nostri commissarium vocant, nec aliud ei tributum fuisse, præter curationem belli gerendi, aut seditionis sedanda, aut reip. constituenda, aut magistratum creandum, aut clavi figendi. Majestas vero nec majore potestate nec legibus nec tempore definitur.*

XLVII. Venimus nunc ad alios magistratus extraordinarios, de quibus insignis est Ciceronis locus, *Epist. II. lib. 16. ad Tironem.* Sic enim scribit: *Posteaquam Senatus consulibus, prætoribus, tribunis plebis & nobis, qui proconsules sumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid resp. detrimenti caperet, nunquam majori in periculo civitas fuit.* Eadem fere repetit in oratione pro Rege Dejotaro. Item Sallustius in bello Catilinario c. 29. Itaq; inquit, *quod plerumq; in atroci negotio solet, Senatus decrevit, darent operam Consulibus, ne quid detrimenti resp. caperet. Ea potestas per Senatum more Romano magistratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios atq; cives: Domi militiaq; imperium atq; summum judicium habere. Aliter sine populi jussu nulli earum rerum Consuli jus est.* Hoc Senatusconsultum Horro-
m annus formul. veter. reliquit. p. m. 189. & Sigonius de antiquo jure Provinciarum 3. 10. p. m. 340. appellant Senatusconsultum summum, non aliam sane ob causam, quam quod Consulibus aliisque summa potestas concederetur, vel, ut Cicero in 1. Catilinaria loquitur, respública permitteretur.

XLIIII. Rarissime vero talia consulta Senatus edidit. Testantur Historici id factum in seditione Gracchana & Apulejana. Item in Catilinaria. Et tandem, cum Cæsar solus rerum potiri moliretur. Videatur Cicero l. Catilin. p. m. 441. *Plutarch. Gracch. p. m. 258. Dio Cassius lib. 37. addatur Tacitus, A. IV. 19. 2. Liv. III. & Plutarch. Cicer. p. m. 37.* Scilicet quotiescunque urgentissimus metus & gravissimum discrimen imminere videretur, ad hoc Senatusconsultum extremum atque ultimum decurrebatur, ut loquitur *Cæsar Bell. Civil. I. 5. 3.*

XLIX. Itaque extraordinaria fuit hæc potestas, id est, major, quam quæ ordine dabatur magistratibus. Hæc vero
verfa-

verfabatur in coërcendo. Cum Consul in urbe coërcere, judicare sine provocatione, atque exercitium belli gerendi causâ habere non posset. Nam ordinariè, si Romæ Consul aut vinculis, aut verberibus, aut multa coërcuisset, ac civem damnasset, erat appellatio collegæ, qui intercedere poterat, aut provocatio ad populum, hoc vero Senatusconsulto accepto, nulla erat, siquidem maximam earum rerum habebat potestatem.

L. Hinc ex *Sallustio* quoque patet, plura majestatis jura ab ipsis fuisse exercita. Et vere de iis potest dici, quod *Cicero* alibi protulit, eos habuisse tum *cognitionem sine consilio*, *pœnam sine provocatione*, *animadversionem sine auxilio*.

LI. Cæterum *B. Baclerus* in *annor. ad Vell. II. 28. 2.* de hac solenni formula ita sentit: *Nam illud, inquit, Senatusconsultum, quo postea in C. Gracchi seditione Opimio Consuli primum mandatum est, videret, ne quid resp. detrimenti caperet, quid aliud notat, nisi commissum quam plenissimum esse imperium, sive, ut rectissime in Gracchis Plusarchus explicat, dictatoriam potestatem: ut clarum sit, nomine dictaturæ, ob timorem, quem innuit Vellejus, abstinuisse, rem ipsam tamen post longiorem cessationem reduxisse Romanos.* Huc illud quoque *Ciceronis* effatum in oratione pro *Milone* pertinet; ubi sic ait: *Imo uno versiculo (ne quid resp. detrimenti caperet) satis armati semper Consules fuerunt, etiam nullis armis datis.*

LII. Non solum autem in Consulibus valebat hoc Senatusconsultum, sed, ut ex *Cicerone* patet, etiam Prætoribus, Tribunis plebis, Proconsulibus.

LIII. *Rofinus antiquis. Roman. VII. II.* ubi divisionem magistratuum Romanorum instituit, recenset adhuc inter extraordinarios, *Decemviros legibus scribendis consulari potestate, & Triumviros resp. constituenda.* Quanquam, ut ipse fatetur, c. 21. hi ultimi non nisi improprie inter cæteros referri possint, utpote qui contra leges suâ sponte se ipsos dominos reipublicæ constituerunt, aliamque regiminis formam & triumviratum Oligarchicum introduxerunt.

DISSERTATIO XXI.

SACRA TERMINI.

I.

Resp. Joh.
Friderico
Trier,
d. 19. Mart.
1674.

Imperiorum fines profanis gentibus superstitione sacros, inter sanctioris disciplinæ conscios dicata supremo finium Custodi religio consecravit. cujus sincero cultu censerit unice cupiunt, quæ hîc ad usum Academicæ Disquisitionis SACRA TERMINI adornamus.

II. Sub isto quippe elogio, citra periculum irreligiôsæ significationis, quam his vocabulis Gentilium vanitas circumdederat, exhiberi posse videbatur *illa naturalis atq; adeo æterna justitia sanctimonia, qua publicos regnorum nationumq; limites contra vim atq; injuriam DEUS munivit.*

III. Sive autem termini à natura positi populos segre- gent, veluti *montes, maria, flumina*; sive limites humano opere arbitrioque constituti; quales *murus Sinensis* contra Tartaros exstructus, quem describit *Martinius Hist. Sin. Dec. I. lib. 6. p. 208.* tum *murus Picticus*, de quo vid. *Camdeni Britanniam p. 710. & seqq.* ad religionem finium ipsorum parum interest; cum ne natura- les quidem limites munus finiendarum gentium à natura ha- beant, sed ab impositione humana consequantur, & populi ne- que naturalibus, neque ab arte statutis munimentis discreti, ju- re tamen, & qui haud raro finium locum sustinet, mutuæ po- tentiæ metu separentur.

IV. Atque id quidem in progressu hujus tractationis plânus apparebit; Cæterum si quis illud *Lysandri Lacedamonij* nobis objiciat: *ὁ τὸ μάχαιος καὶ τὸν Βέλυσον αὐτὸν ἦν ὁ πρῶτος Ἀγ- λάγετος.* *Ejus demum est optime de finibus disputare, qui gladium te- net:* autoritate cordatoris exempli nos tuebitur *Minerva* pa- cis, & quæ pacem firmant ornantque, honestarum artium præ- ses, quam communi quondam sacrario cum *DEO Termine* con- secratam, ut *Dionysius Halicarnassæus* author est; iisdem deinceps publice

*Platarch.
Apoph.
Lacon.*

*'Aex. lib. 3.
p. 150. ed.
Steph.*

publice monumentis Romani celebravere; quod *veteres nummi* testantur.

V. Et insuper sacrorum nostrorum apparatus eousque non porrigitur, ut, quæ copiosius alibi *de finibus imperiorum augendis, muniendis, recuperandis*, vel præcepta instruuntur, vel consilia laudantur, vel controversiæ agitantur, tam angustæ scriptiōnis ambitu complectatur; soli, quam DEUS tulit sanxitque, *terminalis legis* venerationi destinatus.

VI. Licet autem ad hæc sacra parum idonei mystæ putandi sint, qui tum demum rite litatum Termino crediderunt, si coram informi saxo aut rudi stipite ceremonias sacrati cultus profuitissent: ad demonstrandam tamen vim luminis naturaliter ingenitū haud leve pondus confert; quod etiam Gentiles, ejus religionis, qua violare publicos Imperiorum fines nefas habetur, DEUM auctorem, custodem, vindicem agnoverunt.

VII. Inde *Jupiter Terminalis* $\zeta\epsilon\upsilon\varsigma\ \delta\epsilon\iota\omicron$ tanta olim veneratione cultus; cui in territoriorum confiniis plerique Græciæ populi aras & templa sacrarunt. In quibus præsertim memorabilis è $\beta\omega\mu\acute{\iota}\delta\iota\varsigma\ \&\ \Delta\iota\delta\epsilon\ \&\ \delta\epsilon\iota\omicron$, *ara Jovis Terminalis* (ita enim legendum vertendumque: non *δελειου montani*, ut *Wolffius* nullo congruo sensu exhibuit) quam in Chersonesi finibus Athenienses statuisse. *Author orationis de Haloneso*, sive is *Demosthenes*, sive, ut *Libanio* visum, *Hegesippus* existimandus est, cum hoc *Epigrammate* refert:

Τὸν ἢ καὶ δὴ βούουτ' θεῶν ἑξομάτια βωμῶν
 Ἀδελφῶν ἢ φίλων μέγαρον ἔσαν ἱερῶν.
 Ἐννάρεται χάρις σπυρίων. ἀίμοιοις ἢ
 Ἀυτῶν ἀναξ' μακάρων ἐστὶ μέγ' Ἐρῶνιδος.

Limes ut in medio Leuca Pteicis, notetur,

Hæc est excellens ara sacrata Jovi.

Ne populos turbet contentio, Jupiter ipse

Rex superum medius limite signat agros.

IX. Neque minus celebre fuit templum *Jovis contermini* $\Delta\iota\delta\epsilon\ \delta\iota\mu\omicron\epsilon\iota\upsilon\varsigma$, quanquam diverso usui. destinatum, quod *Crotonia-*

II, 39.

toniatis, Sybaritas, Caulonitas unanimi consensu post cruenta diffidia potuisse Polybius memorat: exemplo ab Achæis defuncto: quorum conventus & concilia publica in æde Jovis contermini haberi consuevisse, haud difficulter indidem colligere licet.

Dionys. Ha-
licarnass.
'Αρχ. II.
p. 99.
I, 20.

ap. Hesiod.
Scholiast. in
Theogon.
v. 485.
Theogon.
v. 498. ad-
de Apollon-
dor. Biblio-
thec. Lib. I.
p. 2.

IX. Romani, qui ex Numæ instituto, & ipsi publicos juxta privatosque terminos Jovi Terminali sacros voluere; ut major Terminorum cultui ab antiquitate veneratio accederet, eum se pro DEO Terminum lapidem colere finxerunt, quem loco Jovis ad infantis similitudinem fasciis involutum Saturnus devorasset. Lactantius: *Quid qui lapidem colunt informem atque rudem, cui nomen est Terminus? Hic est quem pro Jove Saturnus dicitur devorasse.* Si tanti est idoli vanissimi natale solum novisse, ex Proconeso defunctum, Agathocles Babylonius tradit: postquam vero Jupiter patridenuo cum cæteris liberis, quos devoraverat, extorsisset, in Parnasso statutum Hesiodus refert:

Τὸν μὲν Ζεὺς ἐπέλεξε καὶ Ἰουπὶος ἀεροδαίης
Πυθῶ ἐν ἠρατῆρῃ γυάλοιο ὑπὸ πτερυγαστοῖο
Σῆμ' ἐμὲν ἐξοπίσσω, θάψμα δὲνηπιῶσι βροτοῖσι.

*Illum quidem Jupiter in terram spatiosam firmiter
defixit*

Indivina Pytho sub jugis Parnassi:

*Ut in posterum insigne monumentum existeret quod
homines admirarentur.*

Quo jure ad Romanos inde migraverit, & quomodo non cum Jove tantum, sed cum Delphis transfundendum sibi putent, ipsis horum mendaciorum artificibus fuerit dispiciendum: cum satis constet, sub Imperatore M. Antonino Philosopho sibi Delphos adhuc ejus monumenti possessionem vindicasse. Pausanias illi Imperatori coævus Scriptor, postquam pleraque in templo Delphico visu memoratuque digna enarrasset, subdit:

in Phocia. Ἐπιναεσάνη δὲ τὸ ἔμνημα τῆς Νεοπολέμης ἔ' Ἀρχαίως, λίθον ἔστιν ἰμέγας. τῆς καὶ ἑλαιον ὀσμύρας καὶ ἑχέουσι, καὶ καὶ ἑορτικῶν ἐκείστων ἑλαι ὀπιήθασιν πὰ δὲ γὰ. ἔστι ἡ καὶ δὲ ἕως ἐς αἰτὸν, ἀποβῶσαν Κοῖνον τὸν λίθον αἰντὶ ἔ πωδὲς, καὶ ὡς αὐτὸς ἤμασεν αὐτὸν ὁ Κρέν. *Cum*
ἀπομμ-

à monumēto Neoprolemi Achillis-filiū ascendere rursum inceperis, lapidem videas modice magnum: hunc singulis diebus & maxime festis oleo perfundunt succidaq; lana velant. Percrebuis autem de eo opinio, eundem lapidem esse, quem pro puero exhibitum Saturnus devoraverit iterumq; per vomitum ejecerit. Et Romani tamen dudum ante hæc tempora ejusdem persuasionis ludibrio fuerant gloriati. Declarat id, si nihil aliud, *Statua Terminalis* ἑπιπέδιον ut Polluci dicitur; jam in *Augusti nummi* ita efformata, ut *Batyli Hesiodei* instar haud obscure exprimat: capite quippe & pedibus tantum prominentibus; cæteris vero humani corporis partibus in pyramidis inversæ speciem confusis: ut vel fasciis, vel, si Grammaticorum ineptiis auscultandum, caprina pelle obvoluntas facile agnoscas. Eodem respicit in nummo *Golzj, fulmen, Jovis insigne*, pedibus Termini subjectum; & quod *proræ navis* impositum Terminus *Tristani & Patini* nummi exhibent: peregrinum & advenam DEUM indicantes: neque enim alia proræ significatio, quam puppis apud *Ovidium* in *Fastu*: lib. I.

Onom. IX, e.
apud Golz.
num. Aug.
p. 23, n. 20.
v. Hesych.
voc.

Βαίτυλος.
Etymolog.
Sylburg.
voc.

Βαίτυλος.
Commens.
Hist. Part. I.
p. 696.
Theaur.
Nun. I, cap.
6, p. 176.

*At bona posteritas puppim formavit in are,
Hospitis adventum testificata Dei.*

Quod vero ex viris doctis alijs ad exprimendum *Augustum* illud *Festinale*, alijs ad terrendos, qui tum Imperii finibus imminabant, *Parthos*, conjunctum cum *Termino* fulmen, opinati sunt, in ea fortasse plus, quam fas erat, conjecturis suis indulgere. Nam, ut in fulmine agnoscatur velocitatis symbolum; at *Terminus* certe non tardigradum, sed immobilem *Gentiles* finxere: unde illud, ut, qui terminum moveret, *ἀκίνητον κινῆν*, movere *immobilia*, proverbio diceretur: Romanis præsertim: ad quorum *Terminus* apposite *Poëta*:

*Termine post illud levitas tibi libera non est,
Qua positus fueris, in statione mane.*

Ovid. Fast.
lib. 2.

Quem & *Virgilius*, *Capitoli immobile saxum*, nominavit. *Parthos* vero, qui ne telis quidem Romanorum valde terrebantur, pictis fulminibus coercere Augustum voluisse, tam circumspiciti Principis prudentia suspicari vix patitur.

Æn. lib. IX.

de
Mas. Deo.
rum cap. de
Rhea
ad Theogon.
v. 498.

X. Si quæ sub involucre præstigioforum figmentorum, secretioris significationis, & naturalis præsertim sapientiæ arcana latent, ut *Phornuro* & veteri in *Hesiodum Scholiasti* visum est, illorum origo non ex Græcorum equidem, quod plerique faciunt, sed antiquiore Phœnicum Theologia fuerit arcessenda: Inter cujus mysteria DEUS Uranus non *Besulum* tantum genuit, ἀλλὰ καὶ βατύλια ἐπένοησε ἄλλως ἐπιψύχας μηχανοποιῶν, sed & *Batyliæ* excogitavit, cum lapides animatos fabricasset: ut ex *Sanchoniathone Phylø Biblii* transtulit: & declarant specimina *Phorio* consignata, quousque cum progressu temporis diabolicarum præstigiæ ludibria excreverint: de quibus *Isodorus Philosophus*, insignis magicarum artium architectus & hinc tanto sagacior interpret, ipse, licet alio sensu confiteatur: ἐν αἰ πνα θαυμανα ἡ κινῶν τὸν βατύλιος ἔτ καθεαῖν παντάπασι. Prostris impurum aliquem demonem esse, quo agitante *Batuli* moveantur.

Geogr. Sacr.
Lib. II. c. 2.

quam doctissimus *Bochartus* *erratæ Pilonem* contendat, in vertendo *Sanchoniathone*; qui non *animandorum lapidum*, sed *ungendorum* inventum DEO Urano tribuerit: unde *Seldenus* quæ in erudito de *Diis Syris* Syntagmate *Bætylorum* nomen deducit. Et jam antea in *Animadversionibus Eusebianis* indicaverat *Scaliger*, quomodo à sancta origine ad superstitiones & impios usus migraverit unctorum lapidum consecratio: inter quos, Romanorum Terminis locum *Nicolaus Rigaltius*, in *notis ad Siculum Flaccum*, *Brissonus*, libro V. *Formularum*, aliique abunde passim asserunt.

Syn. I. c. 5.
II. c. 1.
ad ann.
MMCL.
pag. 19.
p. 430. ed.
Trancof.

XI. Attamen qui statum humani generis in oculis habent, qualem Saturno primum, deinde Jove imperante, extitisse Gentiles finxerunt, illis operosius explicandum non fuerit, quid lapis à Saturno devoratus, à Jove autem denuo latebris eructus, *publicæ gentium venerationi pro Termino commendatus*, designet; quando de commentitia priorum ætatum conversione & insignioribus periodis, è fabulis, vel generaliori & incertâ, qua defungi aliqui maluerunt, denotatione eruendis agitur. Loca Scriptorum jam alii diligenter collegerunt, ad descriptionem illius temporis spectantia, quo

Vid. Bacler.
Inf. Pol.
Lib. I. c. I.
p. 10.

Sen Hippol.

— nullus in campo sacer
 Divisit agros arbiter populis lapis.

Neque

Neque ignotæ sunt ambages, per quas enitendum Ethnicis fuit, ut ad vitæ ordinatoris initium pervenirent.

XII. Cujus conditorem cum clarissima naturæ & divinorum operum luce convicti agnovissent DEUM esse: ἕχ' αἰς Rom. I. 21. Ἰὸν ἐδόξασαν ἢ ἀχαρίσασα, αἰδ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς ἀγρολογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσηλοῦθη ἡ αἰσίνη ἔν' αὐτῶν καρδίαις. Φάσκοντες ἑἵμασι Φοῖ, ἐματαιώθησαν ἢ ἡδ' αἴσαν. τιν' δόξαν δ' ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοίωματι εἰκόν' ἔφραξ' ἀνθρώπων. non sicut DEUM glorificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: & mutaverunt gloriam incorruptibilis DEI, in similitudinem imaginis corruptibilis homini: prolixo certamine vanitatis; cujus amplectendam & complementum in cultu terminorum licet deprehendere. vid. *Lactans. Inst. Div. I, 20. Prudens. in Symmach. II. 1005.*

XIII. Et quàm inane erat solidæ venerationis, quàm plenum blasphemi ludibrii, quod auctoritatem legis, qua non magis fines populorum, quam generis humani securitas & tranquillitas continetur, inde stabilitum iverunt, unde sanctissimi Legislatoris majestas, oblivione, contemptu, ipsa denique futilissimæ religionis professione vilesceret?

XIV. Quam cum inter Christianos ab obscuræ credulitatis tenebris Divina oracula vindicent, non potest vel significatio vel efficacia sententiæ ambigua esse, quæ providentiæ celestis miraculis accensetur, quod ut maria & flavios & totam rerum naturam, ita gentes humanas certi limites distinguunt & definiti coercerent termini: quos uti cura omnipotenti DEUS tuesur, ita æterna & immutabilis justitia decretis circumsepsit: qua si violentur, injuriam ad contemtum divina legis pertinentem DEUS vindicat: ut qua in rebus quibusvis sancta sunt, multo magis in publicis Imperiorum finibus jura naturalia sancta, & propter jurium naturalium sanctimoniam, ipsi quoque, publici fines sancti esse intelligantur. Cum in his insuper manifestissimis indicibus præsulgeat character ordinis, ad gubernandum genus humanum, secundum cælestis sapientia normam divinitus instituti.

XV. In hanc enim summam recidere videntur, quæ terminos imperiorum partitim religiosa veneratione inviolabiles

reddunt. Inter quæ primum sibi locum *Divina in dividendus imperii occupatio* vindicat: irrefragabili *Scriptura Sacra* testimonio revelata. Insignis in cæteris locus extat *Actor. XVII, 26*. Εμνηστέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος ὁ πᾶν ἕθνος ἀνθρώπων κατοικῶν τῆσι πᾶσι τοῖς ἔθνεσσιν ὁ ἴσθι, δεῖσας θεοῦ τε ἑργαζομένου καὶ τοῖς θεοφεισῶσι καὶ κατανύσσας αὐτῶν. Fecit DEUS ex uno sanguine omne genus hominum inhabitare super universam faciem terra, desinens statuta tempora & terminos habitationis eorum. Quem nimis anguste interpretaretur, si quis ad solam dispersionem gentium restringeret, quæ de ædificanda turri Babylonica conspiraverant. Cum & ante diluvium separatis familiis divisisque imperiis orbem terrarum habitatum fuisse nequeat ambigi; & de divino auspicio non sinat dubitare benedictionis cœlestis formula, qua implere terram universam primorum parentum genus jubebatur. Cujus vim in restauratione orbis post diluvium, ad dilatarionem liberorum Noe in omnem terram, pertinuisse, evidentius expressiusque *Sacra litera* memorant.

Gen. I, 28.

*Gen. IX, 1.
Gen. X, 1.
23. XI, 8.*

XVI. Nam qui nihil in ea partitione, præter indignationem DEI, impios ædificatorum turris Babylonice conatus, immisâ linguarum confusione dissipantis agnoscunt; illi vix cogitare videntur, quam solenne & usitatum sit supremo Numini, ut providentiæ suæ miracula, unde piis benedictionem instruit, improbis in maledictionem & pœnam convertat: ut non immerito *alibi* divisionem terrarum, inter beneficia DEI, Moses ingrato populo exprobrat: Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga patrem tuum & annuntiabit tibi: majores tuos, & dicent tibi. Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israël.

*Deut.
XXXII, 7.*

XVII. Sicut autem ad Ethnicos etiam divisionis hujus fama pervenit, ut ex notabili fragmento *Hestiei Milefii* cognosci potest, quod *Eusebius in Preparacione Evangelica lib. IX. c. 15.* & in *Antiq. I, 6.* *Chronico*, ex *Josepho* desumptum exhibet: Ita dubia fide nituntur, quæ præter auctoritatem *Historiæ Sacræ de duplici divisione orbis, & Noachi testamento*, *Salianus* adstruere conatur. Quanquam inter Christianos *Scriptores* pridem invaluisse traditionem *Seldenus* notet, qua divisisse inter filios suos *Noachus orbem* ferebatur,

*Annal. T. 1.
p. 165.
de J. N. &
G, VI, 22,*

SACRA

sacramentorum, singulos adegisse, ne quis eorum alterius terminos transgrederetur. quod testimonia ex *Epiphanio, Eusebio, Philastrio* producta, & à *Samuele Bocharto* examinata, uberius ostendunt. Et *Geogr. Sacr. Part. I. c. 16.* licet *Bocharti* quidem rationes non evincant, *impossibilem fuisse talem divisionem*: superfluum tamen fuerit, ejus auctoritatem ex parum liquida origine arcessere: cui adstruendæ divini utique arbitrii tam perspicue promulgata majestas sufficere debebat.

XIIX. Illud expediendum potius fuerit: *utrum primam orbis in diversa imperia partitionem, quam divina originis esse constat, etiam divini juris esse, hinc consequatur?* Divini juris, inquam, sive *naturalis*, sive *voluntarij*: de quo distinctè loquendum est; nisi quis velit hanc rem pluribus vicis impeditam relinquere. Et jus naturale quidem, si huc eo significato transferatur, quo juris naturalis esse interdum dicuntur, quibus jus naturale non repugnat; ipsa divinæ voluntatis, directionis, auspicii evidentiâ sufficit, ut non esse contra tenorem naturalis justitiæ divisa gentium imperia intelligantur, quæ DEO auctore divisa sunt.

XIX. Cujus reverentiam, non capio, quo merito queant audaci Philosophiæ prætere, qui *multo æquabilis & ad vitam rationalis pacem, tranquillitatem, ipsamq; ad naturam convenientius administratum iri res humanas contendunt, si, ut mundus universus unius DEI imperio regitur, unius solis radius illustratur: ita cuncti, qui diversas orbis partes inhabitant populi, in unius reipublica corpus coalescerent, uno, & communi regiminis spiritu continerentur.* Nam sive specimen exhibere instituerant dicendæ in Platonis Republica sententiæ; meminisse debebant, dudum inter aulæ Gigantum damnata esse importunæ sapientiæ decreta, quæ gubernacula rerum DEO extorquere, & non qualem ille instituit, sed qualem sibi quisque fingit, orbis administrandi ordinem præscribere docet, vel in opprobrium ordinis à DEO instituti laudare & extollere: sive bona fide optabant securitati mortaliæ consuli; ante omnia efficiendum illis erat, *ut, que saltem Freinsb. ad Soli est ad orbem terrarum lustrandum fovendum, indefessa & stabili Curt. IV. 11. 22. facilitas, eadem & illi sit, cui rerum habenas committent, quo omnes imperij sui partes pari celeritate & efficacia curare possit.* Et audebunt ne post hæc, quanquam constituto ordinatoque communi

tribunali, ad quod omnium gentium diffidia vocentur, vel lib.
vel aliis spondere, tam vastæ reipublicæ cives non ruituros ali-
quando in bella civilia? quæ nunquam Romanum Imperium
crudelius laceraverunt, quam cum fuit potentissimum: Post-
quam enim eo excrevisset, ut non orbis terrarum, neq; cuncta gen-
tes conglobata movere illud aut contundere posse viderentur, cives cum
civibus manus conseruere: isa defessi & exsanguis regibus & nationibus
exteris preda fuerunt. Neque desunt præterea causæ graves &
multæ, quæ, si maxime obtineri, quam sibi imaginantur, felicitas
posset, diuturnam polliceri non linerent. Intra unius pererun-
que ætatis angustias populorum heroumque fortuna constringitur,
quorum humeri tanto oneri ferendo patres judicantur:
Et si omnis ævi exempla excutiantur, verum in plerisque repe-
rietur, quod de Alexandro Curtius pronunciat: *Huic regi ducia
successor quærebatur: sed major moles erat, quam ut unus subire eam
posset. Itaq; nomen quoq; ejus & fama rerum in totum propemodum
orbem reges ac regna diffudit; clarissimiq; sunt habitæ, qui etiam mini-
ma parti tanta fortuna adhaferunt.*

XX. Quamquam ne ostendi quidem talium imperiorum
exempla soleant, quæ involutos unius dominationis ambitu
totius orbis, omniumque nationum ac gentium fines, conti-
neant. Nam quæ maxime universalialia feruntur, Assyriorum
& Persarum regna, intra Orientis terminos illustria & incom-
parabilia fuere; cæteris habitati orbis partibus ignoratis vel
intactis; ipse autem, qui *nec mundum duobus solibus posse regi: nec
duo summa regna salvo statu terrarum posse habere; ambitiosissi-
me jactaverat Alexander, tantum ab occupando universi domi-
nati abfuit; ut non sine magna ratione dubium ejus progressi-
bus eventum prudentes ominentur, si contra Romanos, quan-
quam cum ipsis potentia suæ incrementis tum adhuc luçtantes,
arma convertisset. non convenienti minus, quam acuta interim*
Ep. XCI. *Seneca censura notatus: Alexander discere Geometriam infelix cœ-
vid. Gros. peras, sciturus quam pusilla terra esset, ex qua minimum occupaveras.*
de J. B. & Romanorum vero principatum licet orbi conterminum dete-
P. II. 22, 13. *Et pridem vanitate & jactantiâ Scriptorum illorum gloriantur:
Froinsb. ad longe tamen moderatius ipsi Principes metiebantur. Augu-
Flor. IV. 3. 8. stus apud Julianum artes recensens, quibus invictam se reddi-
in Casar. disse*

dille Romam gloriatur: ἢ ᾧ ἔ ἀμύρατος Ἰνδουλαὺς ἐκείων, (inquit,) Ἰππικῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς διανοήσεως, ὅτι αὐτῆς ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς φύσεως δόξασθε, ἵσχυρον καὶ Ἐυφρατὶν πᾶσι μὲν ἰσχυρῶς. Non immodicis cupiditatibus fines ejus in immensum extendendi abreptus, intra Danubium & Euphratem, quos veluti limites proprios natura illi assignaverat, coercere imperium ejus sum annisus. A quibus terminis cum Trajanus imperium non ultra Danubium modo, sed trans Euphratem protulisset: Hadrianus adeptus imperium, ad priscum se statim morem instituit, & tenenda per orbem terrarum paci operam intendit: nam deficientibus his nationibus, quas Trajanus subegerat, Mauri laceffebant, Sarmata bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana dirione non poterant: Ægyptus seditionibus urgebatur; Lycia deniq; ac Palestina rebelles animos efferebant. Quare omnia trans Euphratem reliquit; exemplo ut agebat Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant.

Spart. in
Hadrian.
c. 5.

XXI. Constatque adeo non ex hoc duntaxat, sed ex perpetuis omnis ævi documentis: pro statu generis humani, in tot gentes, situ, linguâ, indole, moribus sejunctissimas multiplicati, non paci tantum & securitati, sed saluti magnæ illius inter omnes homines societatis, ipsique hinc dictamini rationalis naturæ convenientissimum esse, ut & separatis imperiis orbis universi gubernatio divisa fit; & nunquodque imperium modo cum humani regiminis facultate congruente contineatur.

XXII. Confirmant id magna rationum, sententiarum, exemplorum varietate sapientes: quibus id fere ad incommoda & pericula regnorum imperiorumque ultra justam magnitudinem excrecentium notanda expriment, quod de civitate immodice ampla judicavit Aristoteles 7. Pol. 4. Ὁ λῆος ὑπερβάλλον ἀειθερῆς, ἢ δυνάμεω μετέχειν ταύτης· θεῖος γὰρ δὴ τῆς δυνάμεως ἕσταν, ἢ τις καὶ πῶς οὐδέ σὺν τῆς τῶν. Nihil magis pugnat, quam immensus numerus, seu infinita multisudo, atq; ordo. Solutus enim hoc prestare potest DEUS, ut, qua certum numerum excedit, certis legibus contineatur, multisudo. Quemadmodum ab eo, totum hoc, quod universi nomine vocamus, suis legibus suisq; ordine videmus contineri: ut Heinsiana Paraphrasis interpretatur. Totum hunc locum profunde excoluit Forstnerus ad Tac. 4. A. 32. 3. erudita vero annotatio-

nc

ne copiose diffudit *Gruterus ad Tac. l. A. II. 8. disc. 17.* Add. *Grot. de J. B. & P. III, 15. 7. Bernegg. Tub. Pac. p. 315. & seq.*

XXIII. Cæterum ratiocinatio *Aristotelis*, qua contrariam reipublicæ administrationi nimiam civium multitudinem inde evincit; quia civilis regiminis ordini repugnat; haud obscure indicat, quo *preceptum legis naturalis*, sive jus naturale proprie ita dictum, inclinēt, si quis ad dictamen ejus animum accuratius intendat. Licet enim hinc demonstrari non possit, absoluta directaque obligatione ad hoc genus humanum teneri, ut divisim imperiis mundum colat: quia tamen indubitata naturæ lege DEUS in humano genere, societatem; in societate, ordinem; in ordine, imperium esse jussit: idem facile intelligitur, ejusdem naturæ dictatu non præmonstrasse tantum, sed commendasse multiplicationem & divisionem regiminis humani, sine qua nec societas hominum, nec ordo, nec imperium, aucto in hanc amplitudinem humano genere vel consistere potest, vel, si consisteret, ad tuendam orbis tranquillitatem & salutem diutius conservari.

XXIV. Huc accedit, quod, etiamsi tam præcisa necessitas huic convenientiæ naturæ rationalis cum divisione imperiorum non subsit, qualis legi naturali adhærere alias solet: adjuncta nihilominus illi auctoritas Divinæ voluntatis, tum testimoniis Scripturæ Sacræ superius adductis, tum experientia & usu tot seculorum manifesta, non modicam ei *divini juris*, quod *voluntarium* *de J. B. I, 1,* *Grotius* nominavit, efficaciam sanctitatemque conciliat: Si non ^{15.} ultra, hucusque tamen valituram, ut, cum se divina destinatione separatas esse, & in distincta imperia descriptas humanæ gentes intelligant; eadem opera sciant, à limitibus divinitus sibi assignatis, citra causas artesque divinæ voluntati consonas, recedere, terræque & regiones ab aliis legitime possessas, suæ ditioni adjungere, jus fasque non esse.

XXV. Neque periculum est, ut cum operibus *Divinæ justitiæ* confundantur *Divinæ providentiæ* opera, si quis communes utrisque effectus assignet: cum & in Republ. quando judicialibus sententiis majestas litigantium controversias dirimit, vel in diversos magistratus civilis administrationis munia partitur, juris ac legum vim apud subditos hi actus consequantur, quan-

quandquam ex legislatoria facultate, si quis distincte loqui amet, non descendant.

XXVI. Ne de conjunctissima utrorumque inter se necessitudine nunc dicam, qua cuncta quidem *Divina providentia* miracula ita veneranda sunt hominibus, ut consilia sua interim & proposita ad *Divini juris* normam mensuramque componere teneantur. Neque enim aliunde fas fuerit, æternum illum in rebus & creaturis omnibus gubernandis *DEI* conceptum, quem *æterna legis* nomine quidam signant, præcognoscere: ex vaticiniis vero, prædictionibus, oraculis in futurum *divinæ voluntatis* destinationisque arcana scrutari; atque hinc non dominationis tantum suæ amplitudinem, sed novi juris ad alios invadendos subigendosque efficaciam metiri vel munire velle, uti non infrequenter usurpata, ita communi dudum inter sapientes consensu damnata, temeritas est. *Hoc monebo*, inquit *Grotius de J. B. & P. II, 22. 15. non frustra, sed quia veteribus recentia conferens, magnum malum, ni cavetur, prævideo: justam belli causam non dare, spem conceptam ex aliqua divinorum vaticiniorum explicatione. Nam præterquam quod quæ nondum impleta sunt oracula, interpretari certo vix consingit sine prophetico spiritu, etiam rerum certarum lasere nos possunt tempora: ac postremo prædictio, nisi expressum adsit *DEI* mandatum, jus nullum dat: cum *DEUS*, quæ prædixit, sæpe per improbos homines aut pravæ actiones ad exitum ire permittat.* Cujus moniti veritas, si in ulla re alia, certe in imperiorum mutatione per varia amplitudinis incrementa & decrementa, manifestissima est. Et est equidem *DEUS*, qui non solum cælum & terram, nec solum Angelum & hominem, sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec avis pennulam, nec herba sterculum, nec arboris folium, sine suarum partium convenientia, & quadam veluti pace dereliquit, nullo modo credendus, regna hominum, eorumque dominationes & servitutes à sua providentia legibus alienas esse voluisse. Atque id ne Ethnicos quidem ignoravisse, argumento est solenne precationis carmen, quo *Dij immortales* in lustris condendo rogabantur: *ut populi Romani res meliores amplioresque fierent; donec insigni moderatione Africanus posterior id emendavit, precarique jussit, ut eas perpetuo incolumes servarent.* Examinauitque ad normam *Christianæ veritatis* errores Gentilis

Augustin.
de C. D.
V, 11.

Val. Max.
IV, 1. 89.

Ggg

Theo.

Theologia, in æstimandis publicorum incrementorum causis, *Augustinus de Civ. DEI Lib. 4. & 5.* Sed minimum est, quod in hac disciplina vel cognitioni vel inquisitioni hominum subji-
tur. E quibus profundissime sapiunt, qui vias quidem, per
quas DEUS modo hunc, modo alium populum ad destinata
potentiæ latitudinem provehit, pio stupore venerari, dum oc-
cultæ sunt; & quatenus intelliguntur, in honorem & gloriam
supremi Numinis interpretari didicerunt. Cujus Philosophiæ
specimen eximium, in æstimanda Romani Imperii potentia,
passim SS. Patres exhibuere: qui subinde magna sententiarum
gravitate confirmant, quod eleganti carmine diffudit *Prudentius*
contr. Symm. lib. 2. v. 582. seqq.

*Vis dicam quæ causâ tuos Romane labores
In tantum extulerit?
Discordes linguis populos & dissona cultu
Regna volens sociare DEUS, subjungier uni
Imperio, quicquid tractabile moribus esset,
Concordiâ, jugo retinacula mollia ferre
Constituit.*

Et mox:

*Hoc actum est tantis successibus atq; triumphis
Romani Imperij: Christo jam tunc venienti
Crede parata via est; quam dudum publica nostra
Pacis amicitia struxit moderamine Roma.*

Lib. 1. Adde *Ithuanum* ex similibus principiis Hispanicæ potentiæ au-
gmenta arcessentem. Et quæcunque tandem istis exempla
de Civ. Dei jungantur, aptari se ad illa patietur haud incommode *Augustini*
V. 21. *Prudentius*: *Hac plane DEUS unus & verus regit & gubernat, ut pla-*
ceret. Esi occultis causis, nunquid injustis?

XXVII. Cæterum omne, quod hominibus in possiden-
do regendoque orbe, jus, ex originaria acquisitione competit,
uti à divina concessione penitus dependet; sine qua neque oc-
cupationis neque divisionis humanæ, ad quam alii respicere ma-
lunt, ulla efficacia fuisset: Ita in hoc usque tempus à primæva
illa gentium in omnes terræ partes dispersione, per infinitas po-
pulorum

pulorum conversiones successionesque, discretio generi humani derivata est; qua non minus imperio territoria publica, quam privata prædia dominio separantur. vid. *Grac. de J. B. & P. II.*, 3, 4.

XXIIX. Ut æquali robore ac evidentia, qua DEUS in re quavis abstineri alieno jure præcipit, regna quoque & imperia aliena invadere sit prohibitum. Eiusdemque criminis rei existant, qui sine iusta causa populum quemcunque à legitimis finibus, quam qui dominum ex ædibus suis agrove deturbant. Et licet alia vulgo nomina etiam iniquæ terminorum prorogationi circumponantur: *Inferre tamen bella finitimis & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate contere ac subdere, quid aliud quam grande Latrocinium nominandum est?*

Augustin.
de C. D.
IV.6.

XXIX. Idque cum tam aperta legis divinæ auctoritate fanciatur; mirari subit, unde *magistri Hebraeorum* derivare jus sacrum interpretarique didicerint, quo sine ulla alia causa, dummodo nominis imperiique proferendi spes esset, alios populos bello aggredi licitum tradiderunt. Et fuisse quidem aliquorum hanc sententiam, facile *Seldeno* asserenti, & illustriora quædam loca producenti, crediderim: Sed *Philonem* in illorum numerum referre non ausim. Cujus gravissimo iudicio, æque ac ab *Augustino*, passim damnantur *οἱ τὰς μεγάλας ἐργαζόμενοι κλοπῆς, σιμωνῆς ἐνομοσίν ἀρχῆς ὑπεκρύπτοντες λησείαν ἀληθέστερον. Qui magna furta committunt, qui honesto principatus nomine obumbrant ea que re ipsa nihil nisi latrocinia sunt.* Sed nec *Phinees* in loco, quem *Seldenus* indicat, de disciplina sensuque Hebraici juris testatur: qui causam belli adversus Midianitas commendaturus, comparatione instituta, consuetudinem aliorum populorum damnat, solâ imperii proferendi & aliena occupandi libidine in bella ruentium: *Οὐχ ὑπερὲς κερῆς ἀρχῆς* (inquit) *ἡ παρῶν αἰῶν ἐστίν, εἰδὲ ὑπερὲς ἡ κτήσασθαι τὰ ἑτέρων, ὡς εἰ ἂν ἡ μόνον ἡ μάλας εἰσὶν οἱ πόλεμοι, ἀλλ' ὑπερὲς ἀσθεῖας καὶ ἀσιότητος, ὡν οὐδ' ἡμεῖς συγγενῆς καὶ φίλος ἡ ἀπολέωσθαι οἱ ἐχθροί.* Non de imperio nunc certamen instat, nec de invadendâ occupandisque alienis possessionibus, qua vel sola vel præcipua aliorum bellorum causa est: Sed pro tuenda religionis & pietatis sanctimonia, quam consanguineis nostris

de J. N. &
G. VI. 12.

de vit. Mos.
lib. I. p. 049
ed. Paris.

hostes ereptum iverunt. Quem sensum idem Philo ad Decalogum explicatius expressit: ubi notabilem descriptionem malorum damnorumque, quæ ex cupiditatibus immodicis oriuntur, in hunc modum concludit: *ὅτι τῶν Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων πλεῖς τε αὐτοῖς, καὶ πλεῖς ἀλλήλους τετραγωνήσασκεν πόλεμοι πάντες ὑπὸ μιᾶς πηγῆς ἱππύσου Ἰησοῦμαις ἢ ζουμάτων, ἢ δόξης, ἢ ἕδονης.* Nam bella illa Græcorum Barbarorumq;, aut inter se, aut horum in illos, etiam tragædiis decantata, ab uno fluxere fonte cupiditatis, sive illa divitiarum sive gloria sive voluptatum fuit. Hebræorum vero bella non Josephus tantum, sed & Christiani Doctores ab hac infamia absolvent: inter quos Cyrillus nominatim Hebræorum Regum instituta, qui se intra suos fines continebant, extollit.

ad B. App.
lib. 2.
Contr. Ju-
lian. lib. 5.

XXX. Neque si degeneravisset populus Judaicus à præcepto divinæ legis, major hujus exempli autoritas esset futura, quam cæterarum Gentium orientalium: quibus jam certius constat, unam & eam veterem causam bellandi fuisse, cupidinem profundam imperij & divitiarum. Exempla recentia pariter & antiqua colliguntur in Berneggerianis *Questionibus in Tacitum Quæst. II. & CLXXXVII.* Quibus si quis divini naturalisque præcepti dictamen impugnari obscurarive posse contenderet, perinde foret, ac si quis furta, rapinas, adulteria in honestis numerare vellet, quia integras aliquando nationes ista flagitia fœdare. Conf. Calixt. Th. mor. p. 1. c. de Legibus.

XXXI. Quid quod tam potenti patrocínio hæc ipsa de non violando alterius jure, in conscientia generis humani, munita lex est; ut ne ipsi quidem, qui solam dominandi libidinem belli causam habent, sine justitiæ velamine, rectam illi frontem audeant obvertere. Prorsus enim ad paucos, nec nisi barbaros, *Tac. 15. A. 1.* *Tridatis Armeni vox rediit: sua restinere, privata domus; de alienis certare regiam laudem esse: & cum barbarie vitæ belluinæ ac in-* *Cæs. do B. G. VI. 33.* *sociabilis dudum damnata est feritas ævi veteris, quo latrocinia nullam habebant infamiam, qua extra fines cujusq; populi civitatisq; fiebant. Sed & illis, qui, dum maxumam gloriam in maximo Imperio putant, aliorum servitute fas esse jactant suam potentiam stabilire, pridem ore Caractaci Britanni responsum est: Non, si vos omnibus imperisare vultis, sequitur, ut omnes servitutem accipiant.*

Tac. 12. A.
37. 2.

XXXII.

XXXII. Quin, si propria nonnunquam aliorumque conscientia prætextu juris & externa specie deluditur: at DEUS certe legis, cujus Auctor est, vindictam non deserit: cujus iusto iudicio sapissime

οἱ θεῖοντες περιλαβὲν τὰ τ' πέλας,
 ὅπου τυγχάνουσι πολλὰ κίς νικημένοι,
 Τὰ δ' ἴδια περιεβέβησιν τοῖς ἀδικητοῖσι.

Stob. Sermon.
 53. p. 213.

*Qui suis aliena quorū volunt adjicere,
 Hi sapius victi sua se frustrantur,
 Adduntq; alienis, quæ prius erant propria.*

ut Menandri versus habent. Dio Chrysostomus Hesiodeum illud Or. 17: de LL. IX.
 πᾶλον εἶναι ἔ παρ' ἡμῖν, dimidium plus esse toto, etiam Platoni
 laudatam explicans: τίς γ' ἄ ποτε (ait) ἡ βασιλεὺς ἢ δμῶστος ἢ
 δῆμοσ; Ἐπιχειρήσας ἐπιβελῶν τὸ δίκαιον καὶ ἔ πλεονεχῶν ὀρεχθῆναι,
 ἔχ' ἀπαστω μὲν τῷ ὑπάρχοντι βδαιμονίαν ἀπίεσθαι, μεγάλαις δ'
 καὶ ἀμυχανοῖς ἐχρήσατ' συμφοραῖς; Quis enim unquam aut rex aut
 dynasta aut populus, conatus justam mensuram transgredi, & plura
 appetere, non omni præsentē felicitate dejectus, magnis & insuperabi-
 libus calamitatibus est obrutus? Ut non minus vere de terminis
 publicis usurpari possit, quod de limitibus privatorum agro-
 rum Plato extulit: Μὴ κινεῖτω γῆς ὅρια μηδεὶς βυλεύσῃ ἢ πῶς περὶ ὅρων
 ἐπιχειρήσῃ κινεῖν τ' μέγιστον ἄδον, πλεονεχῶν μάλιστα ἢ σμικρὸν λίθον
 ὀρέζοντα Φιλίαν καὶ ἐχθρὸν ἐνορθεύειν. διὰ μὲν πολέμων τῶν
 ἐχθρῶν ἐγείρονται. Nemo fines atq; terminos alieni agri moveat:
 Sed malis quisq; lapidem ingentem movere, quam terminum quantumvis
 exiguum: amicitiam quippe ab inimicitia Diis testibus separantem:
 qui seivissimis bullis solent in sui ulcionem insurgere.

XXXIII. Unde sua sponte consequitur: etsi non statim
 falmen abolendæ hominum iniquitati DEUS expediat; cum
 fiducia tamen justæ ac DEO gratæ possessionis imperium reti-
 neri non posse, quod per injuriam aliis est ereptum. quanquam
 victis, qui se sub leges pacis iniquæ tradiderunt, jus pereat, in pri-
 stinam libertatem statumque se ac sua vindicandi: cujus perse-
 cutio nisi pactorum fide, vel certi temporis limitibus coercetur,
 nunquam reditura quiete, turbis bellisque genus huma-
 num consumi necesse erit. Ne de perpetua rerum ac jurium

Ggg 3

omnium

Laſant.
V, 16.

omnium confuſione nunc dicam, qua totus orbis permilceretur, ſi cuique vindicandi, quæ aliquando poſſedit, licentia, vel voluntas integra ſemper maneret. In diſputatione parum alias ſolida non incongrue de ſuis jam temporibus iudicabat *Carnæades*: *Omnibus populis, qui florebant imperio, & Romanis quoq; iſtis, qui totius orbis poſiebantur, ſi juſti voluiſſent eſſe, hoc eſt, ſi aliena reſtituiſſent, ad caſas fuiſſe redeundum, & in neceſſitate ac miſeriuſ vivendum.* Add. quæ in eandem ſententiam diſſerit *Gonzaga Dux Nivernenſium*, apud *Thuan. lib. 59. p. 42.*

Feſt. II.

XXXIV. Neque tamen hinc minus valide adverſus alienorum finium inſalvatores legis naturalis authoritas perſiſtit. A qua veneratio & ſanctimonia in *monumenta terminalia* cætenus deſcendit, quatenus ipſum jus finium priorum alienorumque, quod per ſe in externos ſenſus non incurrit, munere opeque illorum demonſtratur. Quod niſi fiat, aſſidua inter populorum conterminos de jure incerto contentio, & novorum bellorum ſemina erunt: *Ovidiuſ ad Terminum*

*Tu populos urbeſq; & regna ingentia finis,
Omnis erit ſine te litigioſus ager.*

ſtatim ſubjicit exemplum, *Herodoro I, 82. Valerio Maximo III, 2. extorn. 4. Plutarcho in Parall. III,* aliſque deſcriptum:

*Si tu ſignaffes olim Thyreatida terram,
Corpora non letho miſſa trecenta forent:
Nec foret Othryades congeſtis tectus in armis;
O quantum patria ſanguinis ille dedit.*

Unde vel nullos, vel obſcuros confuſoſque imperiorum terminos eſſe, in primis illorum intereſt, qui de imperio dilatando ſunt ſolliciti: quo difficilius injuria, qua ſuum aliis eripiunt, intelligi poſſit. *Plutarchuſ de Numa Pompilio.* *Ἄραται ἢ καὶ ὄλιγοι αὐτοῖς δέδοται τῶν χωρῶν ὁ βασιλεὺς. Ῥωμαῖοι μὴ βυβληθεὶς ἐξομολογήσασθαι τῶν μετρητῶν ἔδικαιον τῶν ἀδικημάτων ἢ ἀδικολογίας. Διεσμῶν γὰρ εἶναι τὸ διωμαινῶν τὸ ὄρον ἀνὸν φυλάττειν, μὴ φυλάττειν ἄλλοθεν ἢ τὸ ἀδικίας ἐλεγχον.* *Tota agrorum diſtributio ad Numam eſt referenda: Nam Romuluſ (ut concinne Albericuſ Gentiliuſ tranſtulit) noluit meſſura propriæ agri prodere meſſuram alieni. Siquidem virium com-*
pedes

in vit.
Num.

de Arm.
Rom. I, 2.

pedes esse terminos si servarentur, & injuria indicium, si non servarentur. Idem *Plutarchus* alibi hoc *Romani* propositum diciturio *Spartani Archidami* (quanquam & *Antalcida* idem tribuitur) describit: *è quo cum alius quasisset, qui Spartanorum essent termini? gladius & hasta, respondit.* Neque fieri potest, ut inter quos populos nulli fines statuti sunt, ii aliter, quam armis, aut mutuo metu distinguantur. Ita *Germania* olim à *Galliis* quidem *Rhatisisq;* & *Pannoniis* *Rheno & Danubio* fluminibus; à *Sarmatis* vero *Dacisq;* mutuo metu aut montibus separabatur. Inter cæteras autem gentes interpoliti limites, demonstrando quidem juri indicium, sed non acquirendo fundamentum præstant. Unde mutati termini non jûs mutant, sed juris mutati argumentum sunt. Quare quod à *Grozio* traditum est: *in agris arcifiniis flumen mutato seu Tac. Germ. I. 1.* *latim cursu mutare & territorij fines, & quicquid flumen parti alteri adjecerit, sub ejus imperio esse, cui adjectum est: illud ex vi & dicta de J. B. II, 3, 16.* *mine naturalis præcepti nequaquam descendit. Sed præsumptæ populorum ab utraque fluminis parte ripas possidentium voluntati unice innititur: qui censentur modico detrimento commoditatem naturalis termini velle redimere: qua præsumptione cessante, aliud dicendum, rectè jam est à Puffendorffio obser- de J. N. & vatum. Qui vero de naturalibus imperiorum terminis ita G. lib. 4. c. 7. §. 11. unquam possint, statutos contendant; illi quid aliud, quam via. Gryph. de injul. XIV, 87.* quam omnes, quæ nunc latius, quam olim, regnant, sine discrimine gentes, violati juris naturalis insimulant? Cum tamen DEUS, quos terræ posuit terminos, non nisi hominum iniquitati, minime vero juri persequendo, opposuerit. montes vero, flumina, maria hoc tantum à natura habeant, ut, dum transiri difficilius possunt, limitandis distinguendisque populis apta & idonea existant: ab ipsorum vero populorum voluntate ac jure characterem usumque limitum ac terminorum consequantur. Inde non raro fluvii per media regna labuntur, quorum aliquando limites fuere; neque populos mari sejunctos novum est sub commune imperium cogi: & quis neget, vel Italiæ Galliam, vel Italiam Germaniæ subjici potuisse, quod utrinque Alpes interjacet? Ut parum roboris argumento insit, quando in controverfius finium publicorum, vetusti pridemque amissi termini alle-

Quast.
Rom. II.
Apoph. La-
con.

Tac. Germ.
I. 1.
de J. B. II,
3, 16.

de J. N. &
G. lib. 4.
c. 7. §. 11.
via. Gryph.
de injul.
XIV, 87.

allegantur. Dignum est quod inspiciatur exemplum Artaxerxis apud Herodianum V. qui omnem Europam oppositam continentem, que mari Aegeo freta, Propontidos terminatur, atq; Asia nomen habet, seu veterem Persarum possessionem sibi vindicabat, quod jam inde à Cyro ad Darium usq; cuncta olim Jonia Cariaq; tenuit à Persarum Satrapis essent gubernata. Πρὸς ἕκαστον ἕν αὐτῶν Πέρσης ἀνατεώσατο πύσω δλόκληρον ἢ πῶτερον ἔχον δρχῶν. Idcirco sui muneris esse, curare, ut versus atq; integrum imperium Persis restitueretur. Καὶ τῶν δὲ τὰ πρὸς Ἐυκλείδου ἀνοπισῶν ἀνακινῶν. ita ille velut ante Euclidem gesta movebat inverecunde: quo proverbio aliàs τῶν τῶν μυσθικῶν καὶ παλαιῶν δποδείξεis non immerito notant Scriptores. vid. Grof. de J. B. & P. II, 4, 2. & ibi not.

XXXV. Quominus itaque proferri ac dilatari fines imperii possint, dummodo alteri non inferatur injuria, lex naturalis non prohibet. neque sanctimonia terminorum violabitur; si hac causa moveantur, ut vel sponte dedita, vel à nemine prius occupata pristinis finibus adjiciantur. Non est enim cupiditas eripere, que nullus se dominus ingemiscat amisisse. An vero armis & per vim alios subigere, latiusque imperium efficere justum esse possit? dubitatum est: & si quidem ea sperari inter homines felicitas posset, ut nemo per injuriam eos læderet, quibus sine cupiditate alieni sua satis placent; justis bellis neque causæ subnascerentur, neque bonis adversus improbos securitas esset paranda. Nunc iniquitas eorum, cum quibus justa bella geruntur, regna ut crescant, adjuvat: dum, qui priores læserunt, favente rationis naturalis dictamine, omniumque gentium moratarum consensu, vel ut reprimantur, vel intra legitimæ ultionis modum, subiguntur. Si quies & justitia finitimorum (inquit Augustinus de Civ. Dei IV, 15.) contra se bellum geri nullà provocaret injuriâ, felicioribus rebus humanis, omnia regna parva essent, concordis vicinitate lætancia: & ita essent in mundo regna plurima gentium, ut sunt in urbe plurima domus civium. Proinde belligerare & perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur felicitas, bonis necessitas. Sed quia pejus esset, ut injuriosi justioribus dominarentur, ideo non incongrue dicitur etiam ista felicitas. Qua & apud Plutarchum tra-

In Vis. Ni-
cia.

ditur: Τὸν Ἡρακλ. ἐκ πάντων κακῶν ἀμυνόμενον καὶ δεσποτικῶν ἔργων. Herculem cuncta subegisse, dum se læcessis defendis. Adde, quod

quod nec sine assensu suo in ditionem ac jus victoris redigi videntur, qui, postquam semel per injurias proprias hostili ferro grassandi impune licentiam fecêre, salutem suam libertati aut dominationi præferre malunt. Iterum civili cordatoque judicio *Augustinus de Civ. Dei* XII, 2. *in omnibus fere gentibus quodammodo vox natura ista personuit, ut subjugari victoribus mallent, quam bellica omnifaria vastatione deleri.* Et de *Civ. D.* XIX, 12. *Nihil aliud est victoria quam subjectio repugnantium: quod cum factum erit, pax erit.* Unde ipsam, quæ plena est, quæque ultimam bello manum imponit, victoriam, pactum in se continere existimo; quod ad violentam imperii occupationem *Puffendorffius* requirit: Nam ut cum *Hornio* victos quis *subjugatosq;* nominet, *qui nondum victorù jugo colla submisere, nondum arma, vel, quod ultimum succumbentibus telum est, desperationem bona fide deposuere, quique adeo, reluctando, vel cohibendo consensum suum, non victorem, non dominum agnoscunt,* illud vix sensum congruum habet.

de J. N. &
G. VII, 3, 2.
de Civ. II,
9, 2.

XXXVI. Hucusque jus victoris porrigitur. Cætera *equitati* ejus, *moderationi, prudentia* permittuntur: quam præclaris cautionibus *Grotius* instruxit munivitque. Symbolum ejus, Romani ex instituto *Numæ Sacra Termini incruenta* coluere, etiam alio loco, quam quem *Grotius* laudavit, *Plutarcho* descripta: quorum tamen usus Romæ mox cum sanctitate morum intercidit. nam quod ad sua usque tempora durasse *Dionysius Halicarnassensis* asseruit, id communibus *scriptorum Romanorum* testimoniis refutatur. Meretur interim laudari gravissima de armis Romanorum *Dionysii* censura: qui, cum terminos à Romanis Deorum honore cultos tradidisset; subjungit: ἐχελῶ ἢ καὶ τὸ ἔργον ἐπιφυλάττειν, ἢ χάριν θεῶν ἐνόμισαν σὺν τέρμονας ὀνομάσαι, ἰκανοὺς τοῖς ἐσθλῶν κτήμασι, ἢ δαίμωνιων μῆτε βία σφετερισθῆναι μὴδὲν, μῆτε δόλω. νῦν δ' ἐχὼς ἄμεινον, ἔδ' ὡς πρῶτοι παρεδόσαν, δελύσοι πῆρς σὺν τῷ ἀπολείων τὰ οἰκία, ἀλλ' ἐστὶν αὐπὶς ὄρεσθαι κτήσεων ἐχὼς ὁ νόμος, ἀλλ' ἢ πάντων ἐπιθυμία: πρῶγμα ἢ καλόν. *Debuerant autem etiam rem ipsam servare, ob quam consecrati sunt termini, & consenti propriis possessionibus, aliena nec vi nec dolo appetere: Nunc non recte neq; more majorum a suis aliena disterminant; non lege, sed cupiditate possessiones siniente: quod iniquum & indecorum est.* Neque illo tamen tempore, quanquam inter Ethni-

de J. B. III,
15.
vis. Num.

Alex. II.
p. 100.

H h h

cos,

Vid. Bar.
Verulam.
Sermon Fidel.
XXIX.

cos, in parte disciplinæ civilis publicè jactabatur, quæ heri aut hodie inter Christianæ politices mysteria ostentari cœpit regula: *statum, qui amplificando imperio studet, uti ejusmodi legibus & consuetudinibus debere, quæ justas illi causas, aut saltem pretextus arma capessendi tanquam in promptu ministrant.* Quid est, insidias justitiz struere, si hoc non est? & quantum refert, audaci contumaciâ, an improba cavillatione, Divini juris reverentia proculcetur.

DISSERTATIO XXII.

DE

TRIBUNICIA CÆSS. ROMM. POTESTATE.

Resp. Joh.
Jacobo
Heintici,
d. 2. Mart.
1678.

I.

vid. Baron.
Annal. Ec-
clesiæ ad A.C.
150. n. 8.

A. 171. n. 2.

A. 276. n. 1.

B. A. 56. 2.

vid. Jul.

Cas. Bu-

long. de Im-

perat. Rom.

L. 4.

Jac. Gu-

ther. de off.

dom. Aug.

l. 39 lib. 4.

pag. 194.

conf. Lips.

ad Tac. 3.

A. 56.

MUltra quidem hujus argumenti scitu explicatuque digna occurrunt in vetustis monumentis; sed usus præcipui observationem hodie sibi vindicat accuratior temporum notatio: cui præsidium inde diligentissimos quoque Fa-

storum atque Annalium conditores videas mutuari.

II. *Summi fastigij vocabulum nominat Tacitus, docetque ab Augusto repertum, ne Regi aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera Imperia praminceret.* Sed Tacito obvertunt Dionem, & constitatis, velut inter dissentientes, partibus, utrique accedunt assertores non contemnendæ autoritatis. Scribit sane de Julio Cæsare Dio, Romanos illi contulisse τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχαίας τῆς Βίβ. *potestatem tribuniciam perpetuam.* Attamen novum institutum fuisse, cujus repertorem Augustum celebrat Tacitus, vel id docere queat, quod Julius vim dominationis præcipuam, dictaturæ perpetuæ nomine complexus, tribuniciam potestatem inter titulos imperii solennes nunquam adhibuit. Ut non nisi partem hujus inventi præverit Augusto; *etiam*

etiamsi concedas, quod tamen erudite negat *Gutherius*, jure tribunicio sacrosanctum fuisse. *de Off. dom. Aug. l. 29.*

III. Sed de Augusti consilio plenius mox suo loco tradetur. De ipsius vero vocabuli origine non debebant Viri eruditi *Tacitum* intelligere, qui non potuit utique ignorare, pridem ante Augustum ordinariam Tribunorum plebis potestatem isthoc potissimum nomine signatam fuisse. quæ & postea sub Cæsaribus, quanquam valde imminuta, perduravit, sed ut à *Tribunicia Principum potestate* semper, si non appellatione ipsa, v. *Spartin. An. Hadr. c. 3.* at vi certe appellationis & significatu distingueretur. Miscet tamen, cogitat sub locum veluti communem de *Tribunis plebis*, *Julius Cæsar Bulengerus*: errore manifesto; à quo facile potuisset deduci testimoniis, quæ ipse alibi cumulat. An cum *Ludovico Aureliano* putavit, *Imperatores, cum Tribuniciam potestatem acciperent, Tribunos plebis factos?* ita sensisse jam olim videtur vulgus: sed aliter æstimari volebant Tribuniciam potestatem in titulis suis Principes ipsi. Testis & interpret gravissimus *Dio*: *ἡμάρχων μὲν ἔδ', αἵ τε καὶ ἐς τὸν Ἀπαρτίδου πατρὸς τελέοντες, ἔχουσι νομιζέσθαι εἶναι τῶν δὲ Διωμαίων τῶν ἡμάρχων πᾶσαν ἐσπερὰ τὰ μάλιστα ἐχέουσι, περὶ δὲ τῶν αἰώνων.* & pauld post, non diserte minus: *αἱ δὲ τῶν καὶ ἐκείνων (ὁ Δύγης) καὶ οἱ μετ' αὐτῶν αὐτοκράτορες ἐν νόμῳ οὗτοι τῶν τε ἀλλοτρῶν καὶ τῆ ἐξουσίας τῆ ἡμάρχων ἐχέουσι. τὸ γὰρ τοῦ ἄνωμα αὐτὸ τὸ ἡμάρχων ἢ ὁ Δύγης, ἢ τῶν αἰώνων ἕδον αὐτοκράτορας ἐχέουσι.* *lib. 53. p. 508. p. 519.*

IV. Quod igitur, *pars regalis imperij*, ut *Vopiscus* vocat, sive *vii. Tacit. c. 1.* ut ex *Tacito* modo referebamus, *summi fastigij vocabulum* habita est *Tribunicia potestas*, id vel ipso *Dione* suffragante ab Augusto repetendum. Cujus undecimo Consulatu scribit *exortum esse, ut & ipse Augustus & Successores ejus Tribunicia potestate uterentur*. Nam cum antea eadem illi bis fuisset oblata, semel vivente adhuc Antonio, cum devicto mira felicitate Pompejo, & composita seditione militari, in Urbem fuisset reversus; iterumque post victoriam Actiacam: nihil aliud inde sibi videtur apertissimum, quàm *tuenda plebis prætextum*, quo & Pater Cæsar suas partes firmaverat. Postquam vero paulatim ab hoc primordio *insurgens*, etiam cætera munia *Senatus, Magistratum, Legum in se traxit*, Populumque oratione magnifica, qua se redditurum republi-

Suet. Aug. 52. cam fingeat, accendit, ut *Dictaturam perpetuam* magna precum atque obtestationum vi sibi obtruderet; ratus ematuruisse, cui hactenus insidiatus fuerat, stabiliendæ in perpetuum Monarchiæ occasionem, hoc potissimum velamentum tegendis pariter muniendisque novi Principatus propositis excogitavit, quod unice tum efficax erat, ab odio & invidia civium, securitatem Principis, & adductissimi, quale formabat, imperii authoritatem ita sejungere: ut cæteris magistratibus præmineret, nec præminere tamen iis nominibus intelligeretur, à quibus quæsitæ Antecessori majestas in exitium verterat. Nec dum enim adoleverat eousque servitium publicum, quin *Dictatura*, & non ultra quam oblatum *Regis* nomen, quæ apud Cæsaris interfectores pro incitamento necis patrandæ fuerant, etiam tum multis inter excusandæ titulos jactarentur. Tribuniciaæ vero potestatis nomen, præterquam quod status pristini non speciem modo sed authoritatem præferebat, complectebatur insuper quicquid popularitati blandimentorum inest. quorum vis atque gratia geminabatur oppositu dictaturæ, quam abdicabat Augustus, cum Tribuniciam potestatem reciperet: si recte habet supplementum, quo fragmenta *Tabule Capitoline* sarcivit *Onuphrius: Imp. Cesar. Divi F. C. N. Augustus dictator perpes. appellatus. EST. ABDICAVIT. TRIBUNIC. potest. accepta.* eratque adeo hæc selectissima opportunitas, odiosissimi tituli permutandi cum gratiosissimo: quorum ille subruendæ, hic tuendæ libertati fuerat comparatus. Et accedebat hinc æqualitatis democraticæ favor. cui vel propterea tribunicii juris augmenta non videbantur refragari, quia illi potissimum conservandæ matum, per superiorum temporum certamina, adversus inimica populari libertati fastigia excreverat. Sed hæc simulacra nimirum erant & involucri occultatura culmen illud, quo præminere cætera imperia volebat Augustus, non depreffura: neque hebetatura eminentiæ monarchicæ radios, quamvis illorum splendorem in oculis intuentium mitigarent. Omnino enim hic, (quæ sunt verba Beati *Bæcleri* nostri) cum de *democratia simulacrum nominatur, cogitanda est vis Monarchia. quæ non melius quam sub diversissima facie intendi poterat.*

Suet. Jul. 76.
Bæcl. ad Tac. l. 1. c. 2. Add. Forstner. ad Tac. l. 1. pag. 14. & seqq. Clapmar. Arcan. lib. 6. cap. 6. Comm. Fast. lib. 2. §. 179.
vid. Clapmar. Arcan. lib. 8. cap. 23. Bæcl. ad Tac. Annal. l. 2. p. 48. Bodin. de Rep. III. 6. p. 317.

V. Su-

V. Supererat ex incurribilibus Tribunatus, quod VETAN-
DO intercedere magistratum reliquorum placitis, eaque irrita
reddere poterant Tribuni; ipsi vero ut facerent quid inviti vel
omitterent, cogi ab alio nemine. Ad hoc ut sacrosancti essent
& inviolabiles, lædique adeo dicto vel facto à quoquam sine
capitali reatu non possent. Nam quod apud *Livium*, *juris in-*
terpretes lege, quæ de securitate Tribunorum plebis, ædilium,
judicum, decemvirorum lata est, ut, qui horum alicui nocuisset,
ejus caput Jovi sacrum esset, negabant, *quenquam sacrosanctum*
esse; sed eum qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum sanciri: id partim
ad nominis rationem pertinet; partim referendum est ad de-
clarandam Tribunorum plebis præ cæteris magistratibus emi-
nentiam & prærogativam singularem: quos eodem loco testan-
tur juris interpretes, *vetere jurejurando plebis, cum primum potesta-*
tem eam creavit, utique sacrosanctos esse factos. atque hinc prehen-
di ducie à majoribus magistratibus non potuisse. cum ipsi
jus prehensionis in quosvis alios exercerent.

VI. Accesserunt nova subinde incrementa: ut rogare
legem possent, universum populum obligaturam: itemque, ut
Senatum convocare & ad eum de Repub. referre. quod antea
Consulibus proprium fuerat. unde non dubitavit de suis adhuc
temporibus scribere *Laelius Felix libro primo ad Q. Mucium*: tribu-
nos neque advocare patricios, neque ad eos referre ulla de re
posse. sed hoc jus pridem fuisse antiquatum discas ex *Dionysio*
Halicarnassensi. qui jam ab Icilio Tribuno pl. M. Valerio & Sp.
Virginio Coss. imminutam hac parte Consularem potestatem,
Tribunosque in ejus consortium assurrexisse, refert. ut rem
haud quaquam novam instituerit Tiberius, quando ipse quo-
que edictum, quo *Patres in curiam vocabat, Tribunicia potestatis pra-*
scriptione posuit sub Augusto accepta.

VII. Etenim ex instituto Augusti assumebant Imperato-
res Tribuniciam potestatem, cum accessionibus hisce aliisve
omnibus, *ὅσπτε τὰ μάλα ἐχέτω*, ut *Dio*. complectitur: nempe
cum illo etiam insigni augmento, quo sub nomine Tribuniciæ
potestatis antea P.R. concesserat Augusto, *τῆς ἑπιθεωρητικῆς αὐτῶν,*
ἣ ἐστὶς ἡ πωμψηλὴ ἣ ἐξω μέχρι ὀγδοῦ ἡμισαδὲς ἀμύων, ὃ μνηδὲν
ἔδημαρχῶν ἐξέω. quod *idem paulo ante* annotavit. Qui de

H h h 3

cætero

Briffon. de Form. lib. 2.

p. 237.

Cic. de EL.

III, 3. Dio-

nyf. Halic.

VI p. 410.

Dio. Lib. 53.

p. 908.

III. 55.

vid. Hug.

Gros. de

Jur. B. & P.

III, 19. 8.

Gell. N. A.

XIII, 12.

Suet. Tib.

6, 11.

Liv. III, 55.

Gell. N. A.

XV, 27.

Ant. lib. 10.

p. 657.

Tac. 1. A. 7.

Suet. Tib.

6, 23.

lib. 53. p. 508.

lib. 51.

p. 457.

cætero & reliqua momenta hujus elogii diligenter expressit, & robur ejus atque efficaciam haud postremam inde repetendam admonuit, quod jure ordinario & in statu libertatis usitato, præcipua quæque, quibus summi imperii potestas eminet, in Imperatores devolvere videretur, ita ut ea omnia velut legibus concessa possent agere. Adde, quod lex de sanctimonia Tribunorum Plebis jurejurando sacrata erat, quo se posterosque suos Populus Romanus imprecatione singularis exempli devoverat, si ab ejus observatione unquam recederet. *ἴνα μή τις*

Ant. lib. 6. p. 410. τὸ λοιπὸν (inquit *Dionysius Halicarnassensis*) τῷ δήμῳ ἐξουσίαν ᾄρηται καὶ παύσασιν τὸν δὲ τὸ νόμον, ἀλλ' εἰς πάντας τὸ κράτος ἀκίβητον ἀφαιρήσας, πάντας ἐπαύχθη Ρωμαίους ἀμάσασιν καὶ ἰσχυρῶς, ἢ μὲν κρείσσειν τῷ νόμῳ καὶ αὐτὸς καὶ ἑσθόντες τ' αἰεὶ κράτον.

IX. Eminebat itaque per hoc etiam jusjurandum Tribunicia potestas præ cæteris imperiis: non tantum, quia, ut ex *Livio* superius referebamus, religione publica defendebatur, sed quia insuper hac ratione sanctimonia ejus perpetua reddita est. Ut omnino apta esset hæc appellatio, qua non magis sua imperia præmuniret Augustus; quomodo emendandum *Taciti*

de Offi. dom. Aug. l. 39. locum contendit *Gutherius*; quam cæterorum magistratuum imperia præmineres, ut vulgata lectio habet; quam puto veriorrem. Nam cur verbum præminere, tanquam à probatis auctoribus vix receptum, isthic non feramus? quod tot locis aliis indubie

12. A. 33. 1. *Tacitus* usurpat; nove quidem, sed ex usitatissimis, nec absque
15. A. 34. 3. ratione compositum. *Ludovici* vero *Aurelianiensis*, pro, imperia
Gr. præmineres, reponentis, imperio præmineres, multo etiam minus
ad d. loc. ferenda est mutatio.
Tac.

Fulv. Ursin. & Cl. Patin. in Famil. Rom. passim. IX. Ipse Augustus hoc invento suo & statim gloriatus est publicis monumentis, & postea fortiter usus, quando successoribus exemplum instituit, ut Tribunicia potestatis præscriptione quidem annos imperii signarent, communicatione vero monarchicam successionem adornarent. Suberat civilis

Suet. Aug. c. 27. animi species, cum Augustus per singula lustra semel atque iterum in Tribunicia potestate collegam sibi compararet. Sed parabantur subsidia stabiliendo in domo sua principatus, cujus sive spei sive consilii propiora veluti munimenta sicut primo in Agrippa, mox in Tiberio sibi comparaverat; quando illos hoc inter cætera

vera ornamento in summæ fortunæ non successionem modo, sed consortium auctoravit: ita non indocilem hujus quoque artis imitatore[m] reliquit. *Isthoc enim exemplo Tiberius æque Tac. 3. A. valide, sed & æque occulte provisurus, ne successor in incerto fe-* 16, 8.
ret, quia sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur, Drusum summa rei admovit. quod postea diu, cum tali calliditate imperantibus opus amplius non esset, honoris tamen dignitatisve causâ retentum est.

X. Ita cum *perpetuam* recepisset Augustus Tribuniciam potestatem, quia nempe *consultum non videbatur, vel ad momen-* *Bochl. ad Tac. l. A. 2.*
tum dimittere hoc Palladium sanctitatu; renovari tamen annuatim placuit; tum ut imago tribunatus ordinarii, qui per leges annuus erat, conservaretur, tum quia majestatis hinc petitiæ vigor quo crebrius resuscitabatur, eo vilescere minus poterat. idemque institutum secutus est Tiberius. etiam cum quinquenniis hanc potestatem ipsi admociretur populus. & id morem peperit, ut anni Principatus deinceps Tribuniciæ potestatis serie numerarentur. Qui non ab eo demum tempore introductus est, ut opinari Viros quosdam eruditos video, quo *M. Si-* *Tac. 3. A. lanus in Senatu pro sententia dixit, ut publicis privatise monumentis,* 37, 2.
ad memoriam temporum, non Consulium nomina præscriberentur, sed eorum qui Tribuniciam potestatem gererent: verum ab Undecimo statim Consulatu Augusti, quo jam superius ostensum est, hunc veluti solennem titulis Imperatoriis characterem accessisse. Nam Silani quidem sententiâ, qui ex contumelia Consulatus honorem Principibus petiverat, nec tum nec postea unquam obtinuit. mansit quippe, qui tum fuit, mos, ut memoria temporum præscriptis Consulium nominibus distingueretur. Sed annos duntaxat Principalis aut Cæsarei fastigii, eo quo mox explicabimus modo, signabat numerus Tribuniciæ potestatis.

XI. Qua quidem in re probanda licet assiduus omnium fere, quotquot supersunt, publicorum monumentorum usus alia quævis testimonia superflua reddat, extat tamen & diserta *Dio-* *lib. 53. nis Cassii* annotatio: quam hæctenus pro fundo non immerito habuerunt, qui juxta isthanc cynosuram emendare annalium fastorumque computationem aggressi sunt. *Δι' αὐτῆς (τῆς ἱστορίας) inquit ille, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπισημειωμένων ἀριθμῶν* 67

(ἢ ἀυτοκρατορῶν) ὡς καὶ κατ' ἔρον αὐτῶν μὲν ἢ αἰεὶ ἀνωμαλῶν λαμβανόντων, περιβαίνει. inde quotidianum in publico: um operum, nummorumve, sed & rescriptorum Imperatoriorum inscriptionibus: TR. P. vel TRIB. POT. II. III. &c. & in Græcis monumentis ΔΗΜ. ΕΞ. Α. Β. Γ. vel simplicius ΕΤ. Α. Β. vel L. Α. L. Β. quo non minus, quàm prioribus illis literis, annos Tribunicæ potestatis signari usitatum fuit. quamquam se mihi nondum probaverit vulgata hujus notæ L. expositio; ut hac velut initiali literâ, *Αυκράτορ*, prisco significatu, sicut ex *Macrobio* repetunt, pro anno indicari videatur. nimis graviter urgent in adversum, quas illi pridem in *Animadversionibus Eusebianis Scaliger* rationes opposuit. Cujus tamen nec *Δεσπῶν* universe arridet.

An. 1294.

ad Suet.

Aug. c. 87.

Potius accesserim *Casaubono*, qui pro signo circumductionis habuit, quo literæ in versus sine redundantes, vel numerales notæ includi solitæ sunt.

ad lib. 2.

Fast. p. 177.

XII. Est autem hic minime prætereunda *Onuphrj Panvini* observatio: *Annos Tribunicie potestatis à primo quidem imperij die numerandos in iis imperatoribus, qui ex privatis statim ad Imperij fastigium evecti essent. aliud vero numerandi principium esse quarendum in iis, qui ante fuissent imperij successores ab alijs designati. ut ab Augusto Tiberius, à Vespasiano Titus, à Nerva Trajanus, ab Hadriano Pius, à Pio Marcus, ab hoc Commodus, à Severo Caracallus & Geta: qui Tribuniciam potestatem ante diem singularis eorum imperij obtinuerunt.*

in M. Ant.

Phil. c. 6.]

Tit. c. 6.

XIII. Quæ satis ostendit, frustra se in confutanda vulgata opinione *Scaligerum* torfisse, cum ex nummis M. Aurelij Phil. in quibus legerat L.ΑΔ. vel in Titi L.ΙΑ. vel in Pii L.ΕΙΚΟΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ. eam impugnaret. hi enim tot annis licet non imperaverint, gesserunt tamen Tribuniciam potestatem; cujus in his nummis calculus signatur. Utpote cujus consortium ante adepti fuerant, quam imperarent. De Marco perspicuum est *Capitolini* testimonium: *Secundum etiam Cos. designavit (Pius) cum ipse quartum pariter iniret --- Post hac Faustina duxit uxorem, & suscepit filiâ, Tribunicia potestate donatus est, atq; Imperio extra urbem Proconsulari. De Tito Suetonius, postquam reditum ejus in Urbem descripsisset, addit: Neq; ex eo desinit participem atq; etiam tutorem Imperij agere. Triumphavit cum patre, censuramq; gessit*

gestit unâ. Eidem Collega & in Tribunicia potestate, & in septem Consulatibus fuit. De Antonino Pio Capirolinus iterum: Adoptatus est quinto Kalendas Martias die. Factusq; est Patri & in Imperio proconsulari, & in Tribunicia potestate collega.

Ant. Pi.
C. 4.

XIV. Major difficultas superest in eo, quod nonnunquam etiam in illorum Imperatorum titulis, qui, ut Onuphrius loquitur, ex privati ad imperij fastigium evelti sunt, numerus tribuniciæ potestati adscriptus, annos imperii illorum videtur excedere. Seligemus tria exempla intricatiora: NERVÆ, SEVERI, tum GALLI HOSTILII & VOLUSIANI. Et Nerva quidem imperio assignat Dio annum duntaxat unum, menses quatuor, dies novem: nec discrepant nisi paucis diebus Chryseros, Clemens Alexandrinus, Theophilus Antiochenus, Eusebius, Eutropius, cæteri. At superest vetus inscriptio reperta Romæ in epistylis columnarum palatii Nervæ in foro ipsius:

IMP. NERVA. CÆS. A...
TRIB. POTEST. III. IMP. II.

ap. Græcor.
p.
CLXXXV.
Insc. 4.

cui suffragantur nummi, in quibus:

IMP. NERVA. CÆSAR. AVG. GERM.
P. M. TR. P. III. COS. III. IMP. II. P. P.

ap. Gold.
& Occor.
in Nerva.

sterumque:

ΑΤΤΟΚΡΑΤΟΡΟC ΝΕΡΟΥΑ ΚΑΙCΑΡΟC ΣΕΒΑCΤΟΤ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΕΤΟΥC Γ.

&

ΑΤΤ. ΝΕΡΟΥΑC, ΚΑΙC, ΣΕΒ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗ. ΕΗ. Γ.

In annis Severi assignandis talem scriptorum consensum deprehendere non licet; Nam Herodianus regnasse scribit δέκτα καὶ δύο ἐτῶν; quot illi etiam tribuit Victor: sicut & alii, qui nimirum utuntur numero rotundo: Sparrianus tradit, decessisse anno Imperii decimo octavo. Sed Dio Cassius, qui eodem, quo Severus, tempore floruit, quique & ipse Severi, & Filiorum ejus res accuratissimè habuit cognitatas, designat specialius, præfinitque annos Imperii septendecim, menses octo, dies tres. In titulis tamen & elogiis publicis occurrit:

III. 26.

6. 195

SEVERVS PIVS AVG. BRIT.
P.M. TR. P. XIX. COS. III. P.P.

item :

P.M. TR. P. XVIII. COS. III. P.P.

ap. Occom. An. I. C. 256.
Gallo *Hofilio* & *Volufiano* adfcribunt, qui diligentius computant, imperii annos *duos*, menses *quatuor*. Cum in nummis eorundem legatur diferte :

IMP. C. C. VIB. TREB. GALLVS P. F. AVG.
P. M. TR. P. III. COS. II. P. P.

tum

IMP. CÆ. C. VIB. VOLVSIANO AVG.
P. M. TR. P. III. COS. II. P. P.

& in Græcis :

ΑΤΤ. Κ. Γ. ΟΥΙΒ. ΤΡΕΒΩΝ. ΓΑΛΛΟC ΔΗΜ, ΕΞΟΥC. Δ.

item :

ΑΤΤ. Κ. Γ. ΟΥΙΒ. ΟΥΩΛΟΥCΙΑΝΟC CΕΒ, ΔΗΜ, ΕΞΟΥC. Δ.

ad Taf. II. p. 180.

Putavit quidem *Onuphrius*, tolli pleraſque contradictiones ea computandi ratione, quam ipſe commonſtravit, quaque cum annis imperii ita perducit numeros Tribuniciaꝝ poteſtatis, ut quo die e. g. ſecundus Imperii annus procedere incipit, eodem Tribuniciaꝝ quoque poteſtatis II. numerare aggrediatur. Mihi vero prorfus eſt perſuaſum, niſi novus alicunde calculi ſubducendi modus eruatur, nunquam fore, ut, quos indicavi, nodi ſolvantur. Niſi quis velit ius diſſecandis enſem *Alexandri* ad-movere, & corruptas pronuntiare inſcriptiones has, aliaſve quamplures, quæ vulgari computo non minus acriter adverſantur. Ex acutiorum temporum Doctõribus video tentafſe aliquos, an Kalendis forte Januariis Imperatores poteſtatem tribuniciam iteraverint, ut cum novo anno *Juliano* nova poteſtas Tribunicia inchoaretur ? Sed adverſus hanc conjecturam attentiori nummorum & inſcriptionum aliarum comparatione deprehendiſſe mihi certo videor, veriffimum eſſe, quod *Onuphrius* aſſeruit, *fere ſemper uſuveniffe, ut unum annum Julianum duo Tribunicia poteſtatis anni participarent, & e contra unus tribunicia poteſtatis annus duos Julianos attingeret.* Quî enim alias fieri potuiſ-

vid. Dionys. Petav. Doctrin. Temp. lib. XI. cap. 36. Add. Henr. Noris diſſ. de Num. Diocl. & Licin. p. 66.

potuisset, ut duorum annorum diversi Consulatus in unum Tribunicia potestatis annum congruerent; & vicissim duos Tribunicia potestatis annos, idem, unius anni, consulatus amplecteretur? quod fieri utique sciunt, qui in priscis monumentis non sunt prorsus hospites. In eo vero lapsum puto Virum alias diligentissimum, cæterisque errandi viam præivisse, dum non iis, quibus debebat, limitibus, numerum Tribunicia potestatis in partes anni Juliani descripsit. Verba, quibus sententiam suam declarat, sunt ista: *Illud animadvertendum, quemq; tribunicia potestatis annum duorum annorum Julianorum partem occupasse, quo animadverso pleraq; contradictiones tolluntur. quapropter & ego per singulos annos Julianos duos Tribunicia potestatis annos constitui, eum videlicet, qui est à Cal. Januariis ad diem acceptæ potestatis, & eum, qui ab eo die ad finem anni Juliani producebatur.*

ad Fest.
lib. 2.
p. 180.

XV. Bene, meo iudicio, quod iterum dico, initium numerandæ periodi Tribunicia deducit à die acceptæ potestatis: sed ejusdem renovandæ iterandæque principium non videtur eo, quo oportebat, tempore definitum. Ac nisi me omnia fallunt, seduxit à recta via Panvinium, cæterosque quos ego vidi Chronologos Factorumque & Annalium scriptores, testimonium, quo hac in re unice nituntur, *Dionis* non recte expensum. Verba *Dionis* huc facientia ita convertit *Panvinius*: *Ex Tribunicia potestate numerabant Imperatores annos Imperij, quasi eam singulis annis tanquam perpetui tribuni caperent.* Vel hic locus documento esse queat, quàm non sit alienis oculis ingeniove in alterius præsertim linguæ Scriptoribus fidendum. Græca enim quam diversè sonant? retulimus antea: sed repetiisse non erit supervacuum, δι αὐτῆς ἢ ἡ ἐξαεὶδματος τῶν ἐτῶν τῶν δεχῆς αὐτῶν, ὡς ἢ καὶ ἐτῶν αὐτῶν μὲν τῶν αἰεὶ δημοκρατίων λαμβανόντων, περιβαίνει. Condonetur perspicuitati elegantia: nec vero aliud quicquam dicit *Dio*, quam: *Per illam (Tribuniciam Potestatem) procedit etiam computatio annorum Imperij eorum (Imperatorum): utpote qui eam quotannis cum quibusq; Tribunis plebis suscipiunt.* μὲν τῶν αἰεὶ δημοκρατίων, ad verbum latine reddi non potest: perinde ut illud tritum Thucydidis: καὶ τὰς αἰεὶ ἀληθεύουσας καὶ ἐξέπιμποντες ἐστὶν ἐκείνης, à sensu recedit longissima, tanquam perpetui Tribuni. Melius vulgatæ *Dionis* versiones cum Tribunis plebis ejus anni: vel

B.P. lib. 8.

simplicius: cum Tribuni plebis. posses magis significanter: cum
 is, qui subinde Tribuni plebis sunt. Unde quidem veluti de pla-
 no prodibit, ut renovandæ periodi Tribunicæ terminum non
 in die natali acceptæ potestatis aut imperii, sed in eo tempore
 constituere oporteat, quo Tribuni plebis ordinarii magistrat-
 um inibant. quod nemo ignorat in principium Decembris con-
 gruuisse, non antiquissimis tantum moribus Pop. Rom. & circa
 ipsam tribunatus originem; sed adhuc sub Cæsarum Monar-
 chia. De sua ætate testatur *Dionysius Halicarnassensis*: enumerat-
 is enim, qui primi Tribuni creati sunt, subjicit: *ἔτι δὲ Ἀρκαδικῶν
 ἔξουσιας πρῶτοι προέλαβον οἱ πάντε ἀνδρες, ἡμῶν τελευτῆν ἐπὶ τῶν
 αἰδῶν δεκαμβεβίων, ὡς πρὸς καὶ μέχρι τῆ καθ' ἡμῶν χρεὶν γίνεται.* Pro
 quarto Idus decembris ipsis Nonis Decembris initum hunc magistra-
 tum videtur innuere *Cicero*. si genuina est, ut *Gruchio* videbatur,
 & incorrupta *Asconij Pediani* lectio. de quo non simplex ambi-
 gendi causa superest. Sed quod discrepat, adeo est exiguum,
 ut absque jactura veritatis in medio possit relinqui. Sive enim
 decembris die X. cum *Dionysio*, sive V. cum *Cicerone* initum Tri-
 bunatum admittamus, sique assentiamur *Dioni*, Principes Ro-
 manos singulis annis cum Tribunis Ordinariis Tribuniciam
 potestatem suscepisse; mirandum non erit, si aliquando in
 Consulatus diversorum annorum unus Tribunicæ potestatis
 numerus porrigatur. quod etiam in Tribunatu ordinario pec-
 ualiari annotationis Veteribus subinde occasionem præbuit.

Nb. 6.
 p. 410.
 de Com.
 Rom. II. 6.
 in Verr.
 Att. I. 6. 10.

ad p. 142.
 XXXIX. 32. Videantur, quæ ad *Asconium Pedianum* erudite consignavit *Carolus*
Sigonius: addaturque *Livyj* præsertim contra *Valerium Antiatem*
 de obitu *Scipionis nobilis* disputatio. Ubi inter cætera: *Hic*
Nævius, scribit, in magistratuuum libris est *Tribunus Plebis*, *P. Claudio*,
L. Porcio Coss. sed iniiit *Tribunatum Appio Claudio*, *M. Sempromio Coss.*
ante diem quartum Idus decembris. inde tres menses ad Idus Martias
sunt; quibus P. Claudius L. Porcius Consulatum inierunt.

XVI. De ratione igitur computandi annos Cæsarum
 juxta numeros Tribunicæ potestatis ita forte sentiendum fue-
 rit. quo quisque tempore Imperator Tribuniciam potestatem
 acceperit, ab eo primam periodum Tribuniciam numeratam
 fuisse, ad Tempus, quo Tribuni ordinarii magistratum inibant:
 ab eo autem tempore Tr. Pot. II. computari solitam, ad No-
 nas,

nas, vel IV. Id. Decembr. anni Juliani sequentis, à quo principio TR. POT. III. cœpit procedere.

XVII. Exempla, quæ superius produximus, mutuabuntur ab hac observatione lumen, & id illi vicissim reddent, veluti scœnore. *Nerva* Imperium auspicatus est, juxta *Petavij* calculum, die Septembris XIX. An. Christi XCVI. obiit Januarii die XXVII. Anni Christi XCIIIX. Prima itaque Tribunicia periodus finita est die V. vel X. Decembris A. C. 96. inde processit secunda ad d. V. vel X. Decembr. A. C. 97. à quo tempore ad diem XXVII. Januarii 98. qui cusi sunt nummi quæve inscriptiones publicatæ, eæ utique TR. POT. III. fuerunt signandæ. *Severus*, ex computo ejusdem, cœpit imperare circa Calendas Junii An. Chr. CXCIII. desit Februarii die IV. An. Chr. CCXI. primam igitur Tribunicia Potestatis periodum conclusit dies V. vel X. Decembr. An. Chr. 193. inde numerata est TRIB. POT. II. quo fiet itidem, ut iis, quæ gesta sunt à die V. vel X. Decembr. Anni Chr. 210. ad diem Severi emortualem, sc. IV. Febr. A. C. 211. non potuerit nisi TR. POT. XIX. præscribi. Nec tamen exceditur modus temporis, quem Severi imperio diximus præfinitur à *Dione*. Quo minus induci debuit *Cardinalis Baronius* in examinandis *Galli & Volustiani* annis, ut ex nummorum inscriptionibus, in quibus legitur TR. POT. III. contra veteram omnium auctoritatem, assereret, illos non biennio vel paulo amplius regnasse, sed ad quatuor annos Imperium propagasse. Successerunt illi Decis Mense Novembri An. Chr. CLI adeoque anni ejusdem Decembri inchoarunt TR. POT. II. ut etiam An. Chr. 153. exeunte, vel ineunte A. C. 154. extinctos, adeoque duos duntaxat annos cum paucis mensibus regnando explevisse statuamus, attingisse tamen TR. POT. III. sit admittendum. Et sudavit tamen *Baronius*, ut aperiret, unde irrepserit error, ut quod certum sit annos quatuor eosdem imperasse, non nisi biennium eorum imperio tribuatur. Sed nisi *Dionis*, quam hæctenus tueri conamur, interpretatio, rationibus idoneis convellatur, non erit aperire arduum, in quam multos errores neglectus ejus *Baronij* & aliorum computationem præcipitaverit. Sed id non est hujus loci: quo diffusioris disputationis non ambitum ex-
plere, sed occasionem suppeditare animus fuit.

*Doctr.
Temp.
XI, 12*

*Annal.
Eccl. ad
A. C. 257.
n. 35. & 36.*

c. 12.

Petr. V.
Doctr.
Temp. lib.
19. p. 676.

XIIX. Verbo tamen, antequam finiamus, liberanda est fides *Særonij*: cum Vespasianum scribit *Tribuniciam potestatem & Patriæ Patriæ appellationem non nisi sero recepisse*. Nonne enim, inquirunt, reclamant nummi & marmora antiqua, in quibus totidem TR. POT. numeri occurrunt, quot anni imperiï numerantur? Sed pone Vespasianum obiisse IX. Kal. Jul. Annixæ Christianæ LXXIX. postquam imperasset annos decem, diebus sex minus: à Calendis nempe Julii An. Chr. LXIX. cum in nummis & lapidibus non occurrat ultra TR. POT. X. potuit eam anno & amplius distulisse, ut tamen calculus congruat: quod comparatione cæterorum Principum, qui statim hæc nomina solebant invadere, erat plane *sero recipere*.

de præf.
& V. numism. diff.
IX. p. 702.

XIX. De nummo M. Aurelii Cæsaris, in cujus adversa parte Rome sedens galeata cum adscripta gemina Tribunicia potestate nempe TR. POT. VII. TR. POT. IIX. vel ob id malim iudicium suspendere, quia hucusque nullum nisi unici exempli ectypum inspicere datum est. quem *Doctissimus Spanhemius* publicavit. Est autem in hacetiã arte, sola fere è tenebris emergendi via, quam repertum vetustorum inter se monumentorum comparatione lumen, ad veritatem commonstrat.

COROLLARIA

I.

Pueri & puella novorum hominum, quos à Marco Anton. Philosopho, ob Filiæ matrimonium, frumentaria perceptioni adscriptos tradit Capitolinus in Marc. c. 7. non fuerunt, ut Bero- nio visum, Liberi Christianorum.

II.

Philippus Arabs non est Christianis Imperatoribus accensendus.

III.

Epistolæ Christi S. N. ad *Abgarum & Abgari ad Christum* non sunt genuinæ.

DISSERTATIO

DISSERTATIO XXIII.

DE

CIRCUMVENTIONE
IN CONTRACTIBVS
LICITA.

I.

Quod vulgo traditur, *jura vigilantibus scripta esse*, ejus dicti fides, tum in aliis negotiis civilibus, tum in contractibus & conventionibus præcipue sese exerit. Cum enim humani ingenii ea sit indoles, ut res suas quovis meliori modo cupiat promovere, divinis quidem humanisque legibus prospectum est, ne cum aliorum injuria id facere liceat: ut autem nostra commoda alienis commodis posthabeamus, nec civili jure, nec ordine charitatis obstringimur. vid. l.14. pr. ff. de præscript. verb. l.2. §.9. ff. de aqua & aqua plu. arcend.

Resp:
Joanne
Augustino
Claudio
le. Labou-
reur,
d. 3. Dec.
1682.

II. Ex ista ratione responderi generaliter potest, quando quaeritur: *an & qualis circumventio in contractibus licita sit?* ea nimirum, quâ citra cujusquam injuriam nobis utilitatem aliquam præ altero paramus. Cum enim vix alio proposito quam utilitatis alicujus expediendæ, promovendæque causâ, homines contrahere soleant; suo quodam jure faciet, qui finem istum obtinere contendit. Unde consequens est, quamdiu hosce terminos non egreditur is, qui contrahit; alterum, cum quo contrahit, de damno conqueri non posse. vid. l.151. de R.I.

III. Neque statim dolus malus supponendus est, etiam si circumventio adit. Potest enim *dolus bonus* esse: quod nomen pro *Solertia* veteres accipiebant. l.1. §.3. ff. de dol. mal. add. Gothofr. ad l.16. §.4. ff. de min. agnovit hoc, rigidissimus aliquin officiorum censor, Cicero de off. lib.3. cap.5. postquam enim ostendit, *destrahere aliquid alicui, & cum aliorum injuria suum augere commodum, magis esse contra naturam, quam sit mors, quam pauperiam,*

petas, quam dolor: statim subjungit: proprias sament res licere curare ante ceteras. nam, inquit, ut sibi quisq; malis, quod ad usum vite pertineat, quam alteri acquirere, concessum est non repugnante natura; illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes, augeamus.

IV. Debet itaque juris alieni violatio abesse, ut circumventio licita sit. Cum autem duo sint pactorum genera, alia publica, alia privata *l. 5. pr. ff. de pact.* in utrisque videndum est, quale jus sit paciscentium, ut hinc eo melius dijudicari possit, quomodo jus istud violetur; & in quo discrimen circumventionis licitæ ac illicitæ consistat.

V. Præmarium itaque jus, quod ipsa natura in conventionibus exigit, in eo consistit, ut seruetur æqualitas, ita ut ex inæqualitate minus habenti jus oriatur contra eum, qui plus consecutus est. Sicut ex fine contractuum demonstrat *Puffendorpius de jur. nat. & gent. lib. 5. cap. 3.*

VI. Ista æqualitas cernitur vel in actibus, vel in re, de qua agitur. Actus alii præcedunt contractum, alii constituunt eundem. Illos, *præcedaneos; hos, principales,* vocat *Grotius de J. B. & P. lib. 2. cap. 12. §. 8.* in omnibus hisce, si talis circumventio interveniat, quæ æqualitatem istam tollat, ea putari debet illicita: si vero æqualitatem istam non lædat, sed extra eam versetur; erit licita.

VII. In primis vero æqualitatis istius ratio haberi debet in consensu paciscentium *l. 1. §. 2. ff. de pact.* cum autem consensus constet intellectu & voluntate, idcirco in actibus, qui præcedunt contractum, ante omnia requiritur, ut is, qui cum aliquo contrahere vult, nihil dicat, vel faciat, quo alterius intellectus vel voluntas tollatur, aut impediatur. Adeoque error, qui intellectui adversatur, itemque vis ac metus, tanquam voluntatem turbantes, abesse debent. *l. 106. pr. & §. 2. de R. I. l. 15. ff. de Jurisdit. l. 1. ff. qd. motus caus.* unde intelligi potest, quod *Pomponius* respondit in *l. 57. ff. de O. & A. in omnibus negotiis contrahendis, sive bona fide sint, sive non sint, si error aliquis intervenierit, ut aliud sentiat qui emit, aut qui conducit, aliud qui cum his contrahit, nihil valere quod actum sit.* Ubi tamen discrimen notandum est, quod intercedit inter contractus bonæ fidei, & inter contractus stricti

stricti juris: itemque an dolus, quo alter in errorem inductus est, causam dederit contractui, an vero tantum inciderit in contractum. ut discerni possit, an id, quod actum est, ipso jure nullum sit, an vero alio quopiam remedio rescindi debeat. vid. *l. 7. pr. ff. de dol. mal. l. 13. §. 4. & 5. ff. de act. emt. l. 36. ff. de V. O.*

IX. Atque huc refertur etiam, ut alter alteri qualitates ac vitia rei, de qua agitur, sibi cognita, significet. Quicquid enim in his celandi causa agitur omittitur, id in circumventionum illicitarum classe ponendum est: sicut ex jure naturali demonstrat *Cic. de off. lib. 3.* apud Romanos *Ædilitium* dictum in id propositum erat, uti patet ex *l. 1. §. 1. l. 18. pr. ff. de Ædil. edicto.* atque in eos, qui contra fecerant, duplex prodita est actio, *redhibitoria* nimirum ac *æstimatoria*: illa, ut res vitio affecta restituto pretio recipiatur; hæc, ut, salvo quoad cætera contractu, tantum pretii restituatur, quanto minoris res est ob vitium *l. 60. & 61. ff. de Ædil. edic.*

IX. Quod de circumventionibus intellectui contrariis dictum est, idem de his sentire debemus, quæ voluntatis usui adversantur. Quicquid itaque cum metu contrahendi causa incusso conjunctum est, illud injustum haberi debet. Idque & naturali ratione, qua is, qui metu inductus est ad promittendum, damno affectus videtur: & civili jure, quo contra talem metum restitutio in integrum aliaque remedia idonea conceduntur. vid. *l. 14. §. 2. l. ult. §. 1. & 3. ff. quod met. caus. Groc. de J. B. & P. lib. 2. cap. 11. p. 7.*

X. Egimus de actibus, qui conventionem præcedunt. Sequitur actus principalis; qui potissimum in ipsa licitatione, & determinatione pretii ac mercedis, in contractibus non gratuitis, consistit. Hic autem talis desideratur æqualitas, ut ne plus exigatur, aut minus offeratur, quam par & æquum est. Cum enim in hisce contractibus onerosis, de quibus potissimum sermo est, quisque in alterum hoc animo rem quampiam transferre soleat, ut pro ea æquipollens recipiat: consequens est, ut tum demum censeatur plenum jus ad rem alterius nasci, quando eandem comparire vel pretio rependit. Estque læsio & circumventio illicita, non tantum eo casu, quo ex proposito contrahentium ista inæqualitas inducitur; sed etiam,

K k k

cum

cum res ipsa dolum in se habet. *l.36. ff. de V. O. add. Gros. de F. B. & P. lib.2. cap.12. §.11. & 12.*

XI. Econtra vero circumventio licita est, quantum ad actus antecedentes attinet, quando ea dissimulantur, quæ rem in contractum deducendam per se non contingunt, licet ad valorem ejus constituendum aliquatenus pertineant: vel si dicantur aut reticeantur aliqua, quæ alterutrum è contrahentibus ad contractum celebrandum facilius permovere possunt, quorum tamen præstatio neutri incumbit.

XII. Prioris generis exemplum tale refert *Cic. de off. lib.3. cap.12.* Si vir bonus magnum frumenti numerum Alexandria Rhodum advexerit, in Rhodiorum inopiâ, & fame, summaque annonæ caritate, si idem sciat, complures mercatores Alexandria solville, navesque in cursu frumento onustas petentes Rhodum viderit, dicturusne sit Rhodiis, an silentio suum quàm plurimo venditurus? estque de ista re disceptatum inter *Antipatrum*, hominem acutissimum; cui videbatur, omnino esse indicandum, ut ne quid penitus, quod venditor norit, emtor ignoraret; & inter *Diogenem* Babylonium, qui contra statuit, venditorem dicere vitia oportere, quatenus jure civili constitutum est; cætera sine inidiis agere, & quoniam vendat, velle quam optime vendere. Neque dubitaverim ego pro hac Diogenis sententia calculum ponere. Econtra tamen cum Antipatro sentire malim in cæteris casibus, qui ibidem referuntur, cum nimirum ædes pestilentes sunt aut male materiatae, aut ruinosa, idque præter dominum sciat nemo. Hæc enim vitia celare, non ingenui, non simplicis, non justii, non boni viri: sed versuti potius, obscuro, astuti, fallacis, maliciosi, callidi, veteratoris, vafri esse, cum *Cicerone* pronuntio. *de off. lib.3. cap.3.*

XIII. Posterioris generis specimen in eo constituo, si venditor rem vendendam laudet. Atque ita *Ulpianus* in *l.1. ff. de dol. mal.* diligenter distinguit, quæ decipiendi emtoris causa dicuntur, & quæ venditor ut commender dicit: additque, de his sic habendum, quasi neq, dictum neq, promissum sit. Unde sequitur, ut nec postulare emtor possit præstationem laudis commendationisque, nisi diserta promissio intercesserit. Idem *Ulpianus* *l.19. pr. ff. de Edil. edict.* sciendum est, ait, quædam est dixerit venditor, præstare

*prestare eum non debere: scilicet que ad nudam laudem servi perri-
nent; veluti si dixerit, frugi, probum dicto audientem. Ut enim Pe-
dium scribis, multum inesse commendandi servi causa quid dixeris, an
vero prestaturum se promiseris quod dixeris. & §. 3. ea sola dicta sive
promissa admittenda sunt, quæcumq; sic dicuntur, ut presentur, non ut
jactentur. Potissimum vero de iis hoc valet, quæ in oculos oc-
currunt. Nam, ut Florentinus in l. 43. pr. ff. de contrah. emt. ait,
quæ commendandi causa in venditionibus dicuntur, si palam appareant,
venditorem non obligant. veluti si dicas servum speciosum, domum bene
adificatam.*

XIV. Multo minus tenebitur venditor, si reticeat vitia
rei, quæ emtori nota sunt, vel quæ ita comparata sunt, ut omni-
bus possint apparere. Neque enim dissoluta aut lupina igno-
rantia emtoris excusat. l. 14. §. 9. l. 55. ff. de Edil. edit. l. 15. §. 1. ff. de
contrah. emt. Recte enim huic emtori opponitur, quod Anto-
nius olim Crasso regessit: quoniam id vitium ignorum non fuisset,
nihil fuisse necesse dici: nec eum esse deceptum, qui id quod emerat,
quo esset jure teneret. Atque hoc sensu verum est, quod Dioge-
nes dicebat: si dictum non omne prestandum est, quod dictum non est,
id prestandum putas? quid vero stultius est, quam venditorem ejus rei,
quam vendat, vitia narrare?

XV. Quod supra de æqualitate pretii cum re annora-
tum est, illud adeo rigide exigunt aliqui, ut, quicquid ab ista
æqualitate recedit, in furti crimen incidere contendat. Quo-
ries in contractibus, inquit D. Chrysostomus, & quoribus emendum quid
aut dependendum est, contendimus omnia, modo laboramus, ut minus
æquo pretio demus, nonne huic factio quoddam furtum inest? quin &
ex gentilibus sapientiores abhorruisse à tali circumventionem
constat. De Q. Scævola P. filio testatur Cic. lib. 3. de off. cap. 15.
quodcum postulasset, ut sibi fundus, cujus emtor erat, semel indicere-
tur, idq; venditor ira fecisset, dixerit se plus estimare, addideritq; cen-
tum millia. Simile quid Damascius rhetor & philosophus Stoi-
cæ sectæ addictus, in commentario, quem de Isidori præceptoris &
antecefforis sui vita scripsit, de Hermia quodam narrat, eum,
cum, quod emere vellet, justo forte minoris esset indicatum, adiecisset
quod justo pretio deceret; quod existimaret, aliter agere speciem esse in-
justitia: sed talu, quæ plurimos lateret.

XVI. Habet tamen hoc aliquam latitudinem, intra quam plus minusve dari ac accipi potest, ut nihilominus tamen justum pretium maneat. Hæc enim, inquiunt Imperatores in l. 8. C. de Rescind. vend. est emtionis ac venditionis substantia, quod emptor viliori pretio comparandi, venditor cariore distrabendi vorum gerentes ad hanc contractum accedant; vixq; post multas contentiones, paulatim ventilore de eo quod petierat detrahente, emptore autem ei quod obularat addente, ad certum consentiant pretium. Atque hoc est, quod in l. 16. §. 4. ff. de min. Pomp. statuit, in pretio emtionis & venditionis contrahentibus naturaliter licere se circumvenire. Id quod explicatur & applicatur ad locationem conductionem in l. 22. §. 3. ff. Locat. quemadmodum in emendo & vendendo naturaliter concessum est quod plurius minoris emere; quod minoris, est plurius vendere, & ita se invicem circumscribere, ita in locationibus quoq; & conductionibus juris est.

XVII. Nihil de eo jam dicam, quod pro diversis circumstantiis pretia rerum variant l. 3. ff. de eo quod Cert. loc. dar. oport. l. 64. ff. mand. add. Bæcl. differ. de mensura prerij. Illud in confesso est, modicam inæqualitatem consensu & voluntate ejus, qui minus accepit, purgari & corrigi. Siquidem nemo videtur fraudare eos qui sciunt & consensunt l. 145. de R. I. & quod quis ex culpa sua damnum sentit, sentire non videtur l. 203. ff. cod. Sed quoniam, ut ait Cic. offi. lib. 3. cap. 17. aliter philosophi hic versantur, aliter Leges: Leges quatenus manu tenere res possunt: philosophi quatenus ratione & intelligentia: Ideo in judiciis merito certæ quantitatis modique ratio habetur, intra quem inæqualitas vel toleratur in contractibus vel rescinditur. Apud Hebræos, annotante Seldeno de jure natur. & gent. secund. disc. Hebr. lib. 6. cap. 5. emptio retractabatur, si quis alterum sexta parte veri pretii fraudasset: apud Romanos demum ob læsionem ultra dimidium. l. 2. C. de Rescind. Vend.

XIIX. Atque hæc ita ad singulas factorum species accommodari debent; ut judex cogitet, unumquemq; rei sue merita & emolumenta atq; inde surgens pretium scire, aut scire debere l. 15. C. de Rescind. vend. Hincque, ut est iterum à Diogene prodictum; ubi judicium emptoris est, ibi fraudem venditoris esse non posse. Et hosce quidem terminos licuerit statuere, ut intra eos circumventio

ventio naturaliter licita esse censeatur. Quomodo alii circumventionem naturaliter licitam explicent, videri potest in *Dissert. Andrea Dinneri de justo rerum pretio, & apud Grot. de J.B. & P. lib.2 cap.12. §.26. add. Mornac. ad l.16. §.4. ff. de min.*

XIX. Quæ huc usque dicta sunt, ea communiter pertinent ad pactiones publicas privataeque. Quid in publicis seorsim receptum sit, docet *Grot. lib.2. de J.B. & P. cap.11. §.7. & cap.12. §.26. & lib.3. cap.19. §.11.* Nos conclusionis loco ingeminamus illud Chryssippi: *Sic in visa sibi quemque petere, quod pertineat ad usum, non iniquum esse; alteri subripere, jus non esse.*

DISSERTATIO XXIV.

DE

EXPEDITIONE
ROMANA.

I.

EXpeditionis Romanæ usus quidem hodie non nisi subsidiarius est, nomen tamen æque ac olim frequens. Quod ab origine sua per solitas ambages derivare nihil attinet. Fontem indicat Nonius I, 285. *Expediti & impediti, ex una proprietate habent vocabuli causam, aut ex solutis pedibus aut illigatis.* Hinc expediri ad bellum, apud Tacit. 2. H.99, 1. & ἐπιπέδους expedire eodem significatu, 1.H.10.3. Add. 1.H.88, 2.

Resp. Philippo Theodorico Bernhold, d. 23. Jun. 1679.

II. *Expeditionem* sanè de *militaris professionis paratu* dici, usu tritissimum est. Gloss. lat. Græc. *Expeditio, ἀποδημία ἢ σεγήσια. ἢ εἰς πόλεμον ἐξοδῶ. Ἐξοδῶ ἐκδημητικῆ σεγήσιων.* Inde ἐξπέδων & ἐξπαδίων recentiorum Græcorum, de quo *Suidas* in ἐπέδῳ, *Meursius* Gloss. Græc. ead. voc. Germani veteres signanter expresserunt per *Herefare* vel *Herivart* in Glossar. I atino Theodisco quo *Lindembrogius* usus est. In monumentis sequioris ævi sæpè legitur epithetis adjectis *exercitalis expeditio,*

Kkk 3 itemq;

itemq; hostilis expeditio: estque in illis *regalem expeditionem Imperatori administrare*, nihil aliud, quam *Imperatori in Expeditione debitum obsequium & servitium prestare*. Quo etiam fit, ut *expeditio & servitium pro expeditione interdum* *ἄδελφως* jungantur: ut in *Charta Ludovici IX. anno 1213. cum nos ex spiritali dominio expeditionem & servitium pro expeditione ad submonitionem nostram haberemus super villam &c.* apud *Carolum du Fresne in Glossario ad scriptores media & infima Latinitatis*, opere laboriosissimo juxta, si quod aliud, & fructuosissimo.

III. Atque hinc jam intelligi ultrò potest, unde venerit, ut *profectio Imperatoris, ad suscipiendam solenni ritu consecrationeq; coronam, militari apparatu ac pompâ Romam instituta*, EXPEDITIO ROMANA diceretur: ad quem fere modum definiri quæ: at è *constitutione Friderici Barbarossæ*, quæ exstat 2. *Feud. 54.* & apud *Radevicum de Gest. Frider. lib. 2. cap. 7.* Potest & descriptionis loco esse *Othonis Frisingensis periphraſis de Reb. Gest. Frider. I. lib. 2. c. 11. quotiescunq; ad sumendam Romani Imperij coronam militem ad transalpizandum coegerint Reges Teutonici, itemque Gunteri in Liguria lib. 2. vers. 40. & 41. quotiens claram regnator tendit ad Urbem Teonus, Ausoniam sumpturus rite coronam.* Superbum verò illud elogium, cum *Lotharius & Fridericus Imperatores in Constitutionibus suis 2. Feud. 52. & 55. Felicissimam numinis nostri expeditionem nominant*, non nisi generaliter huc pertinere, cæterasque expeditiones Imperatorias pro utilitate Imperii susceptas etiam complecti puto, quæ ultra tractationis hujus institutum porriguntur. In *Germanicis Constitutionibus* dicitur *Rom-Zug, Romer-Zug*, & describitur *im Sächsischen Lehen-Recht, cap. 4. Wann die Teutschen einen König kiesen, und er dann gen Rom zeucht zu der Weyhung, &c.*

IV. Originem obscurè assignant, qui à *Caroli Magni successoribus repetendam docent*: *Otto de Jur. Publ. cap. 10. pag. 296.* Obscurius tamen illi, qui mentione & autoritate *Juris Feudalis Saxonici* rem expedire conantur: *Carpzovius de Lege Regia cap. 8. sect. 6. num. 3.* Majorem speciem habet, quod *decreto Ordinum Imperij statutum* scribit *Lehmannus in Chron. Spirvens. lib. 2. c. 42. postquam à Carolo Magno mos introductus esset è manu Romani Pontificis Coronam Imperialem suscipiendi; ut decenti*
Vasallo

Vasallorum suorum comitatu primarij Imperij Principes Romam usq̄ deducerent Regem, indeq̄ domum revertentem comitarentur. Sed tempus, locum, auctoritatem denique hujus decreti curiosius requirenti, satisfacere non aded̄ pronum fuerit. Et fortasse non aliud in oculis habuit *Lehmannus*, quàm quod auspiciis *Caroli Crassi* in Comitibus *Wormatiensibus* A.C. DCCCXC. publicatum mox scribit. Id enim innuere videtur, quod in eo sanctum scribit, ut *Principum quisq̄, Marechallum, Dapiferum, Pincernam, & Camerarium secum in eam expeditionem duceret.* quod vix aliunde, quàm ex *Wormatiensi*, quæ fertur, Constitutione potuit haurire. Fuit illa sanè *Limnao J. P. II, 4, 107.* & plerisque aliis pro fundo, tum in describenda expeditionis Romanæ forma, tum in origine ejusdem assignanda.

V. Verum authenticia hujus sanctionis pridem in dubium vocata est. Inprimis à *B. Bœclero* nostro in *Vit. Caroli III. pag. 187.* & rationibus additis in *Notitia Imperij lib. 15. cap. 2. n. 4.* itemque à *Conringio* in *privatis ad Lampadium discursibus part. 3. cap. 2. §. 28.* hisce verbis: *Olim ipsi Principes univ̄ersi Imperij cum delictum militum manu cogebantur Imperatorem coronandum in Italiam comitari sub pena amittendi feudi Imperialis. Qui mos videtur sane saltem ab Ortonis M. temporibus fuisse in usu. Nec enim temere quis admisit illud, quod nomine Caroli Crassi curante Rittershusio editum est diploma: etsi non dubitaverit Marquardus Freherus insigni illud Commentario illustrare.* Post hos agnovit etiam *Ericus Mauritijs* in *dissertat. de Matricula Imperij th. 24.* *Esse in Constitutione illa tum verba quadam, quæ suspectam illam reddere possint, tum etiam annorum, qui adscripti sunt, numeros non congruere atari Caroli Crassi.*

VI. Quod de tempore annotat *Mauritijs*; id jam *Conradum Rittershusium*, primum hujus monumenti editorem moverat, ut *Karolo M.* id auctori vendicaret; in *Append. ad Not. in Gunther. p. 203.* subscriptum enim habuit exemplar, quod *Rittershusio* primum, & postea *Frehero Marcus Welferus* communicavit, annum DCCXC. quo *Magnus* vixit, & *Wormatiz* Comitibus celebravit: ut ex *Annalibus Pitheani* colligit *Freherus* in *Not. ad Const. Car. pag. 12. & 29.* quod autem in *Cæss. Bœclerianis* inde suspecta redditur hæc sanctio, quia in ejus clausula nominetur annus, quo jam mortuus erat *Carolus Crassus*, id ad

ad æram diplomatis, uti à *Goldasto* editum est, *tom. 1. Constitut.* p. 207. & 208. referri debet: ea enim, nescio an per errorem Librarii, an quod aliunde *Goldastus* de hoc annorum numero monitus fuerit, exhibet A. C. DCCCXC. quo *Carolus* utique in vivis non fuit: utpote qui excelsit jam A. C. DCCCLXXXIIX.

VII. Putavit quidem *Freherus*, lapsu descriptoris hunc calculi errorem excusari posse; rescribendumque DCCCXXCI. vel sequentem annum. Secutusque est in hac emendatione *Freherum Goldastus* *not. margin. ad d. Const. Goldastum* *Limneus* *loc. cit.* At *Carolus Fresneus Glossar. Tom. II. vñc. Feudum*, annum DCCCXXCIV. substituit: quo nescio an quidquam expeditius reperiri potuerit, ad subvertendam hujus constitutionis auctoritatem. Siquidem constat A. C. DCCCXXCI. Romam profectum esse *Carolus*, ibidemque à *Joanne IX.* anno eodem A. d. IIX. Kal. Jan. corona Imperiali redimitum. *Regino* disertè *Chron. lib. 2. anno Dominica incarnationis DCCCXXCI. Carolus de Alemannia egressus, Longobardorum fines occupavit, ac in paucis diebus totam Italiam in deditionem accepit, & Romam perveniens, à Prasule Apostolica sedis Joanne, & senatu Romanorum favorabiliter exceptus, cum magna gloria Imperator creatus est.* Addatur *Aimoinus lib. 5. cap. 60.* itemque diplomata *Caroli Crassi*, tum quod *Freherus* in fine notarum suarum producit, tum quod *Baronius Annal. Eccles. tom. 10. A. C. 881.* exhibet, quorum utrumque annum Imperii *Caroli* quartum conjungit cum A. C. 884. Jam verò *Wormatiensem* constitutionem ita conceptam esse, ut coronationem Romanam antecessisse videri auctor ejus voluerit, præter introitum §. 1. comprehensum, satis perspicuè testantur verba §. 2. *quando pro CORONA NOSTRA, vel aliqua regni militate aut honore, Romana expeditio à nobis vel à successoribus nostris præparetur.* Comititia certè *Wormatiensia*, quibus lata fertur hæc Constitutio, quam non debuerit *Freherus* cum illis comitiis permiscere, in quibus referente *Aventino lib. 4. p. 351.* *Boso* regii nominis per *Burgundiam* usurpator se dedit; vel inde patet, quod illa habita auctor constitutionis testatur, cum pro consecratione coronæ, perceptione proficiendi tempus ad *Apostolicam* sedem instaret; hæc verò ne prima quidem, sed altera demum Comititia fuerunt

fuerunt, quæ Carolus Wormatiz post Coronationem Romanam egit. Priorum hæc apud *Aventinum* mentio extat: *Cæsar crebris nuntiis Germanorum Gallorumq; rogatus, ex Italia movet. -- & Calendis Maji ad Conventus in urbe Vangionum agendas proficiscitur: Certatim Procæres, Episcopi, sacrorum Antistites, cives advolant, in verba Imperatoris jurant, & de exigendis hostibus consultant. Neque verò ante coronationem ullius conventus à Carolo in Germania instituti superest memoria.*

II. *Quin si Aventinum* audimus, facile omnis istorum Comitiorum, ipsiusque decreti hujus fides collabatur: memorat enim, *Carolus, quam primum Italiam à fratre Carolomanno accepisset, de IMPROVISO Italiam ingressus.* Et ut major auctoritas foret, *archimystram primarium Germania Luisbertum Moguncinum, JUSSU LUDOVICI, & Theodorum Juvavensem Archi-Episcopum Bojorum, MANDATO CAROLOMANNI & CAROLI profectos.* Quæ legatione quàm nihil opus fuerit, si Decretum Welscrianum in mundo tum fuisset, apertum est. Adde, quod idem *Aventinus* Carolus vivo patre Ludovico Germanico, ante coronationem, non aliter, quam *Regem Suavorum* appellet: neque apparet, quomodo illo jam tempore potuerit **RÉGIS FRANCORUM & ROMANORUM** titulum usurpare.

IX. Accedunt huc alia, quæ mihi prorsus persuadent, ut censeam, non inscriptionem minus, quàm subsignationem hujus Diplomatis corruptam & supposititiam esse. Ipsi constitutioni detrahère quidem antiquitatis opinionem non ausim: quo minus tamen illorum partibus accedam, qui Carolo Crasso auctori tribuunt, eo maxime impedior, 1. quod *annus Wormaria cum quàm multis Principibus transactus*; illi tempori, quo pro ejus consecratione coronæ, perceptione proficiscendi tempus ad *Apostolicam sedem instabat*, nullo prorsus modo congruit. 2. *Inductia anni & sex hebdomadam recentioris* sunt instituti, neque sub *Carolingis* observati vel recepti. 3. Non existimo *Carolino ævo* errari potuisse in *Runcaliarum* vocabulo; quo satis constat, ut *Chartæ & Diplomata* ejus ætatis docent, *Runcalias & Runcalias* denotare *campos incultos vepribusq; ac fensibus obscuros*: qualis planè fuit, qui circa *Placentiam* congregando regio comitatu curiæque habendæ destinatus est. Temporibus *Con-*

radi II. apud Germanos nostros viguisse hanc etymologiam, ut *Rungalle* dictus putaretur locus ille, quasi *Curia Gallorum*, discas ex *Glabro Radulpho*, qui in præfatione ad librum IV. hunc errorem coarguit. *Indeprus*, inquit ille, *regni insula Conradus Italiani perrexit, cui protinus in descensu Alpium, quem CLIRIAM GALLORUM, licet corrupte, vocant, in oppido Cumis occurrit cum summo apparatu Papa Romanus.* 4. De Feodi vocabulo nota est ipsius *Welferi* dubitatio, ex epistola *MSC.* cujus excerpta exhibet *Notitia Imperij Bæcleriana loc. cit.* quanquam circa tempora *Caroli Crassi*, nempe *Carolo Simplice, Rodulpho, Lothario* regnantibus auditum, feratur adstruxisse *Dominicus de prerogativa Alodiorum cap. 15. §. 1.* Sed opus istud inspicere nondum contigit. quas verò de cætero tabulas nominat *Fresneus in Gloss.* eas ipsemet subleste fidei damnat. 5. Privatio beneficii ævo *Carolino* expeditionis omissee nondum pœna fuit; sed *Heribanni* solutio. 6. Neque *brunia* in decem, sed in duodecim mansos computabatur &c.

X. Cæterum, ut meam quoque de *Origine Romane Expeditionis* sententiam aperiam, existimo, illam ab initio communi planè cum cæteris expeditionibus bellicis jure ac more censei consuevisse. Et si quis sanè omnium *Francicorum Imperatorum* expeditiones percenseat, facile reperiet, eos tam numerofo comitatu in *Italiam* profectos non tam pompæ ac celebritatis causâ, ut *Lehmanno* &c. plerisque aliis visum est; quam ut oppositam coronationi potentium ut plurimum hostium vim idoneis præsidis cohiberent ac rotunderent. De *Carolo M.* dicendum non arbitror; cui ne animus quidem fuit, *Eginhardo* testante, vel petendæ vel accipiendæ coronæ Imperatoris, cum in *Italiam* moveret. Uti nec de *Ludovico Pio* & *Ludovico III.* quorum uterque in *Francia* coronatus est. *Lotharium* verò *Paschalis Pontifex* coronavit, cum in *Italiam* missus esset à *Patre*, juris dicendi causâ, jamque se ad revertendum præpararet. Et dati fuerant illi itineris socii, qui non adeo comitatum ejus splendore, quam ipsum consilio instruerent. *Annales Carol. M. & Ludov. Pij*, qui *Eginhardo* tribuuntur, ap. *Andr. du Chesne Scrip. Franc. Tom. II. A. C. 822. Peracto conventu qui Astiniaci habebatur Imperator Lotharium plenum sumum in Italiam misit; cum quo*

Wala-

Walachum Monachum propinquum suum, fratrem videlicet Adelhardi Abbatis, & Gerungum Ostiariorum magistrum unâ misit: quorum consilio & in re familiari & in negotiis ad Regni commoda pertinentibus uteretur. & in A. 823. Lotharius verò cum secundum Patris justitiam in Italia justitias faceret, & jam se ad revertendum de Italia præpararet, rogante Paschale Papa Romam venit: & honorificè ab illo susceptus, in sancto Paschali die apud Sanctum Petrum Regni coronam & Imperatoris & Augusti nomen accepit. In cæteris planum jam est atque manifestum, quod dixi. Nisi quod solus inter eos Ludovicus II. solennitatem amplius quam timori dedisse dicendus est. De cuius itinere Italico videatur Sigonius de Regn. Ital. lib. 5. p. 119.

XI. Ut autem non dubitaverim, plerasque cerimonias, quibus *Expeditio Romana* postea à cæteris *Expeditionibus* distincta est, sub aliquo Francicorum Imperatorum in exemplum ivisse: Sic agnoscendus est historia defectus; quæ nullam pleniorum istiusmodi celebritatis descriptionem ex illo ævo ad nos transfudit. Atque hoc idem etiam intelligendum est de sequentium Imperatorum expeditionibus. Neque sanè ante Fridericum I. certa juris formula prodita est, de qua indubitato constat. Nam de *Capitulis Conradi*, ut vocantur, notæ sunt eruditorum concertationes. Ut fortasse non sit erraturus, qui Fridericum, juris scripti circa *Expeditionem Romanam*, primum authorem asseruerit; cum antea consuetudinis duntaxat & exemplorum auctoritate tota hæc res niteretur.

XII. Friderici Constitutio extat 2. Feudor. 54. *Firmiter statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut quicumque indicta publica expeditione Romam, ad suscipiendam Imperij coronam, Regem, aut sub Rege dominum suum non adjuvaverit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militia persolvendo (si de vocatione legitima à domino suo convinci per compares suos poterit) feudum perdat, & dominus in suos usus illud habeat redigendi liberam facultatem.* Fiebat autem *Indictio Expeditionis*, cujus in hac sanctione mentio extat, tum in Comitibus ac Conventibus Statutum universalibus; quemadmodum Henrici VII. expeditionem in Comitibus Spirensibus denuntiatam Statibus fuisse, testatur *Lehmannus Chron. Spirens. lib. 7. cap. 11.* tum scriptis ab Imperatore ad singulos Status literis; quibus tempus ac locus,

quo comparere quisque deberet, designabatur. *Gerardus de Roo Hist. Austr. lib. 5. pag. 202.* de Expeditione Friderici III. ita refert: *Annus agebatur quinquagesimus primus, cum Fridericus certus eundi (Romam.) literas ac nuncios ad Ordines Imperij misit, quibus, quo tempore Italiam ingressurus sit, significat, atq; uti omnes, qui eum de more comitaturi sint, ad diem dictam conveniant, jubet. Rhenani ac Suevi, Estlinga & Campidunum civitates constituta, unde per Athesinam vallem, ac Tridentinum agrum, in Italiam transirent; Austriaci, Bohemi ac Hungari Villacum evocati; reliqui, qua cuiq; proximum erat, Ferrariam atq; inde Florentiam Senasq; ire iussi, atq; illic Caesarem praestolari. Inter eos, quos Ferrariae Caesarem praestolari iustos esse, Gerardus scribit, etiam Argentoratenses fuere, assignatusque illis est dies Catharinae sacer anni 1451. uti *litera Imperatoris ad Civitatem* testantur. De Trevirensi Republica narrat *Broverus Annal. Trevir. lib. 19. pag. 287.* *Fridericus hinc, quod adhuc non poterat, coronae sumenda, Italiam cogitans, Trevirensis Rempubl. ad se ornandum obsequio, & comitatu prosequendum, literis hoc anno (1451.) exeunte missis invitavit. Add. Speculum Honoris Austriae. lib. 5. c. 7.**

XIII. Et fuit quidem, ut verba constitutionis docent, tota *Expeditio Romana* ordinata & descripta per Vasallos, sive per eos, qui feuda ab Imperatore & Imperio vel immediate vel mediate haberent. Ita tamen, ut Civitates pari cum his jure & honore censerentur. Et quoniam non nisi vocati adesse cogebantur; poterantque ministerium personale stipendio numerato redimere; factum esse puto, ut comitantium numerus, pro temporum diversitate, discreparet: utpote qui legali sanctione nondum erat determinatus. Comitatum Henrici Lüzelburgici ita describit *Albertus Argentinensis in Chron.* *Ingressi sunt cum eo Lupoldus Austria, Rudolphus Bavaria Ducis, Archi-Episcopus Trevirensis, Leodiensis, Basiliensis, & plures alij Episcopi, Comes Sabaudia, Comes Flandria, multiq; alij Comites, & omnium totius Aemaniae stipendiarii civitatum.* Notatque *Lebmannus loc. cit.* *Spirensis Civitatem duos Equites & octo Nobiles cum servis suis Imperatori ad expeditionem illam misisse.* Sanè Argentoratensis Republica Ruperti Regis expeditionem ornavit missis viginti equitibus (20. *mis Glewen*) ita ut singuli horum, tres praeter

tereà comites stipendio Reip. conductos haberent. In expeditionem verò Friderici III. armavit 16. mit Gleuen, jeglichen Glevener mit 4. Pferden: ita ut quilibet eorum haberet redlichen Harnisch, 2. Knecht, einen mit einem Armbrust, einen mit einem Spieß, und einen Knaben mit einer Gleuen. Inter vetustiora exempla memoratur Vladislaus Rex Bohemix Imp. Henricum IV. cum trecentis equitibus cataphractis comitatus esse. ap. Bonfin. *Res Hungar. dec. ad. 2. lib. 5.* Sic & Sobieslaus scribitur Lothario Saxoni trecentos equites armatos misisse. *Dubrav. Histor. Bohem. lib. 2.*

XIV. Recognoscebantur autem & probabantur quodammodo Vallorum servitia isthæc in campis Roncaliensibus, eo ritu severitateque, quam describit præcipuè *Otto Frisingensis de Reb. Frideric. 1. lib. 2. cap. 12.* Est consuetudinis, inquit ille, regum Francorum, quæ & Teutonicorum, ut, quotiescunq; ad sumendam Romani Imperij coronam militem ad transalpizandum coegerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur, universorumq; equitum agmen fenda habentium, ad excubias proxima nocte Principi faciendas, per curia præconem expositur: quod sectantes, qui in ejus comitatu fuerunt, singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. At sequenti die quicumq; nocte raris vigiliis defuisse deprehensus fuerat, denno ad præsentiam Regis aliorumq; Principum vel virorum illustrium evocatur: sicq; omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnantur. Eadem *Guntherus Ligurin. lib. 2. vers. 56. & seqq.* carmine in hunc modum complexus est:

*Est locus Italia, modicum sejunctus ab urbe,
Cui quia pulchra situ placet inde Placentia nomen,
Planus & Eridani placido junctissimus anni,
Effundit latos spatioso limes campos.
Hic quoties clarum Regnator tendit ad urbem,
Teutonius Ausoniam sumpturus ritæ coronam,
Ponere castra solet: ligno suspenditur alte
Erecto clypeus: tunc præco regius omnes
Convocat à dominis feudalia jura tenentes.*

*Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debent ex more parentum.
At quicumq; domi domino nolente relictus,
Desuerit, feudo privari curia censet.*

Subjiciuntur apud utrumque exempla, Hartvici Bremensis, & Ulrici Halberstatensis Episcoporum: siquidem

*Tunc quoq; nonnulli censura vindice regni
Amisere diu tali possessa reatu.*

*Quin & Pontifices Halberstadensis, & ille,
Sub quo Brema fuit, tali regalia jura*

Amisere nota: persona scilicet ipsa,

*Non tamen Ecclesia: neq; enim quod pastor inique
Gesserit, Ecclesie fas est in damna refundi.*

Sed & simile constitutionis citatæ argumentum alibi exhibet tum Guntherus lib.8. vers. 608. & seqq. tum Radevicus de Gest. Frid. lib.2. cap.7. quanquam ista quidem loca ad alteram Friderici constitutionem, quæ extat 2.F.55. propriè pertinent; adeoque ad jus *Hostenditiarum* univèrsim sunt referenda: de quibus *Interpretes Juris Feudalis* ad 2.F.40. lidem consulendi de Fodro: quod itidem generaliter huc pertinet. De quo videatur insuper *Vita Ludovici Pij ab Astronomo quodam ejus ætatis descripta*, ad A.C. 796.

XV. *Inter ritus & ceremonias Expeditionis Romanæ*, peculiarè observationem meretur honor & veneratio, qua Imperatorem advenientem Pontifex præcipuè Romanus excipere, antiquioribus illis & melioribus temporibus, solebat. Sed quæ, invalescente Pontificis potentia, veluti per gradus quosdam decrevit atque imminuta est. Dignus planè est qui adscribatur *Cuspiniani* locus ex *Cass.* pag.406. ubi de Friderico III. scribit: *Huic omnis effusa obviam nobilitas, Columnensium, Urfinorum, totiusque cleri sacer Apostolicus Senatus: maxima ab his est susceptus honorificentia, quæ paucis Cesaribus diu ante exhibita fuit, postquam scilicet Casarea Majestas minui cœpit, atq; attenuata vilescere. Quandoquidem priscis seculis, non Cardinales modò, verùm summos Pontifices obviam processisse Cesaribus legimus. Usq; Sutrium Pontifex Romanus*

Fride-

Friderico I. obviam venit. Sed ubi Apostolica sedis indies potestas auctior facta est, minor Caesaribus exhibitus est honor, ut vicissitudo omnium rerum exigit. Descripsit ista Cuspinianus ex *Aeneâ Silvij Historia*. Qui de juramento quoque à Cæsare exacto, antequam B. Petri patrimonium intraret, nobilem digressionem habet. Id juramentum, inquit, quod in Clementinarum libris inferum est, ego nullum unquam Caesarum exhibuisse comperi, nisi fortasse *Carolus IV. & Sigismundum* ejus filium. *Henricus* quidem *seprimus* fidelitatem sese jurasse negavit: cujus causâ editam *Clementinam* dicunt. Minime verò *Ludovicus Bavarus* eo jurando se adstrinxit, qui recusante *Papa Romano* ex urbis præfecto coronam accepit. Priores ante *Karolum Magnum Imperatores*, non accepimus jurare solitos. Post *Karolum*, quid *Ludovicus Primus*, quidve jurarint *Otrones*, decreta Pontificum manifestant. Ex Eodem etiam discas rationem, quare Cæsares coronandi non consueverint una die & applicare, & intrare urbem; sed noctem saltem unam in castris atque tentoriis habere. Factum id nempe arbitratur *Aeneas*, ut ea dies cederet *Papæ*, ad providendum ne quid ingrediente Cæsare tumultus fieret. Subjicit tamen: Sive id spatium sibi Cæsares ipsi assumpserunt, ut explorato urbis statu tutius ingrederentur: seu bis terq; aliqua vel causâ vel casu res gesta vim consuetudinis accepit.

XVI. Sequitur ingressus Cæsaris in Urbem proluxa descriptione traditus. quam in summam contraxit *Gerardus de Roo Histor. Austr. lib. 5. p. 204.* qui & inter alia præceptum, memorat, ne præter Imperij aquilam ullum aliud signum explicaretur. Eamq; rem multos egre tulisse, imprimis vero *Georgiani Collegij signiferum*, *Henricum Comitem Fürstembergicum*, indignum esse dixisse, & præter Collegij institutum, malle se ab ipsis urbis mœnibus domum reverti, quam occultato vexillo intronitti. *Argentoratenses* quoq; jecisse, non prohibitos fuisse majores suos explicare vexillum, quo tempore cum *Rudolpho in Boemos militassent*. Sed Cæsarem has eorum voces sua autoritate facile compeccuisse. Et poterant sanè *Argentinenenses* non illo tantum *Rudolphi* exemplo niti: sed jam inde ab eo tempore, quo se Imperio adjunxerunt, juris istius compotès fuerunt; sicut excerpta Privilegiorum in *Discursu Fridiano MSC.* proluxius exposita, apud *Linnaum* verò *J.P. VII, 3, 13.* summam recensita testantur.

XVII.

XVII. Et ordinem quidem quod attinet ingredientium in urbem, discimus ex eodem loco *Gerardi de Roo*. Primos omnium Suevos reliquam agmen præcessisse. *Aeneas* verò insuper litem de præcedentia inter Venetos & Mediolanenses, secundum Venetos decisam, exhibet. At inter Civitates, primarium locum Argentinensibus datum, *Acta* his verbis docent: *Wie die Statt Strassburg nach ihrem redlichen Herkommen an dem Hinzuziehen vor allen Städten den Vorzug hatte, So hatte sie an dem Herausziehen den Nachzug. Solichen Zug behielten ir Glesener in redelicher Ordnung mit irem usgetonen Venlin (in egressu scil.) Und sunderen Trumposer.* Additur in iisdem, septem ex Argentinensibus, Romæ in ponte Tiberino, manu & gladio Cæsaris, Equites factos: *Jerg Zorn; Heinrich von Müllenheim; Diebold von Müllenheim; Hans Ludwig von Müllenheim; Philips von Müllenheim; Hans Böckel; Fridevich zum Rauff.*

XIIX. Sed hoc, uti & cætera, quæ ibidem acta Historici memorant, ad solennitatem ipsius coronationis referenda sunt: ad quem locum & reliquæ observationes disputationesque pertinent: e. g. quâ ratione quoque eventu omiſſa sit olim à Rudolpho I. & successoribus ejus quibusdam Romana Expeditione? quâ consilio inde à Ferdinando I. Imperatores nostri abstinendum coronationis Romanæ solennitate censuerint? & quomodo id cum Cæsareis Capitulationibus conciliari idoneè possit? de quibus prolixè satis actum *Linneo Annotat. ad Capitulat. pag. 341. & seqq.* & expectamus plenam totius hujus argumenti expositionem à summo Viro *Hermanno Conringio*, secundæ editione operis *de Imperio Germanorum Romano* proditura.

XIX. Nam nos quidem arctior propositi nostri modus ad hodiernum Expeditionis Romanæ usum prævertere cogit: qui in *Contributionibus & Collectis Imperij* superest. Atque ante duo quidem & complura secula usu in Imperio nostro cognita collectæ pecuniariæ ad publicas expeditiones non quàm fuerunt. Ipsique adhuc Maximiliano I. in Comitibus A. 1492. à quibusdam Imperij Statibus exprobratum est, sub Patris, Fridevici, regimine morem istum demum invaluisse, ut munera Imperio præstanda pecuniâ taxarentur: *Nachdem bisher von Alters im Reich herkommen, daß die Stände alle Hülff an Volck geleist, daß bey Regierung des Keyfers diese Neurung eingeschleicht, daß man die Anschlag*

schlåg uf Geld gesetzt, und wann man Volck bewilligt, daß Kayserl. Maj. von Chur- und Fürsten, desgleichen Grafen und Stätten anstatt des Volcks ein Summ Gelds empfangen, und dergestalt die Hülf verkaufft, und mit dem Gelt kein Volck bestelt, daher die Bewilligung unnütz und unerschießlich gewesen. uti ex Actis illorum Comitiorum refert *Lehmannus Chron. Spir. lib. 7. cap. 121.*

XX. Verùm, quemadmodum numerus proficiscentium cum Imperatore ad Romanam Coronationem tum temporis nondum fuit certo definitus; sic & illa subsidia, quæ Cæsari ad alias expeditiones, vel militibus virisque submissis, vel pecunia præstabantur, pro temporis diversitate admodum variasse deprehenduntur. Quod diligenti comparatione *matricularum* satis evidenter demonstravit *doctiff. Mauritius diff. de Matricula th. 25.* Fitque planum insuper ex *Actis Comitiorum Noribergensium* Anni 1431. in quibus decretum est, ut ad instantem expeditionem Bohemicam, Status Bohemiæ propiores de viris viginti, reliqui de viginti quinque, unum mitterent. itemque Comitiorum Ratisbonensium Anni 1471. in quibus Statibus indicta sunt militum decem millia, eo modo ac numero ab unoquoque Statuum præstanda, quem exhibet *Lehmannus Chron. Spirens. lib. 7. cap. 112. sub tit. Hiernach stehet begriffen der Anschlag der 10000. Mann, der auch hie uf dem Kayserl. Tag uf Georgij bestimbt, fürgenommen, und gemacht worden,* Anno LXXI. pecuniarium verò subsidium, non juxta certum virorum numerum, sed ad æs & libram, uti loquuntur, *nach dem gemeinen Pfenning,* definitum est. Formulam exhibet *Goldastus in den Reichs-Satz ngen, pag. 194. Add. den Anschlag wider den Türcken zu Augspurg auff dem Reichs-Tag publicirt 1474. apud Eund. pag. 200.* Et duravit hæc contribuendi ratio (*nach dem gemeinen Pfenning*) etiam per Maximiliani I. imperium: sicut complures Recessus, inprimis de Anno 1495. *Landfr. 1500. Art. 12. 1512. §. 14. & seqq. 1518. §. 2.* abunde fidem faciunt. Nisi quod interea bis terve usurpatus est & alius quidam liberior collectandi modus, quò per amicabiles tractatus (*durch güliche Tractaten.*) Status singuli, absque præcisa relatione ad bona cujusque, certam pecuniæ summam Cæsari polliciti sunt. Uti factum est sub Friderico III. in Comitibus Francofurtensibus 1486. Noribergensibus 1487. sub quo & in Franco-

furtenſi Congreſſu A. 1498. deſtinatus eſt ad Imperatoriz expeditionis uſum exercitus 29487. militum.

XXI. Sub Carolo V. demum, uti profectionis Italice finis; ita ejus computationis, quæ in collectis Imperialibus ſecundum *Expeditionem Romanam* fieri hodiernum ſolet, initium factum eſt. Is enim cum in Comitibus Wormatiensibus Anni 1521. conſilium ſuum proſitumque, quo Imperialem coronam petere, & ſimul Imperio avulſa vindicare deſtinaverat, aperuiſſet; obtinuit ab Ordinibus ut in illam expeditionem exercitum 20000. peditum, & 4000. equitum in ſex meſes pollicerentur. *Rec. Imp. A. 1521. §. Und als wir, 29. & ſeq.* Eſtque hic militum numerus, dilato iſto conſilio, retentus anno ſequenti in Comitibus Noribergensibus, cum contra Turcas expeditio decerneretur, *R.I. 1522. princ.* cum aliqua tamen moderatione, *d. Rec. §. 6.* & licet ab initio quidem diſertè cautum fuiſſet, ut auxilia iſthæc militibus ſubmiſſis, non autem, pecunia præſtarentur: ſubinde tamen ex ſtipendio, quod in *d. Rec. Wormar.* militibus aſſignatum fuerat, ſolenne, ut ita loquar, pretium conflatum eſt, quo militum præſtatio deinceps plerumque redimeretur: nam cum equitibus in ſingulos meſes aſſignati fuiſſent 10. floreni, peditibus 4. Pretium, quod dixi, equitum auctum eſt ad 12. florenos. peditum verò 4. florenorum permansiſt. *Conf. Oelhaſ. Templ. Pac. Orat. IV.* qui tamen originem hujus rei, neſcio quibus fundamentis ſubnixus, ab altiori principio repetit: Add. *Wehmerum Obſervat. Pract. voc. Römer-Zug*, ubi ſequentium etiam *Receſſuum* decreta annotantur. *Mauritium de Maric. th. 26.*

XXII. Querelas ex multiplicatione penſionum meſiumque Romanorum natas, exaſperat juxta & diluit neceſſitas publica. Accedunt Matriculæ vitia: quæ ſi emendari contingeret, non dubitaverim, multo tolerabiliorem fore Statibus hunc contribuendi modum, quàm illum alterum *nach dem gemeinen Pfennig*: cui ſe jam tum in Comitibus 1598. 1603. pars Ordinum oppoſuit: nitente pro illo, Cæſare Rudolpho II. iis rationibus, quæ videri in utramque partem poſſunt apud *Arum. de Comitibus cap. 8. num. 39.* & cum annotatione votorum ſingulorum ap. *Speidel. in Specul. voc. Gemein Pfennig.* Dum verò emendatio expectetur, malim rationibus pro *communi denario* afferri ſolitibus ſubſcribere, quas vid. diſt. loc. & in *diſcurſu von dem jetzigen Reichs-Tag, Part. I. lit. F. III. & Part. II. lit. V. 3. Oelhaſ. Templ. pac. orat. ult.* EPI-

EPISTOLA
DE
NUMMO DOMITIANI
ISIACO

AD

Amplissimum Virum

ELIAM BRACKENHOFFERUM
REIP. ARGENTORAT. XV VIRUM.

O Ptavi sæpenumero, VIR AMPLISSIME, d. 2. Febr. 1675.
commodum aliquem mihi locum obtingere, quo
de publica cimeliarchii Tui celebritate Tibi Patriæ-
que gratularer. eoque ardentius oblatam nuperrime
opportunitatem sum amplexus : postquam Te non solum
connivente, sed approbante, futurum intellexi ; si *nummum*
Domitiani argenteum, quem inexpectata quædam atque impro-
visa fortunæ indulgentia Gazæ Tuæ non ita pridem inseruit,
publicæ Eruditorum notitiæ dijudicationique commendarem.
Nam ego quidem quoties rarissimi hujus cimelii pretium cogi-
to, prorsus inducor, ut existimem, Musis Gratiisque adguber-
nantibus accidisse, ut in tam illustri Sacrario sedem consequere-
tur. communi quippe sorte cum eo deinceps fruiturum ; lar-
gissimoque recepturum sænore, si quid illi splendoris dignita-
tisve mutuatur. utpote quod adire, introspicere, venerari, à
multo jam tempore præcipuam exquisitoris disciplinæ partem
habuere, quicumque ad Urbem nostram erudita cordatæque
peregrinationis studium vel curam attulerunt. Dudum enim
est, quod inter Illustres Peregrinatores veluti solenni elogio de
Tuis ædibus usurpatur; quod de Principis cujusdam Mamerti-
ni domo *Tullius prædicat: C. Hejus est, Mamertinus (omnes hoc in Terr. IV*

M m m 2

mibi 21

mi hi facile concedent, qui Messanam acceperunt) omnibus rebus in illa civitate ornatisissimus. hujus domus est vel optima Messana, notissima quidem certe, & nostris hominibus aperitissima, maximeq; hospitale. Erat apud Hejum, Sacrarium magna cum dignitate in aedibus: in quo signa pulcherrima. Messanam ut quisq; nostrum venerat, hac visere solebat: omnibus hac ad visendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quam civitati. Equidem Argentoratium non obiter aut perfunctorie lustrasse, gloriari vix queat, quem non aut pœnitentia sit, aut pudor subiturus, si Brackenhofferianum Muscum aut ignorare se, aut neglexisse profiteatur. illi vero de prædicare satis industriæ diligentiaque suæ fructus non possunt, qui se in rerum pulcherrimarum selectissimarumque non contemplationem duntaxat, urbanitate comitateque Tuâ admissos, sed interiorem notitiam, doctrinâ sapientiâque Tuâ deductos gratulantur. è quibus, prout tractatu atque intelligentia hujus supellectilis, quique præcellunt, ita asseveratione animosiori testantur, se vix uspiam copiosiore præsentioreque profectu esse admiratos artem cum natura, imo naturam cum arte; remotissimæ vetustatis genium, cum recenti novorum inventorum gloria; cæli terrarumque thesauros, cum miraculis æquoris, diversissimorum denique inter se populorum sæculorumque ingenia, tanquam ad politioris quoddam elegantia certamen composita.

Tali utique consortio domicilioque spectari censerique dudum dignissimum erat monumentum, quod describere aggredimur. in quo, ut cætera eximio quodam sublimiorique æstimo taxari mereantur, inprimis efficiunt effulgentia undique genuinæ antiquitatis indicia; quibus, si quid in sincera nummorum vetustate dijudicanda certum exploratumque haberi debet, omni suppositionis aut *vobiscum* suspicione facile liberatur. Tuebitur hujus sententiæ fidem apud peritos talium rerum Arbitratores, & quovis pignore luculentius firmabit integerrimi iudicii Tui auctoritas. nemo certe verebitur suæ credulitati insidias strui; postquam allatus ex interiore Gallia recessu nummus, multorum hæctenus oculis usurpatus est, & deinceps in celeberrima luce Musei Tui constitutus, publicæ docti curiosique orbis cognitioni ac censuræ patebit.

Anterior

Anterior hujus denarii facies optima sui ipsius interpres est. Legitur in illa Domitiani capiti laureato circumscriptum: Cæsar DOMITIANUS AUGUSTUS GERMANICUS Pontifex Maximus Tribunitiæ Potestatis XV.

In averſa parte dignius uberiori diſquiſitione argumentum exhibet *figura ſedens, in corona, capus galero recta, tunicam induta manicatam, cinguloq; correptam, & ad ima veſtigia deſtluentem; dexterâ inſtar cordis protendens; levâ, quâ crucem immiſſam, lateri applicat, luna dimidiata; pede autem ſiniſtro in puppim liburna innixa.*

In quo quidem apparatu facile in ſe mentem oculoſque curioſiores convertit, inſolitum proſus inviſumque in ejus ævi nummis, *CRUCIS ſymbolum.* quod nonnullos permovit, ut ad *Chriſtianam Religionem* hoc ænigma referrent. de qua Domitianus trophæum hoc monumento erigere voluerit. poſtquam illam ſæviſſimæ perſecutionis clade afflixiſſet. Neque deſunt ſane exempla nummorum, quibus urbes, regiones, populi *VICTI CAPTIVE*, plerumque quidem elogiis additis, interdum tamen & nuda imagine promulgantur. De quo genere inter cæteros eximius eſt nummus Domitiani argenteus, *Germania lugentis* typo inſignitus, quem cum *Theſauro inæſtima- Theſ. Num;* bili publicavit indefeſſus nummariz antiquitatis Reparator *p. 60.* *Carolus Patinus.* Quin & favet huic conjecturæ temporis annotationio. *Decimo quinto enim imperij anno,* quo ſignatum eſſe hunc nummum, ex inſcriptione liquidum eſt, Domitianum ad

Mmm 3 per-

Hist. Eccl. III, 20. & *in Chron.* *Hist. Eccl.* III, 9. persequendos Christianos esse delatum, post *Eusebium, Nicephorum Callistum &* alios, docuerunt *Scaliger in Thesauro Temporum, Cuspinianus in Fastis.*

Qua mihi tamen verisimile nondum redditur, illa jam ætate, monetarios didicisse sanctissima fidei nostræ mysteria, emblemate crucis exprimere; qua doctissimi quique sagacissimique Romanorum adeo nostræ religionis rudes erant, ut ne Judæorum quidem & Christianorum ulla discrimina intelligerent. Exempla apud *Tacitum* in primis & *Suetonium* obvia sunt.

lib. LXVII. Sed & *Dio Cassius* hanc ipsam persecutionem adversus eos directam scribit, qui in ritus Judæorum transferant: nec alia de causa damnatam *Flaviam Domitillam*: qua n tamen pro confessione nominis Christiani in Pontia insula longum martyrium duxisse, ait *Hieronymus*. quid? quod ne executum quidem penitus esse destinata, sed pœnitentia sævitæ subeunte, illos etiam, quos relegaverat, restituisse Domitianum, ex *Tertulliano* constat. ne de *Hegeippo* nunc dicam: qui edicto coërcitam à Domitiano Christianorum persecutionem, apud *Eusebium* memorat. Et quo quis attentius denique habitum tam abstrusæ imaginis expendit; eo proclivius in tenore plenæ interpretationis evanescere sentiet, quæ primo forte intuitu, ad sustinendum hujus conjecturæ robur, è reliquo ænigmatis apparatu attemperari posse videbantur.

Epitaph. Paul. Nihil certe, quod subactæ afflictæque religioni potius, quam superbienti & jactabundæ superstitioni conveniat, queas deprehendere. Cui meministi, PATRONE AMPLISSIME, me initio statim, hunc denarium, cum de eo primùm sententiam meam exquirere dignareris, in solidum transcripsisse. adeo enim manifestis indiciiis se prodebant *Isiaci* cujusdam *Sacrigeruli* insignia: ut in eo efformando pronuntiarem Flatores hujus numismatis ad *Ægyptias* usque laborasse. Prorsusque adesse coram atque ante oculos assidere mihi videretur unus de *Antitamis* sacrorum & proceribus illis, qui, describente Oratore *Maurense*, candido linreamine cinctum pectorale adusq, vestigia stricim injecti, potentissimorum Deum, insignes exuvias proferre consueverunt. Idem *Pastophoros* alibi & sacrorum gerulos vocat, qui

de Isid. & *Plusarcho* in *ἑραφῶσι* dicuntur. Veste utebantur muliebri; cujus
Ofrid. indi

indiciū *manica* in nummo: Unde in *Poematio Christiano Veteri*, quod nonnulli *Tertulliano*, alii *Cypriano* tribuunt, ad *Senatorem*, qui de *Christiano* in Sacerdotem *Isiacum* degeneraverat, non inmerito iis exprobratur,

*Namq̄, sacerdotes tunicis muliebribus iidem
Interiorum ritum cultu exteriori fatentur.*

de manicis trita sunt & pervulgata omnia. *Eas tunicas*, inquit *Gellius*, quæ manicas habebant, *Græco vocabulo nostri chirodoras* Noſt. Att.
VII, 12. appellaverunt, *feminiſq̄, ſolu veſtem longe lateq̄, diſfuſam decoram* Germ.
XVII, 30 exiſtimaverunt. Et hinc *Tacitus* in Germanorum mulieribus tanquam eximium, atque à Romana mollitie alienum notat, quod *pari cum viris habitu, partem veſtitus ſuperioris in manicas non extenderint, nuda brachia ac lacertos.*

Cæterum capite quidem raſo, ſed obumbrato tamen vel obtecto calvitio incedebant: niſi qui intima proruſ admiffione per omnia vanæ ſuperſtitionis myſteria eſſent initiati: qui munia ſua calvitio quoquo verſus obvio obibant. teſtis locupletiffimus iterum *Apulejus*: *ne ſacris ſuis (Oſiridis) gregi cætero* Metam. XI. *permixtus deſervirem, in collegium me Paſtophororum ſuorum, imo inter ipſos Decurionum Quinquennales elegit. Ruruſ deniq̄, quam raro capillo, collegij vetuſtiſſimi & ſub illis Sulla temporibus conditi munia, non obumbrato vel obtecto calvitio, ſed quoquo verſus obvio, gaudens obibam.* Tegmen autem, quo obumbrabatur calvitium, *galerus* fuit, proprium Sacerdotum geſtamen. de *Isiacis Tertullianus*: de Pallio. *ob cultum per omnia candidatum, & ob notam vitæ, & privilegium galeri, Cereri inſtantur.* Cererem intellige *Fariam*, ut idem alibi *Iſidem* nominat. cujus nimirum miniſtri *lintea veſtis candore puro luminofi, ob cultum per omnia candidatum*, *Apulejo* deſcribuntur. Apol.
c. XVI.
vid. Lipſ.
de cruce, l. 9.
Metam. XI.

Geſtabant autem *Isiaci* Sacerdotes præter inſtrumenta apparatusque ſacrorum, & ſimulacra Numinum ſuorum, *plantas* quoque varii generis, & imagines dæ conſecratas: quales ab *Apulejo* complures in deſcribenda pompæ *Isiacæ* ſolemnitate enumerantur: & de *Seriphio* ſive *abſinthio marino* teſtatur *Plinius*: Hiſt. Nat.
XXVII, 7. *Huius ramum Isiaci præferre ſolenne habent.* in iſto autem cenſu ponunt inprimis *PERSEAM* eruditi *Ægyptiacæ Mythologiæ* interpretes: cujus fructum porrigit dexterâ *Pastophorus* noſter,

de Isid. &
Ossrid.

noſter, aſſurgentis ſami reliquiis annexum : prorfus qualis à *Plutarcho* ex ipſorum *Ægyptiorum* diſciplinâ deſcribitur. Ἐδ' ἐσ
Λιγύπῳ Φυλῶν, inquit ille, μάλιτα τῇ θεῷ καὶ θεοῦ ὄψου λέγεται τὴν
ΠΕΡΣΕΑΝ· ὅτι καρδία μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλῶττις δὲ τὸ Φύλλον ἔοικεν·
E ſtirpibus Ægyptiis, maxime consecratam dea (Isidi) PERSEAM ajunt,
quod ejus fructus, CORDIS; folium, LINGUÆ speciem refert. Quod

in Theophr.
de Cauſ.
plant. II. 5.
in Ariſt. de
plant. lib. 1.

p. 81.

de Uſu &
Præſant.
Vit. Num.

p. 260.

l. 1. C. de cu-
preſſis ex
luc, Daph.
vel Perſeu
per Ægypt.
non exci-
dendis.

vid. Cl. Pi-
gnorij mēf.
Iſiac. c. III.

p. 35.

Hiſt. Eccl.
7. 21.

Hiſt. Eccl.
X. 31.

Cæſaub.
Exerc. Ba-
ron. II. 14.

Clem. A-
lexandr.

Strom. V.

Metam. XI.

Metam. XI.
p. 267.

vid. Tertul.
ad v. Ma-
cion. lib. III.

cap. 18.

cap. 18.

de *perſea* plura confundi, quæ diſcerni oportebat, poſt *Julium*
Cæſarem Scaligerum, obſervavit eruditiffimus priſcæ ſapientiæ,
politiorisſque literaturæ feliciffimus vindex *Ezechiel Spanhemius*.
Cæterum in ipſa quoque *Ægypto* *perſeam* rarius creviſſe, &
hinc diligentioreſ ejus curam eſſe habitam, argumento eſt Im-
peratorum *Arcadij* & *Honorij* Conſtitutio, qua *libnum* quinq; *auri*
mulctabatur, ſi quis *Daphnenſis* luci in *Syria*, vel *Perſei* in *Ægypto* ar-
bores comparaviſſet. Falſis vero *Numinibus* dedicatam, ſi non
aliunde, ex narratione miraculi colligere liceat, quod *Hermo-*
poli in *Thebaide* ad infantis *Jeſu* adventum contigiſſe *Sozome-*
nus & *Nicephorus Calliſtus* memorant. *Perſeam* nimirum inſignis
per *Ægypti* proceritatis, *Chriſti præſentiam non ferentem, ſeſe in terram inclinã-*
ſe, & pulſo ex eâ Demone pronam inclinatamq; manſiſſe.

Præter hæc, alia etiam his pompis ſercula oſtentabantur,
ad repræſentanda potiffimum *Deæ* munia, ſymbolice adorna-
ta: ſicut ex *Apuleji* myſtis *quartus Equitatus* indicium oſtendit. In-
ter ea autem non auguſtius aliud fuit, quove cenſeri magis va-
niſſimum numen æſtimariſque vim ſuam voluerit, quam *Salutis*
nova, venturaq; vita tutela: cujus ſpem ab illa paciſcebantur,
quiſato propiores, ultimi caſus pericula exhorreſcebant. Nam
& *inferum clauſtra, & ſalutis tutelam in Dea manu poſita*, jaſtat
apud *Apulejum* mendaciſſimus præſtigiator, ipſamq; traditionem
ad inſtar voluntariae mortis, & precariae ſalutis celebrari: quippe cum
tranſiſſis *vita temporibus*, jam in ipſo ſinita *lucis* liniæ conſtitutos,
quis tamen tuto poſſint magna religionis committi ſilentia, numen *Dea*
ſoleat eligere, & ſua providentia quodammodo renatos, ad nova repo-
nere ruſſus *ſalutis* curricula. Uti vero ſalutem, angue ſacro, ita
reparationem *vita*, *CRUCIS* ſymbolo deſignare, à ſalutifero ſer-
pente, quem in deſerto *Moyſes* erexit, *Ægyptios* didiciſſe exi-
ſtimo.

fitimo. Nam id quidem dudum extra dubium positum est, inter literas Ægyptiorum *ιεϗηαις* figurâ Dominica crucis VITAM VENTURAM denotari. Celebre in hanc rem testimonium exhibet Ruffinus: *Signum Dominica crucis inter illas, quas dicunt *ιεϗηαις*, id est, sacerdotales literas habere Ægyptij dicuntur, velut unum ex ceteris literarum, qua apud illos sunt, elementis. Cujus litera seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem: VITA VENTURA.* Neque minus nota est historia, quam de crucibus Ægyptiis, Scripturibus Ecclesiasticis *Socrati & Sozomeno* memoratam, *Suidas* etiam recenset: *Ἐπι Θεοδοσίου ἡ μεγάλη βασιλείας καθαιρεμένων τῶν Ἐβραίων ἱερῶν, ἀρτίθου ἐν τῷ ἑ Σαρωτῆτιο νέω ἱερογλυφικὰ γράμματα, σωρῶ ἔχοντα τῶν αὐτῶν, ἀπερ Ἰεσοσίμωνοι εἰ ἐξ Ἐβραίων χριστιανισμῶν, ἐφασαν σημαίνει τὴ σωρὸν ὡς τοῖς ἱερογλυφικὰ γινώσκουσι γράμματα, ΖΩΗΝ ἘΠΕΡΧΟΜΕΝΗΝ.* *Theodosio Magno imperante, cum fana Gentilium diruerentur, inventa sunt in Serapidu templo hieroglyphica litera habentes crucis formam; quas videntes Graci, qui Christo addicti jam erant, CRUCEM apud peritos hieroglyphicarum notarum ajebant significare VITAM VENTURAM.* Suffragantur tabulæ, obelisci, variique generis monumenta Ægyptiaca alia: in quibus frequentius quidem *crux*, quam *commisam* vocant; figurâ literæ T. & plerumque *ansata*, interdum tamen & *immissa*, qualis nostra, *sine ansa*, occurrit. Et licet ut plurimum imagines, quæ cum *cruce* exhibentur, *digitis brachiove appensam* gestent; eæ tamen reperire, quæ, æque ac noster *sacrigerulus*, *lateri* habeant *applicatam*: quod de sua quadam *imaguncula Isidis bipedali* asserit testis gravissimus & omni exceptione major, *Petrus Seguinus*.

Græser. de Cruc. lib.I. cap.43.
Hist. Eccl. II, 29.

vid. Euseb. p. 7. Adosif. voc. σωρῶς.

Pignor. Mem. Isiac. c. III.

vid. Kircher. Obelisc. Pamp. lib. IV. hier. 20. p. 366.

Select. Numism. pag. 6.

Præpar. Evang. V. 9.

Reliqua jam magis proclivia sunt. LUNA enim *διμυιάτα*, sive *cornuta*, Isidem designari, quis est Mythologiæ Veteris tam ignarus, ut doceri se postulet? Unicum ex abundantia copia adscribam *Eusebii* testimonium: qui, postquam ex *Diodoro* Ægyptiis antiquissimum Solem & Lunam sub *Osiridis & Isidis* nominibus cultos retulisset, de *Iside* adjicit: *Ἡ δὲ Ἴσις μετρημυλωδωμένην εἶναι παλαιῶν, περὶ μὲν τῆς θεογονίας τῆς σελήνης, ὅτι τῆς αἰδίου καὶ παλαιῆς γυνέσεως. κέρτα δὲ αὐτῆς πειληθῆσαν ὅτι τε τῆς εὐφροσύνης, καὶ ἔχουσα φαίνεται, καὶ ὅτι ἐν αἰὶν χρόνον ἐπαρχεῖ μωσοειδῆς.* *Isin, Antiquam significare: à perpetua & antiquissima Luna origine.*

Non Chi

Cui & cornua affingunt: quia hac figurá conspicitur, cum mensuris mutationibus crescit, decrescitq.

Neque major hæsitandi locus superest, quâ ratione **NAVIS** Deæ navigationis præfidi conveniat: cujus *vatem* etiam Romani solenni festo celebrabant: in quo describendo valde iudem copiosum se *Apulejus* exhibuit. Solenniori vocabulo **BARIS** nominabatur *Isidi navigium*: ut post *Herodotum*, *Hesychius* *Metam. XI.* & *Suidas*, annotarunt: quam in horrendo execrationis carmine, quod ex *Charenone* *Porphyrus* refert, *Sacerdos se stisurum* esse minatur. Quanquam & in eo jam sat erat rationis futurum, si quis puppe in hoc numismate signata Romanos, *hospitum Deæ adventum testificatos*, assereret. *Tacitus* certe non aliter de *Suevis*: *Pars Suevorum & Isidi sacrificat. Unde causa & origo peregrino sacro, parum comperi; nisi quod signum ipsum, in modum LIBURNÆ figuratum, docet advectam religionem.*

Superest **CORONA**: quam de *PERSEÆ foliis* contextam vix dubitabit, qui speciem illorum in *tabula Bembina* & *Kircherianis* monumentis expressam lustrare operæ pretium duxerit. *Usum* quidem hujus *coronæ* rariorem & ipse fateor: Sed præfert tamen eam in *Ptolemæi Philadelphi* pompa *Penteteris*: & notat *Plinius*: *Alexandrum illa coronari victores Memphis instituisse, in honorem Persei avi sui*: Neque de Romanis fortasse dubium superesset, si ad nostram usque ætatem pervenisset doctissimi *Jureconsulti Claudij Saturnini* de *coronæ* liber: quo nullam *gratiam floris*, nullam *lætitiam frondis*, nullum *cessitem aut palmitem*, non alicui capiti *consecratum*, docebatur.

Tam liquida testimoniorum fide impetrasse me arbitror, ut *Ægyptium* quidem sacrificulum tam selectis mysteriorum suorum ludibriis involutum facile sint agnitori, quicumque oculos huc & iudicium advertere dignabuntur. Attamen non deerunt fortasse, qui *Romanum Imperatorem* hoc habitu deformatum ægrius persuaderi sibi patientur. Equidem

*Si quis ab Isiaci Consul procedat in Urbem,
Risus oris erit: quis non hunc rideat autem,
Qui fuerit Consul, nunc Isidis esse ministrum?*

de *Commodo* utique legitur apud *Lampridium*: *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet, & Anubim portaret.* & de *Pescennio Nigro* scribit *Spartianus*: *Hunc in Commodianis hortis, in porticu curva, pictum de musivo, inter Commodi amicissimos videmus sacra Isidu ferentem.* Verum quo minus huc transferri queant ista testimonia, intercedit ejusdem *Spartiani* annotatio: qui, cum per *Antoninum* quidem *Caracallam* sacra Isidis primum *Romam* venisse neget: à *Commodo* tamen primum *invecta* subinnuere videtur. Nisi forte satis habuit, minus probabilem *Marij Maximi*, vel alterius cujusdam *Historici* observationem recenti exemplo confutasse. Verba ejus sunt de *Caracalla*: *Sacra Isidis Romam deportavit, & templa ubiq; magnifica eidem Dea fecit. Sacra etiam majore reverentia celebravit, quam ante celebrabantur.* In quo quidem mihi mirum videtur, quemadmodum sacra Isidis primum per hunc *Romam* venisse dicantur; cum *Antoninus Commodus* ita ea celebraverit, ut & *Anubim* portaret, & *pausas* ederet. Nisi si forte iste addidit celebrasset, non eam primum *invexit*. Si pace magnorum virorum dicere liceret, qui vel falcem criticam immiserunt in hunc locum, vel à *Spartiano* præclare compositam esse pronuntiarunt litem, quam ipse sibi præter necessitatem excitaverat; illi, qui sacra *Aegypti* per *Antoninum* *deportata Romam* tradiderunt, non de cultu *virgine sacrorum Isidis*; sed de ipsis *arcanis geminisq; Dea*, ut cum *Apulejo* loquar, *exuvii*, sensisse videntur: quæ ad id usque tempus *Alexandriæ* fuerant asservata. Nota sunt, & ipsi etiam *Spartiano* non intacta, immanitatis prodigiosæ specimina, quibus nobilissimam civitatem, cui se ob fratris cædem exosum irrisumque esse senserat, paulo minus quam internecone delevit à *Αυτονίῳ* Ἡγ. initio ab *Antistitibus* facto. *Ἐπει γὰρ εἰς τὸ πρεσβυτέρου ἡλθε, ἰνquit Dio, ἑὺ μὲν πρώτους μὲν ἱερῶν πινῶν ὑποβίβητων ἐλθόντας ἀπέμωσεν, ἀπέκτενε.* Ut primum suburbium introiit, primores civitatis, cum *arcanis* quibusdam & ineffabilibus sacris, sibi obvios, cum eos comiser excepisset, interfecit. Subjectis inde cædibus, rapinis, sacrilegiis, addit mox: καὶ τῶν τῶ μὲν παλαιοῦ ἀγῶνις ἢ Ἀντωνίου παρῶν καὶ ὀρῶν ἐπιπέει, τὰ δὲ καὶ ἐν τῷ Σαεργωνίῳ πρεσβυτέρῳ πινῶν ἐν γὰρ τῷ τεμνίῳ διητῶν καὶ τῶν μαιωνίων δούτων νηξὶ καὶ ἡμίτερας. Et hac quidem partim ipse *Antoninus* præfens vidensq; perpetravit, partim aliis mandavit à *Scrapio*. In hoc enim.

Commod.
c.IX.Pesc. Nigr.
c.VI.

cap. IX.

vid. Aurel.
Vitor de
Cæsar. cap.
XXI.
Metam. XI.

cap. VI.

lib. LXXXVII
p. 279.

enim templo illos etiam dies noctesq; transegit, quas homicidium suis ac nefandis facinoribus sedabat. Ut inter media scelera studiosum tamen adhuc numinum istorum agnoscas, & ad asportanda illorum secreta, veluti è capta hostilique urbe, incitatum. nam ipsum quidem Isis & Serapidis cultum dudum antea Romam pervenisse, nimium abutar patientia Tua, VIR AMPLISSIME, si post eruditissimum Pignorium prolixioribus testimoniis affirmare laborem. cui enim, ne remotiora tangam, ex ævo Cæsaris ignotum illud Poëta ad Ægyptum?

Mens. Isiac.
cap. III.

Lucan.
Phars. II, X,
83.

*Nos in templa tuam Romana recepimus Isin,
Semideosq; canes, & sinistra iuventia luctus,
Et quem tu plangens, hominem testaris Osirin.*

Apolog.
6. VI.

Quin ne ipso quidem Capitolio, quo circa A.V.C. DCXCV. prohibita fuerat Isis, extorris mansit. Tertullianus: Serapidem & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo, Capisolio prohibito inferri, id est Curia Deorum pulsos, Piso & Gabinus Coss. non utiq; Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes: his vos RESTITUTIS summam majestatem tribuistis. Succinit Prudentius:

Contr. Sym.
1. 625.

— — — — — *ô percuntum*
Adsertor divum: solus qui restituendos
Vulcani Martisq; dolos Venerisq; peroras,
Saturniq; senis lapides, Phœbiq; furores:
Iliaca matris Megalesia, Bacchica Nisi,
Isidis amissum semper plangentis Osirin
Mimica, ridendaq; suis solemnia calvis,
Et quascunq; solent CAPITOLIA claudere larvas.

Quæ huc repetere visum, ut viam præstrueremus, qua, pede inoffenso, ad ipsum cimelii nostri institutum, genuinamque, si qua fieri queat, significationem penetraretur. Et prælucent verò illam clarissime, nisi me omnia fallunt, ac veluti lumine accenso, Tacitus & Suetonius: Hic de Domitiano in vita ejus scribens: Bello Virelliano confugis in Capisolum, cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed irrumpens-

cap. I.

bis

bus adversarius, & ardente templo, apud adituum clam pernoctavit: ac mane ISIACI celatus HABITU, inter sacrificulos vana superstitionis, cum se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem, comite uno, contulisset, ira lacris, ut scrutantibus, qui vestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Ille in Historiis: Domitianus, in-III, 74, 75 quit, prima irruptione apud adituum occultatus, solertia liberti, LINEO AMICTU turba sacrificarum immixtus ignoratusq;, apud Cornelium Primum, paternum clientem, juxta Velabrum, deliruit. Ac poriente rerum patre, disjecto aditui contubernio, modicum sacellum Jovi Conservatori, aramq;, posuit. CASUSQUE SUOS IN MARMORE EXPRESSIT. Mox Imperium adeptus, Jovi Custodi templum ingens, seq; in sinu Dei sacravit. Omittit sacrificarum nomen Tacitus: Sed lineum amictum substituit; proprium Isiacorum insigne. Suetonius de Othone: Sacra etiam Isidis *Vis. Othom. c.XII.* traditur saepe in lintea religiosaq; veste propalam celebrasse. Quo *Sat. VI. v. 530.* modo & Juvenalis Isidis cultores *ωεΙΡαγιεΙ.*

*Ergo hic praeipuum summumq; meretur honorem
Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo
Plangentis populi currit derisor Annibis.*

Qui autem non ignorant, quanto luculentius propagandæ ad æternitatem famæ præsidium in numismatibus, quam in alio quovis monumentorum genere reposerint Romani; ab illis haud magno negotio poterit obtineri, ut argenso quoque representatos casus concedant, quos IN MARMORE EXPRESSOS tam perspicuo nobilique testimonio evincitur. Quanquam & natale nummi nostri tempus insuper videtur causam rationemque peculiarem complecti, qua Domitianum fuisse impulsus, non improbabilis conjectura est, ut ultimis periculis proximus, conservata isthoc miraculo salutis memoriam, in spem VITÆ VENTURÆ, eo, quod explicavimus, emblemate consecraret. Annum enim diemque ultimum vitæ, quod itidem ex Suetonio constat, jam pridem suspectum habebat, horam etiam, nec non & genus mortis: quare pavidus semper atque anxius, & tempore præsertim suspecti periculi appropinquante, sollicitior indies, nulla expediendæ tuendæve salutis præsidia neglexit. Attigit autem annum imperii *Decimo sex- Dio lib. tam, LXVII.*

Suap. cap. XVII. *Enseb. in Chron. & ibi Scalig. Hist. Miscell. VI, 12.* *Plusarch. de Isid. & Osir.* *Suet. Domit. c. XV.* *Apulj. Metam. XI.* *Suet. Domit. c. XIV.* *Id. c. XVI.*

rum, quod nummi apud *Occonem* indicant; explevit *decimum quintum*: quo, si præter historiarum fidem licet esse suspicari, cuso hoc denario nostro, *Isidem*, cui templum etiam in nona urbis regione extruxit, simul *ob lasebras* quondam *salvares*, *PERSÆ* fructu foliisque, tanquam *silentiij & sacisurnitarum* simbolo celebravit; & postquam familiaria sibi prius numina, *Jovem & Minervam* quoque in perniciem suam conspirasse, somnio admonitus est; Eandem, *CRUCIS* emblemate, ad *no-*
ve rursus *salutem & vitam venturam* tutelam sollicitavit. An vaticinium, quo pridie, quam periret, alludens ad genituram suam, à *Chaldæis* dudum prædictam, affirmaverat, *fore, ut sequenti die Luna se in Aquario cruentaret*, ad illustrandum nummum conferre aliquid possit, judicent sagaciores. Quibus ego materiam elegantissimæ disquisitionis obtulisse contentus, satis mihi præclarum instituti mei fructum consecutus videbor, si in eruditorum concilio, ad Tuum, *VIR AMPLISSIME*, votum expectationemque, sententiam rogavi. Ita Te *DEUS* sospitet! Argentorati A. D. IV. Non. Februar. clb lbc LXXV.

EPISTOLA

EPISTOLA
DE
SACRO APOLLINARI,
AD
ILLUSTRES EJUS,
IN
ARGENTORATENSIMUM
AMPLISSIMA
UNIVERSITATE,
PRAESIDES.

EMINENTISSIMI NOBILISSIMIQUE
DOMINI, CANCELLARIE ET
SCHOLARCHÆ &c.

MAGNIFICI ET EXCELLENTISSIMI
PROFESSORES &c.

Sæcularis Academiæ Vestræ felicitas, quæ ad illud
consummatæ gloriæ fastigium, cujus ante hos centum
annos, præcipuo Majores nostros Imperatoriæ authori-
tatis munificentiâ momento beavit; hoc ipso temporis
articulo literarii Vestri Imperii decus, ad exemplum nobilissi-
marum Universitatum evexit; quod me non est intra priva-
tam augustissimi festi venerationem passâ subsistere, facile mi-
rari

Scr. Basileæ
30. Maij
1666.

rari defieritis, DOMINI, quando paulo post, certantium variis inter se festiva pietatis officiis, civium Vestrorum ardor, illam, quam omnium animis natura quaedam communis lex, sibi vero interior fortunæ publicæ sensus, & hodierni præsertim diei splendor ingeneravit, quaque haud ulli temere fas fuerit, negligentibus ad Patriæ prospera oculis connivere, affectuum intemperiem, inter sui cujusque obsequii pignora designabit. Mea vero ætas, sicut non ægre potuisset, ab ipsa imbecillitate sua præsidium adversus silentii crimen mutuari: ita, postquam impares, educatos quippe hæctenus in umbra, oculos ad publicæ lucis radios est aula attollere, hoc se jamjam sentit fortius adversus gravioris censura notas animari, quod illum, nemini magis quam laborantibus obvium, favorem Vestrum, si nulla alia re, suarum saltem virium defectu, quem cum Principum quorumque Oratorum artificiis, declinata suis Auditoribus eloquentia fucum facientium, ausit componere, se credit promereri. Addit tamen, quanquam in Vestra benevolentia præcipuum securitatis suæ & summam doctæ reponere, non parum confidentiæ; quod genius ejus Sacri, quo occupatas meditationum Vestrarum curas, tenui modo stylo prosequi ordiebar, & celebrantium Veteres Romanos infantiam ultro requirebat, & apud sanctioris disciplina conscios, multo etiam magis comparatæ ad ostentationem & pompam eloquentiæ, divinioris longe sapientiæ profunditate repellere conatum, vel deprimere fiduciam intelligitur.

Non obesse nihilominus potest, venerantium hujus festi arcana simplicitati magis, quam admirantium stupori subvenire, quod Apollinis, &, inter supersticiosarum mentium inprimis ludibria numerandum, APOLLINARIS SACRI, nata ex Gentilium fabulis & pagana vanitate, nomina, non satis argumenti quod tractamus sanctitate digna, plerisque equidem, sed forte nil aliud quam primo intuitu queant videri: quatenus inter solennia sapiendi sublimius instrumenta meretur referri; quando à verbis non pertinentibus, ad reconditoris negotii recessus, & rei supra cogitationes humanas positæ veritate, ad notas & fabulas & simulacra confugere, etiam severæ eruditionis Viris mos est: ne quid cognoscentis otio ac sollertiæ subductum,

aut

aut alieni culpa ingenii styliue detritum videatur. Nisi quod hæc forte superflua nimis diligentia fuerit, Vobis, Mæcenates, prolixius excusare; qui eadem opera, qua fata, qua auspicia, qua augusta, & si quæ sunt alia, quæ ducta ex superstitione origine, ad enunciandas magnificentius, reverenter & ex rei veritate conceptas animi sententias, nostris temporibus vocabula invalere, loquimini; si quando illustrissima suis quæque meritis ora solvere, publici egregii decus & ratio postulat. Et novistis, & subinde, editis ad splendorem sæculi exemplis, palam facitis, quem Imperii pariter Vestri & temporis Præsidem, quocumque tandem nomine, intelligere; quibus cærimonius venerari; qua spe supplicari; quibus sollicitare vôtis oporteat. Hinc est, quod per illa longa solennium cærimoniarum spectacula distrahi, quibus olim Imperii sui salutem, à tutelaribus Diis rerum Domina Roma, centesimo quoque anno denuo paciscebatur; quamvis non adeo decuerit tam Divinæ, cui deinceps erit operandum, Philosophiæ majestatem: exinde tamen, cum bona præsertim Vestra gratia, in hunc locum accersita, cui sanæ potissimum rationis inesse, nemo quisquam diffitebitur, APOLLINARIS SACRI memoria, non parum ad admirationem Divinæ in res humanas providentiæ æstimari debeat collatura, si vel hac ratione tam illustre intelligetur ejus ac efficax lumen: ut dissipatis altissimarum tenebrarum nebulis, etiam gentilium oculis pene insinuaverit, quo vim suam tempore deprehendi, quibus amaret intervallis propitiari. At enim apud veteres illos, quamquam sapientissimos, Ethnicorum, non aliud fere sæculares curas, quam eminentioris exempli evidentia, sive illud in averfa infecti aëris lue, sive imminentis belli clade patuit, vel suscitaverat, vel solebat intendere. Si quæ circa Divinæ gubernationis administrationem, primam intuentium aciem, aut profundius recondita fugerent, vel exserta mirabilius obtunderent, ea ipsi partem cœcutientes transmitters, partem nihil aliud, quam altissime stupere, alia consulto negligere, semper quidem inter hiatus imperfectæ sapientiæ, nonnunquam etiam inter artes suas ostentavere. Nondum autem illis antiquis temporibus in certas rerum publicarum formas literarum studia coaluerant, & eorum fata variis tacitisque magis, quam in Imperiis forte

fieri consuevit, orbibus volutari, & incertiore vicissitudine verti cernebantur. Hæc ex illis tamen, qui iudicio præ aliis valebant, intertexta Rerumpublicarum fortunis, arctari ætatibus, migrare per gentes, interdum urbium mœniis constringi, haud raro animadvertere, sæpius mirari: mox, quia eventuum præcipue inania observabant, causarum opido ignari vel dubii, dispersæ, aut ad privatam plerumque conditionem depressæ eruditionis & bonarum disciplinarum sorte, à curatiore investigatione demoti, intra advertendi mirandique conatum subsistere cogebantur. Succedentibus vero Christianis demum sæculis, cum diuturnam crassamque barbariem velut carcerem elapsam, liberiori se cælo vindicasset sapientiæ studium, præteritæque captivitatis dedecus, & conflatum exinde contemptum, subitis nobilium incrementorum gradibus ulcisceretur, Augustissima summæ Majestatis auctoritate, in cuius jam propius tutelam concesserat, de peculiari Regno, variisque sibi Rebuspublicis prospexit. In his paulo post, sicut in Imperiis & civili statu, numerari ætates, comparari incrementa, divini consilii directio prudentium observatione per periodos notari cœpta est, & publica cura non advertentibus commendari. Quæ, tradito diffusoque per quicquid est cultiorum gentium salutaris haud dubie propositi more, dum singulas pro sua incolumitate literarias civitates, restaurare per sæcula publice vota, renovare auspicia docuit, reddito toties, quamvis disparatis studiis, vigore, urgentia sæpius universum literarium orbem fata, quatenus interverti non semper potuere, aliquoties hæcenus mitigavit.

Quamquam quid opus est, audaciæ meæ vel rationes excusandæ conquirere, vel inbecillitati supplendæ aliunde subsidia mutuari? Quando ipsum Apollinis nomen, sub quo Romani quondam sacerdotes moderatorem temporis, cuius in sæcula cadentes annos digerere munus esset; Poëtæ, Musarum Antifitem, adeoque omnis boni moris & disciplinæ vel Præsidem & dispensatorem, vel auctorem, venerati sunt. Nostra quoque Christiana ætate, à viris gravibus, detracta tamen omni superstitionis opinione, sæpe literis, velut conciliata divinitatis quadam specie, conservata auctoritas est: duplicato jure tituloque,

loque, adeoque justius, quamvis absque omni alia ratione, magnificentius, licet sine omni pompa, in suo Regno, quam alibi, sua sibi sacra celebrari, nos ultro admonet. Et à Vestra, DOMINI, pietate, nec positus adeo longe supra memoriam nostram temporibus, exemplum suppetit, quo, quicquid in sæcularibus festivitibus, unquam ullibi, vel sanctitate propositi, vel pietatis apparatu, vel gravitate religionis meruit commendari, non comprehensum copiosius, quam magnificentius explicatum est. Vidit, inquam, in Urbe Vestra, in Academia, in Schola, annus hujus Christiani sæculi trigessimus octavus, vidit, & inter sæculi decora, quam seria præsentium disciplinæ, quam multa exterorum admirationi, quam magna posterorum imitationi argumenta subjecit: dum suppeditavit spectaculum, cui frustra, quod ab omni parte congruat, superiores ætates, multum nostra laboraverit, ex suarum celebritatum magnificentia specimen reperire. Quam enim illud eximium est, quam fausti ominis, quam inter alia multa boni augurii plenum, quod in ejus festivitatis gaudia, quibus revolutum, felici centum annorum profectu ab instituto primum publice literario ludo, circumum, Academia consummavit, diviso inter suorum, & Academia civium necessitudines affectu, & conspirato animorum ardore, tota Amplissima ARGENTORATENSIS Civitas, nullo ætatis, nullo ordinis discrimine, solenniter velut effusa, consensit. Ipsa tam cordatæ sententiæ rectitudo, qua Nobilissima Respublica tunc se assurgere, tunc florere, tunc perfectæ felicitatis genio frui, quia illo bono frueretur, cujus tam florentem usum, gentium prosperis DEUS semper visus est gratificari, animosâ interpretatione & reputavit semper, & tum temporis maxime se reputare, serio testata est. Nonne talis fuit, ut de profecturæ ad altissima quæque amplitudinis cursu, cujus jam ab initio hujus scriptionis complementum sumus venerati, neminem facile, pene vel sola, pateretur dubitare? Jam vero illa per longam præteritorum beneficiorum seriem acta, magnifica commentatione, recordatio, postquam in pietatis gravissimæ præmia Divinam munificentiam, ipso testandæ gratiæ studio; & augustas Amplissimorum Procerum curas, quibus hæc apparebat tanquam oblata divinitus occasio, qua cum Majo-

rum suorum immortalitate contenderent, ad profutura posteritati consilia, & conciliandam avito gloriæ suæ splendori, quæ sola jam deerat, perpetuitatem animasset: facile apparebat, quantum non huic saltem festo, sed toti literarum negotio efficacitatis augmentique polliceretur: quando præsertim tot illustrium Virorum, Patriæ Patrum, præsentia humanitateque, & qua tanquam proprio sidere solennis ejus diei pompa, tam in Ecclesia quam Schola præfulsit, eximio propitiæ voluntatis indicio, Præclarissimorum Vultuum serenitate crescere universo docentium discantiumque cœtui, & erigi denuo animos, incitari laborum constantiam, illustrandæ Reipublicæ studium incendi, nemo fuit, quin animo persuasum haberet, & velut in te præsentem quodammodo cerneret.

Quo intelligendum est evenisse; dum obsequi pro sequeque sæculi fati, & fortunæ publicæ intentus est; quam ex æquo intelligentibus iterum infundebat, & allucebat cæcutientibus, & stupentibus incucabat celebris festi splendor: dum ad subeuntes ex elapsi temporis memoria, futuri vel promovendas spes, vel spei declinanda pericula, sua omnes ordinare studia, dirigere conatus, disponere industriam, alacritate recentissima laborant: ut, tum hæc ipsa curatior literarii fati reputatio, tum vero inprimis, in quem eadem omnium ordinum, omnis ætatis ora laxaverat, publicorum votorum impetus, vergentia jam non magis ad incrementorum apicem, quam decrementi vicinitatem, tristisque senii situm, sapientiæ studia, sua quadam propria vi, novo vigori & revirescentis ætatis robori creditus sit restituisse. Siquidem APOLLINEM, ut ab eo, quem antea mihi jam in subsidium paravi, sed repurgato penitus titulo, propioris ad captum nostrum & velut intermedii Numinis, deficienti cum reluctantibus verbis orationi subveniam, sua sibi religiosius sollicitiusque SACRA facientium pietate motum, novi condendi sæculi suscepisse curam, iniisse rationes, tum quidem temporis ex infallibilibus, & fere plusquam pignoribus, paulo vero post felici experientia indubitanter animadversum est.

Ex hoc nobis exemplo fas fuerit in præsens, quæ quidem apertius patent, in elegantioris exempli disciplinam trahere; quæ

quæ vero profundiora mysteriorum subsunt, ea Vestræ, DOMINI, omnia prudentiæ eruenda, Vestræ commentationi & doctrinæ peragenda exhauriendaque relinquere. Nondum enim, præter alia, me, præsentissimum pariter ac validissimum, quo sollicitatum rite in sui depositi curam, illud Æternum, illud Beneficum Numen; inexhausta suæ munificentia miracula venerantibus adest, auxilium, ex dignitate rei, satis cogitationibus assequi, non mente concipere, nedum signare stylo fortem esse, jam pridem est, quod sentio. Nisi quod obvium ex eo est, & operæ pretium, ut discamus, admiratio illa, cujus omnium animos hodierni temporis genius implevit, quibus debeat limitibus definiri, in quæ congruenter officia definere: adeoque diem, qui, evecta insigni Augustissimi Imperatoris MAXIMILIANI II. privilegio, ad Academiæ dignationem Argentoratensium Schola, inclaruit, vere sæculari memoria, id est, non Scenicis ineptiis, non, quod ait Ethnicus, *meliore lapillo, sed laudibus, gratibus, æstimatione, pietate signandum.* Hac ratione, unius diei seriis id quidem, nec perfunctoriis meditationibus, centum annorum, tot in Imperio Vestro, tantaque consummata eruditionis specimina, tot Academicæ præcellentia decora obijciuntur: quæ, si Vestræ potius gloriæ, quam intemerati & submisse Vobis devoti mei obsequii destinasset, hoc qualecunque monumentum exhibere; meæ utique cautionis esse scirem, ne intra sæculi angustias, ætatem contra, si cum annis actorum numerosa magnitudo conferatur, putanda arctarentur: quoniam tantillo spatio, tantum studiis, tantum laude profectum esse, qui dicere, quantum ex rei veritate profectum est, institueret, id quidem summo labore consequeretur, ut, dum exæquare dictis facta contendit, posteritatis admirationi plurimum contulisset, non vero minus fidei merito videri posset detraxisset. Ego certe hinc, quo tenuioris ingenii diligentius rationes subduco, fortius adducor, mei justissimum, etiam aliqua laude majore, quam ne hic quidem conatus meretur, dignum (absit invidia verbo) metum credere; verecundantis, elaboratam à Majoribus nostris laudem, tractuque temporis inusitata Successorum virtutis fama, in consummata gloriæ fastigium exauctam, nunc Vestris cujusque meritis lon-

ge lateque illustrem, carptim breviterque perstringendo, impari calamo violare : quipp̄ quem, ipse præcipue claritatis & splendoris Auctor, siderum illustrissimum, Sol, quoties per oppositum obscuriorem suis luminibus obicem, quamvis interdum jucundius radios suos, vel sic humanorum oculorum aciem faciliores admittere, partiatur; nunquam tamen, nisi multum imminuto splendore, penetrat, quotidiana queat experientia in hanc ingenui pudoris disciplinam erudire. Sed esto : dicatur non sane im̄erito, factorum illorum splendor Solares quoque radios acumine, vel firmitudine superare; quamque adversus omnem obtrectantis malignitatem, tam celebrantis balbutiem integer illibatusque manere: tali tamen Vos unanimi sensu & mente DEUS instruxit, qua (quod aliunde mihi satis constat) vix aliud sitis, tum alias, tum hoc præsertim loco, præter simplicissimam boni sæcularis æstimationem, æquis auribus animisque passuri. Idem scilicet Ille, qui non ad ostentationem gentibus artes, verum in communem orbis humani securitatem, felicitatem populorum, rerumpublicarum præsidia, munimenta urbium, sæculorum ornamenta concedere; & concessum Vestro Statui, tum hunc ipsum eruditionis Principatum, tum alia maximis itidem augustissimisque nominibus dicenda studiorum augmenta, & horum emolumenta, indubitatis semper indiciis, deprehensus est accommodasse.

Atque ex his rationum momentis est, Divinique consilii haud dubia destinatione, quod celeberrimum post hominum memoriam Typographiæ inventum, quo, quantum toti humano generi utilitatis, tantum inventori gloriæ, nonne quodam consensu intelligebatur conciliatum iri? tamen nihil minus, quam Inclytæ Argentoratensis Reipublicæ, cui veros natales debere, pauci admodum amplius sunt tam cœca ambitione abrepti, ut ambigant, famam; longe vero copiosiores, quam quæ ullius commentatione, nedum in hoc transcurso digne queant explicari, uberioresque fructus, inter studiorum & beatoris ævi instrumenta, per orbem, & quicquid est cultorum gentium, diffudit. Nec Scholarum prius institutione, serenissima Vestro cœlo tempora fulsere, quam Scholarum fructibus potissimæ Europæi orbis partes, ex hac omnis bonæ
disct-

disciplinæ, qua res humanæ instruuntur, officina beatæ sunt, & doctrinæ miraculis illustratæ, & disciplinæ gravitate, in æmulationem saluberrimæ institutionis, siderea plane solarique virtute incensæ. At enim typographicæ quidem rei origo & originis gloria, sicut hoc loco posset, si id jam ageremus, minus intempestiva longe, quam à plurimis adversariorum non raro aliena sibi merita consuevere, digressione, veris Auctoribus vindicari: ita vix esset, ut in Patriæ fama civem vel idonea præsidia, vel animus destitueret. Prima vero Scholasticæ periodi ætas, eruditionis & doctrinæ non rudimentis, aut tentamentis, ut de maximarum quarumque rerum initiis & tenerioribus, qui propius initia excipiunt, progressibus existimari mos tenet, impedita; sed absolutis magnorum operum speciminibus, omnis privatæ vocis elogium, & commentationis industriam longe supergressa, Imperatoriæ suffragationis gravitate; qua in solenni Diplomate, hoc augustius illustriusque privilegium incomparabile radiat, quod intelligitur magnorum meritorum jure vindicatum; abunde prospectum est, ne qua ejus laudes ingressum verborum pondus nitorque posset destituere, vel ullius inopia facundiæ obsistere, quin æquali suæ magnitudini prædicationis magnificentia, dignoque suo splendore titulorum honore exsplendesceret. Nisi quod utriusque non ultra nunc fuit quærenda mentio, quam ut à præsentis felicitatis spectaculo, ad primam ejus originem, adeoque Summum Auctorem veneratione proVecti; tum cætera, quibus non pauca hæctenus Patriæ Reipublicæ sæcula Divina bonitas velut concatenavit, immensa beneficia vero debitoque; tum Cæsarei, vel cælestis itidem potius muneris amplitudinem, peculiari quodam suoque doceremur æstimo metiri. Sed de Typographiæ quidem origine, quæ, sicut jam antea cæpi dicere, totius humani generis fata concernit, ne sic quidem seorsim debet, aut in hoc transitu cogitandi ratio suscipi. Propius ad nostri propositi curam, quoniam ad Argentoratensis Reipublicæ fortunam specialius facit, quod Typographiæ usibus, & suis ipsius ad altissima quæque strenue properantibus incrementis, instituta publice Schola, Civitas nostra obsequium præstitit.

Quan-

Quanquam enim, si ab inexhausto latissimeque per universam Europam diffuso hoc sapientiae fonte uberius esset Divini directio consilii aestimanda; nihil magis foret cavendum, quam ut ne ad unius civitatis comoda & felicitatem perficiendam, illa virtutis humanae, prudentiaeque moderatrix & magistra, illa omnis melioris disciplinae, omniumque rerum illarum, quibus populorum salus sive contineri, sedes restringeretur: quam tanto, cujus ope civilis quondam hominum societas condita quibusdam creditur, haecenus certe praecipue in suo ordine conservata est, vera, id est, sapientiae usu definitae eloquentiae fatali quodammodo & proprio bono, tam ad plerarumque politarum gentium commune emolumentum DEUS instruxerat, quam omnium supervexerat studiis: dubio procul, ut, quod experiendo mox compertum est, ex ea, *tanquam ex equo Trojano*, ad nationes innumeras, ad rerum passim gubernacula, ad Principum aulas, ad alia infinita non unius generis publici actus fastigia, omni doctrinae specie vel regenda vel decoranda, tot tantisque, varia Generis, ordinum, conditionis, meritorum dignatione illustres conspicuosque Viros, ut in pompa conjunctim in publicam lucem productos, per Imperia singillatim inter eminentiora munera, quibus ad excitandos tam manifestis beneficiis in benefactoris venerationem homines uti solet, dispertiretur. Longe tamen plus nobilioris observationis habet, nosque divinae in Patriam nostram providentiae miraculis interiorius afficit; quod adeo copioso efficacissimorum instrumentorum apparatu, non literas fortius a tenebris & exilio, quo eas priorum temporum inmanitas punierat, quam literarum beneficio, in civilis felicitatis culmen Imperii Germanici Majestatem, literarum juxta & Imperiorum Auctor Praefesque, translata praecipua ejus in ARGENTORATENSES curae gloriaeque parte, vindicavit. Eisdem hinc, per illustria multa documenta de eminentissimi dignitate muneris, quod in evehenda communi Patria oblatum sibi divinitus obierant haecenus; & eadem opera, de ardui maxime gravitate oneris, quod in ejusdem sustentanda felicitate, velut coram DEO, esset sibi imposterum subeundum, admonitos; ut festinantibus ad suorum augmentorum complementum Reipublicae suae progressi-

gressibus, & crescentibus cum Imperii magnitudine periculis fierent pro illa, qua ipsis Divina destinatione obtigerat provinciae parte, pares; magis est, quam verisimile, caeleste Numen (prout amat literarum & eruditionis copiam, perducta ad summum humani fastigii Regnorum gentiumque potentiae, non ad pignus roburque solum commodare, sed ne per praecipitia humanae fragilitatis, ordinisque rerum praescriptum impleant, saepius obstruere:) ad saluberrimi de attollenda & roboranda adversus graviora casuum Schola consilii propositum adegisse. Quid enim? Si nulla alia re, nonne nostris cladibus edocemur abunde, necessitatem ejus penitus introspicere, divinitatem sollicitius grata mente venerari? Cum Germaniae caetera passim Academiae crudelem in modum imminuta, bellicoque furore turbata, non magno ab hinc tempore, sic in ARGENTORATUM Musas suas, quasi in unicum invictamque adversus Martis barbariem Apollinis arcem & inexpugnabile munimentum, transmitterent; atque hinc, inter medias turbas per afflictam propemodum Patriam, praecleari subinde doctrina & eruditione Viri disseminarentur; in quorum humeris tot calamitatum prodigiis fatigata requiem, mox spiritum, inde vires resumpsit. Suffecturam fuisse, qua per aliquod tempus fuerant contenti Majores nostri, Gymnasii formam, tantae, quae tum quidem in oculis omnium erat, felicitatis durationi; tantarum, quarum in praesens omnium tristes memoria animis inhæret, adversitatum moli, nemo credo vel inter illos fuit, qui sperare, nemo nunc est, qui credere audeat. Nam illi quidem Scholae nostrae Patriaeque Patres, qui nascentes in Urbis nostrae Musas primi piis manibus susceperunt, quique patrio mox sinu educandas fovērunt, cum tantum à fastigio, quantum à fastigii periculis abhorrerent, id sedulo vitaverant, ne, dum filiae suae alumnæque crescendi præriperent facultatem, decrescendi necessitatem imponerent: cujus Statui vero, postquam eo præstantia gloriaque processisset, ut plus haberet adversus fortunæ invidiam, quam profligatam jam pulsamque loco barbariem de praesidiis; plus quam de claritudine, de claritudinis perpetuitate laborandum; summa fuit & necessaria & Divina plane ratio, ut adjiceretur, quod decrat: Sum-

P p p

ma

ma videlicet à Cæsare benignitatis auctoritate studiorum jura, distribuendique convenientia virtuti præmia, præcia industriæ, literarios honores facultas: quibus quantum valeat humanus animus ad præclara quæque acui erigique, non opus est conductis in cumulum rationibus demonstrare, quod nos satius est, ex integri sæculi felicissima, quanquam inter summa pericula & acerbissimos casus experientia, didicisse.

Laudetur & præfulgeat in hoc opere, magnificis Imperatoris prudentiæ sollertiæque titulis, illa Senatus Incltyti provisio, qua fundata legibus & institutis egregie nova Respublica Academica, Virorum insuper doctissimorum consiliis, prudentissimeque dispositis rationibus constituta, & in perpetuos promotosque seræ posteritatis usus ordinata est. Quicquid ejus constituendæ in profundioris consilii momenta rationesque vel ixit, vel invaluit; ingrati sumus, si alio putamus quam divinitatis auspicio imputandum. Cujus utique satis ultra queat illustrium animarum, quibus hoc ex integro, quod sæculari pietate celebramus, muneris in acceptis ferimus, vota editaque in publicum oracula, dubium an ad prælagendam præsentis temporis felicitatem, quam describendam efficaciora, convincere; quæ tam eximie præclarissimi operis inceptio, consiliorum providentia, dexteritate curarum, laboris constantia, respondens accuratissime diuturna & (faxit DEUS) perennatura successorum series, in Vos, DOMINI ET MÆCENATES MAGNI, cum consummata hæreditariæ laudis gloria, rem Academicam in summum fastigii exauctam: id est: ipsa florentissimi Status pignora, & propitiata Patriæ fata, Vestra auctoritate fovenda, sustentanda studiis, dirigenda prudentia, derivavit.

Expediti hanc in splendidiissima Vestrorum interpretanda munerum dignitate compendii, sive rectitudinem sive generositatem, eo confidentius mihi duxi hætenus amplectendam: quod illa muniorum Vestrorum & Sacerdotiorum necessitudo; qua nefas fuerit alios, quam quos APOLLINARIS SACRI

ANTISTITES veneramus, FATORUM HUIUS POPULI INTERPRETES agnoscere; non jam amplius antiqui Romanorum exempli auctoritate nititur: sed generoso totius nostræ Civitatis

Ep. l. 10.
s. s.

COM.

consensu, dum in Vestri Status incolumitatem expectatione, spe, votis conversa, hinc, tanquam cœlestis decreti tabulas inspiceret, cum arcana publicæ salutis tessera, pignora æternitatis suæ legit, comprobata; Vestris subinde virtutibus meritisque, quibus desideria Patriæ dudum, non copiose modo implevistis, sed alte supergredimini, quasi renovatis vinculis in duraturæ felicitatis contextum arctatur. Insignes sunt & magnifice amplii dignitatum Vestrarum & officiorum tituli; sed hinc demum præcipuus eis honos, primum honori decus constat, quando, quos ipsa decoræ congruentiæ ratio variis gradibus ordinibusque distinxit, amica pro Republica conjunctione conspirant, & necessaria plane societate in publici egregii consensum ordinantur. Illustria sunt illa literarii splendoris ac pompæ insignia instrumentaque; & quibus longe lateque eminent Imperii vestri dignitas, audeat cum Regalis magnificentæ majestate paria facere: non tamen prius genuino fulgore sapientiæ templa illuminant, quam cum pro Reipublicæ auctoritate & usibus explicantur. Cui scilicet officio, ne quis destinata dubitet, in Augustissimo Procerum consessu, publicis Comitibus, velut congratulante totius Imperii Germanici corpore consecrata sunt: Id agente Gloriosæ recordationis Principe MAXIMILIANO, cum annum maximarum passum toto orbe rerum proventu memorabiliter insignem, hoc insuper munere nobilitaret, atque gravissima curarum & consultationum distingueret, ut non tam ad altiorem eminentiæ literariæ gradum Musæ ARGENTORATENSES evehi, quam inaugurarî sistique communi Patriæ viderentur. Ingentia debitiæ reverentiæ & obsequii vincula sunt, quibus civium Academicorum studia pariter ac animos à Vestris exemplis & incolumitate, non tam præceptum legis, quam rectæ rationis dictamen suspendit: hinc tamen immensum eorum votis ardor augetur, fervor industriæ; quando, dum ad salutem Vestram preces, dum ad auctoritatem Vestram obsequia, dum ad exempla Vestra officia nostra componimus: nos precari, laborare, obsequi Patriæ sentimus, & insito naturaliter affectu, cum jucundissima pii laboris contentione lætamur.

Isthoc disciplinæ cordatoris contextu sic nos edocti, merita Vestra intueri; sic pro salute Vestra preces & bona verba fundere: ut conquirendis denuo seorsim exemplis, quibus posteritatem instruere; omnibus, quibus fortunam sæculi augurari; votis, quibus Reipublicæ perennitatem pacificam valeamus; insumere superfluum curam operamque, merito nobis vereri videamur. Ex hujus insuper festi genio, debita nostris gaudiis vovendi precandique pietate; cujus & alias tantum fervori, adeoque efficacitati decedit, quantum ostentationi datur; exquisitè nos posse defungi confidimus: si missa in verborum compendium pii ardoris & affectuum amplitudine, à DEO OPT. MAX. impetremus: **UT SÆCULARIA SACRA, quorum Vestra in præsens tempora felicitate beavit, honorem solenne civium Vestrorum gratulationi argumentum fecit, SÆPE FACIATIS!** Non potest hæc vox, cujus olim fuit adulationis, hoc loco esse suspecta: Vestræ præsertim Academiz fortunam cogitantibus, quæ per varios notabilium augmentorum gradus in summum hoc solidumque robur enisa, id videtur ab omnibus inprimis officii flagitare, ut eorum decus in seipso crebra memoria revirescere tam gaudeamus, quam optemus. Qualium scilicet inusitata recordationis & lætitiæ spectaculorum aliquot nostra ætas vidit, &, qui uberrimam nobis eorum materiam effulse commodavit, DEUS annuat! iterum videbit, non superstitiosæ præcipitata sollicitudinis ambitione, sed pii dispensata studii prudentia. Adeo non fuerit irrissio metuenda, ubi sæcularium cærimoniarum insignia sæpe antea visa; vox præconis sæpe audita, nihil tamen aliud, præter invisæ antea Divinæ munificentiz specimina, inaudita miracula promulgant. Hæc sic cogitare ut agnoscamus, sic agnoscere ut intelligamus; sic intelligere ut dignos eorum usu nos probemus; id vero demum est omnia sæcularis pietatis capita implere, quibus & elapsi sæculi felicitas, & præsentis auspicia rite insimul consummantur, & insequentium fata propitiantur.

Sed enim ad nostræ quidem hujus festivitatis principia; in quorum utique commendatione non debent anni sexuagesimisepti numerus, numeri rotunditas, rotunditatis perfectio,
perfe-

perfectiois efficacia, vel vernalis temporis cœlique deliciæ amplius eminere; quam quod propitio quodam gloriæ Vestræ genio intelligendum est evenisse, ut ex diversis iudiciorum & affectuum formulis, quibus præteritarum rerum solennis præsertim recordatio solet hominum animos imbuere, etiam qui levissimas sectantur, non possint tamen de natalibus ARGENTORATENSIS ACADEMIÆ, nisi magnificentius augurari; non fuerit ob aliud recurrendum, quam ut constet, ad cætera bonæ spei pignora colligenda, nullibi nobis fas esse, quam in Vestrarum, DOMINI, Virtutum exemplis subsistere. Hæc tam eximia Vos in Majorum Vestrorum imaginibus reperisse, quibus vix tota suffecerit antiquitas illustriora suppeditare, felicitatem Vestram; hæc Vos tam feliciter æmulatos, longe felicius expressisse, Vestras laudes pridem orbi erudito designaverat: hæc vero tanta cum constantia fiduciaque Vos ad posteros propagare; illud demum est, quod virtutes Vestras (liceat hoc loco mihi splendorem modestiæ miscere) divinitatis arguit. Unde clarum scilicet fit, Vobis Apollinem, illum Vestri Imperii Præsidem, cui admodum familiare est, ad sensum cœlestis constitutionis subinde dilectas sibi animas propius admove, longam, felicemque & dignam his laboribus, his curis, Vobis denique Antecessoribus successionem præmonstrasse: Quorum quippe nomina, inter præsidia & instrumenta cordatioris ævi suo quodam merito nominanda, posteritati in exquisitoris exempli normam expedivit.

Licuerit ergo Majoribus Vestris, in sua sede salvam ac sospitem Rempublicam sistere, atque ejus rei fructum percipere, quem petierant, ut optimi status Auctores, vel Amplificatores, dicantur. Vestræ quamvis omnem horum titulorum honorem Academiæ fortuna, quæ in summo constituta, nil videtur amplius habere præter æternitatem optandum, industriæ præriperit; eo tamen ampliora censenda est gloriæ atque labori argumenta constituisse, quo assurgentem humanæ felicitatis orbem comitari, quam descedentem naturaliter ingenerato pondere, & ubi procedere non potest, recedentem sistere, prudentum iudicio semper facilius habitum est. Licet enim nostri Status perennitatem, quam testatori subinde cura

DEUS fovet, importuno metu sollicitare forte nefas fuerit; est tamen in tota profecto literaria re ratio, propter quam esferpinatus pene, & ad aurium delicias nimium quantum depressus eruditionis & sæculi genius, non immerito videatur orbi Europæo,

*Ut esse Phæbi dulcius lumen soles
Jamjam cadentis:*

eruditionis occasum, vel, ut cum aliqua spe moraturæ tantisper vel resurrecturæ lucis, ominemur, vesperam portendere. Huic prohibendæ, vix est, ut à querelis, quibus hæctenus cordatissimi cujusque indignatio vacavit, plus debeat impostero præsidii sperari, quam ab irritata violentioribus his remedijs barbarie periculi metui. Sed Magnorum quidem Virorum instituta consiliumque nemo temere reprehenderit, quo non sine magna ratione pro posteritate solliciti, ut à literarum tractatione securitatem, & qui haud raro literas afflixit contemptum validissimi hostis arceant, in id potissimum intenti sunt, ut ignorare sæculum suas laudes, vel saltem modestius agnoscere cogatur. Qui vero horum potius exemplis & auctoritate quam rationibus instructi, vel comuni ætatis nostræ vitio; quæ suorum aut incuriosa aut invidens, præ auditorum admiratione, visorum laudes vel obliviscitur vel dedignatur, & præsentia, quibus obrui se credit, livore, præterita, quibus instrui, veneratione prosequitur; abrepti tam sæcundo Satyrarum proventu sæculum oneravere: Illi ultra quod imperitorum contumeliis prodere literarum causam, & argumenta cavillationi subministrare, magna insuper sæpe præclaris ingeniis censorio suo supercilio impedimenta obstruere queant videri: cujus morositate nimirum & acerbitate plurimi dum effugere vel superare posse desperant, ab omni altiore conatu deterriti, silentio eos haud raro necesse est & situ obsolescere. Alere contra æmulationem ingenia, & nunc invidiam, nunc admirationem, imitationem accendere, prudentis olim scriptoris testimonio & omnis ævi experientia comprobatum est. In civili præsertim statu; cui dum ab hac fere, vel simili prudentia consultum cupiunt, multi gravium & antiqui & nostri temporis Virorum,

rum, quæ in sua cuique, vel sterili virtutum, vel bona exempla perosa ætate patriaque reperire difficile, promere periculosum fuerat, haud raro ex antiquitate, nonnunquam è peregrinis gentibus, è fabulis etiam aliquando æmulationis instrumenta quævivere. Talia horum in literarium Regnum consilia transferri, tanto manifestioris esse necessitatis & usus animadvertitur; quod omnium haud dubie disciplinarum, atque totius dudum sapientiæ valde intererat: Illam sapientiæ partem locumque illustrari, qui de ipsis sapientiæ officiis hæcenus inter ea referendus est, quæ intacta posteritatis curis eruditorum industria reliquit. Nisi quod eum haud ita pridem singulari eruditionis & elegantię genio, cum exquisitissima quæque summorum virorum studia, velut in commune quoddam Musarum conciliam, & ipsius eruditionis MUSEUM conducere auspicaretur, ingredi orsus est Vir, de cujus Illustri dignatione, Vestro imprimis, EXCELLENTISSIMI PROFESSORES, ordini; collato vero in me nullatenus merentem, studiaque mea favore, mihi hoc loco publice gratulari, tam esset grati animi; quam temerarii vel parum verecundi, tantorum meritorum laudes infacundis meæ dictionis præconiis circumscribere. Faciunt tamen conjunctæ cum Vestris omnium, DOMINI GRATIOSI, meritis, in rarioris exempli decus & disciplinam non difficulter assurgentibus, Ejus virtutes; ut confidere ausum, nemine futurum dissentiente, si dixerim: parcius de suis exemplis vetustatem exterosque, & verecundius sensuros; si quis auderet illas artes Vestras, quibus præsidia studiis, authoritatem literis, eruditioni decus, perfectionem sapientiæ indes magis magisque conciliatis, conveniente judicii & elocutionis facultate complecti. Nec vero possunt esse inanimæ quasi, & natæ in Doctorum hominum ingeniis virtutum ideæ, adeo magnæ in hunc usum nostrum efficacitatis; ubi ipsa spirantia virtutum exemplaria, omnium oculos mentesque dulcissimo fulgore illuminatas, in sui admirationem accendunt. His autem sicut non debet aliunde digna commentatio, quam à Vestris ingeniis & calamis, id est, unde ipsa commentationis materia produit, expectari: ita, si Vos modestiam

Vestram

Vestram gloriæ antehabueritis, supererit Clientibus Vestris ratio, per quam dignissimos æternitate Vestrarum laudum titulos non patientur posteros ignorare. Ego certe si, quantæ temeritatis, tantarum mihi virium essem conscius, magnam hujus provinciæ partem serio humeris meis deposcerem: quocunque tandem populares meos, vel, si tanti est, totum orbem, successu edoctrus, quam Vestra in me benevolentia sanctissimæ pectori meo disciplinæ regulam infixit: me in potissimis fortunæ beneficiis occasionem numeraturum, qua mihi licuerit, si quid ingenii, si quid facundiæ superesset, id omne in Vestra vel tuenda vel amplificanda gloria consumsisse. Sat interea superque felicitatis assecutus, si non aspernabimini hoc qualecunque obsequii genus, quod submissa
Vobis reverentia denuo consecrat
studia.

ORATIO.

ORATIONES.

LAUDATIO FUNEBRIS
SERENISSIMI PRINCIPIS
AC DOMINI
DOMINI
AUGUSTI FRIDERICI
DU CIS BRUNSVICENSIS ET
LUNEBURGENSIS &c. &c.

SERENISSIMI PRINCIPES:
ILLUSTRISSIMI COMITES:
EMINENTISSIMI REIPUBLICÆ ARGENTORATENSIS
DELEGATI:
PATRIÆ ET ACADEMIÆ PATRES:
PER ILLUSTRIS AC GENEROSISSIME BARO:
ILLUSTRES SERENISSIMORUM PRINCIPUM ATQUE
INCLYTÆ REIP. HUIUS CONSILIARII:
AMPLISSIMI PROFESSORES:
EXCELLENTISSIMI JURECONSULTI ET MEDICI:
REVERENDI ECCLESIASTÆ:
CLARISSIMI CURIARUM MODERATORES:
NOBILISSIMI, ERUDITISSIMI, FLORENTISSIMI
AUDITORES:

die 3. Jan.
1677.

Si, quanta Universitati Argentoratensi, suscipien-
 do, ad quod tam inusitata celebritate confluxistis, mune-
 ri necessitas incubuit; tanta eidem implendo facultas
 suppetiisset: minimum foret, quod in hac parentali ce-
 rimonia vel oculi Vestri funesto spectaculo intuentur, vel aures
 lugubri

lugubri silentio expectant. Principem genere, animis, virtute summis Heroibus æmulum, inter arma primum ætatis ac generosi sanguinis florem Patriæ immolavisse, non imbelles ex hac cathedra gemitus; non è parietibus istis & subscelliis, feralis color: sed triumphales in excelso Mausoleo tituli, & laureata fastigia loquerentur. Nec utique de musis Argentoratensibus magnifice minus meritis es, splendor ac decus Principum AUGUSTE FRIDERICE! quas cum ante quatuor circiter annos cœlestis indolis Tuæ comitate, ac interiore convictu obstringeres; nonne pariter in familiare quoddam consortium, laudumque Tuarum participationem à Te sunt adsumptæ: qua Tu Germanici nominis decus præclaris facinoribus, illæ merita Tua, quibuscunque studiorum honoribus extollere, solenni veluti pignore invicem spondidisti? Atque Tu quidem egregie heu! nimis, quas susceperas, partes implevisti; humanæ fastigium gloriæ, non per gradus & intervalla; sed inaudito Heroici impetus compendio emensus. Nobis vero, quibus cum hac divina velocitate genii Tui, ne claudibus in præsens paria facere concessum est; nec deinceps votis contendere integrum erit; quid aliud ad peragenda nostræ pietatis munia, quam cum perenni Tui desiderio, acerbissimum orbitatis nostræ sensum, & ex Virtutum Tuarum memoria, luctuosissimam jacturæ, quam fecimus, æstimationem reliquisti? Sed enim DEUS modo avertat omen, atque ex gravissimi casus commemoratione, qua ineuntis anni, & injunctæ mihi nuperime Professionis auspiciis funestatur, faustas duntaxat voces, & gloriosa præconia, Reipublicæ huic & Academia, Vobisque inprimis, Auditores, in augurium dispense! Cæterum funebres Cœlitis nostri honores, quid ego vel obscurari metuum hac secessus Academici umbræ? quæ tot Augustorum vultuum radiis illustratur: vel quid optem statuarum trophæorumque ambitione augeri? quibus in tam Excelsarum mentium penetrabilibus altaria, imo templa eriguntur, longe perennioribus imaginibus præfulgentia, quam quæ marmore aut ære finguntur. Cum præsertim ipsum sermonis hujus argumentum ita comparatum sit; ut de illius nec sublimitate, meditationis nostræ humilitas; nec dignitate sterilitas dictionis delibare

quicumque possit. Sive enim Principis, cui hanc venerationem decrevit publica Senatus Academici pietas, promulganda est notitia; eam tam exquisitis coloribus Ipse, cum viveret in humani generis conscientia expressit, ut quantumvis rudis delineatio, exactissimæ instar picturæ polliceatur: sive merita & virtutes celebrandæ; nec illorum, apud gnaros difficilis demonstratio: nec harum, apud consentientes deprædicatio ardua est futura. Nam adulationis frustra inter eos deprece suspicionem, qui elogiorum me citius parcum, quam nimium sunt pronuntiaturi. Quin & luctus denique 'ultra hac totâ concione tam potentibus irritamentis dominatur, ut quæsitos ab arte stimulos ipsa sui magnitudine varietateque superet pariter ac excludat. An enim adactum latissime vulnus quicumque dubitet, quod pari ubique dolore, tam dispares habet causas dolendi? Respublica hæc, benivolentissimæ Domus calamitate, perinde ac propriis damnis mœsta: Academia, uti familiaritate conjunctionis cum Vivente; sic erga Mortuum, affectuum teneritudine conjunctissimis Ejus Necessitudinibus æmula: Auditorium tot cognatorum Principum gemitibus, atque Ejus inprimis, qui gemitur, indictâ in perpetuum absentia funestum: cedunt tamen tristissimæ cathedræ hujus vicissitudini: cujus lugubrem speciem immensum utique intendit, quod jam ex eo loco NEPOS extrema pietatis mœstissimæ officia recipit, ex quo AVUS quondam rarissimæ eruditionis ac sapientiæ monumenta publicavit. Quod si me quoque liceat tantibus nominibus miscere; quam vero illætabilis Tibi, Princeps Inclyte! quam deploranda merces rependitur ab his studiis meis! quibus Tu præcipuam aliquando clariudinem tribuisti, quando ea dignatus es adolescentiæ Tuæ rudimentis adhibere. Quanquam ego quidem reverentius fecero, si consanguineis gemitibus privata suspiria involvam, illorumque grandi consortio attollam, quæ vi propria nunquam eò sunt asurrectura, ut Beatissimis desideratissimi Herois Manibus digno munere parentent. cujus etiam de cætero apparatu plæraque, præter aëris tempestatibusque hujus inclementiam, veneratio tam Illustris confessus jubet amputare. quæ commendatam aliàs levioribus quoque causis breviter, hîc tanto efficacius impe-

impe-

imperat; quia de Principe loquendum est, tot singularibus, tot propriis dotibus abundante, ut inter laudes Ejus, nec quod Illi cum aliis commune est, commemorari prolixius, nec quod alienum, attingi ullatenus possit. Quo minus præconium hîc à me suum expectabit, quæ natalibus Herois nostri gloriatur, tellus. & est jam laudatores alios nacta vetustissima illa Cheruskorum sedes. cujus etiam post Arminium, ad nostram utque memoriam solenne & fatale quodammodo decus habitum est, ut non uspiam terrarum, acriores Germanicæ libertatis assertores vindicesque nascerentur. Istam sane potissimum gloriam, postquam ex immenso laudum cumulo Princeps noster sibi vindicasset, longe tamen ampliorem Patriæ moriendo reddidit, quam ab illa nascendo acceperat. Qui & in Majorum profapiâ cum ad eminentissimas quasque imagines vitam non exigeret modo, sed componeret prorsus & adorna- ret; nullam putandus est illustriorem reperisse, quam cujus exemplar ipse, mortis genere, perpetuæ posterorum admirationi in æterna DOMO consecravit. Atque illa quidem tametsi antiquitatem suam non annis, non lustris, non sæculis, sed ætati- bus computet; nec splendorem angustius quam Imperatorum Regumque sceptris metiatur: Nostro tamen ad Welphones ascendendum utique non fuit, ut absoluta Heroicarum virtu- tum exempla reperiret. quibus illum cumulatissime Serenissi- mus Pater ANTONIUS ULRICUS, vel si ad Avum usque præferre gradum licet, illa Principum ac sapientiæ norma Augustus Lu- neburgicus instruxit; documentorum non minus grandium per Matrem ELISABETHAM JULIANAM, avumque Maternum FRIDERICUM è Celsissimæ Holsatiæ Ducum serie, compotem. Quorum Ipse merita sibi propria imitando fecit. in familiaris insuper & quotidianæ disciplinæ specimen trahens, quicquid regendis Europæ universæ fatis, uspiam videbat virtute aut glo- ria exsplendescere. ne alterutrius experimentis minus amplum, quam cognatione aut affinitate spatium amplecteretur: quæ æqualibus cum Orbe Christiano finibus patet. Quod enim omnino diadema mihi, quam purpuram nominaveris, ut non propinguo nexu Brunsvicensi ac Luneburgensi domui, & per Holsaticum sanguinem Augusto nostro geminatis vinculis co-
pula-

puletur? Jamque adeo videtis, Celsissima confessus hujus Sidera! in Vos omnium ora converti; ac è Vestrorum vultuum habitu veritatem exigi meorum verborum. quam verò in oculis vestris aperto vestigio prodit se conjunctissimi Principis jactura! qui Tecum quidem Serenissime Comes Palatine Vellentie LEOPOLDE LUDOVICE, Tritavum; Tecum vero Serenissime CHRISTIANE Birckenfeldice Abavum communem numeravit: Unde rivis multiplicatis in Te Serenissime Princeps AUGUSTE LEOPOLDE: Sed & in Vos Illustrissimi Hanovix Comites PHILIPPE REINHARDE & JOHANNES REINHARDE necessitudo diffunditur. Et quid miremur, si Germanix pars Augustior, atque inprimis Augustissimus Imperator LEOPOLDUS tanquam domestico vulnere ingemiscat? quod consanguineo cruore BURBONIAM quoque Domum resperfit, è qua fatale telum evolavit. Et absit equidem, ut funestissimam exempli hujus Philosophiam ad scrutanda curiosius, quam par est, Divinæ Providentiæ decreta transferamus: nescio tamen, an aliud illa quicquam agere censei possit, quando tam potentibus naturæ vinculis connectit illustres familias, per quas cæteris mortalibus bonitatis suæ munera dispensare constituit; quàm ut Christianas gentes ipso sanguinis conjuncti testimonio convincat, plus quam civilia esse, quæ inter sese bella gerunt. quorum quippe nec odia sine cognatis cædibus possunt exerceri; & licentia vix alio quam grandium animarum damno refrænatur. ut Illas vel hinc intelligas quieti nationum populorumque, quibus aut exprobraturæ sunt fata sua, aut imputaturæ, non ad piaculum tantum humana virtute devoveri, cum amittuntur; sed ad miraculum Divina provisione, cum nascuntur, destinari. Quarum porro genituram non errantium discursus astrorum; sed Heroicarum dotium constans concursus promulgat. Et Nostrum sane Principem, quàmquam læto natum æthere, primâ statim ætate cœlestes in Infante gratiæ, & sidereus in Puero vigor demonstrabat; de fastigio tamen, ad quod vix inite Juventæ primordio non tam ascendit, quam velocissimæ flammæ modo emicuit, in antecessum jubebant vaticinari sidera, ad auspiciatissimum futuræ magnitudinis adspectum, non in Mathematicorum cœlo, sed in Aula Parentum disposi-

d. xxiv.
Aug. 1657.

disposita. quæ ut aulicæ comitatis ac elegantix; ita pietatis, sanctitatis, virtutis schola quædam & aularum magistra publico dudum & familiari elogio celebratur. In hac, custodiendæ formandæque Filii indoli obvia ubique providentissimorum Parentum auctoritas, electissimorum Comitum Doctorumque cura, gravissimi moris exemplum, perexiguo temporis spatio, illud genii Principalis instar perfecerunt: *Ann. 1672.* cujus nova deinceps incrementa, incomparabile huic Universitati decus affulserunt. tanta exempli non præstantia modo, sed raritate, ut quod illi comparari undequaque possit, nemo fortasse nostrum aliud memoriâ suâ complectatur. Versabatur in aperto bonarum artium mercatu: sed ut majora exquisitissimæ disciplinæ specimina proponeret, quam ambiret. Indulgebat se promiscuis docentium discitentiumque cœtibus: sed ut sapientiam, quam voce alii & verbis profitebantur, Ipse efficacius præsentante ubique, ubique spirante vivacissimi pectoris alacritate doceret. Neque segnius interim domi Generosissimi TANNII sui monita, & Eruditissimi SCHULZII doctrinam, integritate animi atque indolis felicitate præcurrebat: à quibus, cum virtutis usû sapientiam, profectibus tam inusitatis hausit, ut ad utriusque perfectionem non ab arte institutus, sed à natura factus videretur. Primarius illi ardor collocabatur in serio Numinis, atque hinc assiduo Pietatis cultu: quo non imbutus modò, sed roboratus contra seculi consuetudinem animus, admodum mature, ad anteriorem illam cœlestis non necessitudinis duntaxat conscientiam, sed commercii familiaritatem assurrexit, qua frequentissimis de DEO, sed frequentioribus tamen cum DEO colloquiis, sera sibi atque solida, ut tum quidem prudentes ratiocinabantur, felicitis regiminis præsidia; ut ab amico Numine intellectum est, matura æternæ beatitudinis auspicia, paciscebatur. Proximas Patriæ consecraverat curas. ut propiori se Illius notitiæ insinuaret; quam in perennis consortium famæ, glorioso vitæ ac sanguinis auctoramento erat desponsaturus. Majestatem Cæsaris, Libertatem Ordinum, Dignitatem Imperii, nunquam obscura, etsi obumbrata aliquando nomina, atque uti horum omnium, ita tranquillitatis, securitatis, salutis denique communis fundamentum Legum & moris publici aucto-

ritatem,

ritatem, quibus pro sua parte præsidii esset propugnaturus; jam tum agitabat animo, quando non subtilis quidem, sed fidi tamen monitoris indicio discebat, quantis alterutra periculis domi forisque conflictarentur. Hunc uti sapientissimo delectu propositis suis & conatibus præfixerat scopum; ita nec in univèrsùm aliunde disciplinam ingenio, studiis normam, limites metabatur industriæ. neque enim hæreditariis modo ditioribus, sed Germaniæ universæ & vivere se intelligebat, & volebat discere. Huic itaque non minus quam avitis Ducatibus gratulabantur amantes Patriæ Cives, Principem Nostrum. Ipse interim non cum constantia minore, quam alacritate, regere provincias, tueri subditos, conciliare socios, profigare hostes, vitam virtutibus, rempublicam meritis, annales gloria implere, nondum opere quidem, sed jam animi capacitate efficaciamque scientiæ aggressus, perfecti Herois, non signa modo & omina, sed pignus plane & exemplum repræsentabat. Nam & ingenium Mathematicis disciplinis, & corpus, iis artibus exercuerat, quibus ad exactum magnæ mentis obsequium, habile redderetur, ingentibusque adeo consiliis ac operibus expedita quandoque facultate responderet. nam ad speciem quidem & decus, ne exercitatione aut dictatis Magistrorum indigeret, rarâ naturæ indulgentiâ fuerat provisum. quæ virili gravitate longe supra ætatem, nec infra loci fortunæque fastigium generosâ majestâte signaverat genii Principalis characterem. quem venerantium cultui non recludebat modo nativa gratiosæ iadolis comitas, & amœnissima vitæ hilaritas, sed insinuabat benignitas, commendabat munificentia. Quam valide autem inter hæc adversus ævi magnæque fortunæ vitia pariter & vitiorum illecebras excelsum pectus muniverit, attingere injuria virtutum fuerit. quarum ingenua simplici que commemoratione, quàm figuræ nihil aut assentationi indulgeam; non alios mihi testes exopto, quam quos antea iudices advocavi. Et poteram in hac Panegyri etiam breviorè laudum compendio defungi: cujus vel major vel nobilior certe portio, merita & indolem AUGUSTI FRIDERICI longe prolixius experti sunt, quàm recensere verbis quisquam possit. Nisi quod in quamcunque solatii partem fuit accersenda florentissimorum recordatio

datio temporum, quibus nutantem jam bellicarum calamitatum ruinis Academiæ hujus celebritatem Hercules iste Musagetæ sustentavit. Quò notabilius felicitatis nostræ decrementum fuit, quando biennale, quod apud nos habuit, hospitium, instituta hinc in Galliam profectio, Italico mox continuata itinere abruptit. neque tamen Ipse inter hæc aliud quàm tenorem vitæ, qualem domi pariter atque hîc egerat, cultissimæ, pertexuit, consummavitque. Intelligitisque adeo, Auditores, non angustiore mihi orationis campum aperiri, quam peregrinatione Princeps Noster est emensus; si ex Sapientum potius commentariis, vel ex quorumcunque denique testimoniis, quam ex oculata fide illum describere instituissem. id in universum concinentia Nationum, quas adiit, præconia nec ignorare quenquam, nec nos ad eò celare patiuntur; illum, cum in usus Patriæ sedulo conquireret, quicquid egregium uspiam esset, plura tamen apud exteros fecisse imitanda, quam vidit: neque admirationis majora reperisse argumenta, quam reliquit. Præclaram certe sui memoriam, desideriumque latissime per humaniores gentes diffudit: cum Ipsius vota unicus erga Germaniam affectus occuparet. Jamque in illius interius obsequium absens à Gloriosissimo Imperatore LEOPOLDO I. pedestris Legionis Tribunatu auctoratus; ut se coràm tanti Principis judicio, & Majorum suorum imaginibus dignum probaret, citiùs quam destinaverat redux, ferale ad Philippopolim campos, primam, & sic DEUS voluit, ultimam virtutis exhibendæ palæstram elegit. Animum militaris a vitæque gloriæ cupiditate incensum erexerat ipsa suscepti operis magnitudo: ut coituris velut ad decretorium quoddam, si non salutis, at existimationis profecto certamen, Germaniæ Galliæque fatis interveniret, ac utrique Populo natales suos & robur approbaret. Etenim quanto acrioribus utrinque animis, consiliis, casibus, res administrabatur, tanto celerius hausit artem belli & usum, jamque inter prima tyrocinia veteranis & militibus & Ducibus æmulus, manu, consilio, vigilantia, iis denique virtutum documentis conspicuum se reddiderat, quas sapiens hostis non contemneret, sed pavesceret audax, generosus admiraretur. quippe in armis assiduus, in opere frequens, in certamine strenuus,

R r r

nota-

notabilibus plane detrimentis Obsessos induxit, ut illum gentili
 LEONIS edgic noscitant compellarentque. Nec aliud,
 quam spatium exemplorum deerat, quominus summi Ducis,
 cujus virtutes & merita jam obtinebat, famam & titulos nan-
 ciceretur. verum sublime ingenium pulchritudinem ac spe-
 ciam excelsæ magnæque gloriæ vehementius quàm cautius
 appetebat. Subit etiamnum, dum hæc loquor, illius imago
 temporis, quo, in ipso castrensi opere, miscentem gregario san-
 guini sudorem pulveremque Principalem, lethali prostratum
 vulnere, mox recreatum viribus, inde valetudine afflictum,
 magnâ famæ, majore animorum fluctuatione accipiebamus.
 prout lætius aliquid tristiusve de illius sanitate aut vita nuntia-
 batur, juxta cum incertissimis rumoribus spes nostræ metusque,
 dolor ac gratulatio jactabatur. cum nihil non crederet, nihil
 non timeret tam concitatus & flagrans amor. postquam bona
 fide constitit vlm morbi fatique superavisse; ut vero tum nemo,
 qui vel virtutem viventis noverat, vel ardorem pugnantis au-
 diebat, hunc exitum est miratus. Et apparet equidem, ad mul-
 tos pertinere atrocitatem vulneris, quod ferali penitus ictu
 prostravit, quicquid in tantis dotibus, conspirantia diversis pas-
 sim affectibus, sed expectatione ubique maximâ, Germaniæ
 vota & spes fundaverant, heu nimium fallaces! Cæterum de
 Ipso Heroe nostro ne vel tum minus fortiter sentiremus, vel
 etiamnum loquamur mollius, abunde satisque debet in tam
 animosæ mortis exemplo, vel cautionis vel roboris reputari.
 Ac mihi certe sæpius apud animum meum agitanti, grandes
 illas animas, quibus vita omnis in armis, virtus in periculis,
 votum in victoria consumitur, quæ vis, quod robur sustentet,
 ut inter mille mortes, nulla mortis formidine percellantur;
 constabat non irâ in hostes aut odiis, tantam vel securitatem
 tot discriminibus, vel tranquillitatem adeo gravibus turbis in-
 terponi: sed quod excelsa mens & spiritus fati magnitudine
 supra terrenos affectus collocatus, pericula undiquaque cir-
 cumfusa non aliter quàm Sol nebulas & despicit ex alto & dis-
 cutit. harum erit judicio permittendum, utrum mortem Prin-
 cipis Nostri, quam Ille neutiquam exhorruit, commiseratione;
 an mortis genus, quod Ille, si fati arbitrium habuisset, electus

EUS

rus unice fuisset, gratulatione censeant nobis prosequendum. Equidem Germanici Exercitus, quàm memorabili eventu, fortissimo Commilitoni parentaverint, referre, tanto minus necessarium est, quanto præsentius recentissimæ omnium memoriæ inhæret: ejus tamen fulgore adversus affectuum tenerritudinem ex propinguo roborati, consolatrices etiam manus porrigere ad AUGUSTOS PENATES audemus. Etenim ne cum absentibus videar loqui, Tuus præsertim Perillultris ac Generosissime Domine, L. BARO à STAIN, conspectus & præsentia præstat: Qui uti viventi quondam apud nos AUGUSTO FRIDERICO paternam exhibuisti curam atque sollicitudinem, ita nunc, Eodem defuncto, paternam huic Auditorio mœsticiam & luctum repræsentas. Non ego tamen Avitis Laribus implicatam æternæ lauræ feralem cupressum avellam: nec si qua calidiores, in AGNATA DŌMO cœlestium gratiarum radii accenderunt, affectus impugnabo. Ne ad Rhetorum quidem provocare scholas, quanquam in hoc argumento nihil minus quàm imbelles, animus est; ut æternitatem vitæ inter arma, inter victorias, pro Patria denique profusæ, & beatitudinem, vel splendore ac pompâ triumphorum, vel immortalis sæculorum ac gentium veneratione, famæque perpetuitate commendent. quæ utcunque gloriosa Principi Nostro; nobis certe, quicquid dissimulemus, funesta sunt. Sanctior longe atque sublimior, imo & lætior disciplina est, ad quam Ipse nos, non virtutis contemplatione dicam, sed toto corporis aspectu invitat. Quo minus verear Vos inprimis, SERENISSIMI PARENTES, interpellare, ut ex iterato Cœlitis Vestri complexu, quo irritari aliàs dolorem non ignoro, novâ quadam interpretandi generositate, nobiscum solatia petatis. Neque triumphalem vulneribus cruorem abstergam. Non velabo impallescentem amoris Patriæ vultum. Pateat, quicquid nos amissione Divini Herois miseros fecit; ne, quod Illum dissimilitudine nostri reddit felicem, deliteſcat. Quid hic labiorum pallor? pignus est, quo Illi pacta extremis

Rrē 2

collo-

colloquiis cœli gaudia DEUS obſignavit. Quid hic vulneris hiatus? oſtium eſt, quo ad æternam victoriam domitor fati & hoſtium evolavit ſpiritus. Quid hic languor lacertorum? vinculum eſt, quod occurrentem Beatæ animæ ad ſuaviſſimos & perennaturos complexus Servatorem ſuum copulavit. Et poteritſine ullatenus inter hæc ambigere, quin dolores, quos perpeſſus eſt, cumulatiffima felicitas; triumphos, quibus ereptus eſt, luculentiffima gloria; vitam, qua privatus eſt, finitura nunquam æternitas abunde ſit compensatura. Reliqua doloris lenimenta, quæ præſertim Vobis ſuperſtitum Liberorum virtus ſubminiſtrat, hic attingere propterea mihi religio eſt, quia non ſine maxima ad nos ſollicitudine pertinent, poſtquam unius Fratris animoſitate ſumus admoniti, quid metuendum pro Reliquis habeamus. Quæ vero de cætero in univerſum vel deeſſe officio noſtro, vel ſuper eſſe videbuntur partes, nil cur ambigamus cauſæ eſt, quin officioſiffima in Heroum ſuorum cultum GERMANIA plenius & decentius ſit peractura. Quæ poſtquam ſuſum pro ſalute ſua ſanguinem abſterſit: poſtquam accepta pro ſua gloriâ vulnera fovit: poſtquam conſecratam ſuæ victoriæ animam ab exhalantis labiis in cœlum piis gemitibus ac ſuſpiriis eſt proſecuta: noſtrum hoc, quod extremum inſclamamus, VALE, non dedignabitur ore ſacro excipere, atque in omnes orbis angulos, omnem ſeculorum perpetuitatem ingeminare. Nec nos ſane aliud hucusque quàm ſinceræ & ingenuæ venerationis formulam Illi præcinere paramus. quatenus ex officio id erat nobis adnitendum, ut-elogiis, quibus digniſſimos æternitate meritortantum titulos communis Patriæ temporum conſecrabit memoriæ, peculiariter hujus Academiæ pietas atque veneratio inſeretur. Ipſa vero laudem ornamenta rectius nos omnino facturos arbitramur, ſi victuris annalium monumentis integra & indelibata relinquamus. DIXIT

PANE

PANEGYRICUS.
LUDOVICO. XIV.

GALLIARUM. ET. NAVARRÆ. REGI.

OB. NATUM. EX. SERENISSIMO.
DELPHINO. NEPOTEM.

DICTUS.

AUDITORES ORNATISSIMI.

Sæpe ego in conspectum Vestrum concionemque minore d. 20. Aug.
1682.
ingenii & existimationis meæ periculo, nunquam animo
fiduciâque majore processi. Non, quodd nunc adeo vel
improvidus sim, ut suscepti operis difficultatem non intelli-
gam; vel securus, ut imbecillitatis meæ conscientiam con-
temnam. Quin, si celebritati festi hujus, ex voto Civitatis,
atque dignitate Academiæ cupio satisfacere; conflictandum
esse mihi video & cum sublimitate argumenti, quam non nisi
summa, imo ne summa quidem orationis majestas æquaverit;
& cum auctoritate imperii publici, quæ parem in dicendo gra-
vitatem desiderat; & cum expectatione præcipue Vestra, quam
frequentissimo concursu tantam Vos concepisse declarastis,
quantam ego implere non possum. Habet hoc præterea in-
gens & communis lætitia, quod generosiores longe motus af-
fectusque intus in animo concitat, quam ut enuntiarî verbis
queant; neque tam feliciter ardorem suum meditata oratione,
quam faustarum acclamationum impetu testatur: & cum in-
ventorum pulcherrimorum suo quodam genio sit ferax, an-
cipiti tamen plerumque successu moratur interpretis sui cona-
tum: quem, inter secunda omina, & vota certantia, navatæ
pretium operæ destituit; nisi quicquid elegantium prospera-

rumque cogitationum seorsim omnibus subnatum est, unus ipse complectatur, ac sermone pene prævertat. Quid igitur est, quod, inter tot metuendi causas, me contra metum tamen fortem, & supra consuetudinem, constantem reddit? Ecquid vero aliud, quam ipsa temporis hujus & felicitatis publicæ imago? sub qua Divinum Numen & Regi nostro suum favorem, Augusto pro sapia incremento; & generi humano Regis nostri magnitudinem, indubitabili pignore promulgavit. Unicum nimirum Ludovici Magni nomen est, quod incomparabili auspicio, sicut studiorum omnium, ita ingenii & eloquentiæ vigorem supra seculi, supra hominum vires animare consuevit. Etenim, cum fortuna Regibus communis, eo quoque nomine supra cæterorum mortalium sortem emineat, ut de omnibus elate possit & magnifice dici; quod tamen elate, quod magnifice dicitur, de nullo, quam de isto Principe verius, de nullo aptius, de nullo felicius dicitur, qui fortunâ suâ major, facundiam non erigit minus incenditque virtute, quàm virtutis successibus superat ac vincit. Itaque licet aliàs præsentium duntaxat heroum vultus dicentibus grandes cogitationes & sublimem orationem adspirare soleat; Regis nostri tam late diffusa majestas est, ut nullis terrarum regionumque spatiis distineatur, quominus facinorum operumque maximorum efficaciam, emolumento, gloriâ præsentem ubique, ubique spirantem sui sistat imaginem. quam cum oculis subjicio, novum quoddam & insolitum in animo meo lumen sentio exoriri, quod non res tantum, de quibus sermo instituendus est, mihi clariores illustrioresque reddit; sed conatum quoque meum ed potentius sublevat, quo minus dubitare me sinit, quin Vestras etiam mentes eadem fax illuminet, idem irradiet fulgor: ut, quæ assequi ego digne, vel exprimere eloquendo non potero, vos percipiendo tamen intelligendoque sitis suppleturi. Jamque adeo nihil est, quod illorum invidemus sorti, quibus concessum est, coram natallem recens editi Principis genium propitiare. Liceat illis auri gemmarumque splendore oculos pascere, grandeque illud incomparabilis magnificentiæ spectaculum admirari, quod regales cunas circumdat. Illi notent astra, illi signent horas, adorent symbola, venerentur Gratias, quæ vel exceperunt nascentem,

tem, vel nato famulantur: Dum nos, qui ab aula cultu, non locorum saltem, sed vitæ fortisque longo intervallo sejungimur, illum potius intueri fulgorem decuerit, quo sæculi gloria illustratur; illa insignia venerari, quibus securitas Regni munitur; illam adorare purpuram, qua civium Salus involvitur; illa observare sidera, quæ Regiæ domus æternitatem portendant. Ingens in tanta rerum ubertate compendium! Ut fortunam discas, in quam genitus est Augustus Infans, non est necesse amplissimi regni fines peragrare, aut percerere potentiam: cùm æterna DEI providentia omnibus momentis declaret, quam arctâ sibi familiaritate Regis nostri fara devinxerit. cujus omnia consilia tam propitiis oculis respicit, tam amica manu gubernat, ut dubitari prorsus nequeat, hoc Illius regimen caractere insignitum velle, qui consummatum perfectum herois specimen omnium gentium ac ætatum venerationi commendet. Igitur, qui hæctenus virtute reliquos mortales, & seipsum superavit, jam cum felicitate suâ velut ad certamen compositus, quotidianis incrementis absolvit exemplum Principis, cui fortuna serviat, natura obsécundet, cœlum applaudit, faveat æternitas. Et quæ poterat cœlestis commercii certior fides dari? quàm quod auspiciatissimus Delphini thalamus tam congruè eventu maximi Parentis vota implevit, ut jam inter omnes, quos Gallia, prope dixerim, quos Orbis, reges vidit, non tantum iis muneribus, quæ humana virtute parari solent, sed ne iis quidem, quæ DEUS tribuit, parem agnoscat. Dicerem in privata etiam sorte rarum & incomparabile, in hos gradus, hac ætate, multiplicatæ sæcunditatis exemplum: Si fas ullatenus foret à superni Numinis destinatione recedere, quâ publicam Regni securitatem perenni domus Augustæ munimine fulcire atque perpetuam reddere decrevit. Etenim jam pridem longâ experimentorum serie in vulgatæ prudentiæ disciplinam invaluit, potentissima, quibus insistere Principalis fortuna possit, præsidia, in felici numerosæ sobolis proventus esse reposita. non classes, non legiones, contra novos conatus pravaque spes satis firma munimenta præstare, si regnantis orbitatem fatales rerum transitus suis casibus & periculis adorientur. Sed hac quidem parte jam olim Regni Francici sta-

tum

tum roboraverat genitis sanguinisque Regii felix ubertas; & donato inprimis ante unum & viginti annos Serenissimo Delphino consummaverat propitium Numen, quicquid optare p̄i cives audebant, vel sperare audaces poruissent: Sed, sicuti nunc grandi, quod celebramus, documento apparet, Regi tam peculiariter consortio & curæ suæ commendato propriam felicitatem seposuerat, qua non fortunæ solum humanæ, sed sp̄i quoque ac votorum mensuram supergrederetur. Itaque Illi, non, ne suus tantum; sed ne successoris quidem sui successor in incerto foret, prospexit; & securi tranquillique status ipsa etiam munimenta novo robore; ipsum robur novis munimentis consecravit. Sic posteritatis Ille suæ seriem ex serie, generationem ex generatione, non quod hucusque Divinæ benedictionis complementum credebatur, habiturus est, sed habet; neque relicturus est, sed videt, sed educat hæredes virtutis, & exempli, & gloriæ; quam ex longo majorum stemmate collectam, Ipse animo & factis amplexus, consummavit. Quanquam enim ad Augusti Pulsonis nostri generationem, paternâ maternâque prosapia confluerit, quicquid inde à remotissimâ seculorum hominumque memoriâ vel rexit Europæ fata, vel illustravit; isque adeo cuncta Heroicarum virtutum & facinorum exempla toto cultiore orbe jam innumeris ætatibus edita, in domesticis numeret; ut tamen ipse quoque summi Herois & nunc orbem præfagio, & se aliquando disciplinâ imbuat, unum Avi meritum sufficit. & hoc ille tamen in Patris imagine, prorsus uti Solis fulgor in speculo solet, geminatum deprehendit. Nam huc utique institutionis Regiæ cura profecit, qua indolem cœlitus in Filium demissam, & genii sui plane participem, formavit, ut jam perfecta imperandi arte, solo se videat authore suo minorem. Nimirum id DEUS Genitori, id Genitor Nato præstiterunt, id uterque Parentum Nepoti præstabant, ut, cum inter prudentes dubitatum hæctenus fuerit, utrum ad recte imperandum efficacius foret, bene institui, an feliciter nasci; grandium deinceps experimentorum fide constituram sit, quantum vulgarem regnantium mensuram egrediantur Principes, in quibus naturæ & genitalis præstantia & incomparabilis cultus conspirant. Tales esse oportebat, quos Regis, nulli

nulli nisi suo sanguini, suæ disciplinæ, suo genio imitabilis successio manet. Ille Regni fines propagavit latissime, munivit fortissime: Ille securitatem populorum, Ille salutem civium & latis salubriter legibus, & emendatis utiliter judiciis stabilivit: Ille Francici nominis gloriam supra omnis ævi laudes; Ille seculi felicitatem ad beatissimi exempli sortem provexit. Sed quis hæc olim post Ipsum conservare atque continere in gradu suo valeret? nisi genuisset, quos ad æmulanda æterni vigoris miracula suâ animaret virtute, suâ imbueret sapientiâ. Et quis nescit, hoc Heroici sanguinis spiritusque verum & proprium pretium esse, ut, quæ virtutis exempla statuit, excipere atque propagare solus possit? Sed ego quidem, dum præsentis status durationem atque constantiam nomino, uti me formulis intelligo ad privatæ spei desideriique angustiam accommodatis. Verùm Rex noster acceptam à Majoribus laudem jam sibi & Filio in consuetudinem, Nepoti in disciplinam convertit, ut quæcunque pulcherrima facit, ea continuo transeat, & ad majora semper festinet; neque expectationem tantum & judicia hominum, sed ipsâ quoque rerum summa fastigia transcendat. Extulerat se sub Henrico IV. incomparabilibus incrementis fortuna Galliarum, minimoque intervallo, Regni per feralia dissidia super Reges suos ruentis exitium, &, qui subinde transformationis quodam miraculo invaluit, summum restaurati florem discreverat. Si quid reliquum esse videbatur, quod ad consummationem civilis felicitatis vel petere homines à DEO, vel præstare DEUS hominibus posset, illud omne Ludovici XIII. consilia & virtus expleverunt. Sed comparetur publica regni facies, in quam Rex noster Divo Parenti successit, cum eâ, quam hodie orbis stupet; nonne ita discrepare deprehendetur, ut Ludovicus XIV. non reparator aut amplificator veteris, sed novi plane status author & conditor celebrari merito debeat? Et Ille quidem jam tum in primis pueritiæ annis, quando adhuc cum laudibus & virtute majorum suorum certabat, semet assuefecit maximorum operum profectu semper ad majora contendere. quæ tamen & ipsa postea nihil aliud quàm ampliorum adhuc facinorum apparuit rudimenta & tirocinia fuisse. Ex quo autem supra alienam gloriam, &

cum suâ in certamine cœpit constitui, hostes pariter & cives in hanc sententiam induxit, ut cum hi de Eo sperent, illi metuant summa: utrique tamen fortiorem quam metuerant, utrique meliorem quam speraverant, experiantur. Transit in Annales Regios disciplinæ hujus documentum: in quibus, cum sublimis alicujus facti fidem admiratio dubiam reddidit, mox sublimioris quod sequitur fides, ejus quod antecessit admirationem diminuit. Alibi fortuna occurrit, prout sibi Regem incredibili successu atque indulgentiâ pigneraverit: Sed mirari desinimus, cum paulo post cognoscimus, quemadmodum Rex sibi fortunam subjecerit; & quæ antea comes virtutis fuerat & adjutrix, eam in virtutis Ipse pretium redegerit. Miraremur quæ bello patravit; nisi mirabiliora essent, quæ pace quotidie administrat. Obstupesceremus, cum legimus, quas auspicio suo nationes debellaverit, quas urbes cepit, quos exercitus profiigaverit: nisi majora essent, quæ ductu illum gessisse, imo gerere, videmus. Illustrissima sunt, quæ armis peregit; at quanto illustriora, quæ solo armorum terrore confecit. Ingens artium gloria, quibus tot victorias præparavit vel peperit; at quanto gloriosior scientia est, qua victoriæ imperando, toties de ipsâ victoriâ victoriam & triumphum reportavit. Testor Vestram conscientiam, Auditores, quâ solâ orationem meam cupio ab adulationis opprobrio & reatu absolvi, an cujusquam adeo suspicax incredulitas aut tam pertinax diffidentia esse possit, quin per ea, quæ oculis usurpamus, expugnetur, ut iis, quæ ad aures nostras perferuntur, præbeat assensum. Nuntiavit nobis fama conditas & ingentibus munitionibus cinctas urbes, mare suffossis montibus atque longis regionum tractibus receptum in terras; & vicissim terras vastis molibus in mare productas. Sed hæc, quanquam probe gnari non nisi Heroicarum mentium partus esse, faciliora putabamus, quia tempore, cui nihil est insuperabile, credideramus obstetricante produci. Demisit errorem unus, nec integer annus; qui sub oculis nostris quantas operum exstructiones absolvit; quibus urbi, imo plusquam urbi suffectura munimenta succrevêre; quibus Rheni utraque ripa vel munita, vel clausa est; & Alfatix amnes longis atque magnificis aquæductibus conjuncti, & ad usum & decus Prævinciæ

vinciae derivati sunt. Jamque adeo non id solum nobis patet, quàm grandia Rex noster; sed & quàm celeriter administrat. Qui hæc omnia ita porro adgubernare solet, ut in illis etiam, quæ pro Eo alii fortiter & industrie faciunt, laudabile tamen nihil occurrat, quod alienum sit. Maximos ad pacis opera Ministros, & ad belli munia Duces, sed quos ipse fecit, habet: & si qui sorte nascendi, vel ætatis conditione sub aliis magistris proficere; istum tamen vigorem, istam vigilantiam, istam strenuitatem, quâ in hujus Regis obsequio suas aliorumque laudes vincunt, ab illius unice imperio vel exemplo hausserunt. Hinc illorum consiliis salubritas; conatibus successus; propositis concordia; operibus gloria provenit, & ad æternitatem publicæ felicitatis animatur. Et quidni cunctorum, quæ in toto regno laudabiliter fiunt, ad Regem eo quoque nomine summa redeat, quod alacritatem omnium tam paratâ ubique, tam munificâ benignitate incendit? Vigil in omnium fidem, omnium diligentiam oculus, neminem effugere patitur, qui æstimo & propensione Principis dignum aptumque se reddit, quin benefici sideris instar observet, foveat, atque ex obscuro protractum illustret. Nimirum qui solo nutu strenuos, quia felices, reddere potest; quid in animis suorum efficere censendus est, cum eos laudibus & præmiis extimulat? Ergo ad infimos usque & gregarios milites nobilis pro utilitate & gloria Regis sui contentio porrigitur. quos instauratâ veteri disciplinâ, contra laboris, temporis, fortunæ asperitatem ita corroboravit; ut jam nihil in illos alterutrius commutatio possit. Favet operi anni tempestas? agilitatem aëris, celeritate; adversa est? gravitatem pertinaciâ vincunt, hoc ipso consecuti, vel certe promeriti, ut jam sine illorum honore nequeant beatissimi florentissimi-que regiminis instrumenta commemorari. Sed enim hæc avita, & jam præcis temporibus elaborata Francicæ Nationis decora fuerunt, ut primario elogio in armis, & per volubiles subinde vices in egregiis artibus præcelleret. Patuit tamen hic quoque opportunus Ludovico locus, in quo propriam sibi lauream pareret; dum res difficillimas conjunxit, & sapientiæ studium in castra Martis, artem vero & scientiam militarem in Minervæ sacraria traduxit: adeoque strenuam illam, & armatam Palladem,

dem, non è Jovis cerebro ; sed ex illo interioris prudentiæ penetrati, cujus lex, recte consultis facta egregia, & præclaris actionibus salubria decreta connectere jubet, protraxit, & in æternitatis templo dedicavit. Atque in hoc, Te quoque Auguste Infans, Paternis Avitisque meritis collocatum venerari, & animus jam diu gestit, & nunc sermonis ordo jubet. Habet Francicorum Regum series alia etiam, quanquam non semper prosperæ sæcunditatis, exempla : Sed Tu suavissimâ Nepotis Filii que necessitudine, quid aliud potes quàm perpetua Parentibus tuis gaudia, populis tuis præsidia, seculo tuo decora polliceri ? Ut jam in primordio gentile familiæ Tuæ decus Tibi asseris ! qui devoluta in Te munera, tam luculento incremento, dum recipis, auges. Effuderunt in Te divini ortus Tui Authores, quicquid Heroicarum virtutum meritòrumque vel hæcenus commemoravi, vel dicendo complecti non possum. Sed quantum est, quod tu Illis retribuis ! qui vix nasceris, & jam tantæ, in quam venis, quamque vel solo etiam exortu Tuo amplificas, felicitati, fiduciam insuper æternitatis adjungis. Provocat hæc publicam vovendi ominandique licentiam, ut hæreditariarum circa cunas Tuas palmarum messes intueri nequeamus, quin ex iis auguria captemus de adoreis, quæ Tuum aliquando solium cingent. Etenim, quid de virtute Tuorum, exteræ gentes, & quam Tibi Materna origo vix exteram esse finit, inter eas Germania sentiat, concinentibus Orbis Europæi præconiis disces. at tu profecto ita natus es, ut, si quis unquam alius, possis fortissimas, è quibus ortus es, Nationes æternis fœderibus connectere, atque eadem operâ cæterorum populorum perennem quietem continere. qui hæc tranquillitatis suæ pignora jam tum votis præceperunt, quando felicitatem thalami Galliæ Tuæ gratulati sunt, cujus jam Te nobis tam grande pretium DEUS gratificatur. Et hac sane conditione Avus, hæc Pater, sua quæ ex bello retulerunt vel referent, tropæa Tecum communicant, ut Tu cum Illis plures & illustriores ex pace triumphos partiaris. qui, ut generis humani lætitiarum securitatemque, ita studiorum atque doctrinarum elegantiarum celebritatem laudibus Tuis & famæ innectent. Nulla ad immortalitatem pronior, nulla certior via ducit. . Nam dum ulla

morta-

mortalium posteritas durabit, nunquam deerunt, qui Divinas istas scientias tractent, atque in literarum vel studiis illustrandis, vel usu instaurando, vel gloriâ propagandâ laborent. Horum operâ fiet, ut licet interdum Barbaries invalescat, & cætera memoriæ monumenta evertat, semper tamen eruditionis lumen sit resurrecturum: quod quantumvis pertinaces tenebras, ac cum illis Cultorum Patronorumque suorum oblivionem profigabit. Audete Universitas hæc, ex veteri formulâ, se ad quidpiam huic officio simile, Numinis Majestatisque Tuæ cultui consecrare? Effecit equidem Regis Optimi Maximi benignitas atque indulgentia, quâ nos pristinis juribus, privilegiis, statu potiri voluit, ut unicum illum inter homines Conservatorem Sospitatoremque nostrum venerari possimus: Sed premebat nos hæcenus ingrati silentii pudor, ut nunquam possemus tantorum meritorum, sine impietatis exprobratione; vel officii nostri, absque humilitatis infirmitatisque conscientia meminisse. Utrumque Tu à nobis avertisti dedecus: dum & verecundiam nostram lætitiâ, & imbecillitatem felicitate exoptatissimi adventus Tui expugnas. Ac nos quidem facundiæ apparatus, omnibus, qui nativitatem Tuam colere; pietatis fervore ac sinceritate nemini cedere constituimus. Itaque cum ad Te felicissimorum ingeniorum, quibus Regnum & seculum Tuum abundat, certamina deferentur; illos forte judicabis in interiores regni sinus Tua Tuorumque elogia gloriosius spargere, qui, inveterato obsequio, assueti sunt dictionem suam ad aulici moris elegantiam accommodare. nos tamen censuris non indecoro penitus aut inutili officio faustas voces, quæ omnium totâ Galliâ Provinciarum Urbiumque concentu insonuerunt, hîc in extremo Regni limite excipere, atque in vicinas late nationes proclamare. Ita vivas ô nobile cæli depositum, ô temporum splendor, ô gloriosum domus Tuæ, ô salutare regno Tuo, ô gratiosum populis Tuis fidus! ô magnum beati sæculi incrementum! Ita Vivas, & Augustorum Parentum vestigia, provinciarum gaudia, generis humani desideria impleas! Ita vivas, floreas, perennes! ô securitatis, ô salutis, ô spei nostræ obses! & quas pro incolu nitate Tuâ puro pioque corde facimus supplicationes, placidus admittas! Sic nobis posterisque nostris

contingat, ut quæ jam pro Te vota nuncupavimus, quæque omnia collegimus, pari sæpe lætitiâ multiplicentur; & quæ multiplicabimus, memorabiliore semper felicitate compleantur. Dixi.

ORATIO III.

DE

USU JURIS CIVILIS

IN

DECIDENDIS CONTROVERSIIS
PUBLICIS.

Cum Do-
ctor Juris
renuncia-
retur:
Habita
d. 16. Apr.
1682.

Quanquam optandum foret, AUDITORES, ut pro oportunitate hujus ceremoniæ, compar temporis spatium, nobis permitteret, favoris pariter Vestri prolixitatem & propositi argumenti amplitudinem dignâ oratione percolere: plurimum tamen voti hujus sollicitudinem vel coërcet, vel sublevat, quod apud eos sermo instituendus est, quos nec imputare beneficia in alios collata, mentis altitudo; nec præsentis disquisitionis momenta ignorare, eruditionis profunditas patitur, quarum altera, facultatis meæ, altera doctrinæ deliquia, egregie, uti opto speroque, supplebit.

Proprio autem lumine peripicuum esse arbitror, publicas dici controversias, quas inter se agitant populi liberi, qui que in populis liberis summum imperium obtinent. Publicæ sunt, quia non suscipere illas, nisi publico auspicio; non persequi, nisi publico consilio; non expedire, nisi publico auctoramento fas est. Publicæ sunt, quia illis suprema, in Republicâ, ipsiusque adeo Reipublicæ publica potestas originem, publica jura fundamentum, publica salus mensuram formulamque subministrat. Publicæ sunt, quia non de privatis civium patrimoniis, sed de gentium nationumque publico, dominio disceptantur.

Publicæ

Publicæ sunt, quia non ob id instituuntur, ut appareat, uter has illasve ædes usu aut mancipio teneat: uter in hæc vel illa bona familiamve hæres succedat: ad hunc an ad illum fundi alicujus fructus redundet: Sed ad quem populorum obsequia, provinciarum commoda, terrarum regionumque proventus deferantur. Publicæ sunt, quia non id spectant, ut subditorum pactioibus fides, sed ut fœderibus & conventionibus Imperantium sanctimonia constet: non ut agrorum fines, sed ut regnorum termini regantur: non ut singulis domi quies, sed ut foris humani generis pax, tranquillitas, securitas stabiliatur. Quin, si ultra progrediendum est, publicæ sunt hæc controversiæ, quia se non claustris Prætorii tribunalis, non centumviralis hæstæ ambitu, non parietibus Curiarum, non Consistoriorum cancellis circumscribi sinunt; Sed sub totius Orbis judicio, & omnis, quæ unquam futura est, posteritatis censura, terras exercitiis, maria classibus, regiones civitatesque terrore pervagantur, & complent. In his igitur decidendis, ne juri Civili privato usus auctoritasve tribueretur, ipse illarum character, tam multis tamque illustribus nominibus publicus videbatur obsistere. Quid enim? Tunc illas lites legibus subjicies, quarum disceptatores suprema inter homines legum arbitria moderantur? Tunc illis causis juris formulam præscribes, quæ de juribus agitantur, è quibus omnis legislatio civilis auctoritatem, omnia humana jura efficaciam & robur mutuantur? Cæsarum utique rescripta, decreta Judicum, Consulta Senatus, Populorum scita, responsa Prudentum inter inferiores subjectosque dominantur: At cum inter æquales contentio, & inter supremos rerum negotiorumque arbitros bellum exortum est; quisque sibi Cæsar, quisque sibi judex, & in tuendo asserendoque jure suo quisque sibi satis Sapiens est. Non existimo equidem, vel de antiquæ barbariei ruditæte, vel de novitiæ adulationis impudentiâ tantum erroris hodie superesse, ut Juri Naturali suis in definiendis Regum ac Principum controversiis locus incertus reddatur. Procedit enim illius auctoritas ab eo Legislatore, qui omnium Legislatorum Legislator, omnium Regum Princeps, omnium jurium moderator, omnis justitiæ fons, omnium contentioarum judex, omnium bellorum supre-

mys

mus arbiter est. Ne illi quidem juri, quod tacito gentium consensu, & generali quadam consuetudine vim legis accepit, refragari palam solent, qui inter populos moratiores censerentur. Si quid vero præterea singularum civitatum, hujusve aut illius gentis arbitratu constitutum, usui destinatum, rationibus salutivè accommodatum est; ejus vinculis sese ac dominatus suos solutos & liberos esse, non injuriâ Rectores Reipublicarum existimare videntur. Magnâ potentiz amplitudine floruit olim Populus Romanus, & imperio suo plerasque Orbis cultioris partes complexus est. Sed sicut ipse neque liberarum, neque subactarum gentium leges admittebat, nisi quatenus sibi suavè reipublicæ conducere arbitrabatur: ita legibus suis nec apud illas auctoritatem, nec perpetuitatem apud istas potuit tribuere. Effulserant incomparabilis sapientiz atque rectitudinis laude Orientis leges, indeque omnis humani divinique juris lumen in Ægyptum, ex Ægypto verò non per Legislatores modò præstantissimos Lacedæmoniorum & Atheniensium, sed & per Philosophos in Græciam processerat: Romanorum tamen oculos non ultra perstrinxit, quam ut sanctiendi juris specimen ac formulam inde mutuarentur. Et quidni igitur fas sit Europæis gentibus, in recipiendis reprobandisve eorum legibus, sua illis exempla reddere? Etenim pleræque istarum, si Germanos excipias, Romanas secures veneratæ sunt olim, & hodie apud omnes Romani juris vel reliquæ vel vestigia durant. Sed ex quo tam vasti Imperii moles procubuit, legislationis quoque tot antea populos amplexæ vigor, in uniuscujusque Reipublicæ proprias leges ac Civilia jura resolutus est. quæ non ideo valent, quia omnibus quondam præscripta sunt; sed quia à singulis non sunt penitus rejecta atque reprobata. Ut adeo alios ad æquabilem juris usum, & concordis vitæ communitatem vincire non possint, quàm qui unius reipublicæ & communis imperii spiritu continentur. Quid dicemus igitur? An erroneæ perversæque disciplinæ reos agemus, quotquot Virorum doctissimorum, ad tractandas definiendasque publicas Regnorum controversias, hoc præsertim & superiori sæculo, sunt admissi? Parum certe in eorum Commentariis versatum se ostenderit, si quis præcipuum in illis honorem

norem neget Romanæ Jurisprudentiæ decretis, regulis, auctoribus tribui. Quid illi? qui ipsam Jurisprudentiam universalem ac publicam in contextæ artis corpus redigere aggressi sunt: num ullum paulo illustriorem locum pertractant, in quo non præcipuas partes Romanorum Jurisconsultorum testimoniis assignent? Nisi penitus fallor, aliud illi spectarunt, quàm quod vulgus sentit: cui mos est, ex accumulacione nominum citationumque, pretium & auctoritatem operum æstimare. Nimirum, ubi ad discretionem ejus quod justum, quodque injustum est, robor legis, pondus ac momentum genuinæ definitionis requiritur; ibi aliam quàm naturalis atque universalis rectitudinis normam frustra adhiberi, in confesso est: ejus vero adeo expers non est jus Romanum; ut nullæ humanarum Legislationum tabulæ, nulla sapientum monumenta talis disciplinæ fœcundiora queant nominari. At ubi ad singulas factorum species, quæ non minus in publicis quam in privatis controversiis, varia circumstantiarum momenta & diversissimam momentorum inclinationem conformationemque recipiunt, generalia sapientiæ decreta accommodanda sunt; ibi vero si non unicum, at præcipuum certe præsidium Romana Jurisprudentia suppeditat. Sive magnitudini atque diuturnitati Imperii adscribendum est, quod in tot tamque variorum casuum decisionem illustrationemque, præclarissimorum ingeniorum industria suffecit, ut omnia fere humanorum negotiorum penetralia intimosque recessus pervaderet: Sive felicitati; quod nullius alterius populi scita uberiore copiâ descenderunt ad posteritatem. Specimina meditationi Vestræ subjiciam, Auditores, quibus personarum nomina, & uberiores singulorum momentorû interpretationem adjicere facile poterunt, qui rerum propioribus seculis gestarum memoriam tenent. Dotem Regiæ Virgini, certâ pecuniæ determinatione propinqui promiserant, & in numerationis securitatem oppigneraverant Sponso ducatum, additâ insuper lege, ut in vicem usurarum fructus ejus proventusque perciperet, possessionisque interim commodo & ducalis tituli honore frueretur. Soluto per mortem improlis mariti conjugio, & defunctis etiam illis, a quibus promissâ constitutaque dos fuerat; vidua oppignerati ducatus possessionem non pro se tantum retinere, sed in cognatorum

torum aliquem transcribere, sibi contendit jus fasque esse. Contraducunt ii, ad quos cum cæteris provinciis hujus quoque ducatus successio lege spectabat. Alibi pater impuberi filio & principatus successivi quidem, sed extra commercium patrimoniumque positi, hæredi, tutorem ultimis tabulis nominavit, isque defuncto testatore, ad munus sibi adsignatum aspirat. Intercedunt propiores agnati; eumque qui successionis ordinem immutare, & de principatu ipso disponere testamento suo nequiverit, efficere potuisse negant, ut ad alios Principis tutela & provinciarum regimen perveniret, quam ad quos utriusque pericula pertinent. Est, ubi quæsitam reciproco successionis pacto Regiam hæreditatem, Status sive Proceres Regni, ut ipsi ajunt, electivi, impugnent: Ubi abdicatam sub conditionem recipiendæ dotis paternam successionem, dote ad conditum diem non solutâ, Regia Conjux vindicet: Ubi alienatarum provinciarum accessiones: Ubi præstationes contractuum; Ubi pactio formulæ, instrumentorum auctoritates, conditionum interpretationes, vario controversiarum genere agitentur: Poterit ne sperari, ut, non dicam, plene decidat, sed ut cunque subortas difficultates expediat, nisi qui horum negotiorum, non vocabula saltem (quanquam nec hæc quidem alibi, quam in Jureconsultorum Scholis discuntur;) sed totam indolem, habitum universum, omnes reconditiores sinus, omnes intricatiores anfractus, illis doctoribus ducibusque perscrutatus fuerit, qui in hac scientiâ, singularis & vere practicæ eruditionis gloriâ, si non soli, tamen regnant. Itaque, si commonendi sint populorum Rectores, ut potentiæ, utilitatis, gloriæ amplitudinem, justitiæ atque honestati velint posthabere: Si edocendi, quâ sinceritate in fœderibus, quâ fide in pactionibus, quâ religione in juramentis, quâ integritate ac sanctimonia in omni publici actus tractatu debeant versari: multa undecunque lumina è Theologorum, Philosophorum, Oratorum, Historicorum, Poëtarum denique monumentis affulgebunt, quæ Jurisprudentiæ universalis principia & solidiora fundamenta in abdito latere, minime patientur. Ea vero ad peculiare negotiorum factorumque species ac momenta dextre applicare, & ad serios illustresque vitæ publicæ usus transferre, Romani præcipue Juris scientia docet.

ORATIO

ORATIO IV.
DE

**CONNEXIONE
JURIS PRIVATI ET
PUBLICI.**

A. O.

Nonus iste jam annus volvitur, quoddam auctoritate inclyti Senatus mihi collatum Historiæ docendæ munus, ex hac cathedrâ, solenni oratione sum auspicatus. Multiplices, quæ me tum circumdederant, curas, cum dissimulare animi sive ingenuitas, sive infirmitas non sineret, DEO vocationis meæ Authori piis suspiriis commendavi: Illi publice, Vobis audientibus ac faventibus, vota nuncupavi: Illi memorem gratamque in æternum mentem obstrinxi: si me impares imposito oneri humeros subjicientem, Divinæ gratiæ levamine ad explenda adjunctæ functionis munia roborasset. Exauditus propitii Numinis benignitate, & per omne, quod in illâ statione transegi vitæ spatium, cœlestis auxilii luculentissime compos; postquam vacuum in Collegio Juridico locum ingredi suffragiis Amplissimi Ordinis Academici jussus sum; unde potius novæ Professionis, hujusque adeo inauguralis alloquii exordia ducam, quam ab instauratione illius exempli, cujus tam efficacem tamque fructuosam pietatem persenti? Quidni enim votorum, quæ me iterum hoc tempore, hoc loco nuncupare admirabilis divinæ Providentiæ dispositio jubet, inde fiduciam repetam, unde illorum, quæ olim nuncupaveram, felix complementum processit? Quidni occupationum & curarum novarum sollicitudinem, recordatione præteritorum successuum fulciam? & tuorum, ô Benignissime DEUS! beneficiorum memoriam atque deprædicationem, cum futuræ prosperitatis faustis ominibus & secundo augurio jungam? Tu in subsecundis & tractandis civilis vitæ officiis, fata mea sapienter moderatus

Cum Professionem
Institutionum Imperialium & Juris Publici
auspicaretur:
Habita
die 23. Apr.
1682.

deratus es; & moderaberis: Tu proposita consiliaque mea rexisti; & diriges: Tu actionibus meis benedixisti; & benedices: Tu fortunam meam ornasti; & ornabis: Tu auctoritatem consilii publici, qua pridem ad Professorium ordinem euectus sum, contra virium mearum imbecillitatem sustentasti; Tu itaque illi, & in hac, ad quam me transire jubes, provinciâ, præsidium starues. Tu Reipublicæ usibus studia mea, Tu Patronorum favori conatus meos, tu Juventutis profectibus labores meos conciliaisti; & impostero ad alios fires usulque exerrare non fines: Tu mihi concordēs Collegas, Tu benevolos Amicos, Tu gratos Discipulos dedisti, & conservabis!

Neque aliâ re, quam isthoc gratæ piæque recordationis ac bonæ Ipei consortio Vestri quoque patrocini constantiam mihi pignerare fas fuerit, Prudentissimi Reipublicæ atque Academiæ Patres. Requiescit in Illustris Collegii Vestri auctoritate, quicquid muneris meo vel olim dignitatis tributum est, vel deinceps ornamentorum accessit: inde præcipuum laboribus meis decus, inde honoribus lumen, inde doctrinæ præsidium dispensatur. Sed cum mihi Vestram erga studia mea propensionem tot egregiis documentis testatam esse volueritis, non à Vobis flagitare, ut, quod proprio virtutis comitatusque Vestræ impulsu facitis, tam benevolam mentem; sed à DEO contendere debeo, ut tam benevolos Patronos mihi conferret!

Et quid porro magnopere sollicitus sim, quo potissimum pignore, in Vestro, Amplissimi Professores, Ordine, illi collegio, cui nuperrime arctioris consortii vinculo aggregatus sum, animi atque affectus mei sinceritatem, declarem? cujus tam certa testimonia in eo extant, quod relinquo. Percepi è Vestrà, celeberrimi Philosophi, consuetudine fructus, quoscumque vel communis Collegii sanctitas polliceri, vel interioris amicitiae suavitas producere potest: Hujusque convictus ac concordiae semper in memoriâ meâ imaginem; semper in animo meo, erga defunctos pariter ac superstites gratiam conservabo; disciplinam vero ad commune Vobiscum, Consultissimi Juris Antecessores, justitiæ Sacerdotium transferam. ut reipsâ intelligatis; me non operam magis meam atque studia, quam ani-

mum,

num, voluntatem, observantiam vobis adungere destinasse. Eveniant & Vestrum cuique, & omnibus, qui Universitatis nostræ commodis vel strenue operantur, vel bene cupiunt, quæcunque publice decora, privatim salutaria, ex cuiusque voto, piis amicisque cogitationibus concipi possunt ac impetrari.

Ubertiori adfamine Vos mihi demerendi estis, Commilitones Nobilissimi, in quorum maxime gratiam iste congressus indictus est. Inprimis vero Vos obnixè obtestatos cupio, ne hac functionis meæ atque studiorum commutatione, quicquam de meo erga vos ardentissimo affectu, immutatum vel deminutum suspicemini. Ut labores mei, Vestris laboribus pro subsidio; ut vigiliæ meæ, vestræ diligentia pro incitamento; ut consilia mea Vestris conatibus atque industria pro levamine inservirent, consiliorum meorum & hactenus summa ratio fuit, & laborum meorum unica deinceps meta erit: ut, quæ ex tenore cordationis disciplinæ discitis agitisque vobis privatim salubria, patriæ læta publice atque proficua essent, in eo unicum doctrinæ meæ fructum & habui & habebo semper constitutum. Jamque adeo lætor, ex sermonis hujus necessitudine, occasionem mihi esse subnatam, hunc quem gero animum, certo Vobis pignore devinciendi. Quanquam autem jam in ipso Senatus Academici decreto satis vos momenti auctoritatisque reperturos confidam, ut nec temerè, nec nisi ex commodo Vestro factum possitis existimare, quod pro *Historiarum & Eloquentia* studiis, ad tradendam vobis *Publici & Privati Juris* scientiam auctoratus sum; Si quis tamen extet, qui me vel tædio laboris, vel propositi quædam inconstantia, putet ad aliud disciplinæ genus transgressum esse, illi indulgendum non est, ut in isto errore diutius obhærescat. Non est equidem unius POETÆ VENUSINI admirationi expositum, qui hæc,

--- *quod nemo, quam sibi sortem
Sæu ratio dederit, sæu fors objecerit, illa
Contentus vivat.*

&, si quis humanæ indolis levitatem attentiori oculo rimetur; deprehendet, inter sublimioris etiam conditionis homines hanc fabulam ludi, ut, quod sequitur apud eundem:

Optet ephippia bos piger, optet arare caballus.

Sed meum certè institutum nemo tam segnis fastidii infamià notandum censebit, nisi qui & earum disciplinarum, quas hactenus docui, & illius, quam deinceps traditurus sum, scientiæ genium, indolemque penitus ignorat. Nam cum omnibus ultro pateat, quantum mihi novæ operæ ac laboris cum injuncti muneris dignatione accesserit: tum vero diffiteri nemo facile potest, eam hodie Jurisprudentiæ, præsertim publicæ, conditionem esse, ut qui ad illam ab Oratoriæ facultatis atque Historiarum cultu processerit, ei nihil admodum liceat de prioris studii assiduitate remittere. Atque de Privato Jure jam olim *Publium Scavolam* accepimus sæpe fratri dicere solitum, nunquam eum satis illi arti facturum, nisi dicendi copiam assumisset. Quid autem hodie vel in omni antiqui ac intactum, vel in cunctorum annalium memoria inelaboratum relinqui posse arbitrabitur, qui sibi meminerit Publici quoque Juris doctrinam, sive ex necessitudine muneris, sive ob disciplinæ contextum, seriis ac severis præsentium temporum usibus attemperandam. Maxime postquam & privatarum atque vulgarium causarum disceptatio, cum ipso fori regno ab Oratoribus ad Jurisconsultos migravit, & in publicarum controversiarum tractatu primas ac interdum omnes Jurisprudentiæ partes assignari obtinuit. Nihil sane ad hodiernam Legalis scientiæ celebritatem attinet, quod suo ævo CICERO scribit, *juris civilis studium ignavis oratoribus pro refugio, timidis pro diverticulo fuisse: ad quod tum demum se conferre consueverint, cum de dicendi facultate adipiscenda desperassent. Prorsus ut in Græcis artificibus non aulædi ferent, qui citharædi esse non possent. Quin, ne tum quidem ex vero ista inter Juris & Eloquentiæ studium comparatio instituta est: Et quæ per figuram deprimendæ Juris Civilis dignitati atque utilitati magnâ specie impenduntur, causæ potius tuendæ, quam explicando rerum pretio servire apparet. Quantulam enim scientiæ partem constituebat in *Servio Sulpitio* illud artifi-*

artificium, ob cujus exilitatem *Lucio Murana* tantopere illum posthabendum *Tullius* contendit? quod nimirum in literis atque interpunctionibus formularum, in syllabarum notarumque aucupatione, in conceptione ac subtilitate actionum occupabatur. Nonné cogitandum erat, de illo viro sermonem institui, cujus, præter vulgarem sôri Romani atque rerum eo pertinentium peritiam, admirabilis quædam & in. redibilis, & pene divina erat in legibus interpretandis, æquitate explicandâ, scientiâ? cum quo omnes ex omni ætate, qui in Romanâ civitate intelligentiam juris habuerunt, si in unum locum conferrentur, comparandi tamen non essent: qui non magis *Juris-Consultus* quam *justitiæ* fuisset; neque constituere litium actiones magis calluisset, quàm controversias tollere. Hujusne scientiam tenuem, hujusne inanem prudentiam dicemus nusquam extra forum Romanum, neque Romæ rebus prolatis quicquam valuisse? Huncne implevisse munus aut nomen *Jureconsulti* arbitrabitur, postquam dies solennis actionis clienti suo denuntiaverit; Oratorem, cautionis; judicem sententiæ formulis instruxerit? Constabat equidem perquàm multis fictis atque commentitiis rebus, illa judiciarii processus ex tenore vetustarum legum instruendi formandique notitia. Verùm in eâ ignobilior atque minima, licet necessaria *Juris Civilis* portio reposita erat. quod utique etiam quâ *Privatum* erat, longe tamen latius quàm forensium actionum formulæ patebat. Maxime vero jam inde à primis legislationis Romanæ incunabulis, loco atque æstimo illustri *Jus Publicum* illi accesserat. Multa primi Reges ad ordinem Regni statum, rerumque sacrarum atque profanarum administrationem constituerant; atque inter eos *Servius* ipsam quoque Regiæ potestatis formulam jure descripsit: auctor quippe legum, quibus & Reges obtemperarent. Subinde vero mutato Regiminis habitu, omnis eò *Senatus Populique* diligentia conversa est, ut auctoritas Patrum, Civium libertas, Populi ac Plebis jura, dignitas & discrimina Ordinum, majestas denique *Reipublicæ*, præscriptis accuratissime legibus sanciretur. Ipsæ *Duodecim Tabula* quàm nobile juris publici monumentum complectebantur? quàm infinita præterea de *Judiciis*, quàm præclara de magistratibus, quàm

quàm gravia de ipsa legum ferendarum ratione, de indicendorum habendorumque comitorum modo, de sancendis fœderibus, de suscipiendis finiendisque bellis, de omni vectigalium ac proventuum publicorum jure fuerant promulgata? quorum omnium profecto sanctiones memoriâ comprehendere, sententiam atque interpretationem intellectu eruere, fontes atque rationes judicio complecti, id demum erat splendidum illud atque magnificum veri Jureconsulti elogium mereri. Crevit cum magnitudine Imperii hujus quoque scientiæ amplitudo, & quò latius fœderibus vel dominatu potentiam suam porrigebat Populus Romanus, eò etiam augustiores nobilissimæ cognitionis limites efficiebantur: eâ præcipue parte, quâ in fœderibus, pactionibus, conditionibus Populorum, Regum, exterarum nationum, in universo denique belli ac pacis jure consistebat. Nam quâ Rei Romanæ statum spectabat, exortâ subinde Cæsarium Monarchiâ in perbreve sane compendium contracta, Regiisque fere & Majestatis Legibus coarctata est. Et tum tamen magna gloriâ erat, *Juris Divini* atque Humani, Privati & Publici peritiâ censerî; quibus veluti solennibus elogiis TACITO, *Arrejus Capito* & *Coccejus Nerva*, PLINIO JUNIORI, *Titus Aristo*, aliis alii celebrantur. Postquam imperii moles in partes & tot pene regna dissiliit, quot antea provinciis constabat: Jus etiam Publicum in prolixiorum variumque magis habitum conformari necesse fuit. Longum esset, & à loci hujus atque temporis instituto alienum, exponere, per quàm multiplices vices, per quàm insignes mutationes casusque in præsentem publici status faciem, distractæ compositæque sint provinciæ, quæ vel olim Romani Imperii finibus atque ditione comprehensæ, vel postea successione & reliquiis æstimatæ sunt; Id tamen in confesso esse arbitror, totidem hodie Jurisprudentiæ Publicæ partes esse, quot distinctas Civitates atque Regna orbis terrarum complectitur. Neque inde turbatum iri quenquam confido, quod acceptam à Veteribus illis Jureconsultis, atque ad eam, quam dixi, Romanæ Reipublicæ eminentiam amplitudinemque accommodatam Juris Publici descriptionem, solius *Romana rei statu* terminare, plerisque hujus argumenti Scriptoribus usitatum est. Quin apud omnes rerum civilium

cogni-

cognitione vel usu imbutos existimo expeditum esse; cum nulla hodie gens, civilis regiminis adeoque publici status experta plane degat; subsistere autem vel regimen vel status regiminis publicus nequeat, nisi propriis cuique civitati legibus institutis moribus, sit fundatus: proinde non id solum Juris Publici æstimum mereri, quod Romanam aut Germanicam, sed quod ullam cujuscunque populi rem, atque rei statum contingit. Ne barbaras quidem nationes exceptas velim; in quibus licet pleraque privata vitæ consuetudo minus culta, publica tamen civilis regiminis formula sæpe minime barbara est. Inprimis tamen illæ leges, quæ cultioris in Europa orbis imperia continent, nobile istud & ad nostræ disquisitionis institutum præcipue pertinet Jurisprudentiæ Publicæ corpus conficiunt. quod non unius quidem voluminis, communis tamen disciplinæ contextu cohæret: & licet sanctionibus rationibusque maxime discrepet, unius tamen connectitur vinculo doctrinæ: cujus expositio cum Jureconsultis propria sit, dignitas quoque non debet ad aliarum artium disciplinas referri. Consistere *Jus Publicum* dixit ULPIANUS in *sacris, in sacerdotibus, in magistratibus*. Si quid video, particulas quasdam Juris Publici, speciminis causâ, nominare voluit; non argumentum definitione plenius complecti. Brevitatem tamen sectantibus, non inhabile philosophandi compendium commonstravit. Itaque ut de sacris quædam attingam; habent sane Divina Oracula suos interpretes: neque Fidei dogmata aut Religiosi cultus decreta è Jurisprudentiæ suæ disciplinâ, principiis, formulâ profiteri vel asserere Jureconsultus volet: Idem tamen non verebitur ut alienæ messi judicetur falcem immittere, si jura Ecclesiarum, si dignitatem Sacerdotiorum, si sacrarum ceremoniarum ritum, quatenus humanis legibus formatus est, describat vel illustret. Amplæ nostrâ isthac tempestate atque præstabilis scientiæ argumentum! si quis per Europam circumferat oculos, perquirat leges, expendat pactiones, jura sanctionesque rimeatur, quibus aliarum Ecclesiarum Libertas, aliquarum servitium præmunitur: quibus alibi Sacerdotium Imperio, alibi Imperium sacerdotio jugum minatur, vel imponit: alibi

utrumque genuinâ inter se & salubri concordia conspirant. Hic æternis præstantissimorum ingeniorum monumentis, *Ecclesia Gallicana Libertates*, alibi *Romani Imperij Monarchia* vastis & laboriosis voluminibus asserta, cordationis doctrinæ professione, fastidia longæ & inveteratæ dominationis ulciscitur. est, ubi cum conscientiarum libertate, labefactata gravibus atque diuturnis motibus Reipublicæ tranquillitas, *Paci* alicujus *Passaviensis*, & subinde *Augustana*, ac denique *Westphalica* tabulis constituitur, vindicatur, exponitur. Huc accedant immensa Publicorum Actorum volumina, ut ex innumeris contentionum memoriis, ex infinitis Curiarum ac Tribunalium decretis pateat, per quam intricatos casus, per quam diversas vicissitudines, per quam periculosos eventus, per quam dubia fata, ad eum, in quo nunc est, statum, religionis in Europâ dispositio sit deducta. Latius magistratum denominatio porrigitur, & ad Jureconsulti curam propius pertinet. Neque absônè judicant Interpretes, qui sub isthoc vocabulo censuerunt *ULPIANUM* omnia Reipublicæ pace belloque administrandæ munia completi decrevisse. Jure igitur Publico docebitur, quibus per Europæas provincias Legibus suprema imperantium majestas circumscribatur: quibus libertas populorum juribus Privilegiisque muniatur: quo more quâve consuetudine isthâc regnantium successio, alibi electio stabiliatur: quibus limitibus provinciarum fines determinentur, quibus titulis officiorum dignitates secernantur, quibus momenti principatuum controversiæ definiantur. Non abnuerim equidem, amplissimâ exemplorum copiâ *Annales* cujusque gentis, conversas *Rerumpublicarum* formas, extinctas pridem vel recens subortas familias, Principes naturali succedendi ordine vel libero eligentium arbitrio mutatos, bella vindicando vel recuperando Regno sumpta exhibere: & si *Pragmaticæ Historiæ* laudem assequuntur, additis quoque factorum rationibus, consiliorumque causis, per omnia publici actus momenta & specimina eruditum lectorem instruere. Sed & *Civilis Prudentia* quomodo ad paratum elegantem

elegantioris eruditionis ex abditiis circumstantiarum negotiorumque penetralibus erui & ad salutis utilitatisque publicæ vigorem sive conservandum sive instaurandum adhiberi debeant, viam rationemque commonstrabit. Tota interim juris disceptatio legitimæ Scientiæ propria manet. nisi quod ad illos interdum transfertur, qui Jureconsultorum si non munus aut nomen, sapientiam tamen atque disciplinam profitentur. Atque hic iterum mihi quispiam Europæ regna cogitatione percenseat. Ostentabit in extremo occidentis solis limite avulsam Hispanicis Dominatibus Lusitaniam recentior hujus seculi Historia; quemadmodum vero iisdem adjuncta olim fuerit, ævi superioris monumenta, **CONESTAGGII** præsertim atque **THUANI** vigiliis immortalibus concinnata, docebunt. Discetur è Regnatricis Prudentiæ dictatis, multa & cum connecteretur Hispaniæ, & priusquam avelleretur circumspectius, multa prudentius, multa fortius geri atque administrari potuisse, quam gesta sunt & administrata: Sed cum judicandum erit, utrum meliori jure olim Philippus Castellanis id Regnum pepererit, an Joannes nuper recuperaverit Bragantinis? ab illis Doctoribus judicandi præsidia repetenda erunt, in quorum Scholis successorum agnationumque jura, prærogativæ graduum, discrimina sexuum, sanguinis & repræsentationis usus & efficacia traduntur. Ab alio latere Belgicarum Provinciarum alias in libertatem vindicatas, alias Francico Regno additas, reliquas sub Hispanico imperio nutantes aspicias: quove potissimum modo Burgundicæ Austriacæque Domui quæsitum in iis ac postea labefactatum regimen fuerit, **HARZO** aliquo, **HEUTERO**, **STRADA**, **METERANO** **GROTTIO** indicibus percipies. quæque propioribus annis gesta sunt, haud ita difficili negotio è recentiori rerum adjicies memoriâ. Sed quàm multa & cum acquirerentur, & cum amitterentur, disputata sunt, quæ nec expedire nisi Jurisprudentiæ ope nec intelligere ullatenus pronum est. Vel sola de quibus novissime disceptatum est, devolutionum, renuntiationum, dotium jura explicare utique frustra conabitur,

tur, nisi qui cum jure privato ac communi, publicas & fundamentales illarum regionum leges noverit comparare. Luxemburgensis inter eas provincias Ducatus, quâ primum viâ à propriis Principibus ad Burgundos, atque ab his deinceps ad Austriacos Hispanosque migraverit; proclive equidem erit, BERTELI, VIGNIERII, BROÛVERI aliorumque diligentia literis consignatum cognoscere. Sed cum totam rei uti gesta est seriem percensebis, cum dotales Antonii Brabantiae Ducis cum Elisabethâ Gorlicia tabulas, atque in his oppigneratum à Wenceslao & Jodoco Luxemburgensibus Principibus in promissa dotis securitatem, Ducatum, cernes; cum ad Guilelmi Saxoniae Ducis atque Casimiri Poloniae regis successorum in Ducatu Luxemburgico legitimorum praetensiones pervenies; cum cessionem & jura ab Elisabetha in Philippum Burgundum, à Guilelmo in Carolum Francorum Regem collata deprehendes, cum prolixas subtileque de eâ re CHIFLETII & BLONDELLI concertationes inspicias: nonne excutire passim & obhaerescere necesse erit, nisi universum de dotibus, de oppignerationibus, de cessionibus, de alienationibus, de pactis denique ac conventis, locum non ut interprivatos modo instruitur, sed ut inter Principes Regesque viget, conjunctis Publici ac Privati Juris luminibus percolueris. Qui Germanicae Historiae usu atque notitia pollent, illis concesserim minime fore arduum, vel enumerare tempora, vel temporum momenta comparare, quibus Imperatorum potestas adstringi, Ordinum libertas laxari, utrorumque jura communis imperii nexu adductiore vel solutiore contineri, praesentis denique status vel duci lineamenta ceperint, vel plena conformatio acciderit. Idem recensere ac describere provincias, referre familiarum successiones, membrorum atque universi corporis utilitates librare, pacis bellicae negotia expendere domesticis praesidiis poterunt. Sed innumera illis in Legum fundamentalium dispositione, in usu judiciorum, in tractatu causarum, in omni actu publicorum varietate occurrent, quibus nullum aliunde quam à Privati Publicique Juris consortio lumen, vel sperari vel asfulgere

fulgere potest. Quæ omnia non eo certe animo à me relata sunt, aut accipi à Vobis debent, Commilitones, ut, Jurisprudentiæ, cui operam navatis vel navaturi estis, amplitudine sublimitateve, ab ejusdem tractatione deterreamini: Sed ut nobilitate ejus fructuque perspecto, genuinam inde ferri solidique profectus regulam, ad usum atque incrementum decori publici transferatis. Quid ni enim reputetis vobiscum, quando elementa Legitimæ Scientiæ perdiscitis, Vos ædificii longe, angustissimi fundamenta jacere: quod cum strenuo labore aliquando perfeceritis, non ad vilium liticularum dijudicationem, sed ad causarum ex omni ævi, omnium gentium memoriis gravissimarum maximarumque arbitria vos evehet. Postquam enim à principibus Civilis Sapientiæ, non ad dispositionem tantum atque ordinem commodiorem, sed plane inter fundamenta solidioris doctrinæ prodita est regula, eosdem publicarum inter Reges disceptationum fontes esse, quibus ex tenore Romanæ Legislationis privatorum controversiæ in judicium deducuntur; nemini obscurum esse potest, cum personarum discrimina statusque, rerum atque acquisitionum varia jura, pactionum & contractuum formulæ addiscuntur, non singularis saltem & privatæ, sed Universalis quoque & Publicæ Jurisprudentiæ præsidia præstrui. Quæ magnâ & irrefragabili ratione ad Romani juris principia partesque revocanda esse prudentes decreverunt. *Eo enim potissimum jure, ut ait TULLIUS, de omnibus fere rebus actionum petitionumque, formula constituta sunt; ne quis aut in genere injuria aut in ratione persecutionis errare possit. Expresse sunt enim ex uniuscujusq; damno, dolore, incommodo, calamitate, injuria.* atque ad eas tanto justitiæ æquitateque cultu privata lis accommodata est, ut simul in publicis disceptationibus pronum apertumque ad sinceri judicii sententiæque rectitudinem iter ostendant. Quare in illis percolendis summum Vos adhibere studium atque sedulitatem par est, si in hisce aliquando cum laude ac operæ Vestræ pretio versari desideratis. Ego me vobis tam proficui laboris sive socium sive ducem eâ lege fore profiteor, ut Vos im-

posterum potius exemplo; quàm nunc hortatu, aut sermone sim incitaturus. DEUS hoc nostrarum occupationum exordium ita Sibi, Regi, Patriæ gratum & acceptum, Vobis mihiq; faustum esse velit; ut per successus publice privatimque prosperos ac salutare, in felicem quandoque desinat exitum, & ad venturas etiam ætates copiosis fructibus redundet.

PROGRAM-

PROGRAM- MATA.

PROGRAMMA PRIMUM.

*Ad funus*DN. INNOCENTII SIGEFRIDI
à LÜTTICHAU &c.d. 25. Nov.
1676.

CUm die abhinc quarto & decimo, in conspectu Vestro Rector Academiæ hujus renunciatus, solennia vota nuncuparem, plenissimis equidem anxie sollicitudinis formulis coërcuit illorum pietatem fati publici facies: & propectam tamen sic quoque ultra sortem præsentium, ominandi lætiora sperandique audaciam, subortus, ecce! velut ad ulciscendam securitatem casus, funestissimo vix initi muneris auspicio, maximeque insperato lugubris ad Vos alloqui argumento castigat. Indicendum enim est Vobis funus Generosi Nobilissimique Viri INNOCENTII SIGEFRIDI à LÜTTICHAU, Domini in ZSCHORN & BASLIZ &c. qui MAXIMUM in has oras PRINCIPEM comitatus, cum tentatam aëris itinerisque inclementia valetudinem refocillaturus in Urbem nostram venisset, post transactam inter malignæ febris ardores octidui vix integræ moram, superante acerrimi affectus impetu, die dominica, quæ fuit Novembris 19. hora inter XI. & XII. vespertinâ, letho datus est. Hospiti tam illustri ut exequias frequentes eatis, cum is die craftino è Tribu, cui speculi spherici insigne nomen fecit, hora pomeridiana XII. efferetur, si Vos nulla Defuncti notitia vel familiaritas, at debita splendidissimæ Familiæ cultui veneratio satis atque abunde incitabit. Quamquam Academia quidem nostra pro extraneo aut ignoto funus istud neutiquam æstimat. Quæ necessitudinis cum hoc Cive & Alumno suo, ante sex & amplius annos contractæ recordationem, ita sibi cum dolore, quem in Patriam ejus, tristissimis nuntiis transmittit, judicat miscendam: ut nihil ex eo quicquam vel officii vel pietatis heic omittere fas esse censeat, quod uspiam domestici luctus vel necessitas imperare, vel exigere celebritas

lebritas posset. Jamque hoc ipso in loco, quò minus proposito pariter isti morique suo, & incitatae ad colendam, Piorum Manium veneratione, meritorum illustrium memoriam pietati satisfaciat; non temporis adeo spacio vel interpretis ingenio, quanquam hæc utraque perexigua sunt, quam idoneorum monumentorum destituitur subsidio: è quibus dignissimam, si quæ alia, seculi luce, generis vitæque seriem recenseri oportebat. Quod illorum quidem desideria fortasse frustrabitur, qui in hoc officii genere præter ostentationem & pompam nihil docti sunt spectare: nobis sicut hinc ab ingenui cultus sinceritate nihil decedit; ita si celebritas exempli spectatur, satis grande superat splendoris & gloriæ argumentum. Et sane nihil minus necesse fuerit, quam privatorum scriniorum fidem implorare, ubi de LÜTTICHAVIÆ gentis antiquitate quaeritur. quam publica Annalium monumenta jam à CC. & ultra annis, non in Misnia tantum sua illustribus imaginibus, sed in Aula præsertim Saxonica gloriosis ministeriis celebravere. Sed & maternam Nostri originem, æmulum avitæ nobilitatis præstantiâ BOLENZIORUM nomen in tam conspicuum generosæ profapiæ decus vindicat, ut hac quoque parte ad genuinum fulgorem non magis nostro præconio, quam mutuatio lumine dies censendus sit indigere. Nisi quod in universum sufficere illi poterat, quatenus majorum tituli spectantur, Magni Parentis splendor WOLFFGANGI SIGEFRIIDI à LÜTTICHAU. Qui collectam velut in compendium heroici sanguinis gloriam, sublimi, in S. ROM. IMPERIO THESAURARII, & apud SERENISSIMUM SAXONIÆ ELECTOREM CANCELLARII, ac in SANCTIORE CONSILIO ADESSORIS nec non CAMERARII dignatione complevit. In Filii utique laudibus eo clarioribus radiis præfulgent hæc decora: quod Is felicissimam indolem, non ad Paternæ tantum virtutis imitationem in omni laudis studio concitavit, sed ad Paternæ fortunæ exemplum, in gratia & judicio SAPIENTISSIMI PRINCIPIS evexit: ne transacta quidem penitus adolescentia (nam nec univèrse annum ætatis XXV. vivendo excessit) ob maturitatem dotium præstantissimarum in CAMERARIORUM ordinem adlectus. Vetusito inter Palatinas Romanæ, Francicæque, sed & ELECTORALIS Saxonicæ Aulae, dignitates aucto-

Vid. Fabricii & ex eo Albin. Cbrö. Misn. tit. 25. P. 65. consueim. p. 109.

ramento: ut qui sanctoribus Principum consiliis admoti destinative erant, CUBICULI, aut, ut sequior ætas loqui maluit, CAMERÆ, tanquam Principalium curarum penetralis & arcioris sacrarii solennius interiusque commercium, honorum cæterorum sive auspiciam sive complementum munere vel titulo præferrent. Et exercuerat Noster, inde jam à tenerrimis annis, capacissimum magnæ fortunæ animum iis artibus, quibus nulli denique gradui civilis occupationis decorisve impar habebatur. quod tum maxime luculentis specimenibus cognitum est, cum erepto è vivis Patre, soli tuendum in Principali gratia seculique celebritate nominis & Familiæ decus incubuit. Fuerat autem Argentinæ nostræ à Parente Optimo hæc dignatio habita, ut formandis Filii moribus eam magistratam deligeret. quam Anno computi Christiani c^l b^l lxx. comite & rectore studiorum Nobilissimo Consultissimoque VIRO DN. ANDREA LEONE, gratissimus Civis, omnigena politissimæ indolis elegantia comitateque frequentavit. Hæc iterum postea ab Italica peregrinatione reducem lætissimo plausu amplexata; unum & extremum, quod nunc exsolvit, nolle, tertiâ vice adventanti, officium debuisse. Postquam verò huc quoque sapientissima supernæ providentiæ dispositione se compulsam sentit, triste Illi sed ingenuum verissimumque laudabiliter pieque apud se transactæ vitæ testimonium coram orbe literato, & in serâ posteritatis venerationem, publice, hac meâ voce acclamat. Quod, si opus sit, declarare amplius gravissimi suffragii sui autoritate Viri ex Professorio ordine Amplissimi JOANNES ALBERTUS SEBIZIUS & MARCUS MAPPUS non dedignabuntur, quibus quotidiana convictus vel hospitii consuetudine, & interioris familiaritatis consortio propius innotuit. Quin & excipient officioso certamine Italia, Gallia, Anglia, Belgium; ac quam nobilissimo Peregrinatori cultus eruditionisque præstantiam singulæ commodarunt, quamque gratulari & repræsentare Patriæ mallent, longo & duraturo præconio, universæ interpretabuntur. Quin & vicissim, quæ hoc decus prodixerunt, genitales terræ, quo id volent elogio in externis nationibus uberius enitescere, decoris Populatum ingenii peragendum commendabunt. Qui & ILLUSTRISSIMÆ AULÆ Iuctum,

& in

& in desolata domo unicæ SORORIS orbitatem, cujus momenta propius introspiciunt, efficacioribus delinimentis solabuntur. Nam nostri quidem officii partes, sola, quod & ab initio præfati sumus, pietas luctuosissimaque gravissimi casus oportunitas gubernat. Quas ut tandem penitus expleamus, supremas voces & ultima suspiria, non composito sermone adornabimus, sed ingenuo affectu & inconditis gemitibus Tumulo affundemus. Igitur

*VALE Beata Anima & SALVE
Et in aeterno PACIS cælestis flore
QUIESCE!*

Imò vales, imò salva es, imò quiescis, & id quanto lætius, quam apud nos valuisti; quanto beatius, quam apud nos floruisti; quanto constantius, quam apud nos quieviisti; imò quam nos, qui Te valere, qui Te salvare, qui Te jubemus quiescere, ipsi valemus, vivimus, quiescimus.

Iterum Vale Beata Anima!

Supremi morborum & fati domitoris gratiâ eo eluctata, ubi, dum nos hic id, quod in vita extremum est, horrore, Te, quod in vita primum est, beatitudine complet.

*Qui sic valet ut Tu vivis,
qui, ut Tu vales, sic vivit;
ille valet, ille vivit.*

*At nos hic dolor terrore,
Vel premit terror dolore,
Hoc non vivere, sed mori est.*

Iterum salve Beata Anima!

Grandi reparatæ Salutis auctoramento, dum nos seculi mala, & graviores malis, seculi deliciae vexant, æternis purissimisque cælestis Aulae gaudiis & honoribus initiata.

*Qui salutem ut Tu amavit,
quem salus ut Te amavit,
illum salus vere amavit.*

*Nobis hoc mari jaētatis,
Ahnuc dira tempestatis*

Imminet naufragium.

Iterum quiesce beata Anima!

Pretioso Servatoris Tui sanguine præclarissimum non fidei tantum Tuz, sed etiam nominis complementum, perfectam INNOCENTIAM, & vere VICTORIOSAM PACEM adeptam.

*Qui quiescit, ut Tu flores,
qui ut Tu quiescis, floret,
Is dulci quiete floret.*

Nostra pax, quies in pace,

Fides in tranquillitate,

Pax, an perturbatio est?

Iterum vale, iterum salve, iterum quiesce! Nos suo quisque loco & ordine, Tua, quæ interim venerabimur, vestigia sequemur. Perscriptum Argentorati die XXV. Novembris A. C. cl Lxxvi.

PROGRAMMA SECUNDUM.

Ad funus

DOMINI

PHILIPPI JACOBI WURMSSERL

à Vendenheim,

Reip. Patriæ Prætoris ac Tredecim Viri.

d. 14. Dec.
1676.

Sid unum solenni clarorum funerum indictione spectare-
tur, ut quam latissime publici luctus, vel erga defunctos
venerationis irritamenta diderentur; facile carere tam fle-
bilis

bilis officii honore potuisset obitus nullis satis deffendus lacrymis, nullo satis cultu apparatuque venerandus Viri Generosi admodum Strenui Nobilissimique DN. PHILIPPI JACOBI WURMSSERI à VENDENHEIM, Argentinenfis Reipublicæ Prætoris ac Tredecimviri Inclyti. Nam cum aliàs graviores etiam calus, ut noſcantur, indicio; ut celebrentur, hortamento indigeant: hujus tam publica, tam ſingularis acerbitas eſt, ut nec ignorari hæctenus à quoquam Veſtrùm, ſine ſtupore; nec audiri ſine perturbatione potuiſſe proſus exiſtmem. Fuerint enim, quos claritudo viventis tam inuſitato ſplendore non adverterit: nemo tam averſos à publica rerum luce poteſt oculos gerere, ut fulgore morientis, quo magis ſubito, eo acriore perſtriçti non ſint ac everberati. Quàm vero indignum fuerit, illorum animos verbis ac ſermone aggredi, ſi qui orbitati deſolatiſſimæ Familiæ, vel Patriæ mæſtiſſimæ imagini duros atque inexpugnabiles affectus oppoſuiſſent. Ne dolorem Curia nunc loquar; non parietum equidem ſqualore, ſed Procerum vultu habituque, & altius animis, dominantem: cujus lugubri ſilentio neque parem efficaciam diſertiſſimorum quorumque polliceatur facundia; & auctoritatem impari gravitate laceſſere cordatiſſimus quiſque non immerito verecundetur. Nimirum proprio quodam æſtimio judicandum fuerit hoc qualecunque officii genus, quo jaçturam Patroni Optimi ſolari conſtituit Academia. quæ exemptam juſtis funebribus memoriam duntaxat Ejus ac vitam ſibi vindicavit; non ad laudes & elogium, cui ſe minorem lubenter agnoſcit; ſed in admirationem exempli, atque diſciplinam: iſthoc veluti extremo fatiſcentium virtutum complexu ſeſe erectura. Argumento nihil minus quam ſterili aut infæcundo. Exuberante præſertim pervetuſto WURMSSERIAE Gentis ſplendore. quæ Equeſtri dignitate ante remotiſſimam memoriam præcellens; Reipublicæ Argentoratenſi à tribus & ultra ſæculis Senatores, à duobus, quantum edita monumenta demonſtrant, Prætores dedit. In amplitudinem præcipuam vel provexit illam vel diffudit Nicolaus Wurmſſerus. Cujus Filii Jacobus & Volzius, duas diſtinctas lineas, Ille Schaffolzemiam, hic Vendenhemiam ſeculo poſt Chriſtum Natum XV. medio condiderunt. Nam Bernhardi

Wurmsseri, quem in describenda Friderici III. coronatione, præcipua apud Cæsarem dignatione floruisse tradunt Scriptores Itali, citò admodum stirps exaruit. E Vendenhemii origo est Nostri. cujus Avus JACOBUS WURMSSERUS Ordini Equitum *sanctissimi Sepulchri Domini Nostri Jesu Christi in Jerusalem, Sanctæ cisc. Men- que Catharina ad montem Sinai vetustissimo ritu initiatus, Pater nem. delic. NICOLAUS LUDOVICUS WURMSSERUS Prætor & Tredecimvir Equestr. fuit. Neque maternam profapiam minus illustrem nactus est. p. 73. & 172. & seq. Matre MARIA STREIFFIA à LAVVENSTEIN editus; Aviam maternam habuit SUSANNAM DE PLESSIS TELLIERE nobilissimo inter Gallicas familias genere oriundam. Pueritiam primamque juventam hic in Patria domesticis Doctõribus, Pater, partim Bockenhemii Avunculus PHILIPPUS STREIFFIUS, Vir maximorum quorumque negotiorum tractatu notissimus, moderati sunt. donec in Aula Bipontina primo inter *Ephēbos*, mox digniori ministerio Filio Principis natu majori FRIDERICO industriam suam approbavit. Cui & in Gallicam peregrinationem comes datus, perlustrato Belgio atque Aulis Germanicis præcipuis in Patriam revertenti adhæsit. Dehinc quæsitam foris industriam, bellicarum artium experimentis continuaturus, prima stipendia fecit contubernio JOH. LUDOVICI HORNBERGII pedestris sub GUSTAVI HORNII ductu Legionis Legati: à quo & postea Signiferi honore locove est æstimatus. Habuit autem militiam uti strenuam & exercitatam, ita minus prosperam: nutante partium fortuna: quæ cum gravissima ad Nordlingam clade procubuissent, Ipse quoque ducis sui facta secutus trimestrem captivitatem sensit. Neque levius paulo post periculum adiit, Legionem in qua merebat, Manhemii cui præsidio erat, simulatis pactionibus hostium circumventâ, prædæque ac direptui habita. quod Parenti Optimo, ut maturius Filium revocaret, Nostro & promptius reverteretur, incitamento fuit. Neque Patria longiorem annuâ vacationem à redivitu Ejus passa est intercedere, quin exactissimis quibusve minorum occupationisve publicæ honoribus tam præclari Civis obsequia sibi pigneraret. Postquam enim Anno hujus seculi XLIV, in Minorem Senatûm, ac biennio interposito in Majororem adlectus esset, omnes dehinc, qui ad vitæ usque finem processerunt*

cesserunt, annos, novis dignitatum incrementis illustravit continuavitque. maximè cum è Quindecimvirali Collegio, cui Anno LI. fuerat adscriptus, & in quo Anno LIII. solenni Directoris vel Magistri elogio dignatione præfederat, in Tredecimvirorum Ordinem Anno LV. translatus, omnium in Republica administranda graduum, per quos felicissima celeritate non tam processerat, quam cucurrerat, fastigium vel complementum obtinuit. Præfecturas sacras curavit in Collegio S. Stephani, in quo & tandem supremi Præsidis, sive, ut vocant, Sculteri munus est indeptus, in cœnobio S. Margarethæ, in Æde B. Virginis, denique Carthusianam. Præturam primum Anno LII. inde iteratis vicibus decies & quinquies gessit. E Provincialibus functionibus, Præfectura Barrensis, ex urbanis nulla non obtigit Illi, quæ quidem natalium splendori conveniret. Stabuli enim, regendo civium censui, Ephorium Anno LI. Ædilitatem Anno LIII. sortitus est, quo & Ærarii militaris curam administravit. Armamentarii Moderatoribus Anno LV. sequenti vero Excubiarum & LIX. Munitionum, ac eodem Equilis Publici Præfectis est adscriptus. nam inter Tabularii sive Cancellorum Ephoros Anno demum LXIII. aßedit. Ita nobilitatam domi industriam, foris haud minus ostendit, duabus pro Republica solennioribus Legationibus obitis: quarum alterâ Gloriosissimo Imperatori LEOPOLDO I. Anno LIIX. Francofurti sacrum Capiti decus auspici gratulationem S. P. Q. Argentoratensis detulit: altera erga Christianissimum Galliarum Regem LUDOVICUM XIV. officiosa salutatione Civitatis nomine Anno LVII. Metis est defunctus. Sed & alias personam Patriæ sustinuit, susceptis Ejus nomine *gestisq; Curatoris* caractere, quibusdam *Feudiis, quæ ab Imp. Respubl. Argent. recognoscit*. In vita privata diuturnum domesticæ felicitatis tenorem quæ interdum tempestates intercurrere, non tam interrupisse, quam commendasse sunt censendæ. Bis viduitatem pertulit; toties felicissimum matrimonium fuerat expertus: Quinque liberos, turbato mortalitatis ordine, extulit; at totidem sibi superstitis reliquit. Priorem conjugem habuit AGATHAM ELISABETHAM, GEORGII ALBERTI BERNHOLTI in Hanoico Comitatu præter Consiliarii dignationem, trium Præfectu-

fecturarum, Buxovillanæ, Ingovillanæ, & Neovillanæ administratione clari, & ELISABETHÆ à WESTHAUSEN Filiam: cum qua cœptum die V. Septemb. Anni XLIV. matrimonium, dies X. Septembr. Anni LV. abruptit. Altera Uxorum fuit ÆMILIA Patre nata JOHANNE JACOBO WURMSSERO à VENDENHEIM, Montisbelgardensis Aulæ Magistro, Matre VERONICA BOCKIA à GERSTHEIM: Qua ad diem XIV. Jan. An. LXXV. à XXIIIX. Oct. An. LVI. est potitus. Utroque horum matrimoniorum usus est prospero, ac virtute, concordia, fecunditate Conjugum læto. Ex illa Filios amisit tres primâ infantia, ex Hac duos, alterum duorum, alterum quatuor annorum. Utrinque superstites Filix quatuor, non formæ minus, quam selectissimarum dotium decoribus, generis sexufve sui ornamentum; Filius autem unicus, avitæ stirpis paternorumque meritorum splendorem præclarissima indole luculentissimisque optimarum artium ac studiorum incrementis tuentur. De quibus MARIA FELICITAS Viro Generoso & perquam Strenuo DN. JOH. PHILIPPO JOHAM à MUNDOLSHEIM Senatus Majoris Adfessori in matrimonium collocata, & ELISABETHA, *Bernboldtiam*: Filius autem JACOBUS FRIDERICUS ut & MARIA VERONICA atque ANNA CLARA *Wurmsseriam* matrem habent. Horum sicut in memoria & desiderio, ita in imaginibus vivit ac spirat Beatissimus Prætor. Cui de cætero vivendi inter nos finem diei Solis, proximè elapsi (erat Decembris X.) hora circiter decima vespertina Supremus vitæ Arbitrarius immisit: eadem die inter matutinas sacri cultus cæremonias *Apoplexiâ fortissimâ*, quam humana quidem ope solvi impossibilem, notissima *Coi Senis* sententia tradit, correpto. cum in eo jam esset, ut Natalem diem LIX. proximè obiret celebraretque. Primum quippe nactus IX. Januarii anni æræ Christianæ dō Ibc XIIIX. Quod vitæ spatium si cum meritis Viri compares, perexiguum, Ipse in amore civium, popularitate comitateque; in æstimatione Senatus, prudentia atque gravitate; in veneratione posteritatis, virtute integritateque longissimum fecit; in æternitate beatitudinis obitu sanctissimo perenne jam est auspiciatus. BEATUM TRANSITUM! Quem necdum in Ecclesia cœtus Piorum dimittit; jam Angelorum cohortes recipiunt in cælo. FELIX COM-

COMPENDIUM! Servatoris sui adventum adhuc audit, adhuc sperat, & jam Servatorem suum amplectitur. ADMIRABLEM DISCIPLINAM! Cœlitum gaudia discit, & jam gustat; scrutatur, & jam videt; optat, & jam percipit. O MILITEM IPSA MISSIONE, IPSA MISSIONIS OPPORTUNITATE GLORIOSUM! sive statio spectetur, in qua dimissus est; sive triumphus, ad quem exaltatus est; sive nova militia, ad quam auctoratus. Quod superest, dignissimum quondam veneranda singularis decoris majestate Heroici spiritus domicilium, nunc exanime corpus, die crastina quæ m. h. erit 15. hora pomeridiana i. conditorio publicis exsequiis inferetur. inter quas Vestrum erit, Cives Academici, contra fati publici ruinas, vitæ mortifve tam raræ exemplo animum firmare. Valete! Perscriptum Argentorati die 14. Decemb. 1676.

PROGRAMMA TERTIUM.

Ad funus

DN. PHILIPPI ALBERTI
BERNHOLTI,

Reip. Argent. Prætoris & Tredecim Viri.

Mensem hæc ipsa dies alterum claudit, & quartum jam die 15. Jan. 1677.
valvas Academicas Edictum feralis indicio casus funestat: nulli priorum, utcunque omnia primarios minimeque vulgares luctus fuerunt complexa, argumenti acerbitate cessurum. Si casum tamen acerbum, ac non atrocissimam potius cladem convenit nominare lethum inopinatissimum Generosissimi in hac Inclyta Republica Prætoris ac Tredecimviri PHILIPPI ALBERTI BERNHOLTI, Viri in tantum æstimandi, in quantum generis, virtutis, sapientiæ nobilitas intelligi potest. Verba certè consternationi publicæ paria mihi decesse, neque ego si dixero, difficulter fidem inveniam, &

Yyy

Vestrum

Vestrum quemque ultro apud animum suum credo praesumere. Poterat illa jam eripere homini non secure tempora cogitanti, ipse temporum habitus, tristis unde quaque, funestus, calamitosus: cujus tamen caliginem & tenebras, apud nos subinde intercurrentia casuum graviorum fulmina in majorem insuper terrorem, jam aliquandiu sueverunt asperare. Idque tam violentis, tam continuis ictibus, ut nec adversus imminentem ruinam firmare animum, nec à praeiterita erigere concedatur. Idem ecce dies praesidiis publicae felicitatis eminentioribus frui nos plena securitate patitur, & inconsolabili dolore jubet carere. Eadem hora metu, spem; idem momentum fiduciam horrore permutat. Talis utique fati celeritate quanto altius nuper adactum fuerat Wurmiserianum vulnus; tanto id nunc recrudescit vehementius, quando obfirmata in poenas nostras Divina manus & prioris plagae medelam revellit, & geminato ictu ad ipsa Reipublicae vitalia lethale ferrum immergit, quo minus interprete opus habet publica jactura. quam si quis assequi pari aestimio nondum edoctus est, inspiciat Civitatis tot periculis erepta atque in statu suo conservata fortunam, & postquam sanctioris disciplinae decreta secutus, divinae Providentiae suum opus adscripserit, credat Romano Sipienti, *Paucorum civium egregiam virtutem cuncta paravisse.* Nam Argentina quidem quam eximio inter paucos istos loco *Bernholtum* suum habuerit, ipsa neminem facile vel ignorare haecenus sivit, vel frustra deinceps quaerere unquam patietur. Sed ut viri suae salutis nati ac devoti vitam praecclaris honoribus ornavit, & sinceris mortem lacrymis, imò (tam acris dolor est) attonitae prorsus mentis stupore deflet; ita memoriam aeternis consecrabit annalium monumentis. de quibus minimum est, quod extemporalibus hisce pagellis, velut sepulcrali indice, imus decerptum. Igitur ut gerendis aliquando sustinendisque publicis negotiis tantus fieret B. Praetor noster, quantum illum Respublica experta est, primum ex generoso stemmate semen, & praecipua exempla accepit. In paterna prosapia majores nactus, si vetustiore originem spectes, ante aliquot secula in Franconica nobilitate claros, atque ultra hominum memoriam primariae dignatione in Equestri Alsatiae Inferioris Ordine, ac

Hanoico

*Salust.
Cat. c. 23.*

Hanoico inprimis Comitatu præfulgentes. In quo & Patèr PHILIPPUS JACOBUS BERNHOLT Ingovillanam, & AVUS JOANNES GEORGIUS uti & Proavus GEORGIUS, SIGEFRIIDI Filius, Hattensem præfecturam, quæ equestris dignitas est, administraverunt. Per Matrem vero SUSANNAM, JACOBI ZORNII à PLOPHEIM Filiam, ejus familiæ particeps redditus, quæ antiquitatis & rerum gestarum splendore, non Alsaticarum dicam, aut Germanicarum, sed ne Europæarum quidem ulli concedit. Ne nativitas quidem ac prima ætas minus negotiose vitæ omnia habuere: siquidem Ingovillæ primario præfecturæ paternæ loco editus Anno sæculi hujus XXXI. die Augusti IX. rebus mox in vicinia hostili irruptione turbatis, vix trimestris infans, cum Parentibus Argentoratum est compulsus; unde post triennium Colmariam, & mox Rhinfeldiam patrem comitatus, qui utròbique Præsidario militi regendo præpositus fuerat; in gravissimo rerum temporumque motu primis tamen literarum elementis ad annum usque sæculi XLII. ætatem exercuit. Effulserat jam in puero ac adolescentulo illa præclarissimæ indolis alacritas, illa emicantis lætissimo vigore ingenii vis: idque Patri incitamento fuit, ut deprehensas in Filio dotes bonarum artium studiis in solidum consecraret. quæ uti tum quidem in Montisbelgardensi Gymnasio luculentis profectibus publice *Perri Tuefferdi*, privatim *Jacobi Stoffelij* industria in capacissimo pectore fecundabat; sic ad profuturam aliquando vitæ lucisque publicæ usibus maturitatem evexit Viri prudentiæ doctrinæque laudibus hac ætate eminentissimi *Christophori Forstneri* contubernium. ubi collectos verè nobili triennio fructus, instituta anno XLVII. & sequenti statim repetita Genevam peregrinatio multiplici accessione locupletavit. Ut jam deinceps & quod hic denuo in convictu florentissimi Jcti *Johannis Rebhanij*, & quod subinde perlustrandis præcipuis Galliæ & Belgii regionibus, urbibusque ad Julium usque mensæ anni LI. explevit spatium, non tam parandæ, quàm perficiendæ virtuti sapientiæque impenderit. Ex quo tempore cætera quoque adolescentiæ opere potius strenuissimo arque exercitatione tantarum dotium, quam profectu censenda est. Anno enim eodem, quem signavi, inter Serenissimi Ducis Mont-

tibelgardensis LEOPOLDI FRIDERICI cubicularios primi ordinis adlectus, plerisque per Germaniam Electoralibus Principibusque aulis coram innotuit: altera denuo vice Principi in Belgium comes. Quo clarius incomparabilis genii vigor enituit, quando (annus erat ſæc. LVI.) Serenissimo Marchioni Byrutho-Brandenburgico CHRISTIANO ERNESTO Ephori dignatione Moderator datus, splendore Principis, non stirpe magis cellissima, quam eminentissima doctrina gloriosi, tum in itinere, per Saxonicas Universitates, tum hîc Argentorati in Academico secessu, denique & Francofurti inter solennia Cæsareæ inaugurationis, ad orbis cultioris notitiam admirationemque effulsit. Ut mirandum minime sit, si Argentoratus nostra oblatam sibi tam præclari Civis accessione felicitatem strenue cupideque amplexa est, primosque honorum gradus ab ipso prope fastigio jussit auspicari, anno statim LX. Quindecimvirali dignitate ornatum. Junxerat ille sibi paulo antea, eodem certè anno, lectissimam conjugem ANNAM ELEONORAM, WOLFFGANGI DIETRICH ZORNI à PLOPSHEIM Prætoris Filiam, ordinataque hic in Urbe familia, grandis exempli authoritate refutaverat importunam quorundam Philosophiam, qui, urbana habitatione Ordini Equestri contendunt neque dignitatem integram constare, quoniam rusticorum privilegiis non utatur; neque libertatem, quia cum securitate conjuncta sit; neque authoritatem, quod non villicorum reguli nominentur. nescio quàm politicarum, quas jactant, rationum, nostræ certè Civitatis parum periti. in qua illibato *Nobilisatiu Immediata* statu ac honore, Noster tot fere deinceps civilium dignitatum incrementa, quot vitæ annos numeravit. Anno ſæc. LXI. Assessoræ in Senatu majori, quæ deinceps annis LXIV. LXVII. LXX. LXXIII. LXXVI. repetita est, & Præfecturæ ad S. Nicolaum in undis, accessit Prætura. Annus LXII. Deputatorum collegio & Præfectis Xenodochii minoris, quod miserabilium peregrinantium hospitium vocant, adscriptum, Ædilitate insuper & Ærarii militaris cura auxit. LXIV. verò Censorii, uti LXVII. matrimonialis judicii Præsidentem vidit. Ut jam consummandis non tam illius honoribus, quam Patriz utilitatibus solum Tredecimvirale collegium superesset.

*Spoidel. in
Notabil.
p. 27.*

perisset. in quod tandem anno LXXVI. est adscitus; obitio
 antea Reipublicæ nomine duabus Ann. LXXIII. ad Christia-
 nissimum Galliarum Regem LUDOVICUM XIV. iteratisque sæ-
 pius An. LXXV. ad supremos Cæsarei Gallicique exercitus
 duces Legationibus. Auctus inter hæc lætissima quinque li-
 berorum sobole, duas Filias, *Susannam Magdalenam & Sophiam
 Eleonoram*, unumque Filiolum *Joh. Georgium* citò amisit; super-
 stitibus in subsidium pariter & solatium PHILIPPO DIETTERICO
 & SIGEFRIDO: quorum Ille Calendas Febr. An. sæc. LXI. hic
 ejusd. mens. d. 23. An. LXV. natales habent. Et erant sane in
 privatis laribus, quæ non parum publicæ vel occupationis fa-
 stidia lenirent, vel felicitatis ac gloriæ cumulum auferent;
 Uxor elegantia, comitate, prudentia, omnibus denique nobili-
 tatis ornamentis eminentissimas sexus sui dotes, fide verò cha-
 ritateque, ipsa etiam mariti vota præcurrens: Filius natu major
Philippus Dietericus nondum primæ juventæ spatium, jam prima-
 rias Europæ regiones, luculenta peregrinatione, jam præci-
 puas paternæ adolescentiæ laudes, præclaris artibus, studiis,
 profectibus emensus. Sed post pietatem in DEUM, omnes
 affectus studium & charitas Reipublicæ superabat. Huic con-
 cessas divinitus ingenii dotes, huic quæsitæ multo labore animi
 artes, huic excultam felici experientiâ vitæ disciplinam unicè sa-
 cram esse volebat. Idque tanto præsentiore in communem
 salutem profectu, quanto eminentius in Illo supra naturæ præ-
 stantiam & vivacissimæ magnitudinem mentis, admirabilis con-
 filiorum promittitudo ac inusitatæ efficaciz strenuitas cognatum
 cælo spiritum approbabat. Comis inter cætera, moderatus,
 civilis; ubi patriæ negotium agebatur, sublimitate cogitatio-
 num acerrimis æmulus. *Nec enim*, ut aptissima huc verba ac-
 commodem, quibus Heroum characterem Prudentium non
 nemo designat, *una alterave dote eminebat, ut pleriq. excellentes
 Viri, sed plurimis: & quocumq. se intenderat, admirabili actus sui effi-
 cacia pertendebar: & splendorem sua magnitudinis, non cum appa-
 ræ ostentationis, sed per venerationem operis, humani generis conscien-
 tia infundebar.* Quam felicitatem breve tandem momentum
 & Ipsi consummavit, & Reipublicæ intervertit: cum die Lunæ
 præterito (XXII. Januarii erat, à sacris matutinis, ac deinceps

curis publicis domum reverſum, ſignandiſque literis occupa-
 tum, horâ circiter XI. ingruens ſubito apoplexia, ſtatim corpo-
 ris, mox ſenſuum, & horâ vespertinâ VII. vitæ penitus uſu pri-
 vavit. Atque Ille quidem ſanctitate vitæ ſerioque pietatis cul-
 tu, quo non dirigebat modo actiones ſuas, ſed inſtrucebat pror-
 ſus perficiebatque, meritis, ut ignoratis diuturnis dolorum
 morborumque languoribus, valens vigenſque ad cœleſtium
 gaudiorum beatitudinem perveniret; toto inſuper ætatis de-
 curſu ſic inceſſerat, ut tali clauſula deſiſſe, favor propitii Nu-
 minis poſſit videri, & vera demum illa, ac ſapientiſſimo cuique
 Gentilium fruſtra deſiderata & *Javæſiæ*. Sed Argentina no-
 ſtræ citò proſecto nimis, (graſſantem ubique pari, nuſpiam
 modico dolore luctum teſtor) nimis celeriter eſt ſubtractus.
 Facile intelligas, verum PATRIÆ PATREM occubiſſe, adeo
 nihil afflictiſſimæ Conjugis lamentis, nihil conjunctiſſimarum
 neceſſitudinum gemitibus publica Civium ſuſpiria concedunt;
 & perinde frequentibus, perinde acerbis limina Curia ac deſo-
 lata domus lacrymis natant. Non animi mollitiæ: ſed quia,
 quod alibi multorum millium clades poteſt, idem ipſa metuit
 à jactura Virorum, non minus ſtrenue conſiliis, quam validiſ-
 ſimi exercitus manibus atque armis, pro ſe militantium. Idem
 prorſus Academia ſenſus eſt: quæ mecum in extremum Pa-
 troni meritiſſimi cultum, non fortitudine aut conſtantia, ſed
 officii neceſſitate duravit, quod & Vobis interim, Cives Aca-
 demici, pia Optimi Mœcenatis recordatione peragendum
 commendat. Exequiæ Publicæ celebrabuntur die craſtino,
 hora pomeridiana 12. Perſcriptum Argentorati

25. Januar. 1677.

PROGRAM-

PROGRAMMA QUARTUM.

Ad funus

DN. JOH. ULRICI MEYGERI
Judicii Tutelaris Actuarii.

Multa sunt ad comprimendam cognatorum funerum d. 31. Jan. 1677.
mœsticiam ingeniose à Sapiensibus reperta, & disputa-
tata subtiliter: Sed præsentissimam in humanos affe-
ctus vim habet disciplina, ad quam, non extenuatione adeo,
quam dispositione casuum, ab ipsa casuum pariter & affectuum
regnatrice Providentiâ erudimur. Non vicissitudinem jam
loquor, quam habet conditio mortalium, ut nata ex secundis
adversa, ex adversis secunda, vel temperent se invicem, vel, ut
turbines tempestatesque, maris ac cœli serenitatem solent, com-
mendent. utcunque aliâs non ingrata; aliena est tamen hæc
Philosophia, & parum apta temporibus hisce nostris. præter-
quam quod fera ejus & lenta nimium efficacia suspendit potius,
quam dissipat sollicitudinem ex quacunque jactura subortam;
neque adversus amissorum desiderium repræsentat constan-
tiam, sed pro amittendis cumulat metum ex spe in longinquum
porrectâ. Fortius contra privatorum vulnerum sensum assur-
git animus, graviorum eventuum, atque publicorum inprimis
detrimentorum concursu præparatus. sive quod distracta
communium damnorum amplitudine curæ, non recipiunt pro-
piores ac veluti familiares fatorum plagas; sive quod assidua
malorum indurata, repellunt. Facilius certe ignoscimus
fortunæ contra nos exercenti potentiam, quam in altioribus
antea fastigiis probavit; minorique cum hœrore excipimus
Mortem ad nostros penates porrigentem manus, adhuc ab il-
lustrium & publicorum funerum clade cruentas. quanquam
eæ quidem jam tempestates grassantur, ut fragilitatis commu-
nis, non hominum, sed urbium regionumque interitu admo-
neamur. Eat aliquis & singulas compleret animas; cum ruen-
tes

tes in ultimam vastitatem terras videat: eat, & parentum fratrumque, vel si quid charius cecidit, cineres lamentetur; in quos tot subsidentium audit civitatum fragorem. Quid ruinam privatæ domus, quid exilis corpusculi casum attonitus adspicis; in cujus oculis tam bene fundata vetustissimarum Urbium mœnia procumbunt? Scio quam injucunda solatia sint, quæ ex ipsis calamitatibus petuntur; sed falli me tamen non puto, si existimem, simili quadam publicorum factorum æstimatione arctari nonnihil luctum, quem late aliàs, & per splendidissimas necessitudines amicitiasque fuerat sparsurus obitus *Viri Nobilissimi Consulissimiq;* JOHANNIS ULRICIMEYGERI, *Tutelarj in hac Urbe Judicij, Actuarij, Adsinis & Fautoris nostri cum cultu & observantia memorandi.* Cujus tamen ne privatam duntaxat jacturam arbitremur, experientia Viri longo negotiorum usu tractatuque exercitati, probataque Patriæ, pro ratione concrediti muneris, laborioso septendecim annorum ministerio, fides atque dexteritas facile inducit. Et jam tum quidem Ille præclarissimum ac vere publicum, Inclyti Senatus judicio, fidei atque industriæ testimonium tulit, quando talium causarum tractationi curæque admota est ejus opera, quas præcipuâ industriâ fideque curandas, sapientissimi legislatores semper censuere: Attamen assiduâ insuper studiosâque Academiam propensione affectuque ita sibi devinxit, ut qualemcunque hunc extremi elogii honorem, quo defuncti memoriam prosequitur, non suæ tantum consuetudini, sed grati præterea animi officio impendere sit credenda. Licet autem propriis quoque meritis haud parum postea enituerit MEYGERUS noster, principium tamen claritudinis in hac inclyta Republica dedit Pater JOHANNES ULRICUS MEYGERUS curandis *Fisci censualis, sive Stabuli* actis nobilitatus. qui susceptum ex ANNA BABELIA d. XIIX. Augusti Anni Christiani M DC XXIII. Filium, ut primum ætatis teneritudo permisit, liberalibus studiis ac Patrii præsertim Gymnasii disciplina imbuendum curavit. In quod Anno seculi XXXI. deductus, transacto per consuetos laborum promotionumque classicarum profectus decenni spatio, Anno XLII. vitam Academicam impetratâ solenni ritu primâ Philosophiæ laureâ, est auspiciatus. Atque hic quoque nitentem ad

ulce-

ulteriora diligentiae constantiam electi felici judicio Doctores, in Historia BOECLERUS noster, in Dialectica *Bachius* Gymnasium, in Politica Doctrina *Schillius* Jctus provexere. donec preparatum ad solidam scientiam peccus, Juris Legumque Romanarum arte BICCIUS & REBHANIUS imbuerunt: Familiaribus uterque, atque iste quidem *Paratitorum Wesembecianorum*, Ille *Aureorum* sive *Rerum Quotidianarum* (è quibus & septima disputatio *de Obligationibus in genere* Anno M DC XLIII. publice Nostro propugnanda obtigit) & *Enucleati Collegij Juridici Argentoratensis* praedicationibus. Quinquennium istis laboribus hic expleverat, transactis insuper Genevæ pari industriae contentione, ann. sc. XLVII. & XLIX. cum suffragio meritisissimi senis MELCHIORIS SEBIZII Illustrissimo Rheni Comiti BERNHARDO LUDOVICO commendatus, Metis apud illum ad ann. usque L. splendidissimum Ephori munus administravit. Hinc perquam honorifico judicio dimissum, Lutetia excepit. Unde intercurrente Matris obitu post brevem admodum moram in Patriam est retractus. quæ & labores fructibus, & præmiis vigilias non distulit coronare. Viderat ille Academias Basileensem, Friburgensem, Tubingensem, Heidelbergensem; sed studiorum testimonia par erat Argentinam nostram, quæ nutriverat alueratque, decernere: in hac itaque Juridicis Examinibus ab Amplissimo Ordine probatus, satis habuit inauguralis disputationis liberam facultatem impetrasse: cum votis ad ulteriora tendentibus, intricatiora civilibus pariter ac familiaribus curis occupationibusve tempora intercessissent. Et pignertum sibi auspiciis dignitatum haud pœnitendis Respublica, aliis illum, quam quibus postea admovit ministeriis, in usum atque obsequium suum videbatur vindicatura. Vix *Textorum* sive *Fullonum* tribui anno M DC LIII. adscriptus, sequenti statim anno *judicandis collegij causis Assessor*, neque longa interposita morâ, anno sc. LXII. *curandis Ejusdem negotiis Magister*, interim anno LVI. *Scabinus* atque anno LIIX. in Senatum minorem allectus, egregia prudentiæ ac integritatis documenta reliquit. Verum cum tractandis inter hæc causis industrii fidi que Patroni laude non hic tantum in Urbe, sed per Aulas insuper Trevirensensem, Durlacensem, Stutgardensem, atque in ipso etiam

Cameralis quod Spiræ est Judicii Tribunali innotuisset; Suffragiis Augusti Senatus Viginti-unum-viralis, in gravissimo quod *disfrabendus Tutela rationibus* destinatum est judicio anno M DC LX. jussus est *Acta curare*. In qua etiam statione, Illum, ne post afflictissimas quidem corporis animique vires solita munia deferentem, extrema tandem hora deprehendit. Cœlibem vitam anno demum M DC LXVII. die Octobris XIII. reliquit: ducta in matrimonium Matrona honestissima CATHARINA KOCHIA, quam pridem antea obitus *Viri perquam Reverendi atq; Clarissimi Dn. M. JOHANNIS SCHMIDII Diaconi ad D. Petrum Seniore* fidelissimis in viduitatem conjecerat. Ex hac trium liberorum pater superstitem in APOLLONIA & JOHANNES ULRICO florentissimam subolem, præclarissimamque Illi comitatis pietatisque erga Maritum prolixæ atque indefinenter exhibitæ conscientiam gloriamque reliquit. Et apparebat sane, DEUM velut in præsidium profligatæ valetudinis tam fidæ Uxoris auxilium disposuisse. Maxime postquam ante triennium quodque excurrit, gravioribus & apoplexiæ proximis distillationibus, linguæ pariter officium, mentisque simul ac corporis totius vigor ultra modum est debilitatus. Unde contracta infirmitas non nisi fatalibus demum languoribus commutata desit: qui & ipsi tandem in omnimodam *inopertiam* resoluti, præterito denique Solis die, qui m. Jan. erat XIII. circa horam IV. matutinam vitæ inter tot tamque graves morborum insultus jam parum lætæ molestias abruperunt. Funus effertur è Tribu *speculo spherico* insignita. In quo ut frequentibus exsequiis debitam defuncti Beatis Manibus humanitatem, relictisque Necessitudinibus observantiam, promptè ac lubenter declaretis, ipsa vos pietatis & officii ratio absque commendatione mea debet incitare. Perscriptum Argentorati die XXXI. Januarij cbs lbc Lxxvii.

PROGRAM-

PROGRAMMA QUINTUM.

Ad funus

DN. JOH. JACOBI FRIDIJ, JC.
Reip. Patriæ Syndici & Consilarii.

ERgo in ventos abierunt vota, quæ pro ARGENTORATENSI d. 12. Mart. MOECENATE, ante unum alterumve mensem Respublica 1677. & Academia, incredibili omnium Ordinum studio nuncupavit. Jacet enim denique, jacet, tristibusque exanimati corporis reliquiis non magis feralem urnam; quam acerbis lacrymis ora civium implet, qui tam egregiis hucusque laudibus Orbem, tam præclaris meritis Patriam, tam illustribus exemplis seculum implevit, verum atque præcipuum togæ Decus JOHANNES JACOBUS FRIDIUS: neque ad aliud redditam ab extremo confinio mortis valetudinem Ejus modo nobis gratificatum est NUMEN velut exoratum, quam ut nunc quasi iterum ereptum acrius doleamus. Non sum ambitiosus in malis, nec augere doloris causas volo; quas utinam esset ratio minuendi! Sed quod tandem fatum esse Rectoratus mei dicam? quem tot casuum, universæ quidem Civitati, sed Academiæ præsertim luctuosissimorum non tam frequentia distinguunt; quam unum veluti ac perpetuum justitium, & non interrupta primariorum funerum conclamatio connectit. Et quis imbecillitatis me damnet; si in civitate tot luctibus funesta, dum illorum etiam gemitus ipsa dolendi assiduitas exhaurit, quibus permissum est abstrusa intra pectus mœstitia defungi; ego sustinendæ voci publicæ non sermonem mihi profitear, non animum superesse? in quo si firmitudini locum tristitia de amissis relinqueret; cura prorsus & sollicitudo futurorum vel sola idonea esset, omnem non securæ mentis constantiam profligare. Esto enim: amplectamur pro jacturæ remedio ipsa damna nostra; & lamentis hinc statuamus finem; ut, non cessantibus, ac ne intermittentibus quidem doloris causis,

ipsa tandem dolendi facultas consumpta existimetur: an cum periculis publicis eadem efficaciam decidet stupor; atque sicut in molliores affectus, ita in presentissimos imminentium malorum terrores dominabitur? Scio equidem à multis probari

Tac. 3. A. 6.

Principis prave callidi sententiam: *Præclarissimos quosq; viros mortales, Rempublicam æternam esse.* Sed nec ignoro Sapientissimi viri de Thebanis & Atheniensibus iudicium: quos à disquisitione sua removet

Polyb. VI.
41.

Ἀγ' τὸ ὡσαύτῃ ἐκπεσσομένης πινὸς τύχης οὐδὲ καί τῃ λαμβανούσας τὸ δὴ λεγόμενον, ἐπὶ δουλείας αἰκμῶν ἢ μέδουσας ἄτυχον τὸ ἐλευθέρως περὶ εἰληφέναι μετ' Ἑλλάδος. Θεβαῖοι μὲν γὰρ Ἀγ' τὴν ἐνὸς ἀνδρὸς δρετῶν, ἢ καὶ δὲ τῶν, ὡς ἐπιποιήσῃτ' ὡρῶν τοῖς Ἑλλήσι τὴν ἐπὶ δρετῇ Φημίω. ὅπ' γὰρ χ' ἢ τὴν πολίτιας οὐσίας αἰτία πᾶσι ἐχρήσατο Θεβαῖοις τὸ ἀτυχημάτων, ἀλλ' ἢ τὴν περὶ αὐτῶν ἀνδρῶν δρετῶν ὡρῶν πόδας ἢ τύχη τῶν πᾶσιν ἐποίησε δῆλον. καὶ γὰρ οὐκ ἐξήγησεν, καὶ συνιέναι, καὶ συγκρατεῖν τὰ Θεβαίων ἔργα τῶν τε Ἐπαμεινώνδου καὶ τῶν Πελοπίδου βίῳ περὶ Φανῶν. ἐξ ὧν ἢ τὴν πολίτιαν αἰτίας, ἀλλὰ οὐδ' αἰδέας ἤγησεν τὸ πτερομήτης ἐπὶ τὴν Θεβαίων πόλιν ἑπιφανείας, κτλ.

Quia ubi (hi populi) repentina quadam fortuna fulsissent, quod dici solent, dum adhuc crederentur splendorem suum cum maxime obtinere, & in posterum obtenturi, mutationem in contrarium sunt experti. Nam Thebani quidem virtute unius atq; alterius viri, virtutis opinionem ac famam apud Græcos sibi pepererunt. quod enim rebus feliciter tum gestis non ipsa reip. constitutio causam prabuerit, sed eorum virtus, qui rebus administrandis erant prepositi, est vestigio fortuna manifestum omnibus fecit. palam enim est, & incrementum, & florem suum, & finem res Thebanorum habuisse intra illud spatium temporis, quo Epaminondas & Pelopidas vixerunt. Itaq; splendorem illum ac decus, quo enituerentur Thebani, non civitati ipsorum, sed illis viris par est adscribere. Idem & de Republica Atheniensium est existimandum, qua sapiens quidem fortasse, verum excellenter tum floruit, quamdiu Themistoclis virtute sustentabatur: mox propter mores dissimiles, contrariam & ipsa fortunam adiit. Similes quidem eventus, & tristiora quævis auguria sospitator Status nostri DEUS ab hac Republica avertet: sed nisi publicæ conscientie gratique animi dictamini vim inferre constituimus; an diffiteri possumus, hanc Urbem in WURMSERIS, BERNHOLTIS, FRIDIIS, haud minus, quam EPAMINONDAS, PELOPIDAS, THEMISTOCLES, amississe?

fisse? Nam de cætero ne vulgus quidem interprete indiget, ut intelligat, quid cælum minetur, cum in faciem illius temporis revolvitur, quo GRAVESCENTIBUS IN DIES MALIS, SUBSIDIA MINUEBANTUR. Quo minus à me quoque, hoc præsertim temporis mei ac prostratæ valetudinis articulo, digna MAXIMI VIRI dotibus laudatio debet expectari. Et nescio, si vel amplissimi ornatus facultas mihi contingeret, an illius usum in hoc officio obeundo admissura sit vel fortuna Academiæ, tot Patronis superstitis; vel ipsa CŒLITIS nostri vita. cujus simplex commemoratio, qualescunque magnificentissimi cujusque elogii conatus vel æquat, vel superat. Ne pueritiam quidem Ejus atque adolescentiam exemerim: in qua tot laudum, minime certe puerilium, decora, quot ætatis momenta, numeravit. Et contigerant Parentes, enisuram ad altissima quæque Filii indolem non consiliis, non sumptibus, &, quod maximum est, non exempli sanctitate destituri. Cujus uberrimam copiam nactus in Patre JOHANNES ULRICO FRIDIO Amplissimæ dignationis viro, & præter merita, quibus Rempublicam, functus ARCHIGRAMMATEI munere, devinxit, Academiæ quoque in hunc diem ob prolixum assiduamque erga omne honestorum studiorum genus favorem, inter præcipua ævi sui ornamenta æstimato, postquam in medio studiorum cursu, anno ætatis XIX. Illo est orbatus; constantia atque animositate Matris URSULÆ HEUSSLÆ effectum est, ne quid vel incitamenti vel præsidii, proficientem pleno gradu ad eruditionis sapientiæque perfectionem, præmature Patris fato videretur destituisse. Accendebat ardorem imitandi, tum Paternæ stirpis series, multis egregiis nominibus sæcunda, tum Avus præcipue maternus JOHANNES MICHAEL HEUSSIUS XIII Vir; quodque in illa tempora ætas literis discendis idonea inciderat, quibus Argentinam nostram ad summam doctrinæ sapientiæque gloriam celeberrimorum Virorum quidam veluti confluxus extulerat. Natus enim xxvi. D. Novembr. A. C. M DC XXIII. postquam decem Curiarum (totidem enim adhuc Gymnasium Argentoratense constabat) fastigia, primario quippe semper vel secundo loco æstimatus, felici pariter ac strenuo profectu esset emensus; Publicos doctores cœpit non venerari modo & colere, sed in

Tac. 14
 A. 51, 4

sua quemque arte frequentare MATTHIAM BERNEGGERUM, ANDREAM SCHILLINGIUM, VALENTINUM ESPICHIUM, JACOBUM SCHALLERUM; quibus privata institutio accessit *M. Georgij Rischelij* Philosophi, ex Ipsius BEATI nostri elogio, acutissimi. In primis vero locupletes fructus ad omnia civilis vitæ acutusque publici momenta prædicat in *enarratione vitæ suæ* se percepisse ex contubernio selquiannali B. BOECLERI nostri: cujus familiariori disciplina imbutus, & veluti manu quadam ad sublimiorem celeberrimorum JCTORUM TABORIS, BICCII, REBHANII scholam deductus est. indeque ab his laborioso nobilique quadriennio, in verum æquitatis & justitiæ Sacerdotem formatus. Etenim quantum naturæ atque ingenii excellentissimi præstantia omnibus præcellebat; tantum se removerat ab illorum secta,

Ep. IIX. 23. qui descriptos *Plinio* adolescentes imitati, *non avari cuiusquam alicuius, non auctoritati, ut minores cedant: Statim sapiunt; statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem; atq; ipsi sibi exempla sunt.* Neque deerat tamen pignus excitatæ generosæque indolis & fomes, fiducia ac honestæ laudis cupido. cui non ambitione neque superbiâ; sed per egregios labores conatusque litabat: publicatis aliquoties studiis. quorum specimina etiamnum in præcipua celebritate versantur. *Oratio* præsertim, qua *Secularem Gymnasii Argentoratensis festivitatem* celebravit: & dissertatio *de Formis Rerumpublicarum, earum naturali orbe, ac præcipue de Romanæ formæ & præstantia in Polybianum* *Ἰστορικῶν βιβλίον* è lib. VI. *Histor.* auspiciis SCHALLERIANIS. A. C. MDCXL. propugnata. Nam alterâ, *de Aula & Amicis Principum*, BOECLERO; tertiâque *de Contractibus TABORE* moderante habitâ, defensoris duntaxat industriam demonstravit. Et erant hæc magnifica sane & speciosa præludia *certaminis inauguralis*, quod post *Examinum* solennia, non cathedræ minori, quam suo ornamento A. sac. XLV. depugnavit. *Conscripserat de Jure Vidui* dissertatione: postquam delectum tractatumque Patronorum consilio argumentum, eorundem hortatu alterâ vice mutasset. Poterat discendi equidem laboribus atque molestiæ hîc finem, vel inducias certe indicere; si sibi magis, quam publico egregio proficere, & vastissimam eruditionem, propter ipsam duntaxat, tot vigiliis sibi comparare instituisset. Sed enim

enim proposuerat ILLE pro fine studiorum eos sibi potius imitandos, qui civilis vitæ negotiosis actionibus occupati, eam literariæ laudis partem, quam publicorum negotiorum tractatus splendidiorem reddit, omiſſa rerum contemplatione, conſectantur. Nec anguſtiorẽ huic meditationi palæſtram credidit eligendam, quam quæ nobilioribus totius Europæ regionibus terminaretur. Auspiciũ itaque peregrinandi ſaluberri-
 mo conſilio à Germania factum. Cujus pacandæ ſtudio, cum ex omnibus Europæis gentibus conſpicuos maxime prudentia rerumque tractandarum uſu Viros Monasterium collegiſſet; eò velut ad conciliũ quoddam Civilis ſapientiæ iter convertit. Volvebatur annus ſæculi XLV. quò cum per impediores adhuc eoque lentiores progreſſus ad maturitatem tenderet Pacis negotium; Animus otioſioris induſtriæ impatiens, proſequi per celeberrimas inferioris Saxoniz Urbes iter adegit. cui ad aliquot meſes, petita per Belgium Gallia, moram juſſit interponere: Diuturnius mox ex Patriã reduci hoſpitiũ præbitura. Conſiliis enim amicorum domum revocatus, ubi eventu optato deſtitui illa vidit, A. XLVI. Legato Republicæ ad Regem Chriſtianiſſimum CASPARO BERNEGGERO ampliffimæ dignitatis meritique viro, comitem ſe addidit; annoque demum ſec. XLIX. in Germaniam eſt reverſus. Et Ipſe quidem vitæ ſuz inſtitutum certa propoſiti lege limitaturus, Auguſto quod Spiræ eſt Imperialis Judiciũ Tribunali deſtinatum trituz forenſi diligentiam adſtrinxit. ſed fama, cui nulla unquam quantumvis modeſta virtus terminos poſuit, nomen Ejus pretiũque per exteras nationes jam late diffuderat. ut jam & alibi paſſim expediendis maximi cujuſvis ponderis occupationibus par æſtimaretur: atque ab elegantiffimo juxta ſagaciſſimoque ingeniorum morumque arbitro MAGNO GABRIELE DE LA GARDIE &c. Suecicarum tum per Germaniam copiarum Duce, tractandis Ejus expediendisque *ſecretioribus curis* atque *negotiis* admove-retur. Cujus miniſterio ad annum uſque ſæc. LI. adhæſit: variis interim terris, omnibuſque Saxoniæ ac plerique Septentrionis provinciis, quã publico, quã privato nomine perluſtratis. Nec erat ſane tam incurioſa vel negligens felicitatis ſuz Suecia, quin tam rari hoſpitis dotes lau-
 tiſſimis

tissimis conditionibus in utilitates suas auctorare niteretur: Si qua ullis illecebris in pectore Patriæ saluti unice devoto Patriæ vel charitas vel auctoritas cedere potuisset. Solo igitur nutu Argentina nostra pariter cum externis blanditiis, & interjecti itineris difficultatibus transegit: dum anno sæc. LL. d. V. Augusti redditam sibi assertamque tam egregii Civis operam, *expediendis negotiis Gallicis, publicisq; ac Cameralis Judicij actis digerendis* statim; Anno vero LIII. *cure gestorum in Secretiori Deputatorum Collegio* applicavit: anno denique LVII. *Syndici atque Consiliarij*; & triennio elapso *Archigrammatei* munere dignatione ve cohonestavit. Quàm prospero exinde ac florente successu Fortuna publica se commoverit extuleritque, commemoratu non arduum modo amplitudo operum, quæ consiliis ejus patrata sunt; sed triste & injucundum, jacturæ, quam deflemus, acerbitas facit. Et quid vero mirandum, si ad ejus consilia velut ad sacram anchoram confugiebat Respublica, quæ jam inde à primo ministerii Ejus momento, luculentissimis omnium dierum, imo horarum experimentis, ILLIUS in dubiis fidem, in arduis constantiam, in abstrusis solertiam, in omnibus dexteritatem, penitus, & haud aliter, quàm quæ oculis cernuntur, fuerat edocta? Nec facile tamen decernas, domi copiosiores, an foris ab ILLIUS virtutibus perceperit fructus? adeo paribus momentis & auctoritatem suam ILLIUS gravitate; & incolumitatem, prudentiâ; & celebritatem, facundiâ tuebatur. Sæpius cum Christianissimo Galliarum Rege LUDOVICO XIV. atque in primis in viciniâ A. Sec. LXXIII. bis ILLIUS ore locuta: Germaniæ Electorum & Principum non alio frequentius interprete vel gratiam sibi conciliavit, vel fovit amicitiam: Civitatum quoque Imperialium tum aliis, tum nobilissimo præsertim Anni LXX. Ulmenfi conventu per EUNDEM pro parte, venerandum consilii publici instar sustentavit. Atque quid ego de promptissimi gratiosissimique calami miraculis jam loquar? cujus subtili & penetrabili efficacix, non minorem fortasse incolumitatis nostræ partem, quam munimentorum terrori, aut fragori tormentorum debemus. Neque interim obeundis civilibus muniis industria ejus cessabat, vel fatigabatur vigilantia; sive in *Cathedrali Ecclesia Præfectus*, sive in *Schenckbecheriano Collegio*

Collegio Aeffor, five in *Tribu Scabinus* provehendæ Numinis gloriæ, flori studiorum, Reipublicæ utilitati infudaret. Intra privatos lares non æqualem votorum successum, vel fortunæ constantiam expertus est; bis in tristissimam viduitatem demersus: Semel, Anno LVI. amissa ANNA VERONICA REISEISENIA: quam A. LIII. domum deduxerat: iterumque; Ann. LVII. abrupto cum MARIA DOROTHEA SCHALLERIA septimestri duntaxat matrimonio. cujus triste fatum A. LX. adscita in conjugalem thorum, genii exemplique lectissimi, virgo CHRISTINA MARGARETHA BICCIA egregie sublevavit. Quæ & sterilitatem primarum nuptiarum, & secundarum orbitatem; postquam nimirum filia unica URSULA ELISABETHA anno seculi LXXII. ætatis suæ XV. vivis est exempta; multiplici quidem, sed infelici fœcunditate pensavit. Ex Illa enim septem liberorum parens, natos An. LXIII. & LXIV. filiam & filium, ne vivos quidem adspexit: cæterum *Christinam Margaretham* n. A. LXII. *Jo. Jacobum* n. A. LXIII. *Annam Margaretham* n. A. LXVI. *Mariam Margaretham* n. A. LXIX. *Christinam Margaretham* n. A. LXXIV. iisdem fere, quibus sustulit, mensibus amisit. Omnibus certe supervixit: ne aliam ex se Patriæ imaginem, quam vitæ relinqueret, per plusquam Heroica togatæ militiæ facinora gloriosissimè transactæ. In lethalem morbum, vix restauratis ex gravissima valetudine viribus, relapsus est Anni hujus d. xv. Februarii: quo, ex tertiana feбри, in quotidianam, & feralem denique singultum ingravescente, tandem D. x. Martii hora pomeridiana III. Vir incomparabilis animam cælo dignissimam exhalavit. Vivit autem vivetque memoria Ejus in desiderii bonorum omnium, In duratione seculi, in conscientia politioris Orbis. Vosque adeo, Cives Academici, in quibus spes posteritatis præsentior potissimum sita est, sponte Vestra, tantarum laudum, splendidissimarumque necessitudinum veneratio inducet; ut Cujus tantopere vitam admiramini, Ejus frequentibus exequiis mortem celebretis. Si dicenda mors est, à qua vita initium, finem mortalitas accepit. Funus efféretur è *Tribu Cementariorum* die crastini, hora pomeridiana I. PP. Argentorati d. xii. Martii cō lōc LXXVII.

PROGRAMMA SEXTUM.

AD

RENUNCIATIONEM RECTORATUS ACADEMICI

die 31. Maji
1677.

DEpositurus *die crastini hora II. pomeridiana* semestrem Academici Rectoratus administrationem, eamque de manu velut in manum designato nuper Collegarum suffragiis, & Superiorum autoritate constituto Successori *Viro plurimum Reverendo, Amplissimo atq; Excellentissimo* DN. BALTHASARI BEBELIO, SS. Th. D. PP. & *Ecclesiasti, Parrono meo, Collega, atq; Affini officiose colendo*, loco formulæque solenni traditurus, non existimo prolixiore ad Vos adhortatione opus esse, ut Vestras in hoc negotio partes cum curâ & frequentia debita obeatis. Maxime cum ambigere nequeam, plerisque Vestrum, ut de ritu institutoque sapientissime reperto, perinde, ut decet, reverenter diligenterque cogitent, satis futurum esse momenti in autoritate gravitateque moris publici: cujus caractere, tum quæ in Academiis geruntur omnia, tum Academicorum inprimis Magistratum ordinatio intelligitur animari. Quod illustrior Inclyti Senatus nostri provisio est habenda: quando per stata tempora, & solennes periodos, Musis Argentoratensibus & auspiciis Reipublicæ, selectissimorum ex ordine suo Virorum presentia; & voluntatem, accuratissimarum legum promulgatione; & splendorem, insignium luculentissimorum symbolis indulget. Ut supine prorsus vel ignarum status sui, vel immemorem vivere necesse sit, si quis è Vobis tam leviter ad se iudicet hæc sacra pertinere, ut interessè sua nihil arbitretur, si destinatæ Vestris unice usibus cærimoniarum vacuis subselliis inculcentur. Vulgi sane ista indoles est, ut præstantissimæ cujusque rei æstimationem crebriore illius usu deponat. Sed, quæ Vos in peculiarem quandam atque selectam Civitatem sociavit, divini humanique juris Sapia, nunquam in animis Vestris,

uti

uti certissime confido, patietur honesti moris atque disciplinae sanctitatem vilescere; quam nec ignorare utique potestis, nec contemnere, quin eadem operâ juris pariter dignitatisque Vestrae fundamenta, oblivionis vel opprobrii periculo exponatis. Et videtur insuper DEUS isthac rerum temporumque facie pietatem nostram satis efficaciter pignerare, ne quam eminentiorum in Academia nostrâ occasionem elabi frustra sinamus, quominus singularia ejus in statum nostrum beneficia celebremus. quæ à publicæ devotionis officiis ad æstimum privatum dejicere nemo potest, nisi qui in animo habet, ipsam felicitatis publicæ rationem æstimationemque pervertere. In consortio plane Vestro, non intelligo, quâ Philosophandi subtilitate quisquam se immunem possit opinari communis voti reatu: quo Divinæ benignitati obstrictissimi omnes tenemur, quod inter assidue circa nos ruentes, ipsi hæctenus ruentium duntaxat fragorem, neque tamen ruinam sensimus. quod oppressorum ad nos miseratio, non tamen & exempla transierunt. quod afflictorum non dejecti, sed eruditi calamitatibus sumus. quod in Academia hujus tam raræ tam insperatæ securitatis non beatitudinem modo, sed uberrimos plane fructus & percepimus in hunc diem, & sperare etiam imposterum ampliores audemus. Constat ordini literato sua dignitas: Sapientiæ studiis, sua præmia: disciplinarum ac scientiarum professioni, suus vigor. Et quamvis hujus temporis frequentia intra veterem celebritatem longè subsistat; non est tamen temnenda me Rectore Albo nostro accessio facta; & satis luculentum semper publicæ gratulationis argumentum deinceps nobis superesse judicabimus, si, ut hoc semestri laudatissima studiorum operumque contentione florentissimis quibusque temporibus palmam dubiam fecistis: ita operam imposterum mentemque intendetis, ne de pristinae Academiae nostræ felicitate, aliud quam discentium numerus possit desiderari. Exultet patentibus campis promiscua florum copia; horto, quem plantavit inter nos Dominus, abunde suum per Vos decus constabit, si cultu raritateque elegantium ingeniorum fructuumque exsplendescat. Sit hæc LILIO nostro, sit MALO PUNICO propria & perennis mei Rectoratus gloria, ut descendentes ab Imperatorio solio, in hæc cæte-

raque Jurisdictionis Academicæ pignora, gratiosi radii, nunquam, nisi augendis illustrandisque honoribus Vestris effulgeant! Cujus quidem voti fiduciâ, sicut me quidem cumulatissime beavistis; ita ne Novus *Rector Magnificus* minus copiose recreetur, facili Vosmet negotio præstabitis, si salutarem boni regiminis disciplinam revereri pergetis. Hujus illum propositi jam in ipso Rectorii muneris auspicio certiores efficietis, si frequenti alacrique ad indictam panegyrim confluxu, studiosos esse Vos atque cupidos ejus laudis declaraveritis, quæ ex observantiâ Legi morique Academico præstita consurgit. Valet! PP. die xxxi. Maji clb Ipc LXXVII.

PROGRAMMA SEPTIMUM.

AD

DOCTORATUM
PHILOSOPHICUM.d. 21. April,
1679.

MAgnæ pariter & multiplicis gratulationis argumentum habet, quæ hoc programme panegyris indicitur. Non audemus quidem vel honoribus, quos promulgamus, vel quam celebravimus, festivitati, suetos melioribus temporibus plausus polliceri: neque tam negligenter cum indole humanâ, aut cum genio seculi tam secure rationem subduximus, ut vel ignoremus fastidium, quod ex copiâ pulcherrimas quasque res urget; vel in præscum potius, quàm nostrum hoc ævum congruere judicemus *Pliniane* censuræ acumen: POSTQUAM DESIIMUS FACERE LAUDANDA, LAUDARI QUOQUE INEPTUM PUTARE. Confidimus tamen futuros, qui cordationis disciplinæ sententiâ excitati, neque hanc, neque aliam temere occasionem sibi dimittendam esse putabunt, quin publicâ gratæ voluntatis significatione, Divinæ in Academiam nostram curæ sive ut pignus venerentur, sive deprædicent ut exemplum,

emplum, quod, afflictis licet turbatisque bellico terrore sapientia studiis, pretia tamen studiorum nondum sunt sublata, duratque discantium animis honestissimæ contentionis ardor, ut ornari eruditionis atque industriae præmiis, decorari titulis, insigniri honoribus præclarum ducant, & quantumvis duris laboribus paciscendum. Imbelle aliàs adversus armorum strepitum insultusque Musarum præsidium est; sed facilius tamen promptiusque contemptu proffigantur. quem ne ulcisci quidem alià ratione curant, quam ut ofores suos vicissim averterentur, seque, ac unà bonam mentem voluntario exilio damnent: è quo serum illarum reditum qui nescit, illum ignorare juxta necesse est, quanto TARDIORA SINT, NATURA INFIRMITATIS HUMANÆ, REMEDIA, QUAM MALA; quantoque OPPRIMANTUR INGENIA STUDIAQUE FACILIUS, QUAM REVOCENTUR. Nobis profecto, ut aliunde beatioris status omina mutuari velimus, quàm unde sustentatas hæcenus spes nostras recordamur, nulla idonea ratio suaserit. Quodque adeo deinceps cum doctrinæ sapientiæque domiciliis, honoris quoque literarii delubra patebunt; quod decreti Cæsareæ munificentia dignitatum gradus, Privilegiorum immunitates, Jurium insignia dispensabuntur; quod ordinata sapiente Inclyti Magistratus nostri provisu, & ad felicissimos scientiarum artiumque profectus instructa Scholasticarum festivitatum spectacula frequentabuntur; non, ut complurium annorum decursu factum est, in calamitatum solatium, sed in fidem restitutæ Divinitus stabilitæque TRANQUILLITATIS & SECURITATIS PUBLICÆ juvabit amplecti. Et quis istud diffitebitur, non sanctius modo, sed augustius gloriosiusque PACIS auspiciis fore, quam cum Romani Principes, JANO CLUSO, non tam otii & quietis studium, quam superstitionis ambitionisque suæ vanitatem promulgarunt. Sed de titulis & splendore Pacis, superbius plerumque quàm sincerius publicari solitæ, levi pretio transigemus: satis utique memores, nullâ re veram solidamque Pacis lætitiâ efficacius, quàm fructibus otii literarii, per secreta quietæ industriae incrementa maturescenibus foveri pignerarique. neque tam morose tamen sapimus, ut ingrato

silentio censeamus occultanda, quæ cœlestis in nos gratiæ
 documenta DEUS voluit eminere. Inter quæ, gratantium
 alacritatem non parum intendet, quod initium serenioris
 fortunæ, novæque lucis exortus, illorum etiam votorum, quæ
 pro integritate perpetuitateque Illustris Collegii Scholarcha-
 lis nuncupavimus, amplissime compotes nos videt; productâ
 in spem pleni, & (ita faxit DEUS!) duraturi vigoris ALTE-
 RIUS è Triumviris Rēi Literariæ Conservandæ, valetudine;
 ALTERIUS vero meritis, per omne civilis dignationis fastigium
 pridem exsplendescentibus, ac non ita dudum ad regendos
 ornandosque fasces Consulares evectis; Denique Eminen-
 tissimo CANCELLARII munere, compari generis & virtutum
 claritudine in decus & fulgorem pristinum luculentissime af-
 ferto. Digna utique materies, in qua gratulantium pietas
 faustis acclamationibus, omnibus, votis, omni denique læ-
 tarum gratiarumque meditationum certamine exultet. Op-
 portunitatem tam præclari officii obeundi suggeret proximus
 Jovis dies, m. h. xxiv. quo, auctoritate ac indultu Viri Ge-
 nerosi maximeque Strenui DN. JOH. GEORGII à ZEDLIZ
 Inclytæ Reip. hujus Prætoris ac Tredecimviri, Cancellarii
 Academiæ gratiosissimi, explorati per hosce dies publicis pri-
 vatisque examinibus *quatuor Juvenum pereximiorum* in Sapien-
 tiæ studiis, *trium vero egregiorum Adolescentum* in Liberalium
 Artium disciplinis, profectus, decretis Collegii nostri judi-
 cio *secunda ac prime Laurea* honoribus, privilegiis, gradu ac
 dignatione decorabuntur. Cujus festi favorem, licet apud
 omnes, qui doctrinæ patrociniis vel affectu censerent cupiunt,
 satis potens invitamentum habiturum confidamus; tamen &
 nos officiosissime nostro loco rogamus, ut quantum in cujus-
 que animo gratia nostri vel benevolentia studiumque valet,
 tantum ad nos tam solenni loco & tempore ab exoptatissi-
 mâ honestissimâque præsentia suâ splendoris decorisque
 pervenire patiantur, Perscript. Argentorati
 Die XXI. April. c. l. l. c. LXXIX.

CARMEN

CARMEN

Ad funus

DN. JACOBI VINDINGII Equitis Dani.

Dum Tua ferali circumstant limina cultu,
Quos consanguineo percussos vulnere, tristis
Nuntius exciuit, vel fama in funere Nati
Heu nimis officiosa Tui, VIR MAXIME; tantis
Me quanquam longe meritis & honore minorem
Nominibus miscere sinas; & fida sereno
Excipias, ignota licet, suspiria vultu.

Non ego vel patrium vano solamine pectus
Impugnare paro, aut justos mulcere dolores:
Officium, mærerere & per consortia luctus
Funesto gemitu gemitus augere propinquos
Non prohibere, meum est. Lacrymis certabo: sed inde
Auctior ut bustum cumulus perroret amicum.

Namq̃, lares ex quo NOSTER mutare paternos,
Hospitio mihi jungi, & me sibi jungere cæpit
Affectu obsequioq̃, patrem; quis junctior illi,
Aut ad quem propior, quam ad me jactura redundat?

Quin & multa Tuo casus resq̃, ipsa dolori
Lenimenta dedit: meus irritatur ab illis.
Te statuit natura patrem. genuisse Beatum
Et jam cælitibus comitem eduxisse dolebis?
At mihi doctrina demum tentamine nasci
Cæperat, & primâ spes decollavit in herbâ.

Scrib. Arg.
VII. Cal.
Septembr.
1681.

Flos

*Flos Tibi tantum oculis quondam subiectus: & ex hoc
 Parte sui majore latent Tua damna. fefellit
 Me jam maturo propior rarâ indole fructus.
 Quamq̄ adeo distat, qui spem messoris aratro
 Vicinam dirâ sub tempestate cadentem,
 E longinquo audit miserum fraudasse colonum;
 Et flavescentes prope jam qui spectat in agro
 Subverti, multiq̄q̄ excindi grandine aristas:
 Tam meus est Vestro gravior dolor. Anne natantes
 In mortem pressisse oculos; exsanguè notasse
 Ore decus, tenuisse manum morientis; amica
 Tandem infelici suscepisse oscula dextrâ,
 Hacq̄ extrema quidem; quoquam superabile luctu
 Censebunt, nisi quos fallit sententia vulgi?*

*Adde quòd adversus duros Sapiaentia casus
 Armavit Tibi pectus, & hinc lux conscia veri
 Cœlestis, mentem assueto fulgore serenat.*

*Quòd Te jam multis usus collectus ab annis
 Edocuit, quantis mors tempestitiva periculis
 Subductum tutâ Natum statione locarit.*

*Adde quòd hinc afflicta quidem. non orba senectus
 Est Tua: quòd redusem mox amplexabere PAULLUM,
 Partem anima ardoremq̄ mea. quo sospite vixdum
 Plena fides mihi facta mali est: ita vivit in uno
 Nobile par Fratrum, & juncta virtutis imago.*

*Isq̄ adeo geminabit ut hinc abeundo JACOBI,
 Cum luctu, desiderium; sic leniet IDEM
 Adventu Tibi utramq̄ suo. Quem quamvis acerbum
 Lugendumq̄ mihi, Tibi prospera fata secudent!*

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ
IN
M. T. CICERONIS
SOMNIUM
SCIPIONIS,
AD
AMPLISSIMUM VIRUM
JOH. JACOBUM FRIDIUM,
Argentoratensis Reip. Syndicum.

V I R O

AMPLISSIMO CONSULTISSIMOQUE
 DN. JOH. JACOBO FRIDIO,
 INCLYTÆ REIP. ARGENTINENSIS
 SYNDICO ET CONSILIARIO
 GRAVISSIMO,

Vitam, Salutem, Incolumitatem perpetuam!

1665.

Inter *Obsequia Clientum, & teneriorum Musarum publicas voces, Tua, Vir Amplissime, in literas benevolentia vel praeconia, vel argumenta, in parte officij sui aut felicitatis ambuiose ostentantium, hic quoque libellus optat apparere, non argumenti sui fiducia, Tuamque manifestissimis humanitatis indicis magis in spem admissionis erectus, quam offerentis animo, nihil aliud, quam debita symbolum observantia professo, innoxia temeritati patrocinium, vel veniam ausus polliceri. Hu nimirum propositi consilij, rationibus causa mea, ut tantillum saltem speciositatis adipisceretur, contra memetipsum Musasque meas fuit agenda; Quae nunquam publica fama judicio tam confidenti spe se passa fuissent exponi, nisi, quicquid hic profertur, unice destinari profectuum meorum in Philosophia specimini Tibi exhibendo, id est, cui de universa vita mea ratione potissimum judicare jus fasque est, ad ostentationem usque ambitiosam diligentiam eis persuasisset. Nunc eò majore alacritate lubentiaque profiliunt in publicum, quò non ita pridem efficacissimam tam benigni judicis & Patroni equitatem fusius experta sunt. Fluit hinc ex eodem consilij nexu, tota instituti nostri ratio dispensatioque, de qua cum bona Tua, Vir Amplissime, gratiam paucis erit exponendum. Licet severiora studia, quae tandem animum meum & potissimum ingenij partem occupaverunt, adeo me nondum potuerint ab humanioribus literis divellere, ut potius, quo eorum penetrabilibus magis appropinquo, eo prodar se illustrius egregia illa, quam haecenus, intercedere Themidi cum sororibus, Virorum Eruditorum indicio credidi, conspiratio: Cogitare tamen de murando libere hujus mea disciplina ordine modoque, summa forte deinceps ratio fuerit.*

fuerit. Erat equidem ille, dum aetate mea, dum tempori, studiisque con-
 veniret, inter praesidia laboris, & mitigationes fastidii, quibus tyroci-
 nium harum literarum superandum est: Primum adversus diffiden-
 tiam, & potissimum solacium, delinimentumque, varietatis dulcissima
 licentia, ordo lenissimus in proficiendo, magisque, obstruendis confusionis
 viis, quam in quaecumque libertatis ingenii mei praesudicium valiturus.
 Cum non minore jucundissima delectationis, quam utilitatis sensu, va-
 garer per universa, sed ut in singulis eo procederem ordinatius: Et sin-
 gularum respectu partium ita subjacerem ordini, ut quoad universam
 opus dominum non agnoscerem, praeter errorem praecipitem, cui valde
 frustra rationem objeceris, moderatorem non amitterem, ultra juve-
 nilem imperum, cui quicquid hac aetate bene, vel secus in studiis geri-
 tur, censebam tribuendum: An recte, aliorum esto iudicium; Meo cer-
 te ingenio, nec gratior dari libertas, nec servitus commodior potuisset,
 si libertas est, qua paret ordini, aut servire dicendus, qui propria volun-
 tatis illecebris regitur: Adeo certitudo huius, usu perpetuo, varietas il-
 lius, mira delectatione, non cogitantem etiam perfundebant; In qua-
 rum sinu juvabat loco non uno deprehendisse, quos alij summatim no-
 rant, usus diversissimos, quibus mutuam inter se necessitudinem exco-
 lunt, vel renovatis vinculis arctant Philosophia, & Philologia, utraque, si-
 ne altera manca; Illa ornamentis vel amictu potius nudata, sordida;
 Hac rerum destituta ponderibus, aut vana, aut vacua. Sed quid oc-
 cupor memorando statu, super omnia tam amano inestimabilique, cuius
 non potest esse non acerba recordatio, momentanea felicitatis dulcedi-
 nem, non jam amissionis metu, sed praesentissimi servitij facie interver-
 tente: Quam pertinaciter enim absurdus essem, si non intellexissem:
 Dum tempus ad eam rem tulit plenius, animum me debuisse ex-
 plere meum, nunc hunc diem aliam vitam afferre, alios mores
 postulare. Nisi quod hac apud Tuas aures, Amplissime Patrone,
 nefas fuisset, occasione praesertim officij mei ferente, non recenser; Qui-
 bus fervor ille, quem non possunt satis depradicare, qui Te quondam ad
 intima quaeque, in illis studiis, quibus ad sublimiora solet animus prepa-
 rari vel perfici, tanquam jure Tuo grassantem admirati sunt, in ani-
 mum revocaretur: Non ille quidem tam ad Tuarum laudum comple-
 mentum, quibus ex his velut indicis vel primordiis, ad fastigium virtu-
 tum tendentis animi, parum admodum posset accedere, quam alius imi-
 tationis & elegantioris disciplina exemplum efficax: Quippe quem

etiam eos, ad quos nihil forte aliud, quam nobilissimi nominis Tui notitia pervenit, ille Tuus non vulgaris in has literas favor, & susceptum aliquoties, eoque nomine non inter virtutes modo Tuas, sed titulos eminentis, humaniorum Musarum patrocinium, non sinit ignorare. Efficit id ipsum apud me, ut ulteriori propositi mei commendationi, qua potuisset alias hoc loco, licet audacioris arrogantia, vulgo tamen astrari suffragiis defendi, sponte duxerim super sedendum. Sicut enim elegisse Scipionianum Somnium, ad quod Studiorum meorum Philosophicorum ordo deinceps, & ratio adstringeretur, poterat ab ipsa libelli illius prestantia, rerumque profundissimos Ethnica Philosophia fontes locosque vel exhaurientium, vel complementium, vel attingentium, eximia copia, si non laudis sibi, venia saltem argumentum mutuari: Ita Tibi, cuius hac tota res iudicio submittitur, conquestis anxie illam extollendi rationibus, velle iudicandi regulas prescribere, non iam superflua, sed nimis temeraria diligentia foret indicium. Non diffitebor equidem, nihil, quam quod modo dixi, mihi propositum aliud fuisse, cum primum impetu juvenili ad hunc qualemcunque laborem, & quid aliud, quam immaturum vix virescentis ingenij sacrum decerpendum ferrer; Huc omnis conatus tendebat, disponere pro viribus ingenij, locos hujus opusculi eminentiores, quibus deinceps, qua vel haecenus alibi licuit observare, vel licebit impofterum similia, jungerentur: Non ut, qua dici poterunt hac occasione, cumularentur auctoritatum mole, sed vel confirmarentur exemplis, vel pondere corrigerentur, vel temperarentur explicarenturque rationibus. Et ita quidem, ut praeter ea, qua debentur huic scripto generaliter, in opinionum notandis fontibus, inquirenda consecutionis ex se invicem necessitate, notanda varietate, diversitate & pugna explicanda, inquirenda temperamenti ratione, quod Christiana Philosophia suppeditat, tota opera collocaretur. Quam pauca enim essent in omni disciplina, qua non hic locum invenirent sibi, vel minimo labore facerent, dum illa de fundamentis Ethnica sapientia sive disciplina sanctioris, qua hunc apud Ciceronem locum, praeter alios sibi videretur vindicasse, admonerent, haec praeter popularibus erroribus notarent ejus robur, ultimum, respectu Christianae doctrinae, debilitatem patefaceret, & suppleret hiatus. Cum versus in rationem impertus, diffidere paulatim sibi de successu tam horribili, quippe quam vix unum aut alterum exemplum tueretur, sapientiae, consilium debilitari, labasci rationes, tota res, si absque altioribus praesidiis fuisset, non iam remitti,

remitti, sed deserui: Hic enim ego, fingere & eruere nova, sed prioribus, ut mox compertum est, efficaciora longe consiliorum momenta, adornare rerum species, urgere laborem. Hic ego primum animadvertere, licet eorum nihil, de quibus hactenus, vel proposuissem mihi, vel spes esset obrinendi, reddidisse Tibi rationem profectuum, ut officij mei, ita voti summam esse merito debere; Et hac potissimum parte obsequij mei specimen extare, dum rudiores haec, quas signo, linea, à Tuo responso suspenderentur; Quo non aliter ac oraculi sorte commonitus, retinere, an abjicere debeam animum coeptra continuandi, non cunctanter essem decreturus. Haec ipsa sane ratio, qua nunquam sine veneratione nominis Tui, animum Tuis aeternum deditum meritis potuit subire, tanti fuit apud me roboris, ut adversus graviora propria conscientia dictamina, per alios atrocioris censura metus, nequicquam reluctanter in publicum raperet, antea non nisi privata causa privatim peroranda destinata. Dicitabatur sanior ratio, quanto tutius, quam fama & existimationi mea consultius, quam eventu quoquo modo oprabiliore, successu conatibus desirutus, excitaretur coram Te solummodo tragœdia, cujus humanitas & erga me benevolentia facile, quicquid erraretur, esset occultatura: Hic insuper, ut ut maximam, praesenti tamen ope sublevarum iri, solenni scopulo raris illis jacturam; Cujus mox ipse mihi tam temere furibundo mari, & quid aliud, quam Scyllanis vorticibus commissa, qua necdum exigui lacus cautes didicisset vicare, meritas poenas essem daturus. Et tamen si potuissem adversus atrocitatem, nescio quam vana affectationem gloria incautius objicientis censura, juve meo quodam uti; Et, quod invidi maledictum vehemens esse existimant, eam laudem ducere maximam. Juvenilis est affectatio, finatur suo juventus genio frui, & hoc quasi proprio, quoq; magis confesso, eò magis libero vitio, quod aliquando robustior animus, & velut ab adolescentia caligine emissus, sua sponte atrocioris censura judicabit & corriget. Si vana captarem gloriolae auram, gratularer mihi, censores esse, qui ostenderent, quod ego, qui non tam negligenter subductas ingenij mei rationes habeo, ne suspicari quidem unquam fuisset auctus, aliquid à me proficisci posse, quod aliorum licet adversa judicaria valeat in se convertere. Attamen, sicut nunquam tanti visum est mihi, nobilibus inimicitij inclarescere, ita arrepta in omnia obrectationis pertasus, in perpetui sine dubio legem silentij memet indurassim; Nisi nefas & ingrati scelus animi aestimassim, quodcunq; revereri periculum,

culum, aut invidia morsus, quos sperare, aut expectare, aut contemnere nolle, depressi, vel stupidi, vel imbecillis nimium animi symbolum est, quominus omnibus bonis, quantum Tibi, Patrone Magne, debeam, publice factò indicio depradicarem. Cujus vicem, liberata paulatim ab audacia suspicione, lubentius eò subeunt ha pagina, quò de loco, quem argumento tam nobili daturus sis, nefas ipsis magis videretur dubitare. Cum enim ipse jampridem Scipio, propter suppar plane virtutis, literarum & Patria salutis studium, visus sit memorari coram Te Somnium suum flagicasse; Ut eidem, his iisdem studiis concilieris, & inter Clientes mihi minimo faveas, facile poteris exorari. Ita Te DELUS Patria decori & emolumento sospitet fervetq; ! Scribebam Argentorati Cal. Decembr. M DC LXV.

IN
M. T. CICERONIS
SOMNIUM SCIPIONIS

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

CAPUT PRIMUM.

Exhibet sedem Somnij, Titulum, Argumentum & Praestantiam summatim, Ciceronis scribendi rationes generaliores.

Libellus hic, index immensi naufragii librorum Ciceronis de Republica, quibus fuerat concludendis adhibitus, Macrobij, quod Vives putat, industrià nobis ab acerbitate fati, quod opus nobilissimum absumsit, conservatus est. Moxque avulsus corpori suo, quò tandem cladis facies, quæ tam alte regni literarii jugulum petierat, extare desineret, è lacera, & inconcisa fragmentorum strue erutus, peculiaris operis locum nomenque, quibus censerì merebatur, adeptus est; Et plerumque propter argumenti vicinitatem, Ciceronis Officij, Caroni, Lelio, & Paradoxis, iteratis editionibus adjunctus.

SOMNIUM

SOMNIUM SCIPIONIS dixerunt plerique omnes, qui vel ediderunt, vel nominarunt: Recte illi quidem, manifesta ex Scipionis genere petita ratione; Et eruditius, repræsentandæque rei, quod hoc loco omnino debebat intendi, accommodatus, quam qui *De Somnio*, propter rationes, quas *Magnus Scaliger in Poeticis lib. III. c. 123.* suppeditat. Deficiente tamen autoritate *Ciceronis*, ei, qui vellet ingenio ludere, titulorum, modo rei genio non repugnarent, eatenus posset concedi libertas, ut tamen usui duntaxat, validissimo hujus rei magistro, non ante haberentur: Ita, exemplo potius, quam ratione destitueretur, qui vel apud *Platonem*, itidem conclusioni librorum *de Republ. Erum Redivivum*, vel hic *Scipionem Somniantem* præfigere cõntenderet, prout talium inscriptionum usus, & etiam alibi, quam in *dramate* locus, aliis ostensus est.

Nam *Ciceronis* $\omega\epsilon\lambda\omicron\chi\eta$, cum *Extremum disputationis de Republica* dicit, in *Lelio* fuisse de immortalitate animorum, ubi recenset *Scipio*, quæ se in quiete per visum ex *Africano* audisse dicebat; Ultra quod aliò spectat, interius, ut ita dicam, argumentum non exhaurit; Quod propter multam rerum varietatem tale est, ut uno, vel paucis verbis vix possit comprehendi, nisi quis, accuratius observatâ hujus disciplinæ ratione, de *Veris Justitia præmiis* putaret inscribendum, propter quæ, & ad quæ, *animorum immortalitas, astrorum natura & motus*, cæterorum *Physicorum* mysteriorum explicatio, manifesta connexionem sine dubio referuntur.

Æstimetur hoc nomine, quod nunquam alias pro sua dignitate satis æstimabitur, istud opusculum, & appareret, non Auctore magis, apparatu rerum & copia perfectissima, eruditione, varietate, præstantia undequaque exquisita commendandum; Quam insigne rationibus, illustre sede, totius inter se structuræ rei que cohærentia dicendum admirabile. Leviora transmittam: Equidem sive *acumen inventionis* expendas, sive *dispensantis industriam*, sive *facultatem elocutionis exquisita*, *Ciceronis* est: At si *sedem*, quæ rei *conhexionem* involvit, requiras, locus est, sed quid esse dixi? Imo fuit potius inæstimabilis thesaurus, quò, qualia hîc aguntur, non solent vel referri, vel requiri, nisi ab iis, qui pie, graviter, civiliter, solide sunt eruditi: Viris,
dicere

dicere volebam, pie civilibus, graviter piis, eruditis solide; Ad-
 eoque civilia pie, pietatem graviter, eruditionem solide doctis
 æstimare, disponere peritis, tractare suctis. Si de *rationibus*,
 quibus debetur, sis sollicitus, non possunt illæ, sine mentione
 studii restituendæ Romano Imperio vel Philosophiæ Regno,
 & assertæ libertatis salutisque memorari. De quibus nunc
 pro instituti nostri ratione dicendum.

*Cum de Republica scriberet Cicero, magnum locum, & Philoso-
 phia proprium, gubernacula Reipublica Romana tenebas, consularis
 erat, & is, qui in maximis versatus in Rep. rebus esset. Hoc ipsemet
 innuit: de Divinat. l. 2. & Ep. ad Quint. Fratr. l. 3. ep. 5. Et posset
 ad designandam partite librorum illorum præstantiam efficaci-
 ter adhiberi, nisi consulto putaremus à refractione vulneris,
 quod tam alte rei literariæ seculi malignitas infixit, abstinend-
 um. Rationes tamen hujus operis universi, & occasionem non
 obscure notat; Per quam ad nostræ dissertationis argumen-
 tum, antequam ejus scopo pressius insistamus, progrediendum
 nobis arbitramur.*

Et *Ciceroni* quidem illud perpetuum consilium, (de quo
vid. init. lib. 2. de Divinat.) *Nullum in Philosophia locum patiendi,
 qui non latinis literis illustratus pateret*, pro ratione stare poterat,
 ut in iis diligentius versaretur, unde potissimum splendorem,
 tum *Platonica*, tum omni *Peripatetica* disciplinæ non accessisse,
 sed natum esse, non poterat ignorare. Talia sunt, cum *de vitæ
 publice, privatimq; regendæ, parandis aptandisq; præsidis* agitur. Hinc
 origo, gravitas, magnificentia, & quod maximum est, usus
 omnis Philosophiæ repetendus: Et repetetur omnino, si ad
 hoc sapientiæ studium, non alia causa eos impulisse intelligatur,
 qui primi se huc contulerunt, quam ut, omnibus rebus postha-
 bitis, totos se in optimo vitæ statu exquirendo collocarent.
 Late se hujus consilii rationes explicant per omnes reliquos li-
 bros, quos, destinatos similibus disputationibus, *Cicero* confes-
 sione omnium, tam copiose, subtiliter & accurate conscripsit;
 Quam prudenter, quanto rerum omnium cognitionis interioris,
 & eloquentiæ apparatu ed accesserat instructus.

Tali omnino opus erat, qui, cum cætera doctrinæ studia,
Jus Civile, Orationes, Monumenta Majorum, alia, in Rep. Romana
 literis

literis ad æmulationem quotidie mandarentur, huic amplissime omnium artium bene vivendi disciplina, vitâ magis, quam literis tractari solitâ, cum aliis voluntas deesset, aliis otium, rerum delectus aliis, & intelligentia civilis profundior; Pluribus, quæ rotam rem tantum non consummat, Ἀνώματε ἐγὼ μὲν ἄλλῃ, exquisitior eloquendi facultas: Consilio, doctrina, judicio, prompto & facundo ore subveniret. Vid. Cic. l. 4. Tusc. Quæst. Inis.

Nec dispari modo cum studiis civilibus actum erat ante Socratem in Græcia: Qui jactis hujus Philosophiæ fundamentis, operis totius consummandi gloriam, Platoni potissimum reliquit. Hic postea locum eum, quem civilem hætenus recte nobis appellasse videmur, Græce πολιτικόν, quàm graviter, quamque copiose tractavit? Quanta ille de Republ. scripsit? Quanta de Legibus? De Justicia, de fortitudine, de temperantia, de ætate legenda: Quæque faciunt ad implendos hos locos amplius. Rationes sunt, quas cum aliis sæpe nominat Cicero, cur Platonem tantopere fueris admiratus, cur omnibus anteposueris eum, cur maxime dilexeris, imitatus sis in omnibus, ejusque autoritate exempli, ut de Legibus & de Republica scriberet, se passus permoveri.

Inhærentem tamen his studiis & Philosophiæ Ciceronem, totum ad altiores curas, in se convertere visa est Resp. Nondum hos de Republica libros scripserat, cum explicantibus jam se paulatim Imperii Romani fatis, quibus ingenium ejus destinatum divinitus, occasione civilis officii erat immiscendum, facile cuicumque alii cum otio periissent cogitationes omnes, vel legendi vel meditandi, quanto magis commentandi quippiam in literis; cum tota fortunæ & libertatis publicæ, tot jam procorum importunitate nimium delassata moles, novi Consulûs, tanquam alterius Atlantis humeris, spiritum, mox civilis sanguinis & furoris futurum præmium, tantillum refocillatura, superincubisset. At quanto illustrius pressa virtus emicat! Hoc ipsum stimulos & calcaria addidit vix anhelanti & ægre sub tanto onere ducenti animam, clarioribus speciminibus probandi anxiam, inter curam & sollicitudinem, in Patriam pietatem, illâ divinâ sustentatam ingenii sui vi, quâ deinde mediis totius terrarum orbis negotiis & tumultibus, ita, cum lubitum est, se-

ipsum evocavit, ut tempus, non quo legeret solum, inveniret. sed etiam, quo illa conscriberet, quæ non satiamur mirando.

Hujus enim instituti, non inter postremas ratio, *moribus debetur Reipublica Romana, tunc aut nunquam aliis, corruptissimis*, tota tantæ cladis *auxij* causarum in hoc tempus convoluta. Nam hujus mali principium à Carthaginis everfione plerique omnes Historicorum repetunt. Causæ in promptu sunt: Continebatur antea, Pœnorum hostium imminente metu, disciplina vetus, premebatur libido, cohibebatur luxuria: At quis hic vel fuisset avaritiæ, vel cæteris vitiis locus, quæ mox tam enormiter afflixere seculi mores, merfamque hoc cœno rempublicam pessum dedere. Hinc toto intervallo duorum bellorum, quo de Orbis Imperio inter duos Principes populos armis dimicatum est, licet interdum maxima, tolerabilior adhuc infelicitas fuerat: Bellis tantummodo foris conterebatur exercitus, sed victoriis consolabatur; Et quis non præoptasset deinceps, volitantem in jugulo urbis & ad tertium lapidem, per totam, qua patet, & id quidem minimum erat, Italiam, terrorem nominis sui circumferentem Annibalem; quam in ipsis visceribus, furialibus in exitium Reipublicæ, & ne quid deesset ferali scenæ instruendæ; Matris, facibus armatos, qualiter nec Annibal videretur optasse, grassantes Marios, ut speciosiora tantum nomina tangamus, Syllas, Catilinas, Cæsares, Pompejos. Quorum nihil hæcenus experta erat simile, sanctior adhuc civitas, donec remoto, alterius *Scipionum* impetu, *Carthaginis* metu, sublataque Imperii æmula, tum accedentibus aliis luxus vel præfidiis, vel illecebris & irritamentis, *Attali Regis Asiatica* hæreditate, *Corinthi, Numantiæ*, excidiis, Majorum mores torrentis modo, prono alveo præcipitarentur. Inde non gradu, sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitia transcursum, & ex hoc, cum sævior armis luxuria incumberet, & vitium orbem ulcisceretur, tantis malorum aggeribus oppressa Romæ Resp. ut cuivis in promptu esse possit, vel perspicere, vel ponderare, vel ostendere, quanto plus nocuerit tam cito everfa, quam tamdiu adversa Carthago. Plane ut *Scipio Nasica*, cum agitaretur hæc res, in Senatu, non sine præfagio quodam imminenti fati, ex profundissimæ prudentiæ regulis, vaticinatus fuerat:

fuera: Licet *Catoni* suæ, & graves contra sentiendi rationes, odio quidem inexpiabili ministratæ, non defuerint. Illa perniciës, ductâ, ex nimia magnitudine & felicitate, origine, malarum connexionè caularum, ad *Ciceronis* tempora derivata, ita erupit sub eo, ut sicut aliquoties postea, ita *Catilinario* potissimum scelere, actum fuisset de pulcherrimo Imperio, nisi illa conjuratio in hunc Consulem incidisset.

Quod ita huc spectabit, si animadvertatur, *Catilina nefaria consilia*, licet tum, cum ad commentandum de *Rep.* animum & calamum primum applicaret *Cicero*, nihil aliud, quam secreto adhuc coquerentur, non levem tamen hujus operis, si non inchoandi, at maturandi, saltem causam fuisse. Illas occultas, nec quidem interdum satis pro atrocitate rei callide tractatas, aut iis, quæ flagitabat tam horribile arcanum, involucris tectas, summorum, (tales enim erant in partibus) si dignitatem spectes, in *Rep.* virorum, molitiones, studio novandi, vel evertendi potius status excitatas, quovis scelere continuandas, potuisse divinatrices & lynceos *Ciceronis* oculos vel fallere, vel fugere, vix dicit, cui ejus penitus perspecta erit industria illa, tam notabiliter signata. Historicis, illa interioris prudentiæ vis & robor, partim ex animorum, cum quibus conflictandum erat, partim *Reip.* suæ, notitia accuratiore haustum; cujus postea in *Antonii* detegendis factionibus, tam illustre rursus specimen emicuit. Pervenerat certe ante initum Consulatum, *Catilinam* sicarium à pueritia, libidinosum, & exinde tum temporis egentem, desperandum, bonis omnibus insensissimum, *Syllæ* discipulum, & ut caterorum scelerum, ita cupiditatis rerum novandarum heredem; Qui tantum haberet audaciæ, tantum nequitæ, tantum in utraque artis & efficacitatis, ut nihil mediocre ab eo metuî Patriæ fas esset. Qui jam tum comparasset sibi amicissimos, ex *Curia Curios* & *Annios*, ab *Atriis Sapatas* & *Carvilios*, ex equestri ordine *Pompilios* & *Vetrios*: Quique cum *histrionibus* & *gladiatoribus*, fatali morum Romanorum peste, ita vixisset, ut alteros libidinis, alteros facinoris adjutores haberet. Adeo, ut ad eum, quales tum labantis reipublicæ mores erant, non è plebe tantum, sed & nobilissimæ quique, prout unumquemque variis

artibus, & vitiorum potissimum illecebris, nonnunquam specie virtutis alliciebat, tanquam ad commune scelerum receptaculum, confluerent. Talis autem laceræ, & inter tot actantios libertatis publicæ licitatores, tantum non discriptæ Patriciæ facies erat, qualis etiam ingenio mediocriter facinoroso, ad audendum aliquid ingens & insolitum, viam vel aperire, vel ostendere potuisset; Ut, hinc consilium natum esse Ciceroni, in ejus correctionem morum, & adversus tam imminens periculum remedium, aliquid præsidii à Musis suis mutuandi, quæ jam aliunde gravissimis rebus assueverant, ne quid Resp. detrimenti caperet, plusquam probabile sit.

Hoc autem altius & per operis totius notitiam, huc repetendum, & aptandum Somnio fuerat, ut dubitationibus, quas mox excitabit attendentis ratio, è solidis, licet remotioribus, rerum tamen connexionem, facile in hunc locum derivandis fundamentis, obviam iretur. Quis enim Ciceronem crederet, hoc opusculo tam anxium fuisse futurum, de *fundamentis afferendis & constabiliendis* (nihil enim hic potius agitur) quibus *Rempublicam suam* superædificaverat, nisi ei, quam manca esset absque hac parte tota Philosophia, vel solius *Civilis Prudentiæ* constitutio dicitasset? Cur loco, & modo, ut videri poterat, alieno? Cur rationibus nimium quantum communem hominum captum transcendentibus? Nisi horum omnium usum Platonis sui auctoritate & exemplo didicisset. Cur ex antiquitate tam propinqua viros, ex iis Scipionem, cujus solummodo valeret auctoritas, elegisset? Nisi ad Patriciæ & proprii Status ratio flagitasset? Et possent hæc omnia facile inter se committi & converti, adeo nihil est in hoc toto consilii cursu temere natum susceptumque, si non maluissemus, postquam unde principium hujus vitæ sumendum, ostendimus, quâ, & quomodo, & quò, vel eundem, vel Ciceronem ivisse putamus, ut confusioni locus præscinderetur, aliis capitibus explicandum reservare.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM

*Continebit occasionem ejus Scriptionis,
& scribendi genus, tum aditum ad rem
patefaciet.*

JUvabit adhuc paulisper in vestibulo morari, & antequam ingrediamur in domum, de muniendo, sicut jam auspicati sumus, adicu sollicitius cogitare. Et pertinebit hoc omnino ad intelligentiam & ordinem nostræ dissertationis: Nec erat committendum, ut dum in iis, quæ sunt extra *Somnium* nostrum, lumen ad sequentia mutuaturi, versamur, *Ciceroni* illud suum in *ordinando insisuro*, quod hætenus tetigimus, *consilium, consilij profundioris momenta, industriam ordinationis, perfectionis artificium*, inobservatum intactumque relinqueremus. Quo per egregiam totius inter te de Republica structuræ, aliunde quidem, quam fas esset, eruendæ, cohærentiam, ad culmen ædificiij, quasi manu quadam, insensibiliter non tam ducit, quam allicit; Inde attentum jam multo oculatioris lectoris animum, ad qualvis sublimiores meditationes erecturus.

Jam, ut hac parte subveniret Publicæ & literariæ rei, permoverant graviores rationes, jam de instrumentis, jam de fundamentis, quibus extrueretur, quibus superædificaretur hoc sanctuarium, jam de rebus ad connectendum, jam de partibus ad implendum & consummandum, jam de suppellectili & ornamentis ad instruendum sibi varie prospexerat! formam tamen & extructionis modum multis contrapositionibus commodis, incommoda non una, dubium reddiderant. Donec consiliorum graviter utrinque pensculatis ponderibus, primo approbatum, mox repudiatum, inde resumtum, tum immutatum, pervicit: Quam consultationem exhibet ad *Q. Fratrem lib. 3. ep. 5. Cicero*, cætera *Vives* supplet in *Somnio* suo, quibus huc transcribendis superfedemus: Nobis enim alia res agenda est; Et hæc *Ciceronis* scriptio in exquisitioris prudentiæ regulam commendanda.

Dialogos scribere, & quantum vetus illa & *Socratica* disse-
rendi ratio, in qua ex introductis personis, una semper contra

alterius opinionem disputabat, eruendæ veritati conduceret, iis personis attribuendum sermonem, quorum dignitas aliquantum orationi ponderis & authoritatis afferret, suum nomen non immiscendum, ubi vel invidia metuenda esset, vel offensio, aliaque, poterat *Platone* suo magistro didicisse *Cicero*: At vero conduxisse, qui de optimo civitatis statu ad Rempublicam Romanam applicando inter se disceptarent, *Lalios, Philos, Manilios*, adjunxisse his tanquam ex opposito, ut essent qui docerentur, Adolescentes, *Tuberones, Rutilios, Lalij generos, Scavolas & Fannios*, præposuisse omnibus ut moderatorem, *Scipionem Africanum Æmilianum*; Et, quia de cæteris minus constat, *Lalij* saltem magnificam & divinam sapientiam, vitæ tamen privatæ, quam publicæ aptiorem, opposuisse vulgari & populari *Philii* philosophiæ, utramque Stoicâ *Scipionis* prudentiâ & profundâ rerum civilium, & ex perpetua tractatione, intelligentiâ moderandam: eos, ex ipso temporis convertendæ Reipublicæ puncto, collegisse, id est, ex illo ætatis momento, quo vergentem è summo ad occasum fortunæ publicæ solem, geminatus cælo Sol, quam infausito, tam infallibili præfagio, designaverat: *Quis non videt, qui superius caput in oculis habebit, ex quibus petitum sit fontibus*; quos ideo nec repetimus: Sed progredimur ultra.

Luculente procedebat inter tantos viros disputatio, cum *Scipio* Justitiæ injectâ mentione, nec enim minus ab ejus ingenio fas erat expectari, cæteros fundamenta hujus de Rep. Institutionis & reconditiores recessus, penitus jussit scrutari. Inde majore curâ & intentione agitari inter eos justitiæ causâ, & eo ducente contextu rei, disquiri primo *Jelucos* de præmiis, quibus remunerarentur hujus numinis cultores: Inde mirari aliû & dolere *Publici Cornelij Nasica* vicem, quod ei nullum esset datum præmium, optimi illius & speciosissimi facti, quo rempubl. seditione & Tyrannide *Tiberij Gracchi* liberavit.

Nam, ut hoc in transitu dicam, *Lalio*, tam ex popularibus erroribus ortam dubitationem, tribuere non ausim; Ninium dememinisset *Catonis* sui, à quo apud *Ciceronem* cum *Scipione*, in libro de senectute instituitur, admonitiones & præcepta, è longe aliis principiis petita: Quantum deinde deflexisset ille à Præcepto-

ceptorum suorum, *Diogenis Stoici, & Panætij, quos audierat, (Cic. lib. 2. de finib. p. ed. Lamb. maj. 55.)* doctrina? Ne de aliis perfectæ, quæ illi ab ipso Cicerone passim tribuuntur, elogiis sapientiæ nunc dicam: *Macrobius* tamen tribuit; An igitur aliter is forte scripserit, quam extet? Sed nemo recessit hæctenus: Disquiremus alias, nunc in viam.

Illi vero errori à perfectiore & divina disciplina subveniendum ratus *Africanus*, quod tamen eam non sermonem modo, sed cogitationem quoque humanam superare persuasum haberet, invertit priorem dissertandi modum, & fusioris deductionis loco, ea subjungit, quæ se in quiete per visum ex altero *Scipione Africano*, avo adoptivo; & *Paulo Emilio Macedonico*, Patre suo, jamjam divinitate donatis, accepisse dicebat.

Dedit enim hoc Theologiæ suæ Cicero, ut, cum habitum animarum & cœlestium rerum notionem exhibere constitisset, quæsitis personis, casusque excogitata novitate, & composita advocati scena figmenti, transferret in cœlum disputationem, & ad scribendi genus *μυθικῶν τεχνῶν*, dialogum revocaret. Quod, ut distinctius intelligatur, ita possumus partiri; Occasione *Macrobianæ* contra *Colotem* disputationis, singula suo aliquando tempore diffusuri.

Narrationum fictarum origo à Poëtis est; usus varius, appellatio vel ex authorum nominibus, aut patria, vel ex argumenti materia; vel forma; eaque vel interna, vel externa derivata. Quædam ex his magis ad rem faciunt; cætera subministrant *Theon, Aphthonius, Progymn. τῆς μῦθου. Quintilianus, Inst. Orat. l. 5. c. 11.* & ex his *Jul. Caf. Scaliger, In Poët. l. 3. c. 48.* tum *Natalis Comes, Mytholog.* præter alios: Hic autem non omitti debet 1. *Externa forma*, qua nec adstringitur fictioni poësis, inde *Lucano* inter poëtas immerito locus negatus; Nec metro solum servit fingendi licentia; De poësi quicquid sit; Extra poësin, vel rebus ipsis inest falsum, vel circumducitur veris: Nec illa jam attendimus: Hic vero 2. consideranda *materia varietas*: Ubi veniunt primo notandæ *μυθικῶν*, magnis seculi nostri ingeniis, sumta plerumque, nisi valde fallor, ex *Heliodori Æthiopicis*, nisi quantum ex Poëtarum institutis huc transferretur, vel exempli, vel imitationis, vel disciplinæ ratione, studiose
fatis

fatis exultat; Licet sapius aut conatus rei genio, aut conatui successus non respondeat. *Vid. omnino Cl. Bæclerus Dissert. de Elegant. moru Civili. p. 658. Secundo Satyricorum quorundam instituta, è veteribus Petronij & Seneca, è recentioribus Barclaj & aliorum. Tertio Philosophia Gentilium Theologica, quæ hujus loci est. Licet & in aliis rebus multos, vel conciliandæ tractationi gratiæ, vel invidiæ detrahendæ, tum ingenii experiendi, exercendi, interdum & ostentandi studio huc accessisse, non sit diffitendum. 3. Usus enim hujus scriptionis, in his partibus consistunt, sed generaliores, quo spectat vis & potestas, quam habet in animis hominum in se convertendis; cum non lateret Ethnicos, τὴν ἑ ἐν αὐτῶν μυθολογίᾳ, τὴν ἐπιπέσει πεπαισμημένον ἰσχύσειν, πᾶσι συμβάλλουσαν τοῖς ἀνθρώποις πρὸς θεοσεβίαν ἢ δικαιοσύνην: Ut est apud Diodorum Siculum in Proæm. Bibliotheca: Ea quæ de inferis fabulose feruntur, multum hominibus conferre ad pietatem ac justitiam. Sic omnino secundò,*

Βροτῶν φέρονται
 ἵπτατο τὴν ἀληθῆ λόγον,
 ἀθεοσεβείας μὲν ψόδοισι πολλοῖς
 ἕξασπιῶν μύθοι.

Mortalium mentem, magis quam verus sermo, diversis variegata mendaciis decipiunt fabula. Pyndar. Olymp. Od. I. ἐπ. α. κώ. I. ad fin. usq. Add, εροφ, β. ibid. ab inis. Add. Plutarch, de Poëti audiend. Specialior usus ab Ægyptiis ad Græcos, inde ad Romanos manavit, quo, quicquid primò in Philosophia eximium, miris integumentis involverant, quod arcendum ab his penetralibus & adytis promiscuum vulgus, nec nisi suis initiatum sacris, admittendum quempiam arbitrarentur: Cæpit tamen hæc res, tam apud Græcos, quam Romanos subinde remitti, ut tandem ultra mysteria θεολογῶν μύθοι raro extenderetur, imo ne sic quidem pari semper anxietate attentionis & sollicitudine, licet interea tam naturalis & civilis, quam fabulosa Theologia pars, si in se consideretur, nunquam desineret fabulis & mendaciis corrumpi. Huic autem declarandæ parti, poterit hæc vice Thalesis ad Pherecidem admonitio sufficere, apud Laërtium in vita Thal. p. ed. Casaub. 28. Πρωταίνοντά σε πρώτων ἰάνων μέλλει λόγους ἀμφὶ τῶν θεῶν χρηματίζεσθαι

εις τὸ ἔκλειπας φαίνεν. Καὶ τάχα μὴ ἡ γνώμη τοι δίκαιη, εἰς τὸ
 ζῶντων καὶ θεοῦ γράφω, μᾶλλον ἢ ἐφ' ὁποιοῦν ἔπιτετέον, χρῆμα
 εἰς ἰδὸν ἔφελθ'. *Audio te primum Ionum de divinis rebus apud Graecos
 palam differere parare. Verum justiore fortasse sententia inter
 amicos, ea qua scripseris, leges, quam passim quibusvis permittes,
 nullis illis emolumento futura. An autem haec perpetua sunt, vel
 fallunt interdum, aut Cicero aliud in oculis habuit, cum de Natura
 Deorum, & de Divinatione scriberet? Ambigo; Nisi forte,
 quod ibi aliorum tantum refert sententias, hic viam potius ad
 tractationem interiorem munit & praestruit, quam decurrit.
 Non inutiliter insuper huc, sed alia ratione spectat, quod Natura
 Comes, facta ex Dionys. Halic. singularum enumeratione par-
 tium, specialissime hic versatus est. 4. Non sunt omittenda
 denique, quibus haec scriptio censetur, *praecepta*, & ipsa hujus
disciplina norma & ratio, regulae, itidem, primo generales &
 communes duntaxat cum oratione ligata, quarum specimen
 exhibet in *Arte Poetica Horatius, Ful. Cas. Scaliger in Poeticis, Pon-
 tanus in Actio & Antonio, Vossius in Institutionibus Poeticis*; & alii
 alibi: Deinde applicatae, & in usum translatae proprium, & rem
 praesentem: Ut *Theologica tractentur Theologicae, nec admisceatur,
 cum de Diis agitur in Philosophia, Diis indignum*: Nam id alias qui-
 dem nimis incaute conceditur à plerisque Ethnicorum, excusa-
 tur, defenditur: Contra *Pindarus (Ol. od. I. sp. β.)* graviter; vix
 Ethnicum sentias:*

ἔστι δ' ἀνδρῶν φάμιδον
 εἰκοῖς ἀμφὶ δαιμόνων κα-
 λά. Μείων γὰρ αἰτίας.

Est autem homini conveniens dicere de Diis honesta; Minor enim culpa est. Ubi inconvenientia quaedam, de Deorum aliquo, attingere cogitur, adjicit:

Ἄφισαμι ἀκέρδεια λέλογχε
 θαιμινὰ κακαγόρας.

*Abstineo: Noxa scribitur crebro maledicos: Ib. ἐπι. β. Vel clarius:
 Ol. od. IX. sp. β. fin. add. Ἄνισρ.*

Ὅτι μοι λόγον
 τῶτον σῶμα πύλον.

Dd dd

Lxxi

ἔπει πὶ γε λοιδορησὶ
 θεῶν, ἐχθρὰ σοφία· καὶ
 τὸ καυχᾶσθαι ὡδὲ καίρῳ,
 ἀνὴρ.
 μανίαισιν ὑποπέθει.

Mihi hunc sermonem abjice os. Nam conviciari Diis, odiosa est sapientia: Et gloriari intempestive, * insaniis consonat. §. Rationes reprehendendi & defendendi venirent hinc expediendæ, sed fecit id jam ex Ethnicorum principiis Colotes Epicurus; Respondet ex eadem disciplina Macrobius. Quæ Christiana de hoc Philosophia sentire possit, alio capite pervestigabimus. Cætera vel ex argumenti natura, vel ex scriptorum institutis, varie æstimantur.

Apud Ciceronem tamen, dum vestem tractationi suæ circumducit, & struit atrium, per quod ad interius conclave pateat aditus, ad indubitatas omnino firmioris notas propositi referendum est: *Primo* summam, quod à rerum bona fide gestarum certitudine, tam solerter ἀλήθειαν ἐκδιέζει. *Secundo*, quodd ad severioris prudentiæ normam, constitutum eâ ætate, *Scipionem* suum instruit, quæ ipsâ conscientiâ sapientiæ, nondum in suis annis maturæ, & doceri esset idonea, & ad maturitatem jam solidioris versa iudicii, commissa non inhabilis retinere. Quodd denique educit à dormiente animam, reliquis sensuum curis, & quasi totius corporis solutam vinculis, sua sponte ad cælum evoluturam, unde tantæ amœnitatis nuncia, nulla majoris ostenti suspicione mendacii, terris mox esset reitura. Ubi, ne deesset naturalium causarum noxus & efficacitatis indicium, lassatur in multam noctem *Masinissa*, de *Africano* *Majore*, sermone *Scipio*, per quem, obversantibus, arctiore somno oppresso, quæ audisset, de tantis mysteriis certior esset futurus. Videri tamen hinc, non satis sibi constare, posset *Cicero*, & multum detrahere dignitatis somnio, cui vulgares causas assignaret, cum non fuisset, nisi ex altioribus & extraordinariis principiis deducendum: Et qui à primis intermedia non distingueret, multâ hoc posset difficultate involvere & intricare.

CAPUT TERTIUM.

*Quo præcipuus usus Somnij, ex connexione
Scopi cum reliquis, & caterorum inter se, adjectis
fundamentis & fontibus opinionum,
expenditur.*

Hinc demum orditur *Somnium* suum *Scipio*, nosque, ut ad primariam ejus præstantiam recte arbitrandam progrediamur, hortatur.

Absit hic, ut de cujusquam instituti laude quicquam vel detractum, vel cavillatum velimus: Attamen veritatis potius studio, vel liberæ, si mavis, ingenui animi audaciæ, quam ambitioni tribuendum erit, si dicamus: Repèriri paucos, qui vel æstiment ejus dignitatem, majestatemque, unde potissimum erat æstimanda, vel unice Ciceronem æstimari voluisse constat.

Extollunt cordatiores merito, *copiam in rebus, subtilitatem in arte, gravitatem in tractatione, elegantiam in contextu, in oratione pondus*. Eunt per singula, & loco mirantur tam exiguo, omnium fere arcana disciplinarum deprehendi; Et quid aliud, quàm exhiberi copiosissimum eruditionis omnigenæ thesaurum? Cu ainterea quorundam otiosa nimium obscuræ superstitionis diligentia eò procederet, ut in quavis fere laborarent vovula novi sedem mysterii quærere, ubi non invenirent, facere; De *Ciceronis* proposito, propositi rationibus, rationum contextuparum, aut certe non eo, quo debebant, modo, solliciti,

Macrobius quidem *primo & quarto libri primi capitibus*, non negligere vel contemnere partem hanc videri voluit, sed curioso attento lectori paulo admodum magis, quam si omisisset, satisfacit. Percurrantur loca, & apparebit, tantundem fere vel nudam Somnij lectionem suppeditare. Verum, illum quidem *instituti* facile *modus* excusaverit, & luculenta rerum *Physicarum* peritia, quam huc, labore summo proficuo & necessario collatam, explicuit? Nobis autem, ne hunc locum sine profundiore meditatione patiamur, vel, ut aliis saltem ad id occasionem præbeamus, non una ratio imperat.

D d d d 2

Hic

Hic in antecessum erit asserendum: *Dedisse constitutionem librorum de Republica Somnio originem, sed quasi mutua recur, undeq; Splendorem suum & robur, quam indubitato, tam Largo favore esset refumsura.* Id verbum declararet, quod, *roborandis Reipublica Ciceroniana fundamentis unice destinatum conceptumq;* admoneret.

Quis enim hic audeat non animadvertere, inde demum incipere *Practica Philosophia* usum esse, cum scholis eruta, & Theoreticarum disputationum concertationibus, apta redditur vitæ civili, & actibus humanæ consociationis destinatur vel admovetur propius. Strenuè confundet disciplinas, quicunque sine perpetua destinatione tam nobilis scopi, tanquam illotis manibus, huc accesserit; Cujus intererat utique, quid aggrederetur, ante omnia pervestigatum habere; Ut, cum meminisset, *civilis & socialis se vira moliri structuram ordinationemq;* non de fundamentis tantum, quibus ædificium hoc superstrueret, *conquirendis, rentandis, eligendis, constituendis,* sed potissimum *corroborandis, & adstruendis iis sulcris, qua efficerent, ut illa victuro robore civilem actum sustinerent, id est, verorum fundamentorum naturam induerent,* excitaretur infallibili cohærentia cogitatio. Tolle hoc ultimum, vitam præsidii, civilem prudentiam officio eadem opera exues, & vi sua spoliabis.

Propone tibi vel constituendam, vel ordinandam Rempubl. & si sanior sis, deduc vel ipsam *Astræam* cælo, quam in *Augustali* tuo primo loco colloces; Tu, si deinceps, tanquam inter Angelos vitam degeres, de patefacienda, vel munienda sublimioribus consiliis, ad aram hujus Numinis via, quam humanæ naturæ depravatio, & deperditæ vana cujusdam utilitatis opinio, tantum non obstruxit & sustulit, omnem curam abjicias; Poteris ne *Architectonica* illius discipline, *qua in publicis simul & privatis officiis ita excellit, ut civitates & rempublicam forrister & perite administret,* vel officium non ignorasse, vel æstimasse dignitatem, vel efficaciam cogitasse videri? Nonne speculationibus potius tuis Idolum, quam salutare civibus Numen constituisse, jure meritoque diceris?

Ecce, *vivinus inter homines, in quibus etiam quam præclare agitur, si insint simulachra virtutis: (Cic. I. Offic. c. 15.)* Erit ne quicquam, qui tam profunde ignoret humani generis lapsum & corru-

corruptelam, vel extinctos mala consuetudine naturæ stimulos ut sponte, solo honesti intuitu, regi multitudinem aliquam posse credat, aut saltem suspicetur? Nimis diu est, quod in vis esse desierunt Taciti (3. *Annal.* c. 26.) vel Senecæ (*Epist.* 90.) aliorumq; vetustissimi illi mortalium, qui nulla mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna ac coercitionibus agebant. Ex quo scilicet Saturnus, cum Aurea sua aetate, qua homines, juxta Ovidium, Metam. 1, 3.

— Vindice nullo,

Sponte sua, sine lege, fidem rectumq; colebant,

cælo & orbe pulsus, ille Jovi, hæc vilioribus, & tandem ferreis seculis locum fecit; Pauci reperti sunt, tam singularibus & heroicis ingeniis præditi, qui Herculem aliquem imitati, sola virtutis & honesti facie ad amplexus excitarentur.

Hic equidem primo loco nullus poterit esse commodior Aristotele doctor, qui, quam graviter loco non uno inculcat, virtutem, ut ad beatitudinem aliquid conferat, in civili prudentia tractandam, non ut cognoscamus eam speculando, sed ut agendo boni efficiamur; (1. 2. *Nicom.* c. 2.) Tam prudenter in fine *Nicomachicorum* animadvertit: *Disciplina & imperio in ordinem redigendam humanam societatem; Metu coercendos esse, qui pudore retineri, ac reprimi natura nequeant: Ut, qui a rebus viciosis ob turpitudinem nolint, propter supplicium cogantur abstinere. Legum ad hoc & judiciorum promptam & efficacem operam esse, si recte instituta, pœnarum non metus saltem, sed, ubi opus est, exercitium tueatur. Qua ratione vitiorum obstructa via patefiet & munietur, præmiis egregie factorum propositis, ad virtutem iter, dispensantis industria: Vocatis in auxilium, quibus animus humanus solet ad summa quæque patranda, non inhoneste tamen, erigi, gloria, honore, divitiis, aliis.*

Huc qui pervenerit, facile jam videbit is pedum viam, quomodo sit ad altiora progrediendum; Quam non sit, ad minimum, hic subsistendum, & initio fere cursus deficiendum. Quam primum enim constiterit, *homines τὰ ἀρετὰ, τὰ ἠεὶ βίον, ἢ διὰ τὰ τὰ περὶ γυμνασίου ποιεῖν, ἀλλὰ τὰ ἀποβαίνοντων ἐνεκα ἀπονομῆν: Pleraq; in vita non propter res ipsas agere, sed propter ea, quæ*

consequuntur, elaborare: *Isocr. Paranes. ad Demonic.* Ut tamen agant, & constet vita, posse debere ea, quæ dixi, adhiberi: Clarum erit eadem opera, *Ciceronem* illa præsidia, utpote qui, non contentus illis, fuerit de altioribus sollicitus, insufficientia judicasse, vel semet superflua reum diligentia fecisse.

Jam vero perpendatur accuratius necesse est *Cicroniani gravitas & profunditas consilij, scopi eminentia, via rectitudo*: Ut constet & dici possit: Illa *Ciceronem* in oculis habuisse, satis quidem ex *fragmentis librorum de Republica* clarum esse: Sed ex iisdem, manifestioribus indiciis patere, nunquam illum eorum sententia, quibus in quaecunque Reipublicæ vinculum nominasse Justitiam satis est, ad quod vel nequendum, vel continendum humana posset opera sufficere, subscripsisse; Sed ita civitati, quam illi *Principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, acceptam condere intenderat*, veram pro fundamento substituisse virtutem, ut, cum de robore quæreretur, esset conscientia vi & Divini veneratione Numinis suffulta: Inde in animis civium, veram in Patriam pietatem, honestatis curam, conscientia sinceritatem excitatura; Ex quibus virtutum omnium, in Republica necessariarum, habitus, & singulorum actuum, quantam vel sperare fas est, efficacia, tanquam certissimis fontibus, exspectanda est.

Ire per totum *Somnium* institue, ecce, quam constanter in omnibus huic inhaeret scopo Cicero, utcunque necessario fuerit interdum ad alia deflectendum. Alio ne quis referendum putaverit, cum, ut *concilia carusq; hominum Deo placere ostenderet*, deducit *originem civitatum & Rectores e caelo, essentiam à communionem juris? Cum DEUM constituit, tanquam Dominum, Imperatorem, Moderatorem omnium, unicuique suam stationem & munus assignantem, quod sine jussu ejus nefas esset vel defugere, vel deserere: Diversum quidem, quoad singularia, diversis; (Ad hoc declarandum annunciat Scipioni, præco Divinus, Africanus alter suum) omnibus vero, ut globum hunc mundi medium, terram tuerentur. Ut in curis de salute Patria, nempe de conservanda, de adjuvanda, de augenda Patria exercerent animum, divinitus, e caelestibus ignibus sibi datum: Hoc Justitiam esse, hoc pietatem, hoc in societate civili compendium virtutum omnium, & in caelum, id est, beatorum consortium & sempiternam beatitudinem, viam certissimam: A qua, sicut quam*
longif-

longissime abessent omnes, quos non ipsa virtus, naturâ, quantum fieri potest, pristino statui restituta, suis ad verum decus illecebris traheret; Ita iis, qui vel ambitione abriperentur, vel immergi voluptatibus corporis, earum quasi se ministros praberent, indubitatam irritati Numinis iram & vindictam imminere.

Substitamus hoc loco paulisper, & patiamur nos sanctiori Philosophiæ Ciceronem initiare, ut deinceps ad arcaniora quævis hujus sapientiæ penetralia non admittamur modo, sed deducamur. Attende: Ille nos ante omnia, quod est difficilimum, docebit, quanta sit sententia, quanta ejus vis & efficacia, quæ præcipit, ut nosmet ipsos nosceremus: Cum, qui se ipse novit, primum aliquid sentiet se habere divinum, ingeniumq; in se suum, sicut simulacrum aliquod, dedicatum putabit, tantog; munere Deorum semper dignum aliquid & faciet, & sentiet: Et, cum se ipse perspexerit, totumq; tentarit, intelliget, quemadmodum à natura subornatus in vitam venerit, quantaq; instrumenta habeat, ad obtinendam adipiscendamque sapientiam: Quoniam principio rerum omnium, quasi adumbratas intelligentias, animo ac mente conceperit; Quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam causam, cernat se beatum fore: Depinget inde veris hanc beatitudinem coloribus, beatum virum instruet virtutibus, mox ultra nubes evehet, unde cælum, terras, maria, omniumq; rerum naturam perspiciat, eaq; unde generata, quo recurrant, quando, quomodo obitura, quid in iis mortale & caducum, quid Divinum aeternumq; sit, videat, ipsumq; ea moderantem & regentemprehendas.

Substituet hinc, dum nobiscum hæret in limine, qui orationem suam excipiat, Stoicum aliquem, ut, quid in vita fugiendum ut malum, quid appetendum ut bonum, quid extollendum ut stabile, quid ut caducum despiciendum, digna tanto, quod hîc agitur, argumento, verborum magnificentia explicetur.

Τὰν ἀρετῶν ψυχῆς ἀγαθὸν μόνον Ἄδι ᾗ ἀνδρῶν
Μύνα τῆ βιοτῶν ῥύκτι τῆ πόλιος.

Esse bonum unam animi virtutem; Sola tuetur

Quod validas urbes, quodq; ea sola homines.

Male agi cum humano genere, si temporalibus & humanis præmiis ad eam allicendum, vel adigendum coërcitionibus & suppliciorum metu.

Ac me nimirum, dicet ille, istorum Philosophorum pudet, qui, dum nullum vitium vitare, nisi iudicio multatum, putant, & eos etiam, qui a stupro arcentur infamia metu, pudicos dicere audent, cum ipsam infamiam propter rei turpitudinem consequi, meminisse deberent; Et probant & palam profitentur stultam illam vulgi opinionem, qua cum demum injustos fieri arbitratur homines, cum efficiunt aliquem injuria, intemperantes, cum libidinem exercent, rimidos, cum fugiunt: Non aliter, quam si quis opinetur, scorpius stimulum innasci, quando pungunt; Et viperis venenum, quando mordent. Quod quale esset, quis non videt? Debebant isti meminisse, non simul & fieri malum aliquem, & malum esse cerni; Sed jam inde ab initio imbutum pravitate, occasionem facultatemque, nactum, furari furem, leges violare perversa indolis hominem: Adversus quem parum admodum valeant haec coercitiones, quae, si multum efficiant, cautiore reddant improbos ad peccandum & ad regenda vitia callidiores, nunquam a flagitio plane deterreant. Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nil timeret, nisi restem vel iudicem? Quid in deserto loco nactus, quem multo auro spoliare possit, imbecillum atque solum? Is ne in viam deducet, qui suis omnia commodis meretur? Aut juvabit, sublato metu, quo solum hactenus retinebatur, ne emanaret, si vitam ei vel aurum auferret, id est, ne malum haberet.

Nam ex alia parte, si qui propter alias res, (praemia humana) virtutem expevandam judicaverint, erit forte, ut aliquid quam virtus esse melius, requiratur. Conquirantur elogia virtutis, non ex confuso quodam laudum & locorum communium curvulo, sed qualibus a viris eruditis, expressis civilis felicitatis notis, ornatur, & conferantur cum summis quibusque, quae mortalibus mortalia possunt obvenire: Quid reperietur tandem, in quo ullum comparationis saltem membrum quiescat? Contra divitias, post explosam toties eorum sententiam, qui hactenus tanquam de bono quodam hominis proprio, stabili, sufficiente, de opibus vel senserunt, vel locuti sunt, ultra quicquam meditari, vereor ne tam superfluum sit, quam defensionem eis & praecordia moliri, sanioribus merito vanum videretur. Ac in honoribus scilicet, id est, infixis plumbo Stacuis, & arescentibus triumphorum coronis, reperiet quod desideres, aut miretur virtus: Vel facis diuturni stabilitaque munera quisquam iudicabit, quibus ornarentur ij, qui virtutem honestamque, otio, libidini, voluptati, vita denique, praetulissent: An, ut tandem summos

summos quosq; labores cum vana quadam gloria aura permutarent? Quæ, ne percennis esset, humanis casibus & rerum vicissitudini subiecta est: Ne propria cuiquam, ex alieno suspensa iudicio: Ne bonis solum comperens, eis, quibus bonæ artes desunt, nec vera niti via possunt, dolis atq; fallaciis ad eam consendendi patefacta facultas: Quæ non sapius malos consequitur, quam virtutem deserit: Virtutem multoties ne deserat, sede sua eicit, animosq; jam cælo pene receptos, ambitione vana detrahitis, corporibusq; rursus, tanquam carceribus includit. Hoc enim potissimum dicere volebam, & homines admonere, ne tam abjecte de semetipsis sentirent, ut se eos esse crederent, quos forma externa, & corpus hoc declarat, mortalitati, corruptioni, damnis, periculis obnoxium. Sed mentem cuiusq; cum esse quemq; Non illam figuram, quæ digito demonstrari potest. Remittantur subinde animo vincula, antequam eis penitus vel ruptis, vel solutis exeat; Et emicabit foras, id est, genitæ se cælo sistet, ibiq; discet originem suam, essentiam & præstantiam. Ibidem admonemur, Deos nos esse, cum nostri melior pars animus sit, in DEO nulla pars extra animum: Quid enim est DEUS? Mens universi. Quid est DEUS? Qui viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui regit, & moderatur, & movet hunc mundum quadam parte mortalem, ipse æternus, principium sui motus: Idem est in hoc fragili corpore animus sempiternus.

Hinc Cicero, non ad temperamentum modo magniloquentiæ, sed fundamentum assertionum, vocabit in subsidium, quicquid in Platonis suaviloquentia subtile, in Aristotelis ratiocinatione profundum, in Pythagoræ sanctitate verendum, ut immortalitatem animæ secure asserat, speciose proponat, fortiter propugnet. Ad hoc Plato cum Pythagoræ materiam incorruptibilem accerset; Cum Aristotele incorporalem formam: Cum utroque similitudinem cum DEO, & ad cælestem harmoniam, mundi que ordinem, egregie dispositos circulos & consonantiam. Cicero, ut hæc omnia reddantur usui vitæque civili regendæ ordinandæque apta, colophonem imponet cum sanioribus omnibus, & dicet, quod præsupponendum ante omnia & per omnia fuit, ut hoc loco diceretur; Et hic dicendum, ut semper præsupponeretur: Dominos esse omnium rerum, ac moderatores Deos: Eaq; que gerantur, eorum geri iudicio, ac numine, eosdemq; optime de genere hominum mereri, & qualis quisq; sit, quid agat,

Ee ee .

quid

quid in se admittat, qua mente, qua pietate religiones colat, intraeri:
 Piurumq; & impiorum habere rationem.

Nunc satis ad initiandum est, litavimus, patefiunt adyta,
 manum porrigit Cicero, introimus, nobiscum, quæ restabant in
 limine, ferentes, ut dignius considerentur, & decidantur com-
 modius.

Jam vero videres *Ciceronem*, quicquid in antiquitate tota
 fabulosa, de animarum post solutionem à corpore Statu, pro-
 fundum, sanum tamen, reconditum, at conveniens, admiran-
 dum, verum non ridiculum æstimabit, anxie conquirentem, eru-
 entem studiose, eligentem prudenter, applicantem erudite.
 Inde propone tibi talia colligentem:

--- Πνεῦσ' ἤδη πνίσις
 θεῶν, οἱ πνεῖ ἔχου-
 σοι κορπίαις,
 ἀδανγκω ὑβμοντεῖ
 αἰώνια. Τῶν δ' ἀπεσοῦσα-
 των ὀχλοῦντα πόνον.

Apud honoratos Deos, illi, qui gaudebant fidelitate in jurejurando, &
 lachrymabili fruuntur ævo. Alij autem, visu horrendum tolerant cru-
 ciatum. Pindar. Ol. od. 2. sp. δ.

Quod, ut ad suum scopum eò magnificentius deducatur,
 iterum suas *Stoico* dabit partes *Cicero*: Qui, pristini spiritus &
 μεγαλυσίας bene memor, pertextendam, unde antea liquerat,
 telam resumet: Quid stupes tandem immortalis anima, cælestium
 domuum & corporum magnitudinem? Quid totius orbis ad eorum
 usum, splendorem, jucunditatemq;, mirabilem dispositionem, præclaram
 congruentiam, dulcissimam harmoniam? Morare vel tantillum hoc lo-
 co tecum, quo te, ut natalium tuorum dignitatem majestatemq;, discer-
 res, evexi; Es ibidem sempiterna quondam tuæ beatitudinis domici-
 lium venerare. Via tibi in hoc beatorum consortium recta pater, stu-
 dium virtutis, quæ si humanis, id est, corporalibus oculis cerneretur,
 Di! quam mirabiles excitaret amores sapientia. Reser ad terram
 oculos, & quid tanti tibi videbitur, quod à tanta felicitatis amplexibus
 tantillum te valeat in se convertere? Totum circumeas mundum, &
 terrarum orbem superne despice, angustum, & magna ex parte oper-

ΕΥΡΩ

lum mari, etiam ea parte, qua extat, late squalidum, & aut uisum, aut rigentem. En, hoc est punctum, quod inter tot gentes ferro & igne dividitur: En, quam ridiculi sint mortalium termini, intra quos omnes divitiæ, Imperia, honores, gloria, continentur. Nondum contemnes domicilij prioris angustias? E quibus antequam libereris, subtrahere te subinde corpori, & sordidum omne deterge, ut expedita levisq; emices, & in originem tuam rediens, in tam immensa felicitatis possessionem admittaris. Fiet id quo infallibilis, eo citius, si recte factorum tibi conscientia, DEUM colere audeas ut Imperatorem, venerari ut remuneratorem, timere ut principem, bonum benignum, malis infestum; Horribilia vel propria conscientia, vel apud inferos supplicia cogites religenter, non superstitiose: Nam

αἰδῶ τοι λαθῆται
ἀρετῶνα προξῆας αἰετῶ.

Orci obliviscitur vir, qui convenientia fecit. Pindar. Ol. od. 8. sp. 2. fin. Cogitabis tamen cum tremore quodam, sed ut innumeris modis plus valeat apud te bona spei copia, gaudij abundantia, omnisq; prosperitatis, ut a DEO proficiscentis, votum atq; expectatio.

Nemo amplius, puto, hallucinabitur, nisi qui, quantum ad rerum publicarum robur & fundamentum, vera virtus, umbra virtutis, vera religio, velo religionis, pietas superstitioni præstet, ignorat. Quæ si amplius essent deducenda, his potissimum capitibus possent includi, ut ostenderetur: Ciceronem ante omnia fuisse sollicitum, de stabiliendis & muniendis fontibus, è quibus veram erga Patriam obligationem & hujus obligationis vim derivaret: Quod argumentum sicut haud ita pridem eruditissime, ut solet, executus est peculiari Dissertatione subtilissimus PUFENDORFIUS, ita, cur huc direxerit instituti sui scopum Cicero, nemini potest obscurum esse. Secundo, usum esse Ciceronem ad hanc rem, divini Nominis veneratione; (ad cujus cognitionem, per considerationem creaturarum fuerit perveniendum Gentilibus, inde non mirum, si plerisq; confusio sit immixta:) Tertio, hoc enim eum potissimum intendere, cum dicat: Nihil esse illi Principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, cæterisq; hominum jure sociatos; Horum Rectores & conservatores cælo profectos, in cælum reverti. Hocq; non modo materiam

formam, essentiam, vincula, definitionem totam civitatis exquisite exhibere; Verum etiam in Originem Majestatis inquirendi, & usum hujus inquisitionis notandi, manifestissimam occasionem ansamque præbere. His autem omnibus eò majus robur esse, quod obligationem erga Patriam justitia, id est, virtute quatenus in civilem vicam transfertur, definiat. Cum vero quæritur: Cur maluerit Cicero, spe præmiorum ad virtutem ducere cives suos, quam metu pœnarum à vitiis deterere? Quod ultimum veteribus Poëris, Tragicis imprimis, admodum familiare est, & dedit ejus rei specimen Plato in fine librorum de Republica: Cujus exemplum sine dubio secutus Plutarchus, Thebesium Redivivum libello suo, de sera Numinis vindicta, annexuit. Cui non arrideret eorum responsio, qui ex ingeniis Romanorum generosioribus, quam ut serviliter traherentur ad honestatem, hanc rem definiendam putant? Posset forte credere, Ciceroem idem, quod Plutarchus, sensitse; Qui, in lib. de audiendis Poëris, cum attulisset ex Poëta: *Metus Deorum hominibus adest Prudentibus: Nequaquam recte, (subjicit) sed, Prudentibus fiduciam afferunt Diij: metus causa cum sint imprudentibus, ingratis, stultis, qui etiam eam vim, quæ omni boni causa & principium est, damnosam suspicantur, & metuunt.* Vel omnia ea, quæ Poëta de pœnis mortuorum apud inferos fabulati erant, à Romanis pro meris nugis habita fuisse; Quod loco non uno Plutarchus & Seneca innuunt. Secus, quam apud Græcos, de quibus Isocratis locus (Paranef. ac Dæmonic. fin.) exaudiendus est: Ζεὺς ἡγεκλής καὶ τὰν ἑλλοιὸν θεῶν ἡγήσας (ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι, καὶ πάντες πιστεύουσι) ἃ μὲν Διὶ τὴν ἀρετὴν ἀθάνατον ἐποίησε, ἃ δὲ Διὶ τὴν κακίαν Ἔριδος ἡρωείας ἐπέβλασεν. Jupiter cum (ut arcana litera tradunt, & omnes credunt:) Herculem Tantalumque genuisset: Alterum ob virtutem immortalitate donavit, alterum propter improbitatem maximis suppliciiis affecit.

Ut autem ea, quæ dicta sunt hæcenus, distinctius intelligerentur, accuratius essent noscenda varia variorum proposita, Divinum cultum, seu Religionem in Respublicas suas introducendum. Nulla equidem sine qualicunq; saltem Religione Respublica, inquit Plutarchus adversus Colotem, & si terras obeas, invenire possis civitates, muris, literis, regibus, domibus, opibus, numismate carentes; Templis Diisq; vacuam, quæ precibus, jurejurando, oraculo non utatur,

non

non honorum causa sacrificet, non mala sacris avertere nitatur, nemo unquam vidit: Cum facilius urbs condi sine sole posse videatur, quam opinione de Diis penitus sublata, civitas coire, aut constare. Aliud tamen institutum est Christianorum, aliud Gentilium, & inter utrosque, aliud impiorum, qui cum Capaneo illo Statij, Thebaid. lib. 3. pag. edit. Gronovian. min. 153. dicunt:

Primus in orbe Deos fecit timor. ----

aliud superstitiosorum, aliud, & id etiam inter se diversum, eorum, qui veram pietatem in oculis habent.

Parabam rem diffundere, tum annectere aliqua de distinctione, conjunctione, & confusione ælestis, cum humanarum rerum prudentia, sapientiæ: Nisi repetendo, quæ dicta sunt, huc applicare, nimis visum esset otiose superfluum: Altiora vero maturioribus reservare profectibus ultro constituissim. Cujus consilii, quas mihi propolui, non leves sane, causas non possunt ignorare ii, qui rerum harum adeo varie diffusam profunditatem intelligunt cogitantque.

CAPUT QUARTUM,

Discrimen Philosophia Gentilis inter se,

Ciceroni observatum, summatim exhibitum & illustratum exemplis, continet.

ERimus impostero instituti magis memores, id est, breviores; Hoc præsertim capite, ubi res minus profundæ observationis agitur, non tamen penitus prætereunda.

Nec enim fuerit inutile, tanquam in transitu, cogitare intentius, quantum toti *Ciceroniana* disputationi ponderis & dignitatis addant, *moderatores*, ut ita dicam, *Somnij, Paulus Æmilius, & Africanus Major*, sancti dum viverent, post mortem igitur ex suorum disciplina Divini: Qui *sapientiam suam divinam itidem sanctamq.*, plusquam fere *vulgari populariq.* *Æmiliani Philosophia,* & *Prudentia juvenili* opponunt.

Non loquor jam de instituto *Ciceroniano*, quo *Scipionem* suum ad theoreticam beatitudinem, veræ sapientiæ operationibus

bus obtinendam instruit: Cujus doctrinam in *Practica Philosophia* locum habere, primus me docuit *Accuratissimus* THOMASIIUS; (*Tab. Phil. Pr. 6.*) Hæcque res, si ex Ethnicorum principiis esset dimetienda derivandaque, qui *supra Lunam æterna & Divina omnia*, (quæ res objectum sunt theoreticæ virtutis) *infra eam nihil esse nisi mortale & caducum*, rebantur & pronuntiabant, *præter animos generi hominum munere Deorum datos*; sub quibus nisi *Dæmones* comprehendunt, vix sibi constabant: (*vid. præter Ciceronem, Senecam, init. lib. I. Nat. Quæst.*) Magnam *Somnij* partem implet, &, sicut jam dictum est, superiore capite potuisset tractari fufius, *Macrobiæna* præsertim distinctione virtutum occasionem præbente.

Verum hoc capite nihil aliud intendimus notare, quàm esse in *Ethnicorum disciplinis*, quodcunque tandem comprehendant objectum, ex alia parte veram quandam, solidam, sanctamq; sive sapientiam, sive prudentiam, quæ plerumq; vix è latebris & involucris suis porrigat caput, non satis comprum, & quid aliud quam ridendum profanis animabus? Quod ne illis quidem digne satis colitur, qui sacerdotio proximi, hoc est, initiati suis sacris videri possent. Causam hujus rei esse, quod ei insint, *Ἐὶ ἀγνώσκοντες τὰ ἀληθῆ βίβλην, Ἐπιγνώσκοντες οὐκ ἀπονομοῦντες τὸ πρῶτον ἠπιουμένων χαλίτε.* Multa sub cubito celeres sagittæ, quæ sonant prudentibus: Apud vulgus interpretibus indigent. Vim ejus nunquam elucescere fortius, quam ubi cum popularibus erroribus opponendo conferatur.

Ex alia enim parte opiniones vulgares obstrepere, quò apertius propostas, èd majores ad speciem, non tantum vulgi applausum excitare, cujus suffragiis, *Philosophia*, quin & prudentia sapientiæq; nomen adepta sunt, & ad cujus caput probabilitatibus suis tota sunt accommodata & composita: Verum eis etiam, qui perspicacitatis & industria cujusdam opinione, supra alios eminent, vix interdum exinde se expediendi facultatem esse: Si præsertim eis species, nescio cujus roboris, quæ petunt involvi, artificiosius aptetur. Ut primum vero accedat verus aestimator, qui rerum rationes, & rationum fundamenta, & fundamentorum moment., & momentorum robur, accuratius conquirere, conspice inter se, & expendere didicerit: Nihil hic reperiri solidum, nihil quod limam sustineat, invalida, debilia, ruinosa omnia.

Hoc

Hoc autem loco, si auderem, quod in antecessum dictum velim, ad *Pindari* cujusdam reconditissimam sapientiam æstimare *Ciceronem*, non omitterem monere, ex diviniore, & quæ vix vulgo se probaverit, disciplinæ regulis profectum esse, quod *Scipio* ea, quæ in *Somnio* eventura sibi acceperat, tum demum aliis patefacit, & ita decreta fuisse, antequam evenirent, non prius ipse credit, quam cum jam essent pleramque partem eventum sortita. *Divine omnino Pindarus*:

Τὰ δ' Ὀλυμπίας αὐτῶν τοικεν ἦ-
 δην πάροιθε λαλέχθαι
 πὰ δ' ἰασθῆναι τὸτ' ἂν Φαίλω σφῆς
 νῦν δ' ἐλπίζω μὲν, ἐσθ' ἴω γε μὴν
 πέλθῃ.

Eorum autem apud Olympiam facta, videntur jam antea dicta fuisse: Futura autem tunc, cum fuerint, dixerim aperte. Nunc autem spero quidem, sed in Deo est eventus. *Ol. od. 13. Ἀλῆσπ. 6.*

Ἀμέραι δ' Ὀπίλοισι,
 Μάγιστος σφῶτατοι.

Posteriores dies, testes sunt sapientissimi. *Ol. od. 1. sp. B.* Quod si hodie quidam in oculis haberent, non paterentur se tam frequenter intempestivo divinandi pruritu, nonnunquam impie, sapius infelicitate, ut plurimum temere abripi.

Hinc vero operæ pretium est animadvertere, quam strenue propugnet vulgum *Scipio*, nunquam tamen tam absurdis sententiis, quin aliquem posset, è *Philosophorum* non vulgariura sectis, assentientem sibi nominare. Quid, non dicam *Philosopho*, sed homine indignius, quam dubitare, *viverentne ij, quos mortuos vulgus arbitratur?* Erit tamen *Lucretius* aliquis; At quantus vir? Qui, postquam de superis rebus bene rationem habuerit, videritque,

--- --- Solis, Lunaq; meatus

Qua fiant ratione; Et qua vi quaq; gerantur

In terris:

ex *Epicuri* opinionibus, inserire cum corpore animam, conquestis pundeque rationibus, docebit. *l. 3. p. ed. Giph. 86. & seqq.* At quam

quam profunde sanctus est adversus hæc alter *Scipio*? Nepotem suum increpat exquisito sententiarum pondere; Et, quæ hoc loco fere in vulgum valet unice probatio, monstrat ad se venientem vivum Patrem *Paulum*.

Quo vero alias, quam ad juvenilem quendam impetum, potuisset referri, *cum perumpere Scipio corporis vincula, & in cælum aperire sibi propriis manibus aditum tentat*? Nisi *Sroici*, versa in temeritatem fortitudine, vero laudis & gloriæ studio in ambitionem, viam ipsi prævissent. Et, si dicendum quod res est, ægre reperissent exitum ex hoc errore, etiam sapientissimi quique *Gentilium*, absque verecunda, & ad superstitionem usque religiosa *Pythagora* perspicacitate: Hic primo

*Mente Deos adiit: Et quæ natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit:*

Inde primus vetuit, *gigantum morè bellare cum Diis, hoc est, natura repugnare, & injussu Imperatoris, DEI, de præsidio & statione visa decedere.*

Per singula ire, vetat instituti nostri modus: Et poterit tanquam in summam rei assumi admonitio tam frequenter inculcata Scipioni; *Ut sursum tenderes: Tum, ne rumores ante salutem Patria poneret.* Quot enim *Africanis* hodie, Di! Quot *Paulis*, ad corripiendos eos, opus esset, quorum defixæ terris mentes, vanæ gloriæ, divitiis, Imperiis, honoribus inhiant, cum, conditionis suæ memores, spectare cœlestia, & erectos ad sidera vultus tollere deberent.

CAPUT QUINTUM.

*De adhibendo, vel ad examinandam hanc
rem, vel ad corrigendam, vel ad temperandam, aut
supplendam, Christianæ Philosophiæ
subsidio.*

Atque hæcenus clarum est, quo progredi sapientia humana possit; Quæ non aliter, quam tanquam per nebulam, beatæ vitæ speciem contemplatur: Nec iter ejus ad plenam veritatem

tatem tendit, neque ad salutem & felicitatem pervenit. Statim aberrat, & pergendo deficit. Nobis igitur ad aliam scholam, quam summi atque unici Prophetæ JESU CHRISTI doctrina aperit, transeundum est.

Ibi, ut res ordine procedat, admonebimur I. *Ne sub extraordinaria cujusdam sapientiæ specie nobis imponere patiamur, illum fabulose trahendi Divina mysteria modum, quem nec ipsi, etiam si propriis impetantur principiis, sufficienter Ethnici valeant defendere; Quam tamen, contra eos, litem nobis nunc non sumimus. Maneant in eorum scholis tenebræ, in tenebris fabulæ, in fabulis Gentilium mysteria, unde volunt traxisse originem, unde mutuata vim & efficaciam; Cum quibus ad minimum eximie concordant. Nos vero Christianos, ut aliter sentiamus & loquamur, non una causa movere potest, debetve. Excitari & reproduci mortuos ab inferis, vel somnia fingi, cum vel à flagitiis deterrendi sunt homines, æternorum suppliciorum metu, vel ad integritatem vitæ, perennis spe beatitudinis alliciendi, mos est, quem non evincit vulgi stupiditas; Et à quo Christiani, vel in honorem Christianæ Philosophiæ, longissime debent recedere. Vid. Paul. ep. ad Roman. 1, 21. & seqq. Major est disciplinæ nostræ gravitas, major ad penetranda quævis efficacia, majus ad firmanda robur, quam ut quocunque modo fabulis indigeat. Legatur nostra, inquit Augustinus de Civ. Dei lib. 2. c. 19. & per Prophetas, & per sanctum Evangelium, & per Apostolicos Actus, & per Epistolas, tam multa contra avaritiam atq; luxuriam, ubiq; populis ad hoc congregatis, quam excellenter, quam Divine, non tanquam ex Philosophorum concertationibus strepere, sed tanquam ex oraculis & DEI nubibus intonare. Hæc præsidia nobis concessit Divina bonitas, quibus uti possumus, & niti, hæc nefas esse debebat relinquere, quæ poterant erga eos commiserationem excitare, quos tam profundis absurditatum abyssi, dum ad fastigium sapientiæ videretur evehere, princeps tenebrarum immerfit.*

II. Antequam aggrediamur *Somnium*, præparari debet animus ante omnia *Sanctorum Patrum* admonitionibus & cautionibus, quæ ad universam Ethnicorum scriptorum disciplinam sapientiamque spectant: Quales, qui locum omnium hac vice poterit explere, *Basilii Magni in Oratione hujus argumenti;*

F f f f

sup.

suppeditat. 1. Minime omniam oportere viris illis, velut navigij, *is animi nostri, gubernacula concedere, & quacunq; duxerint, hac sequi: Sed quantum utile est, ex ipsis, velut apes ex floribus, assumere, & nosse, quid oporteat contemnere.* 2. Consuetudinem & familiaritatem cum iis habendam, sed non aliter, quam loco preparationis ad perfectam veritatem. 3. Cognitionem eorum sapientia, si adepti fuerimus, non magis, quam tanquam ornamentum aliquod, aestimandam: Ita ut, quemadmodum planta virtus propria est, maturo turgere fructu, addunt autem aliquid ornatus etiam folia, cum circum ramos concussa ludunt: Sic etiam anima præcipuus quidem fructus sit veritas ipsa, circumdatur externa sapientia, velut foliis quibusdam, & tegumentum fructui, & aspectum non injucundum præbiturus. Quæ deinceps subjectis illustrat exemplis amplius.

III. Si hæc ad propositum nostrum aptare, & occasione Ciceroniani Somnij decurrere viam hanc instituissemus; Deduceret nos illustri tramite, ad id, quod intendimus, per abstrusissimos totius antiquæ sapientiæ fontes, per latissimos omnis eruditionis campos, Clemens aliquis Alexandrinus (libris suis Stromatum) Sufficeret pro comite & norma, admirandum illud Philosophiæ Christianæ penu, D. Augustini de Civitate Dei opus. Pauca restarent, spero, quæ non his possent superari, nec esset ad devia metuenda declinatio.

IV. Sufficiet hac vice, nostro ex iis usui excerptisse: Contineri quædam hoc opusculo, quæ, licet sane satis dicta sint, à Christiano tamen inde nequaquam haurienda: Vel, quod eodem tendit, esse Theologiæ Christianæ capita, nec ea parvo numero, in quibus non intersit modo, quid dicatur, sed vel maxime, unde dicatur, & quis dicat? Exempli loco: Quanta de DEO didicit à Platone Cicero, & expressit, quæ, si res ipsa spectetur, convenienter nemo possit facile rejicere; Ut non immerito Sancti Ecclesiæ Doctores, ea Platonem aliunde mutuatum, vel, ut Clemens amat loqui, furatum esse, suspicati sint, imo pro certo demonstraverint. Quis tamen eum, cum de natura, de attributis, de Essentia, de mysteriis Divinis sermo est, pateretur sibi doctorem Christianus obtrudi? Non magis impium fuerit, quam homine indignum, & quod ipsi Gentiles valeant redarguere, in certa scientia, de probabilitibus & vagis opinionibus, ad suffulciendam nostram fidem, nos esse sollicitos.

Deinde

Deinde maximam ego partem, doctrinæ de Anima humana, ex quavis potius sede, quam *Ethnicorum* scholis, utut interdum non adeo indigna & abhorrentia Christianis dicant, putarem derivandam. Nonne enim hæc via est, ad solenne præcipitium, quo tot jam, qui incautius progressi sunt, delapsi, profundissimis non absurditatum modo, sed impietatis abyssis demersi sunt? Tot varietates sententiarum, tot palestræ opinionum, tot propagines quæstionum, tot implicationes expeditionum intricarunt apud Philosophos hanc rem: Ut, quam late quærentur incerta, tanto latius disputentur præsumta; Quanta quæque probandi difficultas, tanta suadendi operositas: Et non mirandum, *Heraclitum terminos animæ, propria confessione, nusquam invenisse, totam viam ingrediendo.* At Christiano paucis ad hanc scientiam opus est: Nam & certa semper in paucis, & ea tantum quære licet illi, quæ possunt inveniri, amplius autem inveniri nequit, quam quod à DEO discitur; Quod vero à DEO discitur, totum est. Et hoc ego respectu, eodem omnes censu Gentilium opiniones habeo; Quorum alii veriora quidem aliis, & certiora senserunt, certius nunquam. Nec *Aristoteles* firmiter asseruerit *ἐπιτελέχεια* (secundum *Ciceronem*, vel, ex mente recentiorum *Peripateticorum* *ἐπιτελέχεια*) suam, quam *mortalem animam* *Epicurus*, aut *corporalem* alii: Nec solidiora noverint fundamenta, qui eam ex igne deducunt, ut *Hipparchus* & *Heraclitus*; Quam qui ex aqua, ut *Hippon* & *Thales*: Vel qui ex sanguine, ut *Empedocles* & *Critias*; Quam qui ex ære, ut *Epicurus*: Aut è numero, ut *Pythagoras*: Aut aliunde, ut *alij*.

V. Non tamen hinc abeundum est, antequam cautionem, quam idem exemplum suppeditat, addamus: *Licere in aliquibus Somnij nostri capitibus, in quibus cum Ethnico sentire quidem nefas sit, cum Cicerone nihilominus loqui.* Ita, ut non statim *Ciceronis* erroribus suffragari dici possit, qui cum eo dicat, *animam fieri beatam non posse, nisi solvatur è vinculis corporis, & affigatur DEO.* Eum enim, qui hæc eadem, tempore locoque conveniente, alio tamen, quam Ethnici, sensu, diceret, talibus ego niti autoritatibus, puto, talibus rationibus & fundamentis posse defendi, ut nullum inde vel hæreseos, vel *ἀφίλοσφίας* crimen esset metuendum.

quid in se admittat, qua mente, qua pietate religiones colat, intrari:
 Piorumq; & impiorum habere rationem.

Nunc satis ad initiandum est, litavimus, patefunt adyta,
 manum porrigit Cícero, introimus, nobiscum, quæ restabant in
 limine, ferentes, ut dignius considerentur, & decidantur com-
 modius.

Jam vero videres Ciceronem, quicquid in antiquitate tota
 fabulosa, de animarum post solutionem à corpore Statu, pro-
 fundum, sanum tamen, reconditum, at conveniens, admiran-
 dum, verum non ridiculum æstimabit, anxie conquirentem, eru-
 entem studiose, eligentem prudenter, applicantem erudite.
 Inde propone tibi talia colligentem:

Παροιμίαι
 Θεῶν, οἱ πνεῖς ἔχουσι
 σοφίας, ἀδακρυῶν
 ἄδακρυον ἔμουνται
 αἰῶνα. Τοῖς δὲ ἀπειθεῖσι
 πῶν ὄχλον πόνον.

Apud honoratos Deos, illi, qui gaudebant fidelitate in jurejurando, et
 lachrymabili fruuntur ævo. Alij autem, visu horrendum tolerant cru-
 ciatum. Pindar. Ol. od. 2. sp. d.

Quod, ut ad suum scopum eò magnificentius deducatur,
 iterum suas Stoico dabit partes Cícero: Qui, pristini spiritus &
 μεγαλοψυχίας bene memor, pertexendam, unde antea liquerat,
 telam resumet: Quid stupes tandem immortalis anima, cælestium
 domuum & corporum magnitudinem? Quid totius orbis ad eorum
 usum, splendorem, jucunditatemq; mirabilem dispositionem, præclaro
 congruentiam, dulcissimam harmoniam? Morare vel tantillum hoc lo-
 co tecum, quo te, ut natalium tuorum dignitatem majestatemq; discer-
 es, evexi; Es ibidem sempiterna quondam tua beatitudinis domici-
 lium venerare. Via tibi in hoc beatorum consortium recta pater, stu-
 dium virtutis, quæ si humanus, id est, corporalibus oculis cerneretur,
 Di! quam mirabiles excitaret amores sapientia. Reser ad terram
 oculos, & quid tanti tibi videbitur, quod à tanta felicitatis amplexibus
 tantillum te valeas in se convertere? Totum circumeas mundum, &
 terrarum orbem superne despice, angustum, & magna ex parte oper-
 tatum

luna mari, etiam ea parte, qua exeat, late squalidum, & aut ustum, aut rigentem. En, hoc est punctum, quod inter tot gentes ferro & igne dividitur: En, quam ridiculi sint mortalium termini, intra quos omnes diuitia, Imperia, honores, gloria, continentur. Nondum contemnes domicilij prioris angustias? E quibus antequam libereris, subtrahere te subinde corpori, & sordidum omne deterge, ut expedita leuissq; amices, & in originem tuam rediens, in tam immensa felicitatis possessionem admittaris. Fiet id quo infallibilis, eo citius, si recte factorum tibi conscientia, DELUM colere audeas ut Imperatorem, venerari ut remuneratorem, timere ut principem, bonus benignum, malis infestum; Horribilia vel propria conscientia, vel apud inferos supplicia cogites religenter, non superstitiose: Nam

*αἰδῶ τοι λαΐτου
ἀριθμῶ περὶ τὰς αἰῶς.*

Orci obliuiscitur vir, qui convenientia fecit. Pindar. Ol. od. 8. sp. 2. fin. Cogitabis tamen cum tremore quodam, sed ut innumeris modis plus valeat apud te bona spei copia, gaudij abundantia, omnisq; prosperitatis, ut a DEO proficiscentis, votum atq; expectatio.

Nemo amplius, puto, hallucinabitur, nisi qui, quantum ad rerum publicarum robur & fundamentum, vera virtus, umbrae virtutis, vera religio, velo religionis, pietas superstitioni praestet, ignorat. Quae si amplius essent deducenda, his potissimum capitibus possent includi, ut ostenderetur: Ciceronem ante omnia fuisse sollicitum, de stabiliendis & muniendis fontibus, e quibus veram erga Patriam obligationem & hujus obligationis vim derivaret: Quod argumentum sicut haud ita pridem eruditissime, ut solet, executus est peculiari Dissertatione subtilissimum PUFENDORFIUS, ita, cur huc direxerit instituti sui scopum Cicero, nemini potest obscurum esse. Secundo, usum esse Ciceronem ad hanc rem, divini Nominis veneratione; (ad cuius cognitionem, per considerationem creaturarum fuerit perveniendum Gentilibus, inde non mirum, si plerisq; confusio sit immixta:) Tertio, hoc enim eum potissimum intendere, cum dicat: Nihil esse illi Principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, coetusq; hominum jure sociatos; Horum Rectores & conservatores caelo praefectos, in caelum reverti. Hocq; non modo materiam

formam, essentiam, vincula, definitionem totam civitatis exquisite exhibere; Verum etiam in Originem Majestatis inquirendi, & usum hujus inquisitionis notandi, manifestissimam occasionem ansamq; præbere. His autem omnibus eò majus robur esse, quod obligationem erga Patriam justitia, id est, virtute quatenus in civilem vitam transfertur, definiat. Cum vero quæritur: Cur maluerit Cicero, spe præmiorum ad virtutem ducere cives suos, quam metu pœnarum à vitii deterrere? Quod ultimum veteribus Poëta, Tragicis imprimis, admodum familiare est, & dedit ejus rei specimen Plaro in fine librorum de Republica: Cujus exemplum sine dubio secutus Plutarchus, Thespesium Redivivum libello suo, de sera Numini vindicta, annexuit. Cui non arrideret eorum responsio, qui ex ingeniis Romanorum generosioribus, quam ut serviliter traherentur ad honestatem, hanc rem definiendam putant? Possent forte credere, Cicronem idem, quod Plutarchus, sensisse; Qui, in lib. de audiendis Poëta, cum attulisset ex Poëta: Metus Deorum hominibus adest Prudentibus: Nequaquam recte, (subjicit) sed, Prudentibus fiduciam afferunt Di; metus causa cum sint imprudentibus, ingratis, stultis, qui etiam eam vim, quæ omnis boni causa & principium est, damnosam suspicantur, & metunt. Vel omnia ea, quæ Poëta de pœnis mortuorum apud inferos fabulati erant, à Romanis pro meris nugis habita fuisse; Quod loco non uno Plutarchus & Seneca innuunt. Secus, quam apud Græcos, de quibus Isocratis locus (Parenes. ac Dæmonic. fin.) exaudiendus est: Ζεὺς ἡγεκλίας καὶ τὰν ἑλλένων φηρήσας (ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι, καὶ πάντες πιστεύουσι) ἃ μὴ Διὶ τὴν ἀρετὴν ἀφαιναπὼν ἐποίησε, ἃ δὲ Διὶ τὴν κακίαν ἤ μεγαλίας πρῶτα ἐκδύσεν. Jupiter cum (ut arcana litera tradunt, & omnes credunt:) Herculem Tantalumq; genuisset: Alterum ob virtutem immortalitate donavit, alterum propter improbitatem maxime supplicii affecit.

Ut autem ea, quæ dicta sunt hæcenus, distinctius intelligerentur, accuratius essent noscenda varia variorum proposita, Divinum cultum, seu Religionem in Respublicas suas introducendum. Nulla equidem sine qualicunq; saltem Religione Respublica, inquit Plutarchus adversus Colorem, & si terras obeas, invenire possis civitates, muris, literis, regibus, domibus, opibus, numismate carentes; Templis Diisq; vacuam, quæ precibus, jurejurando, oraculo non utatur,

non honorum causa sacrifices, non mala sacris avertere nitatur, nemo unquam vidit: Cum facilius urbs condi sine sole posse videatur, quam, opinione de Diis penitus sublata, civitas coire, aut constare. Aliud tamen institutum est Christianorum, aliud Gentilium, & inter utrosque, aliud impiorum, qui cum Capaneo illo Scary, Thebaid. lib. 3. pag. edit. Gronovian. min. 153. dicunt:

Primus in orbe Deos fecit timor. ----

aliud superstitionis, aliud, & id etiam inter se diversum, eorum, qui veram pietatem in oculis habent.

Parabam rem diffundere, tum annectere aliqua de distinctione, conjunctione, & confusione ælestis, cum humanarum rerum prudentia, sapientiæ: Nisi repetendo, quæ dicta sunt, huc applicare, nimis visum esset otiose superfluum: Altiora vero maturioribus reservare profectibus ultro constituissem. Cujus consilii, quas mihi proposui, non leves sane, causas non possunt ignorare ii, qui rerum harum adeo varie diffusam profunditatem intelligunt cogitantque.

CAPUT QUARTUM,

*Discrimen Philosophia Gentilis inter se,
Ciceroni observatum, summatim exhibitum & illustratum exemplis, continet.*

ERimus imposterum instituti magis memores, id est, breviores; Hoc præsertim capite, ubi res minus profundæ observationis agitur, non tamen penitus prætereunda.

Nec enim fuerit inutile, tanquam in transitu, cogitare intentius, quantum toti Ciceroniana disputationi ponderis & dignitatis addant, moderatores, ut ita dicam, Somnij, Paulus Æmilius, & Africanus Major, sancti dum viverent, post mortem igitur ex suorum disciplina Divini: Qui sapientiam suam divinam itidem sanctamq;, plusquam fere vulgari populariq;, Æmiliani Philosophia, & Prudentia juvenili opponunt.

Non loquor jam de instituto Ciceroniano, quo Scipionem suum ad theoreticam beatitudinem, veræ sapientiæ operationi-

bus obtinendam instruit: Cujus doctrinam in *Practica Philosophia* locum habere, primus me docuit *Accuratissimus* THOMASIIUS; (*Tab. Phil. Pr. 6.*) Hæcque res, si ex Ethnicorum principiis esset dimetienda derivandaque, qui *supra Lunam æterna & Divina omnia*, (quæ res objectum sunt theoreticæ virtutis) *infra eam nihil esse nisi mortale & caducum*, rebantur & pronuntiabant, *præter animos generi hominum munere Deorum datos*; sub quibus nisi *Damones* comprehendunt, vix sibi constabant: (*vid. præter Ciceronem, Senecam, inis. lib. 1. Nat. Quæst.*) Magnam *Somnij* partem implet, & sicut jam dictum est, superiore capite potuisset tractari fufius, *Macrobianæ* præsertim distinctione virtutum occasionem præbente.

Verum hoc capite nihil aliud intendimus notare, quàm esse in Ethnicorum disciplinis, quodcunque tandem comprehendant objectum, ex alia parte veram quandam, solidam, sanctamq; sive sapientiam, sive prudentiam, quæ plerumq; vix e latebris & involucris suis porrigat caput, non satis comprum, & quid aliud quam videndum profanis animabus? Quod ne illis quidem digne satis colitur, qui sacerdotio proximi, hoc est, initiati suis sacris videri possent: Causam hujus rei esse, quod ei insint, *ἡ ἀγνοία & ἀνάστασις βέλῃ, φανῶν & οὐκ ἐπιγινώσκοντες* Es ἢ ἢ πᾶν ἰσχυρῶν χαλίει. *Multa sub cubito celeres sagittæ, quæ sonant prudentibus: Apud vulgus interpretibus indigent. Vim ejus nunquam elucescere fortius, quam ubi cum popularibus erroribus opponendo conferatur.*

Ex alia enim parte opiniones vulgares obstrepere, quò apertius propostras, eò majores ad speciem, non tantum vulgi applausum excitare, cujus suffragiis, *Philosophia*, quin & prudentia sapientiæq; nomen adepta sunt, & ad cujus caput probabilitatibus suis tota sunt accommodata & composita: Verum iis etiam, qui perspicacitatis & industria cujusdam opinione, supra alios eminent, vix interdum exinde se expediendi facultatem esse: Si præsertim eis species, nescio cujus roboris, qua perunt involvi, artificiosius aptetur. Ut primum vero accedat verus astinator, qui rerum rationes, & rationum fundamenta, & fundamentorum momenta, & momentorum robur, accuratius conquirere, conspice inter se, & expendere didicerit: Nihil hic reperiri solidum, nihil quod limam sustineat, invalida, debilia, ruinosæ omnia.

Hoc

Hoc autem loco, si auderem, quod in antecessum dictum velim, ad *Pindari* cujusdam reconditissimam sapientiam æstimare *Ciceronem*, non omitterem monere, ex diviniore, & quæ vix vulgo se probaverit, disciplinæ regulis profectum esse, quod *Scipio* ea, quæ in *Somnio* eventura sibi acceperat, tum demum aliis patefacit, & ita decreta fuisse, antequam evenirent, non prius ipse credit, quam cum jam essent pleramque partem eventum sortita. Divine omnino *Pindarus* :

Τὰ δ' Ὀλυμπία αὐτῶν τοικεῖν ἦ-
 δῆ πάροιθε λελέχθαι
 πὰ δ' ἰσχυρὰ τὸτ' αἰὶν Φαίλω σαφές
 νῦν δ' ἔλπομαι μὲν, ἔο θεῶ γε μὰν
 τέλῃ.

Eorum autem apud Olympiam facta, videntur jam antea dicta fuisse : Futura autem tunc, cum fuerint, dixerim aperte. Nunc autem spero quidem, sed in Deo est eventus. Ol. od. 13. Ἀντιστ. 2.

Ἄμειροι δ' Ἐπίλοιποι,
 Μάριος σοφώτατος.

Posteri dies, testes sunt sapientissimi. Ol. od. 1. sp. β. Quod si hodie quidam in oculis haberent, non paterentur se tam frequenter intempestivo divinandi pruritu, nonnunquam impie, sapius infelicitate, ut plurimum temere abripi.

Hinc vero operæ pretium est animadvertere, quam strenue propugnet vulgum *Scipio*, nunquam tamen tam absurdis sententiis, quin aliquem posset, è *Philosophorum* non vulgariura sectis, assentientem sibi nominare. Quid, non dicam *Philosopho*, sed homine indignius, quam dubitare, *viverentisne ij, quos mortuos vulgus arbitratur?* Erit tamen *Lucretius* aliquis ; At quantus viri? Qui, postquam de superis rebus bene rationem habuerit, videritque,

--- --- Solis, Lunaq̄, meatus

Qua fiant ratione; Et qua vi quaq̄, gerantur

In terris :

ex *Epicuri* opinionibus, interire cum corpore animam, conquestis undequaque rationibus, docebit. l. 3. p. ed. Giph. 86. & seqq. At quam

quam profunde sanctus est adversus hæc alter *Scipio*? Nepotem suum increpat exquisito sententiarum pondere; Et, quæ hoc loco fere in vulgum valet unice probatio, monstrat ad se venientem vivum Patrem *Paulum*.

Quo vero alias, quam ad juvenilem quendam impetum, potuisset referri, cum *perrumpere Scipio corporis vincula, & in cælum aperire sibi propriis manibus aditum tentat*? Nisi *Sroici*, versa in temeritatem fortitudine, vero laudis & gloriæ studio in ambitionem, viam ipsi prævissent. Et, si dicendum quod res est, ægre reperissent exitum ex hoc errore, etiam sapientissimi quique *Gentilium*, absque verecunda, & ad superstitionem usque religiosa *Pythagora* perspicacitate: Hic primo

*Mente Deos adiit: Et quæ natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit:*

Inde primus vetuit, *gigantum more bellare cum Diis, hoc est, natura repugnare, & injussu Imperatoris, DEI, de presidio & statione visa decedere.*

Per singula ire, vetat instituti nostri modus: Et poterit tanquam in summam rei assumi admonitio tam frequenter inculcata Scipioni; *Ut sursum tenderet: Tum, ne rumores ante salutem Patria poneret.* Quot enim *Africanis* hodie, Dî! Quot *Paulis*, ad corripandos eos, opus esset, quorum defixæ terribiles, vanæ gloriæ, divitiis, Imperiis, honoribus inhiant, cum, conditionis suæ memores, spectare cœlestia, & erectos ad sidera vultus tollere deberent,

CAPUT QUINTUM.

*De adhibendo, vel ad examinandam hanc
rem, vel ad corrigendam, vel ad temperandam, aut
supplendam, Christianæ Philosophiæ
subsídio.*

Atque hæcenus clarum est, quo progredi sapientia humana possit; Quæ non aliter, quam tanquam per nebulam, beatæ vitæ speciem contemplatur: Nec iter ejus ad plenam veritatem

tatem tendit, neque ad salutem & felicitatem pervenit. Statim aberrat, & pergendo deficit. Nobis igitur ad aliam scholam, quam summi atque unici Prophetæ JESU CHRISTI doctrina aperit, transeundum est.

Ibi, ut res ordine procedat, admonemur I. *Ne sub extraordinaria cujusdam sapientiæ speciei nobis imponere patiamur, illum fabulose trahendi Divina mysteria modum, quem nec ipsi, etiam si propriis impetantur principiis, sufficienter Ethnici valeant defendere; Quam tamen, contra eos, litem nobis nunc non sumimus. Maneant in eorum scholis tenebræ, in tenebris fabulæ, in fabulis Genesium mysteria, unde volunt traxisse originem, unde mutuata vim & efficaciam; Cum quibus ad minimum eximie concordant. Nos vero Christianos, ut aliter sentiamus & loquamur, non una causâ movere potest, debetve. Excitari & reproduci mortuos ab inferis, vel somnia fingi, cum vel à flagitiis deterrendi sunt homines, æternorum suppliciorum metu, vel ad integritatem vitæ, perennis spe beatitudinis alliciendi, mos est, quem non evincit vulgi stupiditas; Et à quo Christiani, vel in honorem Christiana Philosophia, longissime debent recedere. Vid. Paul. ep. ad Roman. 1, 21. & seqq. Major est disciplinæ nostræ gravitas, major ad penetranda quævis efficacia, majus ad firmanda robur, quam ut quocunque modo fabulis indigeat. Legatur nostra, inquit Augustinus de Civ. Dei lib. 2. c. 19. & per Prophetas, & per sanctum Evangelium, & per Apostolicos Actus, & per Epistolas, tam multa contra avaritiam atq; luxuriam, ubiq; populis ad hoc congregatis, quam excellenter, quam Divine, non tanquam ex Philosophorum concertationibus strepere, sed tanquam ex oraculis & DEI nubibus intonare. Hæc præsidia nobis concessit Divina bonitas, quibus uti possumus, & niti, hæc nefas esse debebat relinquere, quæ poterant erga eos commiserationem excitare, quos tam profundis absurditatum abyssis, dum ad fastigium sapientiæ videretur evehere, princeps tenebrarum immerfit.*

II. Antequam aggrediamur *Somnium*, præparari debet animus ante omnia *Sanctorum Patrum* admonitionibus & cautionibus, quæ ad universam Ethnicorum scriptorum disciplinam sapientiamque spectant: Quales, qui locum omnium hac vice poterit explere, *Basilii Magni in Oratione hujus argumenti;*

F f ff

sup.

suppeditat. 1. Minime omniam oportere viris illis, velut navigij, ita animi nostri, gubernacula concedere, & quacunq; duxerint, hac sequi: Sed quantum utile est, ex ipsis, velut apes ex floribus, assumere, & nosse, quid oporteat contemnere. 2. Consuetudinem & familiaritatem cum iis habendam, sed non aliter, quam loco preparationis ad perfectam veritatem. 3. Cognitionem eorum sapientia, si adepti fuerimus, non magis, quam tanquam ornamentum aliquod, aestimandam: Ita ut, quemadmodum planta virtus propria est, maturo surgere fructu, addunt autem aliquid ornatus etiam folia, cum circum ramos concussa laudant: Sic etiam anima principus quidem fructus sit veritas ipsa, circumdatur externa sapientia, velut foliis quibusdam, & tegumentum fructui, & aspectum non injucundum praebitur. Quae deinceps subiectis illustrat exemplis amplius.

III. Si haec ad propositum nostrum aptare, & occasione Ciceroniani Somnij decurrere viam hanc instituissemus; Deduceret nos illustri tramite, ad id, quod intendimus, per abstrusissimos totius antiquae sapientiae fontes, per latissimos omnis eruditionis campos, Clemens aliquis Alexandrinus (libris suis Stromatum) Sufficeret pro comite & norma, admirandum illud Philosophiae Christianae penu, D. Augustini de Civitate Dei opus. Pauca restarent, spero, quae non his possent superari, nec esset ad devia metuenda declinatio.

IV. Sufficiet hac vice, nostro ex iis usui excerptis: Contineri quadam hoc opusculo, quae, licet sane satis dicta sint, à Christiano tamen inde nequaquam haurienda: Vel, quod eodem tendit, esse Theologiae Christianae capita, nec ea parvo numero, in quibus non intersit modo, quid dicatur, sed vel maxime, unde dicatur, & quis dicat? Exempli loco: Quanta de DEO didicit à Platone Cicero, & expressit, quae, si res ipsa spectetur, convenienter nemo possit facile rejicere; Ut non immerito Sancti Ecclesiae Doctores, ea Platonem aliunde mutuatum, vel, ut Clemens amat loqui, furatum esse, suspicati sint, imo pro certo demonstraverint. Quis tamen eum, cum de natura, de attributis, de Essentia, de mysteriis Divinis sermo est, pateretur sibi doctorem Christianus obtrudi? Non magis impium fuerit, quam homine indignum, & quod ipsi Gentiles valeant redarguere, in certa scientia, de probabilitibus & vagis opinionibus, ad suffulciendam nostram fidem, nos esse sollicitos.

Deinde

Deinde maximam ego partem, doctrinæ de Anima humana, ex quavis potius sede, quam *Ethnicorum* scholis, utut interdum non adeo indigna & abhorrentia Christianis dicant, putarem derivandam. Nonne enim hæc via est, ad solenne præcipitium, quo tot jam, qui incautius progressi sunt, delapsi, profundissimis non absurditatum modo, sed impietatis abyssis demersi sunt? Tot varietates sententiarum, tot palestræ opinionum, tot propagines quæstionum, tot implicationes expeditionum intricarunt apud Philosophos hanc rem: Ut, quam late quæruntur incerta, tanto latius disputentur præsumta; Quanta quæque probandi difficultas, tanta suadendi operositas: Et non mirandum, *Heraclium terminos animæ, propria confessione, nusquam invenisse, totam viam ingrediendo.* At Christiano paucis ad hanc scientiam opus est: Nam & certa semper in paucis, & ea tantum quærere licet illi, quæ possunt inveniri, amplius autem inveniri nequit, quam quod à DEO discitur; Quod vero à DEO discitur, totum est. Et hoc ego respectu, eodem omnes censu Gentilium opiniones habeo; Quorum alii veriora quidem aliis, & certiora senserunt, certius nunquam. Nec *Aristoteles* firmissime asseruerit *ἐσθλὴν* (secundum *Ciceronem*, vel, ex mente recentiorum *Peripateticorum* *ἐστὴν*) suam, quam *mortalem animam* *Epicurus*, aut *corporalem* alii: Nec solidiora noverint fundamenta, qui eam ex igne deducunt, ut *Hipparchus* & *Heraclius*; Quam qui ex aqua, ut *Hippon* & *Thales*: Vel qui ex sanguine, ut *Empedocles* & *Critias*; Quam qui ex aëre, ut *Epicurus*: Aut è numeris, ut *Pythagoras*: Aut aliunde, ut *alii*.

V. Non tamen hinc abeundum est, antequam cautionem, quam idem exemplum suppeditat, addamus: *Licere in aliquibus Somnij nostri capitibus, in quibus cum Ethnico sentire quidem nefas sit, cum Cicerone nihilominus loqui.* Ita, ut non statim *Ciceronis* erroribus suffragari dici possit, qui cum eo dicat, *animam fieri beatam non posse, nisi solvarur è vinculis corporis, & affigatur DEO.* Eum enim, qui hæc eadem, tempore locoque conveniente, alio tamen, quam Ethnici, sensu, diceret, talibus ego niti autoritatibus, puto, talibus rationibus & fundamentis posse defendi, ut nullum inde vel hæreseos, vel *ἀφισσώφιας* crimen esset metuendum.

Dixit hoc, præter alios, in elegantissimo quodam juxta, & eruditissimo carmine *Germanici Idiomati*, Doctissimus FREINSEMIUS, sapius aliis propterea reprehensus; Cujus veneratio Nominis, nobis, ut in ejus defensionem aliquæ, occasione commodiore, meditemur, imperat. Obversantur oculis, ante omnia, *Sanctorum Patrum, & antiquorum Ecclesia Christiana Doctorum exempla & autoritas*: Qui in hominibus, hymnis, quin & disputationibus suis gravissimis, hoc potissimum sensu de anima philosophabantur: *Animam ex DEO esse, & Divinam, & cœlestis nobilitatis consortem, ad quam etiam properet, quamvis deteriori colligata. Postquam enim corpori exsolvatur vinculis, & hinc discedat, eam ad intellectum & contemplationem boni, quod ipsam manebat, pervenire, & gaudio quodam admirando latari, & exultare, ac hilaritate persusam, ad suum accedere Dominam; A tenebris, scilicet, purgatam, & carcere quodam gravi, via nempe hac, & vinculis liberatam molestissimis, à quibus mentis antea coercita penna, imaginatione tamen sua, felicitatem sibi reservatam meditantur.* Exinde Freinsemium instruti sui argumentum modumque mutuatum esse, palam est, & ignorasse, qua hinc opus est, temperamenti rationem, nemo dixerit, nisi qui stupendam Viri, in hoc literaturæ genere versatissimi, eruditionem vel non cogitat, vel ignorat.

VI. Spectant ad isthæc altiora, quædam adhuc alia, quæ magis obvia sunt, id est, in quibus vel magis, & manifestius aberrat Cicero, vel minus perfectus est: Nempe *Christiani* aliunde noverunt *Divina Providentiæ* vim æstimare, quam ut in *animal rationale* mundum iis opus sit convertere, & ei, sicut animam corpori, ita *Niemen incomprehensibile*, tanquam carceri includere. De qua re *vid. Augustin. de Civ. Dei l. 4. c. 11. & 12. & l. 10. c. 29.* Longe alia sperare *perennis gaudij domicilia* edocti sunt, quam ut ulli mundi parti affingenda sit æternitas. Aliam *cœlestis concertus harmoniam, harmoniæ dulcedinem, melodiæ congruentiam, modulationis suavitatem* sciunt expectare, quam qualem circulorum posset excitare revolutio. Venerantur tamen omnino, non hujus modo cœlestium orbium harmonice dispositorum, ex discordi concordia consensus (unde inventio *Heptachordi*; Quo *Pythagora Tetrachordus* vetustior est) occasione, sed in omnibus operibus suis, DEUM *μυσικήτων*, qui universam hoc, quod oculis

usurpa-

usurpamus, artificis nulli oculo usurpandis, congruenter ordinavit, & perfectissima quadam harmonia ratione architectatus est. Agnoscunt in omnium societatum constitutione vel ordinatione, harmonia necessitatem, congruentiam vim, concentus decus. Agnoverunt idem Ethnici. Auguft. de Civ. Dei l. 2. c. 21. ex Cic. de Rep. 2. Attamen Christiani, utpote, qui principia Musices non ab Apolline aliquo, aut Mercurio, aut Pythagora, sed ab ipso universi conditore, & primo vocis Architecto didicerunt arcessere, longe suavius sonat modulatio, longe congruentius ordinatur melodia, longe interius insinuat harmonia. Hic jam sine fabulis & ambagibus, cantant astra matasina: Hic chorus Angelorum DEUM universi factorem, quod omnia bene, omnia Musice fecerit, deprecatur: Hic hominum pietas opera Domini innumera, ab aeo in evum, per intervalla, per gradus, per modos, collaudat. Vid. Cl. Bœtlerus Program. Academ. XXII.

VII. Ubi ad formandam instruendamque vitam præcepta & præsidia perventum erit, & ea, quibus minus, in aberrando, periculum conjunctum est; Licet non denegari possit ex Ethnicis ea petendi libertas: Cum tamen non erroribus hic modo, sed defectui potissimum subveniendum sit, quin longe fecerit melius, qui Christianis, ubi suppetunt, Doctoribus utatur, nemo dubitaverit, etiam cum sana præcipiunt Gentiles.

Quæret nimirum omnino Politicus Christianus, ex illis præsertim, qui pietatem & religionem, non fundamentorum Republicæ fulcrum, sed maximam partem in civitate constituunt, unde pro suis fundamentis petendum robur, unde speranda, vel accersenda fulcra, unde subsidia querenda, quæ fundamentorum vim in singulas adificij partes diffunderent? Hic vero dabo tibi, loco perfectissimæ institutionis, disciplinam Viri, cujus jam totum in se literarium Orbem convertit eruditio, JOH. HENRICI BOECLERI: Ille tibi, Lipsi alicujus exemplo, pagellis, imo lineis paucissimis exhibebit, quod in magnis aliorum dogmatum Politicorum voluminibus desideres; Totam, jaciendæ constituendæque civilis vitæ fundamenta, rationem, spatium, mensuram. Quam non sufficiat scilicet hic, virtutem nominare, in Pietatem & Probritatem distinguere, Pietatem in Sensu & Cultu commendare. Sed Fatum, (cujus vim adversus Machiavelli doctrinam propugnavit Nobilissimus FORSTNERUS, gloria eruditionis politicæ, Not. ad Tac. An.

nal. 3.) & conscientiam inferi debere, quorum respectu ac veneratione Pietas hic fit Pietas, id est, in civilem vitam valeat, transferaturque. Quanta hæc sint, nemo non videt; Quam in doctrina Politica summe necessaria; Sed & quam profunde abstrusa: Hincque tenuit hæctenus eo ardentius eruditos desiderium, & expectatio, (comperta loquor) ut illa, quod in eadem *Dissertatione (de Politicis Lipsiano)* sperare iussit *Nobilissimus Auctor*, cum doctrina *Fati*, divina sui ingenii vi erueret, & exquisitissima, qua pollet, eloquentiæ facultate illustraret.

Hæc ipsa autem, sicut ad corroborandam actuum civilium ex se invicem cohærentiam, & ostendendam ejus cohærentiæ certitudinem necessitatemque, primario faciunt, ita non obscura via ducerent, ad noscendas moralis & Politicæ scientiæ demonstrationes, quas aliquando, etiam ex Aristotelis mente, contra ac plerisque hæctenus visum est, accuratissime asseruit Clarissimus SCHALLERUS, cujus non possunt non venerari nomen, quibus solida literarum illarum cognitio cordi est: Præter quæ, ipsum procedendi modum & viam, non ostendit modo, sed præstruxit in aureo plane de *Civili Prudentia* libro, Vir, non inter ornamenta modo, sed fulcra elegantioris literaturæ, primo loco nominandus, HERMANNUS CONRINGIUS. Et, in *Analysi* sua, accuratissimus WEIGELIUS: Nisi, (quod ad quarti, dissertationis nostræ, capitis supplementum spectat,) subinde diviniore & solidiore prudentiæ obstreperent non vulgares modo errores, sed cursum connexionis interrumperent, *humana natura imbecillitas & depravatio; Falsa species, & similitudo vitiorum, virtutes imitantium; Tum mutatio & variatio, quæ in ipsa natura honesti accidit.* Nemo enim, Christiane civilem prudentiam doctus, in iis, quæ ibi dicta sunt, subsistet, quin ea occasione ad impedimenta intelligentiæ politicæ, cujus tota nempe ratio, in discretione honestorum & turpium, utilium & noxiorum, summatim continetur, partitim arbitranda, delabatur: Inde conquirenda remedia: Ut appareat, non minus illa hodie inter Christianos occurrere, his adversus ea opus esse.

In singulis, iterum manifestioris arbitrationis res est: Nempè, contra *ἀνομιαν* sanctus prorsus est Cicero; Sed longe

ge solidior *Augustinus: De C. D. l. i. c. 17. & seqq.* Cicero contra gloriae cupiditatem & ambitionem gravis est; Sed argumentis nititur infirmis. *August. l. 12. de C. D. c. 10. & 11.* In numerorum perfectione asserenda non omnino absurdus; At rationes perfectionis & rotunditatis, quæ Christianum hominem moveant, quas ignoravit ipse, neminem poterit docere. Vid. præter alios, *Augustin. de C. D. l. 11. cap. 30. & Viv. ad h. l. & c. seq. l. 12. c. 18.* Usum autem numerorum, in vita, & vim variam, unde potius hauriendam quis putaverit? quam ex instituto Varronis illius Argenteratenfis, MATTHIÆ BERNEGGERI, Viri in tantum docti, in quantum intelligi sapientia humana potest: Qui in *quæst. ad Tac. Germ. & Agr. Q. 153. 212. 214.* tam perfecte hanc rem pleramque partem executus est, ut cæterorum in hoc argumento labores non incongrue reddidisse dici possit superfluos.

CAPUT SEXTUM:

Quo ratio diffundendi locos minus principales Somnij, speciminibus aliquot ostenditur.

FUimus hæcenus de implenda instituti nostri ratione modò que unice solliciti. A quo non abhorrebit omnino, si hoc loco, tanquam in appendicis vicem, diffusis aliquo modo locis *Ciceroniani Somnij*, nihil aliud, quam connexionem rei juvantibus vel continentibus, probandæ distinctius eximiae varietati, quam summam aliquoties indicavimus, aliquid operæ depretemus.

Hic vero procul eundum non est, & suppedabit nobis, in argumentum peculiaris scriptionis, Cicero, nomen & res gestas *Scipionis*, per totam tractationem dispersas, sub ELOGIO SCIPIONIS concisus exhibendas: Cujus hæc possent esse primæ lineæ:

Scipionum nomen Roma, quamdiu virtus honori fuit, eo illustrissimum habitum est, quod in ejus decus & conservationem, singulari providentia cura Divinum Numen intentum fuisse, indubitanter animadversum est. In vertextum fortuna publica, hujus familia robur, crescere una, & minui, exsurgere, labasci: Et, efficacissimo hujus declarandi nexu argumento, idem Scipioniana gens, qui libertas Romana, in famam tandem.

eadem Africa suis. Quis autem non agnoscat hic celestis destinatio-
nem & directionem consilij? Cum asciam ex aliena familia salutare
Imperio nomen, Emilianus, ruenti in declivum utriusq; magnitudini,
tanquam alter Scator Jupiter, oppositus est. Hujus enim mox, inter
prima juvenutis initia, animus supra adolescentia fervorem ingens,
fortitudinis, quod in viris mireris, robur, prudentia, unde senes argu-
mentum disciplina murarentur, tam claris speciminibus emisit; Ut
quantum natalium splendorem virtute vinceret, quam genuine ado-
pitionis decus factorum gloria exprimeret, quam constanter rerum, qui-
bis destinatus erat, magnitudinem, animo tanto fastigio undecunq;
dignissimo, prepararet; non posset amplius in abdito latere. Ita pre-
sertim adgubernante fortuna, & tanquam coactas in Scipione, sub Im-
perio virtutis, dominationis sue vires, ultimo hac facie sedeq; mox
horrendi virorum larvis condendas, & nequitie cessuras in premium,
orbi Romano esset ostentatura; Conquirente per potissimos orbis an-
gulos, dispensanteq; theatra, singulis facinoribus illustrius patrandis
& magnificentius exserendis convenientissima. Fervor animi intra
Macedoniam detonyit; At spiritum ultra superbiam elatorum ma-
trrem & nutricem; Fortitudinis in Hispania tyrosinium positum est;
At in illo bellatorum virorum, totius orbis robustissimorum, concilio:
Prudentia Africa palastra obtigit; At illa calliditate fraudemq; me-
tropolis & magistra. Extant heroicarum utrobique virtutum specimi-
na, & quorum respectu ceterorum gloria, vel ipsius obtrectationis
confessione, in umbram evanuit: Utrobique summa, sed majorum
preludia, sed preludiorum principia, sed nec pristiorum comple-
menta: Quibus hactenus in premium corone sufficiebant, ne crescen-
tem in immensum gloriam, emicandi aliquando locus, vel industria
desiceret. Hinc enim auspiciis vis, per summa in Republica ma-
nere, per triumphos, per nomina, de devictis gentibus, illustrissima,
fuit ad id fastigij; Unde ab ingratis civibus, quod Scipioniana ma-
gnitudinis apex esse consueverat, ob assertam Patrie libertatem,
necessariorum scelere precipitaretur.

At ne ultra rudiores lineas: Erigeremur alias, vel solo
 Viri otio, quovis aliorum negotio graviore, otio illustri, otio
 Regio, otio heroico, animo, inter armorum strepitus, in-
 ter deflagantium urbium fragores, inter excisarum ruinas,
 pacis artibus, Musarum deliciis, eruditorum disciplinis in-
 tento,

to, ad expendenda partitim Historicorum de eo, magno numero, *Elogia: Polybii, in fragment. Peiresc. Plutarchi, in Ap- phthegm. Roman. Aurel. Victoris, in Scipione: Ciceronis in Lelio. Vellej, & bellorum Carthaginiensis III. & Numantini Scriptorum, passim.* Ex quibus, ad explicationem vel illustrationem *Somnij*, inprimis excerptenda esset *explanatio GENEALOGIÆ SCIPIONUM consignatio*; Et, intertextus huic, *PARALLELISMUS, inter Africanum Majorem, vel Paulum Æmiliam, & hunc nostrum Scipionem. Vell. 1, 12, 3.* Propius ad rem facit, hincque peculiariter esset expendendum *ITER Scipionis IN AFRICAM*; Supplendo *Ciceronis institutum, qui naturam scriptionis secutus, statim*

————— *In medias res*

Haud secus, ac natus, Auditorem rapit:

Et dicendum de occasione hujus expeditionis, bello Punico tertio, ejus causis, consultatione de excidenda Carthagine, eventu; De nominibus Consulibus obiter. Hinc vero *Scipionis apud Masinissam HOSPITIUM, Ciceroni etiam notatum in Carone, Tum Scipionis cum Masinissa de illius Rep. & hujus Regno COLLOQUIUM* recluderent ex parte *Scipionis, & exhiberent* variorum officiorum fontes, præcepta, specimina: Et in his, notabile cognoscendi studium, sublimem eruditionem, solertissimam perspicacitatem: Ex parte *Masinissa, Regium animum, Regios affectus, Regias virtutes*; Et in his nominatim, Senilem experientiam, Regiam magnificentiam, exquisitam rerum peritiam & remissitiam, Regis boni, Romano-rum Socii, Prioris Scipionis Clientis. *Flor. II, 15, 3. Liv. passim.*

Somnij huic tractationi mentionem injiciendam, nemo non videt, cujus occasione, si de Somniis, exemplo Macrobij, in thesi esset agendum, tractationis nobis partes suppeditarent, Magnus SCALIGER, in præf. Commentar. ad lib. Hippocrat. de Insomn. Doctissimus LEUNCLAVIUS, in præfat. ad Apomasariæ Apotelesmata. Cui, quoniam hæc res observa-

Gg gg

tionem

tione potius, quam disciplina constat, subjiceretur HISTORIA SOMNIORUM, ad imitationem Historiarum Physicarum *Illustris* BACONI DE VERULAMIO, & aliorum.

Hæc omnia vero majori otio seponentes, ad *Scipionis* nostri venerationem redeamus, & excipiamus servulorum sedulitatem, *Eum*, obvoluto capite, à cujus modo ore totum veneratio, vel terror orbem suspenderat, efferentium: Infra quorum pietatem conspici, proximus ad propinquorum, & ingratae Romæ scelus, gradus esset. Idcirco nemo ejus CONDITORIUM transeat, quin demissis pietate, vel crebris tanti Viri virtute ad sublimia cogitationibus,

RERUM TERRESTRIVM

Miretur vices,

Spernat vires;

Veneretur utriusque disciplinæ

Memorable argumentum,

Magnitudinem Scipionianam,

Cujus hic compendium est:

Propinquorum execretur perfidiam;

Cujus hic symbolum est:

Ingratae Romæ abominetur dedecus;

Cujus en perenne monumentum!

P. CORNELIVS SCIPIO ÆMILIANVS

AFRICANVS NVMANTINVS,

Patriæ libertatem asseruit,

Civibus salutem,

Suis dignitatem;

Sibi

Sibi in exitium,
 Romanis in crimen,
 Amicis in scelus,
 Suæ in fastigium magnitudini,
 & coronam.

Ut infausto tandem exitu
 Patriam tueretur,
 In Patria,
 Contra Patriam,
 Fuit tuenda:

Cum nunquam pro Romanis pugnasset
 fortius

Quam Romanis in castris,
 Contra Romanos:
 Nunquam Patriæ vicisset illustrius,
 Quam in Romanis,
 Patriam;

Nunquam triumphasset magnificentius,
 Quam in Patria,
 De Romanis:

Nunquam stetisset altius,
 Quam cum humanæ sortis
 Emensum culmen,
 Casus ostendit.

Gg gg 2

Idem

Idem vicissitudinis Humanæ,
Scipionianæ magnitudinis,
Amicorum perfidiæ,
Ingratæ Romæ,
PERENNE MONUMENTUM.

INDEX

INDEX RERUM.

A.

A bdicatio an liberè licita Imperatori?	232. lqq.
rara	231
eius aliqua exempla	231. lq.
discrimen in Monarchia pura & mixta	236. 238
causa, ob quas licita in Imp. Germ.	238. lq.
in eam an Electores ex justis causis factam consentire obligentur?	235
Abdicatum Imp. in cuius manus tradendum?	240. lq.
Abgari ad Christum epistola an genuina?	438
Abrabamus Philosophus, etiam juxta Gentiles	318
Abstinentia alieni dominium infert inter prima natura præcepta est	ibid.
eius lex excipit casus incertos	182
Abusus non tollit usum	159
Aciei Imperialis ordinatio in ea adhibebantur signa militaria	98
ad Actiones civiles fundamenta quomodo applicanda	30. lqq.
ad famosam quando descendendum?	43

Actiones humanae sunt partes vite civilis

an certis regulis nitantur?	ibid. lq.	25
earum finis		26
principium primum	ibid. lq.	
in eo applicando intellectus non ster vacillas		27
quatenus in insit certitudo?		31
an dentur utiles nec honestæ, & vicissim?		27
Adamus exercuit Politicam		32
fuit primus sapiens	316. lqq.	
Adler desß H. Reichs		65
Edificio necessarium fundamentum		25
Æneas Sylvius affectuum erga patriam oblivisci non potuit		290
eius de ense Caroli inter Clenodia Imp. sententia refutatur		358
Æqualitas fortuna civium quaesita à vet. Legislatoribus in rebus suis		129
eius fructus		130
Æquitas: vide, Honestas.		
Æquum & Bonum voces solennes in iudicio		42
Ær non potest fieri proprius alicujus		5
Ærarium, publicum quomodo?		6
in Æstimatione rerum mira vicissitudines		270

INDEX RERUM.

Ἀρισμνήτω <i>Græcorum</i>	394	<i>Augusti lex</i>	126
<i>Agrariarum legum origo</i>	110	<i>C. Caesaris & Nerva</i>	ibid.
<i>nomen invisum</i>	111.130	<i>publicorum limites non satis cohiberi</i>	
<i>in meliorem sensum transductum</i>	112	<i>potuerunt</i>	127
<i>earum custodes qui?</i>	127	<i>Agrimenforum disciplina</i>	ibid.
<i>oppugnator Cicero, post fautor</i>	122	<i>Albericus Gentilis rejicitur</i>	377
<i>earum invidia & impedimenta unde</i>		<i>Alexander M. parum occupaverat de toto</i>	
<i>procefferint?</i>	130. 131.	<i>orbe</i>	414
<i>successum Optimates sepius inter-</i>		<i>Alieni usus facultas quomodo admitta-</i>	
<i>verterunt</i>	132	<i>tur?</i>	183
<i>ipsa in se non vituperanda</i>	ibid.	<i>Alienum nihil, ubi omnia communia</i>	12
<i>iis species prætexa</i>	131	<i>Alphonsi Castellani in Imp. Rom. electio</i>	
<i>quid gratiam & successum conciliaverit?</i>	128. 133.		251. 134.
<i>in iis popularitas eminebat</i>	130	<i>Alphonsus I. Hispania regnum abdicans</i>	
<i>non semper prudentia Legislatoria</i>		<i>militat sub Filio</i>	239
<i>observata</i>	132	<i>Alsatica ligæ</i>	339
<i>variare censentur</i>	112. 133.	<i>Amare hominem naturaliter, & amare</i>	
<i>Agraria res prudenti Legislatori curæ esse</i>		<i>ut hominem, longe diversa</i>	20
<i>debet</i>	128	<i>Ambracia à Romanis capta</i>	382
<i>ejus dispositio sub Imp. Rom.</i>	125. 131.	<i>Americanis an nil proprium?</i>	11.13
<i>in ea Principes nil à provisione sua</i>		<i>in simplicitate summa vivere</i>	13
<i>alienum putarunt</i>	127	<i>quidam naturam suam suppressere</i>	4
<i>edicta quadam & sanctiones eo pertinentes</i>	126	<i>Amicorum omnia communia, Græcorum</i>	
<i>Agrarj</i>	112. 121	<i>proverbium</i>	8. 134.
<i>Agri inter missilia in vulgus strarsi</i>	125	<i>Anacharsidis Scythæ responsum de nomine</i>	
<i>vacui apud Rom. qui?</i>	128	<i>Barbarorum</i>	320
<i>magna ex parte publico vindicantur</i>	ibid.	<i>Analysis in evolvendis causis adhibenda</i>	22
<i>Agrorum assignatio inter insigniora facinora numerabatur</i>	128	<i>Angelus vexillum primum Henrici Aucupis & Ortonis I.</i>	74
<i>à Romulo instituta</i>	110	<i>de Anima humana Gentiles diversissimi</i>	
<i>divisio differt à censu Rom.</i>	202		595
<i>eorum forma in Tabulario Caesaris</i>	127	<i>non multum ex eorum doctrina sumendum</i>	ibid.
<i>de iis Ἀγρονομία βασιλικὴ Servij Regis</i>	110	<i>loqui tamen in quibusdam cum illis licet</i>	ibid. 134.
		<i>Animalia omnia natura fugiunt solitudinem</i>	19

M. An-

INDEX RERUM.

<i>M. Antonini Philos. victoria per Legionem fulminatricem</i>	362	<i>cur in campo aureo?</i>	ibid.
vide, <i>Legio fulminatrix.</i>		<i>cur nigra?</i>	77
<i>de aurore istius victoria diffensus</i>	366.	<i>Aquila, signa & vexilla olim diversa, hodie eadem</i>	65
	sq.	<i>Arabum ritus in fœderibus pangendis</i>	141
<i>ejus litera suppositicia</i>	368. sq.	<i>Arbitri in bello jus & officium</i>	146
<i>ipse, per quem victoria impetrata, novit</i>	369	<i>Ἀρχοὶ Thessalorum</i>	394
<i>varia genera militum secum habuit</i>	372	<i>Argentoratensis Resp. fidei erga Imp. & juris dignitatisq; sua maxime semper observans fuit</i>	339. sq.
<i>Ἄργεος Φῆ quid?</i>	194	<i>ejus prerogativa in ferendo vexillo Imp. cum juribus annexis</i>	86. sq.
<i>Apollinaris quando floruerit?</i>	367. 371	<i>qua ne evanescerent, majores solliciti fuere</i>	92
<i>Legionem Christianam à M. Antonino fulminatricem dictam asserens defenditur</i>	371. sq.	<i>A. 1532. in perpetuam formulam collata</i>	92
<i>Apollo quo nomine olim veneratus?</i>	474	<i>hujus auctoritas pœna significati</i>	94
<i>Apuleja leges</i>	119. sq.	<i>Reip. hujus vexillifer fuit etiam Rudolphus I. Imp.</i>	95
<i>Aqua profluens qua ratione possit fieri propria, & qua non?</i>	6	<i>ei ob virtutem vexillum Imp. ipsum donatum à Frid. III.</i>	100
<i>Aquila super orbem stans expansis alis cur tam frequenter occurrat in nummis Cæs. Rom.</i>	201	<i>ejus fœdera</i>	340. sq. 346
<i>legiones distinguebat</i>	66	<i>Universitas à quo fundata?</i>	477
<i>unde ad Romanos translata?</i>	69	<i>Argonautarum expeditio quando instituta?</i>	311
<i>primum signorum in Leg. Rom. eam signis non annumerant proprie loquentes</i>	65	<i>Aristoteles de societate explicatur</i>	2
<i>Imperialis semper in vexillis exhibetur</i>	ibid.	<i>Ἀρμόστωι Lacedæmoniorum</i>	394
<i>nigra in campo aureo quorum vexillum?</i>	74	<i>Arumæus censor</i>	349. sq.
<i>Romana Germanorum Impp.</i>	ibid.	<i>Augustini opus de Civ. Dei laudatur</i>	594
<i>imminens draconi Saxonum vexillum</i>	75	<i>Augustus Cæsar quomodo insidiatus Imperio?</i>	428
<i>in quibus vexillis uniceps, in quibus biceps?</i>	76	<i>tyrannidem in veram Monarchiam mutavit</i>	16
<i>cur in quibusdam biceps?</i>	ibid. sq.	<i>eam egit industrie</i>	ibid.
		<i>ejus rationatum Imperij</i>	202
			Augusto

INDEX RERUM.

<i>Augusto Casari census universalis recte tribuitur</i>	204	<i>Baronius confirmationem Papalem septem Electorum defendens refutatur</i>	260
<i>hoc famulatus est Messia</i>	213. sq.	<i>Baverium quid?</i>	63
<i>de eo loca Suida expenduntur</i>	203	<i>in Beata vita contemplatione sapientia humana quousq; progredi possit?</i>	592
<i>ejus in hoc scopus unde petendus?</i>	212	<i>Belgarum singula provincia perfecta sunt civitates</i>	288
<i>Aurea aras Saturni</i>	10	<i>considerantur ut una Resp.</i>	ibid.
<i>Auriflamma quid?</i>	73	<i>Bellarminus refutatur, Pontifici superioritatis jus in Poliriciis asserens</i>	241. sq.
<i>Αυρηεῖα Stoicorum damnatur</i>	592	<i>eidem in eligendo Imp. suffragium tribuens</i>	266. sq.
<i>a Pythagora vetita</i>	ibid.	<i>Belluarum sensus quousq; penetrent?</i>	22
<i>contra eam sanctus Cicero</i>	598	<i>Bellantium parti alterutri contra alteram beneficium prestare Medij non debens</i>	184
<i>Auxilium hosti missis an foedera violentur?</i>	171	<i>Bellum media vox</i>	160
<i>Auxilio missi an adversa partis hostes?</i>	ibid.	<i>ejus definitio Grotiana</i>	ibid.
B.		<i>ad quam animadversiones Comment. expenduntur</i>	161
B <i>erly</i>	410	<i>an actio definitioni ejus possit inseri?</i>	ib.
<i>Balsacus acute Gracorum furias in tragœdia de Herode infanticida ab Heinsio defensas reprehendit</i>	282	<i>illud homini non naturale</i>	137. sq.
<i>Bamba Hispania Rex imperium abdicavit</i>	232	<i>perpetuum esset inter homines sine societate</i>	16. sq.
<i>Bander-Herren unde dicti?</i>	96	<i>non nisi inter summas potestates geritur</i>	151
<i>Bandum quid?</i>	64	<i>imperij proferendi causa aggredi nefas</i>	419
<i>Bannerium Regis quid?</i>	63. sq. 97. sq.	<i>contra liberos populos susceptum solo puniendorum scelerum siculo magnum latrocinium est</i>	214
<i>Bannum unde dictum?</i>	99	<i>ejus causa apud multos</i>	419. sq.
<i>Barbarorum nomen olim vile Romanis, & hoc postea illis</i>	270	<i>justis qua ratione causa deesse possent?</i>	424
<i>illud Philosophia non adversum</i>	320		Bella
<i>Bareocium quid?</i>	63		
<i>Barus quid?</i>	466		
<i>Baronius impietatis & ineptiarum arguitur</i>	360		
<i>errat in annis Tribunic. Pot.</i>	437		
<i>non recte explicat locum Luca de censu Augusti</i>	208		

INDEX RERUM.

<i>Bella que iusta?</i>	424	<i>ex ea quid liceat in eos, qui neutra-</i>	
<i>eorum mores tales sint, quales hostes,</i>		<i>rum sunt partium?</i>	179. sq.
<i>militare proverbium</i>	190	<i>ex sententia aliorum</i>	180. sq.
<i>Belli finis universalis quis?</i>	173	<i>Autoris</i>	181. sqq.
<i>necessarius</i>	ibid.	<i>vide, Necessitas.</i>	
<i>ab eo ad media quomodo argumentum</i>		<i>Bellis ratio diverse accipitur</i>	162
<i>formetur?</i>	ibid.	<i>in se nil viri habes</i>	159. sq.
<i>particularis quis?</i>	174	<i>quale medium</i>	165. 176. sq.
<i>necessarius sub condicione</i>	ibid.	<i>omnem efficaciam à necessitate mu-</i>	
<i>Belli jus quam late pateat seculi genio?</i>		<i>tuatur</i>	174. sq.
	192	<i>ex qua re ponderanda?</i>	180. sqq.
<i>de eo inter duos populos iudicare aliis</i>		<i>ea qui excusentur?</i>	187
<i>populis periculosum</i>	184	<i>eius significatio propria</i>	182
<i>in Imp. R. penes quem?</i>	81. 297. sq.	<i>definitio</i>	ibid.
<i>qua in eo ceremonia promulgatum?</i>		<i>in hac quid denotet formula:</i>	
	97	<i>sub estimatione iusti rective</i>	
<i>in Bello sive ipse scelus admittas, sive</i>		<i>excusari vel defendi?</i>	163. sq.
<i>alium propter te admittere ve-</i>		<i>ex ea nil faciendum, quo DEUS</i>	
<i>lis, nil interest</i>	215	<i>possit offendi, cur?</i>	189
<i>in eo an quidvis in hostem liceat?</i>	167	<i>aut, quod ad finem belli nullam ef-</i>	
<i>in pertinaciter resistentes?</i>	169	<i>ficaciam habet</i>	189. sq.
<i>quousq; vir iustus observare possit im-</i>		<i>quodve modo ordinario expediri</i>	
<i>perium sui Principis?</i>	214	<i>potest</i>	190. sq.
<i>injusti auctoribus omnes actus impu-</i>		<i>ex ea an securitas sevitia, an leni-</i>	
<i>tantur</i>	188	<i>tate porius stabilienda?</i>	190
<i>injusto quicquid ereptum, restitu-</i>		<i>ex ea facta innocens infecta ma-</i>	
<i>endum</i>	192	<i>yult</i>	192
<i>eius jura an inter cives admitti possint?</i>		<i>de ea qui maxime philosophentur?</i>	
	377. sq.		159
<i>in eo necessitas dominatur</i>	174. sq.	<i>de eius abusu prudentum iudicia</i>	
<i>qualis?</i>	175		192. sq.
<i>contra hostes laxior</i>	ibid.	<i>Bellum Rusticanum</i>	378
<i>qualis esse debeas?</i>	188	<i>Beneficentia gradus admittit</i>	7. sq.
<i>contra nostros quantas?</i>	177. sqq.	<i>referas, quod claudis iusta occupatio</i>	8
<i>cum discrimine</i>	179	<i>ea Beneficentia orsa communitas magna</i>	9
<i>nostris damna resarcienda</i>	192	<i>Berneggeri Matth. laus</i>	599

INDEX RERUM.

<i>Celta quinam?</i>	271	<i>Censores</i>	200
<i>eorum sapientes non tantum sunt</i>		<i>Censores qui dicti?</i>	194
<i>Druida</i>	ibid.	<i>quando creati?</i>	197
<i>quomodo Σαυβθεοι vocati?</i>	272	<i>eorum dignitas, munus, animadversio,</i>	
<i>immortales quomodo statuerint ani-</i>		<i>ejusq; diversus modus</i>	198. sq.
<i>mas?</i>	278	<i>regimini duratio</i>	199
<i>dederunt pecunias mutuas apud infe-</i>		<i>potestas, ejusq; duratio</i>	ibid. sq.
<i>ros reddendas</i>	ibid.	<i>Censualis forma</i>	197
<i>epistolas propinquas inscriptas jacie-</i>		<i>Censuales tabulae, pagina</i>	ibid.
<i>bant in rogum defunctorum</i>		<i>originem dedere breviario Imp. Augu-</i>	
	ibid. sq.	<i>sti</i>	202
<i>Ethicam etiam tractarunt</i>	279	<i>Censura forma sub Imp.</i>	200
<i>eorum Theologia triplex</i>	273. sqq.	<i>Census unde derivesur?</i>	194
<i>eorum sacra quale fatum Roma ex-</i>		<i>quid sit?</i>	ibid.
<i>perta?</i>	276. sq.	<i>ubi fieri consueverit?</i>	200
<i>eorum docendi & philosophandi ratio</i>	280	<i>ejus origo apud Romanos</i>	195
		<i>ex qua re fiebat apud Romanos primos</i>	210
<i>anigmatica</i>	281	<i>eum quomodo Servius instituerit?</i>	195
<i>eorum fortitudinis stimulus principis</i>	279	<i>ejus varia forma in progressu</i>	197
<i>animi magnitudo in tristibus casti-</i>		<i>progressus sub Consulibus, Dictato-</i>	
<i>bis</i>	ibid.	<i>ribus</i>	ibid.
<i>cetera virtutes, justitia praci-</i>		<i>utilitas, exempla</i>	213
<i>pue</i>	280	<i>lustralis opus principis</i>	212
<i>eos pra Graecis quibusdam extollit</i>		<i>non est agrorum divisio</i>	202
<i>Aelianus</i>	275	<i>Census Augusti novum institutum</i>	210
<i>apud eos divinandi scientia multiplex</i>		<i>non lustralis fuit</i>	212
<i>unde?</i>	ibid.	<i>recte Augusto tribuitur</i>	204
<i>qua praesertim apud mulieres</i>	ibid.	<i>an sub Cyrenso factus?</i>	206
<i>Celtica Philosophia quam?</i>	271	<i>de eo loca Suida examinantur</i>	203
<i>ejus pars primaria scientia rerum di-</i>		<i>Eusebii locus versione sq;</i>	204. sq.
<i>vinarum</i>	272	<i>loci Lucae variae explicationes exa-</i>	
<i>ejus cum Pythagorica convenientia un-</i>		<i>minantur, & vera sententia</i>	
<i>de?</i>	279	<i>asseritur</i>	206. sqq.
<i>Censere quid Latinis?</i>	194	<i>locus Lucae & Josephi conferuntur</i>	
<i>Gens qui dicti?</i>	195		210
<i>capite</i>	ibid.	<i>Augusti scopus unde petendus?</i>	212
		<i>Hh hh 2</i>	<i>Chal-</i>

INDEX RERUM.

<i>Chaldaeorum philosophia</i>	313	<i>Cicero somnium, ut & de Rep. cur scri-</i>
<i>Chamborticum fœdus</i>	344	<i>psierit, occasio</i>
<i>Charitas simplex stimulus naturalis</i>		<i>in eo ejus scribendi genus</i>
<i>omnibus animantibus commu-</i>		<i>aditus ad rem</i>
<i>nis</i>	4	<i>ejus præcipuus usus, præstantia, scopus,</i>
<i>ad communionem quomodo impellat?</i>		<i>connexio.</i>
<i>ibid.</i>		<i>in eo quos Moderatores & cur ei diffu-</i>
<i>Charitas non potest vigere in omnimoda</i>		<i>tationi constituerit?</i>
<i>communione</i>	13	<i>in eo imperfectus est, & errat</i>
<i>Chaucorum justitia</i>	280	<i>in quibusdam non absurdus</i>
<i>Christi epistola ad Abgarum an genuina?</i>		<i>immort. anima asseruit</i>
	438	<i>contra auroxæceiar sanctus</i>
<i>Christiana Philosophia Gentili subvenire</i>		<i>Scipionis nomen & res gestas exhi-</i>
<i>debet</i>	592. lqq.	<i>bet</i>
<i>Christiano paucis ad scientiam opus</i>	595	<i>ejus locos minus principales disfun-</i>
<i>Christina Suecia Regina imperium abdi-</i>		<i>dendiratio</i>
<i>cavit</i>	231	<i>Cimelia Imp. Rom. ubi asserventur?</i>
<i>Cicero de societate philosophans lauda-</i>		<i>inter Cives an belli jura licita?</i>
<i>tur</i>	2. 7. 10	<i>Civilium rerum an detur scientia?</i>
<i>oppuginator acris, post fautor Agraria</i>		<i>Civilis Philosophia, Prudentia; vide,</i>
<i>legis</i>	121. lq.	<i>Prudentia.</i>
<i>cordatus de origine Philosophiæ</i>	320	<i>Classici apud Gellium qui?</i>
<i>ejus de Servio Sulpicio judicium non</i>		<i>de Clementis Alexandrini libris stroma-</i>
<i>approbatur</i>	518. lq.	<i>tum judicium</i>
<i>ejus perpetuum consilium in scriptione</i>		<i>Clenodiorum S. R. I. Synonymia</i>
	568	<i>diviso & enumeratio</i>
<i>de Rep. scripsit in Consulatu</i>	<i>ibid.</i>	<i>antiquitas & æstimatio</i>
<i>cur Platonem admiratus?</i>	569	<i>festum</i>
<i>ejus industria in scribendo</i>	<i>ibid. lq.</i>	<i>ea cur Imp. tam diligenter custodie-</i>
<i>cur spe præmiorum ad virtutem ducere,</i>		<i>rint?</i>
<i>quam metu à vitio deterre-</i>		<i>an & ante Carolum IV. Norimbergæ</i>
<i>re maluerit?</i>	588	<i>fuerint?</i>
<i>ejus Scipioniani somnij laus</i>	564. 567	<i>an præcipua eorum eadem, quæ jam</i>
<i>sedes</i>	566	<i>Caroli IV. tempore fuerunt?</i>
<i>cur ita dictum?</i>	567	<i>à quo Noribergam translata</i>
<i>quomodo ex ipsa re inscribi posset?</i>		<i>qua Sigismundus ex arce Karlstein No-</i>
<i>ibid.</i>		<i>ribergam transtulerit?</i>
		351. lq.
		<i>Clenodia</i>

INDEX RERUM.

<i>Communio, societas & proprietates arctissime coherens</i>	2. 12. 16	<i>Controversia publica quid?</i>	510
<i>Majestatis & Imperij datur</i>	15	<i>cur publica</i>	ibid. 511.
<i>Communianis modus verus</i>	14	<i>in iis an & quem usum praestet Jus Civile?</i>	511. 512.
<i>maximè necessarius in societate qui?</i>	2. 14	<i>Corneliae leges & Valeria lex an eadem?</i>	121
<i>ejus objectum quodnam?</i>	4. 10	<i>Corocotta latro</i>	376
<i>an etiam homo?</i>	10	<i>Credulitas reprehenditur</i>	351
<i>ejus stimuli & frenum</i>	4	<i>Crucis symbolum apud Aegyptios</i>	464. 465.
<i>dispensatrix</i>	ibid. 13	<i>anea à Constant. M. vix appellata</i>	64
<i>hujus vocabuli significationes quaedam</i>		<i>commissa & immissa</i>	465
<i>Ciceroniana</i>	2. 14	<i>Curatores apud Rom. quid?</i>	127
<i>convenientem praescribit ratio humana</i>	4. 14	<i>Curia Rom. à quo instituta?</i>	196
<i>de primava vagum Grotij principium</i>	182	<i>de iis Flori locus expenditur</i>	ibid.
<i>ea non redit necessitati & innoxia utilitari casu</i>	ibid.	<i>Curtius Sambucanus latro</i>	376
<i>ad Concordiam ducit naturalis ratio publicam quid maximè labefactet?</i>	7	<i>Cyrenij Syria Praefecti nomen & munus</i>	205. 206.
	131		
<i>vide, Pax.</i>		D.	
<i>Conradi capitulum</i>	451	D <i>ecemviri apud Rom.</i>	405
<i>Conringij Herm. laus</i>	598	<i>Dedentem se an victor recipere teneatur?</i>	383
<i>Consensus quibus constat?</i>	440	<i>Deditio pactum continet</i>	373. 386
<i>Constantini M. felicitas</i>	72	<i>cui licita?</i>	379
<i>Consulis Romani extraordinaria potestas</i>	404. 405.	<i>an & ei, qui alieni juris?</i>	ibid.
		<i>obsessorum paciscentium libertatem salvam quomodo recipiatur?</i>	170
<i>Contractus quo sine fiant?</i>	439	<i>arcus an licita, & quando?</i>	381
<i>eorum actus precedentes & principales</i>	440. 441.	<i>subditi innocentis hosti facta quomodo defendi possit?</i>	ibid.
<i>in iis an & qualis circumventio licita, qua illicita?</i>	439. 440.	<i>recepta fide regitur</i>	386
<i>jura in iis observanda</i>	ibid.	<i>loci quamdiu locum habeat?</i>	384. 385.
<i>Contributiones Imp. nach dem gemeinen Pfennig</i>	457. 458.	<i>non semper recipitur</i>	385
<i>earum jus penes quem in Imp.</i>	300	<i>ad eam sollicitatis formula à Pinario relicta</i>	380

Deditio

INDEX RERUM.

<i>Deditio hosti facta severe punita a Romanis</i>	379. lq.	<i>Dictator à quibus desumptus apud Romanos</i>	394
<i>ab Hispanis</i>	380	<i>quis primus fuerit?</i>	395
<i>in ejus contentis cavillatio absit</i>	387	<i>à quo electus & creatus?</i>	397. lq.
<i>ea facta an satius ad exercitum se referre, quam capi?</i>	381	<i>quibus ceremoniis, quo diei tempore, quove loco dictus?</i>	400
<i>in ea facienda vexilla offerebantur</i>	98	<i>creatus etiam sine populi suffragio</i>	401
<i>in generali sine exceptione quodnam jus penes victorem?</i>	386	<i>summum Magistratum quo sensu Bodinus vocet?</i>	399
<i>circa ejus formulam difficultates</i>	ibid.	<i>quamdiu gerere liceret?</i>	ibid.
<i>in ea conditio de mittendo intra certum tempus auxilio</i>	387	<i>non extra Italiam</i>	ibid. lq.
<i>in iis verba usitata</i>	386	<i>non equum ascendere licebat, nisi ante ad populum tulisset</i>	399
<i>Dedititiorum varia species</i>	373. lqq.	<i>vix regnavit sine magistro equitum</i>	398
<i>pro iis quinam habendi?</i>	382. lq.	<i>absentes etiam facti</i>	400
<i>in supplices quodnam jus competat?</i>	383	<i>duo simul</i>	ibid. 402
<i>quis animus Christianis esse debeat?</i>	ibid.	<i>perpetui</i>	399
<i>Demonstratio aliqua ex qualibus principis fieri possit?</i>	28	<i>non omnes eodem modo gesserunt</i>	400
<i>communibus interdum absolvitur</i>	ib.	<i>ejus potestas quantam?</i>	401. lqq.
<i>Denuntiatio in bello non semper efficax</i>	170	<i>officium</i>	403. lq.
<i>Deorum gentilium multitudo unde orta?</i>	274	<i>eum precedebant lictores cum fascibus</i>	398. lq.
<i>eorum nullam imaginem quamdiu habuerint Romani?</i>	296	<i>circa eum diversa veter. opiniones</i>	395
<i>Deus Francis Druthin dictus</i>	272	<i>ab eo cur vetera provocatio</i>	399. 403
<i>Δεὸς Δρυθίνος</i>	39	<i>postea valuit</i>	403
<i>Dialogos scribendi ratio</i>	573. lq.	<i>sub eo quales magistratus manserint?</i>	401
<i>Διάλογος</i>	73	<i>Dictatura quo tempore & cur instituta?</i>	396. lq.
<i>Dictator unde dictus?</i>	393	<i>prorogata aliis</i>	401
<i>quid in exteris ea voce notare voluerint Script. Rom.</i>	394	<i>consularibus solis patris</i>	397
		<i>ejus scopus</i>	401
		<i>eam quidam ejurarunt ante tempus finitum</i>	400. lq.
		<i>ea aliqui aliquoties functi</i>	401
		<i>in ea subinde insolita consigere</i>	400

Digesta:

INDEX RERUM.

Digesta:

l. 1. pr. de dol. mal.	42
de minor.	ibid.
de alienat. jud. mut.	ibid.
ad L. Falc.	53
§. 1.	441
§. 2. de pact.	440
§. 3. de dol. mal.	439
§. 4. de Hered. Inst.	57
§. 6. quod legator.	55
§. 16. 17. 20. 21. ad Sc̄. Treb.	60
l. 2. de Conf. Princ.	41
§. 5. de O. L.	40
§. 9. de aqua & aqua plu. arcend.	439
l. 3. de I. & I.	41
de eo quod cert. loc. dar. oport.	444
l. 4. de in int.	44
l. 5. pr. de pact.	440
de in int.	44
l. 7. pr. de dol. mal.	441
de jur. fisc.	39
de in ins.	45
§. 1. de I. & I.	40
de in ins. rest.	43
§. 4. de min.	41
§. ult. de min.	42
l. 9. §. 1. quod met. caus.	44
l. 11. §. 6. de min.	ibid.
l. 13. pr. de min.	ibid.
§. 4. & 5. de act. emt.	441
l. 14. pr. de prescrip. verb.	439
§. 2.	441
§. 6.	41. 44
§. 9.	443
l. 15. de jurisdic̄.	440
§. 1. de contrab. emt.	443

Digesta:

l. 16. pr. de minor.	41. 43
de Legibus	53
§. 4. de min.	444
l. 17. de min.	46
§. ult.	57
l. 18. ex quib. caus. maj.	46
pr. de Edil. edicto.	441
§. 3. ad Sc̄tum Trebell.	55
§. fin.	45
l. 19. §. 39. de min.	ibid.
l. 20. de fideic. lib.	49
l. 21. §. 5. quod met.	41
l. 22. pr. ad L. Falc.	58
§. 3. Locat.	444
l. 24. §. 4. de min.	46
§. ult. de minor.	40
l. 26. §. 1. ad munic.	45
§. 9. ex quib. caus. maj.	42
l. 28. de dol.	46
de adim. & transferend. legat.	54
l. 29. ex quib. caus.	42
l. 30. §. 7. eod.	58
§. 8. ad L. Falc.	57
l. 33. de Re Jud.	39
l. 33. & 34. de contr. emt.	386
l. 34. §. 1. de Leg. 2.	57
l. 35. pr. §. 1. de har. Inst.	58
l. 36. de V. O.	441. sq.
l. 37. §. 11. eod.	57
l. 38. de dol. mal.	40
l. 39. de pact.	386
l. 47. eod.	58
l. 50. §. 5. in fin. de Leg. 3.	40
l. 52. de Cond. & demonst̄r.	57
l. 55. de Edil. Edict.	443
l. 58. ad Sc̄. Treb.	56

Digesta:

INDEX RERUM.

Digesta:		Dominium quid?	7
l. 60. & 61. de <i>Ædil. edic.</i>	441	<i>est juris naturalis preceptivi</i> <i>ibid.</i>	12
l. 63. §. II. ad <i>Sct. Treb.</i>	58	<i>jam in domestica societate incepit</i>	11. sq.
l. 64. <i>mand.</i>	444		
l. 66. <i>pr. Sol. matr.</i>	288	<i>ejusdem jus temperatur</i>	12. sq.
l. 76. §. 1.	56	<i>ad ejus distinctionem non paulatim</i>	
l. 77. §. 12. de <i>Legat. II.</i>	54	<i>venrum</i>	12
l. 88. <i>in fin. de har. inst.</i>	56	<i>illud infert abstinentia alieni</i>	<i>ibid.</i>
l. 91. ad <i>L. Falc.</i>	55. sq. 58	<i>commune quomodo datum Proroplastis</i>	
l. 93. ad <i>L. Falc.</i>	56	<i>& Noacho?</i>	11. sq.
l. 96. de <i>Legat. III.</i>	54	<i>non tollit privatum</i>	<i>ibid.</i>
l. 105. de <i>solur.</i>	46	<i>eminens cui competat in Imperio?</i>	299
l. 106. <i>pr. & l. 2. de R. L.</i>	440	Domitianus quando persecutus fuerit	
l. 116. §. L de <i>Legat. I.</i>	57	<i>Christianos?</i>	461. sq.
l. 145. de <i>R. L.</i>	444	<i>destinata non penitus executus est</i>	462
l. 151. de <i>R. L.</i>	439	<i>ei mortis sua tempus incertum</i>	469. sq.
l. 203. <i>eod.</i>	444	<i>ejus nummus Isiacus in Brackenhofferi</i>	
l. <i>ult. de inint.</i>	44	<i>cimeliarchio genuina antiqui-</i>	
§. 1. & 3. <i>quod mes. causf.</i>	441	<i>tatis est</i>	460
Digestorum origo	50	<i>facies hujus utraq;</i>	461
<i>Δικαιοδότης quis?</i>	208	<i>explicatur</i>	<i>ibid.</i> sq.
Dionis locus explicatur	435. sq.	Donaria apud Rom. per tesseras distribu-	
Dionysius Halicarn. refutatur	425	<i>ta</i>	126
<i>laudatur</i>	<i>ibid.</i>	Druīda Physices studiosi	277. sq.
Divelium qua dignatione habitum?	73	<i>immort. anime docuerunt</i>	<i>ibid.</i>
Divinatio intempestiva hodierna saxa-		<i>non ut Pythagoras</i>	278. sq.
<i>sur</i>	591	<i>decreta sua sapientia literis mandare</i>	
Divitia non sunt summum bonum	584	<i>nefas ducebant</i>	281. 313
Dolus bonus qui?	439	<i>ideo antiquitas eorum obscura</i>	313. sq.
in Domestica societate communia omnia,		<i>eorum Theologia</i>	273
<i>non propria nulla</i>	9	<i>modus philosophandi</i>	280
<i>in ea dominium jam incepit</i>	11	<i>pars Philosophia primaria</i>	272
Domini jus quid ledat?	181. sq.	<i>in eorum disciplinam qua causa attra-</i>	
<i>quid inferat?</i>	<i>ibid.</i>	<i>bebat nobilissimos gentis</i>	280
<i>illud quomodo restringatur?</i>	183	<i>eorum nomen non est à Græco spūs</i>	272
Dominum res suas defendentem an occi-		<i>vide, Celæ.</i>	
<i>dere fas?</i>	186. sq.	Druthin quid?	272
		<i>li ii</i>	Dubi-

INDEX RERUM.

Dubitatio de omnibus rejicitur	361	Electorum Octavo dissensus via aperta	269
Duces expeditionum à munere custodiendi vexilli vexilliferi dicti	95	Electores quot & qui?	256

E.

<p>Eduardi Angli in Imp. Rom. electio & detrectatio 252</p> <p>Electio quid verustissimis scriptoribus noster? 257. lqq.</p> <p>non semper obtinet in regimine legibus adstricto 267</p> <p>ejus incommoda precipua quam facias Bodinus? 268. lq.</p> <p>non quævis omnium populorum ingenii vel cuius Reip. forma convenit 269</p> <p>potest tamen ad certæ Reip. habitum attemperari, ut parem usum præstet, ac successio aliis ibid.</p> <p>cui Status convenientissima? 267. lqq.</p> <p>ejus nullum illustrius specimen, quam in Imp. Rom. Germ. 249</p> <p>à quibus in hoc faciendâ 256. lq.</p> <p>liberrima ibid.</p> <p>potest tamen stirpis Imp. ratio haberi ibid.</p> <p>certis casibus eligentes obligantur ib.</p> <p>jurato peragitur 263</p> <p>à majori parte valorem accipit 266.</p> <p>269</p> <p>ejus faciendæ modus 261. lq.</p> <p>locus ibid.</p> <p>à Carolo IV. sancitus, an rescissus à Carolo V. 262</p> <p>ab ejus jure Pontifex ceteriq. Itali semper exclusi 260</p>		<p>Electores quot & qui? 256</p> <p>eorum potestas legislatoria quanta? 269. lq.</p> <p>iis quando & quo jure munus electio- nis solis proprium esse coeperit? 256. lqq.</p> <p>eos an ut singulos, an ut universos spectet jus eligendi? 266</p> <p>eorum major pars an respiciat collegium totum, an eligentes? 266 lq.</p> <p>singulorum munus in Imp. inaugurando 258. lq.</p> <p>Ελευθεριω δίδωαι phrasis Laërtij explicatur 308</p> <p>Elisabetha Angliæ Regina factum, à mercatoribus Italiæ pecuniam mutuum sumens, ne Albanus tanquam Hispanicam vindicaret, defenditur 179. 185</p> <p>Emancipatio quid? 114. lq.</p> <p>Emptio quando retractata olim apud Hebræos & Romanos? 444</p> <p>Emptor an furtum committat inaequale pretium pro re empta reddendo 443. lq.</p> <p>Ευδελιχεια & Επειληχεια 395</p> <p>Epicurus impudens 314</p> <p>de ejus effato, sapientem solum recte de Musica & Poëtica verba facturum, eadem tamen ignorantur, pronuntiantem judicium 282</p> <p>Erdmanni Christ. parenesis 354</p> <p>Eremodiorum restauratio 42</p>
--	--	---

Esbices

INDEX RERUM.

<i>Eschices origo</i>	23
<i>Esbnici agnoverunt societatem ejusq; naturalern appetitum</i>	5
<i>de communionis origine cum cautione legendi</i>	ibid.
<i>veram rerum originem ignorantes ad fabulas confugere</i>	10. sq.
<i>eorum eruditio extenuatur</i>	473. sq.
<i>vide, Gentiles.</i>	
<i>Eusebii error notatur</i>	370. sq.
<i>in Exercitu Imp. convocando vexillum adhibitum</i>	97
<i>Expeditio quid significet?</i>	445
<i>unde deriveret?</i>	ibid.
<i>Romana quid?</i>	446
<i>ejus origo</i>	ibid. sqq.
<i>Indictio ubi & quomodo fiebat?</i>	451. sq.
<i>de Expedis. Rom. Friderici constitutio</i>	451
<i>ejus ceremonia</i>	454. sqq.
<i>in ea qui adesse cogebantur?</i>	452
<i>cur numerus comitantium variaretur?</i>	ibid.
<i>cur Imp. non statim Romanam intraverit?</i>	455
<i>ea an hodiernum in usu?</i>	445
<i>quando deserit?</i>	458
<i>ejus usus hodiernus</i>	456. sqq.
<i>secundum eam computatio hodierna quando coeperit?</i>	458
<i>Expromissores pacis</i>	143

F.

F <i>abula: vide, Fictio.</i>	
<i>Fabne des H. R. Reichs</i>	65

<i>Falsidia & Trebellianica idem</i>	57
<i>Fano quid olim simplicissime notaverit?</i>	63
<i>Fano Imperatoris quid?</i>	62
<i>Fobrist Feldpanier des H. R. Reichs</i>	62
<i>Feuda olim beneficia dicta</i>	244
<i>Feudalis nexus duplex</i>	305
<i>in Feudis regalibus conferendis vexilla adhibita</i>	99
<i>Fictio materia variat</i>	575
<i>ejus usus, vis & potestas</i>	576
<i>vide, Narratio ficta.</i>	
<i>Fidejussores pacis</i>	143. sq.
<i>ad certam pecunia summam ea non servata solvendam se obstringentes</i>	148
<i>vide, Sponsor.</i>	
<i>Fides etiam indignis servanda</i>	376. 378. 387.
<i>Fides Scytharum</i>	141
<i>Fines Imperiorum facti</i>	406. 411
<i>ubi nulli, ibi arma & merus mutuus</i>	425
<i>vetusti in his controversiis frustra allegantur</i>	ibid. sq.
<i>eos violare nefas esse etiam Gentiles agnovere ex natura</i>	407
<i>quid inviolabiles reddas</i>	412
<i>eos dilatarari an jus natura permittat, & quomodo?</i>	424
<i>quomodo regula Christiana politices corrupta?</i>	426
<i>Flaminia lex de Agris</i>	115
<i>coloniatarum ex ea deductatarum conditio</i>	ibid.
<i>Flavia legis Fautores & exitus</i>	122. sq.
<i>Florentinorum plaustrum</i>	75

INDEX RERUM.

<i>Fœdera quid roboris addant paci servanda?</i>	138	<i>Fœderis inter Alfaricas urbes & Berobold. Episcop. ac Albertum Hohenburgicum formula</i>	336. sqq.
<i>inter quos locum obtineant?</i>	ibid.	<i>inter civitatem Argent. & Capitula Cathedralis Thomana & ceterarum Ecclesiarum</i>	340. sq.
<i>pro securitate tertij alicujus iniri etiam solent</i>	145	<i>irrita quando possint reddi Principum Imp.</i>	344
<i>jussu summa potestatis apud Romanos fieri debebant</i>	141	<i>omnia in Imperio abolere Fridericus III. in animo habuit</i>	342
<i>is alij nominatim comprehendi solent</i>	146	<i>adversus illicita Carolus IV. in A. B.</i>	341
<i>eorum usus</i>	138	<i>in iis pangendis Arabum ritus</i>	141
<i>à Sponsionibus apud Romanos differentia</i>	141. sq.	<i>in iis interdum cavetur, ut salva pace hosti alterius partis liceat auxilia mittere</i>	170. sq.
<i>eorum & de iis judiciorum Germania hodie ferax</i>	321	<i>Clientelaria quid?</i>	329
<i>eorum facultas Jus Majest.</i>	322	<i>de ea, cujus capita nil continent, quam quod quis non sit violaturus, que à natura expresse precepta, quid censendum?</i>	138. sq.
<i>faciendorum jus olim penes solos Imp.</i>	ibid. sq.	<i>Fœderata arctissime corpora non faciunt unam Remp.</i>	288
<i>nunc etiam penes Status</i>	343	<i>sape tamen ita considerantur</i>	ibid.
<i>in iis faciendis Imp. libere olim adhibuerunt Procerum consilium</i>	323	<i>Fœdus Chamborticum</i>	344
<i>quando consensus requiri cœperit?</i>	324	<i>Suevicum</i>	341. sq.
<i>in quibus?</i>	343	<i>solutum</i>	342
<i>Electorum duntaxat</i>	325	<i>Forstneri laws</i>	597
<i>in quibusdã casibus omissus</i>	324. sq.	<i>Freinsheimij explicatio ad locum Floriæ, 16.7. laudatur</i>	3
<i>contra solum Electorum consensum in necessitatis statu cœteri Status protestati sunt</i>	326. sq.	<i>carmen quoddam laudatur & defenditur in locutione à Gentilibus desumpta</i>	596
<i>is inter Status & Imp. vel Status solos olim locus esse non potuit</i>	327	<i>du Fresne Glossarium laudatur</i>	446
<i>sed postea, quod exemplis probatur</i>	ibid. sqq.	<i>Fridericus I. Anobardus sive Barbarossa offensus Epistola Adriani IV. Papæ</i>	244
<i>Germanicorum historia per exempla quedam ex ineditis monumentis</i>	329	<i>Fridericus</i>	
<i>ejus inter Albert. Austr. Reg. R. & Episcopos ac civitates Argent. & Basil. ac Alfar. Landgr. formula</i>	330. sqq.		

INDEX RERUM.

Friderici I. electioni quo nomine inter-
fuerint Italia Barones? 261
ejus responsum Romanis aliquam Ca-
pitulationis formulam ipsi prescri-
bentibus datum 265
factum justum in latrones 376
ejus collum à Pontifice non calcatum
 360
Fulmen velocitatis symbolum 409
Fulminatrix legio quando, à quo & cur
hoc nomen nata? 371. sq.
an rectius fulminea? 362
plures ita dicta 371. sq.
 vide, Legio.
Fundamentum & Principium eadem 22
Furtum non est, ubi nil proprij 12

G.

G
Alerus quid? 463
Galliarum incrementa sub Henrico IV. 505
     sub Ludovico XIII. ibid.
     sub Ludovico XIV. ibid. sq.
Gallorum elogium 507
     vett. sapientes quinam? 271
     fabularis Theologia 273
Garantia natura 143. sqq.
     praestatur interdum inter ipsos paci-
     scentes, & quomodo? 144. sq.
     ejus varia species 145. sqq.
Gebhardi Archi-Episcopi Colon. nuptia &
ad A.C. accessio 228
Generis & speciei voces à J.Ctis quomodo
usurpentur? 37
Gentiles noverant, hominem primum ad
imaginem DEI conditum 315
tenebris delectati sunt ibid.

Gentiles longe aberant à veritatis sensu
     315
eorum vanitas 411
     mysteria fabulosa 593
     commenta de Diis suis ad sacra
     veritatem revocari possunt 315
     scripta caute legenda S. Patrum
     monitis preparatis animis 593
eorum quadam sana licet à Christiano
non haurienda 594. sq.
sumi in quibusdam loqui, non sentire
licet 596
is principia non deerant ad dispellen-
das tenebras 315. sqq.
S. Georgij vexillum 77
Germania olim à literis aliena, postea
     non item 270
     in ejus sapientia antiquioris vestigia
     inquiritur 271. sqq.
     priscam unitatem fere retinuit 291
     divisa olim mox coaluit ibid.
Germanicum regnum, & Imperium Rom.
     & Italia regnum distincta, non se-
     paranda 289
     ei utrumq; alterum subjectum per
     Otton. I. 290
     ejus nulla facta divisio 291. sq.
     illud antiquitus hereditarium 255
Germanorum vett. Theologia 273. sq.
     cum Aegyptiis & Persarum Magis in
     aliquibus faciebant ibid.
     in cultu Deorum prope accesserunt ad
     primævum verum cultum 275. sq.
     ius carmina in usu quo sine? 280
     hodiernorum ingenio, illa, qua utitur,
     regimini species, conveniens, imo
     necessaria 295
 li ii 3.   Gotha-

INDEX RERUM.

<i>Gothofredi Jac. Achaica excusatur</i>	304	<i>Hercibus Germanorum Deus quid?</i>	273
<i>Gracia ambiciosa</i>	307	<i>Hesiodus quaedam ex Musaei carminibus</i>	
<i>sapientie studia promovit</i>	ibid.	<i>furatus</i>	309
<i>an & originem sapientia dederit?</i>	ibid. sq.	<i>Heurnius Otco perstringitur</i>	313
<i>quo successu ipsa asseruerit?</i>	ibid.	<i>Hispanie Rex est caput plarium & di-</i>	
<i>Græcorum philosophorum maxime in-</i>		<i>stinctorum corporum</i>	287
<i>signes à Gymnosophistis eruditi</i>	314	<i>Hispanorum severitas militaris circa pra-</i>	
<i>Gretserus de Lancea sacra refutatur</i>	354.	<i>sidia locorum</i>	380
	sq.	<i>Historie tempora per nomina Magistra-</i>	
<i>Grotius an recte laudet Herculem?</i>	214	<i>rum majorum signare Historiis</i>	
<i>populo Rom. Imperium adhuc hodie as-</i>		<i>solenne</i>	206
<i>serens confutatur</i>	290	<i>Historiarum lectori quis animus esse de-</i>	
<i>in tractatu de mari libero reprehendi-</i>		<i>beat?</i>	361
<i>sur</i>	6	<i>Historici virtutes</i>	ibid.
<i>ei contrarium statuitur ab Autore</i>	214	<i>Hobbesius refutatur, statum hominis na-</i>	
<i>ejus principium de communionem pri-</i>		<i>turalem non pacem, sed bellum esse,</i>	
<i>mam vagam</i>	182	<i>dicens</i>	136. sq. 180
<i>Gundahnon quid?</i>	62	<i>jus omnium in omnia naturale asse-</i>	
<i>Gymnosophista sapientiam suam memoria</i>		<i>rens</i>	180
<i>mandabant</i>	313	<i>in materia de societate reprehenditur</i>	
<i>eorum antiquitas obscura</i>	ibid. sq.	<i>& refutatur</i>	17. sq.
		<i>de communionem accuratior</i>	21
		<i>Homerus quaedam ex Musaei carminibus</i>	
		<i>furatus</i>	309
H.		<i>Homo hominis causa generatus</i>	8
H <i>Anseaticum fœdus quando inicum?</i>	328	<i>an communis esse possit?</i>	10
<i>quale fœdus?</i>	ibid. sq.	<i>dicendus ἄνθρωπος πολιτικός</i>	17
<i>Heinsius valide defendit furias Græco-</i>		<i>perit societatem dupliciter</i>	18. sq.
<i>rum in Tragœdia de Herode infan-</i>		<i>sine societate non datur</i>	19
<i>ticida contra Balsacum</i>	282	<i>ei in eunda non statim idoneus</i>	ibid.
<i>Henricus II. Sanctus an Imperium abdicare</i>		<i>ad eam tamen aptus natura</i>	ibid.
<i>voluerit?</i>	233	<i>ut & ad orationem</i>	ibid.
<i>Heptachordi inventio</i>	596	<i>ejus creatio</i>	1
<i>Heraclius terminos anima non invenit</i>	595	<i>ei in statu innocentie dominium com-</i>	
		<i>petere ratio dicebat</i>	12
<i>Hercules an recte laudetur à Grotio?</i>	214	<i>primum ad imaginem Dei conditum</i>	
<i>Herifars & Herivars</i>	445	<i>esse noverant gentiles</i>	315

Homo

INDEX RERUM.

<i>Homines omnes cognati</i>	137
<i>eorum vitia corrupta</i>	581
<i>Honestas & turpia cur non aded certa?</i>	31
<i>Honestas an cum utilitate pugnet?</i>	27
<i>natura coherens, licet distincta</i>	27. 41
<i>Honor non est summum bonum</i>	584. 5q.
<i>Hornius rejicitur</i>	425
<i>Hostilibus factis saepe verba amica obren-</i>	
<i>duntur</i>	170
<i>Hosti an contra hostem jus sit in infini-</i>	
<i>tum?</i>	167
<i>quando ei terror incuti juste possit?</i>	176
<i>eorum loco qui habeantur?</i>	170. 5q. 185
<i>eorum nomine qui intelligi soleant?</i>	375
<i>in non Hostes an hostile quicquam liceat?</i>	172. 5q.
<i>Hostis dediticius an sint contradictoria?</i>	373
<i>eorum status unde dijudicandus?</i>	379

L

Λ <i>ἡγεμονία, ἡγεμονία & ἡγεμονία, vo-</i>	
<i>eum significatio</i>	209
<i>Imaginem Dei in primo homine noverunt</i>	
<i>gentiles</i>	315
<i>in ejus cognitione quousq; profecerint?</i>	ibid.
<i>eam Philosophia fontem constituit Ci-</i>	
<i>cero</i>	ibid.
<i>erga Imperantem reverentia quousq; se</i>	
<i>extendat?</i>	34
<i>Imperator Rom. an se Imperio abdicare</i>	
<i>possit?</i>	232
<i>rationes affirmantes & negantes</i>	ibid.
	5q.

<i>Imperator Rom. ad quid eligatur?</i>	234
	5q.
<i>quo ordine eligendus?</i>	254
<i>Germanus esse debet, qui prius Ger-</i>	
<i>mania Rex fuit</i>	250. 5q. 268
<i>an sancita expressa lege?</i>	252. 5q.
<i>natus sit ex familia illustri</i>	254. 268
<i>de sui pe Regia</i>	254. 269
<i>non jure hereditario</i>	256
<i>Comites quinam in Imp. creati?</i>	254
<i>an sit Vasallus Papa?</i>	242. 5q.
<i>quis primus fuerit extincto Carolin-</i>	
<i>gorum imperio?</i>	257
<i>non potest Imp. provincias alienare,</i>	
<i>vel ejus res segniter curare</i>	269
<i>multa jura propria habet, sub com-</i>	
<i>municatis cum Statib. Imp. conten-</i>	
<i>ta</i>	82
<i>in foederibus faciendis libere olim ad-</i>	
<i>hibuit consilium procerum</i>	323
<i>vide, Foedus.</i>	
<i>in cujus manus commissam Majest. tra-</i>	
<i>dere debeat?</i>	140. 5q.
<i>ejus constituendi ratio ipsi forma Reip.</i>	
<i>quomodo vel ex se conveniat, vel</i>	
<i>hactenus legibus ususq; & Electorum</i>	
<i>prudencia sit accommodata?</i>	267. 5q.
<i>ejus trina coronatio non evincit di-</i>	
<i>stinctionem trium Rerump.</i>	290
<i>ejus Imperij & regnorum anni cur se-</i>	
<i>orsim numerentur?</i>	291
<i>ejus Vicarius generalis à quo consti-</i>	
<i>tuendus?</i>	302
<i>eum olim mundi Dominum negantes</i>	
<i>an heretici fuerint?</i>	257
<i>in iis declarandis quorum potiores</i>	
<i>partes semper fuerint?</i>	257
	<i>Impera-</i>

INDEX RERUM.

<i>in Imp. Rom. inaugurandis singulorum</i>	<i>Imperij Rom. Germ. nomen Germania</i>
<i>Electorum manus</i> 258. sq.	<i>non eripiendum</i> 289
<i>Imperiorum nimis magnorum incommoda & pericula</i> 415	<i>eo plures populi insigniuntur</i> <i>ibid.</i>
<i>ea ampliandi aut acquirendi jus sibi</i>	<i>illud à Germania & cetera Italia sol-</i>
<i>ex oraculis sumere damnatur</i> 417	<i>licite distinguentes defenduntur</i> <i>ib.</i>
<i>armis dilatare an justum?</i> 424	<i>ejus unitas semper persistit</i> 292
<i>ea providentia Dei subjecta esse Eth-</i>	<i>eans impugnantibus respondetur</i>
<i>nici sciverunt</i> <i>ibid. sq.</i>	303. sqq.
<i>Imperium an possit fieri commune?</i> 15	<i>in ejus dijudicanda forma accidentali</i>
<i>summi jurium communicatio est stri-</i>	<i>aliquando dissensere prudentes</i> <i>ib.</i>
<i>cta interpretationis</i> 82	<i>de ejus Independentia à Papa decretum</i>
<i>Imperium ex alterius concessione quomo-</i>	<i>publicatum</i> 244. sq.
<i>do definiendum?</i> 392	<i>ejus regiminis species Germanorum in-</i>
<i>legibus astrictum vel absolutum non</i>	<i>genio conveniens</i> 295
<i>statim facit electivum aut successi-</i>	<i>politica reformatio & emendatio</i>
<i>vum</i> 267	293
<i>universale nunquam fuit?</i> 414	<i>illud deserenti quid objici possit?</i> 235
<i>qua universalia maxime fuerint?</i> <i>ib.</i>	<i>abdicans cui tradere debeat?</i> 240
<i>Imperia aliena invadere prohibitum</i> 419	<i>jure hereditario quidam affecta-</i>
<i>ejus criminis rei qui fiant?</i> <i>ibid.</i>	<i>runt</i> 255
<i>injuste aliis erepta Deo non grata</i> 421	<i>illud quomodo ad aliquem perveniat,</i>
<i>Imperij abdicatio rara</i> 231	<i>multum interest</i> 249
<i>abdicari exempla</i> <i>ibid. sq.</i>	<i>de eo ceu una Rep. loquuntur Leges</i>
<i>reassumptio rarior & infelix</i> 248	<i>fundam.</i> 292. sq.
<i>eo nil dulcius</i> 231	<i>in eo Interregni nullum periculum</i>
<i>eorum divisio an juris divini?</i> 413. sqq.	269. 293
<i>Imperium Rom. Germ. non tantum est cor-</i>	<i>in eo Imperator & Status conjunctim</i>
<i>pus arctiori fœdere nexum</i> 304. sq.	<i>& separatim quid possint?</i> 269.
<i>multo minus inaequali</i> <i>ibid.</i>	sqq.
<i>non mansit perfecta Resp.</i> 290	<i>bella ejus nomine gerenda, pax facien-</i>
<i>corpus qua ratione appelletur?</i> 293	<i>da, fœdera pangenda, a quo?</i> 297.
<i>an aliquando monstrum fuerit?</i> <i>ibid.</i>	sq. 323. sqq.
<i>mere electivum hodie est</i> 255. sq.	<i>in eo Dominium eminens cui compe-</i>
<i>ei convenientissima electio</i> 267. sqq.	<i>tat?</i> 299
<i>ejus status qualis?</i> 234. 237. sq.	<i>jus vectigalium & contributionum</i>
<i>habitus hodiernus unde descendus?</i>	<i>exigendorum</i> <i>ibid. sq.</i>
289	<i>judiciorum exercendorum</i> 301
	288

INDEX RERUM.

<i>in Imperio Rom. Germ. Legationum mitterendarum & recipiendarum jus penes quem?</i>	302	<i>Intellectus quando quiescat?</i>	30
<i>Status creandi</i>	301	<i>ejus ordo non ex ordine verborum dimeniendus</i>	54
<i>Magistratum constituendorum ib.</i>		<i>Interreges an Majestatem proprie possideant?</i>	392. lq.
<i>Magistratus veri exemplum ibid.</i>		<i>nomini ratio</i>	389
<i>ejus Status an sint subditi? 304. lq.</i>		<i>nomen diu mansit</i>	393
<i>an quicq; tantum possit in territorio suo, quantum Caesar in toto Imp. 303</i>		<i>eorum utilitas</i>	ibid.
<i>contra quemvis an crimen lese Majestatis committi possit? ibid.</i>		<i>qualis tunc Reip. status sit?</i>	392
<i>ejus cimelia & Lipsana ubi afferentur</i>	348. lq.	<i>Romanorum origo & dignitas</i>	389
<i>eorum varia nomina</i>	ibid.	<i>Interregnum non est certus Imperij status</i>	
<i>vide, Clenodia.</i>			392. lq.
<i>in Inaugurationibus Principum vexilla adhibita</i>	98	<i>ejus apud Rom. administratio</i>	389. lq.
<i>Indigentia sola non est causa societatis inter homines</i>	16. 20	<i>ratio prudenter disposita</i>	391
<i>eam natura machinata est</i>	17. 20	<i>circa ejus tempus Livius & Dionysius Halicarnass. diversissimi</i>	390. lq.
<i>Infernales poene pro nugis habita à Romanis, non à Grecis</i>	588	<i>Folantes stirps</i>	84
<i>in Ingressibus Principum in urbem vexilla adhibita</i>	99	<i>Isiacorum sacerdotum habitus</i>	463
<i>Injuria quousq; depelli aut vindicari possit?</i>	167. lq.	<i>Italia qua ratione à Germania separetur?</i>	291
<i>Injusti an sint, qui ex ira aliisq; affectibus ralia faciunt?</i>	165	<i>est quasi ejus accessio</i>	ibid.
<i>Institutiones:</i>		<i>ejus regnum, Germania regnum & Imperium Rom. disti. Etā</i>	289
<i>§. 3. de Fid. her.</i>	56	<i>ejus possessio Imp. R. haecenus interversa, jus integrum</i>	291
<i>§. 4. de I. & I.</i>	41	<i>Judai etiam sub Regibus censum Rom. solverunt</i>	212
<i>§. 5. de Fid. her.</i>	60	<i>Judicem quando statuere conveniat?</i>	44
<i>§. 6. de fideic. hered.</i>	56. 60	<i>Judicem summum quisq; causa sua facit, quem elegit</i>	146
<i>§. 8. de fid. her.</i>	55	<i>Judices Hebræorum quo tempore fuerint?</i>	311. lq.
<i>§. 7. & 9. de fid. her.</i>	60	<i>Judicia quo sine ordinentur à Majestate?</i>	34
<i>§. 31. fin. l. de Act.</i>	42	<i>eorum confusio tranquillitati publicae noxia</i>	35
<i>§. 33. de Act.</i>	ibid.		
<i>§. 34. de Legat.</i>	54		

INDEX RERUM.

<i>in Iudicio cognitio causa diligens com- mendatur</i>	43	<i>Ius omnium in omnia naturale, Hobbesii principium</i>	180
<i>in iis exercendis vexilla adhibita</i>	99	<i>divini neglectus</i>	426
<i>eorum Ius in Imperio penes quem?</i>	301	<i>communis rigorem nulla exceptio satis mitigare potest</i>	40
<i>Judicialis processus non potest concipi si- ne superiore</i>	305	<i>stricti rigor ad ipsa facta non circum- stantius intensus</i>	41
<i>Judicialia virtus ad equitatis & utilita- tis normam ac jura quomodo mo- derari debeat?</i>	41	<i>N. & G. obnoxij Imperantes</i>	511. sq.
<i>Judicialij processus ordini insigniter pro- viderunt Caesares</i>	35	<i>an & Civili?</i>	512
<i>eo praeprimis faciunt Pandecta</i>	ibid.	<i>Romanum quomodo & cur apud mul- tas adhuc gentes valeat?</i>	ibid.
<i>de veteris notitia iudicium</i>	519	<i>publicum vet. Roman.</i>	519. sqq.
<i>Julia colonia</i>	123	<i>hodie est apud omnes gentes</i>	521
<i>Julia leges agraria</i>	ibid.	<i>secundum Ulpianum in quibus con- sistat?</i>	ibid.
<i>confunduntur</i>	ibid.	<i>Iusta quaedam esse, quia DEUS velit, & quaedam DEUM velle, quia iusta sint, an verum?</i>	215
<i>de iis Sueronij locus explicatus</i>	124	<i>Iusti ambigua significatio</i>	163. sq.
<i>in iis omnia sagacissime disposita</i>	132	<i>Iustinianus an fuerit ἀναλφάβητος?</i>	230
<i>Juliani M. Salvij laus</i>	49	<i>Iustitia Chaucorum</i>	280
<i>Julius Caesar oligarchiam in tyrannidem vertit</i>	15. sq.	<i>Iustitia Reip. vinculum</i>	580. sqq.
<i>Jureconsulti celebres nonnulli</i>	520	<i>ejus administratio in Rep. necessaria</i>	34
<i>eorum labor olim in Jurisprudencia sua</i>	50	<i>ejus laus</i>	ibid.
<i>veri apud Rom. vet. elogium quis me- reatur?</i>	518. sqq.	K.	
<i>Jurisprudencia quando iterum laceratos moverit?</i>	50. sq.	<i>Κἀθήκοντα quid?</i>	10.23
<i>ei Oratoria & Historia necessaria</i>	518	<i>Κέισος, κλιωσος, κίωσος</i>	194
<i>Publica hodierna partes quor?</i>	520. sq.	<i>Κεραυνοβόλος & κεραυνοφόρος</i>	legio 362. 371. sq.
<i>ejus necessitas exemplis demonstratur</i>	523. sq.	<i>κλωσσειν, κλωσίτωρ, κλωσναλιος, κλω- σωρ</i>	ibid.
<i>qua καὶ ἐξοχλῶ sic dicta?</i>	521	<i>κλεινώδιον</i>	348
<i>an & quatenus sacra tractare possit?</i>	ibid. sq.	<i>Kruzmanna cultus à Germanis</i>	274
<i>Jurium summi Imperij communicatio est stricta interpretationis</i>	82	L.	
		<i>Labarum quid?</i>	70
		<i>unde dictum, conjectura eorum Praefecti</i>	ibid. 95
			λαβήτας

INDEX RERUM.

<i>Δαβεργτα</i> quid?	70	<i>Δαβεργτα</i> quid	70
<i>Laërtius</i> quo tempore vixerit?	308	<i>Lauratorum</i> nomen unde?	71
non fuit Christianus	ibid.	<i>Legionis fulminatrix</i> historia	362
<i>Gracia Philosophia</i> originem asserit	ibid. sq.	quando concigerit?	ibid. sqq.
ejus rationes examinantur	311. sqq.	quo bello?	ibid.
ejus auctoritas & fides quanta?	ib. sq.	eorum periculum ante victoriam & liberatio	364. sq.
<i>Lancea Antiochenfis</i> πάλυψιναι	355	an ipsa per preces suas ejus miraculi auctor	366. sqq.
ejus historia	ibid.	cujus Legionis milites fuerint?	369.
de sacra Dominica inter Clenodia Imp. traditiones diversa	353. sqq.	juxta Eusebium	ibid. sq.
quid per eam intelligatur?	353	an rota Legio Christiana fuerit?	372
<i>Godefridi Viterbiensis</i> sententia non probatur	ibid.	<i>Lex aeterna</i>	417
de ejus possessoribus omnia vel falsa vel dubia	356	<i>Regia Rom.</i> fuit lex, fuit ante Vespasianum, non emendicata, aut vi extorta, nec figmentum	230
alia à Bajazetbe missa Innocentio IIX.	354	celebrata Orientis	512
earum quot pro veris vendicentur?	ibid.	quo sine promulgentur à Majestate?	34
<i>Landgravij olim Magistratus</i> nomen in Imperio	301	quid sint?	18
à Lapide Hippolith. acriter reprehenditur	81. 294. 342. sq.	quibus obnoxij summi Imperantes?	511. sq.
imperium civilium negotiorum, aut malignus	323	<i>Licinia lex Patricius</i> permolesta	114
<i>Lapidum unctio</i>	410	ejus occasio & scopus de D. jugeribus	ibid.
<i>Lapis a Saturno</i> devoratus	408. 410	ei fraus intentata, etiam ab Autore legis ipso	ibid.
<i>Latrocinia</i> non sunt bellum	160	alia de 7. jugeribus ordini suo temporisque restituitur	116
<i>Latrones</i> in caprum non habent jus, quod alij in dedisitis, nec ipsi capri, quod alias deditij	375. sq.	<i>Limnaeus</i> notatur	81
an actionis fides servanda?	376. sq.	de Clenodius eorumq. loco defenditur	349. sq.
exempla in contrarium	ibid.	genuina Noriberga rursus adempta non recte suspicatur	352
objectioni Ciceronis responderetur	377	<i>Linus</i> quarum rerum inventor praedicatur?	310
cum is bellum nunquam pactis finis, Alberici Gentilis sententia non admitti potest	ibid.	de DEO carmina fecit	ibid.
		Orphei praeceptor fuit	311
		Kk kk 2	<i>Linus</i>

INDEX RERUM.

<i>Linus quando vixerit ?</i>	ibid. sq.	<i>Magistratus quo sine creentur à Majesta-</i>	
<i>ejus parentes qui ?</i>	310	<i>te ?</i>	34
<i>Lipšana Imp. R. ubi asserventur ?</i>	348	<i>majorum nominibus expressis tempora-</i>	
<i>Livia leges</i>	118	<i>rum gestarum signare Historicis</i>	
<i>Livianarum largitionum fatum</i>	120	<i>solenne</i>	206
<i>Livius explicatur</i>	195. sq.	<i>multiplicium necessitas in civitate</i>	388
<i>ejus locus de lege Agraria defenditur</i>	III	<i>Magorum Pers. initium à quo ?</i>	312
<i>ad Loci opportunitatem hosti intercipient-</i>		<i>eorum duo principia</i>	273
<i>dam quid juste fieri possit ?</i>	177	<i>Majestas summi Imperantis quantam ve-</i>	
<i>Locorum publicorum judicandorum Cu-</i>		<i>nerationem inducat ?</i>	34
<i>ratores constituti apud Rom.</i>	127	<i>an possit fieri communis, seu dividi in</i>	
<i>Logica finis</i>	26	<i>partes subjectivas ?</i>	15
<i>Longobardia regnum non mansit perfecta</i>		<i>quando intreat in Rep.</i>	286
<i>Resp.</i>	290	<i>eam in Rep. non tollit diversitas par-</i>	
<i>Lucanus verè poëta</i>	575	<i>trium, nec translatio juris ejus in</i>	
<i>Lucretio anima cum corpore mortalis</i>	591	<i>diversa subjecta accidentalialia &c.</i>	285
<i>Ludovici XIV. Regis Galliarum elogium</i>	502. sqq.	<i>Mala fugienda, absurde negatur</i>	27
<i>Lütrichavia gentis antiquitas</i>	529	<i>Malum quid sit, intellectui nostro obscu-</i>	
<i>Lugdunensis Concilij decretum de VII. Ele-</i>		<i>rum</i>	ibid.
<i>ctoribus nunquam in Germania re-</i>		<i>unde noscatur ?</i>	ibid.
<i>ceptum</i>	260	<i>Mancipatio quid ?</i>	114. sq.
<i>Luna dimidiata apud vet. Mythologos</i>		<i>Manicarum usus</i>	463
<i>quid ?</i>	465	<i>Manipuli ex quot militibus constiterint ?</i>	66
<i>Lustralis census opus precipuum quod-</i>		<i>Mannus cultus à Germanis</i>	274
<i>nam ?</i>	212	<i>Marchiones ex Ducibus facti vexilliferi</i>	
<i>Lustrum unde dictum ?</i>	ibid.	<i>Imp. dicti</i>	85
<i>Lustrum condicum quid ?</i>	196	<i>olim Magistratus nomen in Imp.</i>	308
		<i>Marcie legis fatum</i>	120
		<i>Marcomannicum bellum</i>	363. sqq.
		<i>Maximilianus I. primus consensus Sca-</i>	
		<i>tuus Imperij in fœderibus facien-</i>	
		<i>dis requisivit</i>	324-342
		<i>an ipse vinculum hoc ruptum ?</i>	324
		<i>Mayenij crudelitas</i>	385
		<i>Mediatorum officium</i>	147
			Melicima

M.

Magister equitum apud Rom. quid ?
398
injussu Ducis cum hoste confligere non
poterat ibid.
ejus potestas quanta ? ibid.

INDEX RERUM.

<i>ex Necessitate belli quid iura fieri possit, ne facti gloria vel utilitas pereat?</i>	177	<i>inter Obsides & pignora in pactionibus quale discrimen?</i>	141
<i>quid in eos, qui nostrarum sunt parrium?</i>	ibid. sqq.	<i>in Obsidione an imbellem turbam urbe expellere liceat?</i>	178
<i>ex quo fundamento?</i>	178	<i>Occupatio rei aliena invito Domino quomodo spectanda?</i>	181
<i>cum quo discrimine?</i>	179	<i>extra ordinem</i>	183
<i>quid in eos, qui neutrarum sunt parrium?</i>	ibid. sq.	<i>quo titulo defendi vel excusari possit?</i>	185
<i>ex sententia aliorum</i>	180. sq.	<i>in periculo salutis an fieri debeat?</i>	186
<i>Autoris</i>	181. sqq.	<i>an juris directi sit relinquitur in medio</i>	ibid.
<i>ex ea facta infecta cupias</i>	192	<i>in Occupationem loci sui consentientes quo loco habeantur ab altera parte?</i>	185
<i>quod cum genio seculi non convenit</i>	ibid.	<i>in eam consensurum Dominum non debet quis credidisse sine ratione</i>	ibid.
<i>in ea estimanda regula generalis</i>	189	<i>Oeconomices origo</i>	23
<i>Nicephori Gregora error de vexillo gerendo</i>	84. sq.	<i>Ὀξύμην apud Lucam quid notes?</i>	203
<i>Nix dicta crux aenea à Constant. M.</i>	64	<i>Oligarchia non diu durat</i>	15
<i>Noachus exercuit Politicam</i>	32	<i>Tyrannide deterior, ea plerumque emendatur</i>	ibid.
<i>an orbem inter filios divisit?</i>	412. sq.	<i>abrupta causa Floro que?</i>	ibid.
<i>ei dominium commune quomoda datum?</i>	11	<i>Oratio stimulus ad societatem & communionem</i>	4
<i>Nomina rebus qui imposuit, Princeps Philosophorum juxta Gentiles</i>	317. sq.	<i>ad eam homo natura aptus</i>	19
<i>Noriberga felix predicatur</i>	360	<i>Orbu à Deo divisus</i>	412. sq.
<i>Nosce teipsum, quanta sit sententia, docet Cicero</i>	583	<i>ea partitio an juris divini?</i>	413. sqq.
<i>Numerorum vita & vi unde haurienda?</i>	599	<i>Ordo inter imperantes parentesq; à Deo fundatus</i>	34
<i>Numisma census Rom.</i>	212	<i>eius utilitas</i>	ibid.
<i>eorum apud Rom. auctoritas</i>	479	<i>ei roborando justitia necessaria</i>	ibid.
<i>Nummi diversis modis trophæa exhibent</i>	461	<i>Orpheus Lini discipulus, Musæi præceptor</i>	311
O.		<i>quando vixerit?</i>	ibid. sq.
<i>Obsides pacis pignora</i>	141	<i>Orphicorum carminum auctor quis?</i>	319
<i>duplices, eorumq; obligatio</i>	148	<i>Ostanes</i>	
<i>eos pace non servata morte affici an justum?</i>	ibid.		

INDEX RERUM.

Osthanes Persarum Magus	312. sq.
Ottonis I. Imp. inauguratio quomodo facta?	257
III. consistorio de electione Imp. conficta	262

P.

in P actorum verbis obscuris F actorum pronunciarum	386
eorum duo genera	440
vide, F œdus.	
Π αλινοχία quid?	39
Pandectarum opus laudatur	35
earum l. 4. tit. 1. illustratur	33. sqq.
Pandum quid?	64
Paner des Reichs	62. 65
des offenen Paniers Herkommen	92
Panvinius Onuphrius lapsus	435
Papa nullum competit jus in eligendo Imp. R.	260
Pares Curia cur aliquando in judicio Imp. adhiberi?	301
Patinus Carolus laudatur	461
Paulus IV. Papa superioritatem in Imp. R. G. pretendens ridendum se prae- buit	246
P ax inter gentes diversas firma quomodo sanciri & stabiliri queat, consulario frequens, & magni momenti	133
bona victis data perpetua, mala haud diuturna	190. sq.
non omnis vera pax	134
ejus vocabulum quando demum usurpandum?	133. sq.
qua bello preferenda?	134
solicetur inter bruta ejusdem speciei	135

P ax in Script. S. specialiter precepta	137
an maneat, cum ab altera parte hosti alterius auxilia mittuntur?	170. sq.
quando rupta censetur?	153
ejus definitio	137
ejus obligationi quantum roboris fœdera & pacta addant?	138
ejus firmitati nec fœdera semper sufficiunt	140
ejus firmanda media vest. usitata	ibid. sq.
ejus Sponsores qui olim & hodie?	142
custodes, viampres, executores qui?	143
ejus tuenda jus, studium, obligatio & in alios sepe confertur	146
potissimum Arbitris competit	ibid. sq.
etiam iis, qui tabulis ejus subscribunt	147
his quousq?	148
ejus Obsides in quantum obligentur?	ibid.
ad eam homines jure natura obligantur	135. sq.
ducit etiam naturalis ratio	17
ad conservandam nil aliud opus prater societatem civilem	18
ad eam liberos populos inter se bellantes adigere jure an possit viribus ad id instructus?	151
lasam ab altera parte altera servare potest	154
in ea servanda Fidejussorum ad certam pecunie summam solvendam se obstringentium obligatio expedita	148
Periculum	

INDEX RERUM.

<i>Periculum maximum, iis qui maxime timere, Catiline sententia</i>	78	<i>Philosophorum Principem quem dicendum Gentiles dixerint?</i>	317
<i>Persea arbor olim sacra</i>	463. lq.	<i>eorum nomen Barbaris convenit</i>	320
<i>rara</i>	464	<i>Picticus murus</i>	406
<i>quale symbolum?</i>	470	<i>Pietas in vira civili quid?</i>	31
<i>circa eam miraculum</i>	464	<i>inter Pignora & obsides in pactionibus quale discrimen?</i>	141
<i>Pertinacia in bello an gravius punienda?</i>	169. lq.	<i>Pindari reconditissima sapientia</i>	591
<i>Philippus Arabs an Christianus Imp.</i>	438	<i>Plato Politica tractavit</i>	569
<i>Philosophandi modus enigmaticus olim frequens</i>	281. lq.	<i>prestantissima Philosophia à Barbaris edoctus</i>	314
<i>Philosophia & Philologia connexa</i>	563	<i>multa de Deo aliunde furatus est</i>	594
<i>Philosophia origo</i>	307. lqq.	<i>eum cur admiratus Cicero?</i>	569
<i>res à Gentiliis prout valde remota</i>	309. 314. lq.	<i>Platonis communitio</i>	13
<i>de ea Gentiles dissidebant</i>	315	<i>in ea quidam eum excusarunt & defenderunt</i>	ibid. lq.
<i>Cicero cordatus</i>	320	<i>ambigue scriptis in iis libris</i>	14
<i>Philosophia vigor in Oriente</i>	312	<i>hanc sententiam ei non adscribit Aristot.</i>	ibid.
<i>omnis origo, gravitas & usus unde pendendus?</i>	568	<i>eum accusandi occasio liberior unde nata?</i>	ibid.
<i>origo ex Historia sacra cognoscitur</i>	314	<i>Plaustrum Florentinorum</i>	75
<i>nominis origo.</i>	310	<i>in Pœna apud Romanos à Consulibus civi inflicta dabatur appellatio college, aut provocatio ad populum</i>	405
<i>si Barbarorum nomen non adversum</i>	320	<i>Pœna infernales pro nugis habita à Romanis, non Grecis</i>	588
<i>eam à Deo esse non negarunt Gentiles</i>	315	<i>Pœsis non adstringitur fictioni</i>	575
<i>Celtica quam?</i>	271	<i>Politica exercuit Adamus & Noachus</i>	32
<i>Christiana Gentili subvenire debet</i>	592. lqq.	<i>Plato</i>	569
<i>unde optime hauriatur?</i>	594	<i>eius studiū præpostere tractari solet</i>	24
<i>Gentilis inter se discrimen</i>	590	<i>periculum inde imminens</i>	ibid.
<i>Practica finis</i>	26	<i>eius fundamenta quis jecerit?</i>	569
<i>usus verus</i>	580	<i>circa eam studium vet. & recentiorum</i>	32. lqq.
<i>à Philosophis veris quid olim apud Gentiles requisitum?</i>	311	<i>generalis & specialis</i>	23
<i>eorum diversa apud singulas gentes nomina</i>	314	<i>vide, Prudentia Civ.</i>	

Polyga-

INDEX RERUM.

<i>Polygamiam in se juri natura contrariam non esse asserentium error</i>	230	<i>Principum Imperij varia species, Duces, Marchiones, &c. in Imperio olim</i>	
<i>Pontifex Rom. an in Imp. Rom. potestatem habeat?</i>	240	<i>Magistratum nomina</i>	301
<i>an transferendi jus?</i>	241. sqq.	<i>arma capientes aliter ac leges publica permittunt, quomodo tractentur?</i>	298
<i>qualem potestatem in Principes sibi vendicer?</i>	241	<i>pleraq; jura Majest. communia habent cum Imp.</i>	326
<i>Popularitas vera differt à demagogica pravitate</i>	131	<i>eorum superioritas territorialis</i>	295. sq.
<i>ea ad animos plebis conciliandos nil efficacia</i>	130	<i>ij in suis territoriis leges juri communi repugnantes quomodo condere possint?</i>	296. sq. 305
<i>Populo libero liberum, qualem in civitate sua ordinem introducere velit?</i>	294. sq.	<i>quale eorum jus circa sacra? belli & pacis?</i>	297. ibid. sq.
<i>Populorum plurium sub uno capite unio non facit unam Remp. neq; ij artissimo foedere in systema quoddam colligato</i>	287. sq.	<i>foederum faciendorum?</i>	298. 305. 343. sq.
<i>Praadamitarum sigmentum futile</i>	316	<i>vectigalium exigendorum?</i>	299. sq. 305
<i>in Praelio indicendo vexillum olim propositum</i>	98	<i>judiciorum exercendorum?</i>	301
<i>Praeminere vox probata</i>	430	<i>Magistratum constituendorum?</i>	302
<i>Praetorum Rom. extraordinaria olim potestas</i>	404. sq.	<i>ius an hodie consultius sit, plures à communi Imp. separatas institueret Resp.</i>	302. sq.
<i>Prehensionis jus Tribun.</i>	429		
<i>Principia certa</i>	26	<i>vide, Electores.</i>	
<i>eorum requisita</i>	25. sq.	<i>Privata quanam dicantur?</i>	7
<i>practica prima negare absurdum</i>	27	<i>in iis an & quousq; detur communit?</i>	ibid.
<i>in iis ad actiones applicandis intellectus noster vacillat</i>	ibid.	<i>Privilegiorum concedendorum jus proprium Imp.</i>	82
<i>eorum distinctio in communia & propria</i>	28	<i>Proconsulum Rom. potestas extraordinaria</i>	404. sq.
<i>universalissima cujus disciplina?</i>	ibid.	<i>Procuratores Romani qui?</i>	206
<i>Principium quodnam dicatur?</i>	22	<i>Profana res duplices</i>	4
<i>idem cum fundamento</i>	ibid.	<i>Professio quid?</i>	194
<i>ex uno plures propositiones fluere possunt, & contra</i>	ibid.	<i>Prolesarij qui?</i>	195
		<i>L l l</i>	
		<i>Propositio</i>	

INDEX RERUM.

<p>Propositio vel per se vera, vel ex principiis certis demonstrata, pariter scientiam, qua distinguimur a brutis 22 plures ex uno principio fluere possunt, & contra ibid.</p> <p>Propria quorupliciter fiant? 5. lq.</p> <p>Proprietas, communio & societas artificum sine coherens 12</p> <p>Protoplastis dominium commune quomodo datum? 11</p> <p>de Providentia Dei error Ciceronis 596</p> <p>Prudentia Civilis necessaria & propria homini 22. lq. potissimum scientia nomen meretur 23 quo sensu h. l. accipiat? ibid. accurate in Script. S. tradita 29 ejus principia 22. lqq. an certa? 31 in ea quomodo requisita principiorum locum habeant? 25. lqq. ea interdum ad principia aliarum disciplinarum confugit 28 ejus species 23 fundamenta quomodo constituenda? 29. lq. vide, Politica.</p> <p>Prudentissimus qui? 22</p> <p>Publica quorupliciter fiant? 5</p> <p>Publici vocabuli significatus ibid.</p> <p>Pufendorffio partitionem jurium Majest. unicitatem Reip. tollere putanti responderetur 285. lq.</p> <p>Pugilum certamen an bellum sit? 161</p> <p>Pythagoras primus se philosophum nominavit 310</p> <p>quem sapientissimum judicaveris? 317 lq.</p>	<p>Pythagoras praeceptores habuit etiam Celtas 279 aut Xenelav verius 592 ejus perspicacitas ibid. tetrachordus 596</p> <p style="text-align: center;">Q.</p> <p>Quintilianus non recte refutat Ciceronis opinionem de origine Rhetorices 321</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p>Ratio hominis stimulus ad societatem, simulq. frenum 4-17 ejus res providentia futurorum 22</p> <p>Rebélles dedititij quomodo tractandi? 378. lq.</p> <p>Recti significatio 164</p> <p>Redintegratio licium 42</p> <p>Regalia Rom. Imp. 349</p> <p>Regis nomen olim odiosum 394</p> <p>Religio Scytharum rara 140. lq. Christiana rudes vet. Rom. 462 sine Religione nulla Resp. 588. lq.</p> <p>Reliquias asserentium postularum quodnam sit? 353 apud quas efficax sit? ibid.</p> <p>Rennfabne desß H. Römischen Reichs 62 describitur 76</p> <p>Rescissio actorum ex quibus fiat? 42</p> <p>de Reservato Ecclesiastico controversia 216. lqq. armis agitata 228</p> <p>Respublica ne quid detrimenti caperet, formula apud Rom. solennis sensus 404. lq. nulla sine religione 588. lq. Resp.</p>
---	---

INDEX RERUM.

<p><i>Resp. quæ desinat esse perfecta?</i> 286 <i>quæ vere una sit?</i> 288 <i>quatenus una maneat?</i> 285 <i>ejus essentia in quo consistat?</i> <i>ibid.</i> <i>essentiam comitatur unitas</i> 292 <i>unitatem quæ non tollant?</i> 285. lq. <i>quæ non efficiant?</i> 287. lq. <i>ejus simulacra</i> 288 <i>unitas ex quibus fundamentis as- metur?</i> 285 <i>recte comparatur cum hominis anima & corpore, sed applica- tione sæpe corrupta</i> <i>ibid.</i> <i>ejus vinculum justitiæ, & quomodo?</i> <i>580. lq.</i> <i>fundamentum virtus</i> <i>ibid.</i> <i>ei unde fundamentum petatur?</i> 597 <i>ejus habitus ex ipsa rerum indole esti- mandus</i> 303 <i>forma à modo constituendi Princi- pis non dependet, nec hic ab illa</i> 267 <i>ejus Statum quoquo tempore defende- re egregij civis est</i> 283 <i>vocis acceptio propria & abusiva</i> 284 <i>in ea utilitas & felicitas communis at- tendi debet</i> 15 <i>earum origo</i> 3 <i>is communicio necessaria</i> 3. lq. 14. lq. <i>qualis subsistere possit?</i> 13 <i>in is vet. Legislatores æqualitatem fortune civium quaesiverunt</i> <i>129</i> <i>unam tantum esse per totum mundum, an melius?</i> 413. lq. <i>vide, Majestas: Societas.</i></p>	<p><i>Restitutio in integrum res judicatu diffi- cilis</i> 45 <i>cui regulariter fiat?</i> 44 <i>ubi, intra quod tempus, quomodo & à quo peti possit?</i> 45. lq. <i>quid sit?</i> 39. lq. <i>diversa est</i> <i>ibid.</i> <i>definitur juxta sensum h. l.</i> 40 <i>extraordinarium remedium est</i> 41 <i>quæ præ aliis hoc nomen tueatur?</i> 37 <i>ejus cause</i> 39. lq. <i>ejus auxilium multi casus desiderare possunt</i> 42. lq. <i>ejus distribuendi jus & potestas pe- nes quem?</i> 45 <i>petita & impetrata effectus</i> 46 <i>ejus æquitas quomodo cognoscatur?</i> 43 <i>in ejus causa cognitionem quæ potissi- mum veniant?</i> <i>ibid. lq.</i> <i>in ejus judicio voces solennes Æquum & Bonum</i> 42 <i>eam perpendere cognitionis, non ordi- narij judicij res erat</i> 43 <i>ea pendente omnia in suo statu ma- neant</i> 46 <i>de ea tit. in Pandect. cur eo loco posi- tus?</i> 36 <i>de is ad l. i. ff. vetus Glossator deceptus</i> <i>37</i> <i>in is juris dicundi forma</i> 42. lq. <i>Rhetorices origo</i> 321 <i>de ea Ciceronis opinio à Quintiliano non recte refutata</i> <i>ibid.</i> <i>Richardi Angli in Imp. Rom. electio</i> 251. lq. <i>Römer-Zug</i> 446. lq. <i>Romane Jurisprudentiæ usus</i> 513. lq.</p>
--	---

INDEX RERUM.

<i>Schalleri law</i>	598	<i>Servij Sulpitij sententia</i>	518. lq.
<i>Schellius refuratur</i>	66	<i>Servilia legis infidia</i>	121
<i>Scientia una</i>	22	<i>Setbus summus Philosophus</i>	318
<i>quomodo distingui possit?</i>	23	<i>Signa sine fanone quid?</i>	63
<i>quando fiat perfecta?</i>	30	<i>Signa cohortes distinguebant</i>	66
<i>ad eam qua requirantur?</i>	25. lq.	<i>Legionario milici propria erant</i>	67
<i>eam qua distinguuntur à brutis, quid-</i>		<i>auxiliaribus cohortibus quo sensu tri-</i>	
<i>nam pariat?</i>	22	<i>buas Livius?</i>	ibid.
<i>Scipio Aretinus de Resera. Eccles.</i>	230	<i>ea, vexilla & aquila olim diversa, ho-</i>	
<i>Scipionis P. Corn. Emil. Afric. Numant.</i>		<i>die eadem</i>	65
<i>elegium in Somnio Ciceronis</i>	599.	<i>Similitudo morum inter viros bonos so-</i>	
	lqq.	<i>cietatem facit summam</i>	9
<i>ejus otium praeclarum</i>	600	<i>Simplicitas hominum post lapsum</i>	13
<i>ei monumentum ab Autore positum</i>	601	<i>non infert omnium rerum communio-</i>	
<i>ejus somnium laudatur</i>	564	<i>nem</i>	ibid.
<i>vulgum propugnat</i>	591	<i>Simensis murus</i>	406
<i>cur in eo ceu eventura sibi dicat,</i>		<i>Slavorum duo principia</i>	273
<i>qua maximam partem jam even-</i>		<i>de Sluteri cum Limaeo disputatione circa</i>	
<i>nerunt?</i>	ibid.	<i>fœdera Imp. judicium Auctoris</i>	345
<i>vide, Cicero.</i>		<i>Socialem vitam qui primus docuit, prin-</i>	
<i>Seculares Esbnicorum cura unde?</i>	473	<i>ceps Philosophorum juxta Gentiles</i>	317. lq.
<i>Seditio civilis exterius viam aperit</i>	396	<i>Societatis institutio</i>	1. 16. lqq.
<i>earum apud Rom. remedium leges</i>		<i>conjugali simplicissima & prima, post</i>	
<i>Agraria</i>	130	<i>hanc patria</i>	ibid. 3
<i>Segelfreichen</i>	98	<i>civilis institutor Caimus</i>	1
<i>Seguinus Petrus laudatur</i>	465	<i>latissime patens qua?</i>	8
<i>Σεμύβροτς quid?</i>	272	<i>in hac qualis communio servanda?</i>	ibid.
<i>Sempronia leges à se & à lege Rubria</i>		<i>ejus gradus proprie res</i>	9
<i>distincta</i>	117. lq.	<i>ejus gradus mutant saepe circumstan-</i>	
<i>earum occasione qua alia lata?</i>	118	<i>ria</i>	ibid.
<i>Senatus-Consulta legis vim apud Rom.</i>		<i>quam præstantissima & firmissima</i>	ibid.
<i>habebant</i>	205		
<i>summum apud eos quaedam?</i>	404. lq.	<i>ea sine pace, nulla</i>	17
<i>rarissimum</i>	ibid.	<i>appetitur propter se & propter com-</i>	
<i>Senatus Rom. consilij publici Dominus</i>	205	<i>moda</i>	20
<i>ejus auctoritas an ab Imp. minuta?</i>	ibid.		

INDEX RERUM.

<i>Societas in genere natura omnibus ani-</i>	<i>Σοφίας nomen ex Phœnicia lingua trans-</i>
<i>mantibus inest</i> 16.19.	<i>sumtum, suspicio</i> 320.
<i>ejus summa cum communionē & pro-</i>	<i>Sorte sua homines non contenti</i> 517. 19.
<i>prietate necessitudo</i> 2. 12. 16	<i>Spanbemiſius Ezechiel laudatur</i> 464.
<i>ejus vinculum communio</i> 3	<i>Speciei & Generis vocas à J. C. quomodo</i>
<i>qualis ei necessaria?</i> 2	<i>uſurpentur?</i> 38.
<i>ejus finis primarius</i> 20. 19.	<i>Sponſio pacis quando commiſſa cenſea-</i>
<i>ei ineunda non ſtatim idoneus homo</i> 19	<i>tur?</i> 153.
<i>ad eandem tamen natura aptus</i> <i>ibid.</i>	<i>ejus excellētiſſima ſpecies</i> 143.
<i>ejus naturalem appetitum agnoverunt</i>	<i>indoles</i> 150.
<i>Ethnici</i> 1. 19.	<i>ea ſunt facti proprij</i> 145.
<i>eam ratio ordinat</i> 17	<i>Sponſionis formula in exemplum compo-</i>
<i>eam appetit homo etiam propter</i>	<i>ſita</i> 155. 19.
<i>alium</i> 8	<i>ejus uſus abuſuſq;</i> 158. 19.
<i>ad eam indigentia invitatur</i> 17. 20.	<i>Sponſionum & Fœderum apud Rom. diſſe-</i>
<i>nobiliffimam eligit ratio humana</i> 4. 17.	<i>rentia</i> 141.
<i>ſine ea foret perpetuum bellum inter</i>	<i>Sponſor pacis qui olim & hodie?</i> 142. 19.
<i>homines</i> 16. 19.	<i>varie appellatur</i> 143.
<i>qualis ſtatus juri natura adverſa-</i>	<i>quando obſtrictus ſit parti alteri fer-</i>
<i>tur</i> 17	<i>re auxilium?</i> 153.
<i>in ea repetenda à natura tria conjun-</i>	<i>hac obligatio, ut eorum officium, ex</i>
<i>genda</i> <i>ibid.</i>	<i>natura fœderis deſenſivi eſtiman-</i>
<i>in hac materia non accurate verſatus</i>	<i>da</i> 154. 19.
<i>Hobbes</i> <i>ibid.</i>	<i>modus auxilij</i> 155.
<i>in ea pars major nomine Univerſita-</i>	<i>an teneatur ad auxilium, ſi ipſe domi-</i>
<i>ris obligat ſingulos</i> 265.	<i>periclitetur?</i> 154.
<i>civili neceſſaria juſtitia adminiſtratio</i>	<i>ejus auxilia cujus impentius præſten-</i>
	<i>tur?</i> <i>ibid.</i>
<i>præter hanc nil opus ad conſervatio-</i>	<i>ejus ſucceſſor utrum teneatur?</i> <i>ib. 19.</i>
<i>nem pacis & generis humani regi-</i>	<i>ij interdū ſunt ipſi paciſcentes?</i> 144. 19.
<i>men</i> 18	<i>an pro inconſultis & ignorantibus</i>
<i>Socrates opinionis de communionē omni-</i>	<i>intervenire poſſint?</i> 149. 19.
<i>moda potius auctor, quam Plato</i> 14	<i>an pro injuriis & deſectantibus?</i>
<i>Solitarilia quid?</i> 196.	150. 19.
<i>Sœmiorum tractatio obſervatione potius</i>	<i>an etiam remiſſente jus ſuum parte</i>
<i>quam diſciplina conſtat</i> 601.	<i>altera principali Pacis turbato-</i>
<i>Sœmnum Scipionis cur ita dictum?</i> 567.	<i>rem armis coercere poſſis?</i> 153.
<i>vide, Cicero.</i>	<i>Sponſor</i>

INDEX RERUM:

<i>Territorialia jura quid?</i>	295	<i>Tribunicia Caes. Rom. potestas quando inventa?</i>	426. lq.
<i>eorum natura unde optime cognoscatur?</i>	ibid.	<i>distincta à Trib. pl.</i>	427
<i>Territorialis superioritas non est Majestatica, sed dependens</i>	295	<i>Augusti Caes.</i>	ibid. lq. 430
<i>quo sensu possit dici Majestatica?</i>	ibid.	<i>ejus notitia cui usus?</i>	426
<i>quibus juribus contineatur?</i>	ibid. lqq.	<i>ejus periodus quando renovabatur?</i>	436
<i>in ea? quidam Majestatem aliquam finxerunt</i>	303	<i>eam gesserunt etiam ante Imp.</i>	432
<i>Terror incusi hosti quando jure possit?</i>	176	<i>eam Vespasianus quomodo serò receperit?</i>	438
<i>Tetrastordus Pythagora</i>	596	<i>eam Augustus & Tiberius annuatim sibi renovari voluit</i>	431
<i>Theologia gentilium fabulis involuta</i>	576	<i>ex ea anni Principatus numerari quomodo?</i>	ibid. lqq.
<i>triplex gentium</i>	273	<i>Triburum census dictum</i>	194
<i>Christiana dantur capite, in quibus non sufficit, quid, sed unde & à quo dicatur?</i>	594	<i>Tempus Graecorum sacrum</i>	196
<i>Tibia lex</i>	119	<i>in Triumphis vexilla adhibita</i>	99
<i>Tibullianus candor laudatur</i>	303	<i>Triumvirum Magistratus Rom.</i>	405
<i>Tibullus quid?</i>	194	<i>Tuisto cultus à Germanis</i>	274
<i>Timor illicitus quis?</i>	188	<i>Typographia ubi inventa?</i>	478. lq.
<i>adversus incertos unde praesidium perendum?</i>	ibid.	V.	
<i>Titia lex de re agraria</i>	120	<i>Valeria lex & Cornelia an eadem?</i>	121
<i>de ea lectio Cicerois asserta</i>	ibid.	<i>Valerij Max. error de Sp. Cassio</i>	112
<i>Ticulorum libertas in scribendo quousque concedatur?</i>	567	<i>Valerius Publicola cur ita dictus?</i>	399
<i>Transactio ab uno non contrahitur</i>	226	<i>Vastatio regionis an optimum medium de bellandi hostis?</i>	191
<i>Transitus per alienum territorium invito Domino an licitus?</i>	181. 190	<i>Vexillarium jus in Imp. penes quem?</i>	299 lq.
<i>Tribuni pl. Rom. inviolabiles eorum Vecare</i>	429	<i>Vela cur dicantur in navibus, quae olim vexilla?</i>	66
<i>jus prehensionis</i>	ibid.	<i>Venandi causa in fundum alienum ingredi quomodo liceat?</i>	183
<i>eminentia</i>	429. lq.	<i>Venditor an & quatenus res suas laudare possit?</i>	422
<i>extraordinaria potestas</i>	404	<i>an inaequale pretium accipere possit?</i>	444
<i>potestatem incrementa</i>	429	<i>Vecare</i>	
<i>in ea potestate cur collegam sibi cooptaverint?</i>	431		

INDEX RERUM.

<i>Vetare tribunorum</i>	429	<i>Vexilla calonum</i>	68
<i>Vexilla, signa & aquila olim diversa, hodie eadem.</i>	65	<i>centuriarum</i>	66
<i>unde ad exercitus translata?</i>	66	<i>Prætorianarum cohortium</i>	68
<i>an peculiariter cohortis fuerint?</i>	ibid. sq.	<i>socium</i>	67
<i>ita dicebantur olim vela navium</i>	ibid.	<i>tironum</i>	ibid.
<i>an vocabulum deriveretur à velo?</i>	ibid.	<i>veteranorum</i>	68
<i>prima Egyptij excogitarunt</i>	98	<i>Romana urbis à Leone Pontif. Carolo M. donata</i>	80
<i>ea præfidiis munienda</i>	94	<i>Vexillarij</i>	68
<i>premiis militariibus annumerata</i>	99	<i>Vexillationes</i>	67
<i>submissa vel dedita signum subjectionis</i>	80	<i>Vexilliferatus Imperij quid?</i>	85
<i>à quibus submittantur?</i>	98	<i>Vexilliferi cur sæpe dicti Duces expeditionum?</i>	95
<i>alia auctoritate munita, alia censura patent</i>	78	<i>Imperij duplices</i>	85
<i>sæpe emblemata propria inventionis præferunt, & quid de his censendum?</i>	ibid.	<i>eminenter & hereditario solus Dux Württemberg.</i>	ibid.
<i>insignita imagine nominibusq; Principum sub Impp. prævalere</i>	69	<i>Vexillum crucis Constantini explicatum apud Sozomenum de Servatore nostro</i>	71
<i>alia inter insignia Principatus recte referuntur</i>	ibid.	<i>laudibus extollitur</i>	72
<i>is imposta vel detracta Impp. effigies quid notaverit?</i>	ibid.	<i>primarium Impp. Constant.</i>	73
<i>eorum veneratio unde & quanta?</i>	69	<i>Dionysianum Regum Francicorum</i>	ibid.
<i>eorum usus communes perstringuntur</i>	97. sqq.	<i>successorum Caroli M.</i>	74
<i>militarium usus in & extra Legionem</i>	66	<i>Henrici Aucupis & Ottonis I.</i>	ibid.
<i>deserctores crimen committunt principaliter violati sacramenti militaris</i>	97	<i>Impp. Germ. plerorumq;</i>	ibid.
<i>eorum figura</i>	65	<i>Ottonis IV.</i>	ibid. sq.
<i>is bellica virtute si quis donatus, elo-giis sepulchrorum inferebatur</i>	100	<i>S. Georgij</i>	77
<i>sub is quinam militabant?</i>	67	<i>à quibus custoditum</i>	98
		<i>rubrum sive sanguineum sive puniceum</i>	77
		<i>in investitura feudorum regalium</i>	ibid.
		<i>- prælatum</i>	ibid.
		<i>pedestre Argentoratense, ejusq; origo & qualitas</i>	78
		<i>Vexillum olim in centuriatis comitiis in Funiculo statutum</i>	99

M m m m

Vexillum

INDEX RERUM.

<p><i>Vexillum Imperiale in insignibus Ducis</i> <i>Würtenb.</i> 85 <i>ejus varia nomina, vetusta etiam</i> 62 <i>praecllentia</i> 69.71 <i>ejus explicandi facultas statibus quibusdam concessa</i> 82 <i>ejus gerendi explicandiq; jus jure belli potissimum continetur</i> 80 <i>ejus gerendi munus ambulatorium</i> 83 <i>arbitrarium</i> 84 <i>aliquando solum Marchionum fuisse, error</i> <i>ibid.</i> <i>an exigua dignitas fuerit?</i> 85 <i>ejus custodes</i> 95 <i>honoratissimi tantum fiebant</i> 96 <i>ejus jus non dependet ab auctoritate Rom. Pont.</i> 80 <i>limitatum Caesar habet, independens tamen & proprium</i> 82 <i>non communicatum cum statibus</i> <i>ibid.</i> <i>ejus usus alius ut concessus ab Imp. alius ut proprius competat</i> 80 <i>Argent. Reip. proprius</i> <i>ibid.</i> <i>olim penes Imp. post adjuncto consensu Ordinum</i> 81 <i>proprius obligatione & jure ordinum Imp. declaratus</i> 101 <i>ejus distinctio in majus & minus</i> 76 <i>majus an Elector Saxonia ferat?</i> 86 <i>civitatibus Imp. in expeditionibus Imp. concedi solitum</i> <i>ibid.</i> <i>praeter ceteris Argent. Reip. cum jurebus annexis</i> <i>ibid.</i> 100 <i>ipsum Argentinensibus donatum ob virtutem</i> 100</p>	<p><i>eo explicato ad gravis onera & munia Status Imp. adstricti</i> 82 <i>ab eo in expeditione solenni Status Imp. inviti abstrahi non possunt</i> 101 <i>de eo in absentia Imp. aut Regis Rom. quomodo dispositum in Comit. Spir. ann. 1542.</i> 82 <i>mutatum à Constantino meruit prerogativam</i> 71 <i>ejus forma</i> <i>ibid.</i> <i>Vicissitudines mixtae in rebus rerumq; estimatione</i> 270 <i>Victi qui Hornio dicantur?</i> 425 <i>Victoria in bello cui parti sit adscribenda?</i> 215 <i>ejus signa varia</i> <i>ibid.</i> <i>ultima pactum in se continet</i> 425 <i>Victoris jus quousq; porrigatur?</i> 424. 10. <i>Virtus summum bonum</i> 584 <i>fundamentum Reip.</i> 580. 100. <i>quomodo tractanda?</i> 581 <i>neccessaria in communiione dispensanda</i> 34 <i>ad eam quomodo excitandi homines?</i> 582. 100. <i>Vita qua fit?</i> 46 <i>an major ea, qua animus perterretur, quam qua corpus vulneratur?</i> 47 <i>Vita civilis ex quo constet?</i> 25 <i>an certis consiliozum regulis nitatur?</i> <i>ibid.</i> <i>ad eam fundamenta quomodo applicanda?</i> 30. 100. <i>humana cui conservationem suam debeas?</i> 33</p>
--	---

Vita

